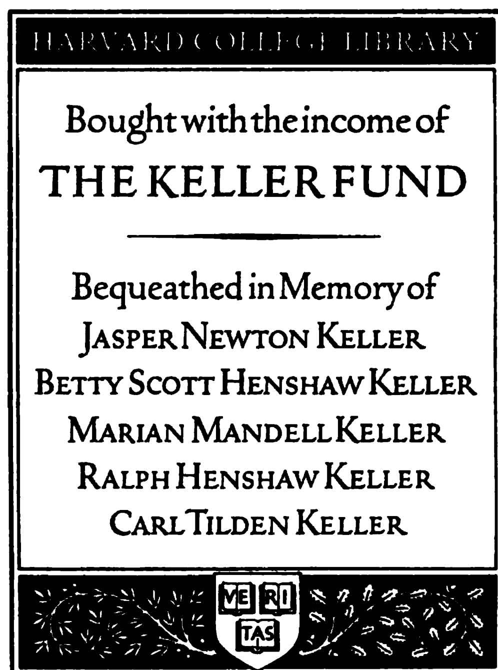

HARVARD COLLEGE LIBRARY
Bought with the income of
THE KELLER FUND
Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER
VE RI TAS

κ. Ἀλέξανδρον Πιπινέλην
Κύμην

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ι' Τεῦχος 109ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1907 Ἰανουάριος

66
6
796
109
3264
2960
4.2864

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1907

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ι' Τεῦχος 109ον

1907 Ἰανουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1907

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1907

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟΝ

Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ (*Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου*) **Πρόεδρος**.

Γ. ΜΕΛΙΣΟΥΡΓΟΣ (*Δικηγόρος*) **'Αντιπρόεδρος**.

Κ. ΠΕΤΑΛΑΣ (*'Αντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ*) **Γενικὸς Γραμματεύς**.

Γ. ΠΙΣΣΑΣ (*Λογιστὴς τῆς Τραπέζης 'Αθηνῶν*) **Ταμίας**.

Θ. ΓΟΥΣΚΟΣ (*Δικηγόρος*) **α' Εἰδικὸς Γραμματεύς**.

ΠΕΛΟΠ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ (*Δικηγόρος*) **β' Εἰδικὸς Γραμματεύς**.

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΚΙΩΝ (*'Αρεοπαγίτης*).

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ (*πρώην 'Αρεοπαγίτης*).

Γ. ΑΒΕΡΩΦ (*πρώην Βουλευτής*).

ΣΤ ΚΕΠΕΤΖΗΣ (*Τραπεζίτης*).

ΙΩ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΡΑΣ (*'Ιατρός*).

ΛΟΥΔ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (*Συνδιευθυντὴς τῆς Τραπέζης* **τῆς 'Ανατολῆς**).

ΜΙΧ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗΣ (*Δημοτικὸς Σύμβουλος*).

Π. ΣΑΡΟΓΛΟΣ (*Κτηματίας*).

Κ, ΣΠΥΡΙΔΗΣ (*'Ιατρὸς—Φαρμακοποιός*).

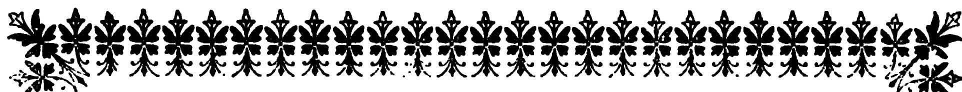
Ι. Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ (*Λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ*).

ΦΙΛ. ΖΑΝΝΕΤΟΣ (*'Ιατρὸς καὶ 'Υφηγητής*).

Γ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΔΗΣ (*Κτηματίας*).

Μ. Ε. ΚΑΝΑΚΑΚΗΣ (*Δικηγόρος*).

ΑΝΤ. ΜΑΤΕΣΗΣ (*Δικηγόρος*).

1907

ΤΟΙΣ ΕΤΑΙΡΟΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

«Ὅπου θεοὺς μὲν σέβονται,

τὰ δὲ πολεμικὰ ἀσκοῦσι, πειθαρχεῖν δὲ μελετῶσιν,

ἐνταῦθα πάντα

μεστὰ ἐλπίδων ἀγαθῶν ἐστίν».

ΕΚ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου καὶ τέλος).

Οἱονδήποτε ἔθνος, μικρὸν ἢ μέγα, πεπροικισμένον διὰ πλεονεκτημάτων πολλῶν ἢ ὀλίγων, εἶνε προωρισμένον ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς μοίρας νὰ διεξαγάγῃ ὡρισμένην ἀποστολὴν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι πρὸς τοῦτο δέον νὰ ἔχῃ πρόγραμμα ἐνεργείας, συνῳδὰ τῷ ὁποίῳ νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐκδηλοῦται ὡς ἔθνος καὶ ὡς κράτος ὑπὸ τὴν πρώτην ἔννοιαν ὡς ἄθροισμα ἀνθρώπων, συνεδεδεμένων ἀπὸ αἰώνων ἀλλήλοις διὰ κοινῶν δεσμῶν, κεκτημένων ἀρτίαν ἐθνικὴν συνείδησιν, σταδιοδρομούντων πρὸς ἐπικράτησιν, ὑπὸ τὴν δευτέραν ἔννοιαν ὡς ὠργανωμένη ὁμὰς ἀνθρώπων, ἐχόντων κεντρικὴν διεύθυνσιν, καθοδηγοῦσαν αὐτοὺς κα ἐξωθοῦσαν πρὸς ἱστορικὴν ἐξάπλωσιν καὶ ἐπιτυχίαν. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ τὸν ἑαυτῆς σκοπὸν μονομερῶς, εἴτε ὡς ἔθνος, εἴτε ὡς κράτος· πρέπει νὰ συμπέσωσιν ἀμφότερα, νὰ συνδεθῶσι, νὰ συνεργασθῶσι. Τοῦτο διδάσκει ἡ ἱστορία. Διότι εἶνε κοινὸς ὁ ἀγών. Ἀμφότεραι αἱ δυνάμεις αὗται, ὅσον καὶ ἂν ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἀντιλήψεως παρίστανται ἰσχυραί, θέλουσιν ἀστοχήσῃ ἐπὶ τέλους θέλουσιν ἐξασθενήσῃ. Ἔθνος ἄνευ κράτους, στερεῖται ἑνότητος, ἄρα ἰσχύος. Ἀφ' ἑτέρου κράτος, ἐστερημένον ἐθνικῆς ἀντιλήψεως, στερεῖται

τῶν πλεονεκτημάτων δημιουργικῆς μεγαλοπραγμοσύνης, οἱαδήποτε καὶ ἂν τυγχάνῃ ἀξία λόγου ἡ σύνταξις, ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ πρόθεσις πρὸς μεγαλουργίαν.

Ἔκπαλαι ἡ Ἑλλάς, ἕνεκα τῶν γεωγραφικῶν συνθηκῶν, ἐξειλίχθη ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς σταδιοδρομίᾳ ὡς ἔθνος μᾶλλον ἢ ὡς κράτος ἑνιαῖον, συμπαγές, ἱκανὸν νὰ ἐπικρατήσῃ οὐχ' μόνον διὰ τῆς πνευματικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς ἰσχύος. Ἐντεῦθεν ἡ κατάτμησις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εἰς πολλὰς πολιτείας, διεστηκυίας ἀλλήλαις, ἐπιδιωκούσας τὸ ἴδιον μᾶλλον ἢ τὸ κοινὸν συμφέρον. Τὸ Ἑλληνικὸν διαιρεῖται εἰς Ἴωνας, Δωριεῖς, Αἰολεῖς, ἵνα περιορισθῶ εἰς τὰς κυριωτάτας διαιρέσεις τῶν ἑλληνικῶν φύλων. Ἕκαστον τῶν γενῶν τούτων ἔχει ἰδίους ἐφεστίους θεούς, ἰδίαν πολιτικήν, συμφέροντα ἀντιτιθέμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ συμφέροντα ὁμόρων λαῶν, καὶ τὸ χεῖρον ὁμαιμόνων καὶ ὁμογλώσσων. Καθ' ἣν στιγμὴν ἄρχεται συλλαμβάνον τὸ ἑλληνικὸν γένος πλήρη συνείδησιν ἐθνικῆς ἱστορικῆς ἑνότητος καὶ ἀποστολῆς ὑπὸ τὸν πολιτικὸν ἀστέρα τῆς Μακεδονίας, τυγχάνει ἐξηντλημένον φυσικῶς, ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ἐκνενευρισμένον. Δὲν παρέρχεται μακρὸς χρόνος καὶ λήγει ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ ὡς κράτους, τοῦ ἔθνους μόνον ἐξακολουθοῦντος τὴν θριαμβευτικὴν αὐτοῦ διὰ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἐξάπλωσιν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι μετά τινων αἰώνων παρέλευσιν ἀνακαινίζεται ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα καὶ ἐπιβάλλεται ὡς ἰδέα τοῦ κράτους διὰ τῆς λαβούσης ἑλληνικὴν μεταμόρφωσιν ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἡ νέα αὕτη μεταμόρφωσις στερεῖται τῆς παλαιᾶς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἰσχύος, τοῦ κλασικοῦ μεγαλείου, ὅ περ διέκρινε τὴν προγενεστέραν ἑλληνικὴν σταδιοδρομίαν. Ἡ κατ' ἐξοχὴν συμβολὴ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ἡ διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἰσχύος μετάδοσις τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῖς ἑσπερίοις λαοῖς, καὶ αὐτῷ τῷ ἐκβαρβαρωθέντι ἰταλικῷ, μόλις ἀρξαμένοις νὰ προσβλέπωσιν ἀπὸ τῆς σκοτίας τῆς βαρβαρότητος τὸ ποθεινὸν φῶς τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας. Ὅ τι ἐξετέλεσεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ κατὰ τὴν πτῶσιν τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, τοῦτο ἐτελεῖτο μετὰ τὰς Σταυροφορίας καὶ κατὰ τὴν ἀρξαμένην Ἀναγέννησιν διὰ τῆς ἑλληνοβυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας. Ταύτης διαλυθείσης μεσοῦντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξαφανίζεται ὡς κράτος ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὡς ἔθνους δὲν ἐκλείπει τέλεον. Ὑφίσταται, κέκτηται συνείδησιν ἑαυτοῦ, ἐξασκεῖ περιωρισμένην ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν. Δὲν ἀποκάμνει. Αἰσθάνεται μόνον τὴν ἔλλειψιν κράτους, ἱκανοῦ νὰ ἐκπροσωπήσῃ καὶ νὰ πραγματώσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἰδέαν. Καὶ ἐντεῦθεν αἱ ἐπανειλημμέναι ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἀπόπειραι πρὸς δημιουργίαν ἐλευθέρου κράτους, ἑνιαίας πατρίδος, δυναμένης νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ παρελθόντος κατὰ τὰς ὑφισταμένας ἱστορικὰς συνθήκας.

Ὡς μὴ ὤφελε, τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος δὲν ἐξεπροσώπησεν ἱδρυθὲν τὸ σύνολον τοῦ ἔθνους, ἀλλ' οὐδ' ἀνταπεκρίθη πρὸς τὰς ἐθνικὰς προσδοκίας, πρὸς τὰς ἐλπίδας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ μικρὸν κράτος ἀπεδείκνυτο ἀμέσως μικρόν, ἥκιστα

ἱκανὸν νὰ συλλάβῃ πλήρη τὴν ἔννοιαν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς· κατετρίβη περὶ εὐτελῆ καὶ μηδαμινὰ μελήματα. Καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου, καὶ ἐπὶ Ὄθωνος, καὶ ἐπὶ τῆς συγχρόνου δυναστείας ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἡ πανελλήνιος, ἡ *Μεγάλη Ἰδέα*, τουτέστιν ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάντησις καὶ σύμπηξις τῶν διεσπασμένων δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἐξ ὁλοκλήρου παρενοήθη καὶ παρημελήθη ὑπὸ τῶν ταγῶν τῆς ἑλλαδικῆς πολιτικῆς, τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Οὐδεὶς ἐκ τούτων ἐξήρθη εἰς τὸ ἀληθὲς σημεῖον τῆς ἀποστολῆς του. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος δὲν ἐξεπροσώπησε τὴν ἰδέαν κράτους, δὲν ἐνόησαν οἱ κυβερνήσαντες αὐτό, ὅτι πρώτη μέριμνα ἔπρεπε νὰ εἶνε ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, δι' ἧς καὶ μόνης ἠδύνατο εὐπροσώπως νὰ παρασταθῇ ἐξωτερικῶς καὶ νὰ τύχῃ τῆς ἐμπιστοσύνης λαῶν καὶ κυβερνήσεων. Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους εἶνε ἡ ἱστορία πολιτικῶν φατριῶν, διεκδικουσῶν τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, τὴν διανομὴν καὶ τὴν νομὴν τῶν ἐλεεινῶν ἀποταμιευμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Αἱ πολιτικαὶ αὗται φατρίαι παρουσιάζουσι τὸν χαρακτῆρα κοινωνικῆς ὀλιγαρχίας, ἐρειδομένης οὐχὶ ἐπὶ κοινωνικῶν προνομίων, χρονολογουμένων ἀπὸ παλαιοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐπὶ οἰκογενειακῶν πολιτικῶν περγαμηνῶν ἀπὸ τῆς τουρκοκρατίας, ἀναγνωριζομένων μέχρι τῆς σήμερον, παρὰ τὸν δημοκρατικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐνισχύεται δὲ ἡ τάξις αὕτη τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐξασκούντων τὴν πολιτικὴν δι' ἑτέρων στοιχείων, τὸ μὲν πλουτοκρατικῶν, ἀγνώστου πολλάκις ἢ ἀμφιβόλου προελεύσεως, τὸ δὲ δημιουργημάτων τῆς ὑφισταμένης πολιτικῆς ἀτασθαλίας. Ἡ ἐγωϊστικὴ αὕτη καὶ μικροπολιτικὴ σύνταξις τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας ἔμελλε νὰ ἐπενέγκῃ θλιβερώτατα καὶ ἐπιβλαβέστατα ἀποτελέσματα τῷ τε κράτει καὶ τῇ μεγάλῃ ἐθνικῇ ἰδέᾳ. Ἀπεπειράθη νὰ πατάξῃ αὐτὴν ὁ ἰσχυρὸς ἐκεῖνος καὶ ἐμπειρότατος πολιτικὸς ἀνήρ, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἀλλ' ἔπεσεν ὁ ταλαίπωρος ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐν Ναυπλίῳ· προσεπάθησε νὰ περιορίσῃ αὐτὴν ὁ πρῶτος βασιλεὺς Ὄθων, ἀλλ' ἡ ἐξέγερσις τῆς δεκάτης Ὀκτωβρίου τοῦ 1862, ἡ τελευταία τῶν ἐπὶ τῆς δυναστείας αὐτοῦ ὀλιγαρχικῶν ἐξεγέρσεων, τοῦ λαοῦ ἑκάστοτε καθισταμένου θύματος, ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν ὁριστικῶς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τῆς νέας αὐτοῦ προσφιλεστάτης καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου ποθεινοτάτης πατρίδος.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου ὁ Κοινοβουλευτισμός, ἐν τῇ ἀκράτῳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ καὶ ἐφαρμογῇ, εἶνε ἡ πολιτικὴ θρησκεία τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ λαοῦ, δηλαδὴ τῶν εἰς βάρος αὐτοῦ πολιτευομένων. Ἕκαστος πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς, ἀναλαμβάνων τὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ καθήκοντα, πρώτιστον καθῆκον φρονεῖ τὴν κοινοβουλευτικὴν αὐτοῦ ὁμολογίαν, ἥτις εἶνε κολακεία ἅμα καὶ ἀπειλή. Κολακεία πρὸς τοὺς ἀρεσκομένους εἰς τοὺς τύπους, εἰς τὰ προσχήματα, τοῦθ' ὅ περ χαρακτηρίζει τὰς ἐξηντλημένας καὶ παραπαιούσας κοινωνίας, ὡς ἔλεγεν ὁ Burke,[1]) ἀπειλὴ πρὸς τοὺς δυ-

1) **Reflections on the revolution in France.**

ναμένους νὰ φαντασθῶσιν ἢ νὰ διανοηθῶσι καὶ ἐπὶ στιγμήν, ὅτι, μετὰ τοσαῦτα ἐθνικὰ ἀτυχήματα καὶ δοκιμασίας, καιρὸς νὰ περιορισθῇ καὶ κατά τι ἡ ἀπόλυτος δρᾶσις τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ, εἰς ὃν ἀποδίδονται παρὰ τῶν πλείστων τὰ δεινὰ ταῦτα. Ὁ ἐλεύθερος ἑλληνικὸς λαός, ἐν τῇ χαρακτηριζούσῃ αὐτὸν νοημοσύνῃ καὶ ὀξυδερκείᾳ, δὲν ἀγνοεῖ τὸν ὑπαίτιον τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν, ὅστις εἶνε τὸ κάκιστα ἐννοούμενον καὶ ἐφαρμοζόμενον πολιτικὸν σύστημα, ὅστις ἄχθεται ἐπὶ τῇ ἀδιαφορίᾳ καὶ ἀδρανείᾳ τῶν τεταγμένων νὰ ἐκβιάσωσιν αὐτό, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν τροχιάν· αἱ ἀνώτεραι, αἱ λεγόμεναι *κυβερνῶσαι* τάξεις, διατελοῦσιν ἀδρανεῖς πρὸ τοῦ κακοῦ τούτου, καταβαλόντος πᾶσαν ἰσχὺν καὶ ἐνέργειαν τοῦ κράτους, τῆς πατρίδος, ἥτις θὰ παρουσιάζετο πρὸ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου πολλῷ ἰσχυροτέρα ἢ ὅσον διατελεῖ σήμερον.

Τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἶνε ἡ κυριωτάτη τῶν ἀφορμῶν τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ ἔλλειψις ἐν Ἑλλάδι πραγματικοῦ κράτους, κυβερνήσεως, *προνοίας*, κατεδείχθη καθ' ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ τελευταίᾳ πεντηκονταετίᾳ. Κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικόν, ἢ μᾶλλον ἀνατολικὸν πόλεμον τοῦ 1854, κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877, κατὰ τὴν βερολίνειον Σύνοδον τοῦ ἑπομένου ἔτους καὶ τὴν ἀδρανῆ πολιτικὴν ὡς πρὸς τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν παρέμβασιν τοῦ Γλάδστωνος, κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1885 προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης στρατιωτικῆς προπαρασκευῆς. Πάντα ταῦτα μαρτυροῦσιν, ἐπιτραπήτω μοι εἰπεῖν, τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ ἐλευθέρου κράτους εἰς τὴν γενναίαν καὶ ἀξιοπρεπῆ ἐκπροσώπησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, οὗ ἱδρύθη ὡς ἐντολοδόχος ὑπὸ τοῦ ἐπευφημοῦντος ἐπὶ τῇ ἱδρύσει ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου κόσμου τῶν δύο Ἠπείρων.

Τὴν ἀνεπάρκειαν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους κατήγγειλα καὶ ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, προκειμένου περὶ τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ συντάξεως καὶ ἰσχύος. Ἀλλ' ὀφείλω ἐπίσης νὰ καταγγείλω καὶ τὴν ἄστοχον, ἄβουλον καὶ παλίμβουλον, ἔστιν ὅτε καὶ ἀναξιοπρεπῆ πολιτικὴν αὐτοῦ, ἐπικαλουμένου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ διεκδικήσει τῶν ἑλληνικῶν δικαίων προγονικὰς περγαμηνάς, παλαιὰ ἢ νεώτερα ἀνδραγαθήματα, καὶ τὸ χεῖρον ἔτι, συγγενικὰς συμπαθείας. Φυσικῷ τῷ λόγῳ πάντα ταῦτα εἶνε ἀποτελέσματα φυσικῆς, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀδυναμίας, ἥτις εἶνε ὁ κλῆρος λαῶν, πολιτικῶς δυσπραγούντων καὶ ταλαιπωρουμένων, ἀφωσιωμένων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῶν συμφέροντα τῆς μικροπολιτικῆς, ἐγκαταλειπόντων δὲ τὴν μεγάλην, τὴν γενναίαν πολιτικήν, εἰς τὴν τύχην, εἰς τὰ δίκαια τῆς πατραγαθίας, εἰς τὸν βωμὸν τῆς συγγενείας.

Ἐφ' ὅσον μένει στρατιωτικῶς ἀσύντακτον καὶ ἐνδεὲς παντὸς ὁπλισμοῦ καὶ φρονήματος τὸ ἑλληνικὸν κράτος οὐδὲν δύναταί τις παρ' αὐτοῦ νὰ ἐλπίσῃ καὶ ν' ἀναμείνῃ. Ἐπαναλαμβάνω διὰ μυριοστὴν φορὰν ἀπὸ τῶν σελίδων τούτων τὴν παράκλησι

ταύτην πρὸς τοὺς ἰθύνοντας τὰ κοινὰ ἐν Ἑλλάδι: *δημιουργήσατε στρατόν, ἄλλως τὸ Ἑλληνικὸν ἀπώλετο*. Εἶνε ἡ φιλικὴ νουθεσία τῶν ἀγαπώντων τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, ἡ ἐνδόμυχος κραυγή, ἡ πλήρης θλίψεως τοῦ ἁπανταχοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ὁ Κοινοβουλευτισμὸς τοῦ ἐλευθέρου κράτους κωφεύει ἢ ἀδιαφορεῖ. Καθῆκον ἔχουσι νὰ κατέλθωσιν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς οἱ λοιποὶ παράγοντες τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ δυνάμεως—ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ὁ παράκλητος τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας, ὁ *ἔνοπλος προφήτης* (profeta armato) τοῦ Μακιαβέλλη, λύων διὰ τοῦ ξίφους τὸν γόρδιον δεσμὸν τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Εἶπον περὶ τοῦ κράτους τὴν ἀλήθειαν. Ταύτην τὴν ἀλήθειαν ἀνομολογῶν ἀμερολήπτως καὶ γενναίως, καθῆκον ἔχω νὰ μὴ διστάσω νὰ ἐξάρω τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν καὶ τὴν σύγχρονον ἐνέργειαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Θὰ ἦτο βεβαίως ἰσχυρότερον καὶ ἐνεργητικώτερον, ἂν ἐκέκτητο πολιτικὸν κέντρον ἐνεργείας, κυβέρνησιν ἐθνικήν, διευθύνουσαν καὶ καθοδηγοῦσαν τὴν παγκόσμιον ἐξάπλωσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐν προηγουμένοις κεφαλαίοις ἀνέπτυξα διὰ μακρῶν τὰ κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν ταύτην ἁπανταχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἐν ἁπάσαις ταῖς ἠπείροις τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, ἔνθα ὁ Ἑλληνισμὸς τυγχάνει εἷς τῶν ἐκπολιτιστικωτάτων καὶ δημιουργικωτάτων παραγόντων. Εἶπον ἐπίσης, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κράτος ὀφείλει οὐ σμικρὸν τὴν ἠθικήν, πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἐνίσχυσιν εἰς τὸ ἁπανταχοῦ τῆς ὑφηλίου διεσπαρμένον ἑλληνικὸν γένος, διότι παρ' οὐδεμιᾷ ἴσως ἀνθρωπίνῃ φυλῇ ἡ ἰδέα τῆς ἀλληλεγγύης εἶνε τοσοῦτον ἰσχυρὰ ὅσον παρὰ τῇ ἑλληνικῇ φυλῇ. Ἡ σθεναρὰ αὕτη ὑπόστασις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους προσδίδει αὐτῷ τὴν μεγάλην ἐκείνην πίστιν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἰδέας, οἷα τυγχάνει ἡ γεωγραφική, ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἑνότης τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Καταγελᾶται ἐπὶ τούτῳ, μυκτηρίζεται ὑπὸ τῶν φθονερῶν, ἀλλὰ δὲν ἀπογοητεύεται. «Πᾶν ἔθνος, ἔλεγεν ὁ Ἀμερικανὸς Τάκερμαν, ὀνειροπολεῖ δόξαν καὶ τιμήν, ἀλλ' οὔτε φθονεῖται, οὔτε καταγελᾶται ὑπὸ τῶν ἄλλων. Μόνον τῇ πτωχῇ καὶ ὑπερηφάνῳ Ἑλλάδι ἀπαγορεύεται νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θὰ ἔλθῃ ποτὲ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ συλλέξῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτῆς τὰ μυρίας θυσίας ὑποστάντα τέκνα της». Τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἐπαναλαμβάνω, δὲν ἀποδυσπετεῖ· θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνά του. Πιστεύει εἰς τὴν νίκην καὶ τὴν ἐπιτυχίαν.

Αἱ ἀρεταὶ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀνομολογοῦνται ἐν πάσῃ περιστάσει ὑπὸ τῶν ξένων, τῶν γνωρισάντων αὐτὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Ἀκόμη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐν Παρισίοις ὁ πρόεδρος τοῦ «Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ» ἐκήρυττε διὰ θαυμασίας ἀγορεύσεως τὰς ἀρετὰς τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, παραβάλλων αὐτοὺς πρὸς τοὺς παλαιούς. Ἀναδημοσιεύω ἓν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἀγορεύσεως ταύτης:

«Ἐλέχθη, ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τοὺς ἄλλοτε·

ἰσχυρίσθη τις, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ μετεβλήθη, ὅτι ἐξηφανίσθη ὑπὸ τὸν ὄγκον τῶν σλαυϊκῶν καὶ τῶν ἀλβανικῶν πληθυσμῶν.

»Πρέπει νὰ μὴ ἔχῃ τις γνωρίσῃ τὴν χώραν ταύτην, νὰ μὴ ἔχῃ ἰδῇ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, νὰ μὴ ἔχῃ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ὀξύτητα τοῦ πνεύματος αὐτῶν, τὸ θέλγητρον τῆς κοινωνικότητος αὐτῶν, εἰς ὅλας τὰς ἰδιότητας αὐτῶν ταύτας, αἵτινές εἰσι κληρονομία τοῦ παρελθόντος, διὰ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς εἶνε διάφορος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ αὐτὴ φυλὴ κατέχει εἰσέτι τὰς αὐτὰς ἰδιότητας.

»Ἡ Ἑλλὰς ἐξεδήλωσεν ἀείποτε ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, δραστηριότητα εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ ὅ περ προώρισται σήμερον νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν δυστυχιῶν, ἃς ὑπέστη, καὶ νὰ τῇ προπαρασκευάσῃ ἔξοχον μέλλον.

»Δὲν στενοχωροῦμαι ποσῶς διὰ τὸ μεταναστευτικὸν ρεῦμα τῆς Ἑλλάδος. Γνωρίζετε, ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἓν τῶν θαυμάτων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἡ ἀφθονία αὕτη τῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἐξαπεστέλλοντο ἐφ' ὅλων τῶν ὀχθῶν τῆς Μεσογείου. Καὶ σήμερον ἔτι ἡ Ἑλλὰς κέκτηται τὴν δύναμιν ταύτην τῆς ἐξωτερικῆς χύσεως.

»Οἱ ξενητευμένοι οὗτοι, μεταβαίνοντες ἐκεῖ, συγκεντροῦνται ἀμέσως, Ἐξασκοῦσι μικρεμπόρια, ζῶσι φειδωλῶς, κερδαίνουσιν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν ἐν τῷ μέτρῳ τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου των, ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς οἰκονομίας των καὶ ἀναμένουσιν μέρας εὐτυχεστέρας, ὅτε, συναθροίζοντες μικράν τινα περιουσίαν, ἐπανακάμπτουσιν ἵνα ἀπολαύσωσι τὴν πατρίδα των καὶ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της.

»Θαυμαστὴ τυγχάνει ἡ ἐπίμονος αὕτη φιλοπατρία, καὶ εἶνε ἔκτακτος δύναμις τὸ χρηματικὸν τοῦτο ρεῦμα, εἰσερχόμενον διὰ μικροτάτων ρυάκων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τόσον μεγάλους ποταμούς, τὸ ὅλον τῶν ἐμβασμάτων τῶν ξενητευμένων τούτων, ἅτινα ἀνέρχονται ἐτησίως εἰς ἑκατομμύρια, καὶ ἅτινα ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἀνορθώσει τῆς Ἑλλάδος, τῷ ἐκτάκτῳ τούτῳ γεγονότι, συνετέλεσαν ὥστε ἐντὸς δεκαετίας μόνον, μετὰ ἀτυχῆ πόλεμον, ἔτη σιτοδειῶν, ἡ ὑπερτίμησις τοῦ συναλλάγματος σήμερον νὰ εὑρίσκηται σχεδὸν ἐκμηδενισμένη καὶ τὸ ἑλληνικὸν χαρτονόμισμα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἄρτιον.

»Πνεῦμα πρωτοβουλίας καὶ φιλοπατρίας, τοιαῦτα τὰ αἴτια, ἅτινα ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἵνα θαυμάσωμεν καὶ ἀγαπήσωμεν τὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἀκόμη, καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ ζῆλος ἐκεῖνος πρὸς τὴν μάθησιν, ὅπερ τυγχάνει ἓν τῶν θελγήτρων τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅ περ εἶνε ὡσαύτως ἓν τῶν αἰτίων τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐμπορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως, τὸ ὁποῖον ἐσημείωσα ὑμῖν πρὸ ὀλίγου.

«Ἡ Ἑλλὰς ἐπιβάλλει τὴν παίδευσιν, ὑφ' ἁπάσας τὰς ἐπόψεις διὰ προπαρασκευαστικῆς διδασκαλίας, ἐμπορικῆς διδασκαλίας, ἀνωτέρας διδασκαλίας, ἐπιστημονικῆς, φιλολογικῆς καὶ πολυτεχνικῆς διδασκαλίας».

Ἀναμφιβόλως ὑπάρχουσι καὶ σκιαὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος ταύτης Πρὸς ταῖς ἀρεταῖς

ἐκδηλοῦνται καὶ κακίαι, καὶ ἐλλείψεις τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος. Αἱ ἐλλείψεις αὗται, τὸ μὲν συμφυεῖς τῷ ἐθνικῷ χαρακτῆρι, τὸ δὲ τυγχάνουσαι δημιουργήματα τῶν μακρῶν περιπετειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, καὶ δὴ τῆς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἀπωλείας πάσης ἐλευθερίας, ἐξήρθησαν ἑκάστοτε, ἀπὸ τῆς κατακτήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν. Ἀρχαῖος ποιητὴς ἔλεγεν, ὅτι ἡ δουλεία ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἥμισυ τῆς ἀρετῆς. Οὐδ' ἠδύνατο τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἐξαντληθὲν ἠθικῶς, πνευματικῶς καὶ πολιτικῶς, μετὰ βίον ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ἔνδοξον καὶ μοναδικὸν ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; νὰ παραμείνῃ ἀκήρατον ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς φυλετικῆς ἐξαντλήσεως. Κατὰ τῶν κατακτητῶν αὐτοῦ, τῶν ἐκμεταλλευτῶν καὶ τυράννων, δὲν ἠδύνατο ν' ἀγωνισθῇ διὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ μόνης τῆς ἀρετῆς. Μετεχειρίσθη ἐνίοτε ὡς ὅπλον πρὸς τὸν ἀγῶνα τὴν ὑποκρισίαν, τὸν δόλον, τὸ ἀλλοπρόσαλλον, ἵνα καθυποτάξῃ αὐτοὺς καὶ ἐξουσιάσῃ. Ἡ ἑλληνικὴ σοφία κατέστη ἑλληνικὴ σοφιστεία. Τὸ ἐπεισόδειον τοῦ Καρνεάδου, πρεσβευτοῦ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας εἰς Ρώμην, τὴν πρώτην ἡμέραν ἑρμηνεύοντος εἰς τὴν ρωμαϊκὴν νεότητα, ὅτι τὸ δίκαιον παράγεται ἐκ τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἑπομένην ἀντικρούοντος τὴν προτέραν γνώμην καὶ ἰσχυριζομένου, ὅτι τοῦτο τυγχάνει δημιούργημα τῶν θεσμῶν, εἶνε δηλωτικὸν ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ τῆς ἀσταθείας καὶ παλιμβουλίας τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος κατὰ τοὺς μακροὺς τῆς παρακμῆς του αἰῶνας. Ἐπὶ τῆς πλατείας τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων, ἔλεγεν ὁ Γκαίτης, δημιουργεῖται ὁ χαρακτήρ Ἀλλὰ μὴ ὑφισταμένης πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἐλλειπόντων κοινωνικῶν ἀγώνων, ἀδρανουσῶν ἄρα τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ λαοῦ, ὁ χαρακτὴρ κατ' ἀνάγκην, ἐλλείψει αἰτίων, ἐξουδετεροῦται καὶ ἐκφαυλίζεται. Παρὰ ταῦτα, ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ, ὡς εἶπον ἤδη ἐν προηγουμέναις σελίσιν, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν χαρακτῆρα ἄλλων λαῶν, ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἢ καὶ κρείττονας κοινωνικὰς συνθήκας διατελεσάντων καὶ διατελούντων, δύναται, ἐν τῇ μακρᾷ αὐτοῦ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ νὰ ἐπιδείξῃ παραδείγματα τὰ μάλιστα γενναῖα καὶ ἀξιομίμητα.

Τὸ ἑλληνικὸν γένος ἔκπαλαι κατέχει ἓν τῶν ἀρίστων γεωγραφικῶν τμημάτων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, τούτου ἕνεκα ἀνερρίπισε τὰς ἐπ' αὐτοῦ φιλοδοξίας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων κατακτητῶν, λαῶν τε καὶ κυβερνήσεων. Ἐν τῷ κατ' αὐτοῦ δ' ἀγῶνι ἐγένετο χρῆσις πάντων τῶν ὅπλων, ἐν οἷς καὶ τῶν τῆς συκοφαντίας. Κεκτημένον ἀκατάσχετον φρόνημα, προσωπικὴν αὐτονομίαν, ἐθνικὴν πίστιν, ἀντέστη καὶ ἀνθίσταται κατὰ τῶν ἐπιβουλευόντων τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν, οὐχὶ μόνον πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὴν ἐκκλησιαστικήν. Ἐντεῦθεν αἱ κατ' αὐτοῦ διαβολαὶ καὶ συκοφαντίαι, ἐπικρατήσασαι σὺν τῷ χρόνῳ ἐν μέσῳ λαῶν, ἀγνοούντων ἐν λεπτομερείᾳ τὰ κατὰ τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ τὸν ἐθνικὸν τοῦ Ἕλληνος χαρακτῆρα. Ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας ἐξετόξευσαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους πάντα τῆς φαρέτρας αὐτῶν τὰ πικρόχολα βέλη ὁ Καθολικισμὸς καὶ οἱ θιασῶ-

ται αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀντιζηλίας, καταληξάσης εἰς τὸ Σχίσμα, τοῦθ' ὅ περ ἔτι μᾶλλον παρώξυνε τὴν λατινικὴν ἀντιπάθειαν ἐνίων εὐρωπαϊκῶν λαῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὕτω διακειμένων τῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας αἰσθημάτων τῶν ὑπὸ τὸ παπικὸν σκῆπτρον ὑποτεταγμένων λαῶν, ἐδημιουργήθη ἡ πολυθρύλητος λέξις Bas Empire, δηλωτικὴ τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας, ὡς διεφθαρμένης καὶ ἐξηχρειωμένης. Ἀλλ' ἐὰν παραβληθῇ εἰλικρινῶς καὶ ἀμερολήπτως ἡ ὑπερχιλιετὴς δρᾶσις τῆς κατασυκοφαντηθείσης ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τοῦ θεολογικοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἱστορικῆς ταύτης περιόδου πρὸς τὴν σύγχρονον καὶ τὴν ἐπομένην ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τυγχάνει πάντως ὑπερτέρα καὶ εὐγενεστέρα. Καθ' ἣν στιγμὴν γράφω, αἱ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως θρησκευτικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀντιπάθειαι καὶ συγκρούσεις ἐξέλιπον βεβαίως, ἢ ἠλαττώθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς νεωτέρας σκέψεως, ἥτις τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα τίθησιν ἐν ἥττονι μοίρᾳ τῶν ἀνθρωπίνων, οὐχ ἧττον ὁ νέος ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ κρύφα μέχρι τοῦδε ἐλλοχεύων, δημοσίᾳ ἤδη, urbi et orbi, ἐπελήφθη πάσης ἀφορμῆς, ὅπως δολοφονήσῃ αὐτὸν διὰ κακολογίας καὶ συκοφαντίας. Εἶνε ὁ Πανσλαυϊσμός, οὗ ἡ κατακτητικὴ βουλιμία ῥέπει κατ' ἐξοχὴν πρὸς ἰδιοποίησιν τῶν χωρῶν, ἐφ' ὧν ἀπὸ αἰώνων ἔδρασεν ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ αἵτινες ἀνήκουσιν αὐτῇ λόγῳ ἱστορικῶν περγαμηνῶν καὶ ἐθνικῶν δικαιωμάτων.

* *
*

Ὁ Ἑλληνισμός ὡς ὑπετυπώθη ἤδη διὰ τῶν προηγουμένων σελίδων, ἔν τε τῷ ἐλευθέρῳ κράτει, ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, ὡς καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ, διατελεῖ ἐν πλήρει ἐξαπλώσει, παρὰ τὰς δυσχερείας καὶ τὰ προσκόμματα, πρὸ τῶν ὁποίων κατ' ἀνάγκην προσκόπτει, ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον. Ποικίλοι ἐχθροὶ ἀνταγωνίζονται, ἀμφισβητοῦντες τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ δίκαια ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους. Ἀλλὰ τὰ προσκόμματα ταῦτα ἐνισχύουσι τὴν ἑλληνικὴν φιλοτιμίαν καὶ ἐγκαρτέρησιν ἐν τῷ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνι. Οὐχ ἧττον ἀφ' ἑτέρου ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ ἔθνους οὐκ ὀλίγας δημιουργικὰς δυνάμεις, αἵτινες θὰ συνετέλουν εἰς εὐρυτέραν καὶ γενναιοτέραν ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν.

Τὰ προσκόμματα ταῦτα ἐκδηλοῦνται ἰδίᾳ ἐπικίνδυνα ἐπ' ἐσχάτων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Ἠπείρῳ. Ἐν τοῖς πρώτοις ἰδίᾳ τούτοις τμήμασι τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ὁ Πανσλαυϊσμός, πρὸς κατάκτησιν μᾶλλον ἢ πρὸς ἐκπολιτισμὸν ἀποβλέπων, ἐπιδιώκει παντὶ σθένει διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθείσης καὶ ἄχρι τοῦ νῦν ὑπ' αὐτοῦ κηδεμονευομένης καὶ διευθυνομένης Βουλγαρίας, νὰ ἐκτοπίσῃ ἀπὸ τοῦ πατρίου ἐδάφους τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα. Ἐκ τούτου ἡ ἐπ' ἐσχάτων διεξαγομένη σύγκρουσις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἧς βδελυρὰ ὄργια ἐτελέ-

σθησαν πρό τινος χρόνου ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἐν ᾗ ἀπὸ αἰώνων οἰκοῦσι συμπαγέστατοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, ἀνερχόμενοι τοὐλάχιστον εἰς διακοσίας χιλιάδας καὶ ἤδη ἐξαναγκασθέντες εἰς ἐκπατρισμὸν πρὸς ἀποφυγὴν κακώσεων, καθ' ἃς πρωτοστατεῖ αὐτὴ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις. Ἡ σύγκρουσις αὕτη, πρὸ πεντακονταετίας σχεδὸν ἀρξαμένη, ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πεδίου, προσέλαβεν ἀμέσως ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα. Ἀμυδρῶς καὶ ἀτελέστατα τυγχάνουσι γνωστὰ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον τὰ κατὰ τὸν ἐμφύλιον τοῦτον ἀγῶνα μεταξὺ λαῶν, τέως συνδεδεμένων ἀλλήλοις διὰ δεσμῶν θρησκευτικῶν καὶ ἱστορικῆς ὁμοιοπαθείας. Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐγκρίτων ἀνδρῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, καί, ὡς μὴ ὤφελε. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, παρασυρθέντες ἐκ πληροφοριῶν, δολίως διασπαρεισῶν διὰ τοῦ παγκοσμίου τύπου, ὅτι ὁ ἀγὼν οὗτος εἶνε ἐκδήλωσις ἐγωϊστικῶν ῥοπῶν καὶ ἐνστίκτων δύο λαῶν, ἐπιδιωκόντων ἀποκλειστικὴν ἡγεμονίαν, κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, μεγίστων ἀμφοτέρων κεκτημένων σπουδαιότητα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ γεωγραφικήν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολιτικήν, διότι ἀείποτε ἡ γεωγραφικὴ τοποθεσία ὑπῆρξεν ἐπίκουρος τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς διαπλάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ ἰσχύος. Ἐντεῦθεν ἡ πολιτική, ἡ διεθνὴς ἡγεμονία καὶ ἐπικράτησις παντὸς λαοῦ, ῥέποντος πρὸς ἱστορικὴν ἐπικράτησιν καὶ ἰσχύν Ἕτεροι ἀποδίδουσι τὴν διάστασιν ταύτην εἰς ἐκκλησιαστικὰς ἔριδας καὶ διαφωνίας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ὡσεὶ ἐπῆλθέ ποτε *πραγματικὴ* ἔρις καὶ σύγκρουσις μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων, ἡ δὲ πρὸ τεσσαρακονταετίας διεξαχθεῖσα, ὡς καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων τρανῶς ἀπεδείχθη, κατ' εἰσείγησιν ξένης κατακτητικῆς πολιτικῆς, εἶχεν αἴτια φυλετικά, καὶ οὐχὶ ἐκκλησιαστικά. Ὀφείλω ν' ἀντικρούσω ἀμφοτέρας τὰς γνώμας.

Ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀγών, οἷος διεξάγεται σήμερον, εἶνε ἀγὼν πολιτικὸς μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Πανσλαυϊσμοῦ, ἔστω καὶ Παμβουλγαρισμοῦ, δηλαδὴ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, τοῦ πρώτου ἐπιμένοντος νὰ τηρῇ ἀπόρθητα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ προπύργια. Οἱ Βούλγαροι, ὅσον καὶ ἂν ἀρνῶνται τοῦτο αὐτοί τε καὶ οἱ αὐτῶν σύμμαχοι καὶ ὑπερασπισταί, ἐν πάσῃ περιπτώσει τυγχάνουσιν οἱ πρόσκοποι τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Ὁ δὲ Ἑλληνισμός, ἀνθιστάμενος, ἀμυνόμενος, ἀγωνιζόμενος παντὶ σθένει, ἐπιτελεῖ στοιχειῶδες δικαίωμα καὶ καθῆκον. Δικαίωμα, ἀπορρέον ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἱερὸν δικαίωμα φυλετικῆς ἐμμονῆς, ὅπερ χαρακτηρίζει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ γενναίους λαοὺς τῆς ἱστορίας. Καθῆκον, διότι ἡ ὑπὲρ τῶν πατρίων, ἄρα ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως καὶ ἐλευθερίας, ἄμυνα εἶνε ἱερὰ ἐντολή, κληροδοτηθεῖσα εἰς τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμὸν ὑπὸ τῶν προγόνων, ὧν πρωτίστη ἀρετὴ δὲν ἦτο ἡ κατάκτησις, ἀλλ' ὁ ἐκπολιτισμὸς καὶ ἡ ἐξημέρωσις τῶν ἀνθρώπων. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς ἐξαπλώσεως ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἀπὸ τῶν παλαιτάτων αἰώνων μέχρι τῆς σήμερον. Πρωτοστατεῖ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ὁ νεώτερος ἐπίσης Ἑλ-

λήνισμός, ὅσον καὶ ἂν τυγχάνῃ σήμερον ἀσθενὴς καὶ διεσπασμένος, οὐδαμῶς ἐλαύνεται ἐκ κατακτητικῶν ἐλατηρίων, ἐπιζητεῖ τὴν διαφύλαξιν τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἐφ' οὗ φιλοδοξεῖ καὶ ἐπιζητεῖ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο δὲν δύναται, οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἄρνησις, οὔτε τῶν ἠθικῶν, οὔτε τῶν κοινωνικῶν, οὔτε τῶν ἱστορικῶν νόμων, τῶν κανονιζόντων καὶ ἰθυνόντων τὸν ἀνθρώπινον βίον.

Ἐκτὸς τοῦ πρὸς τὴν σλαυϊκήν, καὶ ἰδίᾳ τὴν βουλγαρικήν, φυλὴν ἀγῶνος, ὁ Ἑλληνισμός, ἔν τε τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἠπείρῳ, διεξάγει καὶ ἕτερον ἀγῶνα κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Ἀγωνίζεται, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διπλωματικοῦ μᾶλλον καὶ πολιτικοῦ ἢ ἐθνικοῦ ἐδάφους, πρὸς τοὺς Ρωμούνους τοῦ παρὰ τὸν Ἴστρον νεοτεύκτου κράτους, ἀποτελουμένου ἤδη, ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ρωμουνία**, ἐκ τῶν παλαιῶν ἡγεμονιῶν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας.

Καὶ οὗτοι πρὸς τοῖς Βουλγάροις ἐδημιούργησαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν φανταστικοὺς τίτλους ἐθνικῶν δικαίων ἐν Μακεδονίᾳ, ἀξιοῦντες νὰ ἰδιοποιηθῶσι τοὺς ἀπὸ αἰώνων ἐν τῷ χώρᾳ ταύτῃ οἰκοῦντας Κουτσοβλάχους, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ ὑπ' αὐτῶν λαλούμενον γλωσσικὸν ἰδίωμα τυγχάνει ὑπό τινας ἐπόψεις λατινοφανές, ὑπαρχουσῶν ἐν αὐτῷ ὀλιγίστων λατινικῶν λέξεων ἢ καταλήξεων. Δὲν λαμβάνουσι τὸ παράπαν ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τούτου, οἱ πόθοι, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἐπὶ τέλους, τυγχάνουσιν ἑλληνικά, συμπράττουσι δὲ καὶ συμπονοῦσι πρὸ ἀμνημονεύτου καιροῦ μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀγὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς ὃν χρησιμοποιεῖ ἀπό τινος καιροῦ πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ τὴν μέριμναν, εἶνε ὁ κατὰ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀγὼν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Καὶ ἐν ταῖς δυσὶ χώραις, ὡς διὰ τῶν ἀριθμῶν κατέδειξα ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις, κατά τε ποσὸν καὶ κατὰ ποιὸν ἐπικρατοῦσιν οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί. Ἐὰν εἶνε ἀληθὲς τὸ ῥηθὲν *Zahlen regieren die Welt*, οἱ Ἕλληνες, οὐ μόνον λόγῳ τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν δικαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν δυνάμεων, τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ἠθικῆς ὑπεροχῆς, εἶνε οἱ ἀναμφισβήτητοι κύριοι τῆς Χερσονήσου ταύτης, ἐφ' ἧς ἡ ἑλληνικὴ ἀρετὴ καὶ δραστηριότης προσήνεγκε μεγίστας κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπηρεσίας, μέχρι τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης τυγχάνουσιν οἱ πρώτιστοι ἐκπολιτισταὶ καὶ ἑρμηνεῖς τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ῥοπῶν τῆς ἀνατολικῆς ταύτης Εὐρώπης.

Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σλαύων ἀγὼν δὲν εἶνε φυλετικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ σύγκρουσις, ἀποβλέπουσα εἰς ἐθνικὴν ἐπικράτησιν τῶν Ἑλλήνων, ἐξ ἐθνικῆς φιλοδοξίας. Εἶνε ἀγὼν ἀμύνης κατὰ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτως ὁ λεγόμενος Πανελληνισμὸς δὲν εἶνε **idée nationaliste** (ὑπερεθνικὴ ἰδέα), ὡς ἀρέσκονται νὰ χαρακτηρίζωσιν αὐτὴν οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ἀγὼν ὑπάρξεως. Φρονῶ, ὅτι τὸ δίκαιον τῆς ἐθνικότητος, τῆς φυλῆς, δὲν εἶνε ἐγωϊστικὴ μόνον ῥοπή, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἠθικὴ ἰδέα, ἐμπνέουσα εἰς

πάντα λαὸν τὴν πρὸς κοινωνικὴν δρᾶσιν καὶ ἀλληλεγγύην φιλοτιμίαν. Ἄλλως τε ὁ κοινωνικὸς ἀνταγωνισμὸς εἶνε νόμος τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας, ἐνισχύει τὸ ἀνθρώπινον φρόνημα, τὸν χαρακτῆρα, ὠργανωμένος δὲ τυγχάνων, καθίσταται ὑπέροχος δημιουργικὴ δύναμις, εἰς ἣν ὀφείλει τὸ ἀνθρώπινον γένος τὴν μέχρι τοῦδε ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐξέλιξιν καὶ δημιουργίαν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξεταζομένη ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία εἶνε συνθετικὴ δύναμις, οὐχὶ δ' ἄρνησις τῆς κοινωνικῆς ἰδέας καὶ ἀλληλεγγύης.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑλληνισμοῦ εἶνε πρόγραμμα ἀμύνης τῶν ἑαυτοῦ δικαίων. Θὰ ἦτο δ' ὄντως αὐτοκτονία, ἐγκατάλειψις τῆς ἱστορικῆς σημαίας, ὑφ' ἣν ἀπὸ αἰώνων ὑπερμαχεῖ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, ἡ καὶ ἐπὶ στιγμὴν ὑποχώρησις. Δὲν πτοεῖται πρὸ τῶν ἀπειλῶν, πρὸ τῶν δυσμενῶν κρίσεων, πρὸ τῆς μοχθηρίας τῶν φθονερῶν. Καὶ ἂν ἤθελε καταδικασθῇ νὰ ὑποκύψῃ πρὸ τῆς ἰσχύος γινώσκει νὰ ὑπομένῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ παρασκευάζηται πρὸς μέλλουσαν παλινόρθωσιν. Ἔχει πάντοτε σύμβολον τῆς ἱστορικῆς του εἱμαρμένης τὸν χρησμὸν τοῦ παλαιοῦ Θεοῦ:

«*Ἀσκὸς βαπτίζῃ, δῦναι δέ τοι οὐ θέμις ἐστίν*».

Ὁ λαός, ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ὁ ὑπὲρ αὐτῆς προμαχῶν δὲν εἶνε ἀδιάφορος πρὸς τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ ἧς κατὰ πᾶσαν στιγμὴν εἶνε πρόθυμος ν' ἀγωνισθῇ καὶ νὰ προκινδυνεύσῃ. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὁ κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος τῶν νεωτέρων λαῶν, τῶν προσκόπων καὶ πρωταγωνιστῶν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, εἶνε τρανοτάτη ἀπόδειξις τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ φιλοπατρία ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ, εἶνε ἅμα ἀγάπη καὶ στοργὴ πρὸς σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἡ δὲ νεωτέρα κοινωνία ἐπιτελεῖ τὸν ἐκπολιτιστικὸν αὐτῆς προορισμὸν διὰ τῆς διαδοχικῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος εἰς τὴν εὐρυτέραν ἰδέαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Et la patrie et l'humanité.

Ν. Καζάζης.

ΠΑΡΑΛΟΓΟΙ ΑΞΙΩΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΕΞΑΡΧΙΑΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

ϛʹ.

Καταρραδιουργούμενος ὁ ἁπλοϊκὸς βουλγαρικὸς λαὸς ὑπὸ πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν προπαγανδῶν— προσδοκωσῶν, ἑκάστης ἰδίᾳ, νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὴν ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπόσπασίν του καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑποδαυλιζουσῶν τὴν ἔριν καὶ παριστωσῶν τοῦτο, ὡς τὸν ἀσπονδότερον τῶν ἐχθρῶν καὶ ὀλετήρων τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς—ἐνέτεινεν ὁσημέραι τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἀδιάλλακτον στάσιν του. Καθόσον δὲ αὕτη, χάριν τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς εἰρήνης, ηὔρυνε τὰς πρὸς τὸν βουλγαρικὸν λαὸν παραχωρήσεις του μέχρι τοῦ ἀκροτάτου δυνατοῦ ὁρίου (προκαλέσασα μάλιστα τὰς μεμψιμοιρίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ,ὡς θυσιαζούσης παραλόγως, εἰς τοὺς βουλγαρικοὺς πόθους ζωτικὰ αὐτοῦ δικαιώματα), κατὰ τοσοῦτον οἱ ὑποβολεῖς καὶ προστάται τῶν Βουλγάρων ἐξώθουν αὐτοὺς εἰς ἀνάλογον εὔρυνσιν τῶν ἀξιώσεών των, βαυκαλίζοντες διαρκῶς διὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον θὰ ἐξηναγκάζετο, ἐπὶ τέλους, νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ὑπερφιάλους αὐτῶν ἀξιώσεις, τὰς διατυπουμένας κατὰ τρόπον,οὐδεμίαν καταλιμπάνοντα ἀμφιβολίαν, ὅτι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος, ἐτεκταίνοντο σχέδια πολιτικὰ καὶ νοσφισμοὶ ξένων δικαιωμάτων.

Ἀλλ᾽ ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους στιγμή, καθ᾽ ἣν τὸ Πατριαρχεῖον προέβη μέχρι τοῦ ἀκροτάτου νομίμου ὁρίου τῶν δυνατῶν παραχωρήσεων, ὅ περ ἦτο ἡ πρότασις ἱδρύσεως βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ εὐρυτάτης ἀκτῖνος, περιλαμβανούσης καὶ χώρας ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου κειμένας, ἀνὰ τὴν βόρειον καὶ κεντρικὴν Μακεδονίαν καὶ ἐχούσης ἴδιον Ἔξαρχον, μετὰ συνόδου ἀρχιερέων καὶ μητροπολιτῶν, μετὰ μετοχίου ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἰδιαιτέρου ναοῦ, σὺν τῷ δικαιώματι τοῦ νὰ δύναται ὁ Ἔξαρχος, ὁσάκις ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, νὰ ἐνδημῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ κανονικῇ ἀδείᾳ τοῦ Πατριάρχου, χάριν τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐξαρχίας του, ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει διὰ τοὺς λοιποὺς πατριάρχας, ἐφ᾽ οὗ ἐξάρχου ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως θὰ διετήρει αὐτόχρημα ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν· ἀποδεῖξαν δ᾽

οὕτω περιτράνως τὸ ἄκρως συνδιαλλακτικὸν πνεῦμα, ὑφ' οὗ ἐνεφορεῖτο, χωρὶς ἐν τοσούτῳ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις, ἰδὸν δὲ ἀποκρουομένην καὶ τὴν πρότασίν του περὶ συγκλήσεως οἰκουμενικῆς Συνόδου, (διότι ἦτο βέβαιον ὅτι αὕτη δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ καταδικάσῃ, ὡς ἀντικανονικάς, τὰς ὑπερμέτρους βουλγαρικὰς ἀξιώσεις), ἠναγκάσθη νὰ δηλώσῃ, ὅτι δὲν ἐπετρέπετο αὐτῷ, ἄνευ ἀνατροπῆς τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν καὶ κανονικῶν διατάξεων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπὶ πλέον τὰς παραχωρήσεις του, τὰς ὑπερπληρούσας ἄλλως πᾶσαν λογικὴν ἀπαίτησιν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ.

Τότε πλέον, οἱ ὑποκινοῦντες τοῦτον, ψευσθέντες ἐν ταῖς ἐλπίσιν αὐτῶν, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον, ἀπὸ παραχωρήσεως εἰς παραχώρησιν, ἤθελε καταλήξῃ εἰς τὴν πλήρη ἀποδοχὴν τῶν βουλγαρικῶν αἰτήσεων,(ἐφ' ᾗ ἐλπίδι εἶχον παρακωλύσῃ τοὺς Βουλγάρους νὰ ἀποδεχθῶσι τὸ μικρὸν ἀνωτέρω ἐκτεθὲν σχέδιον λύσεως τοῦ ζητήματος, τὸ τόσον εὐνοϊκὸν αὐτοῖς), ἐστράφησαν πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἐπιζητοῦντες παρ' αὐτῆς τὴν παροχὴν τῆς αἰτουμένης βουλγαρικῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας. Οὕτω δὲ τῇ 17 Φεβρουαρίου 1870, αὐτοκρατορικὸν φιρμάνιον ἐσχημάτιζε βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς κυρίως Βουλγαρίας καὶ ἔκ τινων τῆς βορείου Θράκης καὶ Μακεδονίας, πρὸς δὲ καὶ ἐξ ἐκείνων, αἵτινες θὰ ἐσχηματίζοντο, ὅπου ἡ πλειοψηφία τῶν κατοίκων θὰ ἀπῄτει τοῦτο. Ὁ Ἔξαρχος θὰ ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν, καὶ θὰ διωρίζετο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, μνημονεύων ἁπλῶς τοῦ ὀνόματος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἐνδημῶν ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῷ μετοχίῳ, ὑφ' οὓς ὅρους καὶ ὁ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων ἐν τῷ οἰκείῳ μετοχίῳ.

Τοιουτοτρόπως οἱ Βούλγαροι ἀπέσχισαν ἑαυτοὺς αὐτοβούλως ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, πήξαντες ἰδίαν παρασυναγωγήν· τῇ δὲ 19 Αὐγούστου 1872, μεγάλη τοπικὴ Σύνοδος ἐκ τῶν τριῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, (πλὴν τοῦ Ἱεροσολύμων Κυρίλλου, γενομένου ὀργάνου τῶν βουλγαριστῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου καταδικασθέντος ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ Συνόδου), τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, τριῶν πρώην πατριαρχῶν, εἴκοσι καὶ πέντε μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων, συνελθοῦσα ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, ἐξέδωκεν ἐπισήμως τὸν «Ὅρον» τοῦ βουλγαρικοῦ Σχίσματος, δι' οὗ κατεκρίθη καὶ κατεδικάσθη ἡ ἀρχὴ τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ διχοστασιῶν, ὡς ἀντικειμένη τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν, ἐκηρύχθησαν δὲ σχισματικοὶ καὶ ἀλλότριοι τῆς τοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας οἱ ἀποσχίσαντες ἑαυτοὺς καὶ ἴδιον θυσιαστήριον καὶ φυλετικὴν παρασυναγωγὴν πήξαντες Βούλγαροι ἀρχιερεῖς μεθ' ἁπάντων τῶν συμφρονούντων αὐτοῖς.

Τὴν συνοδικὴν ταύτην ἐτυμηγορίαν ἐξεφαύλισαν καὶ προεπηλάκισαν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως οἱ ἐνδιαφερόμενοι, προσάπτοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως τὴν μομφήν, ὅτι ἐκ μεροληπτικῶν φυλετικῶν λόγων ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνι-

σμοῦ, προέβη εἰς τὸ μέτρον τοῦτο. Καὶ ὅμως, ἦτο ἡ ἀναπόφευκτος κανονικὴ συνέπεια τῆς πολιτείας τῶν Βουλγάρων, οἵτινες, διὰ τῆς Πολιτείας βιαίως ἀπέσχισαν ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτι δι' οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα βεβαιοῦται ἐκ τῆς ἐπισήμου ἀπαντήσεως ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἥκιστα ὑπόπτου αὐτοῖς, τῆς Ἐκκλησίας τῆς μεγάλης σλαυϊκῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βορρᾶ, ἡ πρὸς τοὺς Βουλγάρους εὐμένεια καὶ προστασία· τῆς ὁποίας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγοῦσα αὐτούς, κεῖται ὑπεράνω πάσης ἀμφιβολίας. Ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτῆς, τῆς 19 Ἀπριλίου 1869, εἰς τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος, καίπερ ἐκδηλοῦσα τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους συμπάθειαν αὐτῆς καὶ συνιστῶσα τὴν ἀποδοχὴν «ἐνίων, ἐὰν μὴ πάντων», τῶν πόθων τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν «κατὰ τὸ ἐνὸν» ἱκανοποίησιν αὐτῶν, ἐν τούτοις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν στάσιν αὐτῶν καὶ τὰ χρησιμοποιούμενα ἐκβιαστικὰ ἀπέναντι τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μέτρα, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ χαρακτηρίσῃ ταῦτα ὡς ἑξῆς:

«Πρὸ παντός, δέον ἵνα ἐν τῇ λύσει τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ ζητήματος χειραγωγώμεθα ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐστὶν *ὁ νόμιμος ποιμενάρχης* πάντων τῶν ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ ποίμνῃ ὀρθοδόξων Βουλγάρων, κέκτηται δὲ ὡς πρὸς αὐτοὺς ***ἀδιαφιλονείκητα*** ἱεραρχικὰ δικαιώματα. Ὅθεν, ἐὰν οἱ Βούλγαροι θέλωσιν, ὅπως ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ποιήσῃ αὐτοῖς τοιάσδε, ἢ τοιάσδε παραχωρήσεις καὶ παραιτηθῇ ὡς πρὸς αὐτούς τινων οἱωνδήποτε ἢ καὶ πάντων τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, δύνανται οὗτοι καὶ ὀφείλουσι μόνην τὴν Αὐτοῦ Παναγιότητα περὶ τούτου ἵνα ἱκετεύωσιν, *οὐδόλως δὲ διὰ τῆς βίας ἵνα ἀπαιτῶσι ταῦτα παρ' Αὐτοῦ*. Αὐτὸς δὲ ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δικαιοῦται ἵνα ποιῇ τοῖς Βουλγάροις παραχωρήσεις, *οἵας ἀναγνωρίζει δικαίας ἢ ἀναγκαίας*· δικαιοῦται μάλιστα ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἵνα ἀναγνωρίσῃ καὶ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, τῆς τέως ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένης, ὡς ἀνεγνώρισέ ποτε τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, εἶτα δὲ τῆς ἑλληνικῆς· ***ἀλλ' ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος καὶ παρὰ τὴν θέλησιν Αὐτῆς, οἱ Βούλγαροι οὐδόλως δικαιοῦνται ἵνα λάβωσιν ἢ ἁρπάσωσι παρ' Αὐτῆς ὅ τι ἐπιδιώκουσι, πολλῷ δὲ ἔλαττον δικαιοῦνται ἐντελῶς μὲν ἵνα παραιτηθῶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου αὐτῶν Ποιμενάρχου, οἰκειοθελῶς δὲ ἀποσπασθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ, ὅ περ ἂν ἤδη σχίσμα, οἱ δὲ Βούλγαροι, κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, ἀναποφεύκτως ἐθεωροῦντο ἂν σχισματικοί***». . . .

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο φέρει τὰς ὑπογραφὰς «Ἰσίδωρος μητροπολίτης Νοβογοροδίας καὶ Πετρουπόλεως· Ἀρσένιος, μητροπολίτης Κιέβου καὶ Γαλικίας Βασίλειος, ἀρχιεπίσκοπος μέλος τῆς ἱερᾶς Συνόδου· Μακάριος, ἀρχιεπίσκοπος Λιθουανίας καὶ Βίλνης· Νεκτάριος, ἀρχιεπίσκοπος Χαρκόβου καὶ Ἀχτήρκας. Ὁ δὲ

ἀναγνώστης, ἀφοῦ ἀναγνώσῃ ταῦτα, δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀναπολήσῃ τὴν ὅλην στάσιν τῶν Βουλγάρων; τὴν διὰ πράξεως μονομεροῦς τῆς Πολιτείας δημιουργίαν τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας, πρὸς δὲ νὰ παραλληλίσῃ πρὸς αὐτὰ τὸ τελευταῖον πρὸς τὴν Υ. Πύλην τακρίριον τοῦ Ἐξάρχου καὶ τὰ ἀφαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Φαναρίου ἱστορικὰ δίκαια τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἰδιαιτέραν ἀνεξάρτητον ὕπαρξιν» καὶ νὰ συναγάγῃ τὰ ἀπορρέοντα συμπεράσματα.

Ἂν δὲ οἱ συντάκται τοῦ τακριρίου τῆς ἐξαρχίας δὲν θεωροῦσιν ἐπαρκῆ τὴν καταδίκην ἑαυτῶν καὶ ἰδιαζόντως, τὴν διὰ διατάγματος τῆς Πολιτείας δημιουργίαν τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἐσμὲν εἰς θέσιν νὰ πλουτίσωμεν αὐτοὺ καὶ δι' ἑτέρων ἀναλόγων ἀποδείξεων. Τῷ 1865 ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας Ἀλέξανδρος Κούζας ἐπεχείρησεν αὐτοβούλως, τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῶν χωρῶν του, ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ ἐγκρίσεως τῆς κανονικῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, εἰσαγαγὼν ἐν τοῖς σχετικοῖς νομοσχεδίοις του διατάξεις ἀντιστρατευομένας πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μάτην ἀποπειραθεὶς νὰ ἀποτρέψῃ αὐτόν, ἀνεκοίνωσε τὰ συμβαίνοντα πρὸς τὰς λοιπὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἡ δὲ ἀπάντησις τῆς διοικούσης Συνόδου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Φεβρουαρίου 1866, ἐπιδοκιμάζουσα τὴν στασιν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ καταδικάζουσα τὰς ἐνεργείας τοῦ Μολδοβλάχου ἡγεμόνος. περιεῖχε πρὸς τοῖς ἄλλοις τάδε:

«Πρὸς δὲ τὴν ὑμετέραν, ἁγιώτατε Δέσποτα, ἐπιστολὴν καὶ τὴν διαγνώμην τῆς περὶ ὑμᾶς Συνόδου, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας δὲν ηὐδόκησε νὰ ἀπαντήσῃ ἐν εἰρηνικῇ διαθέσει, ἀλλ' ἀπεφάσισε, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν «ἵνα καταπολεμήσῃ αὐτὴν διὰ τῶν ἀκαταμαχήτων ὅπλων τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων».

» Ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις, κατὰ τὸ καθῆκον τῆς κοινῆς καὶ ἀμοιβαίας διαφυλάξεως τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας τῶν Ἐκκλησιῶν, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν ἵνα μαρτυρήσωμεν, ὅτι ἡ ἐπιχειρισθεῖσα καταπολέμησις δὲν ἀνεφάνη νικηφόρος καὶ ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ κοσμικοῦ ἄρχοντος σφετεριζόμενον δικαίωμα πρὸς τὸ ἐπιχειρῆσαι τοὺς ἐν τῇ νομοθεσίᾳ καὶ διοικήσει τῆς μολδοβλαχικῆς Ἐκκλησίας νεωτερισμούς, ***ἀποδείκνυται ἐστερημένον νομικῆς βάσεως***. Λεπτομερὴς δὲ ***ἔκθεσις*** τούτου ἐπισυνάπτεται τῇ παρούσῃ ἐν ἰδιαιτέρᾳ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπικρίσει. ***Ἀναγνωρίζομεν, ὅτι ἡ σύστασις νέας Συνόδου, ἐχούσης ἐξουσίαν νομοθετικὴν καὶ διοικητικήν, ὑπερβαίνει τὸ μέτρον τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ ἀπαιτεῖ τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἀνωτάτης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Συνόδου καὶ ἰδίως τοῦ Πατριάρχου, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ συνιστῶσα τὴν νέαν Σύνοδον Ἐκκλησία· πρόχειρα δὲ παραδείγματα τούτου ὑπάρχουσιν ἥ τε Σύνοδος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν καὶ ἡ τῶν Ἀθηνῶν***»....

Ἐν δὲ τῇ μνημονευομένῃ ***ἐκθέσει*** ἡ ἱερὰ Σύνοδος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ἀνα-

τρέπει ἄρδην τὰ ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας προβαλλόμενα ἐπιχειρήματα, ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Μολδοβλαχίας, πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἦτο ἀνέκαθεν ἀνεξάρτητος καὶ ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον, ὑπαγαγὸν αὐτὴν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του, ἐσφετερίσθη τὰ ἱστορικὰ αὐτῆς δίκαια,(ἀπαραλλάκτως, καθὰ λέγει καὶ τὸ τακρίριον τοῦ Ἐξάρχου περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Φαναρίου σφετερισθέντων δῆθεν δικαίων τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας) σημειοῦσα, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐπιχειρήματα, ὅτι καὶ ἡ Σύνοδος τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος συνέστησαν διὰ πράξεων τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τάδε :

»Ἀλλά, τὸ Πατριαρχεῖον ἐν Ρωσσίᾳ συνέστη οὐχὶ δι' ἁπλῆς αὐθαιρεσίας τοῦ Μεγάλου Δουκός, οὐδὲ διὰ πολιτικοῦ νόμου, ὡς φέρεται ἡ μολδοβλαχικὴ Κυβέρνησις πρὸς τὴν ἱεραρχίαν, ἀλλὰ συνέστη κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, τῇ εὐλογίᾳ τῆς ἀνατολικῆς Ἱεραρχίας. . . . .

Καὶ κατωτέρω :

»Ἡ δὲ Σύνοδος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν συνέστη τῇ εὐλογίᾳ τῶν τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχῶν. Ἐὰν δὲ ἡ μολδοβλαχικὴ Κυβέρνησις ἐπεθύμει ἵνα μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦτο, ὤφειλε ἵνα ἀποταθῇ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ ἐξαιτήσηται τὰς ὁδηγίας καὶ εὐλογίας αὐτοῦ. . . . . .

Καὶ κατωτέρω :

»Οὐδὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος) χρησιμεύει πρὸς δικαιολογίαν τῶν πράξεων τῆς σημερινῆς μολδοβλαχικῆς Κυβερνήσεως. Τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, δι' ἰδίας αἰτίας, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον ἵνα ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ ᾖ ἀνεξάρτητος, ἤ, ὅσον οἷόν τε ἧττον ἐξηρτημένη ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Διὰ ταῦτα, εἰ καὶ μὴ παραυτίκα, πρὸς σύστασιν ἰδίας συνόδου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἐζητήθη ἡ εὐλογία τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ συναίνεσις τῆς Συνόδου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν· καὶ οὕτως ἡ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἔτυχε νομίμου ἐκκλησιαστικῆς ὑπάρξεως. . . .

Καὶ κατωτέρω :

»Τὸ γράμμα τοῦ ἡγεμόνος λέγει, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Μ. Πέτρος ἐξέδωκαν ἐκκλησιαστικοὺς νόμους, ἐγκριθέντας παρὰ τῆς Ἐκκλησίας.

»Ἀλλὰ κατὰ ταῦτα ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν πράξεων ἐκείνων καὶ τῶν μολδοβλαχικῶν πραγμάτων, καθόσον ἐκεῖναι ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Μέγας Πέτρος ἐξητήσατο τὴν εὐλογίαν τῶν πατριαρχῶν, ἡ δὲ μολδοβλαχικὴ Κυβέρνησις οὐδ' ἀπετάθη ἐπὶ τούτῳ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. . . .»

Τέλος δέ, εἰς τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἡγεμόνος, ὅτι τῷ 1783 διὰ φιρμανίου ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς μολδοβλαχικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἱερὰ Σύνοδος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ἀπαντᾷ:

»Λυπηρὸν τὸ βλέπειν, ὅτι θέλουσι ἵνα ὑποστηρίξωσι τὴν ἱεραρχικὴν ἀνεξαρτησίαν διὰ φιρμανίου. . . . .»

Κατόπιν τούτων, τί φρονοῦσιν, ἆρά γε, οἱ συντάκται τοῦ τακριρίου τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, περὶ τῶν ἐπισήμων τούτων ἐτυμηγοριῶν τῆς διοικούσης Συνόδου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, ἐτυμηγοριῶν συμπληρουσῶν τὴν εἰς ράκος ἄμορφον καὶ ἐλεεινὸν μετατροπὴν τοῦ ἐγγράφου αὐτῶν καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιχειρημάτων; Μή τι γε καὶ ἡ διοικοῦσα Σύνοδος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ἠγνόει τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας;

Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καταστρέψωμεν ἐνταῦθα τὸν λόγον. Ἀλλά, θὰ ἐστεροῦμεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν οὐ σμικρᾶς ἐκπλήξεως, ἂν ἀπεκρύπτομεν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι τὸ τακρίριον τῆς Ἐξαρχίας, οὐ μόνον ἀντίκειται ἐκ διαμέτρου πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὐ μόνον διατελεῖ εἰς οἰκτρὰν διάστασιν πρός τε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτὴν τὴν λογικήν, ἀλλὰ ὡς ἐκ περισσοῦ ἀντιβαίνει καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς διατάξεις τοῦ φιρμανίου, τοῦ ἱδρύσαντος τὴν Ἐξαρχίαν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὕτη στηρίζει τὴν ὕπαρξιν καὶ τὰ δικαιωματά της καὶ ὅπερ ἐπικαλεῖται πλειστάκις ἐν τῷ τελευταίῳ πρὸς τὴν Ὑψ. Πύλην τακριρίῳ της.

Τὸ πρᾶγμα καταντᾷ ἀπίστευτον καὶ ὅμως εἶνε ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως. Ἰδοὺ τί διακελεύεται τὸ φιρμάνιον:

«Ἄρθ. 9. *Καθὼς* τὸ ἐν Φαναρίῳ μετόχιον τοῦ παναγίου Τάφου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ ἐν τῇ αὐτῇ συνοικίᾳ βουλγαρικὸν μετόχιον μετὰ τοῦ ναοῦ θέλουσιν ὑπάγεσθαι εἰς τὸν Ἔξαρχον τῶν *Βουλγάρων*. *Ὁσάκις δὲ θὰ γίνῃ χρεία ὅπως ὁ Ἔξαρχος ἐνδημήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, θὰ ἐπιτρέπηται αὐτῷ ἵνα διαμένῃ ἐν τῷ μετοχίῳ του. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐπιτέλεσιν παρ' αὐτοῦ ἱεροπραξιῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐνδημίας του, θὰ ὑπόκειται εἰς τὰς αὐτὰς διατυπώσεις, πρὸς ἃς συμμορφοῦνται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων*».

Ὥστε, καὶ κατ' αὐτὸ τὸ φιρμάνιον τῆς Ἐξαρχίας ὁ Ἔξαρχος δὲν δικαιοῦται νὰ διαμένῃ μονίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ μόνον νὰ ἔρχηται προσωρινῶς, ὁσάκις ἡ χρεία τὸ καλέσῃ. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὁρίσῃ ἄλλως καὶ αὐτὸ τὸ φιρμάνιον, ἀφοῦ ἡ περιφέρεια τῆς Ἐξαρχίας. ἣν καθορίζουσι τὰ ἄρθρα 1 καὶ 10, δὲν περιλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν· δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν πνευματικὸς ποιμὴν νὰ ἑδρεύῃ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας του, ἐν πόλει μὴ ὑποκειμένῃ αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ διοικῇ τὴν ποίμνην του. Τοῦτ' αὐτὸ ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ φιρμανίου, τοῦ ὁρίζοντος ὅτι ὁ κανονισμὸς τῆς Ἐξαρχίας «δέον νὰ ᾖ σύμφωνος πρὸς τοὺς θεμελιώδεις κανόνας καὶ τὰς θρησκευτικὰς διατυπώσεις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας». Καὶ ὅμως ὁ Ἔξαρχος, ὁ ἐπικαλούμενος ὡς ἄγκυραν τῆς σωτηρίας του τὸ φιρμάνιον, οὐ μόνον φρονεῖ, ὅτι δύναται νὰ διαμένῃ, μονίμως ἐν τῇ κανονικῇ ἕδρᾳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως —νέας Ρώμης, ἀλλ' ἀξιοῖ καὶ νὰ συγκροτήσῃ περὶ ἑαυτὸν διαρκῆ Σύνοδον!

Παραλείπομεν, ἄλλας τινὰς διατάξεις τοῦ φιρμανίου, π.χ. ὅτι ὁ Ἔξαρχος ὀφείλει νὰ μνημονεύῃ κανονικῶς τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις (ἄρθρ. 4), ὅτι ὀφείλει νὰ ἀναφέρηται αὐτῷ διὰ τὰς θρησκευτικῆς φύσεως ὑποθέσεις (ἄρθρ. 6) νὰ λαμβάνῃ τὸ ἅγιον μύρον ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως (ἄρθρ. 7), καθόσον δὲν πιστεύομεν νὰ παραμένῃ καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, δὲν ἐπέδειξε πλείονα σεβασμὸν καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ δημιουργῆσαν αὐτὴν φιρμάνιον ἐκείνου, ὃν διετράνωσε πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰ θέσμια τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧς ἐν τούτοις τολμᾷ νὰ ἀξιοῖ, ὅτι ἀποτελεῖ μέρος ἀναπόσπαστον.

Ζ'.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἄρθρων, πλειστάκις διετυπώθη ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα τὸ καταλῆξαν ἀτυχῶς μετὰ μακρὰν κρίσιν εἰς τὸ Σχίσμα καὶ τὰς ἐκ τούτου ἀπορρευσάσας λίαν λυπηρὰς συνεπείας, ὤφειλε τὴν γένεσιν καὶ ἐξέλιξίν του οὐχὶ εἰς τὴν ἐπίμονον ἄρνησιν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὅπως ἱκανοποιήσῃ ἀποχρώντως τοὺς νομίμους πόθους καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ὃν ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ δῆθεν ὑπὸ τὸν ζυγόν του—καθὰ δὲν ἔπαυσαν διασαλπίζοντες οἱ πολέμιοι αὐτοῦ—ἀλλ' εἰς ποικίλας ὀπισθολογιστικὰς διαθέσεις, οὐδὲν τὸ κοινὸν ἐχούσας πρὸς τὰ νόμιμα συμφέροντα τῶν Βουλγάρων, ἐξευρούσας δὲ τὴν πολιτικὴν τῆς προασπίσεως καὶ περιφρουρήσεως τούτων ὡς τὸ προσφυέστατον καὶ δεξιώτατον τῶν μέσων πρὸς παραπλάνησιν τῆς δημοσίας γνώμης καὶ ἐπίτευξιν, ἐπὶ καταπατήσει ἀλλοτρίων δικαίων, τῶν μυχίων ἐγωϊστικῶν τάσεων καὶ σχεδίων των, ὧν ἡ ἀποκάλυψις οὐδαμῶς συνέφερεν.

Ἀλλ' αἱ περὶ τούτων νύξεις, αἱ ἀκροθιγῶς καὶ παρεμπιπτόντως γενόμεναι, οὐδόλως ἐξαρκοῦσι βεβαίως πρὸς διαφώτισιν τοῦ ἀναγνώστου, τόσον ὡς πρὸς τὰ ἀληθῆ ἐλατήρια, τὰ δημιουργήσαντα τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν πραγματικὸν σκοπόν, εἰς ὃν ἀπέβλεπον οἱ δημιουργοὶ καὶ πρόμαχοι καὶ συνδαυλισταὶ τούτου· ἐφ' ᾧ καὶ φρονοῦμεν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ὅλως ἄσκοπον ὅπως ἐν εἴδει ἐπισφραγίσεως τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων, ἀναπτύξωμεν σαφέστερόν πως, εἰ καὶ συντόμως, ὅσα περὶ τοῦ καιρίου τούτου σημείου ἐν τοῖς προηγηθεῖσιν ἄρθροις ὑπηνιξάμεθα.

Περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἐν τῇ μεγάλῃ ὀρθοδόξῳ αὐτοκρατορίᾳ τοῦ Βορρᾶ φιλοπάτριδες ἄνδρες ἀνύψωσαν εἰς περιωπὴν δόγματος τὴν ἰδέαν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐπικρατήσεως τῆς μεγάλης καὶ πολυκλάδου σλαυϊκῆς φυλῆς. Ἐνισχυθείσης δέ, ὡς ἐκ τῶν πολιτικῶν γεγονότων, παρ' αὐτοῖς τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ ἠθικὴ ἐπικράτησις ἔδει νὰ προηγηθῇ πάσης ἄλλης, προέβησαν τῷ 1857 ἐν Μόσχᾳ εἰς τὴν ἵδρυσιν σωματείου, ἔχοντος τὸν προορισμὸν τοῦτον, ἐπὶ κε-

φαλῆς τοῦ ὁποίου ἐτάχθη ὁ περιώνυμος δημοσιογράφος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Κατκώφ Τὸ σωματεῖον τοῦτο, ταχέως ἀνδρωθὲν ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς, διῃρέθη εἰς πέντε τμήματα, ἐξ ὧν τὸ τῆς Ὀδησσοῦ ἀνέλαβε τὴν παρὰ τῷ βουλγαρικῷ λαῷ δρᾶσιν, τοῦ τῆς Πετρουπόλεως ἐπιφυλάξαντος ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἰδίας ἐνεργείας τὰς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας καὶ μονάς. Ἀποτέλεσμα τῆς δράσεως τοῦ σωματείου τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις «ἀναγνωστηρίων» μὲν ἐν Ρουχτσουκίῳ, Βιδδύνῃ, Τούλτσῃ, Βάρνῃ, Τυρνόβῳ, καθὼς καὶ ἔν τισι μοναῖς τοῦ Ἄθω, λεσχῶν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Φιλιππουπόλει, Θεσαλονίκῃ Μοναστηρίῳ, κ.ἀλ.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι περιωρίζοντο εἰς τὴν ἐγκέντρισιν καὶ ἀφύπνισιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος παρὰ τοῖς νοτίοις Σλαύοις, ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν χωρῶν, ἐφ' ὧν οὗτοι ἔδρασαν καὶ ἐπεκράτησαν ἄλλοτε καὶ ἔνθα ἀπετέλουν τὴν πλειονοψηφίαν τῶν κατοίκων, οὐδὲν θὰ ἐδικαιοῦτό τις νὰ ἀντείπῃ· ἀλλ' ἀτυχῶς αἱ βλέψεις καὶ ἀξιώσεις προέβησαν πολὺ περαιτέρω, περιλαβοῦσαι καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου χωρῶν, ἐφ' ὧν ἡ σλαυϊκὴ ἐπικράτησις θὰ ἀπετέλει ἀδίκημα καὶ ὑφαρπαγὴν ἀλλοτρίων δικαίων. Καταλληλότεροι δὲ πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐκρίθησαν οἱ Βούλγαροι.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου κατεβλήθη προηγουμένως ἡ δέουσα μέριμνα πρὸς ἀφύπνισιν τοῦ βαθέως ὑπνώττοντος ἐθνικοῦ αἰσθήματος τούτων, ἀφέθησαν δὲ νὰ ἀποπλανηθῶσι καὶ νὰ ὑπεκαυθῇ τὸ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μῖσός των διὰ τῶν μύθων τοῦ Βενελίνου, τοῦ Ράκοφσκη κτλ. ὧν ἐμνήσθημεν ἐν προηγουμένῳ ἄρθρῳ, ὅτι δηλαδὴ οἱ Βούλγαροι ἦσαν ὁ ἀρχαιότερος τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐλθὼν ἐν αὐτῇ ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Πελασγῶν καὶ εἶτα τῶν Ἰλλυριῶν, καὶ ὅτι ὁ μικρὸς ὀρεινὸς ἑλληνικὸς λαὸς διὰ καταχθονίων μέσων ἀπεγύμνωσεν αὐτοὺς τῶν τε πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν αὐτῶν δικαίων. Τούτου γενομένου, ὑπεκινήθησαν οὗτοι κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διατυπώσαντες τὴν ἀξίωσιν ἐπὶ μυρίαις, ἀβασίμοις ὡς τὸ πολὺ προφάσεσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν χειραφετήσεως. Ἐπεζητήθη δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν χειραφέτησις ἁπλῶς πρὸς προπαρασκευὴν τοῦ πολιτικου ἐδάφους καὶ ὅπως, ὅτε κατόπιν θὰ ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν χειραφετήσεως, ὡς βάσις τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων των τεθῶσι τὰ ὅρια τῆς ἀναγνωρισμένης ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν δικαιοδοσίας. Ὡς ἐκ τούτου, ἤρξαντο τῆς διατυπώσεως τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπούλως· ἐφ' ὅσον δὲ ἔβλεπον τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἐνδίδουσαν χάριν τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς εἰρήνης, κατὰ τοσοῦτον βαθμηδὸν οἱ Βούλγαροι, ἐπὶ μᾶλλον ἀδιάλλακτοι καὶ ἀποκαλύπτοντες τὸν πραγματικὸν τοῦ κινήματος σκοπόν, ἐπεξέτεινον τὰς ἀξιώσεις των καὶ τέλος ἀπήτησαν τὴν ὑπὸ

τὴν αὐτόνομον ἐκκλησιαστικήν των δικαιοδοσίαν ὑπαγωγὴν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

Προλείανσις λοιπὸν τοῦ ζητήματος τοῦ καθορισμοῦ τῶν μελλοντικῶν βουλγαρικῶν ὁρίων, ἐξασφαλιζομένης τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῶν ἐπὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Χερσοννήσου τοῦ Αἵμου, μέχρι σχεδὸν τοῦ Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, διὰ τῆς ἐκχωρήσεως αὐτοῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων· ἰδοὺ τὸ καθαρῶς πολιτικὸν σχέδιον, τὸ ἐπιδιωχθὲν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος, καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οὗτοι, χειραγωγούμενοι ὑπὸ τῶν μεντόρων των, ἀπέκρουσαν πᾶσαν λογικὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος λύσιν, ἐξωθήσαντες σκληροτραχήλως τὰ πράγματα μέχρι τοῦ Σχίσματος, δι' οὗ ἤλπισαν, ὅτι θὰ ἐπετύγχανον ὅ τι δὲν συγκατετέθη νὰ χορηγήσῃ αὐτοῖς, ἐπὶ προφανεῖ ἀδικίᾳ ἄλλων, τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τὰ δὲ ῥάγδην ἐπελθόντα ἓξ μόλις ἔτη μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Σχίσματος πολιτικὰ γεγονότα καὶ ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου πρόκεινται περιφανεῖς ἀκαταγώνιστοι ἀποδείξεις τῆς ἀκριβείας τῶν λεγομένων μας.

* *
*

Φύσει λοιπὸν τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἦτο ἀκανθωδέστατον καὶ ἄγαν δυσχεροῦς λύσεως. Ἀλλ' ὡς εἰ μὴ ἤρκουν αἱ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐκπηγάζουσαι μέγισται δυσκολίαι, προσετέθησαν καὶ ἕτεραι, προερχόμεναι ἐξ αὐτοκλήτων ἐπικούρων, συνδαυλιζόντων τὰ μίση καὶ χυνόντων ἔλαιον ἐπὶ τῆς πυρᾶς, φαινομενικῶς μὲν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, πράγματι δὲ ὅπως ἀγρεύσωσιν ἐν τοῖς τεθολωμένοις ὕδασι, πρὸς κορεσμὸν τῆς ἰδίας ἐμπαθείας, ἢ πλήρωσιν τῶν πόθων των. Τίνες δὲ οὗτοι;

Γεγονὸς ἱστορικὸν πανθομολογούμενον τυγχάνει, ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν νεωστὶ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσελθόντων Βουλγάρων ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία ἐγένετο ὁ λανθάνων πραγματικὸς λόγος τῆς κατὰ τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα συρράξεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ῥώμης, ἐπὶ τοῦ πάπα Νικολάου καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου, συρράξεως, ἐξ ἧς προέκυψε τὸ ῥῆγμα, τὸ καταλῆξαν βραδύτερον εἰς τὸν πλήρη χωρισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως· πασίγνωστα δ' ἐπίσης τυγχάνουσι τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ διαθέσεις, τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία τοῦ παρὰ τῶν Τίβεριν πρωθιεράρχου δὲν ἔπαυσε τρέφουσα καὶ ἐκδηλοῦσα ἐμπράκτως ἐν πάσῃ προσφόρῳ περιστάσει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ του. Διὸ τὸ ἄκουσμα τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως διενέξεως τῶν Βουλγάρων ἀντήχησεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ καθολικοῦ κλήρου ὡς πανευφρόσυνον ἄγγελμα, ἀμέσως δὲ ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν πάντα τὰ μέσα πρὸς ἐπιδείνωσιν τῆς διενέξεως καὶ τελείαν ἀποξένωσιν τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θὰ ἔπιπτον οὗτοι εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ παπισμοῦ καὶ οὕτω θὰ ἐπετυγχάνετο τὸ πρὸ χιλιετίας ναυαγῆσαν σχέδιον. Ὁ ἐν τῇ βασιλευούσῃ λοιπὸν ὑπὸ Καθολικῶν ἐμπνεόμενος τύπος,

προσελθὼν αὐτοκλήτως ἐπίκουρος τοῦ βουλγαρικοῦ, ἤρξατο τοῦ δηλητηριασμοῦ τῶν πνευμάτων.

«Ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ λύσις, ἡ μέλλουσα νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ Φαναρίου—ἀνέπτυσσεν, ἐν σειρᾷ ἄρθρων, ἡ ἐφήμερὶς «Turquie»— εἴτε τώρα, εἴτε μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ δὲν θὰ βασίζηται ἐπὶ τοῦ δικαίου, δὲν θέλει εὐχαριστήσῃ τοὺς Βουλγάρους, περὶ τούτου δὲ εἶνε πεπεισμένοι πάντες οἱ προκριτώτεροι καὶ συνετώτεροι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρων. Ἐὰν οἱ Βούλγαροι ἐγνώριζον τὴν ἐκκλησιαστικήν των ἱστορίαν, ἤθελον κατανοήσῃ, ὅτι ἡ συνδιαλλαγὴ καὶ ἕνωσις μετὰ τοῦ κλήρου τοῦ Φαναρίου οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ μία φαντασία· καὶ ὅμως ὀλίγιστοι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν, σπουδάσαντες τὴν ἐθνικήν των ἱστορίαν καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐθνῶν· διὰ τοῦτο καὶ τὰ μαθήματα τῶν προγόνων των περὶ τῆς γραικικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς, τῆς γραικικῆς ἠθικῆς, τῆς γραικικῆς ματαιότητος, τῆς γραικικῆς μισανθρωπίας μένουσιν ἀνωφελῆ καὶ ἄκαρπα. Ἐν τοιαύτῃ θέσει εὑρισκόμενος ὁ δημοσιογράφος, ἀπαντᾷ δυσχερείας ὅπως εἰσαγάγῃ τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ἀληθινῶν αὐτοῦ συμφερόντων. Ἐὰν τῷ εἴπωσι τὴν ἀλήθειαν, δὲν πιστεύει καὶ μάλιστα καταδιώκει καὶ τὸν συμβουλεύοντα· μένει λοιπὸν νὰ διδάξῃ αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴ ἡ ἰσχὺς τῶν πραγμάτων».

Οὑτωσὶ συνοψίζουσα τὰς ζιζανιακὰς εἰσηγήσεις τοῦ καθολικοῦ τύπου, ἡ βουλγαρικὴ ἐφημερὶς «Χρόνος» ἐπεῖγε: «*Γνωστῆς οὔσης τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἀρύεται τὰς ἐμπνεύσεις της, ὡς ἐκδιδομένη ἐκ τοῦ δυτικοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, δὲν ἀπαιτεῖται πολλὴ σκέψις διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις, ὅτι ἡ «Turquie», λέγουσα τὰ ἀνωτέρω, ὑπονοεῖ καὶ συνιστᾷ διὰ πλαγίου τρόπου εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸν Οὐνιτισμόν*».

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ καταχθόνιον πνεῦμα ἐξηρέθιζον τοὺς Βουλγάρους, ἡ ὑπὸ δυτικοῦ ἱερέως ἐκδιδομένη ἑλληνογαλλικὴ ἐφημερὶς «*L' Espril*» ἡ «*Presse d'Orient*», ἡ «*Courrier d'Orient*» καὶ ἐν γένει ἅπασαι αἱ παρὰ κληρικῶν ἐμπνεόμεναι ἐφημερίδες.

Παραλλήλως πρὸς τὴν τοιαύτην δι' ἄρθρων ἐνέργειαν ἔβαινε καὶ ἡ δι' ἔργων. Κατὰ τὸ 1860, ἐξαφθέντων εἰς ἄκρον τῶν πνευμάτων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐν τῇ κωμοπόλει Κιλκισίῳ τῆς ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ἐπισκοπῆς Πολυανῆς, καί τινων ἐκ τῶν Βουλγάρων κατοίκων, ἀπειλησάντων ἐν στιγμῇ ἄκρου ψυχικοῦ ἀναβρασμοῦ, ὅτι θὰ προσήρχοντο εἰς τὸν Πάπαν, ὁ προϊστάμενος τῶν Λαζαριστῶν Μπουρὲ τῆς προμνησθείσης μονῆς τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου ἔσπευσε νὰ μεταβῇ αὐτόσε ὅπως ἐκμεταλλευθῇ τὴν περίστασιν καὶ ὑποσχόμενος τοῖς Βουλγάροις τὴν ἐν παντὶ γαλλικὴν προστασίαν, κατώρθωσε νὰ προσηλυτίσῃ εἰς τὸν Οὐνιτισμὸν 100 περίπου οἰκογενείας μετὰ ἓξ ἱερέων.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ κινήματος τούτου, τοῦ φέροντος *πολιτικὸν μᾶλλον ἢ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα*, καθ' ἃ ἔγραψε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ μεταβὰς ὡς ἔξαρχος

ἐπίσκοπος Μακαριουπόλεως Ἱλαρίων (ὁ μετὰ μικρὸν ἀποσκιρτήσας ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ γενόμενος πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς ἐθνικῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας), προὐκάλεσεν ἕτερα παρομοίας φύσεως. Τῇ 18 Δεκεμβρίου 1860 πέντε ἱερεῖς Βούλγαροι μετὰ ἑκατοντάδος λαϊκῶν, προσῆλθον εἰς καθολικὸν ναὸν τον Γαλατᾶ, ἔνθα ἐπισήμως ἀνεγνώσθη παρ' αὐτῶν ἔγγραφος ὁμολογία (ἑλληνιστί, βουλγαριστὶ καὶ γαλλιστὶ συντεταγμένη) τῆς προσελεύσεώς των εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ὁμολογία αὕτη ἀπεστάλη εἰς τὸν πάπαν, ὅστις ἀπήντησε «μετ' *ἀπείρου ἀγαλλιάσεως, καὶ εὐχόμενος ἵνα ἀποδοθῶσιν αὐτῷ ὅσον τάχιον τὰ μέλη τοῦ εὐγενοῦς βουλγαρικοῦ ἔθνους*»· ἀμέσως δὲ ἤρχισεν ἡ ὀργάνωσις τῆς οὐνιτικῆς βουλγαρικῆς κοινότητος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰωσὴφ Σοκόλσκη. Μετ' ὀλίγον ὁ Σοκόλσκης, μεταβὰς εἰς Ρώμην, τῇ συνοδείᾳ τοῦ μνημονευθέντος προϊσταμένου τῶν Λαζαριστῶν, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ πάπα οὐνίτης ἀρχιεπίσκοπος πάντων τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπανακάμψας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔλαβε καὶ βεράτιον, ἀναγνωρίζον αὐτῷ τὴν ἰδιότητά του ταύτην· ἐπλουτίσθη δὲ καὶ διὰ δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου, τῆς «Βουλγαρίας».

Συγχρόνως ἀπόστολοι οὐνῖται διέτρεχον τὰς ἐπαρχίας, φέροντες ἐγκυκλίους ἐπιστολὰς τῆς *οὐνιτικῆς βουλγαρικῆς* μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Βουλγάρους, προσκαλούσας αὐτοὺς εἰς τὴν *οὐνίαν*· ἱερεὺς δὲ Βούλγαρος οὐνίτης ἔπηξεν ἐν Ἀδριανουπόλει οὐνιτικὴν παρασυναγωγὴν μετὰ 148 ὀπαδῶν. Καὶ ναὶ μὲν οἱ ἐχεφρονέστεροι τῶν Βουλγάρων, ἀνανήψαντες ἐνώπιον τοῦ οὐνιτικοῦ κινδύνου, ἔσπευσαν νὰ παρεμποδίσωσι τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσιν τοῦ κινήματος, ἀποκηρύξαντες τοὺς προσηλυτισθέντας· αὐτὸς μάλιστα ὁ νέος οὐνίτης ἀρχιεπίσκοπος Σοκόλσκης, ἀποτείνας ἔγγραφον τοῖς ὁμοφύλοις αὐτοῦ, ὅπως μὴ δίδωσι πίστιν ταῖς ὑποσχέσεσι τοῦ παπισμοῦ, ἀπῆλθεν εἰς Ρωσσίαν καὶ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἠκολούθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν Βουλγάρων κληρικοί τε καὶ λαϊκοί, ἀποπτύσαντες τὴν οὐνίαν καὶ δι' ἐγγράφου παραινέσεως συστήσαντες τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῶν ὅπως προφυλάττωνται ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τῆς ἐφημερίδος «Βουλγαρίας», διότι συντάκται αὐτῆς εἰσὶν οἱ Ἰησουῖται τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου . . . μετὰ μικρὸν δὲ ἔπαυσεν ἐκδιδομένη καὶ ἡ ἐφημερὶς αὕτη. Ἀλλὰ λείψανά τινα τοῦ Οὐνιτισμοῦ παρέμειναν καὶ παραμένουσιν ἄχρι τῆς σήμερον ἔν τε Ἀδριανουπόλει καὶ ἐν Κιλκισίῳ, ἐν τῇ πρώτῃ μὲν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν Πολωνῶν καθολικῶν κληρικῶν, ἐν Κιλκισίῳ δὲ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ἐν Μοναστηρίῳ ἀπὸ τοῦ 1858 ἐγκαταστάντων Λαζαριστῶν, οἵτινες δὲν ἔπαυσαν τὰς κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μηχανορραφίας, ἐπὶ τῇ μωρᾷ ἰδέᾳ, ὅτι διὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως αὐτῆς θὰ κατεπολεμεῖτο ἡ σλαυϊκὴ αὐτοκρατορία τοῦ Βορρᾶ. Μὴ θεωροῦντες μάλιστα ἐπαρκῆ καὶ ἀποτελεσματικὸν τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Βουλγάρων, ἐγένοντο οἱ κύριοι ὑποκινηταὶ καὶ τοῦ κουτσουβλαχικοῦ κινήματος, τοῦ προϊσταμένου αὐτῶν Faverial συνεταιρισθέντος μετὰ τοῦ περιβοήτου Ἀπ. Μαργαρίτου καὶ ὑποβοηθήσαντος ἰσχυρῶς τὴν ἵδρυσιν ρωμουνικῶν

σχολῶν, ἐγκαταστήσαντος δὲ ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ τῶν Λαζαριστῶν, ἐν Μοναστηρίῳ, τετράτακτον ρωμουνικὸν γυμνάσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ, αὐτὸς ὁ δυτικὸς ἱερεὺς Faverial, ἐπεφύλαξεν ἑαυτῷ *τὴν παροχὴν τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας εἰς τοὺς ὀρθοδόξους Κουτσοβλάχους ! !*

Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν δὲ καὶ ἡ τοσαύτη σύγχυσις καὶ ταραχή, ἀνεφάνη ἐν τῷ μέσῳ, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ χαώδους κυκεῶνος καὶ νέα θρησκευτικὴ προπαγάνδα, ἐπιζητοῦσα νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν ὡς ἀδέσποτα πρόβατα, τὸν τλήμονα βουλγαρικὸν λαόν· αὕτη δὲ ἦτο ὁ προτεσταντικὸς προσηλυτισμός, συντελέσας καὶ αὐτὸς τὸ κατὰ δύναμιν πρὸς δηλητηρίασιν τῶν πνευμάτων. Οὕτως, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει «*Ἑταιρεία τῆς Εὐαγγελικῆς Συμμαχίας*» διεκήρυττεν ἐπισήμως τῇ 10 Φεβρουαρίου τοῦ 1861 διὰ τοῦ «Courrier d' Orient», ὅτι ἐξέφρασε πρὸς τοὺς Βουλγάρους τὰς διακαεῖς συμπαθείας αὐτῆς *διὰ τοὺς ἀγῶνας, »οὓς καταβάλλουσι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν χειραφετήσεως, δια»βεβαιοῦσα αὐτούς, ὅτι θέλει παντὶ σθένει τοὺς συνδράμῃ, ὅπως τύχωσι τοῦ »ποθουμένου»*. Ἅμα δὲ προτεσταντικαὶ σχολαὶ ἀνέθορον ὡς μήκυτες ἐνταῦθα τε καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, οἷον Τυρνόβῳ, Σούμλᾳ κτλ. . . .

Εἶνε λοιπὸν ἀπορίας ἄξιον, ἂν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δεινοῦ τούτου σάλου καὶ τῆς πλεκτάνης τῶν μηχανορραφιῶν, ἐπί τε τῆς σκηνῆς καὶ ἐν τοῖς παρασκηνίοις, ἡ νηφαλιότης καὶ ἡ σύνεσις ἐξέλιπεν, τὰ δὲ βουλγαρικὰ πράγματα ἀπὸ βιαιότητος εἰς βιαιότητα κατέληξαν εἰς τὸ οἰκτρὸν κατάντημα τοῦ *Σχίσματος*;

* *
*

Τσάριγραδ ἕ νάς. (ἡ Κωνσταντινούπολις ἀνήκει ἡμῖν). Ἡ ἐπῳδὸς αὕτη τοῦ γνωστοτάτου δημοφιλοῦς βουλγαρικοῦ ᾄσματος ἀποτελεῖ τὴν δᾷδα, τὴν διαφωτίζουσαν ἁπάσας τὰς σκοτεινὰς πτυχὰς τοῦ ὅλου βουλγαρικοῦ ζητήματος.

Οὐχὶ λοιπὸν ἁπλῆ ἐκκλησιαστικὴ αὐτονομία διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ «ἐπαχθοῦς ζυγοῦ τοῦ φαναριωτικοῦ κλήρου», οὗτινος διεξετραγῳδοῦντο, urbi et orbe αἱ παντοειδεῖς δῆθεν καταχρήσεις, οὐχὶ ἡ ἐξασφάλισις τῆς χρήσεως τῆς ἰδίας γλώσσης ἔν τε τῷ ναῷ καὶ τῷ σχολείῳ,—ἣν χρῆσιν, ἐν ἰσχύϊ οὖσαν, οὐδεὶς παρεκώλυεν ἢ ἠρνεῖτο αὐτοῖς,—ἀλλ' ἕτερόν τι, ριζικῶς διάφορον τούτου καὶ ὅλως πολιτικῆς φύσεως, ἡ διὰ τῶν Βουλγάρων σλαυϊκὴ ἐπικράτησις ἐφ' ἁπάσης τῆς Χερσοννήσου τοῦ Αἵμου, ἰδοὺ τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Ὠμέγα, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ ὅλου βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἑπομένως, παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπεζητεῖτο διὰ πάντων τῶν ἐκβιαστικῶν μέσων, οὐχὶ ἡ πλήρωσις νομίμου τινὸς ἢ κανονικοῦ πόθου, ἀλλ' ὅπως τοῦτο, *ἐξερχόμενον τοῦ κύκλου τῆς ἰδίας ἀποστολῆς καὶ ἁρμοδιότητος*, χρησιμεύσῃ, ἀσυναισθήτως ἢ μή, ὡς ἑτεροκίνητον ὄργανον τῆς πραγματοποιήσεως ὑπερφιάλων φυλετικῶν ὀνειροπολήσεων, ἐξασφαλίζον

εἰς μίαν φυλήν, τὴν βουλγαρικήν, τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν ἐπὶ χωρῶν, ἐφ' ὧν αὕτη οὐδὲν ὑπέροχον ἀποδεδειγμένον δικαίωμα ἐκέκτητο. Ἀκριβῶς, καθ' ὃν τρόπον ἐπιζητεῖται ἐκβιαστικῶς τανῦν παρ' αὐτοῦ ὅπως, ὑπεῖκον εἰς τὰ κελεύσματα τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου μεγαλοπραγμόνων πολιτευτῶν, κοπτομένων δι' ὀλίγους ἀργυρωνήτους ῥωμουνίζοντας «διὰ μίαν δράκα Κουτσοβλάχων», καθὰ ἐξεφράσθη ἐσχάτως περὶ αὐτῶν ἐν τῇ Σοβράνιε ὁ Βούλγαρος πρωθυπουργός, συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, δημιουργίαν ῥωμουνικῆς ἐν Μακεδονίᾳ φυλῆς.

Ἀλλ' ἦτό ποτε δυνατὸν ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἡ πρώτη καθέδρα τῆς Ὀρθοδοξίας, νὰ συμπράξῃ εἰς τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Χερσοννήσου τοῦ Αἵμου, ἐπὶ θυσίᾳ τῶν ἀναφαιρέτων καὶ ἀπαραγράπτων δικαίων ἄλλων φυλῶν, τὰς ὁποίας οἱ Βούλγαροι ἐξάπαντος θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἀποπειρῶντο νὰ ἀφομοιώσωσι πρὸς ἑαυτοὺς διὰ τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουσιν ἀπὸ τοῦ 1903 μὲν τὰ κομιτᾶτα ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, ἐφήρμοσαν δὲ ἐφέτος, τῇ συνενοχῇ αὐτῆς ταύτης τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ; Τοῦτο δὲ πράττουσα δὲν θὰ ἐφωρᾶτο, μεροληπτικῶς πολιτευομένη καὶ φυλετιζομένη;

Καὶ ἤδη εἰς τὸν ἀμερόληπτον ἀναγνώστην, εἰς ὃν παρέσχομεν, φρονοῦμεν, πάντα τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα, ἀπόκειται νὰ κρίνῃ, ἂν τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἐδημιούργησαν θρησκευτικοὶ λόγοι καὶ παράλογος ἐπιμονὴ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ὑπερφίαλοι πολιτικαὶ βλέψεις πρὸς βουλγαρικὴν ἐπικράτησιν ἐφ' ἁπάσης τῆς Χερσοννήσου τοῦ Αἵμου, ἐπὶ καταπατήσει τῶν δικαίων ἄλλων· συνεπῶς δὲ καὶ ὁποίας ἐκτιμήσεως δικαιοῦνται νὰ τύχωσιν αἱ ἀξιώσεις τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, αἱ ἐν τοῖς πρὸς τὴν Υ. Πύλην ἐγγράφοις αὐτῆς διατυπούμεναι, δι' ὧν ὑπὸ φαινομενικῶς μόνον διάφορον μορφὴν ἐξακολουθεῖ ἐπιδιωκομένη ἡ εἰς αἴσιον τέρμα διεκπεραίωσις τοῦ αὐτοῦ πολιτικοῦ σχεδίου.

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ

ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Διὰ τῆς πρὸ διετίας ἱδρύσεως τοῦ ἐν Παρισίοις *Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ* νέαι ἡμέραι φιλελληνισμοῦ ἀνατέλλουσιν ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ Σύνδεσμος οὗτος, οὗτινος ἡ ὕπαρξις ἐφαίνετο λανθάνουσα μέχρι τοῦδε, ἔλαβεν ἀμέσως ἀνάστημα γίγαντος ὑπερασπιστοῦ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων μὲ γνώσεις θετικάς, μὲ πρόγραμμα μεμελετημένον, μὲ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τήν τε ἀρχαίαν καὶ τὴν σημερινήν. Τοιαῦται φιλελληνικαὶ ἡμέραι εἶχον ἀνατείλῃ καὶ ἄλλοτε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, ἐνεργείᾳ ἄλλου φιλελληνικοῦ σωματείου, τοῦ «*Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου*», οὗτινος μετεῖχον οἱ Σιατωβριάνδοι, οἱ Βίκτωρες Οὑγγώ, οἱ Φωριέλλ, οἱ Φιρμὶν Διδὼ καὶ τόσοι ἄλλοι. Καὶ ἂν τοῦ σωματείου ἐκείνου ἱδρυταὶ ὑπῆρξαν οὐχὶ ἄτομα, ἀλλ' αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου, ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρρῶν, τὰ ἀθάνατα ναυτικὰ κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσιαρη καὶ ἡ ὁλοκαύτωσις τοῦ Μεσολογγίου, ἓν μόνον ἄτομον δύναται νὰ καυχηθῇ διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν Παρισίοις *Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, τοῦ κεκλημένου νὰ συνεχίσῃ τὴν μεγάλην φιλελληνικὴν κίνησιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ, τῇ κοιτίδι ταύτῃ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ δημιουργὸν τοῦτο ἄτομον, τὸ δικαίως ὀνομασθὲν ὡς τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτοῦ κ. Θ. Ὁμόλλ, τυγχάνει ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζης, ᾧ τινι ὀφείλεται ἡ δικαία καὶ ἀμέριστος ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐγνωμοσύνη.

Τὴν 3)16 λήξαντος μηνὸς Δεκεμβρίου ὁ κ. Θ. Ὁμόλλ, πρόεδρος τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου, ἐνεκαίνισεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς *Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας* τὴν σειρὰν τῶν φιλελληνικῶν διαλέξεων, ἃς ὁ Σύνδεσμος ἀνέλαβε διὰ τῶν μελῶν αὐτοῦ πρὸς φωτισμὸν τῆς δημοσίας γνώμης ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ περί τε τῆς προόδου καὶ τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιβουλῆς, ἣν ὑφίστανται τὰ ἑλληνικὰ δίκαια καὶ συμφέροντα ὑπὸ παντοίων ἐθνικῶν ἐχθρῶν ἐν Ἠπείρῳ,

Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ ἀλλαχοῦ, οἵτινες, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐχθρικῶν αὐτῶν προςπαθειῶν, κατώρθωσαν καὶ κατορθοῦσι νὰ παρουσιάζωσι κατὰ τὴν συμφέρουσαν αὐτοῖς ὄψιν τὰ πράγματα ἐνώπιον τῆς εὐρωπαϊκῆς δημοσίας γνώμης διὰ διαφόρων δημοσιογραφικῶν ὀργάνων, συγγραφῶν καὶ ἄλλων θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων. Ὁ λόγος τοῦ κ. Ὠμόλλ, ἀνέκαθεν μὲν θερμοῦ φιλέλληνος, ἀλλ' ἤδη οὐσιαστικώτερον εἰσελθόντος εἰς εὐρύτερον στάδιον φιλελληνισμοῦ, πρᾶος, ἤρεμος, γλυκύς, φωτεινός, πειστικὸς καὶ εἰλικρινής, εἶδος γλυκέος ὕμνου πρός τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, ἀπαγγελθεὶς ἐνώπιον πυκνοτάτου καὶ ἐκλεκτοτάτου ἀκροατηρίου, μεταξὺ τοῦ ὁποίου διεκρίνοντο οἱ κ. κ. Ἐρ. Οὐσαὶ καὶ Θ. Ραϊνάχ, ἀντιπρόεδροι τοῦ Συνδέσμου, τὰ μέλη αὐτοῦ κ. κ. Κάρολος Δήλ, Γ. Φουζιέρ, Ε. δ' Εϊχστάλ, Ε. Ποττιέ, Ι. Ψυχάρης καὶ Γρ. Τριανταφυλλίδης, β' γραμματεὺς καὶ οὐκ ὀλίγαι ἄλλαι προσωπικότητες ἔν τε τοῖς γράμμασι, ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τοῖς ἀξιώμασιν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

* *
*

—«Θὰ ἥρμοζε μᾶλλον εἰς φωνὴν εὐφραδεστέραν τῆς ἐμῆς (αἰνισσόμενος τὸν ἀντιπρόεδρον τοῦ Συνδέσμου κ. Γ. Κλεμανσώ, νῦν πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας) νὰ ἐγκαινίσῃ ἐνταῦθα τὰς διαλέξεις ταύτας, ἀλλὰ θὰ παρηγορηθῆτε, σκεπτόμενοι, ὅτι πρὸς τιμὴν τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου καὶ εὐτυχίαν τῆς χώρας, ἧς τὰ δίκαια ὑπερασπίζομεν, τὸ ἐξοχώτερον τῶν μεταξὺ ἡμῶν μελῶν, ὁ ἰσχυρότερος τῶν ῥητόρων, ἐκεῖνος ἐφ' οὗ ἠλπίσαμεν, ἀνυψώθη εἰς τοσοῦτον ὑψηλὸν ἀξίωμα, ὥστε νὰ εὑρίσκηται σήμερον μακρὰν τῶν συνεδριῶν ἡμῶν.

«Τοῦτο ἀποτελεῖ δι' ἐμὲ φοβερὰν εὐθύνην, καταλαμβάνοντα τὴν θέσιν του, ἀλλὰ θὰ μὲ συγχωρήσητε. θὰ συγχωρήσητε ὡσαύτως καὶ τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου, ἅτινα μὲ ἐξέλεξαν, ἵνα παρουσιάσω ἐμαυτὸν ἐνώπιον ὑμῶν, μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐλλείψει ἄλλων τίτλων, κέκτημαι τοὐλάχιστον ἐκεῖνον τοῦ ὅτι εἶμαι ἴσως ὁ μόνος ἐν Παρισίοις, ὅστις ἀπὸ μακροτάτου χρόνου εὑρίσκομαι εἰς ἀμέσους, διαρκεῖς καὶ φιλικωτάτας σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι εἶμαι ἴσως καὶ ὁ μόνος, ὅστις δύναμαι νὰ χρησιμεύσω ὡς μάρτυς τῶν τε προόδων καὶ τῶν δικαίων αὐτῆς.

«Εἶνε πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν, ἀφότου διὰ πρώτην φορὰν ἐπάτησα τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ἔκτοτε δὲ δὲν ἔπαυσα νὰ ἐπισκέπτωμαι αὐτήν, νὰ συνδέωμαι τόσον μετ' αὐτῆς, ὅσον καὶ μετὰ τῶν ἐν Παρισίοις διαμενόντων Ἑλλήνων.

«Ἰδοὺ διατί ἴσως κέκτημαι τὸ προσὸν νὰ ἔλθω καὶ ἐκθέσω ὑμῖν σήμερον τὸν σκοπόν, ὃν ἐπιδιώκομεν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦμεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Συνδέσμῳ, καὶ διατί ἀγαπῶμεν τὴν χώραν ταύτην, πρὸς ἣν ὁλόκληρος ἡ Γαλλία συνδέεται διὰ τόσων δεσμῶν καὶ πρὸς ἣν ἐγὼ αὐτὸς τυγχάνω συνδεδεμένος διὰ τῆς εἰλικρινεστέρας εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς ἰσχυροτέρας ἀγάπης ἀπὸ τοσούτου μακροῦ καιροῦ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ θὰ διατελῶ μέχρι τῆς τελευταίας μου πνοῆς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

«Ὁ ἡμέτερος Σύνδεσμος δὲν ἀριθμεῖ εἰσέτι δύο ἔτη ὑπάρξεως. Ἱδρύθη μετριο

φρόνως, τῇ ἐκκλήσει ἑνὸς τῶν ἐνθερμοτέρων φιλοπατρίδων, ἑνὸς τῶν σημαντικωτέρων διδασκάλων τῆς Ἑλλάδος, τοῦ καθηγητοῦ κ. Καζάζη.

«Τεθλιμμένος οὗτος ἐκ τῆς ψυχρότητος τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἣν παρετήρει πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἀναλάβῃ ἀνὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην κατηχητικὴν περιοδείαν, εἶδος σταυροφορίας ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Ὅταν δὲ διὰ πρώτην φορὰν συνεκάλεσεν ἡμᾶς, ἤμεθα μόνον δέκα ἑπτά. Ὀλίγοι μέν, ἀλλ' ἅπαντες ἐκ πεποιθήσεως φιλέλληνες, οἱαδήποτε δὲ καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀρχὴ ἡμῶν, εἰς οἵαν δήποτε πολιτικήν, ἢ οἷον δήποτε στάδιον καὶ ἂν ἀνήκομεν, ἤμεθα πάντες ἕτοιμοι νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν ὑπόθεσιν, δι' ἣν συνεκλήθημεν.»

* *
*

Μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς συστάσεως τοῦ Συνδέσμου, ὁ ῥήτωρ ἀναφέρει τὴν ἀρχὴν τοῦ φιλελληνισμοῦ, οὗτινος ὁρίζει τὰ μεγάλα σημεῖα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, καὶ ἐξακολουθεῖ ὡς ἑξῆς:

— «Ἀνεγίνωσκον χθὲς διὰ πολλοστὴν φορὰν τὰς δημηγορίας τοῦ Περικλέους, καὶ ἰδίως τὸν ἐπικήδειον λόγον, ὃν ἐξεφώνησεν οὗτος εἰς τοὺς πεσόντας κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἔβλεπον ἐν αὐταῖς τὸν ὁρισμὸν τῆς δημοκρατίας, τὸ διὰ πάντας ἴσον τοῦτο πολίτευμα, καθ' ὃ ἡ θέσις δέον νὰ εἶνε διὰ πάντας, καὶ ἐξ ἧς δὲν ὑπάρχουσιν οἱ ἀποκεκλεισμένοι, οὐδὲ οἱ ἐν κατωτέρᾳ μοίρᾳ παρὰ οἱ ὀκνηροί. Δὲν νομίζετε, ὅτι λαμβάνομεν εἰσέτι ἐκ τούτου παραδείγματα καὶ ἐμπνεύσεις;

»Ὀφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα δι' ὅλους τοὺς λόγους, οὓς ἐξέθηκα ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους, οἵτινες εὑρίσκονται ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, διότι οὐδεὶς ὑπάρχει μεταξὺ ἡμῶν, ὅστις ἐπὶ τῇ θέᾳ ἀγάλματός τινος, ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τραγῳδίας τινὸς ἢ διαλόγου τοῦ Πλάτωνος, δὲν ᾐσθάνθη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ συγκινουμένην, ὡς ἐκ πράγματος ὅλως ἀρτιτεύκτου, ὅλως νεοφανοῦς, καὶ ὅλως ἐμπλέου νεότητος.

»Ὁ Ρενὰν ὡμίλει περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θαύματος. Ὄντως εἶνε θαυμασία ἡ δημιουργία αὕτη τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἰσχυροῦ. Ἀλλ' ὡσαύτως δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ εὐεργετήματος. Τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται διηνεκῶς πέριξ ἡμῶν, καὶ ἀπολαμβάνομεν αὐτό, ὅπως ἀπήλαυσαν καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν τὰ ἄφθονα καὶ παντοδύναμα αὐτοῦ ἀποτελέσματα.

»Οὕτως ἀγαπῶμεν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἀγαπῶμεν αὐτὴν ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ ὀφείλω νὰ εἴπω, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῶ, ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ μὴ ἀγαπῶμεν αὐτήν, διότι τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο ἄρνησις ἑνὸς τῶν καλλειτέρων συστατικῶν ἡμῶν αὐτῶν, διότι ἡ ἑλληνικὴ σκέψις εἶνε πάντοτε ἐκεῖ, καὶ ἐμψυχώνει ἡμᾶς.

»Θὰ εἴπω προσέτι, ὅτι μοὶ φαίνεται, ὅτι διὰ νὰ παύσῃ τις ἀγαπῶν τὴν Ἑλ-

λάδα, ἔπρεπε αὐτὴ αὕτη ἡ ἀνθρωπότης νὰ ἔχῃ μεταβληθῆ καὶ οἱ νόμοι τῆς λογικῆς καὶ οἱ τῆς τέχνης νὰ ἔχωσι παραμορφωθῆ τελείως.

»Ἀλλ' ἐὰν ἀγαπῶμεν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐὰν τὰ εὐεργετήματα αὐτῆς ἐξακολουθῶσι μέχρις ἡμῶν, δὲν εἶνε δίκαιον ὅπως ἡ συμπάθεια ἡμῶν ἐκταθῆ ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος καὶ ὅπως ἡ εὐγνωμοσύνη, ἣν ὀφείλομεν πρὸς τὴν εὐεργέτιδα ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐκδηλωθῆ καὶ πρὸς τὴν σημερινήν ;

»Ἐλέχθη, κυρίαι καὶ κύριοι, ὅτι οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τοὺς ἄλλοτε· ἰσχυρίσθη τις, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ μετεβλήθη, ὅτι ἐξηφανίσθη ὑπὸ τὸν ὄγκον τῶν σλαυϊκῶν καὶ τῶν ἀλβανικῶν πληθυσμῶν.

»Πρέπει νὰ μὴ ἔχῃ ἴδῃ τις τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ μὴ ἔχῃ γνωρίσῃ τὴν χώραν αὐτήν, νὰ μὴ ἔχῃ ἴδῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, νὰ μὴ ἔχῃ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ὀξύτητα τοῦ πνεύματος αὐτῶν, εἰς τὸ θέλγητρον τῆς κοινωνικότητος αὐτῶν, εἰς ὅλας τὰς ἰδιότητας αὐτῶν ταύτας, αἵτινές εἰσι κληρονομία τοῦ παρελθόντος, διὰ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ σημερινὴ Ἑλλὰς εἶνε διάφορος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ αὐτὴ φυλὴ κέκτηται εἰσέτι τὰς αὐτὰς ἰδιότητας. (Χειροκροτήματα).

»Ὀφείλομεν λοιπὸν ν' ἀγαπῶμεν ὡσαύτως καὶ τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, καὶ ἐὰν ἐπιθυμῆτε τοῦτο πολύ, θὰ ἐξετάσωμεν ὁμοῦ τὰ αἴτια, καὶ θὰ ἐκθέσωμέν τινα ἐξ αὐτῶν, διότι δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἴπωμεν τὰ πάντα.

»Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ἀπὸ πολλοῦ γνωρίζων τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔπαυσα νὰ τὴν ἐπισκέπτωμαι ἀπὸ τριακονταετίας, νομίζω δέ, ὅτι ἐπὶ τῷ τίτλῳ τούτῳ δύναμαι νὰ μαρτυρήσω ὑπὲρ αὐτῆς.

»Ὅταν ἐπαναβλέπω τὴν Ἑλλάδα, εὑρίσκω αὐτὴν ἑκάστοτε ἐν προόδῳ. Δὲν μετέβην μίαν κἂν φορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας, χωρὶς νὰ εὕρω τὴν πόλιν μεγαλειτέραν, μᾶλλον ἐξωραϊσμένην καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εὐχάριστον. Τί θὰ γείνῃ, ὅταν δραστήριος δήμαρχος, ὡς ὁ κ. Μερκούρης, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἐφιλοξενεῖτο ἐν Παρισίοις, ὅπου ἦλθεν ἵνα ἐμπνευσθῆ πρὸς ἐξωράϊσιν τῆς νέας αὐτοῦ πόλεως καὶ μεταγάγῃ εἰς Ἀθήνας, ὅ τι ἐλλείπει εἰσέτι ἐξ αὐτῶν, ἵνα καταστῆ τελεία πόλις, δηλαδὴ τὸ ὕδωρ, ὅ περ θὰ συντελέσῃ εἴς τε τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν μεγαλειτέραν ἄνεσιν τῶν κατοίκων καὶ τὸν στολισμὸν τῆς πόλεως ;

»Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἦσαν πρὸ ἐτῶν κεχωρισμέναι πόλεις, σήμερον ὅμως εἰσὶν ἡνωμέναι. Τότε ἠρίθμουν ἀμφότεραι ὁμοῦ μόλις 100,000 κατοίκων, ἐνῷ σήμερον ἀριθμοῦσι 200,000.

»Ἐὰν τὰ πράγματα ταῦτα συνέβαινον μακρὰν ἡμῶν, θὰ τὰ ἐνομίζομεν ἔκτακτα. Δὲν ἔχομεν ἴσως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀρκετὰ ἐστραμμένους πρὸς τὰ θαύματα, ἅτινα ἐπιτελοῦνται ἐν Εὐρώπῃ, ὄντες ἀπησχολημένοι μετ' ἐκείνων, ἅτινα θαυμάζομεν εἰς νέους κόσμους.

»Ἐὰν αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς μετεμορφώθησαν οὕτω καὶ ηὐξήθησαν, δὲν εἶνε αἱ δύο αὗται πόλεις τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἐν Ἑλλάδι. Δύναταί τις νὰ τα-

ξεναγήση καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ν' ἀπαντήσῃ πανταχοῦ τὴν πρόοδον ταύτην τοῦ εὖ ζῆν, τὸν μετασχηματισμὸν τοῦτον τῶν πόλεων. Τοῦτο ἀντελήφθην ἰδίοις ὄμμασι, πάντες δὲ οἱ ταξειδεύσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα δύνανται νὰ συμμαρτυρήσωσι μετ' ἐμοῦ.

»Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δὲν εἶνε ἢ ἡ ἐπιφάνεια καὶ διὰ νὰ ἐξηγηθῶσιν αἱ μεταβολαὶ αὗται ἀπαιτεῖται κἄτι: ἡ φιλοπονία καὶ αἱ ἀρεταὶ τῶν κατοίκων.

»Ἡ Ἑλλὰς ἐξεδήλωσεν ἀείποτε ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, δραστηριότητα εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ ὅ περ προώρισται σήμερον νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν δυστυχιῶν, ἃς ὑπέστη, καὶ νὰ τῇ προπαρασκευάσῃ ἔξοχον μέλλον.

»Δὲν γνωρίζω, ἐὰν ἡ προσοχὴ ὑμῶν περιεστράφη εἰς τὴν ἔκτακτον ταύτην πρόοδον τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἀπὸ δεκαετίας κατέλαβεν ἐν τῇ Μεσογείῳ ὀλίγον κατ' ὀλίγον σημαντικὴν θέσιν, καὶ ἥτις ἀρχίζει νὰ ἐκχύνηται καὶ ἐπὶ τῶν μεμακρυσμένων θαλασσῶν.

»Ἡ Ἑλλὰς ἄλλοτε περιωρίζετο εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν, ἣν πρὸς τούτοις διεμοιράζετο μετὰ ξένων ναυτιλιῶν, διότι δὲν εἶχεν ἢ ὀλίγα καὶ μικρὰ ἀτμόπλοια. Σήμερον ὅμως ἔχει πελώρια ἀτμόπλοια ἀπὸ 3000 μέχρι 5000 τόννων. Ἰσχυραὶ ἑταιρεῖαι ἐσχηματίσθησαν οὐ μόνον ἐν Πειραιεῖ καὶ Σύρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐν Ἄνδρῳ. Ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται οὕτω ὄχι μόνον ἐπαρκὴς ὡς πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀνάγκας, ἀλλὰ ταὐτοχρόνως δύναται νὰ φέρῃ μακρὰν τὰ ἐμπορεύματα αὐτῆς, ἐξ ὧν πλουτεῖ.

»Δὲν στενοχωροῦμαι ποσῶς διὰ τὸ μεταναστευτικὸν ρεῦμα τῆς Ἑλλάδος. Γνωρίζετε, ὅτι ἐν τῶν θαυμάτων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἡ ἀφθονία αὕτη τῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἐξαπεστέλλοντο ἐφ' ὅλων τῶν ὀχθῶν τῆς Μεσογείου. Καὶ σήμερον ἔτι ἡ Ἑλλὰς κέκτηται τὴν δύναμιν ταύτην τῆς ἐξωτερικῆς χύσεως.

»Ὅταν ἀνεγινώσκομεν τὰς λεπτομερείας τοῦ πολέμου τοῦ Τρανσβαὰλ ἢ τοῦ πολέμου τῆς Μαντζουρίας, δὲν γνωρίζω, ἐὰν παρατηρήσατε, ὅτι πανταχοῦ, πλησίον τῶν στρατευμάτων, εὑρίσκομεν Ἕλληνας. Οὗτοι ἦσαν ἐμπορευόμενοι, οἵτινες ἀνελάμβανον ἐργασίας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντικάς, στρατιωτικῶν προμηθειῶν, ἢ μετέφερον μεθ' ἑαυτῶν ζωοτροφίας πρὸς πώλησιν.

»Ἐνταῦθα ὑπάρχει περίεργόν τι, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἔτι σπουδαιότερον τούτου. Αἱ ἀγροτικαὶ αὗται ἀποικίαι ἀναχωροῦσι καθ' ἕκαστον ἔτος ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐκ Πελοποννήσου διὰ νὰ διασκορπισθῶσιν ἀκολούθως εἰς διάφορα μέρη καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Οἱ ξενητευμένοι οὗτοι, μεταβαίνοντες ἐκεῖ, συγκεντροῦνται ἀμέσως. Ἐξασκοῦσι μικρεμπόρια, ζῶσι φειδωλῶς, κερδαίνουσιν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν ἐν τῷ μέτρῳ τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου των, ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα

τὰς οἰκονομίας των καὶ ἀναμένουσιν ἡμέρας εὐτυχεστέρας, ὅτε, συναθροίζοντες μικράν τινα περιουσίαν, ἐπανακάμπτουσιν οἴκοι, ἵνα ἀπολαύσωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς

»Θαυμαστὴ τυγχάνει ἡ ἐπίμονος αὕτη φιλοπατρία, καὶ εἶνε ἔκτακτος δύναμις τὸ χρηματικὸν τοῦτο ρεῦμα, εἰσερχόμενον διὰ μικροτάτων ρυάκων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τόσον μεγάλους ποταμούς, δηλαδὴ τὸ ὅλον τῶν ἐμβασμάτων τῶν ξενητευμένων τούτων, ἅτινα ἀνέρχονται ἐτησίως εἰς ἑκατομμύρια, καὶ ἅτινα συνετέλεσαν ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἀνορθώσει τῆς Ἑλλάδος, τῷ ἐκτάκτῳ τούτῳ γεγονότι, ὥστε ἐντὸς δεκαετίας μόνον, μετὰ ἀτυχῆ πόλεμον, καὶ ἔτη σιτοδειῶν, ἡ ὑπερτίμησις τοῦ συναλλάγματος νὰ εὑρίσκηται σήμερον σχεδὸν ἐκμηδενισμένη καὶ τὸ ἑλληνικὸν χαρτονόμισμα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἄρτιον.

»Πνεῦμα πρωτοβουλίας καὶ φιλοπατρίας. ἰδοὺ τὰ αἴτια, ἅτινα ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἵνα θαυμάσωμεν καὶ ἀγαπήσωμεν τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα. Ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἀκόμη καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ ζῆλος ἐκεῖνος πρὸς τὴν μάθησιν, ὅ περ ἀποτελεῖ ἓν τῶν θελγήτρων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅ περ εἶνε ὡσαύτως ἓν τῶν αἰτίων τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐμπορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως, τὸ ὁποῖον ἐσημείωσα ὑμῖν πρὸ ὀλίγου.

» Ἡ Ἑλλὰς ἐπιβάλλει τὴν παίδευσιν ὑφ' ἁπάσας τὰς ἐπόψεις αὐτῆς, διὰ προπαρασκευαστικῆς διδασκαλίας, ἐμπορικῆς διδασκαλίας, ἀνωτέρας διδασκαλίας, ἐπιστημονικῆς, φιλολογικῆς καὶ πολυτεχνικῆς διδασκαλίας.

»Διατηρεῖ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν λατρείαν τῶν προγόνων της καὶ διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τοὺς τίτλους τῆς εὐγενείας αὐτῆς, ἐπεχείρησε πανταχοῦ νὰ ἐκθάψῃ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας αὐτῆς λαμπρότητος, ἔπραξε δὲ τοῦτο ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ μετὰ γενναιοφροσύνης καὶ ἐλευθεριότητος τοιαύτης, ὥστε πάντες οἱ ξένοι συγκινοῦνται. Ἔπραξεν ὡσαύτως τοῦτο καὶ μετὰ εὐρύτητος πνεύματος καὶ εὐγενείας πρὸς τοὺς ξένους, περὶ τοῦ ὁποίου ἅπαντες οἱ λαοὶ δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι, καθ' ὅσον ἐνῷ ἐν ἄλλοις κράτεσι κρύπτουσι ζηλοτύπως τὰ τοιούτου εἴδους εὑρήματα, καὶ τότε μόνον δύναταί τις νὰ σπουδάσῃ ἐκεῖ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος, ὅταν ἐξαγάγῃ αὐτοὺς διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ χειρῶν ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς, τοὐναντίον οἱ Ἕλληνες ἔχουσι φιλελευθέρως συνεταιρισθῆ μεθ' ὅλων τῶν ξένων λαῶν, οἵτινες τοῖς ἐζήτησαν τὴν χάριν ταύτην τῆς ἐκταφῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οὕτως ἡ Γερμανία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἀμερική, ἡ Γαλλία ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἐκλήθησαν νὰ ἐξορύξωσιν ἐκ τοῦ ἐδάφους τοὺς θησαυροὺς τῶν Δελφῶν, τῆς Ὀλυμπίας, τῆς Σπάρτης, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἐπεφύλαξε δι' ἑαυτὴν τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἐπίδαυρον, τὰς Μυκήνας καὶ ἄλλα ἀκόμη μέρη. Ὅταν ἀναφέρω τὰς Μυκήνας, δὲν ὁμιλῶ μόνον περὶ τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρώτων εὑρημάτων, ἅτινα ὀφείλονται εἴς τινα ἐξηλληνισμένον ξένον, τὸν Σχλῆμαν.

»Ἀγαπῶμεν λοιπὸν προσέτι τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὸν σεβασμόν, ὃν αὕτη τρέφει πρὸς τοὺς προγόνους αὐτῆς καὶ τὴν γενναιοφροσύνην, ἣν ἐπεδείξατο πρὸς τοὺς ξένους.

»Ἐξετάζων τὰ καθ' ἡμᾶς θὰ εἴπω, ὅτι ἀγαπῶμεν αὐτὴν καὶ διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν γνωρίζει νὰ τρέφῃ πρὸς τοὺς φίλους αὐτῆς, ἣν ἐπιδεικνύει καὶ κατὰ τὰς εὐτυχίας καὶ κατὰ τὰς δυστυχίας ἡμῶν. Οἱ Ἕλληνες διετέλεσαν ἡμῖν ἀείποτε πιστοὶ καὶ εὕρομεν αὐτοὺς πάντοτε προθύμους ἐν πάσῃ περιστάσει, σοβαρᾷ ἢ μὴ τοιαύτῃ. (Χειροκροτήματα).

»Κυρίαι καὶ κύριοι, βλέπετε διὰ τίνων βαθειῶν ριζῶν καὶ τίνων δεσμῶν, ἀδιαλείπτως ἀνανεουμένων, συνδεόμεθα πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὁ πρὸς τὴν χώραν ταύτην ἔρως ἡμῶν ἔχει ἀκόμη καὶ ἄλλην αἰτίαν, ἐφ' ἧς ἤθελον νὰ ἐμμείνω, διότι, κατὰ τὴν ἰδέαν μου, αὕτη τυγχάνει ἡ κυριωτέρα.

»Ἀγαπῶμεν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ὅλα τὰ μέλη, ἅτινά εἰσιν ἀποκεχωρισμένα αὐτῆς εἰσέτι, ὅλους αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς διεσκορπισμένους πέριξ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐν Τουρκίᾳ, ἐν Μακεδονίᾳ, οἵτινες διατελοῦσιν εἰσέτι ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν, οἵτινες ἔπαθον καὶ συχνότατα πάσχουσι καὶ ὧν ἡ Ἑλλὰς τυγχάνει ἡ φυσικὴ προστάτις, πάντοτε ἕτοιμος ἀρωγός, πάντοτε ἀφωσιωμένη καὶ διὰ πάσης θυσίας, ἀκόμη καὶ διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ὅταν ἀπαιτῆται τοῦτο. (Χειροκροτήματα).

«Οἱ Ἕλληνες, περὶ ὧν ὁμιλῶ, ἐταλαιπωρήθησαν ἐν τῷ παρελθόντι, αἱ δὲ ἡμέραι τῆς δοκιμασίας των δὲν ἐτελείωσαν εἰσέτι. Λίαν προσφάτως, ἐν χώραις, ἔνθα οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ νομίζωσιν ἑαυτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ, διότι ἔζων αὐτόθι ὡς πολῖται ὑποτεταγμένοι καὶ πιστοί, ἐν πολλαῖς συγχρόνως πόλεσιν, αἱ μὲν ἐκκλησίαι των κατελήφθησαν, τὰ δὲ μοναστήριά των κατεσχέθησαν, τὰ ἐργαστήριά των ἐκάησαν καὶ αἱ περιουσίαι των ἐδημεύθησαν.

«Τὰ ὀνόματα τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Στενημάχου, τῆς Ἀγχιάλου θλιβερῶς ἀντήχησαν εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν, ὡς ἄλλοτε τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐν αἷς εἰσήρχοντο οἱ Τοῦρκοι νὰ κλέψωσι, νὰ διαρπάξωσι καὶ νὰ σφάξωσιν. Ἡ Κυβέρνησις, ἥτις ὤφειλε νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Ἕλληνας, ἐγκατέλειψεν αὐτοὺς ἕρμαια τῆς ἀτιμώσεως, τῆς ἐξυβρίσεως καὶ τῆς ἀπογυμνώσεως, μὴ παρεμβᾶσα ἢ βραδέως καὶ ἀνεπαρκῶς.

»Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, χώρᾳ, ἣν ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες εἶχον πληρώσῃ δι' ἀποικιῶν αὐτῶν, καὶ ἐκπολιτίσῃ, κατεδιώχθησαν οὗτοι ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν, πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν διπλωματικῶν συμβάσεων.

»Τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν ἠδύναντο ν' ἀφήσωσι τὸν Σύνδεσμον ἀδιάφορον, ὡς καὶ πάντα ἀγαπῶντα τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀνεξιθρησκείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην! (χειροκροτήματα).

»Καὶ ἄλλα γεγονότα συνέβησαν ἀκόμη, εἴτε κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, εἴτε κατὰ τὰ προηγούμενα, ἐφ' ὧν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνδιατρίψωμεν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἀπαρτίζουσιν ἐν ἁπάσαις ταῖς χώραις, ἃς κατέχουσι, πέριξ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Μαύρης

θαλάσσης, δραστήριον πληθυσμόν, εὐφυᾶ, πεφωτισμένον, ἐργατικὸν καὶ παράγοντα τῆς εὐημερίας τῶν χωρῶν τούτων.

»Ἐπαναλαμβάνω, πῶς θὰ ἐμένομεν ἀδιάφοροι πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς τούτους, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς τυγχάνει ἐπίτροπος καὶ ἀρωγός;

»Ἐπὶ τέλους, ὁ τρόπος, καθ᾽ὃν ἡ Ἑλλὰς ἀντιλαμβάνεται τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς καὶ ἐκτελεῖ αὐτήν, εἶνε ἄξιος ὅλων τῶν συμπαθειῶν τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου, *πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, δηλαδὴ Συνδέσμου δικαιοσύνης καὶ εὐθύτητος (χειροκροτήματα).

»Ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπης ἡμῶν, δὲν πρόκειται περὶ συμπαθείας ἀπὸ σκοποῦ, ἀλλὰ τοὐναντίον περὶ συμπαθείας ἐκτὸς παντὸς ὑπολογισμοῦ· ὅταν δὲ λέγωμεν «τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος», ἐννοοῦμεν διὰ τούτου καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ δίκαια ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν περιορίζονται ὑπὸ τῶν δικαίων τῶν ἄλλων. (Χειροκροτήματα).

»Νομίζω, ὅτι ὁ τρόπος, καθ᾽ ὃν ἐννοοῦμεν τὸ ἡμέτερον ἔργον, εἶνε ἀκριβῶς, ὅπως καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐννοεῖ τὸ ἑαυτῆς, καὶ ὅταν προσφάτως συνδιελέχθην μετὰ τοῦ κ.Ρωμάνου, ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος βασίζεται ἐπὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν συνθηκῶν καὶ ὅτι αἱ ἐλπίδες, ἃς τρέφει διὰ τὸ μέλλον, εἶχον πάντοτε ὡς ὅρον τὸν σεβασμὸν τῶν ἐθνοτήτων, δὲν θέλω νὰ εἴπω ἀντιμάχων, ἀλλὰ γειτνιαζουσῶν, ἀδελφῶν ἐθνοτήτων, ἐὰν δύναμαι νὰ ἐκφρασθῶ οὕτω, διότι ἅπασαι αἱ ἐθνότητες αὗται ἔχουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θρησκείαν. (Χειροκροτήματα)

«Μετέβημεν πολὺ ταχέως καὶ πολὺ ἀτελῶς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας εἰς τὴν ἀλύτρωτον, πανταχοῦ δὲ αὐτῆς εὕρομεν νέα αἴτια συνδέσμου πρὸς τὴν χώραν ταύτην, ἣν ἐμάθομεν παρὰ τῶν διδασκάλων ἡμῶν ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας νὰ σεβώμεθα καὶ ν᾽ ἀγαπῶμεν.

«Γνωρίζετε νῦν τὰ αἴτια, ἅτινα ὡδήγησαν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐμάθατε τίς ὁ σκοπὸς τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου. Ἐπιτρέψατέ μοι λοιπὸν νὰ ἐπικαλεσθῶ ἁπάντων ἡμῶν τὴν συνδρομήν, ὅπως ἔλθητε πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν βοηθήσητε.

«Εἶπον ὑμῖν καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι δὲν ἐπιζητοῦμεν νὰ ἐπισωρεύσωμεν χρήματα, οὔτε νὰ ὑποκινήσωμεν τὰ πολεμοχαρῆ αἰσθήματα τῶν μὲν κατὰ τῶν δέ, ἀλλ᾽ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔχωμεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν μεγαλειτέραν, τὴν ἰσχυροτέραν, τὴν πειστικωτέραν γνώμην, ἥτις εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ.

«Ὅ τι πράττω σήμερον λίαν ἀτελῶς καὶ λίαν ταχέως, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐν σειρᾷ διαλέξεων κατὰ μῆνα ἢ δεκαπενθήμερον. Τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου θὰ ἔλθωσι διαδοχικῶς νὰ ὁμιλήσωσιν ἐπὶ ὡρισμένου ἕκαστος θέματος, ὑπ᾽ αὐτῶν ἐκλελεγμένου, ὅ περ θὰ στολίσωσι διὰ πάσης ἀκριβείας πληροφοριῶν, μετὰ τῆς μεγαλειτέρας προσοχῆς συλλελεγμένων καὶ ἐξηκριβωμένων διὰ πάσης τῆς αὐθεντίας εἰδικῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐπὶ τέλους διὰ πάσης τῆς εἰλικρινείας πιστῶν φίλων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ πρωτίστως φίλων πιστῶν τῆς ἀληθείας. Θὰ παρουσιάσωσιν οὗτοι ἐνταῦθα τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν

τῆς Ἑλλάδος, τὰς προόδους, ἃς ἐπετέλεσεν αὕτη, τὴν σύγκρουσιν, ἥτις ἀπειλεῖ σήμερον τοὺς λαοὺς τοῦ Αἵμου, καὶ θέτει ἐπὶ ποδὸς πολέμου τοὺς μὲν κατὰ τῶν δέ, τὰς λύσεις, ἃς δυνάμεθα νὰ προΐδωμεν καὶ νὰ εὐχηθῶμεν.

«Θὰ καταστήσωσιν ὑμᾶς ταὐτοχρόνως ἱκανοὺς νὰ γνωρίσητε καὶ νὰ κρίνητε καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἑνωθῆτε μεθ' ἡμῶν ἐν λελογισμένῃ πεποιθήσει.

«Ὅταν συναθροίσωμεν πέριξ ἡμῶν σταθερὰς θελήσεις, εὐφυΐας πεπεισμένας ἐκ τῶν πραγμάτων, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου καὶ θὰ προπαρασκευάσωμεν τῇ Ἑλλάδι τὴν ἐπιτυχίαν, ἣν εὐχόμεθα εἰς αὐτὴν διὰ τὸ μέλλον. (Χειροκροτήματα).

«Παρατηρήσατε ἐν τούτοις, ὅτι αἱ ἐπιτυχίαι αὐταί εἰσιν ἐξ ἐκείνων, ἃς δυνάμεθα νὰ εὐχηθῶμεν καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν ἐλευθέρως. Σήμερον ἐπιζητοῦμεν ἀνεξιθρησκείαν, ἐλευθερίαν καὶ δικαιοσύνην, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι, ἐὰν συμβῇ, ὥστε οἱ πολιτικοὶ ἢ οἱ ἐδαφικοὶ ὅροι νὰ μεταβληθῶσι, θὰ συντελέσωμεν, ὅπως κατὰ τὴν διανομὴν τῆς χώρας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀνταγωνιζομένων ἐθνοτήτων, γίνῃ αὕτη, ὑπὸ τὴν διαιτησίαν τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαίου, συνῳδὰ πρὸς τὴν ἐλευθέραν συναίσθησιν τῶν ἐνδιαφερομένων λαῶν, ἀπονεμομένου ἑκάστῳ ὅ τι ἀνήκει αὐτῷ, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ του καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ δίκαια καὶ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ἔχει παράσχῃ. (Χειροκροτήματα).

»Τότε, κύριοι, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ καταλάβῃ τὴν ἀξίζουσαν αὐτῇ μερίδα καὶ θ' ἀποδείξῃ διὰ νέας πείρας, ὅτι κατέχεται, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πατέρων της, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐκείνου τῆς δικαιοσύνης, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν στερεὸν θεμελιοῦται. Ἄλλως τε αὕτη ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἤδη τοιαῦτα δείγματα, καὶ δὲν θὰ εἶνε ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν πολιτικὰ γεγονότα θὰ τῇ ἀποφέρωσι νέας αὐξήσεις ἐξ ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Χριστιανῶν, ὡς καί τινων διαφόρου φυλῆς καὶ θρησκείας. Θὰ ἀποδείξῃ αὕτη τότε, ὡς ἀπέδειξεν ἤδη ἐν Κρήτῃ καὶ Θεσσαλίᾳ, ὅτι δὲν ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ θρησκειῶν καὶ ἐθνοτήτων, δεδομένου ὅτι οἱ προσερχόμενοι πρὸς αὐτὴν εἰσὶ καλοὶ καὶ νομιμόφρονες πολῖται.» (Χειροκροτήματα).

Καταλήγων ὁ ῥήτωρ ὑπενθυμίζει τοῖς παρισταμένοις, ὅτι ἡ προσεχὴς διάλεξις γενήσεται τὴν 13 Ἰανουαρίου (ν.) τὸν λόγον ἔχοντος τοῦ κ. Καρόλου Δὴλ (Diehl), ἀρχαίου ἑταίρου τῆς γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἤδη καθηγητοῦ τῆς φιλολογικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΟΥ Κ. ΚΑΡΟΛΟΥ ΔΙΗΛ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Τὴν 31ην Δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ κ. Θ. Ὁμόλλ, παρισταμένων δὲ καὶ τῶν κ. κ. Θ. Ρενάχ, βουλευτοῦ, Κόμητος δ' Ὠναίϋ, γερουσιαστοῦ, Ε. Ποττιέ, μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου, Δεσιάμ, Π. Γριμανέλλη, Γ. Φουζιέρ, Ἰ. Ψυχάρη καὶ Γ. Τριανταφυλλίδου, ἐγένετο ἡ δευτέρα διάλεξις τοῦ *Γαλλικοῦ Συνδέσμου* πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Καρ. Διήλ, καθηγητοῦ ἐν τῇ Σορβόνῃ ἐπὶ τοῦ θέματος «*ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ Ἑλληνισμός*». Τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἀγορητοῦ εἶχον προσελκύσῃ πολὺν κόσμον, καὶ πρὸ τῆς ὡρισμένης διὰ τὴν διάλεξιν ὥρας καὶ ἡ ἐν τῇ ὁδῷ Ἀθηνῶν μεγάλη αἴθουσα *τῶν Γεωπόνων τῆς Γαλλίας* ἦτο κατάμεστος.

Ὁ Πρόεδρος κ. Ὁμόλλ, πρὶν ἢ δώσῃ τὸν λόγον εἰς τὸν κ. Διήλ, διηρμήνευσε τὰ εὐγνώμονα αἰσθήματα, δι' ὧν οἱ Ἕλληνες ὑπεδέχθησαν τὰ ἐγκαίνια τῆς σειρᾶς τῶν ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου ὀργανωθεισῶν διαλέξεων, εἰπὼν τὰ ἑξῆς:

— «Λογίζομαι εὐτυχής, λέγων ὑμῖν, ὅτι ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου ἔσχεν ἐν Ἑλλάδι πάνδημον ἀπήχησιν καὶ ὅτι ἔλαβεν πανταχόθεν τεκμήρια τῆς εὐγνωμοσύνης σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τὸν «*Γαλλικὸν Σύνδεσμον πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*». Τὸ τοιοῦτον δέον νὰ ἐνθαρρύνῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου, οὗ τινος ἠρξάμεθα, καὶ καταστήσῃ ὅλως εὐέλπιδας διὰ τὸ μέλλον, διότι διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἀποδεικνύουσιν, ὅτι εἰσὶν ἀποφασισμένοι ν' ἀκολουθήσωσι τὴν πολιτικὴν τῆς συνέσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἧς διεχαράξαμεν τὸ πρόγραμμα, ὅ περ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνηγάγομεν εἰς νόμον.

(*Παρατεταμένα χειροκροτήματα ὑπεδέχθησαν τὴν φράσιν ταύτην, καταπαύσαντα μόνον, ὅταν ὁ κ. Διὴλ ἔλαβε τὸν λόγον.*)

—Τὴν 6 Ἀπριλίου (25 Μαρτίου) 1821 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ἤρξατο λέγων ὁ ἔξοχος ἀγορητής, ἐκήρυξε τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπανάστασιν καὶ ἀνορθώσας τὸ σύμβολον τοῦ Σταυροῦ πρὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐξώρκιζεν ὅλον τὸν παριστάμενον λαὸν νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Δέκα πέντε ἡμέρας βραδύτερον, τὴν 10|22 Ἀπριλίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν παραμονὴν τοῦ μεγάλου Πάσχα, ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'. συλ-

ληφθεὶς κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξήρχετο τῆς μεσονυκτίου λειτουργίας, ἐντὸς αὐτῆς τῆς πατριαρχικῆς ἐκκλησίας, τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον, ἀμέσως ὑπὸ τὴν μεγάλην τῶν πατριαρχείων πύλην ἀπηγχονίσθη, ἐνδεδυμένος εἰσέτι τὴν λειτουργικήν του στολήν. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἔμεινεν ἐκεῖ κρεμάμενος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἐκτεθειμένος εἰς ὅλας τὰς ὕβρεις τῶν ἀλλοθρήσκων τυράννων, μεθ' ὃ παρεδόθη εἰς τὸν ὄχλον, συρθεὶς αἰσχρῶς ἐπὶ τῶν ὁδῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ τέλους ἐρρίφθη εἰς τὸν Βόσπορον.

«Ταὐτοχρόνως πολλοὶ ἀνώτατοι ἱεράρχαι τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, οἱ Μητροπολῖται Ἐφέσου, Νικομηδείας, Ἀγχιάλου καὶ ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον ὁ μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως συνεμερίσθησαν τὴν τύχην τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

«Τοιουτοτρόπως, καθ' ἣν στιγμὴν ἤρχιζεν ὁ ἀγὼν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐξεδηλοῦτο κατὰ τρόπον ἔκλαμπρον καὶ τραγικὸν ὁ ἀδιάρρηκτος δεσμός, ὅστις συνέδεε τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

«Οἱ ἱεράρχαι, οἵτινες οὕτως ἐγνώριζον νὰ μάχωνται ἢ ν' ἀποθνήσκωσιν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἦσαν τῷ ὄντι οἱ συνεχισταὶ ἀρχαίας καὶ ἐνδόξου παραδόσεως.

«Καθ' οὓς χρόνους τὸ Βυζάντιον ἦτο ἡ μεγάλη Δύναμις τῆς Ἀνατολῆς, ἐν τῷ ἀπεράντῳ ἐκείνῳ κράτει, ἔνθα τοσαῦται διάφοροι φυλαὶ καὶ τοσαῦτα ἀλληλομαχοῦντα στοιχεῖα συνεκινοῦντο ὑπὸ τὸ αὐτοκρατορικὸν σκῆπτρον, ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἡ ἰσχυρὰ συνεκτικὴ δύναμις, ἥτις συνέδεε τὰ μὲν πρὸς τὰ δὲ τὰ διάφορα μέρη τοῦ κολοσσαίου τούτου οἰκοδομήματος. Τὴν ἑνότητα, ἧς ἡ βυζαντινὴ μοναρχία ἐστερεῖτο ἔν τε τῇ γλώσσῃ, καὶ τῇ φυλῇ, εὗρεν ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἡ δὲ ὀρθοδοξία, ὡς ἀκριβῶς παρετηρήθη, ἀντικατέστησε τὴν ἐθνικότητα.

«Ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας μέχρι τῶν περάτων τῆς Μεσοποταμίας, ἡ αὐτοκρατορικὴ πολιτικὴ διαδίδει τὸν Ἑλληνισμὸν δι' ἀποικιῶν ἑλληνικῶν τήν τε γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν ὡς καὶ τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ ὀργανισμοῦ, τοῦ ἀκολουθοῦντος πᾶσαν κατάκτησιν.

«Παντοῦ, ὅπου ἐγένετο προσάρτησίς τις, ὅσον ἐφήμερος καὶ καιρικὴ καὶ ἂν ἦτο αὕτη, ἀμέσως ἱδρύοντο ἐπισκοπαὶ καὶ δραστήριος προσηλυτισμὸς ἐξησκεῖτο.

«Τὸ κράτος τοῦτο, ἐπαναλαμβάνω, ἐστερεῖτο τελείως γλωσσικῆς ἑνότητος. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα οὖσα ἐνταὐτῷ γλῶσσα διοικητική, ἐκκλησιαστικὴ καὶ φιλολογική, κατέστη ἐπὶ τέλους τούτου ἕνεκα εἶδος ἐθνικῆς γλώσσης. Ἐν τῷ κράτει τούτῳ, τῷ στερουμένῳ φυλετικῆς ἑνότητος, ἡ κοινὴ θρησκευτικὴ πίστις, ἡ διὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἑνότης ἀπετέλεσε τὴν συνοχήν του, τὴν δύναμίν του.

«Παραλλήλως δὲ καὶ ἐκτὸς τοῦ κράτους, καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς μοναρχίας πάλιν ἡ Ἐκκλησία τυγχάνει ἡ μεγάλη μυσταγωγός, δι' ἧς ἐξεπολιτίσθησαν οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς.

«Τὸ ἔργον τῶν προσηλυτιστικῶν ἀποστολῶν τυγχάνει ἀσφαλῶς ἡ χαρακτηρι-

στικωτέρα καὶ ἡ μᾶλλον θετικὴ δόξα τῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα βυζαντινῆς πολιτικῆς.

«Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ ἱερεὺς συνεργάζεται μετὰ τοῦ διπλωμάτου· εἶνε, ὡς αὐτός, μάλιστα δὲ πολὺ περισσότερον τούτου, παράγων τοῦ πολιτισμοῦ.

«Καὶ δὲν εἶνε ὄντως αἱ βυζαντιναὶ προσηλυτιστικαὶ ἀποστολαί, αἵτινες ὡδήγησαν τὴν ὀρθοδοξίαν ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς Ἀρμενίας μέχρι τοῦ βάθους τῆς Ρωσσίας καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Ἀβυσσηνίας μέχρι τῶν πεδιάδων τοῦ Δουνάβεως; Καὶ δὲν εἶνε οἱ βυζαντινοὶ ἱεραπόστολοι οἵτινες, μεταξὺ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀγρίων λαῶν, οἵτινες ἐταλαντεύοντο ἐντὸς τοῦ χάους τῆς Ἀνατολῆς, μεταξὺ τῶν Σλαύων, τῶν Βουλγάρων, τῶν Μαγυάρων, ἐμύησαν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν θρησκείαν καὶ προπαρεσκεύασαν ἐν συνόλῳ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸ μέλλον μεγαλεῖον τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρωμουνίας τῆς Κροατίας, τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς νεωτέρας Ρωσσίας;

«Ἀναμνήσθητε, ὅτι οἱ μεγάλοι ἀπόστολοι τῶν Σλαύων, ὁ Κύρριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, ἦσαν Βυζαντινοί. Ἀναμνήσθητε, ὅτι Κροάται καὶ Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Ρῶσσοι ὀφείλουσι εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὅτι συμπεριλαμβάνονται σήμερον μεταξὺ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

«Καὶ ἵνα εἴπω τὸ πᾶν διὰ μιᾶς λέξεως, τὸ Βυζάντιον—καὶ ἐννοῶ διὰ τῆς λέξεως ταύτης κυρίως τὴν βυζαντινὴν Ἐκκλησίαν—ὑπῆρξε διὰ τὸν σλαυϊκὸν καὶ τὸν ἀνατολικὸν κόσμον ὅ τι ἡ Ρώμη διὰ τὸν δυτικὸν καὶ τὸν γερμανικόν.

«Βεβαίως, ἵνα ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἰσαγάγῃ τὰς ψυχὰς συγχρόνως εἴς τε τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν δὲν ὑπῆρξε πάντοτε λίαν διστακτικὴ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, ἅτινα μετεχειρίσθη. Ὡς ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ μεσαίωνος, οὕτω καὶ αὕτη προέβη εἰς καταδιώξεις ὁπωσδήποτε σκληράς, καὶ προθύμως ἔσυρε τὸ ξίφος ἢ ἦναψε τὴν πυρὰν πρὸς καταπολέμησιν τῶν αἱρετικῶν. Εἶνε ὡσαύτως ἀληθές, ὅτι οἱ ἱεράρχαι αὐτῆς ἔσχον ἐλαττώματά τινα, περὶ ὧν παρακατιὼν θέλω ἐπανέλθῃ ἐν συντομίᾳ, διότι τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἰδιάζουσιν εἰς ὅλας τὰς χρονικὰς περιόδους, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅ περ τυγχάνει τὸ οὐσιωδέστερον καὶ ἴσως τὸ ἰδιάζον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην, εἶνε ὅτι αὕτη ἐτήρησεν, ὅσον παράδοξον καὶ ἂν φαίνηται ἐκ πρώτης ὄψεως, πραγματικὸν πνεῦμα εἰρηνοποιήσεως, ἀνοχῆς καὶ—προθύμως θὰ εἴπω—φιλελευθέρου πνεύματος.

»Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, οἱ ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Βυζαντίου εἶχον ἐννοήσῃ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, προσηλυτιζόμενοι εἰς νέαν τινὰ θρησκείαν, ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ἐννοήσωσιν ὅ τι ἐλέχθη αὐτοῖς πρὸς κατήχησιν καὶ συνεπῶς δὲν ἐδίστασαν πρὸς χρῆσιν τῶν νέων αὐτῶν προσηλύτων νὰ μεταφράσωσιν εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν τὰ Ἱερὰ Γράμματα, δὲν ἐδίστασαν νὰ προικίσωσιν αὐτοὺς διὰ λειτουργικῆς γλώσσης, τῆς παλαιᾶς σλαυϊκῆς, ἤτοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς σλαυονικῆς.

«Εἶχον ὡσαύτως ἐννοήσῃ, ὅτι ὤφειλον νὰ περιποιηθῶσι πως τοὺς ἀνθρώπους καὶ

τοὺς λαούς. Ὅταν ὁ περίφημος Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Β' κατέστρεψε τὸ βασίλειον τῆς Βουλγαρίας, δὲν ἔκρινε ποσῶς, ὡς φαίνεται, ὅτι ἡ γοητευτικὴ προσωνυμία τοῦ Βουλγαροκτόνου ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὴν δόξαν του, καὶ ὅτι τὸ φονεύειν τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἦτο ὁ τρόπος ἐπιλύσεως τῶν ζητημάτων. Οὕτω δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἀφῆκεν ἀνεξάρτητον, ἔθεσε βουλγαρικὸν κλῆρον καὶ ἐγκατέστησε Βούλγαρον ἱεράρχην ἐπὶ τῆς πρωτοθρόνου ἐπισκοπῆς τῆς Ἀχρίδος. Ἐπεκύρωσε δὲ καὶ μᾶλλον ηὔξησε τὰ προνόμια, ὧν οἱ ἱεράρχαι τῆς κατακτηθείσης χώρας ἀπήλαυον ἀπὸ τῶν Βουλγάρων τσάρων τῶν παρελθόντων χρόνων.

«Ὁμοίως, ὅτε κατὰ τὸν ΙΓ'. αἰῶνα νέον βουλγαρικὸν κράτος ἀνιδρύθη ἐκεῖθεν τοῦ Αἵμου, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης οὐδόλως ἐδίστασεν ἢ ἠναντιώθη νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνεξαρτήτου πατριάρχου πάσης Βουλγαρίας.

«Χάρις δὲ εἰς τὸ φιλελεύθερον τοῦτο πνεῦμα, ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία προσείλκυσε τοὺς πάντας, ἂν καὶ κατ' οὐσίαν ἦτο ἑλληνική, ἂν καὶ ὑπῆρξε κατὰ βάθος ἡ μεγάλη ὑπέρμαχος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὅταν ἔπεσε τὸ Βυζάντιον, ἡ Ἐκκλησία προσήνεγκεν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ὑπηρεσίαν ἔτι ἐξοχωτέραν· διετήρησε δηλονότι μετὰ τῆς θρησκείας καὶ τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν.

«Τὴν ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, Μωάμεθ ὁ Β', μᾶλλον ἐκ πολιτικοῦ συμφέροντος ἢ ἐκ πνεύματος ἀνεξιθρησκείας, ὑπήγαγεν ὑπὸ ὀργανισμὸν ὅλως ἰδιαίτερον, τὸ ὅλον τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Χριστιανῶν ὑποτελῶν του, ὅ περ ἡ ὀθωμανικὴ διοίκησις ἀπεκάλεσε *ρούμ-μιλετί*, δηλαδὴ βυζαντινὴν ἐθνότητα, ὑπὸ αὐτόνομον ὀργανισμόν, οὗ τινος τὴν διακυβέρνησιν ἐνεπιστεύθη ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὸν Πατριάρχην.

«Ἔκτοτε οἱ Χριστιανοί, ξένοι ὑπό τινα ἔποψιν ἐν τῷ μουσουλμανικῷ Κράτει, ἀποκεκλεισμένοι ἔκ τε τῶν δημοσίων θέσεων καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου πάσης συμμετοχῆς, ὑπεχρεώθησαν ἀπέναντι τοῦ Σουλτάνου νὰ ἀποτίωσι μόνον φόρους καὶ φόρους βαρυτάτους. Ἀλλ' ἀκριβῶς, χάρις εἰς τοῦτο ἠδυνήθησαν, ἐν εἴδει ἀνταλλάγματος, νὰ διατηρήσωσι τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν ἐθνικήν των ὑπόστασιν.

Ὄντως, διὰ τοῦ εἰς τὸν πατριάρχην δοθέντος φιρμανίου, Μωάμεθ ὁ Β'. ἀπένειμεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐπισκόπων του τὴν τήρησιν τῶν προνομίων, ἅτινα εἶχον χορηγηθῇ αὐτοῖς ἄλλοτε ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ὁ δὲ πατριάρχης, ἀναδιοργανώσας τὴν Ἐκκλησίαν του, ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων τοῦ ἀρχαίου βυζαντινοῦ δικαίου, ἐγένετο οὕτω συγχρόνως ὁ πνευματικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ του.»

Ὁ ἀγορητὴς ἐκθέτει τὴν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν ἐν τῷ πατριαρχείῳ, τοὺς ὅρους τοῦ εἴδους τούτου τῆς συνθήκης μεταξὺ τοῦ νικητοῦ Μουσουλμάνου καὶ τῶν κατακτηθέντων Χριστιανῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἡ ἑλληνικὴ

Ἐκκλησία χαίρει ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διευθύνῃ τὰ κτήματά της, νὰ κανονίζῃ τοὺς γάμους, τὰς κληρονομίας, νὰ ἱδρύῃ καὶ διευθύνῃ σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα καὶ νὰ τηρῇ ληξιαρχικὰ βιβλία.

«Ὁ πατριάρχης ὑπῆρξε διὰ τοὺς Χριστιανούς, καθόλου εἰπεῖν, ὁ ἀληθὴς διάδοχος τοῦ ἐκλιπόντος βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκληρονόμησε παρ' αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐξωτερικῆς λαμπρότητος καὶ μέρος τῆς πραγματικῆς του δυνάμεως καὶ ἐκ τοῦ ἐν Φαναρίῳ πατριαρχικοῦ μεγάρου του, ὅπου μετέφερε τὴν ἕδραν του περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙϚ' αἰῶνος, ὁ πατριάρχης διῴκησε τὸ σύνολον τῶν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει εὑρισκομένων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Οὕτως, ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπῆρξε τὸ ἄσυλον, ὅπου διετηρήθη μετὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικότης.

«Διὰ τοῦ μέσου τούτου, ἐφ' οὗ πρέπει νὰ ἐμμείνωμεν, ἡ ἐθνότης αὕτη διετηρήθη, διότι ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἀληθῶς εἷς τῶν μεγαλειτέρων τίτλων τῆς ἐκκλησιαστικῆς δόξης καὶ μία τῶν ἐξοχωτέρων ὑπηρεσιῶν, ἃς προσέφερεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

«Διὰ τοῦ φιρμανίου, τὸ ὁποῖον Μωάμεθ ὁ Β'. ἐχορήγησε τῷ πατριάρχῃ, παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην καὶ εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ ἱδρύειν καὶ διευθύνειν σχολεῖα.

«Ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις ἀκριβῶς ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εὗρε τὸ θαυμάσιον μέσον πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὁ πατριάρχης Γεννάδιος, ἐκλεγεὶς κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ Σουλτάνου, ὑπῆρξεν ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ διακεκριμένος. Πρώτη αὐτοῦ φροντὶς ἦτο ἡ ἀνέγερσις τῆς σχολῆς τοῦ Φαναρίου, ἥτις καὶ μέχρι σήμερον φέρει — διότι ὑφίσταται ἔκτοτε — τὸ ὡραιότατον ὄνομα «*Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή*» ἥτις εἶνε σήμερον εἶδος σχολῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, μορφούσης τὸ πλεῖστον τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, τῶν διδασκόντων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις.

«Ἔν τισι τῶν κατωτέρων αὐτῆς τάξεων ἐδιδάσκοντο τὰ στοιχεῖα προπαιδευτικῆς διδασκαλίας, ἐν ἄλλαις δὲ ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ἡ φιλοσοφία. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἡ ἐθνικὴ αὕτη σχολὴ τοῦ Φαναρίου ὑπῆρξεν τὸ μόνον ὑπάρχον σχολεῖον, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἐπίσκοποί των, τῇ φιλοπάτριδι συνδρομῇ τῶν προεστώτων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, ὡς καὶ τῶν λαϊκῶν Φαναριωτῶν, τῶν ὑπηρετούντων τὴν Πύλην, ὡς μεγάλων διερμηνέων, ἢ διοικητῶν τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, ἵδρυσαν πανταχοῦ σχολεῖα, δι' ὧν ὑπεστηρίχθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἡ ἐθνικὴ ἐκπαίδευσις, καθ' ὅσον δὲ διέρρεεν ὁ χρόνος καὶ καθ' ὅσον τὸν ΙΖ'. καὶ ἰδίως τὸν ΙΗ'. αἰῶνα ἡ Ἀνατολὴ συνεδέετο στενώτερον μετὰ τῆς σοφῆς Εὐρώπης, ἡ τῶν σπουδῶν λάμψις ἐξετείνετο, τὸ δὲ θαυμάσιον ἐκπαιδευτικὸν ἔργον ἐπολλαπλασιάζετο.

Ἀναμφιβόλως τὰ σχολεῖα ταῦτα ἦσαν πτωχὰ καὶ ἀνεπαρκῆ, ὅπου ἡ νεότης δὲν εἶχεν ἄλλα βιβλία ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτῆς ἢ ἐκκλησιαστικά, ἀλλ' ὅμως τὰ βιβλία ταῦτα

ἦσαν γεγραμμένα ἑλληνιστὶ καὶ διὰ τούτου ἐξησφαλίζετο τὸ ἰσχυρότερον μέσον τῆς περιφρουρήσεως τῆς γλώσσης.

«Πάντες οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐφοίτων εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα μετὰ προθυμίας καὶ ζήλου, συγκινητικωτάτων,ὧν τὴν μαρτυρίαν εὑρίσκομεν ἔν τισι δημοτικοῖς ᾄσμασιν, ἑνὸς τῶν ὁποίων παραθέτομεν ὧδε ἀπόσπασμά τι :

—«Φεγγαράκι μου λαμπρό,
«Φέγγε μου νὰ περπατῶ,
«Νὰ πηγαίνω στὸ σχολειὸ
«Νὰ μαθαίνω γράμματα,
«Γράμματα σπουδάμματα
«Τοῦ Θεοῦ τὰ πράμματα».

«Ἀνώτερα τῶν προκαταρκτικῶν τούτων σχολείων, ἦσαν φυσικῶς τὰ λύκεια καὶ τὰ γυμνάσια,ἔνθα ἡ διδασκαλία ἦτο ἀπείρως μᾶλλον ἀνεπτυγμένη καὶ ἀείποτε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ χάρις εἰς τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ.

«Ἀναγινώσκομεν ἔν τινι πράξει τῆς ἱερᾶς Συνόδου τοῦ 1593 τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικόν :

«Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διατάσσει τὸν ἐπίσκοπον ἑκάστης ἐπαρχίας νὰ ἐποπτεύῃ »τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ νὰ πληρώνῃ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, ὥστε τὰ »θεῖα καὶ ἱερὰ Γράμματα μὴ παύωσι διδασκόμενα. Δέον δὲ οὗτος νὰ ἔρχηται καὶ »ἐπίκουρος πρός τε τοὺς βουλομένους νὰ διδάξωσιν ὡς καὶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας μὲν »νὰ διδαχθῶσιν, ἀλλὰ στερουμένους τῶν ἀπαιτουμένων μέσων».

Χρονολογεῖται τοῦτο ἀπὸ τὰ τέλη τῆς ΙϚ' ἑκατονταετηρίδος.»

Ὁ ἀγορητὴς εἶτα ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων διδασκάλων τοῦ Γένους,καὶ ἰδίως τὸ τοῦ Κυρίλλου τοῦ Λυκάρεως ὅστις ἐν ἔτει 1627 ἐγκατέστησε τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ περιβόλου τοῦ πατριαρχείου· Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, διευθυντὴν τῆς ἐν Φαναρίῳ Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ βραδύτερον μέγαν διερμηνέα τῆς Πύλης, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἱδρύσῃ πολυάριθμα ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ καταστήματα· τὸν διάσημον Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν, τὸν ἐπικληθέντα «Μέγαν Διδάσκαλον τοῦ Γένους» ὅστις ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἀκολούθως ἐν Κοζάνῃ τῆς Μακεδονίας, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὶν ἢ διορισθῇ παρ' Αἰκατερίνης τῆς Β' τῆς Ρωσσίας μητροπολίτης Ταυρίδος καὶ Χερσῶνος· κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' αἰῶνα τὸν Πρώϊον, ἀποπερατώσαντα τὰς σπουδάς του ἐν τῇ Πολυτεχνικῇ Σχολῇ τῆς Γαλλίας καὶ χρηματίσαντα ἐκ τῶν μᾶλλον τετιμημένων διδασκάλων.

Στατιστική τις τῶν μέσων τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος, ἥτις ὡς πρὸς τοῦτο τυγχάνει λίαν ἐνδιαφέρουσα καὶ λίαν ἀκριβής, ἀναφέρει, ὅτι τότε ὑπῆρχον δύο δημόσιαι

σχολαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τρεῖς ἐν Ἰωαννίνοις, δύο ἐν Θεσσαλονίκῃ, δύο ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ ἀνὰ μία ἐν Ἰασίῳ, ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Ἄθῳ, ἐν Καστορίᾳ, ἐν Σιατίστῃ, ἐν Μοσχοπόλει, ἐν Κοζάνῃ καὶ Σέρραις καὶ γυμνάσια ἐν Σμύρνῃ, Χίῳ, Πάτμῳ, Μυτιλήνῃ, Σάμῳ, Κυδωνίαις, Τραπεζοῦντι καὶ ἀλλαχοῦ ἀκόμη.

«Ἐὰν θέλητε νὰ λάβητε ἰδέαν τινα περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν σχολικῶν τούτων καταστημάτων. ἀναφέρω ὑμῖν, ὅτι τῷ 1780 ὑπῆρχον 300 μαθηταὶ ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μεσολογγίου, 700 ἐν τῇ τῆς Χίου, 290 ἐν τῇ τῶν Πατρῶν καὶ 300 ἐν τῇ τῶν Κυδωνιῶν.

«Δι' ὅλα τὰ σχολικὰ ταῦτα καταστήματα τὰ βιβλία ὡς καὶ αἱ μεταφράσεις ἦσαν ἑλληνιστί. Πατριάρχης τις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐνεθάρρυνε τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς του νὰ μεταφράσωσιν ἑλληνιστὶ τὸν *Αἰῶνα Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'.*, τὸ *Κοινωνικὸν Συμβόλαιον*, τὸ *Πνεῦμα τῶν νόμων*, καὶ τὰς κυριωτέρας τραγωδίας τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ρακίνα. Βραδύτερον δὲ ὁ μέγας Κοραῆς ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*, ἧς τὰ βιβλία ἔδει νὰ διανέμωνται δωρεὰν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων σχολῶν.

«Ἅπασα ἡ κίνησις αὕτη ἐσταμάτησεν αὐτοστιγμεὶ ἕνεκα τῆς μεγάλης κρίσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς καταδιώξεως, ἥτις, ἠκολούθησε φυσικῶς τὸ κίνημα αὐτῆς ἐν τῇ τουρκικῇ χώρᾳ. Μετ' ὀλίγον, ἐφ' ὅσον ἡ κρίσις κατηυνάζετο, τὸ πατριαρχεῖον ἐπανέλαβε τὸ μέγα αὐτοῦ σχολικὸν ἔργον. Καθ' ὅλον τὸν ΙΘ'. αἰῶνα καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, τῇ συνδρομῇ τῶν λαϊκῶν, τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἐπίσης συνδρομῇ τῶν φιλολογικῶν πνευμάτων, ὁ πατριάρχης ἐπανέλαβε σιωπηρῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικὸν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας. Ἱδρύθησαν διδασκαλεῖα, γυμνάσια, ἡ ἐμπορικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, τὸ λύκειον τῶν θηλέων ἐν Πέραν τῷ 1876. Τῇ συνδρομῇ δὲ γενναιοφρόνων λαϊκῶν εὐεργετῶν, τῶν Ζαρίφη, Ζωγράφου, Ζάππα, Ἀβέρωφ κλ. κατεβλήθη προσπάθεια ἀληθῶς τ ραστία καὶ γιγαντιαία. Ἐν μόνῳ τῷ βιλαγετίῳ Μοναστηρίου, ἐν Μακεδονίᾳ, τῷ 1877 κατὰ στατιστικήν, ἧς οἱ ἀριθμοὶ τυγχάνουσι καθ' ὁλοκληρίαν ἐξηκριβωμένοι, ὑπῆρχον 5371 μαθηταὶ ἐν 111 σχολείοις. Δέκα δὲ ἔτη βραδύτερον, τῷ 1887, ὑπῆρχον αὐτόθι 383 σχολεῖα μετὰ πλειόνων τῶν 18 χιλιάδων μαθητῶν, δηλαδὴ ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν ὁ ἀριθμὸς τῶν τε σχολείων καὶ τῶν μαθητῶν ὑπερετριπλασιάσθη. Τῷ 1894, καὶ σήμερον ἀκόμη, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ πλέον τῶν 500 ἑλληνικῶν σχολείων μετὰ 25 χιλιάδων καὶ πλέον μαθητῶν.

«Εἶνε δίκαιον νὰ εἴπω, ὅτι ἐν τῃ ἐργασίᾳ ταύτῃ ἡ Ἐκκλησία ὑπεστηρίχθη ἰσχυρότατα ὑπὸ τῆς μεγαλοδωρίας τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν. Δὲν εἶνε δὲ ὀλιγώτερον ἀληθές, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξε ἡ μεγάλη ἐργάτις τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ἱερὰ κιβωτός, δι' ἧς διῃωνίσθησαν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις,

«Πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τοῦτο ἀκόμη, ὅπερ εἶνε πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνεξιθρήσκου καὶ φιλελευθέρου πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐσημείωσα προηγουμένως, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κατέβαλεν ἀναμφισβητήτως ἁπάσας αὐτῆς τὰς προσπαθείας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τρόπον ὥστε καὶ αἱ ἄλλαι ὑπ' αὐτὴν ἐθνότητες κατώρθωσαν νὰ ζήσωσι καὶ νὰ διατηρηθῶσι βιώσιμοι ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀρτιφανοῦς ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας καθ' ἅπασαν τὴν χριστιανικὴν Ἀνατολήν, διὰ πάντας, τούς τε Ἕλληνας, καὶ τοὺς Σλαύους, ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἦτο ἀληθῶς τὸ τελευταῖον ἄσυλον ἑκάστης ἐθνότητος.

«Ἐμμένω ἐπὶ τῶν πραγμάτων τούτων, διότι πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καλῶς, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶνε ποσῶς ὡς ἐκείνας, ἃς συνηθίσαμεν νὰ θεωρῶμεν ἐν τῇ Δύσει, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κατέβαλε πᾶσαν αὐτῆς, τὴν ἐνέργειαν, ἢ μᾶλλον διέθεσε πᾶσαν αὐτῆς τὴν ὕπαρξιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ ὅτι ἐμερίμνα ἴσως μᾶλλον περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ περὶ τῆς θρησκείας.

«Καὶ ἔπραξε τοῦτο ἐν χώρᾳ, ἔνθα, ὡς γνωρίζετε, ἡ θρησκευτικὴ ἀντίληψις ὑπερβάλλει κατά τι τὴν ἐθνικήν, συγχωνεύουσα αὐτὴν ἐν ἑαυτῇ καὶ εἶνε ἴσως ἡ θρησκευτικὴ ἀντίληψις ἔτι σπουδαιοτέρα τοῦ ἐθνικοῦ ἢ τοῦ φυλετικοῦ συναισθήματος.

«Ἐκ τούτων κατανοεῖται, ὅτι ὑπο τὰς συνθήκας ταύτας ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, καὶ τελευταίως ἀκόμη, πιστὴ εἰς τὸ παρελθὸν αὐτῆς, θὰ δυνηθῇ καὶ ὀφείλει νὰ διαδραματίσῃ μέγιστον πρόσωπον. Ποῖον εἶνε τὸ πρόσωπον τοῦτο; Εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ἤδη.

«Μετὰ λύπης τὸ λέγω ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι οἱ καιροὶ μεγάλως παρήλλαξαν καὶ εἰσι πολὺ διάφοροι τῆς περιόδου, ἣν συντόμως ἐξέθηκα ἐνώπιον ὑμῶν.

«Ὁ πατριάρχης, ὅστις ἀποκαλεῖται πάντοτε *οἰκουμενικὸς πατριάρχης* δὲν εἶνε σήμερον οἰκουμενικὸς ἢ κατ' ὄνομα μόνον.

«Ἡ Ρωσσία ἀπεσπάσθη πρὸ μακροῦ χρόνου τῆς πρὸς τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑποταγῆς αὐτῆς, ἀκολούθως, κατὰ τὴν πάροδον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καθ' ὅσον αἱ διάφοροι ἐθνότητες τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου συνησπίζοντο, καθ' ὅσον νέα κράτη ἐσχηματίζοντο, ἐκ τῶν ἀποσπωμένων ρακῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἕκαστον ἐκ τῶν νέων τούτων κρατῶν, ἐξητεῖτο καὶ ἰδίαν ἀνεξάρτητον Ἐκκλησίαν, αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τοὺς ὅρους τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ πατριάρχης, διερμηνεύων φιλελευθέρως τοὺς κανόνας τῶν συνόδων, πολὺ φιλελευθέρως ἴσως, προθύμως ἀνεγνώρισε τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐθνικῶν τούτων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἐζήτουν νὰ ὑπάρξωσιν, ὡς ἡ τῆς Σερβίας, τῆς Ρωμουνίας, τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ μικροῦ Μαυροβουνίου.

«Ἐπὶ πλέον, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὀθωμανικῷ ἐδάφει, ὅπου ἐφαίνετο, ὅτι ἡ δικαιοδοσία του θὰ ἔμενεν ἀδιαφιλονείκητος ἡ ἐξουσία τοῦ πατριάρχου προσε-

βλήθη. Χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τοὺς Σλαύους τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, οὓς οἰκειοθελῶς ἐγκατέλειψεν εἰς τὸν ἐγχώριον κλῆρον, τὸν ἐξαρτώμενον νῦν ἐκ τῆς ἐν Βιέννῃ Κυβερνήσεως, τὸ βουλγαρικὸν Σχίσμα ἀφῄρεσεν ἐκ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ πατριάρχου τμήματα ὅλα τῶν μακεδονικῶν βιλαγετίων.

«Ἐξ ἄλλου, καὶ ἡ κατὰ τὸ 1862 ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἡγεμόνος Κούζα δήμευσις τῶν κτημάτων, τῶν λεγομένων, ἀ φ ι ε ρ ω μ ά τ ω ν (1) κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Βεσσαραβίᾳ κειμένων, δι' ὧν οἱ κυβερνήσαντες τὰς ἡνωμένας ἡγεμονίας, δηλονότι τὴν σημερινὴν, Ρωμουνίαν, ἡγεμόνες εἶχον δωρήσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μεγάλως ἐμείωσε τὰς προσόδους τοῦ Πατριαρχείου. τὸ ὁποῖον μεθ' ὑπερβολικῆς ἴσως ἀγερωχίας καὶ ἀκαμψίας ἠρνήθη τότε τὴν προσενεχθεῖσαν αὐτῷ ἀποζημίωσιν ὡς ἀντάλλαγμα τῶν δημευθέντων κτημάτων του.

«Ὅταν ἀναμιμνήσκηταί τις τῶν ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας προσενεχθεισῶν μεγάλων ἐκδουλεύσεων εἰς τὸν χριστιανικὸν ἀγῶνα τῆς Ἀνατολῆς ἐννοεῖ, ἢ τοὐλάχιστον δύναται νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἀληθῶς ὑπάρχει τις ἀγνωμοσύνη ἐν ταῖς ἀλλεπαλλήλοις ταύταις ἐγκαταλείψεσι τοῦ πατριαρχείου ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀρχαίων ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ ὑπάρχει λεπτόν τι σημεῖον, τὸν ὁποῖον θίγω, οὐσιῶδες ἐν τούτοις σημεῖον, ὅ περ πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν·

«Ὄντως, ἐὰν θελήσωμεν νὰ κρίνωμεν εὐθυδίκως τὴν ἐνεστῶσαν διαγωγήν, ἐὰν θελήσωμεν νὰ ὁρίσωμεν ἐπακριβῶς τὸ πρόσωπον, ὅ περ σήμερον διαδραματίζει ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, εἶνε οὐσιῶδες νὰ ἐξετάσωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο διὰ βραχέων μέν, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ ἀμεροληψίᾳ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ εἰλικρινείᾳ.

«Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησια διέπραξε ἀδεξιότητάς τινας, καὶ ἰδίως μερικὰ σφάλματα ἀρκετὰ βαρέα. Ἀναμφιβόλως αἱ ἀδεξιότητες αὗται καὶ τὰ σφάλματα ταῦτα ἐξηγοῦνται ὑπ' αὐτῆς τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐξεπλήρωσε τὸν προορισμόν της διὰ τῆς μακρᾶς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ἐξακολουθητικῶς διετήρησεν, ἐργαζομένη πρὸς διάδοσιν καὶ ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οὐχ ἧττον δύναταί τις νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν ἐνίοτε, ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἔργου της, δὲν εἰργάσθη μεθ' ἑτοιμότητος καὶ δεξιότητος. Δὲν ὁμιλῶ ποσῶς ἐνταῦθα περὶ προσφάτου ἐποχῆς, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ εἴπω ἀποβλέπει εἰς πᾶσαν ἐποχήν.

«Ὄντως κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ὑπῆρχεν ἡ ἕξις τῆς συμβιβαστικῆς ἀνεξιθρησκείας, περὶ ἧς ὡμίλησα προηγουμένως. ἐκ μέρους τῶν προϊσταμένων τῶν ἐπισκοπῶν, ἤτοι τῶν ὁμοφύλων τοῦ ποιμνίου των ἀρχιερέων, ἀλλ' ἡ ἕξις αὕτη ἐξέλιπε πολὺ ταχέως. Ἐν χώραις οἰκουμέναις σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Σλαύων Ἕλληνες ἀρχιερεῖς ἢ τελείως ἐξηλληνισμένοι τοιοῦτοι ἀντικατέστησαν τοὺς Σλαύους ἱεράρχας καὶ οὕτως ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπισκοπῶν ποιμενάρχαι καθ' ὅλο-

1) Τὰ κτήματα ταῦτα ἀντιπροσωπεύουσι σήμερον ἐτησίαν πρόσοδον 15 ἑκατομμυρίων φράγκων.

κληρίαν ξένοι τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ποιμνίων, καὶ οἵτινες φυσικῶς εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι αὐτῶν ἐν ψυχικῇ καταστάσει ἱκανῶς ἰδιορρύθμῳ.

«Πρὸ μακροτάτου χρόνου, κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΑ'. ἑκατονταετηρίδος, ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ἐν Βουλγαρίᾳ διετέλει ὁ Θεοφύλακτος. Ἦτο ἄνθρωπος ἐντιμότατος καὶ ἐφυέστατος, τὸ δὲ μόνον αὐτοῦ ἐλάττωμα ἦτο, ὅτι εἶχε ζήση ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ ἀνατραφῇ ἡγεμονικῶς, ὅταν δὲ πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἀρχιεπισκοπικὴ ἕδρα, ἥτις τῷ παρεῖχε τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν ἐφ' ἁπάσης τῆς Βουλγαρίας, τὸ τοιοῦτον ὑπῆρξε διὰ τὸν δυστυχῆ αὐτὸν ἄνθρωπον ἄκρως ἀπελπιστικόν. Αἱ διασωζόμεναι ἐπιστολαί του πληροῦνται ἐκ τῶν ἀναστεναγμῶν του. Θρηνεῖ ἐν Ἀχρίδι, ἀληθεῖ δι' αὐτὸν κοιλάδι δακρύων, καὶ ἐξορίας, ἐξ ἧς πόλεως, ὡς ἀναφέρει που, πνοὴ θανάτου, ὁμοία ἐκείνης, ἥτις ἀναδίδεται ἐκ τοῦ ᾅδου, ἔπληξε τὸ πρόσωπόν του, πρὶν ἢ ἀκόμη εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Τὸ γλωσσικῶς ἁγνὸν συγγραφικὸν αὐτοῦ ὕφος ἠμαυροῦτο διὰ τῆς ὑπὸ τὸν κάλαμόν του συναντήσεως τῶν βαρβαρικῶν ὀνομάτων τῶν σλαυϊκῶν ἐπισκοπῶν, αἵτινες ὠνομάζοντο Γκλαβινίτσα, Βυδδίνιον, Τσλανίτσα. Ἡ λεπτότης του ὡς αὐλικοῦ ἐξεγείρετο εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ ζήσῃ μεταξὺ τῶν ρυπαρωτάτων ἐκείνων Βουλγάρων, τῶν ὀζόντων ἐκ τῆς κακοσμίας τῶν δερμάτων, δι' ὧν ἐνεδύοντο, καὶ ἐνόμιζεν, ὅ τι διὰ τῆς μετὰ τῶν ἀγροίκων τούτων συναφείας του θὰ καθίστατο καὶ αὐτὸς οὕτος ἀγροῖκος, ἀποστέργων νὰ ζήσῃ ἐν τῇ βαρβάρῳ ταύτῃ χώρᾳ, ὅπου, ὡς γράφει ἀκόμη, οὐδὲν τὸ καλὸν ὑπάρχει πρὸς σπουδήν, καὶ μεταξὺ ἀνθρώπων, οἵτινες τόσον πολὺ ἐτρόμαζον τὴν φιλολογικὴν ἐρασιτεχνίαν, καὶ οἵτινες ἠκροῶντο, ἔγραφεν, ὡς οἱ ὄνοι τῆς φωνῆς τῆς λύρας.

«Κατανοεῖτε, ὅτι ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ὁ εἰρημένος ἱεράρχης οὐδὲν εἶδος στοργῆς, οὐδ' ἐπιεικείας ᾐσθάνετο πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένους Βουλγάρους, οὓς ἔδει νὰ ποιμάνῃ, καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχε καταδικασθῇ νὰ ζήσῃ. Κατ' αὐτόν, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν μόνον μεστοὶ ἐλαττωμάτων. «Ὁ βουλγαρικὸς χαρακτήρ, γράφει, εἶνε ἡ φυσικὴ πηγὴ παντὸς εἴδους κακιῶν.»

«Τὸ πρᾶγμα εἶνε ἁπλούστατον, καὶ βλέπετε, ὅτι ἀπὸ χρηστοῦ συνειδότος ὁ ἡμέτερος ἐπίσκοπος ἀποστέλλει ὅλα τὰ πνευματικά του τέκνα εἰς τὴν ἁρμόζουσαν αὐτοῖς ἄβυσσον, δηλαδὴ εἰς τὸν διάβολον.

«Ἐννοεῖτε, ὅτι ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους καὶ τὸ πνευματικόν του ποίμνιον δὲν ἔτρεφε ποσῶς τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τὸν ποιμενάρχην του ἀγάπην, καὶ ὅτι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνων ἡ πάλη ἦτο κεκηρυγμένη.

«Ἐν τούτοις ὁ Θεοφύλακτος οὗτος ἦτο γενναιοφρονέστατος ἀνήρ, ἀλλ' ὑπῆρξε μόνον Ἕλλην, ἦτο ἱεράρχης αὐλικός, καὶ οὐδεμίαν ἀπολύτως εἶχεν ἐπιθυμίαν νὰ ἐνδιαφέρητε περὶ τῶν Βουλγάρων, οὓς ἐπεφορτίσθη νὰ ποιμάνῃ.

«Λοιπόν, ὅ τι ὑπέφερεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος Θεοφύλακτος, ὑπέφεραν πλεῖστοι ἄλλοι Ἕλληνες ἀρχιερεῖς καὶ ἰδίως μετὰ τὸ 1453.

«Πολλὰ κακὰ ἐλέχθησαν κατὰ τοῦ φαναριωτικοῦ κλήρου· ἐκατηγόρησαν αὐτοῦ ἐπὶ φιλοχρηματία, ἐπὶ ἐπιληψίμῳ διαγωγῇ, καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ ἄκρᾳ ἀμαθείᾳ τοῦ τῆς κατωτέρας βαθμίδος. Πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τις νὰ μεγαλοποιῇ τὰ πράγματα ταῦτα καὶ πρὸ πάντων νὰ γενικεύῃ αὐτά. Ὁ φαναριωτικὸς κλῆρος διέπραξεν ἴσως μέγιστον σφάλμα. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑποστηριχθέντος ἐπιμελῶς τοῦ διορισμοῦ ἰθαγενῶν ἀρχιερέων ἐν μὴ ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις, κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἰδίως ἐξεδηλοῦτο διὰ τοῦ σχολικοῦ ἔργου ὁ μέγας· ἐκεῖνος ἀγὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ Ἕλληνες ἔτειναν νὰ καταλάβωσιν ἁπάσας τὰς ἐπισκοπικὰς ἕδρας.

«Τῷ δὲ 1765 ὁ πατριάρχης Σαμουὴλ κατήργησε διὰ τοῦ Διβανίου τὸ σερβικὸν πατριαρχεῖον τοῦ Ἰπεκίου καὶ τῷ 1767 καὶ τὸ τῆς Ἀχρίδος.

«Σπεύδω νὰ προσθέσω, ὅτι ὅλοι οἱ Φαναριῶται ἀρχιερεῖς δὲν ὑπῆρξαν ὅμοιοι· ἀναντίρρητον τυγχάνει, ὅτι ὁ κατώτερος κλῆρος συνέκειτο πάντοτε ἐξ αὐτοχθόνων, καὶ μάλιστα πλεῖστοι Σέρβοι κληρικοὶ ἀνυψώθωσαν εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα. Ἐν τούτοις ὑπῆρξε πάντοτε παρεξήγησις, θεμελιώδης κακοπιστία, ἐξ ὧν ἀνεπτύχθησαν καὶ συνεσωρεύθησαν μίση, καὶ οὕτως εἴδομεν διασπώμενον τὸν χριστιανικὸν τοῦτον δεσμόν, ὅστις μέχρι τοῦ δευτέρου τρίτου τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος συνήνου τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς πέριξ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

«Ἔπρεπε νὰ εἴπω τὰ πράγματα ταῦτα, χάριν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀναμφισβήτητα, ἀνάγκη νὰ προσθέσω ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπέτισαν σκληρῶς τὰς συνεπείας. Ὅσον πραγματικὰ καὶ ἂν εἶνε τὰ πράγματα ταῦτα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συντελέσωσιν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ λησμονηθῶσιν αἱ προσενεχθεῖσαι μεγάλαι ὑπηρεσίαι, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ παραγνωρισθῇ τὸ μέγα ἔργον, ὅ περ καὶ σήμερον ἐν μᾶλλον περιωρισμένῃ μὲν ἀναμφιβόλως σφαίρᾳ, ἀλλ' ἀπείρως εἰσέτι ἐκτεταμένῃ, ἀνήκει τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ.

«Σήμερον ἑκοῦσα ἄκουσα ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εὑρίσκεται ἀπηλλαγμένη τοῦ πλείστου τῶν σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἐγένοντο ἀντίπαλοι καὶ ἀνταγωνίστριαι αὐτῆς.

«Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τοῦ πατριαρχείου παρίσταται ἡμῖν ὡς ὁ ἔξοχος ἀντιπρόσωπος, ὡς ὁ σταθερὸς ὑπέρμαχος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅ περ εἶνε δι' αὐτὴν ταὐτοχρόνως ἀδυναμία καὶ δύναμις. Ἀδυναμία μέν, ὡς ἠναγκασμένου τοῦ πατριάρχου νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὸν ἀγῶνα καθ' ὅλα καὶ μετὰ πάθους ἐν τῇ διαπάλῃ τῶν ἐθνοτήτων, ἐν τῇ συρράξει τῶν φυλῶν, καθ' ὅσον δὲν ἐπισκοπεῖ, ὡς ἄλλοτε, ἐξ ἀπόπτου, τὰς χριστιανικὰς κοινότητας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Δύναμις δέ, διότι ἐκ τούτου ἡ ἀποστολή του τυγχάνει ὡρισμένη, κατὰ τρόπον εὐκρινέστατον καὶ ἡ ἐνέργειά του δύναται νὰ στηριχθῇ μᾶλλον συγκεκριμένως.

«Σήμερον δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης εἶνε ὁ ἀδιαφιλο-

νείκητος ἀρχηγός, τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐν χώρᾳ μουσουλμανικῇ, γνωρίζετε δὲ τὴν βαθεῖαν ἀφοσίωσιν, ἣν ὁ σύμπας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τρέφει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην, ἥτις ἐπὶ τόσους αἰῶνας συνεμερίσθη τὴν χαράν του καὶ τὰς θλίψεις του, τοὺς πόνους του καὶ τὰς δυστυχίας του,ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς ἐγένετο καὶ διατελεῖ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τῆς ἐθνικῆς ἑλληνικῆς ἰδέας.

«Ὑπάρχει ἑπομένως ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου δύναμις ἀξία λόγου, δύναμις ἀδιαλείπτως διαμαρτυρομένη, ἐνώπιον τῆς ὁποίας αἱ ὀθωμανικαὶ διοικητικαὶ ἀρχαὶ ἐξηναγκάσθησαν πλέον ἢ ἅπαξ νὰ συνθηκολογήσωσι. Δύναμις λοιπόν, ἥτις ἐκδηλοῦται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν εἶνε δύναμις ματαία. Ἐν τῇ εὐρείᾳ διοικήσει, οἵα τυγχάνει ἡ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ καὶ ταῖς ἀσιατικαῖς νήσοις, ἐν Μακεδονίᾳ ὡς καὶ ἐν Θρᾴκῃ, ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία διετράνωσε μεγάλως τὴν δύναμιν ταύτην, διὰ τῆς ἀποστολῆς, τὴν ὁποίαν διηνεκῶς ἐπιτελεῖ. Ἐξηκολούθησεν αὕτη μετ' ἀκαταβλήτου καὶ θαυμαστῆς δραστηριότητος τὸ κατὰ παράδοσιν τοῦτο ἔργον, ὅ περ ἐνέπλησεν ἅπασαν τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, τὴν διὰ τοῦ σχολείου ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ταῦτα εἶνε τ' ἀποτελέσματα στατιστικῆς τινος, δημοσιευθείσης πρὸ διετίας, τῷ 1904, φροντίδι τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, περὶ ἧς σπεύδω νὰ εἴπω, ὅτι δὲν εἶνε ποσῶς στατιστικὴ συνταχθεῖσα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, διότι περιλαμβάνει τὸ ὅλον τῶν ἐκ τοῦ πατριαρχείου ἐξαρτωμένων ἐπισκοπῶν.

«Εὑρίσκω, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπῆρχον 4211 ἑλληνικὰ σχολεῖα[1], φοιτώμενα ὑπὸ 270423 μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πολὺ κατώτεροι τοῦ πραγματικοῦ, καθ' ὅσον ἐν τῇ στατιστικῇ ταύτῃ λείπουσι δέκα τρεῖς ἐπισκοπαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονταί τινες, αἵτινες ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς, καὶ ἰδίως ἡ τῆς Ἀγχιάλου.

1. Καὶ 6636 διδάσκαλοι. Ἡ στατιστικὴ αὕτη, ἥτις περιλαμβάνει τὰ ἑλληνικὰ σχολικὰ καταστήματα ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, δὲν περιλαμβάνει τὰ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις εἶνε σπουδαιοτάτη. Ὄντως ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως ἀριθμεῖ 71 σχολεῖα κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, συμπεριλαμβανομένων τῆς ἐν Φαναρίῳ Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τοῦ Ζωγραφείου Ἐκπαιδευτηρίου, τοῦ Ζαππείου Οἰκοτροφείου, τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου, τοῦ ἑλληνογαλλικοῦ Λυκείου Χατζῆ Χρήστου, καὶ 64 προκαταρκτικῶν σχολείων.

Μαθηταὶ	117 98
Διδάσκαλοι	360
Ἐτησία δαπάνη	710509 φράγκων.

Ὁ κ. Διὴλ ἀναφέρει σειράν τινα ἐπισκοπῶν μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν:

	Σχολεῖα	Μαθηταὶ
Μικρά Ἀσία		
Ἔφεσος	146.	14200
Σμύρνη	72.	11761
Ἀϊδίνιον	52.	4370
Καισάρεια	59.	5810
Τραπεζοῦς	56.	4600
Ἀμάσσεια	225.	8925
Νῆσοι		
Χίος	99.	7460
Μυτιλίνη	46.	6950
Ἤπειρος καὶ Μακεδονία		
Ἰωάννινα	184.	7603
Καστορία	153.	6925
Μοναστήριον	67.	3836
Βοδενὰ	72.	4282
Σέρραι	61.	4385
Δράμα	67.	3682
Θεσσαλονίκη	40.	6404
Ἀνατολικὴ Ρωμυλία		
Φιλιππούπολις	45	4408
Θράκη		
Ἀδριανούπολις	88.	8243
Ἡράκλεια	120.	6595
Κωνσταντινούπολις	135.	7800

«Βλέπετε, ἐξακολουθεῖ ὁ ἀγορητής, ὅτι δὲν ἔλεγον ὑπερβολάς, λέγων, ὅτι ὑπῆρχεν ἀληθῶς θαυμασία τις προσπάθεια, ἥτις δὲν θ' ἀπέβαινεν εἰς μάτην ἐν χώρᾳ, ὅπου αὐτὴ ἡ θρησκεία, ὅπως εἶπον καὶ πρότερον, καὶ ἡ γλῶσσα εἰσὶν ἔννοιαι ἀπείρως σπουδαιότεραι καὶ θεμελειωδέστεραι τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικότητος, ἐν χώρᾳ, ὅπου ἄλλως τε καὶ κατ' αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ 10ου ἄρθρου τοῦ φιρμανίου, τοῦ ἐπικυρώσαντος τῷ 1870 τὴν βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν, εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, τὸ δημοψήφισμα, τὴν ἐκπεφρασμένην γνώμην τῆς πλειονοψηφίας τῶν δύο τρίτων, ἥτις ἀποφασίζει ἂν χριστιανική τις κοινότης θ' ἀποδοθῇ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν ἢ θὰ μείνῃ εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ἐν χώρᾳ ἐπὶ τέλους, ὅπου τοιαύτη δύναμις δημιουργεῖ ἀδιαφι-

λονεικήτως κεκτημένα καὶ ἀπαράγραπτα δικαιώματα, ἐπικεκυρωμένα ἄλλως τε καὶ διὰ δημοσίων πράξεων, διπλωματικῶν καὶ ἐπισήμων.

«Καὶ ἴσως δὲν εἶνε ἄσκοπον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἀντιθέτως πρὸς ὅσα συνήθως λέγουσι, τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἐν τῇ συγκρούσει τῶν φυλῶν, ἐν τῇ διαπάλῃ τῶν ἐθνοτήτων ἦτο ἴσως ἧττον ἀδιάλλακτον τοῦ ὅσον συνήθως φαντάζονται καὶ λέγουσιν.

«Ἐν τῇ ἀκμῇ μάλιστα τῆς βουλγαρικῆς κρίσεως, τῷ 1861, τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον προσεφέρετο νὰ ἱδρύσῃ βουλγαρικὸν ἱεροδιδασκαλεῖον πρὸς μόρφωσιν Βουλγάρων ἀρχιερέων. Τῷ 1867 τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἀπεδέχθη νὰ μετασχηματισθῇ τὸ βιλαγέτιον τοῦ Δουνάβεως εἰς μίαν ἀνεξάρτητον βουλγαρικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν.

«Γνωρίζω, ὅτι ἔκτοτε ἡ ἀνοχὴ αὕτη ἐνίοτε ὑπεχώρησεν εἰς ἄλλα αἰσθήματα καὶ ὅτι τὸ πατριαρχειον ἀπήντησεν εἰς τὸ Σχίσμα δι' ἀφορισμοῦ. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ἐξ ἄλλου, ὅτι ὡς πρὸς ἄλλους Σλαύους, τοὺς Σέρβους, ὁ πατριάρχης ἔγνω νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ πνεῦμα τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς ἀνοχῆς, περὶ ὧν προηγουμένως ὡμίλησα.

«Ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Σκοπίων ὁ πατριάρχης Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ἐγκατέστησε τῷ 1899 Σέρβον ἱεράρχην καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς πόλεως ταύτης σήμερον ἡ λειτουργία τελεῖται ἐναλλὰξ ἑλληνιστὶ καὶ σλαυονιστί, ἐν δὲ τοῖς σλαυϊκοῖς χωρίοις τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης οἱ ἱερεῖς εἰσὶ Σλαῦοι, σλαυονιστὶ δὲ καὶ ἡ λειτουργία τελεῖται.

«Τὸ πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐσεβάσθη τῶν ἄλλων τὰ δίκαια, δύναται νὰ ἀπαιτῇ ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι σέβωνται τὰ ἑαυτοῦ, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκωνται, ὅπου καὶ ἂν τυγχάνωσιν ἀναμφισβήτητα, ἰδίως δὲ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἔνθα τὸ ἄρθρον 385 τοῦ Ὀργανισμοῦ ἐγγυᾶται ρητῶς εἰς τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς κοινότητας τὴν χρῆσιν τῆς ἰδίας των γλώσσης διὰ τῆς παρεχομένης ἐκπαιδεύσεως ἐν τοῖς σχολικοῖς καταστήμασιν, ἅτινα αἱ κοινότητες αὗται διατηροῦσι.

«Παρ' ὅλα τὰ γεγονότα ταῦτα, ἅτινά εἰσιν ἀναμφισβήτητα, δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ εἴπω ὑμῖν πόσον ἡ διαπάλη τυγχάνει θερμή, πόσον ἐμπαθὴς οὐχὶ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, διότι γνωρίζετε τὸ τοιοῦτόν, ἀλλὰ καὶ πόσον τυγχάνει ἐπίσης τοιαύτη ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις, αἵτινες κατ' ἐπιφάνειαν φαίνονται, ὅτι εἶνε ἡσυχώτεραι καὶ εἰρηνικώτεραι.»

Ἐνταῦθα ὁ κ. Διὴλ ἐξαίρει τὸν μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Σλαυϊσμοῦ ἀνταγωνισμόν. Ἐκτυλίσσει διὰ προβολῶν φωτεινῶν ἀκτίνων ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν παρισταμένων σκηνὰς τοῦ μοναστικοῦ βίου τοῦ Ἄθω. δεικνύει ἐκ περιτροπῆς τὰ περιφημότερα ἑλληνικὰ καὶ ρωσσικὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μεθ' ὃ μεταφέρει τὸ ἀκροατήριόν του εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τελετῶν τοῦ μεγάλου Πάσχα τῶν ὀρθοδόξων, εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον, ὅπου ὡσαύτως ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἐπι-

διώκει τὸ ἔδαφος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπὶ τέλους δὲ ἐπὶ τῆς λευκῆς ὀθόνης, ἣν φωτίζει ὁ προβολεύς, ἐμφανίζεται ὁ τροῦλος τῆς Ἁγίας Σοφίας, σκοπὸς τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρώσσων. Ὁ κ. Διὴλ ἀναφέρει τὸν περίφημον ἑλληνικὸν θρῦλον ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοφίλου Γκωτιὲ «*Ταξείδιον ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν*», κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐτέλει τὴν λειτουργίαν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ στρατιῶται τοῦ Ἰσλὰμ εἰσεχώρησαν εἰς τὸν μέγαν ναόν, ἐξηφανίσθη ἐντὸς τῶν τοίχων τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἀναμένει ἔκτοτε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὴν πρὸ τεσσάρων καὶ ἡμίσεος αἰώνων διακοπεῖσαν ἱερουργίαν.

—«Τὸ ὑπὸ τοῦ θρύλου προφητευόμενον θὰ πραγματοποιηθῇ ἆρά γε ποτέ; Ὁ ἱερεὺς τοῦ 1453 θὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ τοίχου τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἵνα ἀνέλθῃ καὶ πάλιν τὰς βαθμίδας τοῦ βωμοῦ, ἢ διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν εἰς ὕφος ἧττον *μυθολογικόν*, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης θὰ εἰσέλθῃ ποτὲ καὶ πάλιν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν; Ἐν τούτῳ κεῖται, κύριοι, τὸ ἀπόρρητόν τοῦ μέλλοντος. Ἀλλὰ τοὐλάχιστον κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1906, ὅ περ πλέον ἢ ἅπαξ ὑπῆρξε σκληρὸν καὶ ὀδυνηρὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν προτεραίαν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θ' ἀνατείλῃ διὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν νέον ἔτος, δὲν θὰ ἠδυνάμην, νομίζω, νὰ πράξω καλλίτερόν τι ἢ νὰ εὐχηθῶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως ἐξακολουθῇ αὕτη, ἐπιδιώκουσα μετ' ἐπιτυχίας τὸν ἀγῶνα, ὃν ἐπὶ αἰῶνας ἤδη διεξάγει.

«Μάλιστα, ὀφείλομεν νὰ εὐχηθῶμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ταύτην Ἐκκλησίαν, τὴν πιστὴν εἰς τὸ μακρὸν καὶ ἔνδοξον αὐτῆς παρελθόν, νὰ ἐξακολουθήσῃ μετ' ἐπιτυχίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ μεμελετημένης δραστηριότητος, λογικῆς καὶ νομιμοφροσύνης τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα, ὃν ἀπὸ τοσούτων αἰώνων διεξάγει ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Δυνάμεθα, ὀφείλομεν μᾶλλον, νὰ εὐχηθῶμεν, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, συνειδυῖα τὰ ἑαυτῆς δίκαια, συνειδυῖα ὡσαύτως καὶ τὰ ἑαυτῆς καθήκοντα, εὐλαβὴς καὶ πρὸς τὰ ἀλλότρια δίκαια, κατορθώσῃ ἐπὶ τέλους,—καὶ δι' αὐτοῦ θέλω ν' ἀποπερατώσω τὴν διάλεξίν μου ταύτην,—νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν, ὃν ἀείποτε προέθετο, θέλω νὰ εἴπω, εἰς τὴν δικαίαν ἀναγνώρισιν τῶν νομίμων τοῦ Ἑλληνισμοῦ δικαίων.»

Η ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Ἄρθρον γραφὲν ὑπὸ σοφοῦ Τούρκου).

«Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατήργησε μὲν τὸν θρόνον τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὁ μεγαλεπίβολος κατακτητὴς δὲν ἠρκέσθη μὲ τὴν δεδικαιολογημένην δόξαν τῆς ἐκπορθήσεως τῆς ἀληθοῦς πρωτευούσης τοῦ κόσμου. Ἔσχε τὸ σπάνιον διὰ κατακτητὴν πλεονέκτημα νὰ διακοσμήσῃ τὸ τρόπαιον τοῦ ὅπλου του διὰ πράξεως ὑπερτάτης πολιτικῆς συνέσεως καὶ σωφροσύνης. Ἅμ' ὡς ἡ ἐκ τοῦ μεγαλείου τοῦ κατορθώματος μέθη διελύθη, συνησθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ συνδιαλλαγῇ πρὸς τὴν ἀήττητον συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κάτοχος γενόμενος δύο ἀντιθέτων κόσμων, ἐσκέφθη νὰ ἐμβολιάσῃ τὸν ἀνατολικὸν πολιτισμὸν διὰ τοῦ δυτικοῦ, ἤτοι τοῦ ἑλληνικοῦ. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ δώσῃ καταφανεστέραν ἔνδειξιν καὶ ἐγγύησιν τῆς βουλῆς του ἢ ἐπαναφέρων εἰς τὴν πρώτην περιωπὴν τὸν θρόνον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐζήτησε καὶ ἀνεῦρε τὸν ἐπιζήσαντα τῆς καταστροφῆς ἁγιώτερον καὶ σεβασμιώτερον Γεννάδιον, ὃν ἀποσύρας ἐκ τῆς δουλείας ἑνὸς τῶν συναρπασάντων τὰ λεῖα τῆς πρωτευούσης, ἀνεκαλέσατο πανηγυρικῶς παρ' αὐτῷ καὶ τὸν ἀνεγνώρισεν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, προσφωνῶν αὐτῷ, ὡς ἐὰν ἦτο αὐτοκράτωρ, τὴν βαρυσήμαντον καὶ πολιτικωτάτην προσφώνησιν «Εἰρήνη σοι, Πατριάρχα· θ' ἀπολαύσῃς ὅλων τῶν προνομίων τῶν προκατόχων σου.»

Οὕτω, παραπλεύρως τῆς ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου ἐγκαθιζομένης ὀθωμανικῆς δυναστείας ἀνιδρύθη ὁ θρόνος τῆς ὀρθοδόξου Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἡ πνευματικὴ ἐξουσία ἀπὸ πέντε ἤδη αἰώνων συνυπάρχει μετὰ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ Σουλτάνου. Ἡ τύχη δὲ αὐτῆς συνεδέθη τόσον μετὰ τῆς τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, ὥστε, ἂν καλῶς ἐξετασθῇ ἡ ἱστορία τούτου, ἀποδεικνύεται, ὅτι ὅλαι αἱ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιθέσεων ἢ ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν διασπαραγμῶν περιπέτειαι αὐτοῦ ἐπέδρασαν καὶ ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὅτι ἡ ἀκμὴ ἢ ἡ κατάπτωσις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀνύψωσε πάντοτε ἢ ὑπεβίβασε καὶ τὴν περιωπὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅτε δὲ ὁ Σουλτὰν Μετζὶτ ἐπελήφθη τῶν ἀναγεννητικῶν μεταρρυθμίσεων, ὡς τίτλον διὰ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν Τουρκίαν εἰς τὸν χορὸν τῶν πεπολιτι-

σμένων κρατῶν δὲν ἐπέδειξεν ἢ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν παρὰ τοῦ κατακτητοῦ παραχωρηθέντων τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ δικαιωμάτων καὶ προνομίων. Ἐνῷ δὲ ἡ Εὐρώπη ἐπολέμει ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Τουρκίας, ὁ Σουλτᾶνος αὐτὸς ἐπέδιδε τῷ Πατριάρχῃ Γερμανῷ τὸ φιρμάνιον τοῦ 1853, διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυττεν, ὅτι αἱ πολυτιμώτερος τῶν πόθων του ἦτο ἡ τελεία ἐξάλειψις καὶ ἡ μὴ εἰς τὸ μέλλον ἐπαναφορὰ τῶν ἐξ ἀμελείας ἢ ὀλιγωρίας προκυψασῶν καταχρήσεων καὶ ὅτι ἤθελε καὶ ἐπεθύμει διακαῶς, ὅπως τὰ παρὰ τῶν ἐνδόξων προκατόχων του παραχωρηθέντα καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπικυρωθέντα ἐκκλησιαστικὰ προνόμια τῶν πιστῶν ὑπηκόων του, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ὀρθόδοξον ρωμαϊκὴν θρησκείαν, οὐδέποτε παραβιασθῶσι».

Πρὸς τρανωτέραν ἔνδειξιν τῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Μεγάλην Ἐκκλησίαν διαθέσεών του ὁ Σουλτὰν Μετζὴτ τρεῖς μῆνας κατόπιν τοῦ ρηθέντος φιρμανίου, διὰ ρητῆς διαταγῆς διέταξε καὶ ἐτοιχοκολλήθη εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας ἡ ὑφ' ὅλων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἐν διαθεσιμότητι ὑπουργῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Σεὶχ οὐ 'Ισλὰμ ὑπογεγραμμένη προκήρυξις, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Α. Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος, συμμορφούμενος μὲ τὸ ἔνδοξον παράδειγμα τῶν προκατόχων του, ἐπικυροῖ ὅλα τὰ παρὰ τοῦ Κατακτητοῦ παραχωρηθέντα καὶ παρὰ τῶν μετ' αὐτὸν διαδόχων ἀναγνωρισθέντα προνόμια. Οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι προνόμια τόσον ἀρχαῖα καὶ αὐθορμήτως παρὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας παραχωρηθέντα δύνανται ν' ἀκυρωθῶσι ἢ νὰ περιορισθῶσι. Περὶ τούτου ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις δίδει εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὰς θετικωτέρας διαβεβαιώσεις».

Ὁ δὲ ὄντως μέγας τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἀξίωμα Ρεσὶτ πασᾶς δι' ἐγκυκλίου, φερούσης ἡμερομηνίαν 14 Ἰουλίου 1853, ἀνακοινῶν εἰς ὅλας τὰς φίλας Δυνάμεις τὸ διὰ χάτι-σεριφίου ἐπικυρωθὲν αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, διεβεβαίου, ὅτι: «Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐθεώρει καθῆκον τιμῆς τὴν διατήρησιν τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τόσον ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅσον καὶ εἰς τὸ μέλλον».

Ὁ δὲ Ἀαλῆ πασσᾶς, ἀντιπροσωπεύων τὴν Πύλην ἐν τῇ Συνδιασκέψει τῆς Βιέννης, δι' ὑπομνήματός του ἀπὸ 13 Μαΐου ἰ. ἔ. διαβεβαίου τὴν Εὐρώπην, ὅτι «ἡ Ὑψ. «Πύλη προσφέρει ὡς ἐχέγγυον τῆς διατηρήσεως τῶν προνομίων τὴν συνείδησιν, ἣν «ἔχει περὶ τῶν πολιτιμοτέρων συμφερόντων της ἐπὶ τοῦ μέλλοντος».

Ὁ Φουὰτ πασσᾶς, ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀναπληρωτὴς τοῦ ἐν Κρήτῃ τότε εὑρισκομένου Μεγάλου Βεζύρου Ἀαλῆ πασσᾶ, ἀπαντῶν εἰς τὴν δριμυτάτην διαμαρτυρίαν τοῦ πρίγκηπος Γορτσακώφ, ἀνεκοίνωσε τὸ σπουδαῖον ὑπόμνημα, διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυτε: 1ον ὅτι τὰ πρὸς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς κοινότητας παραχωρηθέντα προνόμια διετηρήθησαν ἐν σεβασμῷ, μηδενὸς περὶ τούτου παρουσιαζομένου παραπόνου καὶ 2ον ὅτι ὁ πρὸς τὰ προνόμια σεβασμὸς τῆς Ὑψ. Πύλης δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῇ νὰ εἰσακούσῃ πάντοτε τῶν εὐχῶν τῶν μὴ Μουσουλμάνων ὑπηκόων της καὶ ἰδίως τὰς ἀπὸ ἐτῶν ἀνανεωθείσας αἰτήσεις τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἐργάζονται

πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκ κλήρου τῶν ἐθνικῶν ἐκκλησιῶν των. Καίτοι ἐπιθυμοῦσα νὰ εἰσακούσῃ αὐτῶν, ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, ἐκ φόβου ὅμως μὴ ἐξασθενήσῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ μὴ παραβῇ τὸ δικαίωμα αὐτῆς τοῦ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ὡς ἁπλοῦς θεατὴς ἀπέναντι τῆς πάλης.

Ἐξ ὅλων τούτων κατάδηλον γίνεται, ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν ὑψηλῶν συμφερόντων της ἀπόφασιν εἶχε ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν ἀπόπειραν κατὰ τῶν δικαίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ποῖοι λοιπὸν οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους αὕτη μετέβαλε γνώμην;

Ἡ διαμαρτυρία τοῦ Νεσελρὼδ κατὰ τῶν διαθέσεων τῆς Πύλης, πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ καθεστῶτος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ οἱ φόβοι, οὓς οὗτος ἐκ πονηρίας εἶχεν ὑποδείξῃ, διὰ τὴν διαίρεσιν τῶν δύο φυλῶν, ἡ ὑποκρυπτομένη πανοῦργος δρᾶσις τοῦ ἀνακτοβουλίου, καὶ ἰδίως τοῦ διαβοήτου Ἰγνατιέφ, ἐν σχέσει μὲ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν καὶ αἱ δυσκολίαι καὶ περιπέτειαι, ἃς προσωπικῶς εἶχεν ὑποστῇ ὁ τὴν ὅλην πολιτικὴν τῆς αὐτοκρατορίας τότε διέπων Ἀαλῆ πασᾶς κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν Κρήτῃ, εἶχεν ἐπιδράσῃ τόσον ἐπὶ τοῦ πνεύματος τούτου, ὥστε παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ μειώσῃ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ὑπέπεσε δὲ εἰς τὸ ἀσυγχώρητον ἁμάρτημα τοῦ νὰ ἐπιληφθῇ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκ Κρήτης ἐπάνοδον τῆς ἐπιλύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἐπανελθὼν μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ψυχραιμίας καὶ πολιτικῆς συνέσεως, καὶ ἀποκαλυφθέντος τοῦ ὑποκρυπτομένου πολιτικοῦ σκοποῦ τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν προστατευομένων της Βουλγάρων, ὁ πολυπράγμων οὗτος βεζύρης ἀντελήφθη τοῦ κακοῦ, οὗτινος αἴτιος ἐγένετο, ἀλλ' ἦτο ἀργά.

Αἱ διαπραγματεύσεις εἶχον προχωρήσῃ καὶ πᾶσα ὑποχώρησις ἦτο ἀδύνατος. Δὲν τῷ ὑπελείπετο πρὸς σωτηρίαν ἢ ἡ σύνταξις τοῦ καταστατικοῦ φιρμανίου τῆς Ἐξαρχίας εἰς τρόπον, ὥστε αὐτὸ τοῦτο τὸ φιρμάνιον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀκύρωσιν τῶν περιεχομένων θεσπισμάτων. Καὶ ὄντως, ἀφοῦ τὰ ἄρθρα τοῦ φιρμανίου, ἐν ὅλῳ ἕνδεκα, περιεῖχον ὡς πρωτίστους ὅρους τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἐξαρχίας, τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς συμφώνως πρὸς τοὺς θεμελιώδεις κανόνας καὶ τὰς θρησκευτικὰς διατάξεις τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀαλῆ πασσᾶς, ὡς νὰ ὑπήκουεν εἰς μυστηριώδη φωνήν, ὑπομιμνήσκουσαν αὐτῷ, ὅτι ὁ καθορισμὸς ὁρίων βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ἰσοδυνάμει μὲ τὸν σχηματισμὸν μιᾶς αὐτονόμου Βουλγαρίας, προσετέθηκεν εἰς τὸ δέκατον ἄρθρον τὴν διάταξιν, ὅτι ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἐξαρχίας ἐπεκτείνεται εἰς ὅλας τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων κατοικουμένας χώρας, τῶν ὁποίων τοὐλάχιστον τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων, βουλγαρικὰ ὄντα, ἤθελοι ζητήσῃ τὴν προσάρτησίν των εἰς αὐτήν. Τοιουτοτρόπως ὁ βεζύρης διέφυγε τὸν πολιτικὸν σκόπελον καὶ ἔρριψε τὸ ζήτημα ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σκοπέλου. Διότι τὸ Πατριαρχεῖον, βασιζόμενον ἐπὶ τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, διατείνεται, ὅτι τῷ ἦτο ἀδύνα-

τον ν' ἀποδεχθῇ Ἐκκλησίαν βουλγαρικὴν καὶ ὅτι διὰ ν' ἀναγνωρίσῃ Ἐκκλησίαν ἐν Βουλγαρίᾳ, ὡς εἶχεν ἀναγνωρίσῃ τοιαύτην ἐν Ρωσίᾳ, Ἑλλάδι, Ρωμουνίᾳ καὶ Σερβίᾳ, ἔδει νὰ καθορισθῶσι τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἐλειτούργει ἡ Ἐξαρχία. Ἡ προστεθεῖσα δὲ αὕτη παράγραφος ὄχι μόνον δὲν καθώριζεν, ἀλλὰ καὶ καθίστα τὴν ἐξαρχικὴν δικαιοδοσίαν ἀόριστον καὶ ἀδύνατον διὰ παντὸς νὰ λάβῃ ὑπόστασιν κανονικήν.

Ὁ πρόωρος ὅμως θάνατος τοῦ Ἀαλῆ, καὶ ἡ ἀνάβασις τοῦ κακοῦ δαίμονος τῆς Τουρκίας Μαχμοὺτ Νεδὶμ πασσᾶ εἰς τὴν ἕδραν τῆς μεγάλης βεζυρείας ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ πρώτου, καὶ ὄχι μόνον τὸ φιρμάνιον ἀντιθέτως καὶ πρὸς τὰ ὕψιστα συμφέροντα τοῦ κράτους καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς περιεχομένας διαθέσεις ἐφηρμόσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ προσθήκη ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς προστάτας των ὡς ἐπιχείρημα πρὸς ἐκβιασμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ.

Ἐπὶ τῆς βεζυρείας τοῦ Μιδχὰτ πασσᾶ, τῆς Πύλης διαβλεπούσης τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχεν ἕνεκα τῆς Ἐξαρχίας, ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ὁ πρόδρομος τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Βουλγάρων, τὸ Πατριαρχεῖον ἐκήρυξε τὸ Σχίσμα καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἀνέστειλε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ φιρμανίου. Ἀλλὰ αἱ μετὰ ταῦτα ἐπελθοῦσαι συμφοραὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ ὁ σχηματισμὸς τῆς Βουλγαρίας μετέβαλε τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Τὸ δὲ φιρμάνιον, αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἄκυρον ὄν, ὡς ἐκ τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ἥτις περιέλαβε τὰς κυρίως βουλγαρικὰς ἐπαρχίας, ἀπώλεσε πᾶν κῦρος καὶ ὑπόστασιν. Διότι δικαίως ἡ Βουλγαρία δύναται νὰ ἔχῃ ἀνεξάρτητον ἐν αὐτῇ Ἐκκλησίαν, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐπιβάλῃ τὸ κράτος αὐτῆς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου διατελουσῶν χωρῶν. Πᾶσα ἀπόπειρα ἐκ μέρους τῆς Ἐξαρχίας πρὸς προσάρτησιν ἐπαρχιῶν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας θεωρεῖται ὡς ἐπισκοποῦσα εἰς τὴν προπαρασκευὴν ἐδαφικῆς καταχτήσεως πρὸς ὄφελος τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐπαυξήσεως τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας αὐτῆς εἰς βάρος τοῦ Πατριαρχείου. Ὑπέρ ποτε τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους μετὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ὀθωμανικὰ μετὰ τῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνεταυτίσθησαν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ.

Τυφλὴ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ Πύλη, ἂν δὲν ἴδῃ τὸν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἐξαρχίας ἄμεσον κίνδυνον, τυφλὸς ἐπίσης πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ Ἑλληνισμός, ἂν δὲν συντρέξῃ τὴν τὸν ἔσχατον κίνδυνον διατρέχουσαν Ἐκκλησίαν.

Τί δὲ εὐχερέστερον διὰ τὴν Πύλην, ἢ ν' ἀποκηρύξῃ τὴν Ἐξαρχίαν ὡς μηδεμίαν ἔχουσαν νόμιμον ὑπόστασιν, οὔτε ὑπὸ ἔποψιν πολιτικήν, οὔτε ὑπὸ ἔποψιν ἐκκλησιαστικήν ; Ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησία, ὡς ὀρθόδοξος θεωρηθεῖσα, δὲν δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου διατελοῦσαν χώραν, ἂν δὲν θεωρηθῇ ὡς σχισματική, τότε οἱ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως ἔχοντες

ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου, ὡς τοιοῦτοι παρουσιαζόμενοι, δύνανται νὰ ἐξασκήσωσι τὸ ἰδιαίτερον αὐτῶν δόγμα. Ἄλλως τε ἡ Πύλη, δεδεμένη οὖσα διὰ τῶν αὐθορμήτων φιρμανίων καὶ διὰ τῶν μετὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διεθνῶν συμβάσεων, δὲν δύναται ἢ νὰ σεβασθῇ τὰς ρητὰς καὶ αὐθεντικὰς ὑποχρεώτεις της καὶ νὰ περιφρουρήσῃ καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὰ ὕψιστα συμφέροντά της.

Πῶς δύναται ἡ Πύλη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν δικαιοδοσίαν ἄλλης Ἐκκλησίας ἐπὶ ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου, ἀφοῦ καὶ εἰς τὰ 1884 ἀκόμη διὰ τοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ βερατίου διεκοίνου, ὅτι εἰς οὐδένα θέλει δοθῇ ἕδρα μητροπολίτου, ἀρχιεπισκόπου ἢ ἐπισκόπου ἄνευ τῆς πρὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου ἐσφραγισμένης αἰτήσεως καὶ ὅτι οὐδεὶς ξένος θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ διεκδικῇ τοιαύτην;

Πῶς δύναται νὰ μὴ ἀποδεχθῇ τὴν αἴτησιν τοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν σχισματικὴν στολὴν τοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου, ἀφοῦ διὰ τεσκερέ, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 13 Νοεμβρίου 1890, ἀπήντησε τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι δὲν ἔχει λόγους νὰ μὴ συστήσῃ τῷ Ἐξάρχῳ τὴν ἀλλαγὴν τῆς ἱερατικῆς στολῆς;

Πῶς δύναται νὰ παραγράψῃ τὸ διὰ φιρμανίου ἀναγνωρισθὲν δικαίωμα τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς Ἀχρίδος, ὅταν τῇ αἰτήσει προβλεπτικοῦ Πατριάρχου ἡ Πύλη ἐξέδωκε φιρμάνιον, περιέχον αὐτὰς τὰς λέξεις: «Ἂν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος παρουσιάζετο αἴτησις πρὸς ἀπόσπασιν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἀχρίδος καὶ τοῦ Ἰπεκίου, ἃ περ προσηρτήθησαν τῷ Πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ μιᾶς τῶν μητροπόλεων αὐτῆς διὰ νὰ προσαρτηθῇ εἰς ἄλλην, τοιαύτη αἴτησις δὲν θέλει γίνῃ δεκτή.»

Πῶς δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν συνεδρίασιν βουλγαρικῆς Συνόδου ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ, ἀφοῦ ἐκ τῶν γεγονότων κρίνων τις βλέπει, ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ εἶνε τὸ προοίμιον τῆς διεκδικήσεως ἐκ μέρους τῶν βουλγαρικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ μάλιστα, καὶ ἂν τὸ φιρμάνιον ἦτο ἔγκυρον, δυνάμει τοῦ ὀγδόου ἄρθρου ὁ Ἔξαρχος οὐδαμοῦ ἀλλοῦ ἐκτὸς τῆς ἕδρας τῆς δικαιοδοσίας του δύναται νὰ συγκαλέσῃ τὴν Σύνοδον;

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ.

Ἡ νέα γαλλικὴ κυβέρνησις ἐννοεῖ νὰ εἶνε φιλελευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἀντιλήψει οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ ἀλλὰ καὶ ἔξω αὐτῆς. Μέχρις ἐσχάτων, ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἰδίᾳ, αἱ πλεῖσται τῶν γαλλικῶν κυβερνήσεων κατώρθουν συγχρόνως ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κράτους νὰ ἐρωτοτροπῶσι μετὰ τῆς ἐλευθέρας σκέψεως, καὶ αὐτῆς τῆς ἀθείας· ἀλλ' ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, καὶ δὴ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ,τῇ *σχισματικῇ* Ἀνατολῇ ἐνίσχυον δι' ὅλου τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν ὄγκου τὸν Καθολικισμὸν ἐν τῇ μᾶλλον ἀπολύτῳ καὶ ἀδιαλλάκτῳ πρὸς τὸ ὀρθόδοξον χριστιανικὸν δόγμα ἐκφάνσει αὐτοῦ.Οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ διπλωμάτης,καὶ ἐπ'αὐτῶν τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως,ἠδύνατο νὰ ἐναβρύνηται ἐπὶ ἀθεΐᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλ' ἦτο . . . *αὐστηρότατος* ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Σμύρνῃ, ἐνΒηρηττῷ, καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ.Τὸ ἔκτροπον τοῦτο ἦτο καιρὸς νὰ λάβῃ τέλος. Ἡ γαλλικὴ Βουλὴ ἐπελήφθη ἐπ'ἐσχάτων τῆς συζητήσεως περὶ τῆς σκοπίμου καὶ *ἀνθρωπίνης* λειτουργίας τῶν ἐν Ἀνατολῇ γαλλικῶν σχολείων, καὶ ἰδίᾳ τῶν διευθυνομένων παρὰ τῶν καθολικῶν μοναχικῶν ταγμάτων, πολλὰ δ' ἐλέχθησαν κατὰ τῶν σχολείων τούτων, ὡς ἐπιβλαβεστάτων τῇ ἐκπαιδευομένῃ παντὸς ἔθνους καὶ πάσης φυλῆς νεότητι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους. Τούτου ἕνεκα ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, ἐπιθυμοῦσα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀκοσμίαν καὶ τὴν μισαλλοδοξίαν τῆς καθολικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς τὸν κ. Mariel Charlot, γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ διευθυντὴν τοῦ γραφείου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως, ἐπισκεφθεὶς αὐτοπροσώπως καὶ ἐπισήμως ἁπάσας τὰς σχολὰς ταύτας, ὑποβάλῃ τῇ γαλλικῇ κυβερνήσει τὰ πορίσματα τῆς ἐπιθεωρήσεώς του. Ἡ ἔκθεσις δ' αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἐπισήμῳ Ἐφημερίδι» τῆς 26ης Ὀκτωβρίου π. ἔ.

Ἀναδημοσιεύοντες ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα τεμάχια τῆς ἐκθέσεως ταύτης, συνιστῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς εἰς τὸ ὁμογενὲς δημόσιον διὰ τὴν πραγματικότητα, ἧς τυγχάνει πλήρης, ἀλλ' ἅμα εὐελπιστοῦμεν, ὅτι αὕτη ἕξει τὰ προσήκοντα ἀποτελέσματα. Καιρὸς νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἰθύνοντες τὰ τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ καὶ τῇ διασπορᾷ,ὅτι καθῆκον ἔχουσι νὰ καταπολεμήσωσι τὸν φαρισαϊκὸν Καθολικισμὸν διὰ τῶν ἔργων, οἱ δὲ ἐκ τῶν ὁμογενῶν γονεῖς, ὅτι στέλλοντες τὰ τέκνα αὐτῶν, ἄρρενα καὶ θήλεα, εἰς τοιαῦτα σχολεῖα, προπαρασκευάζουσι τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν καταστροφήν.

«*Κύριε Ὑπουργὲ*

«Μὲ ἐτιμήσατε ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ὑπουργῶν τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Ἐμπορίου διὰ τῆς ἐντολῆς ὅπως μεταβὰς μελετήσω ἐπιτοπίως τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας λειτουργοῦσιν αἱ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν γαλλικαὶ σχολαί...

«Κατὰ τὴν περιοδείαν μου ταύτην ἐπεσκέφθην κατὰ σειρὰν τὰς σχολὰς Ἀλεξανδρείας, Καΐρου, Φαγιούμ, Πόρτ-Σάϊτ, Ἰόππης, Ἱερουσαλήμ, Καΐφας, Πτολεμαΐδος, Βηρυττοῦ, Δαμασκοῦ, Σμύρνης, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως ἤτοι ἑκατὸν δέκα ἓξ ἐν συνόλῳ σχολάς...

«Ἄρχομαι ἀπὸ τῶν σχολῶν, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς μοναχικὰ τάγματα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καθόσον αὗται ἀπαρτίζουσι τὴν μεγάλην πλειονότητα...

«*Μέθοδος καὶ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας*. Ἀντὶ νὰ ᾖ εὔστροφος, ζωηρὰ καὶ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ περιβάλλον, ἡ διδασκαλία ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν μοναχικῶν ταγμάτων, παραμένει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσηλωμένη εἰς ἀπηρχαιωμένας μεθόδους, ἀποτεινομένη πολὺ περισσότερον εἰς τὴν μηχανικὴν ἀπομνημόνευσιν, παρὰ εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν κρίσιν. Ἡ γραμματικὴ διδάσκεται ὅλως θεωρητικῶς. Ἡ ἱστορία περιορίζεται σχεδὸν εἰς ἁπλῆν χρονολογίαν... Ὡς πρὸς τὴν γεωγραφίαν, ἤκουσα 7—8 ἐτῶν παιδία, μόλις ψελλίζοντα τὴν γαλλικήν. νὰ ἀπαγγέλλωσι τὸν κατάλογον τῶν πρωτευουσῶν τῆς Εὐρώπης, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι τί εἶνε ἡ Εὐρώπη καὶ τί σημαίνει ἡ λέξις πρωτεύουσα.

«Ὡς πρὸς τὴν φιλολογίαν, ἐν τοῖς μεγάλοις λυκείοις τῶν Ἰησουϊτῶν, τῶν Λαζαριστῶν καὶ τῶν Frères, ἀντὶ τῶν συγγραφέων, δίδονται τοῖς μαθηταῖς περιλήψεις καὶ κρίσεις, τὰς ὁποίας ἀποστηθίζουσι. Οὐδεμία πρωτοβουλία, οὐδεμία ἀτομικὴ κρίσις Γνῶμαι ἕτοιμοι καὶ μηχανικὴ ἀποστήθισις. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ δογματικὴ μέθοδος τῆς κατηχήσεως, ὁ αὐτὸς σεβασμὸς ὁ πρὸς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἐπεκτεινόμενος ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς διδασκαλίας, ἡ «ἀλήθεια» ἐπιβαλλομένη ἔξωθεν εἰς τὴν διάνοιαν.

«Εἰς πολλὰ λύκεια Ἰησουϊτῶν, παρέστην εἰς τὴν περιεργοτάτην σκηνήν, τὴν καλουμένην «συζήτησιν». Δύο μαθηταί, κληθέντες παρὰ τοῦ διδάσκοντος, παρέρχονται ἐν τῷ μέσῳ. Ὁ εἷς, κρατῶν τεμάχιον χάρτου, ὅ περ ἐξήγαγεν ἐκ κανίστρου, ἀναγινώσκει προκλητικῶς τὸ πρῶτον ζήτημα. Ὁ ἕτερος ἀπαντᾷ ἐν θριάμβῳ. Νέαι ἐρωταποκρίσεις, μετὰ τῆς αὐτῆς θεατρικῆς μεθόδου. Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα, ἐκφράσεις, κινήσεις καὶ ρητορικὸν πῦρ, εἰσὶ συνδεδυασμένα ἐκ τῶν προτέρων. Δὲν πρόκειται περὶ δύο διανοιῶν ἀντιφερομένων, ἀλλὰ περὶ δύο μνημονικῶν ἀλληλαπαντώντων. Εἰς ἁπάσας τὰς σχολὰς ταύτας ὁ διδάσκων ἀποτείνεται πρὸς ἕνα μόνον μαθητήν· οὐδέποτε ἡ λοιπὴ τάξις συμμετέχει εἰς τὰς ἐρωτήσεις, πρὸς διευκρίνισιν σημείου τινὸς ἢ διαλεύκανσιν μιᾶς ἀληθείας. Ὁσάκις ἀπηύθυνον ἐρώτησιν πρὸς μαθητήν τινα, κατὰ μέθοδον οὐχὶ συνήθη πρὸς αὐτόν, ὁ διδάσκων ἐπενέβαινεν ἵνα τὴν διατυπώσῃ κατὰ τὸν καθιερωμένον τύπον. Πολλάκις μάλιστα προέτρεχε τοῦ παιδός·

ποσάκις δὲ αἱ ἐρωτήσεις μου δὲν ἐξέπληξαν διδάσκοντάς τε καὶ διδασκομένους! «Δὲν τὸ ἐδιδάχθησαν αὐτό, δὲν τὸ γνωρίζουσιν» ἔσπευδε νὰ ἀπαντήσῃ ὁ διδάσκων, ἐνῷ ἐγώ, διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων διεγειρουσῶν τὴν ἀντίληψίν των, ἀπεδείκνυον ὅτι, καίπερ μὴ διδαχθέντα τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, τὸ ἐγίνωσκον ἐν τούτοις. .

«Ἀλλαχοῦ, ἐνῷ ἐξήταζον τὰ παιδία περὶ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἐν χρήσει ἐν τοῖς οἴκοις των, ἡ διδάσκουσα καλογραῖα ἐπενέβαινεν ἵνα εἴπῃ: «Κύριε, ὅ τι ἐρωτᾶτε δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ κειμένῳ». Ἐν ἑτέρᾳ σχολῇ... παρεκάλεσα τὴν διδάσκουσαν καλογραῖαν νὰ ἑρμηνεύσῃ σελίδα τινα, ἀκατάληπτον τοῖς παιδίοις. «Δὲν ἑρμηνεύω, κύριε, τὰ κείμενα ἀπήντησεν αὕτη, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον».

«Ἡ διδασκαλία καὶ αὐτῆς τῆς ἀναγνώσεως ἔμεινε νεκρὸς τύπος. Εἰς μέγαν ἀριθμὸν σχολῶν, ἑκάστη μαθήτρια ἀναγινώσκει μίαν γραμμήν, μεθ' ὃ τὸ κρόταλον τῆς καλογραίας ἠχεῖ καὶ ἡ ἀκόλουθος μαθήτρια συνεχίζει, οὕτως ὥστε μία μαθήτρια οὐδέποτε συμπληροῖ τὴν φράσιν, πολλάκις δὲ καὶ διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως, μὴ ἐννοοῦσα οὕτω τί ἀνέγνωσε.

«Ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν ἀγωγήν, τὴν εὗρον καλῶς ἔχουσαν, πλὴν τοῦ περὶ ὑγιεινῆς καὶ καθαριότητος κεφαλαίου, ὅ περ δὲν ἐπεκτείνεται, ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν μοναχικῶν ταγμάτων, μέχρι τῆς χρήσεως πλύσεων καὶ λουτρῶν. Ἐν τοῖς οἰκοτροφείοις τῶν σχολῶν τούτων, ἡ αἴθουσα τοῦ λουτροῦ εὕρηται ἐν ἀχρηστίᾳ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἐλλείπει. Προϊστάμενός τις, πρὸς ὃν ἐξέφραζον τὴν ἐπὶ τούτῳ ἔκπληξίν μου, μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι ὡδηγοῦντο εἰς τὸ δημόσιον λουτρὸν οἱ μαθηταὶ ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἐπέβαλλε τοῦτο ὁ ἰατρός· δὲν κατόρθωσα δὲ νὰ τὸν πείσω, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ λουτροῦ ἔδει ν' ἀποτελῇ τὸν γενικὸν κανόνα, ὁ δὲ ἰατρὸς νὰ ἐπεμβαίνῃ μ'νον ὅτε ἔδει νὰ ἀπαγορευθῇ τοῦτο εἴς τινα μαθητήν. Ἡ παραγνώρισις αὕτη τῶν πρὸς τὸ σῶμα ὑποχρεώσεων τούτων, ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν μοναχικῶν ταγμάτων, προέρχεται δυστυχῶς ἐξ αἰτίων δυσθεραπεύτων . . .

«Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἠθικῆς διαπλάσεως, ἥτις παρέχεται μόνον ὑπὸ τὸν τύπον θρησκευτικῆς διδασκαλίας, αὕτη περιορίζεται εἰς ξηρὰς καὶ νεκρὰς ἐρωτήσεις : π. χ. Τί ἐστι δεισιδαιμονία ; τί μαγεία ; τί σιωπηλὴ ἐπίκλησις ; τί ἐκπεφρασμένη τοιαύτη ; κτλ. καὶ σημειῶ, ὅτι ὑπάρχουσιν ἕξεις τινὲς καταντῶσαι εἰς κατάπνιξιν, ἢ τοὐλάχιστον, εἰς διαφθορὰν τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς εὐθύτητος τοῦ παιδός. Δὲν ἐπιμένω ὅσον ἀφορᾷ τὰς σωματικὰς ποινάς, ἐφ' ὧν ἔχω δύο μόνον παραδείγματα, ὧν τὸ ἓν κατέληξεν εἰς ποινικὴν ἀγωγὴν ἀλλ' ἐξαναγκάζομαι νὰ διαπιστώσω ὅτι ὁ ὀπισθολογισμός, ἡ κρυψίνοια καὶ τὸ ψεῦδος, ἀντὶ νὰ στιγματίζωνται δεόντως, ἀπαντῶσι συχνότατα ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλοις σχέσεσι τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων, καὶ δικαιοῦται νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἔχουσιν ἐγκλιματισθῇ ὁριστικῶς ἐν τῇ σχολῇ· π. χ. πατήρ, διαμαρτυρόμενος τὸ δόγμα, παραπονεῖται εἰς τὸν διευθυντὴν ἑνὸς λυκείου Ἰησουϊτῶν, ὅτι ἐξαναγκάζουσι τὸν υἱόν του νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰς καθολικὰς τελετάς, «καθ' ὅσον ὢν ἀλλόδοξος, εἶπε,

δὲν δύναται νὰ ἀπαγγείλῃ τὰς προσευχὰς ὑμῶν ἀπὸ καρδίας».—«Δὲν πειράζει, ἀπαντᾷ ὁ κληρικὸς διευθυντής· ἂς παρίσταται καί, προσευχόμενος διὰ τῶν χειλέων, ἂς ἔχῃ τὸν νοῦν του προσηλωμένον ἀλλαχοῦ». Ἐν τῷ αὐτῇ σχολῇ, μαθητής τις δηλοῖ, ὅτι ὁ πατήρ του ἀπηγόρευσεν αὐτῷ νὰ μετάσχῃ παιγνίου τινός. — «Ὁ πατήρ σου δὲν εὑρίσκεται ἐδῶ· δὲν θὰ τὸ μάθῃ ποτέ». Ἕτερος μαθητὴς ἀποπέμπεται ἐξ Ἰησουϊτικοῦ λυκείου, ἕνεκα σφάλματος, γνωσθέντος ἐξ ἐπιστολῆς του, ἣν ὑπεξήρεσε καὶ προέδωκε συμμαθητής του καὶ τὸ ὁποῖον σφάλμα του εἰλικρινῶς ὡμολόγησεν ἐρωτηθείς. Ὁ κληρικὸς διευθυντής, ἐκλιπαρούμενος παρὰ πολλῶν προσώπων νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἔνοχον, θέτει ὡς ὅρον ὅπως οὗτος ἀρνηθῇ, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν. Ἀλλ' ὁ νέος ἠρνήθη νὰ ἐξαγοράσῃ τὸ σφάλμα του διὰ ψεύδους, καὶ οὕτως ἐδέησε νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν σχολήν.

«Ὑπερβολικὴ ἐπέκτασις τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μεσαίωνος· διδασκαλία ἐξ ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων μόνης τῆς λογικῆς, καὶ ἐκ ταύτης μόνου τοῦ περὶ ἐξαγωγικοῦ συλλογισμοῦ κεφαλαίου· ὑπερβολικοὶ πλατυασμοὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ρητορικῆς, ἐξ ὧν προκύπτει, ὥστε τελειόφοιτοι, υἱοὶ ἐμπόρων, ὧν οἱ γονεῖς ζητοῦσι πρακτικὴν παίδευσιν, νὰ ἀσχολῶνται μῆνας ὁλοκλήρους ἐπὶ τῆς βιογραφίας τοῦ Remy Belleau, τοῦ Baïf καὶ τοῦ Jodelle καὶ ἐπὶ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἔργων των, χωρὶς νὰ ἔχωσι διδαχθῇ ἕνα καὶ μόνον στίχον αὐτῶν· ἰδοὺ ἡ ἀπηρχαιωμένη καὶ ματαιόφρων μέθοδος, ἥτις, ὡς ἡ ἐφαρμοζομένη ἀπὸ σχολῆς εἰς σχολὴν καὶ ἀπὸ λυκείου εἰς λύκειον, παρέχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τοιαύτη ὁλοσχερὴς παραγνώρισις τῆς ἐξελίξεως, ἣν ὑπέστη ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη, γίνεται ἐκ προμελέτης. Τοῦτο δέ, παρὰ τοῖς Ἰησουΐταις ἰδίᾳ, προσεπικυροῦται καὶ ἐκ τῆς ἐπιμονῆς σχολῶν τινων αὐτῶν, ὅπως μὴ ὑπαχθῶσιν εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ κράτους. Ἐν τῷ Λυκείῳ αὐτῶν τῆς Βηρυττοῦ, ὅ περ λαμβάνει ἐπιχορήγησιν ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, δὲν μοὶ ἐπετράπη νὰ προχωρήσω πέραν τῆς αἰθούσης τῆς ὑποδοχῆς· εἰς δὲ τὴν ἐπίμονον ἀπαίτησίν μου ὅπως ἐπισκεφθῶ τὰς παραδόσεις, ὁ διευθυντής μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι ὁ κανονισμὸς τοῦ τάγματός του δὲν τῷ ἐπέτρεπε νὰ δεχθῇ τὸν ἀπεσταλμένον τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως —«Συγγνώμην ἀπήντησα, μὴ συγκρατηθείς· δὲν σᾶς ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῆτε τὸν ἀντιπρόσωπον ἢ τὸ χρῆμα ;» (l'agent ou l'argent ?).

Τάσεις. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ λεπτότερον σημεῖον τοῦ προβλήματος τῶν ἐν Ἀνατολῇ σχολῶν τῶν μοναχικῶν ταγμάτων. Τινὰ τούτων ὁμολογοῦσι ρητῶς, ὅτι σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ὁ εἰς τὸν παπισμὸν προσηλυτισμὸς τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐνδιέφερε λοιπὸν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν αἱ σχολαὶ ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς τοιοῦτον προσηλυτιστικὸν σκοπόν, καὶ ἑπομένως ἂν ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ὑπεβοήθει χρηματικῶς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις. Ἐξήτασα τὰ σχολικὰ κείμενα, τὰς δημοσιεύσεις τῶν σχολῶν, ἐπηρώτησα μὴ καθολικούς, καθὼς καὶ γονεῖς, οἵτινες μοὶ ὑπεδείχθησαν ὡς ἀποσύραντες τὰ τέκνα των ἀπὸ τῶν σχολῶν τῶν μοναχικῶν ταγμάτων, καὶ κατέληξα, κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεύνης, εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ προσηλυτισμὸς οὗτος διενεργεῖται πρωτίστως διὰ τῆς γενικῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τῶν σχολῶν τούτων καὶ τῶν διεπόντων αὐτὰς κανονισμῶν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον δι' ἀτομικῆς προπαγάνδας. Ἐν τούτοις, παρά τισι μοναχικοῖς τάγμασι, π. χ. τῶν Ἰησουϊτῶν (παρατρέχω τοὺς Assomptionnistes, ἐγκληματίσαντας καὶ ἐν Ἀνατολῇ τὴν πολιτικήν των καὶ τὰς φιλέριδας ἕξεις τῶν), ἡ πρὸς προσηλυτισμὸν μανία των ὑπερ-

βαίνει πᾶν μέτρον συνέσεως. Διευθυντὴς λαϊκῆς σχολῆς ἀνέγνω ἐπιστολὴν διδασκάλου Ἰησουΐτου πρὸς τὸν υἱὸν πλουσίου τινὸς μὴ Χριστιανοῦ, ἔνθα ὑπῆρχον τὰ ἀκόλουθα. «ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ σύζυγός σου, ἂν νυμφευθῇς, θὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὰ σχέδια μας· ἀλλ' ἂν ἔχητε, καθ' ἃ ἐλπίζω, σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ γίνητε καθολικός, ὀφείλετε νὰ περιφρονήσητε τὰς ἀντιστάσεις ταύτας». Κυρία τις προσάγει εἰς τὸν αὐτὸν διευθυντήν τὰ δύο τέκνα της: — «Δὲν θέλω πλέον κληρικὰς σχολάς, τῷ λέγει· πιστεύετε, ὅτι ζητοῦσι νὰ μοὶ προσηλυτίσωσι τὸν πρεσβύτερον, καὶ ὅτι κληρικὸς διδάσκαλος τῷ ἔγραψεν ἐσχάτως : « Κρύπτε τὰς ἐπιστολάς μου ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν σου »;

« Ἀνατιρρήτως, ἐν τοῖς γεγονόσι τούτοις διαβλέπει τις ζωηρῶς τὰς προσηλυτιστικὰς ὑπερβολάς. Δὲν λέγω βεβαίως, ὅτι ἐξ αὐτῶν δικαιοῦταί τις νὰ συμπεράνῃ περὶ σταθερᾶς καὶ ἀπὸ κοινοῦ προσυμπεφωνημένης ἐνεργείας, ἥτις θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς ὀργάνωσιν συστήματος καταχρήσεως ἐμπιστοσύνης.

« Ἀλλά, ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας, ὑπὸ πρίσμα ἀποκλειστικῶς καθολικόφρον· ἡ ἔξαρσις ὡς ἔργου ἐξόχου τῆς ἀνακλήσεως τοῦ διατάγματος τῆς Nantes (δι' οὗ ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν Γάλλων προτεσταντῶν ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία των), ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ρουσσώ, ὡς διαδόντων τὰς ὀλεθριωτάτας θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἰδέας ἡ ἐκλογὴ ὡς παραδειγμάτων τῶν γραμματικῶν κανόνων, φράσεων εἰλημμένων ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· ἡ ἀφιέρωσις ὑπερμέτρου χρόνου εἰς θρησκευτικάς τελετὰς καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς ὅπως παρίστανται εἰς ταύτας ἅπαντες οἱ μαθηταί· ἡ ἐπιβολὴ εἰς πάντας τούτους συνεισφορᾶς ἑκουσίας, δῆθεν, ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς καθολικῆς προπαγάνδας· ἡ ἵδρυσις σχολῆς ἀποκλειστικῶς προωρισμένης πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν παίδων· ταῦτα πάντα μετ' ἀπειρίας ἄλλων παρομοίας φύσεως, ἀποτελοῦσιν ἓν σύνολον, ἀποκαλύπτον σαφέστατα τὴν ὕπαρξιν προσηλυτιστικοῦ συστήματος. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται διατί, παρὰ τὴν εὔνοιαν, ἧς ἀπολαύουσιν αἱ σχολαὶ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων παρά τισι τῶν καθολικῶν, εἰς πάντας τοὺς ἄλλους κύκλους. γενικῶς καὶ εἰς μέγαν βαθμόν, ὁσημέραι ἐπιτείνεται τὸ αἴσθημα τῆς πρὸς αὐτὰς δυσπιστίας, οὕτως ὥστε, καθ' ἃ διεπιστώσατε τοῦτο, κ. Ὑπουργέ, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Γερουσίας, τὰς σχολὰς ταύτας ὑποπτεύουσιν ἐπὶ διενεργήσει προσηλυτισμοῦ καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἀπέχουσιν αὗται τούτου.

«Οὔτε ἀληθεύει τὸ ῥηθὲν πολλάκις, ὅτι αἱ σχολαί αὗται ἐφελκύουσιν ὁλόκληρον τὴν μαθητιῶσαν νεότητα τοῦ τόπου, ἢ κἂν τὴν καθολικὴν τοιαύτην. . . .

« Ἐπιβάλλεται λοιπὸν νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τὴν ἐν Ἀνατολῇ γαλλικὴν διδασκαλίαν τὰ νέα ὄργανα, ὧν χρῄζει, ὄργανα κατάλληλα διὰ τὸν τόπον, προσφυᾶ διὰ τὴν σύγχρονον κοινωνικὴν ζωήν, δυνάμενα ν' ἀντιμετωπίσωσιν ἐπιτυχῶς τοὺς ἀνταγωνιστάς. . . . .

«Αἱ σχολαὶ τῶν καθολικῶν μοναχικῶν ταγμάτων δὲν δύνανται πλέον σήμερον νὰ ἐκπληρώσωσιν ἐπιτυχῶς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν εὐθαρσῶς ὅτι εἰς τὴν νέαν κατάστασιν δέον νὰ ἀνταποκριθῇ νέα μέθοδος ἐνεργείας».

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1906

Ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διῆλθε πρωτοφανὲς στάδιον διωγμοῦ, ἂν καὶ ἐν τῇ ζοφερᾷ αὐτοῦ εἰκόνι ὑπάρχουσι καὶ φωτεινὰ σημεῖα.

Τὸ 1906 εὗρε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρωμουνίαν ἐν διακοπῇ σχέσεων διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους, ὅτι ὁ μὲν οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀντέστη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ρωμουνικῶν κοινοτήτων ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδέποτε ὑπαρξασῶν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἠθέλησε νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐνόπλου ἀμύνης τοῦ ἑλληνομακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, δολοφονουμένου ἐν Μακεδονίᾳ ὑπό τε τῶν βουλγαρικῶν καὶ τῶν ρωμουνιζουσῶν συμμοριῶν. Ὡς δὲ καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἐξηκολούθησε τὸ μὲν ὑποκινοῦσα τοὺς ὄχλους τῶν πόλεων Βουκουρεστίου, Βραΐλας, Γαλαζίου, Γιουργέβου, Κωνστάντζης κλ. κατὰ τῶν ἐν αὐταῖς ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ κτηματιῶν, τὸ δὲ ἐξορίζουσα ἐκ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς τοὺς σημαντικωτέρους τούτων. Οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐν τῇ ρωμουνικῇ ἐπικρατείᾳ Ἑλλήνων ἐκακοποιήθησαν, αἱ περιουσίαι αὐτῶν διηρπάγησαν ὑπὸ τοῦ τεχνητῶς φανατισθέντος ρωμουνικοῦ ὄχλου, αἱ πλεῖσται τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ἐκλείσθησαν, κακοποιηθέντων καὶ ἐκδιωχθέντων τῶν ἱερέων, μετὰ τῶν ἐκκλησιῶν δὲ ἐκλείσθησαν καὶ τὰ ἐν Ρωμουνίᾳ λειτουργοῦντα ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἡ δὲ ζωὴ τῶν ὁπωσδήποτε διαφυγόντων τὴν ἐξορίαν Ἑλλήνων περιῆλθεν εἰς κρισιμώτατον σημεῖον, ἐξ ὧν ὁ γέρων Μακεδὼν Παπαδημητρίου ἔπεσε θῦμα ἑνὸς τῶν ὀργάνων τοῦ μακεδονορρωμουνικοῦ λεγομένου Κομιτάτου, τοῦ φονέως αὐτοῦ ἀθωωθέντος ὁλοκλήρως ὑπὸ τῆς ρωμουνικῆς δικαιοσύνης!

*
* *

Ἐνῷ οὕτως ἔβαινεν ὁ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διωγμὸς ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐναντίον παντὸς ἀνθρωπίνου δικαίου καὶ ἄνευ τῆς παραμικρᾶς εὐλόγου ἀφορμῆς, κατ' Ἰούνιον ὁ ἄρτι ἐκλεγεὶς Ἕλλην μητροπολίτης Βάρνης κ. Νεόφυτος, ἀντὶ τοῦ ἀποβιώσαντος τοιούτου Πολυκάρπου, ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφωδιασμένος διὰ σουλτανικοῦ βερατίου καὶ τῆς σχετικῆς τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἀδείας, καὶ μετέβαινεν εἰς τὴν θέσιν του.

Εὐθὺς ὡς ἐγνώσθη ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναχώρησις τοῦ Ἕλληνος μητρο-

λίτου, ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος τῆς Βάρνης, ὑφ' ὃν ἐκρύπτετο αὐτὴ αὕτη ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις, συναθροισθεὶς παρὰ τὴν προκυμαίαν τῆς πόλεως, ἀλαλάζων καὶ μενόμενος, ἠπείλησε νὰ θανατώσῃ αὐτὸν, ἐὰν ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ καὶ πατήσῃ τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ ὁ μὲν Ἕλλην μητροπολίτης Βάρνης ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ θριαμβεύων βουλγαρικὸς ὄχλος, μὴ διστάσας νὰ ἐμπαίξῃ καὶ τὰ ἱερώτερα τῆς θρησκείας, ἐνέδυσεν ὄνον διὰ τῶν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων τοῦ ἀποθανόντος μητροπολίτου Βάρνης, ἅτινα ἥρπασεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Μητροπόλεως, καὶ θέσας ἐπὶ τοῦ τετραπόδου τὴν ἐπιγραφὴν **«Νεόφυτος Ἕλλην Μητροπολίτης Γάϊδαρος»** περιέφερεν αὐτὸν ἀνὰ τὴν πόλιν ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει, πρὸς δαιώνισιν δὲ τῆς ἀσεβεστάτης ὅσον καὶ ἀνανδροτάτης ταύτης πράξεως, προσεκλήθη φωτογράφος, ὅστις ἐφωτογράφησε τὸν οὕτω μετημφιεσμένον ὄνον, τὰ δὲ φωτογραφικὰ ἔκτυπα διεσκορπίσθησαν ὑπὸ τύπον ἐπιστολικοῦ δελταρίου ἀνὰ τὴν Βουλγαρίαν καὶ σύμπαντα τὸν κόσμον, εἰς ἔνδειξιν ἀγρίου ἐθνικοῦ φανατισμοῦ καὶ ποταπωτάτης μισαλλοδοξίας, κηλιδούντων τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα.

Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἀνενεχθεὶς πρὸς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν, ὡς ἐπικυρίαρχον τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας καὶ λαβὼν τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρου διπλωματικοῦ Πράκτορος, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις θὰ ἐλάμβανε τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς περιφρούρησιν τοῦ Ἕλληνος μητροπολίτου καὶ ἐγκαθίδρυσιν ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ, ἐξαπέστειλε καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς Βάρναν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ αὐτὴ τύχη ἀνέμεινεν αὐτὸν, ἀναγκασθέντα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τότε ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος διαφόρων πόλεων τῆς τε κυρίως Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, πανηγυρίζων, ὑποκινήσει τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας, τὸ γεγονὸς τῆς καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἀπελάσεως τοῦ Ἕλληνος μητροπολίτου Βάρνης, προέβη εἰς συλλαλητήρια καὶ ἀνθελληνικὰ κινήματα ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ἅτινα ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δήμευσιν τῶν πλείστων τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν, μονῶν, νοσοκομείων καὶ ἄλλων ἀγαθοεργῶν καταστημάτων, τὴν καταστροφὴν ἢ τὸ κλείσιμον τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται τὰ ἐν Φιλιππουπόλει Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα καὶ ἡ αὐτόθι Μαράσλειος Σχολή, τὴν καταστροφὴν μεγάλων ἰδιωτικῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων καὶ περιουσιῶν καὶ τέλος τὴν κατὰ τὴν 30ην Ἰουλίου ἐξ ὁλοκλήρου πυρπόλησιν τῆς ἑλληνικῆς πόλεως Ἀγχιάλου ὑπὸ τῆς συμμορίας τοῦ γνωστοῦ ταραξίου Δραγκοῦλεφ, ὁπλισθείσης καὶ ἐνισχυθείσης ὑπό τε τῶν δημοτικῶν καὶ τῶν λιμενικῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως Πύργου. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, ταύτης, ἀριθμούσης βίον δύο καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδων, ὁ μὲν αὐτόθι ἔχων τὴν ἕδραν αὐτοῦ Ἕλλην μητροπολίτης, ὁ Ἕλλην Δήμαρχος καὶ ἄλλοι πρόκριτοι συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν 79 δὲ ἐγχώριοι Ἕλληνες, τὸ ἄνθος τῆς πρώην εὐδαίμονος πόλεως, ἔπεσαν μαχόμενοι ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν. Οὕτως ἡ βουλγαρικὴ

Κυβέρνησις διὰ τῶν διαφόρων αὐτῆς δημαγωγῶν κατώρθωσε νὰ καταπατήσῃ τὰ δίκαια τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ἅτινα εἶχον θεσπισθῇ ὑπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἡ βανδαλικὴ αὕτη καὶ ἀπάνθρωπος διαγωγὴ τοῦ τε βουλγαρικοῦ ὄχλου καὶ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Βάρνας, τῆς Στενημάχου, τοῦ Πύργου καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας νὰ ἐκπατρισθῶσιν ἐκ τῆς ἣν εἶχον καὶ ἐθεώρουν πατρίδα, καὶ ἣν ἐπὶ εἴκοσι πέντε ὅλους αἰῶνας κατῴκουν διαδοχικῶς οἱ πατέρες των, καὶ νὰ καταφύγωσιν ἄλλοι μὲν ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Θρᾴκης, τρανὴ τοῦ ὁποίου ἀπόδειξις, ὅτι ἡ τουρκικὴ τυραννία εἶνε ἀσυγκρίτως ἠπιωτέρα καὶ μᾶλλον ἀνεκτὴ τῆς βουλγαρικῆς, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ μεγαλείτερον μέρος εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα.

* * *

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἡ ὑψίστη αὕτη κορυφὴ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὁ καὶ ὕπατος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθνάρχης, ἀπεδείχθη ἄξιος τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς. Ὡς ἀληθὴς ἀρχηγὸς τῆς χειμαζομένης ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀληθὴς πατὴρ τοῦ διωκομένου ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἑλληνισμοῦ, καίτοι παρὰ πάντων ἐγκαταλελειμμένος, ἠγωνίσθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ διωγμοῦ καὶ ἐξακολουθεῖ ἀγωνιζόμενος, εἴτε ἐπικαλούμενος τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐπικυριάρχου αὐτοκρατορίας, εἴτε ἐκθέτων τὰ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ ἐγγυηθέντα διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, εἴτε στιγματίζων δι' ἐπισήμων στατιστικῶν τῶν βουλγαρικῶν ὀργίων τοὺς ἐργάτας αὐτῶν, ἤτοι τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ, εἴτε ἀναφερόμενος πρός τε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τοὺς ὑπάτους τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνας, εἴτε παλαίων κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις, τὸ μὲν διευθυνομένη παρὰ κεκηρυγμένου ἐχθροῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ δὲ ὑφισταμένη τὴν πίεσιν ξένων καὶ ἰσχυρῶν Κυβερνήσεων, συγκαταλέγεται καὶ αὕτη, παρὰ τὸ συμφέρον αὐτῆς, τὸ τοσοῦτον εὐχερῶς εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν ὑποπίπτον, μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ Ἠπείρῳ ἀγωνιζομένου Ἑλληνισμοῦ, γενομένη τυφλὸν αὐτῶν ὄργανον.

* * *

Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἐχθρῶν διαπραττόμενα καὶ κατεργαζόμενα ἔν τε τῇ Μακεδονίᾳ, τῇ Ἠπείρῳ, τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς τὴν τελειοτάτην αὐτῶν στρατιωτικὴν προπαρασκευήν, ἐφ' ἧς καὶ μόνης βασίζουσι τὴν δύναμιν αὐτῶν, τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν

κράτος οὐδὲ καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἠδυνήθη νὰ θέσῃ τὰς βάσεις σοβαρᾶς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, μεθ' ὅλην τὴν πανταχόθεν ἐκδηλωθεῖσαν ἐθνικὴν ἐπιθυμίαν καὶ μεθ' ὅλας τὰς συμβουλὰς διακεκριμένων φιλελλήνων, εὑρισκόμενον **δυστυχῶς** εἰσέτι, εἰς ὃ σημεῖον εὑρίσκετο ἀκριβῶς πρὸ δεκαετίας, ὅτε ἄνευ ὠργανωμένου καὶ παρεσκευασμένου στρατοῦ ἀπεδύθη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς ὁμόρου ἐπικρατείας. Καὶ παρηγγέλθησαν μὲν χιλιάδες τινὲς ἐπαναληπτικῶν ὅπλων Μάνλιχερ, ἀλλὰ τὰ ὅπλα ἀπαιτοῦσι στρατιώτας καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ ποιότητα ἱκανοὺς νὰ χειρισθῶσιν αὐτά, δυστυχῶς δὲ στρατιῶται οὔτε ὑπάρχουσιν, οὔτε προσπάθειά τις παρατηρεῖται πρὸς παρασκευὴν ἐκ μέρους ἐκείνων, οἵτινες ἐτάχθησαν ὑπὸ τῆς πολιτείας νὰ συντάξωσι καὶ ὀργανώσωσιν ἐθνικὸν στρατὸν καὶ διεκδικήσωσι τὴν παρὰ τοσούτων ἐχθρῶν, καὶ δὴ παρασκευασμένων καὶ ἰσχυρῶν, ἐπαπειλουμένην καὶ κινδυνεύουσαν ἐθνικὴν ἡμῶν κληρονομίαν. Θὰ ἐξακολουθήσῃ, ὃ μὴ γένοιτο, εἰσέτι, ἡ ἄνευ στρατοῦ αὕτη κατάστασις καὶ κατὰ τὸ ἀνατεῖλαν νέον ἔτος; Γένοιτο ἡμῖν ἵλεως ὁ θεὸς τῆς Ἑλλάδος!

* *
*

Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, ἐνῷ συνέβαινον τὰ κατὰ τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ Ἑλληνισμοῦ βουλγαρικὰ ὄργια καὶ εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς ἡ ἐν Μακεδονίᾳ αἱματηρὰ καὶ δολοφονικὴ δρᾶσις τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, οἷς προσετέθησαν ἐσχάτως καὶ ρωμουνίζοντες καὶ ἀλβανίζοντες τοιοῦτοι, ὧν τιμιώτατον καὶ ὑψηλὸν θῦμα ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος, τὸ κρητικὸν ζήτημα, χάρις εἰς τὴν ἀκατάβλητον φιλοπατρίαν τῶν Κρητῶν, διηυθετεῖτο κατὰ τρόπον ἄγοντα σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν ποθητὴν αὐτοῦ λύσιν. Παραιτηθέντος τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου ἐκ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῶν Δυνάμεων ἐν Κρήτῃ, κατόπιν συμφωνίας τῶν Δυνάμεων τούτων, καθ' ἣν ἀνετίθετο τῷ βασιλεῖ τῶν Ἑλλήνων ὁ ὑπὸ τύπον προτάσεως διορισμὸς τοῦ νέου ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῆς Κρήτης, Ἕλληνος τὴν ἰθαγένειαν, τοιοῦτος ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ διωρίσθη τυπικῶς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ὁ ἄλλοτε πρωθυπουργὸς βουλευτὴς Καλαβρύτων κ. Ἀλ. Ζαΐμης, ὅστις μεταβὰς εἰς τὴν μεγαλόνησον ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν αὐτῆς. Μετ' οὐ πολὺ δέ, ἀνακληθείσης τῆς ἰταλικῆς χωροφυλακῆς ἐκ Κρήτης, κατῆλθον ἐκεῖσε ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ τόπου ἀσφάλειαν καὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς τε ἐγχωρίου χωροφυλακῆς καὶ πολιτοφυλακῆς, ὅ περ θεωρεῖται ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι ἀναχωρήσεως ἐκεῖθεν καὶ τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, ἅτινα κατέχουσιν αὐτὴν ἐξ ὀνόματος τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

* *
*

Ἐκτὸς τῆς Κρήτης καὶ ἡ Κύπρος εὐτυχῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον σχετικῆς προόδου κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Ἔπαυσεν ἤδη ἡ ἐπιβουλὴ τῆς τοπικῆς διοικήσεως κατὰ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ αὐτόθι Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἀποτελοῦντος τὰ 4)5 τῆς νήσου, τὸ ἀγγλικὸν θησαυροφυλάκιον ἀνέλαβε τὴν παροχὴν 50 χιλιάδων λιρῶν ἐτησίας πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ ἐξ 92 περίπου χιλιάδων λιρῶν καταβαλλομένων ὑπ' αὐτῆς ὡς ἐτησίου φόρου, τοῦ λεγομένου **φόρου τῆς ὑποτελείας**, πρὸς τὴν Τουρκίαν, τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἐβελτιώθησαν μεγάλως, ἐνεκαινίσθη ἡ λειτουργία σιδηροδρόμου μεταξὺ Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου, καὶ ἐν γένει ἔσχον μεγάλην ἀνάπτυξιν ἡ γεωργία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία.

* *
*

Ἐκτὸς τούτου καὶ ἕτερον εὐχάριστον γεγονὸς προσετέθη εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ λήξαντος ἔτους, ἡ ἀποκαλυφθεῖσα φιλελληνικωτάτη δρᾶσις τοῦ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας συσταθέντος **«Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ»**. Τὸν ἐν λόγῳ Σύνδεσμον ἀθορύβως καὶ ἀφανῶς ἐργαζόμενον, ἐξήγαγον ἐκ τῆς ἐπιφυλακτικῆς αὐτοῦ στάσ ως αἱ τραγικαὶ ἀνθελληνικαὶ σκηναὶ τῆς Βάρνας, τῆς Σόφιας, τῆς Φιλιππουπόλεως, τοῦ Πύργου καὶ ἰδίᾳ ἡ ὁλοκαύτωσις τῆς Ἀγχιάλου καὶ ὁ μὲν πρόεδρος αὐτοῦ κ. Θ. Ὡμόλλ, μεταβὰς παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας κ. Πισιὸν, ἐξέθηκεν αὐτῷ τὰ λαβόντα χώραν, ὡς καὶ τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐξῃτήσατο ὅπως ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ὑποστηρίξῃ τὸν διωκόμενον Ἑλληνισμόν, ὁ δὲ ἀντιπρόεδρος αὐτοῦ κ. Δενὺς Κοσιὲν (Denys Cochin), βουλευτὴς Παρισίων, ὡμίλησε διὰ μακρῶν ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ ὑπὲρ τῶν καταπατουμένων δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἐκ δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεως τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καταφαίνεται, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, τούτου δὲ τεκμήριον τυγχάνει καὶ ἡ στάσις, ἣν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλος πρεσβευτὴς ἔλαβε τελευταίως ἀπέναντι τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀλλ' ὁ Σύνδεσμος δὲν περιωρίσθη μέχρι τοῦ σημείου τούτου μόνον. Ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακολουθήσῃ σθεναρῶς τὸ ἔργον τῆς ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐκ τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, διωργάνωσεν ἀπὸ τοῦ τελευταίου μηνὸς τοῦ λήξαντος ἔτους διαλέξεις δεκαπενθημέρους ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας πρὸς διαφωτισμὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κοινοῦ περὶ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗτινος κοινοῦ τὴν γνώμην οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν κατώρθωσαν διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων δημοσιευμάτων καὶ οὐκ ὀλίγων πρακτόρων νὰ παραπλανήσωσι πρὸς ζημίαν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Ταῦτα κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1906. Εἴθε τὸ 1907 νὰ φέρῃ τὴν νίκην εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ὅστις εἶνε ἀγὼν δικαίου, πολιτισμοῦ, προόδου καὶ ἐλευθερίας, οὐχὶ ἀγὼν ἰδιοτελείας, κατακτήσεως καὶ ὑποδουλώσεως, ὡς ὁ τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν.

Χ. Χρηστοβασίλης

•

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως καὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1905.

. . . .

«Περαίνοντες τὸν ἔλεγχον τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας, γνωρίζομεν τῇ σεβαστῇ Συνελεύσει, ὅτι τὸ κρατοῦν λογιστικὸν σύστημα, καθ' ὃ πᾶσα δαπάνη, ἔστω καὶ πενταλέπτου, προαπαιτεῖ ἐνυπόγραφον ἔγκρισιν τοῦ κ. Προέδρου, ὡς καὶ ἡ παρατηρουμένη μεθοδικὴ συσχέτισις τῶν γραμματίων εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν πρὸς τὰς ἐγγραφὰς τοῦ ἡμερολογίου καὶ καθολικοῦ πείθουσι πάντα, ὅτι μετὰ περισσῆς εὐσυνειδησίας καὶ φειδοῦς διαχειρίζονται οἱ ἁρμόδιοι τὰ συμφέροντα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ἡ τῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτος πεπραγμένων ἔρευνα περιορισθήσεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν φανερὰν δρᾶσιν αὐτῆς.

«Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξηκολούθησε τακτικῶς ἐκδιδομένη ἡ ὁμώνυμος τῇ Ἑταιρείᾳ μηνιαία ἐθνικὴ ἐπιθεώρησις, ἐν ᾗ ὁσημέραι ἀποθησαυρίζεται πολύτιμος ἐθνολογικὴ ὕλη καὶ δι' ἧς ἐπιδιώκεται ὁ ἐπὶ παντὸς φλέγοντος ἐθνικοῦ ζητήματος φωτισμὸς ὡς καὶ ἡ ἐν τῷ διεξαγομένῳ ἐθνικῷ ἀγῶνι ἐνίσχυσις καὶ ποδηγέτησις. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἔκδοσιν ταύτην, προέβη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ τὴν ἐπιμεμελημένην καὶ δεξιὰν διεύθυνσιν τοῦ κ. Α. Ἀδοσίδου πλουσία εἰς περιεχόμενα ἡ ἔκδοσις τῆς ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1904 γαλλιστὶ ἐκδιδομένης ἑτέρας ἐθνικῆς ἐπιθεωρήσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «L'Hellénisme», ἐν ᾗ ἐδημοσιεύθησαν λίαν ἐνδιαφέροντα ἄρθρα ὑπὸ ἐξεχόντων Γάλλων φιλελλήνων.

«Τὰ λαϊκὰ δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας ηὐξήθησαν κατὰ δύο βιβλία:

α') Τὰ «Μακεδονικὰ τραγούδια» τοῦ κ. Γ. Στρατήγη καὶ β') τὸν «Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον», τραγῳδίαν τοῦ κ. Ἰωάν. Καλοστύπη, ἐπαινεθεῖσαν ἐν τῷ λασσανείῳ διαγωνισμῷ.

«Ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτους συμπίπτουσα ἐπάνοδος τοῦ Προέδρου, τῆς Ἑταιρείας ἐκ τῆς ἀνὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα περιοδείας αὐτοῦ ἐχαιρετίσθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐκδηλώσεων πανδήμου τιμῆς καὶ ἀναγνωρίσεως πρὸς

τὰς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου καταβληθείσας ὑπερανθρώπους ἐνεργείας, αἵτινες ἤδη εἶνε γενικῶς γνωσταὶ εἰς τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας. Ἐκεῖνο οὐχ ἧττον, ὅ περ δυνάμεθα γηθοσύνως νὰ ἐξάρωμεν ἐκ τῆς πλουσίας εἰς ἀποτελέσματα ἐθνικῆς περιοδείας τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας εἶνε ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἵδρυσις ἐν Παρισίοις «Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», περιλαβόντος ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ συστάσεως πρόσωπα ἐξέχοντα, λόγῳ μορφώσεως πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐπιβολῆς, διαπνεόμενα δὲ ὑπὸ φιλελληνικωτάτων αἰσθημάτων, ἅτινα ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ συμμετάσχωσιν ἐνεργῶς τοῦ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας διεξαγομένου ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

«Τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνενώσεως τῶν ἐν Γαλλίᾳ πολυτίμων φίλων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐκδηλωθῶσιν οὐ μόνον ἐν τοῖς δημοσιεύμασι τῆς ἐν Παρισίοις γαλλιστὶ ἐκδιδομένης ἐθνικῆς ἐπιθεωρήσεως, περὶ ἧς ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἰδίᾳ ἡμέρας ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ τούτου Συνδέσμου ἀρξαμένῃ διὰ σειρᾶς δημοσίων διαλέξεων διαφωτίσει τῆς ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ κοινῆς γνώμης περὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῇ διακηρύξει τῆς ἀληθείας τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ἀπὸ ἐτῶν τεχνηέντως διαστρεβλουμένης ὑπὸ τῶν παντὶ θεμιτῷ καὶ ἀθεμίτῳ μέσῳ χρωμένων ἐπιβούλων αὐτοῦ ἀνταγωνιστῶν καὶ πολεμίων. Κατὰ τὴν 3)16 λήγοντος μηνὸς γενομένην ἐν Παρισίοις διάλεξιν αὐτοῦ ὁ πολὺς τοῦ Συνδέσμου Πρόεδρος κ. Ὠμὸλλ ὡς ἑξῆς ἐμνήσθη τῆς ἀρχικῆς τοῦ Συνδέσμου τούτου ἱδρύσεως, δι' ἣν ἀμέριστος ὀφείλεται ἡ ἐθνικὴ εὐγνωσύνη εἰς τὸν ἡμέτερον Πρόεδρον καὶ ἥτις περιποιεῖ μεγίστην τιμὴν εἰς τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν:

»Ὁ ἡμέτερος Σύνδεσμος δὲν ἀριθμεῖ εἰσέτι δύο ἔτη ὑπάρξεως Ἱδρύθη μετριο»φρόνως, τῇ ἐκκλήσει ἑνὸς τῶν ἐνθερμοτέρων φιλοπατρίδων, ἑνὸς τῶν σημαντικω»τέρων διδασκάλων τῆς Ἑλλάδος, τοῦ καθηγητοῦ κ. Καζάζη.

»Συγκεκινημένος οὗτος ἐκ τῆς ψυχρότητος τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἣν παρετή»ρει πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἀναλάβῃ ἀνὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην »κατηχητικὴν περιοδείαν, εἶδος σταυροφορίας ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. »Ὅταν δὲ διὰ πρώτην φορὰν συνεκάλεσεν ἡμᾶς, εἴμεθα μόνον δέκα ἑπτά. Ὀλίγοι »μὲν ἀλλ' ἅπαντες ἐκ πεποιθήσεως φιλέλληνες, οἱαδήποτε δὲ καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀρχὴ »ἡμῶν, εἰς οἱανδήποτε πολιτικήν, ἢ οἱονδήποτε στάδιον καὶ ἂν ἀνήκομεν, ἤμεθα »πάντες ἕτοιμοι νὰ ὑποστηρίξωμεν τὸν ἀγῶνα, δι' ὃν συνεκλήθημεν».

«Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶνε ἡ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας δρᾶσις ἐν τῷ στρατιωτικῷ ζητήματι. Τὸ Δ. Συμβούλιον, διερμηνεῦον κοινὴν εὐχὴν ὑπὲρ ἀποκλειστικῆς ἀφοσιώσεως τῶν ἀξιωματικῶν ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς αὐτῶν καθήκοσι δι' ἐγκυκλίου πρὸς τὰ διάφορα Τμήματα τῆς Ἑταιρείας προσεκάλεσε ταῦτα εἰς κοινὴν παρὰ ταῖς διαφόροις ἐκλογικαῖς περιφερείαις ἐνέργειαν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μὴ ἐκλογῆς ὡς βουλευτῶν τῶν ὑποψηφίων ἀξιωματικῶν. Ἐκτὸς τούτου ὁ Πρόεδρος

τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, μικρὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀνὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμὸν περιοδείας του, διὰ σειρᾶς διαλέξεων ἐν τῷ δημοτικῷ θεάτρῳ Ἀθηνῶν τῇ 6η, 20η καὶ τῇ 27η Νοεμβρίου 1905 ἐτόνισε τὴν ἐπιβεβλημένην ἀνάγκην τῆς ταχείας στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ συνεδρίᾳ τῆς Ἑταιρείας, κατὰ μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1905, ἐλήφθη ἀπόφασις. ὅπως ἡ σχετικὴ τῆς Ἑταιρείας ἐνέργεια ἐπεκταθῇ καὶ ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ καθ' ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ τμήματα. Πῶς ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐξετελέσθη ἀνήκει εἰς τοὺς μεθ' ἡμᾶς τὸ ἔτος 1906 ἐξελέγξοντας ν' ἀναφέρωσιν. Εἰς ἡμᾶς, Κύριοι, ἐπισκοπήσαντας τὰ κατὰ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτος πεπραγμένα, ἐνισχύθη ἡ πεποίθησις, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προαγομένη καὶ βαίνουσα ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, βάσεων ἐν συμπαγεῖ ἑνώσει τῶν ἀποτελούντων ταύτην μελῶν καὶ ὑπὸ τὴν φιλοπάτριδα καὶ περιεσκεμμένην διεύθυνσιν τῶν ἀποτελούντων τὸ Δ. Συμβούλιον ἀνδρῶν, ὧν προεξάρχει ἡ ὑπέροχος ἐθνικὴ μορφὴ τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας. Δι' ὃ ὑπὸ τὰς αἰσιωτέρας προσδοκίας ὑπὲρ τῆς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι προαγωγῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, συνιστῶμεν τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29η Δεκεμβρίου 1906.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ

Θρ. Πετιμεζᾶς, *Δικηγόρος, Ὑφηγητὴς*

Σπ. Πέτας, *ὑπολογιστὴς τοῦ Β. Ναυτικοῦ*

Β. Μανδόλας, *Γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος*

ΤΟ ΑΙΜΑ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Ἐξ ἐπιστολῆς ἐκ Σκοπείων πρὸς τὴν «Βελγικὴν Ἀνεξαρτησίαν» ἀποσπῶμεν τὰ ἑπόμενα:

»Κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην οἱ πυροβολισμοὶ ἠκούοντο ἀκαταπαύστως ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς ἄλλης. Τὸ αἷμα ἔρρευσεν ἀφθονώτερον ἢ ἄλλοτε Ἐν τοῖς βιλαετίοις Θεσσαλονίκης, Σκοπείων καὶ Μοναστηρίου ἐγένοντο εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα αἱματηραὶ συγκρούσεις μεταξὺ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπαναστατῶν. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ κατάστασις εἰς πᾶν ἄλλο τείνει ἢ εἰς βελτίωσιν. Τὰ διάφορα κόμματα, τὰ διαμφισβητοῦντα τὸ ἔδαφος ἐν τῇ δυστυχεῖ Μακεδονίᾳ, καθιστῶσιν ὁσημέραι ἀβίωτον τὸν βίον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, ἅτινα ἤρξαντο μόλις ἀναλαμβάνοντα ἐν τοῖς τόποις τούτοις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἤδη ἀνεστάλησαν καθ' ὁλοκληρίαν. Σχεδὸν ἅπας ὁ δυνάμενος νὰ ἐργασθῇ πληθυσμὸς τῶν μακεδονικῶν πεδιάδων εὑρίσκεται νῦν ἐπὶ τῶν ὀρέων. Αἱ οἰκίαι καὶ τὰ ὑποστατικὰ ἐγκατελείφθησαν, δὲν εἶνε δὲ σπάνιον νὰ διέλθῃ τις ὁλοκλήρους καζᾶδες, ἄλλοτε ἀνθηροὺς καὶ εὐτυχεῖς, χωρὶς νὰ εὕρῃ ἐν αὐτοῖς ζῶσαν ψυχήν. Πανταχοῦ παρουσιάζεται τρομερὰ καὶ ἀπαισία σιγή, ταρασσομένη μόνον κατὰ τὰς νύκτας ὑπὸ τινων πυροβολισμῶν, ἀνταλλασσομένων μεταξὺ τουρκικῆς περιπόλου, καταλαμβανομένης ἐξαπίνης ὑπὸ συμμορίας κομιτατζήδων καὶ τἀνάπαλιν.

«Ἐνώπιον τῆς ἀφάτου ταύτης καταστάσεως,ἐν ᾗ σπαράσσει σήμερον ἡ Μακεδονία,πᾶς τις διερωτᾷ ἐν ἀγωνίᾳ τί θὰ συμβῇ, ἂν ἡ κατάστασις αὕτη παραταθῇ καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ;

«Ἐν πολλοῖς διαμερίσμασιν ἡ συγκομιδὴ ὑπῆρξε σχεδὸν μηδαμινὴ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἐξ ἄλλου διήρπασαν τὰς μετὰ τοσούτου κόπου συλλεγείσας ὑπὸ τῶν χωρικῶν προμηθείας.

«Ἐν τούτοις αἱ τουρκικαὶ ἐφημερίδες ἐξαναγκάζονται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν νὰ δημοσιεύωσι τακτικῶς καθ' ἑκάστην τὴν περιώνυμον φράσιν «ἡσυχία ἐπικρατεῖ πανταχοῦ». Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ ἀνυποστάτου καὶ ἀνειλικρινοῦς τῆς δηλώσεως ταύτης, οὐδὲν ἄλλο ἀπόκειται ἡμῖν ἢ νὰ συνοψίσωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω τὰ σοβαρώτερα τῶν διαδραματισθέντων ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Μακεδονίας γεγονότων κατὰ τὴν παρελθοῦσαν μόνον ἑβδομάδα.

«Ἐν Περλεπὲ τοῦ νομοῦ Μοναστηρίου αἱ ἀρχαί,εἰδοποιηθεῖσαι περὶ τῆς παρουσίας ἔν τινι οἰκίᾳ τοῦ μέρους ἐκείνου βουλγαρικῆς συμμορίας, ἀποτελουμένης ἐκ δέκα τριῶν ἀνδρῶν, ἔπεμψαν πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς ἀπόσπασμα στρατιωτῶν. Οἱ Βούλγαροι, καίπερ

καταληφθέντες ἐξ ἀπροόπτου, ἠρνήθησαν, ὡς πάντοτε νὰ παραδοθῶσι καὶ ἀντέστησαν λυσσωδῶς πρὸς τὸν στρατόν. Οὗτος κατέφυγε τότε εἰς τὸ σύνηθες αὐτῷ μέσον, θέσας πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα εὑρίσκοντο οἱ κομιτατζῆδες ὠχυρωμένοι. Δέκα ἄνδρες ἐκ τῶν δέκα τριῶν ἐκάησαν, οἱ δὲ τρεῖς ἄλλοι ἔπεσαν ὑπὸ τὰς σφαίρας τῶν Τούρκων στρατιωτῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν ἕνα λοχίαν, δύο δεκανεῖς καὶ 4 στρατιώτας. Ἐν ὅλῳ 20 νεκροί.

«Ἐν Τσαϊρλῇ τοῦ Μοναστηρίου ὁ λοχαγὸς τοῦ ἐπιτελείου Κιαζὴμ ἐφένδης, ἐπιφορτισθεὶς νὰ πολιορκήσῃ τὸ μέρος τοῦτο, πρὸς σύλληψιν κα αφυγούσης αὐτόσε βουλγαρικῆς συμμορίας, ἠναγκάσθη νὰ συγκροτήσῃ ἀληθῆ μάχην, καθ' ἣν ἀπώλεσεν ἕνα δεκανέα τοῦ πεζικοῦ καὶ τρεῖς ἱππεῖς. Ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ συμμορία, συγκειμένη ξ ὀκτὼ προσώπων, κατεστράφη καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐν ὅλῳ 12 νεκροί.

«Ἐν Γκρασιὰν ἡ συμμορία τοῦ Βουλγάρου βοεβόδα Ὀχριλῆ Γιοβαντσὼφ συνῆψε μάχην πρὸς ἀπόσπασμα τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐντεταλμένου τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ διαμερίσματος Πύλας. Οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν τρεῖς ἄνδρας, ὧν δύο τραυματίαι καὶ εἷς νεκρός. Οἱ Βούλγαροι ἀπώλεσαν ἐπίσης τὸν ἀρχηγόν των καὶ δύο ἄλ ους ἄνδρας. Ἐν ὅλῳ 6 νεκροί.

«Καὶ ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὸν νομὸν Μοναστηρίου.

«Ἐν Κουσουφοπεδίῳ (Σκοπείοις) ἡ κατάστασις εἶνε ἀπελπιστική, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ λέγειν τῶν ἀντὶ πληρωμῆς δημοσιευομένων αἴσια ἐφημερίδων. Δὲν θ' ἀπαριθμήσω τὴν αἱματηρὰν σειρὰν τῶν δολοφονιῶν, ἐμπρησμῶν, λεηλασιῶν κτλ., αἵτινες συνέβησαν ἐν τῷ διαμερίσματι τούτῳ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν παρελθοῦσαν μόνον ἑβδομάδα.

«Οἱ ἄνθρωποι τῶν διαφόρων κομμάτων ἀγνοοῦσι τίνα πρῶτον νὰ φονεύσωσιν ἐν μέσῳ τῶν ὁδῶν. Ὁτὲ μὲν Βούλγαρος φονεύει Ἕλληνα, ὁτὲ δὲ Ρωμοῦνος ἢ Σέρβος. Ἄλλοτε Ἕλλην ἐκδικεῖται τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ ἢ συγγενοῦς του, πεσόντος ὑπὸ τὸ ἐγχειρίδιον ρωμουνίζοντος, Βουλγάρου ἢ Σέρβου καὶ οὕτω καθεξῆς.

«Οἱ Τοῦρκοι, οὓς ὁ ἀδελφοκτόνος οὗτος πόλεμος καταθέλγει εἰς τὸ ἔπακρον, οὔτε φροντίζουσι κἂν νὰ ἐπέμβωσιν, ὅπως θέσωσι πέρας εἰς τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν. Παρίστανται ἀπαθεῖς μάρτυρες εἰς τὰς πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν διαπραττομένας κρεουργίας καὶ ὁσάκις ἀναμιγνύονται, πράττουσι τοῦτο μόνον καὶ μόνον ὅπως... ἀποτελειώσωσι τὸ ἔργον κατὰ τὸ τουρκικὸν σύστημα.

«Ἡ κατάστασις αὕτη θὰ διαρκέσῃ μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν αἱ Δυνάμεις θ' ἀποφασίσωσι νὰ ἐπέμβωσιν ἅπαξ διὰ παντὸς ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως ἀποκαταστήσωσιν ἡσυχίαν τινὰ εἰς τὰ πνεύματα, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐν Μυρστέγῃ ἀποφασισθεισῶν μεταρρυθμίσεων.

«Ἀλλ' αἱ Δυνάμεις θὰ ἐπέμβωσι; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα».

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑι

Ὁ ἐκ τοῦ πλησίον μελετήσας τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πράγματα καὶ πλειστάκις ὑπὲρ τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ συνηγορήσας διὰ τοῦ τύπου Γάλλος δημοσιογράφος κ. Μιχαὴλ Παλιαρὲς ἐδημοσίευσε καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐφημερίδι «Φανῷ» τῶν Παρισίων ὡραῖον ἄρθρον περὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνοβουλγαρικοῦ ἀνταγωνισμοῦ:

« Ὁ βουλγαρόφωνος Μακεδὼν—γράφει—ἔχει σκοτεινὴν τὴν διάνοιαν. Δὲν εἶχε τῷ 1886 καθαρὰν τὴν ἀντίληψιν τῶν βλέψεών του. Τὸ μόνον φῶς τὸ φωτίζον τότε τὸν ἐγκέφαλόν του, ἦτο ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ. Ἦτο Χριστιανός, ἦτο γκιαούρης καὶ πατριαρχικός, δηλαδὴ ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Πᾶν ἄλλο αἴσθημα, πᾶσα ἄλλη τάσις ἔλειπον ἐκ τοῦ πνεύματός του.

« Ἀλλ' ἀπόστολοι ἐκ Σόφιας, ἐλθόντες βραδύτερον,κατειργάσθησαν τὰς πεπαλαιωμένας ἐκείνας ψυχάς, τὰς ἁπλᾶς καρδίας. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ παμβουλγαρισμοῦ ἐδίδασκον ἐν τοῖς χωρίοις, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Μακεδονίας ὀφείλουσιν ὑπακοὴν καὶ σέβας πρὸς τὸν Ἔξαρχον,τουτέστιν τὸν πάπαν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι κέκληνται νὰ προσκολληθῶσι τῇ μητρὶ-πατρίδι.

— «Θὰ παύσητε ἐντὸς ὀλίγου ὄντες δοῦλοι, δυναστευόμενοι, κύνες· — ἔλεγον προφητικῶς οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ—θὰ προστατευθῆτε ὑπὸ τῶν δικαίων καὶ εὐεργετικῶν νόμων τοῦ ἡγεμόνος ἡμῶν. Ὁ στρατὸς θὰ διώξῃ τὸν δυνάστην, τὸν βάρβαρον,τὸν τύπτοντα τὰ τέκνα καὶ τοὺς γέροντας ὑμῶν, τὸν ἐξυβρίζοντα τὰς μητέρας καὶ τὰς συζύγους, τὸν ἐκβιάζοντα τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἀδελφὰς ὑμῶν. Θὰ ἐκδιώξωμεν τὸν ξένον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς ἡμᾶς. Θ' ἀνακτήσητε τὰς γαίας καὶ τὰς οἰκίας,ἃς οἱ Ὀσμανλῆδες διήρπασαν παρὰ τῶν ὑμετέρων προγόνων. Ἀλλ' ὅπως δυνηθῆτε νὰ ἴδητε λάμποντα τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας ὀφείλετε νὰ ἐξεγερθῆτε, νὰ δράξητε τῶν ὅπλων καὶ νὰ διακηρύξητε γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ τὰ παθήματα ὑμῶν. Ἡ Εὐρώπη θ' ἀκούσῃ τῆς ὑμετέρας φωνῆς, θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν νὰ ἐπέμβωσι καὶ βοηθήσωσιν ὑμᾶς.»

«Πολλοὶ βουλγαρόφωνοι Μακεδόνες, ἰδίᾳ οἱ πλησίον τῶν βουλγαρικῶν συνόρων οἰκοῦντες, συνετάχθησαν εὐκόλως τῇ ἐπαναστατικῇ ὑποθέσει, διότι. ὁμολογητέον, ἡ δρᾶσις τῶν πρακτόρων τῆς Σόφιας ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς δεξιωτάτη. Ὁ τυραννούμενος διψᾷ ἀμέσου χαρᾶς καὶ ἀπτῆς εὐτυχίας. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι

τῶν ὀρθοδόξων σχολείων ἠρκοῦντο εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς θρησκείας. Οἱ ὀπαδοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἐδιδάσκοντο καθ' ἑκάστην, ὅτι ἡ Ἡμισέληνος εἶνε ὁ ἐχθρὸς τοῦ Σταυροῦ. Τοιαύτη ἦτο ὁλόκληρος αὐτῶν ἡ μόρφωσις.

* *
*

«Τὴν 20 Ἰουλίου 1903, ἑορτῇ τοῦ Προφήτου Ἠλιού, ἐγένετο ἡ περίφημος ἐκείνη ἐξέγερσις, ἥτις θὰ προητοίμαζε καὶ θὰ ἐπέβαλε τὴν περίοδον τῆς μακεδονικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐνῷ δὲ αἱ ἐπαναστατικαὶ συμμορίαι περιέτρεχον τὰ ὄρη, φεύγουσαι τὴν πεδιάδα, ἔνθα ἐξειλίσσετο ὁ τουρκικὸς στρατός, ταὐτοχρόνως ἄφθονα τηλεγραφήματα καὶ παντοῖαι ἀνταποκρίσεις, προερχόμεναι ἐκ Βιέννης, Σόφιας, Κωνσταντινουπόλεως ἢ Θεσσαλονίκης, περιέγραφον μετὰ πολυτελείας τρομακτικῶν λεπτομερειῶν τὰς θηριωδίας, ἃς οἱ βασιβουζοῦκοι διέπραττον κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Αἱ ἀγγελίαι αὗται παρήγαγον ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ ἔκρηξιν ἀγανακτήσεως. Ἐγίνοντο παταγώδη συλλαλητήρια, ἐν οἷς ἅπαντα τὰ κόμματα, αἰφνιδίως συνασπισθέντα, — ἀπὸ τοῦ Ζωρὲς μέχρι τοῦ Διονυσίου Κοσιὲν — ἀπῄτησαν τὴν τιμωρίαν τῶν σφαγέων καὶ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ἡ τεχνητὴ ἐξέγερσις ἐσβέσθη, ὡς φλὸξ ἀχύρων, ἡ δὲ διπλωματία ἐκυοφόρει τὸ πρόγραμμα τῆς Μυρστέγης. Φροῦδαι βουλγαρικαὶ ἐλπίδες! Ἅμα γεννηθεῖσαι ἐξέλιπον.

«Ἀλλὰ διατί τὸ δρᾶμα τοῦτο ἔσχε τόσῳ οἰκτρὰν τὴν λύσιν; Διότι δὲν ὑπάρχουσι μόνον Βούλγαροι ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ Ἕλληνες καὶ διότι, ἑπομένως, οὐδὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιχειρηθῇ κατὰ τοῦ ἐνεστῶτος πολιτεύματος ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν Ἑλλήνων.

«Ὁ «Ἐσωτερικὸς Ὀργανισμὸς» εἶχεν ἔκτοτε ἕνα μόνον σκοπόν, ἓν μόνον ἀντικείμενον, τὴν ἐξολόθρευσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἤρξατο λοιπὸν ἀπὸ τοῦ διὰ τρομοκρατίας καταδιωγμοῦ τῶν βουλγαροφώνων πατριαρχικῶν. Οἱ μὴ συγκατατιθέμενοι νὰ ὑπογράψωσιν ἀπόλυτον ὑποταγὴν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν κατεδικάζοντο εἰς θάνατον. Εἶδον ἰδίοις ὄμμασι τὰ πτώματα πολλῶν θυμάτων τῆς ἱεροεξετάσεως ταύτης, οὐδέποτε δὲ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης θὰ ἐπίστευον, ὅτι Χριστιανοὶ καὶ πεπολιτισμένοι ἦτο δυνατὸν νὰ κατέλθωσι μέχρι τοιούτου βαθμοῦ φαυλότητος. Μόνον ἐν Κίνᾳ ἴσως εὑρίσκει τις τὰ ἔργα τῆς θηριωδίας τῶν κομιτατζήδων.

«Γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδία, καὶ πᾶν ἀσθενὲς ὂν οὐδένα εὗρον οἶκτον παρὰ τοῖς δημίοις ἐκείνοις. Τὰ θύματα ἠκρωτηριάσθησαν, διεμελίσθησαν κατεσπαράχθησαν ἢ ἐκάησαν. Αἱ ὀδυνηραὶ κραυγαί των ἠκούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἠγέρθη, διαμαρτυρομένη ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ἡ Εὐρώπη ἔμεινε κωφὴ εἰς τὴν ἔκκλησιν ταύτην. Οὐδὲν ἄλλο ἀπέκειτο τοῖς Ἕλλησιν νὰ πράξωσιν ἢ νὰ ἐξοπλισθῶσι καὶ ὑπεραμυνθῶσι. Καὶ τοῦτο ἔπραξαν. Σώματα ἁρματωλῶν ἐπέδραμον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες ἐνικήθησαν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν συγκρούσεων. Ὁπωσδήποτε κατεδείχθη, ὅτι ἡ Μακεδονία δὲν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν βουλγαρική, ὡς πρεσβεύουσι δημοσιογράφοι τινες, εὐνοϊκοὶ πρὸς τὸν παμβουλγαρισμόν, διότι εἶνε πρόδηλον, ὅτι, ἂν ἡ Μακεδονία ἦτο βουλγαρική, τὰ ἑλληνικὰ σώματα δὲν θὰ εὕρισκον ἐν αὐτῇ θερμὴν δεξίωσιν, οὔτε ἐνθουσιώδη σύμπραξιν ἐκ μέρους τοῦ πρὸς δυσμάς, πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ «Ἐσωτερικὸς Ὀργανισμὸς» νικηθεὶς ἐσκέφθη νὰ ἐκδικηθῇ ἐν ἄλλῳ πεδίῳ. Μετήγαγε λοιπὸν τὴν πυρκαϊὰν εἰς αὐτὴν τὴν Βουλγαρίαν.»

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΕΣΣΑΡΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
"ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ,,
1907

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ, Βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου.
ΘΕΟΦΑΝΩ, Αὐγούστα, σύζυγός του.
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ, Δομέστικος, ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως.
ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ, Κουροπαλάτης, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, εὐνοῦχος πραιπόζιτος.
ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΥΡΤΖΗΣ, ταξίαρχος.
ΠΕΤΡΟΣ, στρατοπεδάρχης.
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΑΘΩΝΙΤΗΣ, μοναχός.
ΟΣΜΑΝ ΑΖΙΖ, Πατρίκιος, αἰχμάλωτος Ἄραψ.
ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ, ἀπόμαχος γέρων.
ΥΙΟΣ ΤΟΥ.
ΔΙΑΓΓΕΛΕΥΣ τοῦ Βασιλέως.
ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α'. }
ΠΡΑΣΙΝΟΣ Β'. }
ΒΕΝΕΤΟΣ Α'. } *Πολῖται*
ΒΕΝΕΤΟΣ Β'. }
ΕΙΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. }

Πατρίκιοι, μάγιστροι, ἡ θεραπεία τοῦ παλατίου, φύλακες, δαδοῦχοι, λαὸς κτλ.

Ἡ Σκηνὴ ἐν Βυζαντίῳ τῷ 906 μ. Χ.

ΠΡΑΞΙΣ Α΄.

Ἡ σκηνὴ παριστᾷ τὸν *Ἱππόδρομον*, ἤτοι ἡμίκυκλον ὑποκρατούμενον ὑπὸ ἀψίδων θριαμβευτικῶς διακεκοσμημένων. Ἐν τῷ μέσῳ ὑψοῦται ὁ Αἰγυπτιακὸς Ὀβελίσκος, ὁ τετράπλευρος χαλκοῦς Κίων, καὶ ὁ τρικάρηνος Ὄφις. Λάβαρα καὶ διάφορα διάσημα κυματίζουσιν εἰς τὸν ἀέρα. Δεξιόθεν καὶ ἐν ἀπόπτῳ φαίνεται ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ΣΚΗΝΗ Α΄.

Εἰσέρχεται ὁ Κεντηρίων ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ Υἱοῦ του.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ, ΥΙΟΣ ΤΟΥ

ΥΙΟΣ τοῦ Κεντηρίωνος

Ἐντὸς τοῦ Ἱπποδρόμου τέλος εἴμεθα,
ὦ πάτερ, καὶ ὡς ἤκουσα νὰ λέγεται,
μετ' οὐ πολὺ θὰ φθάσῃ καὶ ὁ βασιλεύς,
ὅπως τοὺς νικηφόρους στρατηγοὺς δεχθῇ
μετὰ θριάμβου, τοὺς ἐπανακάμπτοντας
ἐκ τῆς Ἀντιοχείας.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ

Πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν
ἀφ' ἧς τὸ τελευταῖον ἐπεστρέψαμεν
ἐκ τῆς Ἀσίας, τέκνον θριαμβεύοντες,
δὲν ἐπανεῖδεν τὸν ἀνδρεῖον νικητὴν
τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου, ὅστις ἔσπειρεν
εἰς πᾶν του βῆμα τρόμον εἰς τοὺς Ἄραβας.

ΥΙΟΣ τοῦ Κεντηρίωνος.

Ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου τούτου κάθησον
καὶ ἀναπαύσου, πάτερ, ἐκ τοῦ κόπου σου.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ (κάθηται ἀναστενάζων).

Ποῦ ἡ χρυσῆ ἐκείνη, τέκνον ἐποχή,
καθ' ἣν παρὰ τὸ ἅρμα τὸ χρυσότευκτον
τοῦ Νικηφόρου τροπαιοῦχος ἔβαινον
διὰ τοῦ Ἱπποδρόμου ! Πῶς ἐγήρασα !
Ἐγήρασε κ' ἐκεῖνος ! Τὸν κατέβαλε
τῆς βασιλείας ἡ ἀκοίμητος φροντίς.
Ποῦ εἶν' ἐκεῖν' οἱ χρόνοι, ὅταν ἔμενεν
αὐτὸς πολλάκις τρεῖς ἡμέρας ἔφιππος
πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Χαλεπίου ἄγρυπνος !
Πόσον τὸν στρατηγόν μου ἐπεθύμησα,
νὰ ἴδω ἅπαξ τελευταῖον, τέκνον μου,
πρὶν ἀποθάνω !

ΥΙΟΣ τοῦ Κεντηρίωνος.

Θὰ τὸν ἴδῃς ! πάτερ μου.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ

Θὰ μὲ γνωρίσῃ ἂν μὲ ἴδῃ ἆρά γε ;
Ἔχει, μοὶ λέγουν, τὴν αὐτὴν προσήνειαν
καὶ τὴν αὐτὴν ἀγάπην πρὸς τὸ στράτευμα

καὶ πρὸς τὸν τελευταῖον στρατιώτην του,
ὡς ἄλλοτε πρὶν γίνῃ βασιλεύς. Ὦ! πῶς
τὴν στρατιάν του ὁ Φωκᾶς ἐλάτρευε!

ΣΚΗΝΗ Β'.

Εἰσέρχονται εἰς τὴν σκηνὴν δύο Βένετοι καὶ δύο Πράσινοι. Εἶτα εἷς Μοναχός.

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Τῳόντι, ἀληθεύει, ὅπως λέγουσιν
ἡ τῆς Ἀντιοχείας ἅλωσις ὑπὸ
τοῦ Ταξιάρχου Βούρτζη Μιχαὴλ καὶ τοῦ
στρατοπεδάρχου Πέτρου;

ΒΕΝΕΤΟΣ Β'.

Εἶνε ἀληθές,
Ὅπως ἐπίσης εἶνε ἀληθέστατον,
ὅτι θὰ φθάσουν καὶ οἱ δύο σήμερον
ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ἥτις θρίαμβον
προετοιμάζει πάνδημον ὑπὲρ αὐτῶν
ἐδῶ ἐντὸς ὀλίγου.

(Οἱ δύο Πράσινοι, οἵτινες ἀκροῶνται τῶν Βενέτων μακρόθεν, πλησιάζουσιν πρὸς αὐτούς.)

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α'.

Καὶ ὁ βασιλεὺς
πῶς ἤκουσε τὸ νέον;

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Ἄλλοι λέγουσι
μετὰ χαρᾶς καὶ ἄλλοι μετὰ θλίψεως

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Β'.

Καὶ διατί;

ΒΕΝΕΤΟΣ Β'.

Διότι ὁ ἀπαίσιος
Χρησμὸς ἂν ἀληθεύσῃ, μέλλει ὁ Φωκᾶς
μὲ τῆς Ἀντιοχείας τὴν ἐκπόρθησιν
συγχρόνως ν' ἀποθάνῃ.

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Ἀλλὰ τότε πῶς
τοὺς δύο τροπαιούχους στρατηγοὺς ἐδῶ
ἐντὸς τοῦ Ἱπποδρόμου ὑποδέχεται
μετὰ θριάμβου;

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α'.

Ἕνεκα πολιτικῆς
ἀνάγκης. Ἄλλως, ἅπαντες γνωρίζομεν
ὁπόσον εἶναι δεισιδαίμων ὁ ἀνήρ,
ἀφ' οὗ καὶ ἀστρολόγους συμβουλεύεται.
Πιστεύσας τὴν μαντείαν, ὅτι ἔμελλε
νὰ πέσῃ θῦμα φονευόμενος ὑπὸ
τῶν συγγενῶν του παρὰ τὴν ἑστίαν του,
ἔκτισε τεῖχος ὑψηλὸν καὶ ὀχυρὸν
πέριξ τῶν ἀνακτόρων, ὅπως τὸν περιφρουρῇ
ἀπὸ τὴν προδοσίαν τῶν οἰκείων του.

ΒΕΝΕΤΟΣ Β'.

Τοσοῦτον μετεβλήθη πρό τινος καιροῦ
ὁ μέγας οὗτος Αὐτοκράτωρ βασιλεύς,
ὥστε ἀρχίζω νὰμφιβάλλω, ἂν αὐτὸς
εἶν' ὁ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου νικητής,
ἡ μάστιξ καὶ ἡ σφύρα τῶν Σαρακηνῶν,
τοῦ Χαλεπίου ὁ δεινὸς ἐκπορθητής.

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Ποῖος τῷόντι θὰ ἐπίστευέ ποτε,
πῶς τῆς Ἀντιοχείας θὰ παρέδιδε
τὴν ἅλωσιν εἰς χεῖρας ἄλλων στρατηγῶν
ἐκ φόβου μήπως ἀληθεύσῃ ὁ χρησμός!
Ὁ Νικηφόρος νὰ φοβῆται τὸν χρησμόν,
ὁ μυριάκις ἀντικρύσας τὸν ἐχθρόν!

ΒΕΝΕΤΟΣ Ε'.

Ἴσως, ἀφ' ἧς ὁ Καῖσαρ, ὁ πατὴρ αὐτοῦ
ἀπέθανεν ἡ θλῖψίς του μετέβαλε
τὸ φρόνημά του καὶ τὴε γενναιότητα.

Εἰσέρχεται ὁ Μ ο ν α χ ὸ ς, ὅστις ἀκροάζεται μακρόθεν)

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α'.

Τὴν ἀνδρικὴν ψυχήν του ἐξεθήλυνε
μᾶλλον ὁ ἔρως, λέγε, τῆς περικαλλοῦς
Αὐγούστας γυναικός του, τῆς Θεοφανοῦς,
τὸ κάλλος τῆς ὁποίας τ' ἀδυσώπητον
ἐκπλήσσει καὶ φονεύει.

***ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ** (ὅστις ἠκροᾶτο μακρόθεν).*

Ὢ! τὸν ἀναιδῆ
λαὸν καὶ τὸν αὐθάδη! Νὰ ὑβρίζωσι

τολμοῦν τὸν Βασιλέα! Ἀλλ' οἱ Πράσινοι
ἐκ κολακείας πρὸς τὸν ἄφρονα λαὸν
πάντοτε ἀντιπράττουν πρὸς τοὺς βασιλεῖς.

ΜΟΝΑΧΟΣ (προχωρῶν).

Τῆς Ἐκκλησίας ἡ κατάρα, τέκνα μου,
τὸν τιμωρεῖ, διότι χάριν τοῦ στρατοῦ
καταπιέζει τὰς μονὰς καὶ ἀφαιρεῖ
τοὺς θησαυρούς της. Μόνον χάριν τοῦ στρατοῦ
ψηφίζει φόρους ἐπαχθεῖς ἑκάστοτε,
καὶ καταθλίβει τὸν πενόμενον λαόν,
νοσῶν φιλαργυρίαν.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ

Πῶς; κ' οἱ μοναχοὶ
ἐχθροὶ τοῦ Νικηφόρου; Μὲ τὴν ῥάβδον μου
τοῦ ῥασοφόρου θὰ συντρίψω τὰ πλευρὰ
καὶ τὸ κρανίον!

ΥΙΟΣ ΤΟΥ

Πάτερ μου, πραΰνθητι!

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Μὴ τοῦτο μόνον; Εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
Κουροπαλάτην Λέοντα ἐπέτρεψε
τοὺς Βυζαντίους μὲ τὸ μονοπώλιον
τοῦ σίτου νὰ γυμνώνῃ.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ

Πῶς; κ' οἱ Βένετοι
ἀκόμη ὀνειδίζουν οἱ βασιλικοὶ
τὸν Νικηφόρον; Οἴμοι! ἐδεινώθησαν
τὰ πράγματα ὡς βλέπω!

ΜΟΝΑΧΟΣ

Μὴ δὲν ἥρπασε
τὸν θρόνον ἐπιβούλως ὁ ἐπίορκος.
ὑποσχεθεὶς τὸ πρῶτον ὡς συμβασιλεὺς
μετὰ τῶν δύο τέκνων τῆς Θεοφανοῦς
νὰ διοικῇ τὸ Κράτος, ἀλλὰ ἔπειτα
ὡς μονοκράτωρ ἄρχει καὶ παμβασιλεὺς
παραγκωνίζων τοὺς υἱοὺς τοῦ Ρωμανοῦ,
τῶν Μακεδόνων τοὺς περικλεεῖς βλαστούς;
Τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν, τὸν ἥρωα,
εἰς ὃν ὀφείλει τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀρχὴν
καὶ τόσας ἔτι νίκας δὲν ἐξώρισε
μακρὰν τῆς πρωτευούσης ὁ ἀχάριστος;
Εἰς τὸν διδάσκαλόν του Ἀθανάσιον
τὸν Ἀθωνίτην δὲν ὡρκίσθη ἄλλοτε
νὰ συμβιώσῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν
τὴν ἱερὰν τῆς Λαύρας, καὶ τὸν ὅρκον του
χάριν τῆς ἀλουργίδος παρεβίασε;

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α'.

Δίκαιον ἔχει. Εἶνε ὄντως ἀσεβής!

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Β'.

Καὶ ἅρπαξ!

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Καὶ ἀγνώμων!

ΒΕΝΕΤΟΣ Β'.

Καὶ φιλάργυρος!

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ (ἐγειρόμενος).

Δὲν ὑποφέρω πλέον τὴν ἀδόλεσχον

αὐτήν των γλῶσσαν καὶ τὴν ἱερόσυλον
κατὰ τοῦ βασιλέως φλυαρίαν των.

(προχωρεῖ μέχρις αὐτῶν).

Ἤκουσα ὅλους τοὺς βαρεῖς ὀνειδισμοὺς
καὶ τὰς κατηγορίας, ἃς ἐμέσατε
κατὰ τοῦ βασιλέως Αὐτοκράτορος,
κἐγώ, ὁ γηραιός του συμπολεμιστής,
δὲν δύναμαι νἀφήσω ἀνεξέλεγκτον
μίαν μομφὴν κυρίως, ἣν ὁ μοναχὸς
νὰ ἐκστομίσῃ πρὸς ὑμᾶς ἐτόλμησε.
Πῶς; τὸν κατηγορεῖτε, ὅτι εὐνοεῖ
κ' ὑπερβαλλόντως τὸν στρατόν του ἀγαπᾷ,
δι' οὗ τροπαιοφόρως κατετρόπωσε
τῆς Κρήτης τὸν Ἐμίρην, κ' ἐξελλήνισε
τὴν ἐξισλαμισθεῖσαν μεγαλόννησον;
Τὴν στρατιὰν ἐκείνην τὴν δαφνοστεφῆ,
δι' ἧς καθυπετάχθη τὸ ἀπόρθητον
τοῦ Χαμβδανίδου ἄστυ, τὸ Χαλέπιον;
Σεῖς οἵτινες, τολμᾶτε νὰ ὑβρίζετε
τὸν μέγαν στρατηλάτην, εἴδετε αὐτόν,
πῶς μάχεται ὡς λέων ἀκατάσχετος
ἐν μέσῳ τῶν προμάχων; Εἴδετε αὐτόν,
ἐκεῖ πρὸ τῶν φρουρίων τῶν Σαρακηνῶν
ὡς τοῦ πολέμου νἀπαστράπτῃ ὁ Θεὸς
κἐπὶ χρυσοφαλάρου ἵππου νὰ ὁρμᾷ
κατὰ τῶν πολεμίων; Εἶνε δυνατὸν
εὐγνώμων νὰ μὴ εἶνε ἡ μεγάλη του
ψυχὴ πρὸς τὰς ἐνδόξους λεγεῶνάς του,
αἵτινες μυριάκις περιέσωσαν
ἐκ τῶν Ἀράβων τὴν πατρίδα του.

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Φρονῶ,
ὅτι ὁ γέρων οὗτος ἔχει δίκαιον.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ

Καὶ μήπως εἶνε μόνον μέγας στρατηγός;
Δεινὸς δὲν εἶνε ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ
ἐκεῖνος, ὁ ψηφίσας μάρτυρος τιμὰς
διὰ τοὺς τελευτῶντας εἰς τὸν πόλεμον
καὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος; Ὁ τοῦ Ὄθωνος
τὸν πρέσβυν ταπεινώσας, τὸν θρασύτατον
ἐκεῖνον Λουϊτπράνδον, καὶ τοῦ κραταιοῦ
τῆς Ρώμης Πάππα καταρρίψας τὴν ὀφρῦν
τὴν ἐπηρμένην;

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α'.

Εἶνε ἀναντίρρητον!
Ὁ γέρων ἔχει δίκαιον.

ΚΕΝΤΗΡΙΩΝ

Τὸν μέμφεσθε,
πῶς τῶν μοναστηρίων περιέστειλε
τὰς προνομίας· ἀλλὰ εἶνε δίκαιον,
ἐν ᾧ μυθώδη πλούτη κρύπτουσιν αὐτὰ,
καὶ ἀπρακτοῦσιν ἐν αὐτοῖς βραχίονες
τοσούτων ρασοφόρων, τὸ Βυζάντιον,
ὅπερ τοσοῦτοι ἀπειλοῦσι κίνδυνοι,
οὔτε στρατὸν νὰ ἔχῃ οὔτε χρήματα,
ἵν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ,
Βουλγάρους, Ρώσσους, Τούρκους, Πέρσας,
[Ἄραβας;
Φιλάργυρος ἐκεῖνος, ὁ τὰ λάφυρα

καὶ τοὺς ἀμέτρους τῶν Ἀράβων πακτωλοὺς
δικαίως διανέμων εἰς τοὺς ἄνδρας του
μέχρι τοῦ τελευταίου; Τὸν διδάσκαλον
αὐτοῦ διὰ ν' ἀμείψῃ, Ἀθανάσιον
τὸν Ἀθωνίτην, τὴν περικαλλῆ μονὴν
δὲν ἔκτισε τῆς Λαύρας;

ΒΕΝΕΤΟΙ καὶ ΠΡΑΣΙΝΟΙ (ὁμοῦ)

Δίκαια λαλεῖ!

ΒΕΝΕΤΟΣ Α'.

Ὁ Νικηφόρος εἶνε μέγας Βασιλεύς!

ΒΕΝΕΤΟΣ Β'.

Εἶνε γενναῖος!

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Α'.

Δίκαιος!

ΠΡΑΣΙΝΟΣ Β'.

Θεοφιλής!

ΑΠΑΝΤΕΣ (ἐκτὸς τοῦ μοναχοῦ).

Θεὸς φυλάξοι τὸν θεοσεβέστατον
παμβασιλέα Νικηφόρον, ὑγιᾶ!

ΜΟΝΑΧΟΣ

Ἀλλ' ἡ ἐσχάτη ὥρα του προσήγγισε.
(ἐξαφανίζεται διὰ μέσου τοῦ πλήθους)

ΑΠΑΝΤΕΣ

Συλλάβετέ τον τὸν θεοκατάρατον!
(ἐξέρχονται πάντες πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

*Εἰσέρχονται ὁ πραιπόζιτος Βασίλειος
καὶ Ὀσμὰν Ἀζίζ.*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Καὶ ποῦ τὸν εὗρες;

ΟΣΜΑΝ

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν του,
ὅπου διάγει βίον μεγαλοπρεπῆ,
ὡς βασιλεὺς θηρεύων καθημερινῶς
ἀγριοχοίρους μὲ τοὺς φίλους του.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Καὶ πῶς
σεδέχθη;

ΟΣΜΑΝ

Λίαν φιλοφρόνως, καὶ πρὶν ἢ
ἀνακοινώσω εἰς αὐτὸν τὸ αἴτιον
τῆς ἐπισκέψεώς μου, τὸ ἐμάντευσε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Καὶ πῶς τὸ νέον ἤκουσεν ὁ Τσιμισκῆς
τῆς ἀνακλήσεώς του εἰς Παλάτιον;

ΟΣΜΑΝ

Ἐν ἀπαθείᾳ. Μόνον δὲ εἰς τὄνομα
τοῦ Νικηφόρου τὄμμα του ἐξήστραψεν
ἀκαριαίως.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Καὶ εἰς τῆς Θεοφανοῦς;

ΟΣΜΑΝ

Ὅταν τῷ διηγήθην, ὅτι πρόκειται
νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς ἀνάκλησιν αὐτοῦ
παρὰ τῷ Νικηφόρῳ ἡ Θεοφανώ,
ὁ Τσιμισκῆς καρφώσας τὸ ἀέτειον
καὶ γαλανόν του βλέμμα, ὅπως δυνηθῇ
εἰς τῆς ψυχῆς μου νὰ εἰσδύσῃ τοὺς μυχούς:
«Εὐχαριστῶ,» μοῦ εἶπε, «τὴν βασίλισσαν,»
καὶ εἰς βαθείας σκέψεις περιέπεσε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Οὕτω λοιπόν, ἐδέχθη τὴν ἀνάκλησιν;

ΟΣΜΑΝ

Ναί, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὡς δομέστικος
νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἰδοὺ τωόντι μία εἴδησις καλή,
καὶ σπεύδω νὰ τὴν φέρω εἰς τὴν ἄνασσαν,
καὶ τὴν χαροποιήσω. Ἂν ὁ βασιλεὺς
εἰς τὰς θερμὰς ἐνδώσῃ παρακλήσεις της,
τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν ἀνακαλῶν
τῆς ἐξορίας, ὅλα ἔχουσι καλῶς
τὰ σχέδιά μας τότε. Τρέχω πρὸς αὐτήν.

(ἐξέρχεται)

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΟΣΜΑΝ ΑΖΙΖ μόνος.

Τὰ σχέδιά των ! ποῖα ; Νὰ τὸ ζήτημα !
Τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν ἐξώρισεν
ἐκ τῆς βασιλευούσης ἡ Θεοφανώ,
καὶ ἡ ἰδία τώρα τὸν ἀνακαλεῖ.
Πρός τι ; τίς ὁ σκοπός της : Εἶμαι ὄργανον
τοῦ Παρακοιμωμένου, ὅμως ἀγνοῶ
τὰ σχέδιά του. Κάτι μαγειρεύεται
ἐντὸς τῆς χύτρας, ἥτις ὀνομάζεται
Παλάτιον κ' ἐλπίζω ἓν τεμάχιον
καλὸν νὰ φάγω, ἴσως τὸ καλλίτερον.
Σοῦ ἦτο πεπρωμένον, δύστηνε Ὀσμάν,
σὺ ὁ υἱὸς ὁ πρῶτος τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ,
τοῦ φοβεροῦ Ἐμίρου, ὁ ἐπίδοξος
τῆς Κρήτης κυριάρχης, ὡς αἰχμάλωτος
νὰ ζῇς ἐν Βυζαντίῳ ! Κρήτη προσφιλής !
εἰς χεῖρας πάλιν τῶν ἀπίστων ἔπεσες,
τῆς Μεσογείου ἄστρον ! δὲν ἐνέδωκες
εἰς τὴν ἀνδρείαν μόνον τὴν ἡρωϊκὴν
τῶν πολιορκητῶν σου, ἀλλὰ καὶ εἰς δύναμιν
μυστηριώδη καὶ ἀκατανόητον !
εἰς τέχνασμα τοῦ Ἅδου, τοῦ ὑγροῦ πυρός.
Τὸ ὑγρὸν πῦρ ! ἐκεῖνο σὲ κυρίευσε !
Τὸ ὑγρὸν πῦρ ! Θεέ μου, ἂς ἐμάνθανον
τὸ μυστικόν του, ὅπως τὸ Βυζάντιον
εἰς μίαν νύκτα καταρρίψω εἰς σποδόν !
Ὦ ! ἂν τὸ μάθω, τρέμε, βασιλεύουσα !

Ὁ τῆς Ἀντιοχείας θρίαμβος αὐτός,
θὰ εἶν' ὁ τελευταῖος κατὰ τοῦ Ἰσλάμ !

(ἀκούονται μακρόθεν ἐπευφημίαι τοῦ λαοῦ καὶ ἔπειτα ὁ βασίλειος παιάν. Ὁ Ὀσμὰν φεύγει).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

Εἰσέρχονται ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, Θεοφανώ, ὁ Λέων Φωκᾶς, Βασίλειος ὁ πραιπόζιτος, Μάγιστροι, Πατρίκιοι καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ (πρὸς τὴν Θεοφανώ).

Ἐν μέσῳ τῆς πανδήμου ταύτης τελετῆς,
Αὐγούστα, δὲν συμφέρει σκυθρωπὴν μορφὴν
νὰ δείξωμεν οὐδόλως. Τί τὸ αἴτιον
τῆς λύπης σου, γνωρίζω. Εἶνε ὁ χρησμός,
ὁ προμηνύων προσεχὲς τὸ τέλος μου,
κ' ἐν τῇ συζυγικῇ σου πρὸς ἐμὲ στοργῇ
ἡ εὐγενής ψυχή σου φίλη, θλίβεται.
Τὸ δεῖγμα τοῦτο τοῦ θερμοῦ σου ἔρωτος
μ' ἀνακουφίζει τόσον καὶ παρηγορεῖ,
ὥστε καὶ τὴν μαντείαν τὴν θανάσιμον
ὡς παιδικὸν νομίζω μορμολύκειον.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἰς τὸν γενναῖον ὄντως δορυκτήτορα
οὕτως ἁρμόζει ναὶ ἀλαλῇ, καὶ δύναται
πρὸ τοῦ λαοῦ του προσωπίδα νὰ φορῇ,
καλύπτουσαν τὰ βάθη τῆς καρδίας του.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ. 0,20
2).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	» 1,—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	» 2,—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	» 1,—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	» 0,20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	» 0,10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατός	» 0,10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	» 1,—
9).	**Χ. Χρηστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	» 2,—
10).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	» 0,10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	» 1,—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	» 0,50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	» 1,—
14).	**Γ. Ν. Χατζηδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	» 1,—
15).	**Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	» 1,—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	» 2,—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	» 3,—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	» 1,—
19).	A. Z. Stephanopoli, Le Facteur Grec dans le problème oriental,	» 0,50
20).	O. de Bezobrazow.—Notes sur la Question d'Orient.	» 0,50
21).	**Τιτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	» 0,—
22).	**Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	» 0,—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	» 0,—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	» 5,—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	» 1,50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	» 2,—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	» 0.10
28).	**Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	» 1.—
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	» 1,—
30).	**Γ. Στρατήγη.** — Μακεδονικὰ Τραγούδια	» 1,—
31).	**Ἰ. Κυλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	» 1,—

Τὰ ταχυδρομικὰ εἰς βάρος τῶν ἀγοραστῶν.

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης. . . . . φρ. 5.—

τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. . . . . » [illegible]

— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα » 1.—

~~Ἀλεξάνδρου Πιπινέλλου~~

Ἐπιστρέφεται ~~Κύριον~~

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ι' Τεῦχος 110ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1907 Φεβρουαρίου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1907

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΣΕΙΡΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐξέδωκε τὰ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ποιήματα τοῦ ἐμπνευσμένου ἐθνικοῦ ποιητοῦ κ. Γεωργίου Στρατήγη, ἐκ 12 τυπογραφικῶν φύλλων, καλλιτεχνικῶς ἐκτετυπωμένων.

ΤΙΜΑΤΑΙ

Ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ δρ. 1. — Ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ φρ. 1.

«ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ»

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩι 1900

Διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης: ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ἕκαστον ἔτος τῶν «Παναθηναίων» ἀποτελεῖται ἐκ δύο τόμων, ἤτοι ἐξ 800 σελίδων μὲ 120—150 εἰκόνας, ἐξ ὧν 20 καὶ πλέον ἐκτὸς τοῦ κειμένου ἐπὶ λευκοῦ καὶ χρωματιστοῦ χάρτου.

ΕΓΓΡΑΦΗ ΕΤΗΣΙΑ

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ . . . . ΔΡ. 25 — ΕΝ ΤΩι ΕΞΩΤΕΡΙΚΩι . . . . . . ΦΡ. ΧΡ. 25

ΕΞΑΜΗΝΟΣ . . . . » 13 — ΕΞΑΜΗΝΟΣ . . . . » » 13

Αἱ ἐγγραφαὶ ἄρχονται τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἢ Ἀπριλίου.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔντοκοι καταθέσεις

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δέχεται ἐντόκους καταθέσεις εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια καὶ εἰς χρυσόν, ἤτοι εἰς φράγκα καὶ λίρας στερλίνας, ἀποδοτέας εἰς ὡρισμένην προθεσμίαν ἢ διαρκῶς. Αἱ εἰς χρυσὸν καταθέσεις καὶ οἱ τόκοι αὐτῶν πληρόνονται εἰς τὸ αὐτὸ νόμισμα, εἰς ὃ ἐγένετο ἡ κατάθεσις, εἰς χρυσὸν ἢ δι' ἐπιταγῆς ὄψεως (chèque) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ ὁμολογιούχου. Τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τῶν ὁμολογιῶν πληρόνονται ἐν τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι καὶ τῇ αἰτήσει τοῦ καταθέτου ἐν τοῖς ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπέζης.

Τόκοι τῶν καταθέσεων

1 1)2 τοῖς ο)ο	κατ' ἔτος	διὰ	καταθέσεις	6 μηνῶν	τοὐλάχιστον.
2 τοῖς ο)ο	»	»	»	1 ἔτους.	
2 1)2 τοῖς ο)ο	»	»	»	2 ἐτῶν	
3 τοῖς ο)ο	»	»	»	4 ἐτῶν	
4 τοῖς ο)ο	»	»	»	5 ἐτῶν	

Αἱ ὁμολογίαι τῶν ἐντόκων καταθέσεων ἐκδίδονται κατ' ἐκλογὴν τοῦ καταθέτου ὀνομαστικαὶ ἢ ἀνώνυμοι)

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Συνέχεια έκ προηγουμένων κεφαλαίων.

Ἡ λεηλασία τοῦ Κρουσόβου

Οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Μακεδονίας — καὶ μεταχειρίζομαι τὴν λέξιν ταύτην μετ' ἀγανακτήσεως, μὴ ἀγνοῶν ὁπόσα διεπράχθησαν, διαπράττονται καὶ θέλουσι διαπράττεσθαι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐγκλήματα ἐν ὀνόματι τῆς θεᾶς ταύτης, ἥτις δὲν εἶνε πάντοτε πρόμαχος τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐκδηλοῦται πολλάκις καὶ ὡς παρένθυρσος, ὑπὸ ἀνοσίων παθῶν οἰστρηλατουμένη, ἐριννύς—οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Μακεδονίας, ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας, ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, μεγάλης μερίδος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, ἀνακηρύξαντος τοὺς ἡγέτας τῶν βαρβάρων ὀρδῶν τῆς Βουλγαρίας ὡς σωτῆρας τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, ἐξεδήλωσαν τὰ πραγματικὰ αὐτῶν ἔνστικτα ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ μακεδονικοῦ Κρουσόβου. Ἡ τραγῳδία τῆς Θεσσαλονίκης μηνὶ Μαΐῳ τοῦ 1903 ἦτο ἁπλῶς πρόλογος τοῦ ζοφεροῦ δράματος τῆς καταστροφῆς τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης κωμοπόλεως τῆς βορείου Μακεδονίας, εἰς ἣν ἔδωκαν χεῖρα συνεργείας οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Βασιβοζοῦκοι, αἱ ὀρδαὶ τῶν κομιτάτων τῆς Σόφιας καὶ τὰ ἄτακτα στίφη τοῦ Μπαχτιὰρ πασσᾶ. Δὲν αἰσθάνομαι ἐν ἐμαυτῷ ἀρκοῦν σθένος νὰ διηγηθῶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς στυγερᾶς καταστροφῆς τῆς ἀθλίας πόλεως, ἥτις ἀπὸ αἰώνων τυγχάνει ἐκ τῶν κυριωτάτων κέντρων καὶ ἐκ τῶν κραταιοτάτων προπυργίων τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς βορείου Μακεδονίας. Ἵνα καταδείξω καὶ εἰς τοὺς ψυχροτάτους καὶ τοὺς ἀδιαφορωτάτους τῶν ἀναγνωστῶν, ὁποία τυγχάνει ἡ βουλγαρικὴ κακουργία, συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἐμφύτου τῇ ἀνοσίῳ φυλῇ πανουργίας, ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν αὐτοπτῶν μαρτύρων τοῦ τελεσθέντος κακουργήματος κατ' ἀνθρώπων ἀθῴων, ὧν μόνον ἔγκλημα ἐτύγχανεν ἡ εἰς τὰ ἑλληνικὰ κέντρα προσήλωσις καὶ ἀφοσίωσις. Ἀλλ' ἰδίᾳ ἐπικαλοῦμαι ἐν τῇ διαδικασίᾳ ταύτῃ τὴν γνώμην ἐπισήμου πολιτικῆς ἀρχῆς, μηδὲν ἐχούσης συμφέρον νὰ μεροληπτήσῃ ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν τραγικῶν γεγονότων, ἅτινα ὑπομιμνήσκουσιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὰς ἀθλιωτέρας τραγῳδίας καταστροφῶν τῶν παρεληλυθότων αἰώνων.

Ἐν πρώτοις ἀναδημοσιεύω τὴν ἀφήγησιν αὐτόπτου μάρτυρος τῆς καταστροφῆς,

---

Σημείωσις «Ἑλληνισμοῦ». Ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην συγγραφὴ τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζη δημοσιευθήσεται ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς μηνὸς ἐν ἰδιαιτέρῳ βιβλίῳ, εἰς ὃ προσετέθησαν καί τινα κεφάλαια, προσφάτως συγγραφέντα. Ἐκ τούτων δημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὸ ἑνδέκατον καὶ τὸ δωδέκατον, τῶν ἐπιλοίπων δημοσιευθησομένων ἐν τοῖς τεύχεσι τῶν προσεχῶν μηνῶν.

οἷα ἐδημοσιεύθη τῇ 27ῃ Αὐγούστου 1903 ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐφημερίδι «Πατρίδι» τοῦ Βουκουρεστίου.

«. . . Οἱ ἐπαναστάται εἰσῆλθον εἰς Κρούσοβον τὴν νύκτα τῆς 20ης Ἰουλίου καὶ ἐκύκλωσαν πάραυτα τὸ διοικητήριον, ζητήσαντες τὴν παράδοσιν τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαλλήλων καὶ χωροφυλάκων· οἱ χωροφύλακες μὴ παραδιδόμενοι ἐπυροβόλησαν τοὺς κάτωθεν παρευρεθέντας πολίτας Νικόλαον Λέγαν (φρενοβλαβῆ) καὶ Δημήτριον Γκιόνδαν· ὅλοι οἱ Τοῦρκοι κλητῆρες κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι, γενόμενοι ἄφαντοι ἐκ Κρουσόβου, πλὴν ἑνὸς εὑρεθέντος παρὰ τὴν βρύσιν, ὅστις καὶ ἐφονεύθη. Οἱ ἀντάρται εἶτα ἐπολιόρκησαν τὸν στρατῶνα, εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἄκρον τῆς κάτω πόλεως, ἐν τῇ συνοικίᾳ Στρούγγας, παρὰ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν Βιτωλίων–Περλεπέ. Ἐκεῖ ἐζήτησαν τὴν παράδοσιν τῆς εὐαρίθμου φρουρᾶς ἐκ 50–60 ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ φρουρὰ διέφυγε, χωρὶς οὐδεὶς στρατιώτης νὰ πάθῃ τι· τότε οἱ ἀντάρται ἐκδικούμενοι ἔλαβον πετρέλαιον καὶ ἀφοῦ ἐπέχρισαν γύρωθεν καὶ ἔσωθεν τὸ κτίριον, ἔθεσαν πῦρ εἰς αὐτό· τὸ κτίριον ἐκάη μόλις τὴν ἄλλην ἡμέραν. Τὴν ἑπομένην, 21 Ἰουλίου, οἱ ἀντάρται ἔκαυσαν διὰ πετρελαίου τὸ διοικητήριον καὶ τὸ δημαρχεῖον, παρ' αὐτὰ δὲ ἐκάησαν 24 οἰκίαι καὶ 13 ἐμπορικὰ καταστήματα· εἶτα ἐφόνευσαν, ὡς φίλους δῆθεν τῶν Τούρκων, τὸν Ἰωάννην Βάνιαν ἁμαξηλάτην καὶ τὸν Γεώργιον Συώκην. (Τὸ ἐν Σοφίᾳ κομιτᾶτον ἐβεβαίωσε διὰ τοῦ ὀργάνου του, ὅτι οἱ ἀντάρται μετὰ τὴν κατοχὴν τοῦ Κρουσόβου ἐκάλεσαν 5 Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους κατόπιν καταδίκης (;) ἐφόνευσαν ὡς κατασκόπους τῶν Τούρκων).

«Ἀκολούθως ἐφόνευσαν τοὺς ἑξῆς Τούρκους :

«*Μεχμὲτ Ραΐφ* ἐφέντην τηλεγραφητήν· τὴν σύζυγον τοῦ *Γιασιάρ* ἐφέντη ὑποτηλεγραφητοῦ καὶ τὴν ὀκταετῆ θυγατέρα της· τὸν *Σιαβὰν* ἀγᾶν διανομέα· τὸν *Χουσνῆ* ἐφέντην ἀστυνόμον καὶ τὸν 15ῆ υἱόν του· τὸν *Ρεζὲπ* ἐφέντην, γραμματέα τῆς διοικήσεως καὶ τὴν σύζυγόν του· ἕνα Ἀλβανὸν γραμματέα τοῦ δημαρχείου καὶ 3 εἰσπράκτορας τῶν φόρων καὶ 5 σουβαρῆδες (ἐφίππους χωροφύλακας).

«Κατόπιν ἐφορολόγησαν τὸν λαὸν μὲ ἀπειλὰς καὶ δαρμούς· ἔδειραν ἀνηλεῶς τὸν ἐξ Αἰγύπτου ἄρτι ἀφικόμενον πλούσιον ὁμογενῆ καὶ πρόκριτον Κρουσοβίτην *Γιαννάκην Τόσιαν* καὶ οὕτω συνέλεξαν διὰ τῆς βιαίας φορολογίας 1500 λίρας ὀθωμανικάς, ἐζήτουν δὲ καὶ ὅπλα παρὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ δὲν εὗρον τοιαῦτα. Ἔλαβον ἐπίσης ἄλευρα, πρόβατα, κτήνη καὶ ἄλλα παντοῖα τρόφιμα, ἅτινα μετέφερον εἰς τὴν θέσιν Ἀλῶνι, ἔνθα οἱ ἀντάρται διεσκέδαζον καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἐν Κρουσόβῳ διαμονῆς αὐτῶν· τὸν λαὸν ἠνάγκασαν νὰ σκάπτῃ προχώματα. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι Κρουσόβου ἐπὶ 3 ἑβδομάδας ἦσαν συνηγμένοι ἀνὰ 5 – 6 οἰκογενείας ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ. Ἡ τοιαύτη κατάστασις τῆς ἐπαναστατικῆς κατοχῆς διήρκεσεν ἐπὶ 10 ἡμέρας, καθ' ἃς οὐδεμία ἐγένετο ἐπίθεσις ἐκ μέρους οὐδενὸς τουρκικοῦ ἀποσπάσματος.

«Τὴν 10ην Ἰουλίου ὁ Μπαχτιὰρ πασσᾶς ἐπὶ κεφαλῆς 10,000 στρατοῦ εἰσῆλθεν

εἰς Κρούσοβον καὶ ἐκύκλωσε μακρόθεν τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα, ἐπομένως καὶ τοὺς ἐπαναστάτας. Εἰς ἀπόστασιν 2 ὡρῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἔν τινι χωρίῳ συνήντησε 3 Κρουσοβίτας, εἰς οὓς ἔδωκεν ἐπιστολὴν διὰ τοὺς ἐν Κρουσόβῳ Ἕλληνας προκρίτους. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ δὲ ταύτῃ συνεβούλευεν αὐτοὺς νὰ λάβωσι τὰ πολύτιμα αὐτῶν πράγματα καὶ ν' ἀπέλθωσι τῆς πόλεως, διότι θέλει βομβαρδίσῃ αὐτήν.

«Ὁ κομιστὴς τῆς ἐπιστολῆς συνελήφθη κατὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸ Κρούσοβον ὑπὸ τῶν προφυλασσόντων ἀνταρτῶν, οἵτινες ἀφήρεσαν τὴν ἐπιστολὴν καὶ εἶδον τὸ περιεχόμενον.

«Βλέποντες ὅτι εἶχον περικυκλωθῇ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἀπέστειλαν εἰς τὸν Μπαχτιὰρ πασσᾶν 1000 λίρας ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀφήσῃ εἰς αὐτοὺς ἐλευθέραν τὴν ἔξοδον. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἔλαβε τὸ ποσὸν καὶ ἀφῆκε τοὺς ἀντάρτας νὰ ἐξέλθωσιν ἄθικτοι καὶ διαφύγωσιν οὕτω τὸν κίνδυνον τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς καταστροφῆς των.

«Οἱ ἀντάρται ἀπερχόμενοι εἰδοποίησαν φίλους των τινὰς νὰ διαφύγωσι καὶ οὗτοι, διότι ἡ πόλις ἔμελλε νὰ βομβαρδισθῇ. Οὕτως ἐγνώσθη εἰς τὴν πόλιν ἡ εἴδησις περὶ τοῦ κινδύνου, δν διέτρεχον οἱ κάτοικοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων λίαν πρωῒ τῆς 30 ἢ 31 Ἰουλίου, χωρὶς νὰ παραλάβωσι τίποτε μεθ' ἑαυτῶν ἔφυγον εἰς τὸ ἔξωθεν τῆς πόλεως δάσος, ἔνθα ἔμειναν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κεκρυμμένοι· πολλοὶ ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀναχωρήσωσιν· ὁ στρατὸς περὶ ὥραν 5 τουρκιστὶ (11 καθ' ἡμᾶς) εἰσῆλθε μεθ' ὅλου τοῦ πυροβολικοῦ διὰ μέσου τῆς πόλεως, οὐδενὸς ὑπάρχοντος πρὸς ἀντίστασιν καὶ κατέλαβε λόφον τινα ἔξωθεν τῆς πόλεως, δεσπόζοντα αὐτῆς. Οὐδεὶς ἐχθρὸς ὑπῆρχεν, ἐπομένως οὐδεὶς λόγος μάχης ἢ συμπλοκῆς, ἀλλ' εἰς τὸν στρατὸν καὶ τοὺς βασιβουζούκους ἐπετράπη ἡ διαρπαγὴ τῆς πόλεως· καὶ οὕτως ἐξετελέσθησαν αἱ γνωσταὶ λῃστεῖαι, φόνοι, ἐμπρησμοὶ καὶ λοιπαὶ ἀτιμώσεις.

«Ἡ λεηλασία τῶν οἰκιῶν καὶ καταστημάτων διήρκεσε καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν μεταμεσημβρίαν· οἱ στρατιῶται, μεταβαίνοντες καθ' ὁμάδας ἐκ 10 ἀνδρῶν ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, πρῶτον ἐγύμνωνον τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, λαμβάνοντες τὰ ἐπ' αὐτῶν χρήματα καὶ κοσμήματα, κατόπιν δὲ ἔθετον πῦρ εἰς τὰς οἰκίας. Ἀπορίας ἄξιον πῶς ἐσώθη ἡ βουλγαρικὴ συνοικία Κρουσόβου, ἥτις εἶνε ἀπόκεντρος.[1] Ἐξ αὐτῆς ἐκάησαν 2 — 3 οἰκίαι, αἱ πλησιέστερον κείμεναι πρὸς τὰς ἑλληνικὰς συνοικίας· (τὸ Κρούσοβον περιέχει 14 ἐν ὅλῳ οἰκίας, ἐξ ὧν αἱ 11 εἶναι ἑλληνικαὶ καὶ 3 βουλγαρικαί, ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 10,000 ψυχῶν, ἐξ ὧν 2,000 Βούλγαροι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἑλληνόβλαχοι).

«Τοιουτοτρόπως ἐλῃστεύθη τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως καὶ ἔπειτα ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν· ἡ λεηλασία καὶ οἱ ἐμπρησμοὶ ἤρξαντο ἐκ τῶν κάτω μερῶν πρὸς τὰ ἄνω τῆς πόλεως. Ἄγνωστον πόσοι ἄνθρωποι ἐκάησαν· τοῦ *Ἰωάννου Βοσνιάκου*,

1) Εὐνόητον. Οὕτως εἶχον συμφωνήσῃ οἱ Βούλγαροι λῃσταὶ μετὰ τοῦ Μπαχτιὰρ πασσᾶ.

ἀνέκαθεν ἐφόρου τῶν ἑλληνικῶν σχολείων Κρουσόβου, 2 οἰκίαι ἐλῃστεύθησαν καὶ ἐκάησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἐπειδὴ ἡ σύζυγός του ἔκρυπτε τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα ἐπὶ τοῦ σώματός της καὶ ἠρνεῖτο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ τὴν ἐπιθεωρήσωσι, κρατοῦσα διὰ τῶν χειρῶν της σφικτὰ τὰ ἐνδύματά της, εἷς στρατιώτης ὅμως ἐτρύπησε διὰ τῆς σπάθης τὴν μίαν χεῖρα ἐκ τῶν δύο μερῶν, ἀναγκάσας οὕτως αὐτὴν νὰ φανερώσῃ καὶ παραδώσῃ τὰ ἐπ' αὐτῆς πολύτιμα ἀντικείμενα. Οὕτως οἱ στρατιῶται παρέλαβον πολυτίμους τάπητας, κοσμήματα καὶ σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, χρήματα, χάλκινα σκεύη κ.τ.λ., μεθ' ὃ διὰ πετρελαίου ἔκαιον τὰς οἰκίας.

«Μετὰ τὴν διαρπαγὴν πρὸς τὸ ἑσπέρας ἤρξατο ὁ βομβαρδισμὸς τῆς πόλεως,ὅστις θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀνόητος καὶ ἄσκοπος, ἐὰν διὰ τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ συγκαλυφθῇ τὸ ἄλλο ἔγκλημα τῆς διαρπαγῆς τῆς πόλεως, ὡς καὶ ἡ τερατώδης δωροδοχία τοῦ ἀρχηγοῦ.Τὴν ἑπομένην ἡμέραν ἐπανελήφθη ἡ λεηλασία, διαρκέσασα μέχρι μεσημβρίας, ὁπότε ἀφιχθέντος ἐκ Μοναστηρίου τοῦ Μητροπολίτου κ. Ἀμβροσίου μετὰ διαταγῶν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ, οὗτος διέταξε διὰ σάλπιγγος τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἔξοδον τοῦ στρατοῦ καὶ οὕτως ἐσταμάτησεν ἡ καταστροφή.

«Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἅγιος Νικόλαος, τῆς ὁποίας τὸ εἰκονοστάσιον ἦτο βαρύτιμον καὶ περικαλέστατον, ἐπυρπολήθη, ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἐλεηλατήθη. Τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ὡς ἐκ θαύματος διεσώθη. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ στρατιῶται εἶχον χύσῃ ἐπ' αὐτοῦ πετρέλαιον καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ τὸ πυρπολήσωσι, ἤχησεν ἡ σάλπιγξ καὶ οὕτω φοβηθέντες μήπως ἐπέρχονται ἀντάρται,ἀφῆκαν τὰ πάντα καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδον.

«Τὸ σχολεῖον λέγεται, ὅτι ἦτο πλῆρες λαφύρων, ἅτινα μὴ δυνάμενοι νὰ φέρωσι πλέον οἱ παραφορτωμένοι τοιούτων στρατιῶται, ἐσώρευσαν ἐντὸς τοῦ σχολείου διὰ νὰ τὰ καύσωσιν. Ἐν τῇ διαρπαγῇ διεκρίθησαν ἰδίως δύο τάγματα Ἀλβανῶν.

«Οἱ ἐν τῷ δάσει κάτοικοι παρέμειναν ἐπὶ 2 ἡμερονύκτια τῶν πάντων στερούμενοι, ὅτε δ' ἐπανῆλθον εὗρον τὰς οἰκίας των οἱ περισσότεροι ἀποτεφρωμένας καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν μηδενισθεῖσαν. Μετὰ τὴν λεηλασίαν ὁ στρατός, ἐκτὸς ἑνὸς τάγματος, ἀπεσύρθη ἔξω τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ὅπως δὲ συγκαλύψῃ τὰ ἐγκλήματά του, συνέλαβε περὶ τοὺς 100 Κρουσοβίτας, ὡς δῆθεν ἐπαναστάτας καὶ ἀπέστειλεν ὑπὸ φρουρὰν εἰς Μοναστήριον, ὁπόθεν πάραυτα ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, γνωσθέντος, ὅτι ἦσαν φιλήσυχοι πολῖται. Ἀληθεύει, ὅτι οἱ ἀντάρται, κατὰ τὴν διατριβήν των ἐν Κρουσόβῳ, ἐξηνάγκασαν πολλοὺς νεανίσκους νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ καταταχθῶσι μεταξύ των, ἀλλ' οἱ νέοι οὗτοι βραδύτερον ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν πόλιν πρὸς τοὺς οἰκείους των.

«Ἐπυρπολήθησαν 450 οἰκίαι καὶ 250 ἐμπορικὰ καταστήματα, ἐκτὸς τῶν Ἐκκλησιῶν.

«Οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται καὶ βασιβοζοῦκοι ἐφόνευσαν ἢ κατέκαυσαν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν ἑκατοντάδας ἀθῴων, ἰδίᾳ γέροντας καὶ γυναικόπαιδα.

«Πρός ἐπίρρωσιν τῶν ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ ἐκτιθεμένων, ἀναδημοσιεύω πλήρη ἔκθεσιν τῆς καταστροφῆς ταύτης, γραφεῖσαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένου τῆς Ἀγγλίας κ. Βιλλιώτη. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐδημοσιεύθη μετ' ἄλλων συναφῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἄθλων τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν, λήγοντος τοῦ ἔτους 1903, ἐν τῇ *Κυανῇ βίβλῳ* ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὰ κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κρουσόβου ἐκτίθενται ὡς ἀκολούθως :

«Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν 2 Αὐγούστου ἠκούσθησαν συνεχεῖς πυροβολισμοὶ διὰ πυροβόλου καὶ παρατεταμέναι κραυγαί. Οἱ κάτοικοι, ἀφυπνισθέντες, ἠγνόουν τί συμβαίνει. Ταὐτοχρόνως οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν—βουλγαρικῶν καὶ ἑλληνικῶν—ἐκρούσθησαν ἰσχυρῶς, μετὰ μικρὸν δὲ ἐθεάθησαν φλόγες, ἐξερχόμεναι τοῦ κτιρίου, τοῦ χρησιμεύοντος ὡς κοναχίου. Πάντες ἐνόησαν, ὅτι Βούλγαροι ἐπαναστάται ἐκ τῶν παρακειμένων χωρίων εἶχον καταλάβῃ τὴν πόλιν.

«Ὁ τρόμος τῶν κατοίκων ἐπετάθη ἰδόντων, ὅτι τὸ πῦρ μετεδόθη ἀπὸ τοῦ κοναχίου καὶ εἰς ἄλλα κτίρια, κατοικούμενα ὑπὸ Τούρκων ὑπαλλήλων. Οἱ κομιτατζῆδες ἀνήρχοντο 250 — 300, διοικούμενοι ὑπὸ τῶν Πιτοῦ-Γκουλέ, Γκιουρτσίν, Τοδώρ, Χαρὲ καὶ τοῦ Ἰβάνωφ, στρατιωτικοῦ ἐκ Βουλγαρίας.

«Ἀφοῦ παρεβίασαν οὗτοι ἐργαστήριά τινα, ἐξ ὧν ἐπρομηθεύθησαν πετρέλαιον, ἐχρησιμοποίησαν τὴν πυροσβεστικὴν ἀντλίαν τοῦ δημαρχείου, πληρώσαντες αὐτὴν τοῦ εἰρημένου ὑγροῦ,ὅπως καύσωσι τὰ οἰκοδομήματα, οὕτω δὲ μέχρι τοῦ ὄρθρου κατεστράφησαν τὸ κονάκιον, τὸ ὡς στρατὼν χρησιμεῦον κτίριον καὶ δέκα ἐκ τῶν γειτονευόντων κτιρίων. Εἴκοσι στρατιῶται καὶ ὑπάλληλοι Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν.

«Μεταξὺ τῶν θυμάτων συγκαταλέγονται καί τις Ὀθωμανὶς καὶ μία κόρη. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς ὀκτὼ κομιτατζῆδες. Δέκα περίπου στρατιῶται καὶ ὑπάλληλοι τοῦ τηλεγραφείου κατώρθωσαν νὰ σωθῶσι. Τῇ πρωΐᾳ οἱ ἐπαναστάται ἀνύψωσαν ἐρυθρὰς σημαίας πολλαχοῦ τῆς πόλεως καὶ ἐσχημάτισαν εἶδος προσωρινῆς Κυβερνήσεως, διορίσαντες ἐκ τῶν κατοίκων ἐπιτροπήν, συγκειμένην ἐκ δύο Βουλγάρων, δύο Ἑλλήνων καὶ ἑνὸς Ρωμούνου, ἐπιτροπήν, ἥτις ἔλαβε διαταγὴν νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῶν τρεχουσῶν ἀναγκῶν καὶ ὑποθέσεων. Ἐννοεῖται, ὅτι ἐξαιρέσει ἴσως τῶν δύο Βουλγάρων, τὰ ἄλλα μέλη ἐδέχθησαν βίᾳ τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολήν.

«Δευτέρα εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἤνοιξε κατάλογον ἐράνων, ἀπειλήσασα θανάτῳ πάντα, ὅστις θὰ ἠρνεῖτο τὴν συνεισφοράν του. Ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν συνελέγησαν 20 — 25 χιλιάδες φράγκων. Ἄλλοι κατεγίνοντο εἰς τὴν κατασκευὴν τηλεβόλων ἐκ ξύλου, (κερασέας) αἱ δὲ χάλκιναι χύτραι τῶν οἰκιῶν ἡρπάγησαν πρὸς κατασκευὴν ὀβουζίων καὶ φυσιγγίων. Φρουραὶ καὶ περίπολοι ἐπετήρουν τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς πόλεως, ἐνῷ οἱ ἀρχηγοὶ διωργάνουν συλλαλητήρια καὶ ἀπήγγειλον πατριωτικοὺς καὶ ἐνθουσιαστικοὺς λόγους πρὸς ἐνθάρρυνσιν τοῦ λαοῦ. Ἐδήλωσαν εἰς τοὺς κατοί-

κους, ὅτι μετά τινας ἡμέρας ἐπικουρίαι θὰ ἤρχοντο ἐκ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ὅτι ἅπαντα τὰ χωρία μέχρι τῆς Ὀχρίδος καὶ τῆς Καστορίας ἐξηγέρθησαν, ὅτι ὁ Περλεπὲς καὶ τὸ Μοναστήριον κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ὅτι εἰς Κιοπρουλοῦ ἀφίκοντο δισχίλιοι Βούλγαροι καὶ Σέρβοι ἀξιωματικοί, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων κατελήφθη ὑπὸ τρισχιλίων Ἑλλήνων, ὅτι ἐπίκειται ἡ πτῶσις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι ἡ θέσις τοῦ Κρουσόβου εἶνε τόσῳ ὀχυρά, ὥστε οὔτε δεκακισχίλιοι Τοῦρκοι θὰ ἠδύναντο νὰ διώξωσιν αὐτοὺς ἐκεῖθεν, κλπ. κλπ. Ἑκατοντὰς νέων τῆς πόλεως ἐξηναγκάσθη νὰ δράξηται τῶν ὅπλων καὶ ἐργασθῇ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων, ἐνῷ αἱ γυναῖκες κατεσκεύαζον ἄρτον. Δέον νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐκτὸς τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν πρώτην νύκτα Τούρκων καὶ τῶν ἐμπρησθέντων ὀλίγων κυβερνητικῶν κτιρίων, οἱ κομιτατζῆδες δὲν διέπραξαν θηριωδίας κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

«Τῇ ἑπομένῃ Κυριακῇ 9 Αὐγούστου οἱ ἱππεῖς διετάχθησαν νὰ τελέσωσι μνημόσυνον ἐν τοῖς τρισὶ ναοῖς, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῶν κομιτατζήδων, τῶν πεσόντων κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Κρουσόβου. Ἀποσπάσματα ἐνόπλων ἐπαναστατῶν παρῆσαν εἰς τὰ μνημόσυνα.

«Κατὰ τὸ δεκαήμερον τοῦτο τῆς βουλγαρικῆς ἀντιβασιλείας ἡ ἀγορὰ ὑπῆρξε κλειστή, τὰ τρόφιμα ἠλαττοῦντο, αἱ δὲ ἀπόπειραι πρὸς εἰσαγωγὴν ἀλεύρου ἀπέτυχον, διότι οἱ ἀποστελλόμενοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πέριξ τῆς πόλεως στρατιωτῶν.

«Τῇ 12 Αὐγούστου, ὁ ἐκτὸς τῆς πόλεως στρατός, ἐνισχυθεὶς καὶ εἰς τρισχιλίους συμποσούμενος ἄνδρας, ἐπολιόρκησε στενῶς τὸ Κρούσοβον διὰ δέκα καὶ ὀκτὼ τηλεβόλων, ὧν τὰ ἓξ ὀρεινά. Ὁ Μπαχτιὰρ πασσᾶς ἐξέδωκε διάγγελμα, δι' οὗ προσεκάλει τοὺς ἐπαναστάτας, ἵνα παραδοθῶσι. Ληφθείσης ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως, διετάχθη ἡ προσβολὴ τῆς πόλεως διὰ τηλεβόλων. Μετὰ μίαν ὥραν οἱ πλεῖστοι τῶν κομιτατζίδων διεσκορπίσθησαν ἀνὰ τὰ ἐγγὺς ὄρη, οἱ δὲ κάτοικοι, τρέμοντες, ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὑπόγεια καὶ ἄλλα κρυσφύγετα τῶν οἰκιῶν. Τῇ 3ῃ ὥρᾳ μ. μ. τῆς Τετάρτης 12 Αὐγούστου, ὁ στρατὸς εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν βασιβοζούκων τῶν γειτόνων χωρίων Ἀδάλτζας, Βιρμπόσκας, Νερόβου, Κοτσίστε, Βελουτσίνας, Νοβοσσέλ κλπ.

«Ὁ Μπαχτιὰρ πασσᾶς ἔστησε τὴν σκηνήν του ἐπὶ λίαν εὐαέρου λόφου τῆς πόλεως, ὁ δὲ στρατὸς καὶ οἱ βασιβοζοῦκοι ἤρχισαν τὸ ἔργον των.

«Οἱ στρατιῶται, ἀνοίγοντες τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς οἰκίας, διήρπαζον τὸ περιεχόμενον τῇ βοηθείᾳ τῶν βασιβοζούκων, μεθ' ὃ ἔκαιον τὰς οἰκίας. Ἔτυπτον καὶ ἐτραυμάτιζον τοὺς πάντας, ὅπως ἐξαναγκάσωσιν αὐτοὺς νὰ δηλώσωσιν ὅσα χρήματα, κοσμήματα καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα εἶχον. Ἁρπάζοντες ἐκ τῶν ἀγκαλῶν τῶν μητέρων τὰ βρέφη, ἠπείλουν αὐτάς, ὅτι θὰ ἐφόνευον ταῦτα, ἂν ἐπέμενον ἀρνούμεναι. Αἱ σκηναὶ δ' αὗται ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Ὁλόκληρα φορ-

τία ἤχθησαν εἰς τὰ πέριξ τουρκικὰ χωρία, τάπητες, ἐφαπλώματα, ἐσώρρουχα, ἐπιτραπέζια σκεύη κτλ. Ὅσα ἀντικείμενα δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ μετακομισθῶσιν εὐκόλως, ἐθραύσθησαν, ὡς κάτοπτρα, τράπεζαι κτλ.

«Τὰ ἐγκλήματα καὶ ἡ πυρκαϊὰ ἐξηκολούθουν· τὸ πῦρ ἐπετείνετο· οἱ κάτοικοι ἔτρεχον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, ὅπως σωθῶσιν ἐκ τῶν φλογῶν, οἱ κατοικοῦντες ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς πόλεως κατώρθωσαν νὰ ἐξέλθωσιν αὐτῆς εὐκολώτερον, ἀλλὰ παρεδόθησαν εἰς τοὺς ἔξω στρατιώτας, οἵτινες ἀπεγύμνωσαν αὐτοὺς τῶν περιττῶν ἐνδυμάτων, τῶν ὡρολογίων ἢ τῶν χρημάτων, ἂν εἶχον τοιαῦτα. Ὅσοι τῶν κατοίκων εἶχον τὰς οἰκίας αὐτῶν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως προσεπάθησαν καὶ οὗτοι νὰ ἐξέλθωσιν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τοῦτο, ἢ ἂν κατώρθωσαν ἀπεγυμνώθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν.

«Τὴν πρωΐαν τῆς παρασκευῆς οἱ κάτοικοι τοῦ Κρουσόβου ἡμίγυμνοι, πειναλέοι, καταβεβλημένοι καὶ ἄϋπνοι, συνηθροίσθησαν ἐπὶ τῶν λόφων ἐκτὸς τῆς πόλεως, μετὰ δακρύων βλέποντες πόρρωθεν τὰς φλόγας, αἵτινες κατέστρεφον τὰς περιουσίας των· στρατιωτικαὶ ζῶναι περιεκύκλουν αὐτούς.

«Τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ ἐξηκολούθει ἐν τῇ ἐρημωθείσῃ πόλει τὴν λεηλασίαν καὶ τὸν ἐμπρησμόν, δὲν ἀνέστειλε δὲ τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον του. . . ἢ πρὸ τῆς βουλγαρικῆς συνοικίας, ἥτις ἔμεινεν ἀνέπαφος. Τὸ θαῦμα τοῦτο, ὡς βεβαιοῦται, ὀφείλεται εἴς τινας μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ Βουλγάρων καὶ εἰς βροχὴν χρυσοῦ, ἥτις ἔπεσεν ἐπὶ τῶν Τούρκων, ὅπως οὗτοι χαρισθῶσιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν συνοικίαν.

«Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶνε χαρακτηριστικώτατον, ἀποδεικνύει δὲ τὴν διαφθορὰν τῶν Τούρκων καὶ τὴν κακοήθη εὐφυΐαν, τὴν πονηρίαν καὶ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν Βουλγάρων, ἐφευρισκόντων μέσα ἐν ὥραις κρισίμοις. Ἀλλ' ἡ λεπτομέρεια αὕτη — ἣν ἰσχυρίζονται πολλοὶ ὡς ἀληθῆ—ἀποδεικνύει ταυτοχρόνως τὴν κακεντρέχειαν τῶν Βουλγάρων πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα. Καὶ πράγματι, διατί τὸ χρῆμα δὲν ἐδόθη κατὰ τὰς ἀρχάς, τουτέστι κατὰ τὴν εἰς Κρούσοβον εἴσοδον τῶν Τούρκων καὶ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν μεγάλων ἑλληνοβλαχικῶν συνοικιῶν ; Διατί ἐσκέφθησαν τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως μόνον μετὰ τὴν καταστροφὴν μεγίστου μὴ βουλγαρικοῦ τμήματος τῆς πόλεως ; Τὸ δοθὲν τοῖς Τούρκοις χρῆμα, ὅπως μὴ κακοποιήσωσι τοὺς Βουλγάρους, προήρχετο ἐκ συνεισφορῶν τῶν κατοίκων, οὐ μόνον τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βλάχων, τὸ πλεῖστον μάλιστα τοῦ χρήματος προήρχετο παρὰ τούτων. Τὸ ἐνόπλως ἀποσπασθὲν κοινὸν τοῦτο χρῆμα ἐχρησίμευσε μόνον εἰς ἐκείνους ἀκριβῶς, οἵτινες ὑπῆρξαν ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τῶν λοιπῶν.

«Τεσσαράκοντα περίπου ἢ πεντήκοντα κομιτατζῆδες ἐφονεύθησαν, ἢ ἐτραυματίσθησαν κατὰ τὸν πυροβολισμὸν ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ τῶν λόφων, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως τῆς πόλεως. Ὁ Ἰβανὼφ καὶ ὁ Πίτου Γκουλὲ συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν φονευθέντων. Οἱ ἄλλοι ἐτράπησαν ***γενναίως*** (;)

εἰς φυγήν, ἢ παρεδόθησαν, ἀφήσαντες τὰ πάντα εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων, ἀφοῦ προητοίμασαν τὴν καταστροφήν. Καὶ ἐκ τῶν στρατιωτῶν ὑπάρχουσιν ὡσαύτως εἴκοσι περίπου νεκροὶ καὶ τραυματίαι.

«Κατὰ τὸ εἰκοσιτετράωρον, καθ' ὃ οἱ στρατιῶται καὶ οἱ βασιβοζοῦκοι ἐλεηλάτησαν τὴν πόλιν, 300 οἰκίαι ἐκάησαν καὶ 600 ἐλεηλατήθησαν, 203 ἐργαστήρια ἐκάησαν καὶ ἐλεηλατήθησαν, 41 ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφονεύθησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς οἰκίαις, ὧν 41 πατριαρχικοὶ καὶ 3 μόνον Βούλγαροι.

«Ἐγένοντο 4 ἀτιμώσεις γυναικῶν καὶ μία ἀπόπειρα ἀπαγωγῆς τῆς δεσποινίδος Ξανθίππης Π. ἣν ἀπεπειράθησαν νὰ προσηλυτίσωσιν εἰς τὸν ἰσλαμισμόν. Ὁ ἐπεμβὰς θεῖός της Νικόλαος Π. ἐφονεύθη.

«Ἑκατοντάδες προσώπων ἐκακοποιήθησαν καὶ ἐδάρησαν.

«Ἐκ τῶν 116 παραδοθέντων ἢ συλληφθέντων 111 ἤχθησαν εἰς τὸ Μοναστήριον καὶ ἀπελύθησαν τῇ ἐπαύριον, 4 δὲ ἢ 5 ἐφονεύθησαν καθ' ὁδόν.»

Οὕτως ἐξεδηλοῦτο ἐν ἔτει 1903 ἡ ἀπελευθερωτικὴ δρᾶσις ἐν Μακεδονίᾳ τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν. Ἐλαμβάνετο πρόνοια καὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ὑπὸ τῶν τούτοις συμπαθῶς διατελούντων ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων, νὰ τηρῶνται μυστικὰ τὰ διαπραττόμενα ἐγκλήματα. Ἕκαστος εἶχε τοὺς λόγους αὐτοῦ.

Καθ' ὃν χρόνον διεπράττοντο τὰ κακουργήματα ταῦτα, ἅπασα σχεδὸν ἡ φιλελευθέρα τῆς Εὐρώπης δημοσία γνώμη δι' ἄρθρων ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ, διὰ πραγματειῶν ἐν τοῖς περιοδικοῖς, διὰ δημοσιευμάτων καὶ ἐπὶ τέλους διὰ συλλαλητηρίων, ἐν οἷς ἠγόρευον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ οἱ πρῶτοι τῶν ἐπιλέκτων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν, τὴν δρᾶσιν τῶν ὁποίων ἐχαρακτήριζεν ὡς *μακεδονικὴν ἐπανάστασιν*. Ἡ πολιτικὴ τῆς ὑποκρισίας καὶ τοῦ δόλου ἐθριάμβευεν. Ἐπὶ στιγμὴν ἡ Εὐρώπη εἶχε πιστεύσῃ, καὶ μέγα μέρος αὐτῆς δυστυχῶς πιστεύει ἀκόμη, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ φυλὴ ἀνέλαβε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν καταδυναστευομένων πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνισμός, *φρικτὸν εἰπεῖν*, συνεμάχησε πρὸς τοὺς Τούρκους, *καὶ μετ' αὐτοῦ βεβαίως τοῦ Μπαχτιὰρ πασσᾶ*, πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν ἀτυχῶν κατοίκων τῶν δύο τούτων τμημάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἰς τὴν τουρκικὴν δυναστείαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Φιλοβουλγαρισμὸς ἐν Εὐρώπῃ.

Οἱ καιροὶ μεταβάλλονται, καὶ μετ' αὐτῶν αἱ σκέψεις, αἱ ἀντιλήψεις, οἱ ἔρωτες τῶν ἀνθρώπων, αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι ἐπίσης. Ὁ πολιτισμός, ὅσον καὶ ἂν ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν κτῆσιν καὶ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, καταλαμβάνεται πολλάκις ὑπὸ τοιούτου ἐγωϊσμοῦ, ὑπὸ τοιαύτης ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τὴν ὑπολογίζουσαν πραγματικότητα, ὥστε καταφρονεῖ πᾶν ὅ τι εὐγενὲς καὶ ἀξιάγαστον δύναται νὰ ποθήσῃ καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγμάτωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. Ἐνθουσιᾷ σήμερον ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, ἀφοσιοῦται πρὸς τὰ εὐγενέστατα ἰδεώδη τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς φιλοπατρίας, πάσης ἐγκοσμίου ἀρετῆς, ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, οἱονεὶ ἐπιλανθανόμενος τῆς λατρείας τῆς προτεραίας, συντρίβει τὰ εἴδωλα αὐτῆς, ὅσον καὶ ἂν ἐθεωροῦντο ταῦτα ὑπ' αὐτοῦ θεοειδῆ καὶ ἀνέφικτα ὡς πρὸς τὸ κάλλος, ἵνα προσκυνήσῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ξόανον. Καταφρονεῖ τὸν Κυναίγειρον καὶ τὸν Λεωνίδαν, τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κανάρην, καὶ ἂν αἰδεῖται ἢ διστάζει νὰ κηρύξῃ τοῦτο δημοσίᾳ, παραβάλλει αὐτοὺς ἐν ὀδυνηρᾷ ἀποτυφλώσει πρὸς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λῃστήν, τὸν δολοφόνον, οἱονδήποτε κακοποιόν. Πάντα ταῦτα σημαίνουσι ριζικὴν μεταβολὴν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ ἀντιλήψει τῶν ἀνθρώπων. Αἱ λέξεις μετέβαλον ἔννοιαν, αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι σημασίαν.

Τοιοῦτό τι παρατηρεῖται κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην χρονικὴν περίοδον ἔν τισι χώραις τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὄργανά τινα τῆς δημοσίας γνώμης ἐπίστευσαν, καὶ κατώρθωσαν νὰ πιστεύσῃ καὶ πολὺς κόσμος, μεταξὺ τοῦ ὁποίου καὶ ἔγκριτοι πολιτικοὶ ἄνδρες, ὅτι κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἡ βουλγαρικὴ φυλή, βαπτισθεῖσα ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐκτήσατο τοιαύτην συνείδησιν τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων, ὥστε μετ' αὐτοθυσίας, ἀξίας τῶν εὐγενεστάτων αἰώνων τῆς ἱστορίας, ἀγωνίζεται σήμερον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, οὐχὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων βωμῶν καὶ ἑστιῶν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ὑπὲρ βελτιώσεως τῆς τύχης, ἀπελευθερώσεως τῶν ὑπὸ τὴν μουσουλμανικὴν δυναστείαν κακοδαιμονούντων Χριστιανῶν τῆς τρισαθλίας Χερσονήσου. Ὁ βουλγαρικὸς ἐγκέφαλος ἐξίκετο μέχρι τοιούτου σημείου ἠθικῆς δυνάμεως, ὥστε δὲν διστάζει νὰ θυσιάζῃ ὅ τι ἔχει καὶ ὅ τι δὲν ἔχει ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ σκοποῦ του, καὶ δὴ εἰδικώτερον ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἔστω καὶ ὑπὸ μορφὴν αὐτονομίας κατὰ πρῶ-

τον, τῶν γεωγραφικῶν τμημάτων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐφαρμοζομένου οὕτω διὰ τὰς δύο ταύτας ἀποκλειστικῶς ἐπαρχίας τοῦ πολυθρυλήτου 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης.

Ὡς γνωστὸν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις, τοῦτο ἐπιδιώκεται ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1885 βιαίας προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἡ ἐπιτυχοῦσα Βουλγαρία ἓν ἔσχε καὶ μόνον μέλημα—τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς Συνθήκης τοῦ ἉγίουΣτεφάνου, τὴν ἀποκατάστασιν τουτέστι τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας.

Ἐπὶ τῷ Ἰωβιλαίῳ καὶ τοῖς ἀλαλαγμοῖς τῆς πανσλαυϊστικῆς ταύτης ἐπιτυχίας ἡ βουλγαρικὴ μεγαλοπραγμοσύνη ἐνισχύθη ἔτι μᾶλλον, καὶ μάλιστα μετὰ τὰς ἐπισκέψεις εἰς τὴν βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν τοσούτων μεγιστάνων τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας, ὧν τελευταῖος ἦτο ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργός. Τὰ κομιτᾶτα ἀνεθάρρησαν ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ· καὶ ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ἔτους ἐκείνου τὰ τσρατολογηθέντα πανταχόθεν τῆς ἡγεμονίας στίφη ἤρξαντο εἰσβάλλοντα, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν πασιγνώστων ἀρχηγῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Σαράφωφ, ὁ Τσόντσεφ καὶ ὁ Γιάγκωφ, εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὸ μέγα κίνημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας ταύτης ἐκηρύσσετο ἀπὸ τῶν πλατειῶν τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης.

Τὸ κίνημα τοῦτο ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τῶν κομιτάτων τῆς Σόφιας ὡς *μακεδονικὴ Ἐπανάστασις*. Πολλοὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ φιλοβουλγαρικῶν κύκλων δὲν ἐδίστασαν, μὴ γινώσκοντες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀκριβῶς τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἢ καὶ ἀποπλανώμενοι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἐπίστευσαν καὶ κατώρθωσαν νὰ πιστεύσωσι καὶ ἄλλοι, ὅτι πράγματι ἐξηγέρθησαν οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας, Βούλγαροι τὴν καταγωγὴν κατὰ πλειονότητα, ἐπιζητοῦντες τὴν ἀπελευθέρωσιν ἑαυτῶν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας.

Ἔλαβον ἀφορμὴν ν' ἀντιληφθῶ προσωπικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐν ἔτει 1903, ὅτι πράγματι μέγα μέρος τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης, παραπλανηθὲν ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης ἐπιτηδιότατα διαβιβαζομένων τηλεγραφικῶν εἰδήσεων, ἢ ταχυδρομικῶν ἀνταποκρίσεων, ἐφρόνει ὅτι ἀληθῶς μέγα τι ἐτεκταίνετο ἐν Μακεδονίᾳ· ὅτι ἡ καταδυναστευομένη χώρα ἐξανέστη καὶ ὅτι ἡ ἐπανάστασις θὰ ηὐδοκίμει, ἂν δὲν ἀντενήργουν κατ' αὐτῆς οἱ *ἑλληνομανεῖς*, οἱ φανατικοὶ ὀπαδοὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, συντρέχοντες εἰς τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον τῶν νιζάμηδων καὶ τῶν Βασιβοζούκων.

Ὅπως πεισθῇ περὶ τούτου ἡ δημοσία ἐν Εὐρώπῃ γνώμη, ἐκτὸς τῶν ἐκ Σόφιας διαβιβαζομένων εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον πληροφοριῶν, μετέβαινον εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας ἔγκριτοι ἀντιπρόσωποι τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων πρὸς κατήχησιν παντὸς εὐγενοῦς ἀνδρός, ἐνθουσιῶντος ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν καταδυναστευομένων ἐθνικοτήτων. Παραλείπων πολλοὺς ἄλλους, περιορίζομαι νὰ μνημονεύσω

ἐνταῦθα τοῦ βουλευτοῦ καὶ καθηγητοῦ κ. Μιχαηλόβσκη, ἀπελθόντος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Εὐρώπην κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1902. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐχρημάτισεν ἐπί τινα καιρὸν καὶ πρόεδρος τοῦ μακεδονοαδριανουπολιτικοῦ κομιτάτου.

Καθὰ διηγεῖται εἷς τῶν ἐν Γαλλίᾳ συνηγόρων τῆς Νέας Βουλγαρίας, [1] ὁ πρόεδρος τοῦ μακεδονικοῦ κομιτάτου ἀπηυθύνθη εἰς πλείστους διακεκριμένους ἄνδρας τῆς Γαλλίας, διαπρέποντας ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ πολιτικῇ. Ἀλλ' ἐγὼ γινώσκω, ἐκ προσωπικῶν πληροφοριῶν, ὅτι ἐκτύπησε καὶ τὰς θύρας πάντων τῶν διακεκριμένων φιλελλήνων, ἴσως διότι ἐν τῇ κλασικῇ πατρίδι τῶν γενναίων ἰδεῶν πᾶς ἀνὴρ διαπρέπων ἐπὶ πνευματικῇ ὑπεροχῇ τυγχάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἔξοχος φιλέλλην. Ὁ ἀπεσταλμένος τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων διεβεβαίου τοὺς ἐν Γαλλίᾳ, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστάσεως εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης, δηλαδὴ ἡ εἰσαγωγὴ μεταρρυθμίσεων, καὶ ἐπὶ τέλους τῆς αὐτονομίας πρὸς πραγματικὴν αὐτῶν ἐπιτυχίαν. *Ἂν ὅμως ἡ Εὐρώπη* δὲν ἐξαναγκάσῃ *τὸν Σουλτᾶνον* εἰς ἐφαρμογὴν *σοβαρῶν* μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ πρὸ τοῦ *ἔαρος*, οἱ Βούλγαροι θὰ ἐξεγερθῶσιν.[2]

Τοιαῦτα ἐκήρυττεν ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν μακεδονικῶν κομιτάτων παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ κατήχει ὑπὲρ τῆς ἰδέας αὐτοῦ πάντα ἐλαυνόμενον ἐκ φιλελευθέρων καὶ φιλανθρώπων αἰσθημάτων. Μετ' αὐτοῦ, δὲν εἶνε ἄγνωστον τοῦτο, δὲν ἐδίστασαν νὰ συμπράξωσιν οἱ ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Λονδίνῳ διαμένοντες Ἀρμένιοι ἐκ μίσους πρὸς τὸν κύριον αὐτουργὸν τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρμενικῶν σφαγῶν, ὡς καί τινα ἐπαναστατικὰ στοιχεῖα, ἐνθαρρυνόμενα ὑπὸ τῶν πανσλαυϊστικῶν κύκλων. Οὕτως ἱδρύθη ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Λονδίνῳ τὸ λεγόμενον ἀρμενομακεδονικὸν κομιτᾶτον, ἐξ οὗ προῆλθε περὶ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ πόλει τὸ μέχρι τῆς σήμερον λειτουργοῦν *βαλκανικὸν* κομιτᾶτον. Πρόγραμμα τῶν κομιτάτων τούτων, ἅτινα ἐκτήσαντο θιασώτας πολλαχοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου, καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλβετίας, ἦτο ἡ καταπολέμησις τῆς τουρκικῆς δυναστείας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ, εἰδικώτερον δὲ ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐφαρμογῆς ἐν ταῖς χώραις ταύταις, καὶ ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ, τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν σχετικῶν ἄρθρων τῆς βερολινείου συνθήκης, τῶν μὴ ἐφαρμοσθέντων εἰσέτι *μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης*.

---

1) Georges Gaulis la question de Macédoine ἐν τῷ περιδικῷ δημοσιεύματι «Pages libres» (13 Janvier, 1903).

2) Διαπρεπὴς φιλέλλην καὶ περιφανὴς ρήτωρ τῆς γαλλικῆς βουλῆς, οὗ δὲν ἐπιθυμῶ ν' ἀναγράψω τοὔνομα, μοὶ ἔλεγεν, ὀλίγον καιρὸν μετὰ ταῦτα, ὅτι ἠρώτησε τὸν κ. Μιχαηλόφσκην, ἐπισκεφθέντα καὶ αὐτόν, τίνος λόγου ἕνεκα οἱ Βούλγαροι δὲν συνέπραξαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ὁ Βούλγαρος μεγαλοϊδεάτης ἤλλαξεν ὁμιλίαν, μὴ ἔχων τιν' απαντήση.

Ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ἐνταῦθα ὅτι, προκειμένου περὶ τῶν ἐν Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ εἰσακτέων μεταρρυθμίσεων, τὸ σχετικὸν ἄρθρον τῆς βερολινείου συνθήκης καθορίζει, ὡς καὶ ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ἐσημείωσα, ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται θὰ εἰσήγοντο ἐν ἁπάσαις ταῖςεὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἤτοι τῇ Μακεδονίᾳ, τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Ἀλβανίᾳ, τῆς Ἠπείρου ὁρισθείσης νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ἐν τούτοις τὰ ἐν Παρισίοις, ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ κομιτᾶτα, ἀδιαφοροῦντα διὰ τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν διετέλουν μετὰ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ οἱ Θρᾷκες, καὶ οἱ Ἀλβανοί, τῶν ταλαιπώρων Ἠπειρωτῶν ἐγκαταλειφθέντων καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν, ὑπείκοντα εἰς τὴν ἐγωϊστικὴν πρόσκλησιν τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, ἐπελάθοντο τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ περιώρισαν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν μόνον διὰ τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἀρμενίους.

Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοιούτων ἰδεῶν ἐξεδηλώθη, ἀρχομένου τοῦ 1903, ἐν Εὐρώπῃ παράδοξον φιλοβουλγαρικὸν ρεῦμα, ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων τῆς Μακεδονίας Χριστιανῶν, ἀγωνιζομένων ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος κατὰ τῆς σουλτανικῆς δεσποτείας. Καὶ δὲν ἤρκεσε μόνον τοῦτο. Οἱ πρωτοστατοῦντες ἐν τῇ ἀρμενομακεδονικῇ ταύτῃ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην διαδηλώσει ὑπεστήριζον τὴν γνώμην, ὅτι τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐξασκουμένης τυραννικῆς ἐξουσίας δὲν εἶνε ὑπεύθυνοι μόνον οἱ ὑπάλληλοι τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ οἱ λειτουργοὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, συμπράττοντος καὶ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Κατὰ καθῆκον καὶ ἐκ προσωπικοῦ ἐνδιαφέροντος θέλω παρακολουθήσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐν Εὐρώπῃ φιλοβουλγαρισμοῦ. Κρινάτωσαν οἱ ἀμερόληπτοι.

Εἶπον, ὅτι κύκλοι τινὲς τῶν ἐν Εὐρώπῃ κατελήφθησαν ὑπὸ φιλοβουλγαρισμοῦ, ὑπολαβόντες ὅτι ἡ Μακεδονία οἰκεῖται ὑπὸ Βουλγάρων καὶ ὅτι εὐάριθμοι εἶνε οἱ Ἕλληνες, οἵτινες, κατὰ τὸν κ. de Pressensé, ἕνα τῶν ἐνθουσιωδεστάτων ἀποστόλων τοῦ βουλγαρισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, οὐδέποτε κατῴκησαν τὴν Μακεδονίαν, ἥτις δὲν ἦτο ἑλληνικὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἵτινες τῷκαιρῷ ἐκείνῳ ἦσαν οἱ δύο μόνον Ἕλληνες ἐν μέσῳ λαῶν βαρβάρων. [1]

Ἐκ τῶν κύκλων τούτων ἀπετελέσθη τὸ ἀρμενομακεδονικὸν κομιτᾶτον, οὗ τὰ κυριώτατα τῶν μελῶν ὑπῆρξαν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ πολιτικῇ, τοῖς γράμμασι, τῇ ἐπιστήμῃ. Ἐκ τούτων πολλοὶ ἀπεμακρύνθησαν βραδύτερον, ἀντιληφθέντες τοῦ ψεύδους τῆς μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς μὴ προερχομένης ἐκ τῶν κατοίκων. Αὐτὰ τὰ πράγματα ἀκολούθως, ἐπιβεβαιούμενα ὑπὸ ἐπισήμων ἐκθέσεων, ἐμαρτύρουν, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἡ διαβοηθεῖσα ὡς τοιαύτη ἦτο ἐπιδρομὴ συμμοριῶν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας.

Ἐξ ὅσων ἐξέθηκα ἐν τοῖς δυσὶ προηγουμένοις κεφαλαίοις, οὐδεμία ἐξερράγη ἐπα-

1) Ταῦτα ἐξεστόμισεν ὁ κ. de Pressensé ἐν τῇ γαλλικῇ βουλῇ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1903.

νάστασις ἐν Μακεδονίᾳ, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξεγερθῇ, διότι ἐν τοῖς δυσὶ βιλαετίοις τῆς χώρας ταύτης, τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τῷ Μοναστηρίῳ, ἡ πλειονότης τοῦ οἰκοῦντος πληθυσμοῦ ἀποτελεῖται ἐξ Ἑλλήνων, οἵτινες οὐδένα εἶχον λόγον νὰ μετάσχωσιν, ἢ νὰ ἐνισχύσωσι τὴν βουλγαρικὴν ἐπιδρομήν. Βεβαίως οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ δὲν διετέλουν ηὐχαριστημένοι· ἴσως μάλιστα ἦσαν ἐχθρικώτεροι πρὸς τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, διότι τὰ ὄργανα αὐτῆς συνεμάχουν πολλάκις μετὰ τῶν συμμοριῶν. Διετέλουν κατ' ἀνάγκην ἀδιάφοροι· ἔν τισι μόνον περιστάσεσιν ἐξηναγκάζοντο ν' ἀμυνθῶσιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁλόκληροι συμμορίαι ἤθελον ἐφορμήσῃ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρίων, οὐδεμιᾶς χορηγουμένης αὐτοῖς ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐπικουρίας. Καὶ ἐν τούτοις, ἡ ληστρικὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἔχουσα χαρακτῆρα ἐπιδρομὴ τῶν Βουλγάρων κατωρθώθη νὰ διαφημισθῇ ὡς *μακεδονική*, βουλγαρικὴ τουτέστιν ἐπανάστασις, ἵνα προκληθῇ φιλοβουλγαρικὸν ρεῦμα ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ.

Τίνα ὑπῆρξαν τὰ ἀνδραγαθήματα ἐν Μακεδονίᾳ τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος, ὥστε νὰ προκληθῇ ὑπὲρ αὐτῶν ἐξέγερσις τῆς δημοσίας γνώμης; Ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν καὶ τὴν κρίσιν αὐθεντικῶν πηγῶν, καὶ δὴ τὴν τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν τῆ Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἐν Εὐρώπῃ εὐάριθμοι φιλοβούλγαροι ἐκήρυττον σταυροφορίαν ὑπὲρ τῶν πελατῶν αὐτῶν, τῶν ἐν Μακεδονίᾳ λῃστευόντων καὶ λεηλατούντων, καὶ ἠγόρευον ὑπὲρ τῆς μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ δικαίου αὐτῆς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πεπολισμένου κόσμου, ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἔγραφε τὰ ἑπόμενα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Καντερβουρίας: «Ἤκουσα πλέον ἢ ἅπαξ νὰ λέγηται, ὅτι οἱ ἐπικρίνοντες τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας τῶν κομιτάτων λησμονοῦσι τὰς προκλήσεις, ὧν ἐγένοντο οὗτοι ἀντικείμενον· ἡ γνώμη μου δὲν εἶνε τοιαύτη. Ἔχομεν νὰ κρίνωμεν ἀνθρώπους καὶ οὐχὶ ἀγγέλους, καὶ ὅταν βλέπωμεν ἔγκλημα κατ' ἐγκλήματος, σκληρότητα κατὰ σκληρότητος, δυνάμεθα βεβαίως νὰ θλιβῶμεν διὰ τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ὀφείλομεν οὔτε νὰ θαυμάσωμεν, οὔτε νὰ ἐκπλαγῶμεν, καὶ ἐπὶ πλέον δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ μεμφθῶμεν. Τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα διέπραξαν ὠμότητας, οὐχὶ ὅπως ἀποκρούσωσι τὰς ὠμότητας τῶν ἀντιπάλων, ἀλλ' ὅπως προκαλέσωσιν αὐτάς· ἐσκέφθησαν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, ὅτι ἐὰν ἡ Τουρκία ἠναγκάζετο νὰ ἀποστείλῃ πολυάριθμον στρατὸν εἰς τὴν τεταραγμένην ἐκείνην χώραν, ὅπως ὑπερασπίσῃ ἑαυτήν, θὰ ἐδημιουργοῦντο *πράγματα*, ἅ περ θὰ προὐκάλουν τὴν παγκόσμιον ἀγανάκτησιν. Ἄλλως τε δὲν ἐδίστασαν νὰ διαπράξωσιν ἐγκλήματα καὶ κατὰ πολλῶν ἀθώων.»

Παρακατιὼν ὁ κ. Μπάλφουρ προσθέτει: «Οἱ ἐξαρχικοὶ πληθυσμοὶ (οἱ Βούλγαροι) καταδιώκουσι τοὺς Πατριαρχικοὺς (τοὺς Ἕλληνας) μετὰ μείζονος ἔτι ὠμότητος».

Ταὐτοχρόνως καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας

ἐπιστοποίει τὰ κακουργήματα τῶν Βουλγάρων καὶ ἠρνεῖτο πᾶσαν ἐπανάστασιν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀγορεύων ἐν τῇ γαλλικῇ βουλῇ : «Θέλουσιν (οἱ Βούλγαροι) τὴν ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν· θέλουσι τὸ πᾶν καὶ ἀμέσως, καὶ διὰ νὰ ἐξαναγκάσωσι τὴν Εὐρώπην νὰ τοῖς τὴν χορηγήσῃ, ἐπιδίδονται εἰς ἀχαρακτηρίστους ἐγκληματικὰς πράξεις. Ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι αἱ βολαί των διευθύνονται κατὰ προτίμησιν ἐναντίον τῶν ὑπηκόων τῶν Δυνάμεων, παρ' αἷς ἡ δυστυχία τῶν συμπατριωτῶν των εὗρε τὴν περισσοτέραν συμπάθειαν ('Αληθῶς ! 'Αληθῶς !).

«Ἡ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα ἀνατινάσσεται, ὁ «*Γκουαδαλκιβίρ*» ἐκρήγνυται, ἀργότερον μία σιδηροδρομικὴ ἁμαξοστοιχία ἐκτροχιάζεται, ἀφαιροῦσα τὴν ζωὴν ὑπὸ τὰ συντρίμματα αὐτῆς πολλῶν ταξειδιωτῶν, ὅλως ἀθῴων τῆς ἀξιοθρηνήτου καταστάσεως τῆς Μακεδονίας.

«Καί, διὰ νὰ ἐπιταθῇ ἡ δριμύτης τῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης, ἰδοὺ εἰς τοὺς ἐπαχθεῖς φόρους, τοὺς εἰσπραττομένους ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰσπρακτόρων, προστιθεμένας τὰς φορολογίας τῶν λησταντάρτων ! Οὐαὶ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν ἀρνηθῇ νὰ κενώσῃ τὸ βαλαντιόν του, ἢ νὰ ἀνοίξῃ τὸ κιβώτιόν του ! Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἀρνούμενον νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν λησταντάρτικῶν συμμοριῶν ! Ὁ Κῶδηξ τοῦ Ἐσωτερικοῦ Ὀργανισμοῦ τοῦ Κομιτάτου δὲν προβλέπει ἢ μίαν μόνην ποινὴν διὰ πᾶσαν παράβασιν τῶν νόμων, οὓς δημοσιεύει, καὶ αὕτη ἐστὶν ὁ θάνατος !

«Δύνασθε νὰ κρίνητε, Κύριοι, περὶ τῆς δυστυχίας τῶν κατοίκων. Ἐκεῖνοι, οὓς δὲν συγκρατεῖ εἰς τὴν γενέτειραν γῆν ἀκατανίκητος στοργή, κατακλύζουσι τὰ μεταναστευτικὰ γραφεῖα. «**Φεύγουσι**, μοὶ γράφει εἷς τῶν ἡμετέρων προξένων, ***φεύγουσιν ὅπως διασωθῶσι ταὐτοχρόνως ἔκ τε τῶν Τούρκων καὶ ἐκ τῶν κομιτατζήδων***.

Ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις ἐνόμισεν ὡσαύτως, ὅτι ἦτο ὑπόχρεως νὰ καταγγείλῃ καὶ νὰ ἀναθεματίσῃ τὰ τρόπαια ταῦτα τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Ἀντιγράφω πρὸς τοῦτο περικοπὴν ἐξ ***ἀνακοινωθέντος*** κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ***Κυβερνητικῷ Μηνύτορι*** τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας· ἔχει δ' ὡς ἑξῆς : «Μὴ εὑρίσκοντες ὑποστήριγμα τῶν πολιτικῶν των σχεδίων εἰς τὰ μὴ βουλγαρικὰ στοιχεῖα τῆς Μακεδονίας οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος, ἠναγκάσθησαν νὰ προκαλέσωσιν ἐν τῷ τόπῳ γενικὴν ἐξέγερσιν, διαπράττοντες πράξεις βιαιότητος καὶ σκληρότητος καὶ ἐξαπλοῦντες τὴν φρίκην, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐσχεδιασμένων μεταρρυθμίσεων. Παρὰ τὰ μέτρα δὲ τῆς προφυλάξεως, ἅτινα εἶχε λάβῃ ἡ Κυβέρνησις τῆς Σόφιας, δυστυχῶς τὸ μακεδονικὸν κίνημα ἔλαβε μεγαλειτέραν ἔντασιν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βουλγαρικῇ Ἡγεμονίᾳ, διότι ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν στοιχείων, ἅτινα ἐπίστευσαν ἀδίκως ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπανάστασις ἀφίετο ἐλευθέρα, θὰ ἐξηνάγκαζε τὴν Ρωσσίαν νὰ τροποποιήσῃ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς καὶ νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπραγματοποιήτων σχεδίων τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ἡ ὀλεθρία αὕτη πλάνη, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρ-

νησις δὲν ἔπαυσεν ἐπιβλέπουσα, προὐξένησεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῶν μακεδονικῶν βιλαετίων μεγάλα δυστυχήματα, εἰς ἃ εἶνε δυνατὸν νὰ τεθῇ τέρμα σοβαρῶς διὰ τῆς παρεμποδίσεως τοῦ νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν Τουρκίαν νέαι συμμορίαι καὶ τῆς καταπαύσεως οὕτω τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνεργίας τῶν Κομιτάτων. Τοιουτοτρόπως μόνον θέλει καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀμέσου ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πληθυσμῶν καὶ αἵτινες δύνανται νὰ προστατεύσωσιν αὐτὰς ἐνατίον τῶν ὠμοτήτων τῶν Τούρκων.

«Προσπάθειαι ἐνεργητικώταται κατεβλήθησαν πρὸς χαλίνωσιν τοῦ φανατισμοῦ τῶν Μουσουλμάνων, ἀλλ' εἶνε εἰς ἄκρον δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ τοιοῦτον ἕνεκα τῆς ἐντάσεως, ἣν ἔλαβον αἱ ταραχαί. Ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις, ὡς καὶ ἡ αὐστροουγγρική, προέβησαν ἐκ νέου εἰς κατηγορηματικὰς παραστάσεις ἐν Σόφιᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπὶ πλέον δὲ αἱ συνυπογράψασαι τὴν βερολίνειον Συνθήκην Δυνάμεις, ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τῆς προτάσεως τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐπιθυμοῦσαι νὰ προλάβωσι πᾶσαν ἀπερίσκεπτον καὶ κινδυνώδη πρᾶξιν, ἐπεφόρτισαν τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν νὰ κοινοποιήσωσι τῇ Πύλῃ καὶ τῇ Βουλγαρίᾳ, ὅτι εἰσὶ καθ' ὁλοκληρίαν σύμφωνοι μετὰ τῶν δύο Αὐτοκρατοριῶν πρὸς πᾶν ὅ τι ἀφορᾷ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ νὰ διακηρύξωσι πρός τε τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν «βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν τοὺς ἑξῆς ὅρους: «Ἡ ἐν τοῖς τουρκικοῖς βιλαετίοις δημιουργηθεῖσα κατάστασις πραγμάτων ὑπὸ τῶν ἐγκληματικῶν ἐνεργειῶν τῶν Κομιτάτων καὶ τῶν λησταναρτικῶν συμμοριῶν οὐδόλως μεταβάλλει τὰς βλέψεις τῶν Δυνάμεων ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἐπεξεργασθὲν πρόγραμμα ἐνεργείας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου ὑπὸ τῶν δύο μᾶλλον ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, ἑπομένως οὔτε ἡ Τουρκία, οὔτε ἡ Βουλγαρία δύνανται νὰ ἐλπίζωσιν εἰς τὴν ὑποστήριξιν οἱασδήποτε Δυνάμεως ἐν περιπτώσει φανερᾶς ἢ μυστικῆς ἀντενεργείας πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματος τούτου»,

Αἱ καταγγελίαι αὗται ἐπισήμων ἀρχῶν δὲν κατώρθωσαν ἀμέσως νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς δημοσίας γνώμης, οὐδὲ νὰ μεταβάλωσι τὸ τεχνικώτατα δημιουργηθὲν φιλοβουλγαρικὸν πνεῦμα ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ φιλοβουλγαρισμὸς ἐκραταιοῦτο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, κηρυττόμενος εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινὸν διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων δημοσιευμάτων καὶ διὰ συλλαλητηρίων.

Ἀλλὰ ποῖα τὰ αἴτια τοῦ φιλοβουλγαρισμοῦ τούτου, καὶ τίς ἡ δικαιολογία;

Κατὰ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐπὶ τῇ ἑλληνικῇ ἐξεγέρσει τοῦ 1821, ἐξεδηλώθη πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ζωηρὰ συμπάθεια ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Ὁ ἀγὼν αὐτῶν διεξήγετο *ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος*, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἐθνικῶν δικαίων λαοῦ, κεκτημένου τὰς εὐγενεστάτας σελίδας ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διεκδικοῦντος δὲ τὰ δίκαια ταῦτα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς δι' ἀπαραμίλλων ἀγώνων καὶ θυσιῶν. Καθίστατο ἄξιος ἐλευ-

θερίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ δικαιολογία τῶν ἐν Εὐρώπῃ φίλων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τῶν *φιλελλήνων*, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀγῶνος τούτου, οὐ μόνον λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἔργοις, μὴ διστάσαντες πολλοὶ ἐξ αὐτῶν νὰ θυσιάσωσι καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν. Οὕτως ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν κατέστη τὸ πρόγραμμα πάσης εὐγενοῦς ψυχῆς ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ.

«Ἡ ἀποχή, λέγει ὁ Γερβῖνος, ἣν αἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης εἶχον τηρήσῃ μέχρι τοῦδε ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος, ἡ συντηρητικὴ σοφιστεία τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, ἡ ἀδιαφορία τῆς Πρωσσίας, ἡ ἄσκοπος ἐπιφύλαξις τῆς Γαλλίας, οἱ ψυχροὶ ὑπολογισμοὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ αὐτὴ ἡ ἐκ Βερώνης ἀπαγόρευσις δὲν κατώρθωσαν νὰ ψυχράνωσι τὰς συμπαθείας, τὰς ὁποίας ἔτρεφον ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἅπασαι ἀνεξαιρέτως αἱ χῶραι. Αἱ τύχαι καὶ αἱ πράξεις πάντων τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας ἀγωνιζομένων ἐθνῶν διεγείρουσι τὰς συμπαθείας τῶν ἀνθρώπων· ὅ τι ὅμως καθίστη τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν πάσης ἄλλης ἑλκυστικωτέραν ἦτο αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν ἐπαναστατησάντων, ἦτο αὐτὴ ἡ γῆ, ἐφ' ἧς συνεκροτεῖτο ὁ ἄνισος ἀγὼν κατὰ τῆς βαρβάρου κυριαρχίας, τῆς ὁποίας ἡ ὕπαρξις ἦτο καὶ νῦν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λουθήρου, προσβολὴ καθ' ἅπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ ἀναζωπυρωθεῖσα ἀνάμνησις τοῦ πεπτωκότος μεγαλείου καὶ τῶν μακροχρονίων βασάνων, ἐξ ὧν ἠγωνίζετο νὰ ἐξέλθῃ τὸ ἔθνος τοῦτο, τὸ ὑπὸ τῶν στιγμάτων τῆς δουλείας παραμορφωθέν, συνεκίνησαν βαθέως τὴν Εὐρώπην καὶ παρεκίνησαν εὐθὺς ἐξ ὑπαρχῆς τοὺς λαοὺς αὐτῆς νὰ τείνωσι φιλανθρώπως καὶ εἰλικρινῶς χεῖρα βοηθείας, πεπεισμένοι, ὅτι διὰ τούτου ὤφειλον νὰ ἐκτελέσωσιν ἀρχαίαν καὶ αἱματηρὰν ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης ἐκδίκησιν. Ἀπὸ δὲ τῶν πρώτων συμπαθειῶν τούτων μετέβησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ἐλπίδας, ὅταν τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Ἑλλήνων ἐν Χίῳ, ἐν Ἀργολίδι καὶ ἐν Μεσολογγίῳ ἐξῆψαν τὴν φαντασίαν τῶν ἐνθουσιαστῶν καὶ διήγειραν τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν περιεσκεμμένων καὶ τῶν ἐναντίων». [1]

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδικαιολογεῖτο, ἢ μᾶλλον ἐπεβάλλετο ἡ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα συμπάθεια. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1903 οὐδὲν τοιοῦτο συνέβαινε. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ὁ μακεδονικὸς λαὸς ἐταλαιπωρεῖτο ἐκ τῆς τουρκικῆς κακοδιοικησίας, ὅτι οἱ Ἀρμένιοι ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Κούρδων καὶ τῶν Βασιβοζούκων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῆς αὐτοκρατορίας λαοί, μηδὲ τῶν Μουσουλμάνων ἐξαιρουμένων, δὲν διετέλουν εὐτυχέστεροι ὑπὸ τὸ ὑφιστάμενον πολιτικὸν σύστημα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ἐπικαλοῦμαι καὶ πάλιν τὴν ῥῆσιν τοῦ κ. Μπάλφουρ, ὅτι οἱ ἐξαρχικοὶ πληθυσμοὶ (τῆς Μακεδονίας), δηλ. οἱ Βούλγαροι, καταδιώκουσι τοὺς πατριαρχικοὺς (τοὺς Ἕλληνας) μετὰ μείζονος ὠμότητος.

(1) **Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts seit der Wiener Verträgen** τομ. 5, 6.).

Ὑπὲρ τοιούτων *ἐλευθερωτῶν* τῆς Μακεδονίας κατηχεῖτο ἡ δημοσία εὐρωπαϊκὴ γνώμη.

Κορυφαῖοι τοῦ φιλοβουλγαρισμοῦ τούτου ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ μὲν οἱ περὶ τοὺς κυρίους Πρεσσανσέ, ἀντιπρόσωπον ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ, καὶ Βίκτωρα Μπεράρ, τὸν ἄλλοτε συγγραφέα συγγράμματος γνωστοτάτου, βραβευθέντος ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἐν ᾧ μετὰ πολλῆς ἀφοσιώσεως συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ, διὰ ψυχολογικωτάτης ἀναλύσεως ἐξηγήσας τὴν ὁσημέραι ἐκδηλουμένην μείζονα ἐξάπλωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐν αὐτῇ δυνάμεως. Ἤδη, ἐν ἔτει 1903, ὁ ἔγκριτος συγγραφεὺς μετέβαλε γνώμην. Ἀντὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ οὐδὲν ἄλλο φυλετικὸν στοιχεῖον βλέπει πρωτοστατοῦν ἢ τὸ μακεδονικόν, οὐδεμίαν ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἰδιοφυὲς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἀλλὰ βουλγαροφρονοῦν, ὑποστὰν τὴν ἐπιρροὴν τοῦ βουλγαρικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ χαρακτῆρος. Εἰς τὸν νέον τοῦτον ἱστορικὸν παράγοντα ἐλπίζει ὁ συγγραφεύς. Οὗτος εἶνε ὁ προωρισμένος ν' ἀποκαθάρῃ ἀπὸ τῆς λύμης τοῦ μουσουλμανισμοῦ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου καὶ νὰ καθοδηγήσῃ αὐτὴν πρὸς νέαν ἱστορικὴν σταδιοδρομίαν ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῶν Βουλγάρων.

Τοιοῦτο ἦτο τὸ καινὸν δόγμα τοῦ ἐγκρίτου συγγραφέως. Ἀναλύω διὰ βραχέων τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ δημοσιευθέντα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὸ πρῶτον μὲν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Παρισίων», ἀνατυπωθέντα δὲ καὶ ἐν εἰδικῇ βίβλῳ.[1]

Ὁ Μακεδονογνώστης συγγραφεύς, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν μελετῶν τὰ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου συμβαίνοντα, ἐξῆρε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, πολλαχοῦ μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔγραφεν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀναπτύσσεται οὐχὶ κατὰ τὰς ἀρχαίας συνηθείας διὰ τῆς βίας τοῦ πολέμου καὶ τοῦ ξίφους, διευθυνόμενον ὑπ' ἀνδρῶν θεοπέμπτων, ἀλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον οὕτως εἰπεῖν φιλοσοφικὸν τύπον, διὰ τῆς κατακτήσεως τῶν πνευμάτων καὶ τῆς ἐλευθέρας συγκαταθέσεως τῶν ἀτόμων.[2]

Ὀλίγιστα παρήρχοντα ἔτη, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ συγγραφεὺς ἀνέλυε τὰ κατὰ τὴν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐργασίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἤδη, ἐν ἔτει 1903, ἡ ἀντίληψις, ἣν ἔσχεν ἄλλοτε περὶ τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως καὶ δραστηριότητος, μετεβλήθη ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐν τῇ ταλαιπώρῳ ταύτῃ Χερσονήσῳ ὁ μὲν Ἕλλην ἐκπροσωπεῖ τὸ στάσιμον στοιχεῖον, ἀκολουθοῦν τὰς τετριμμένας μεθόδους, μὴ τολμῶν νὰ ἐξέλθῃ τῆς σφαίρας τοῦ κλασικισμοῦ, ἀποστρεφόμενος δὲ τὰς νέας μεθόδους καὶ ἰδέας. Ἡ ἑλληνικὴ ἀνατροφὴ βασίζεται ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους, ὁ Ἕλλην ὀμνύει ἐπὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι θυσιασθέντων ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Τοὐναντίον ἡ βουλγαρικὴ ἀνατρο-

1) Pro Macedonia (1904).
2) La Turquie et l'Hellénisme Contemporain.

φὴ ἐρείδεται ἐπὶ τῶν θετικῶν δεδομένων κατὰ τὰς συγχρόνους γερμανικὰς μεθόδους, κατὰ τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Διὰ τῆς τοιαύτης μορφώσεως, ἰσχυρίζεται ὁ συγγραφεύς, ἡ νέα Βουλγαρία ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν Μακεδόνων διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν θετικῶν καὶ χρησιμοθηρικῶν γνώσεων πρὸς κατανόησιν τοῦ συγχρόνου κόσμου, τοῦ κόσμου τῆς πραγματικότητος. Ὁ συγγραφεὺς βεβαιοῖ, ὅτι διέκρινε τὴν διαφορὰν ταύτην τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως — αὐτοπροσώπως βεβαίως—καὶ ἐπείσθη περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς βουλγαρικῆς μορφώσεως, ἥτις κατέστησε τοὺς Μακεδόνας πολίτας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, οὐχὶ κλασικιστάς, ἰδεολόγους καὶ φλυάρους, οἷοι τυγχάνουσιν οἱ Ἕλληνες—δικηγόροι βουλευταί, ἰατροὶ βουλευταί, πρὸς οὐδὲν πρακτικὸν χρήσιμοι.

Καὶ πρὸς πίστωσιν τῶν ἰσχυρισμῶν αὐτοῦ τούτων ὁ εὐτράπελος συγγραφεὺς διδάσκει, ὅτι ἐν τῇ πρὸς τὸν Τοῦρκον συναντήσει δύο ἐπαναστατῶν, (Μακεδόνων βεβαίως), ἑνὸς Ἕλληνος καὶ ἑνὸς Βουλγάρου, ὁ μὲν πρῶτος δὲν γινώσκει νὰ πράξῃ τι ἄλλο ἢ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν ὁμηρικὰς ὕβρεις, ὁ δὲ Βούλγαρος τὰ τελευταῖα προϊόντα τῆς εὐρωπαϊκῆς χημείας.

Οὕτως οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὸν κ. Μπεράρ, κατώρθωσαν νὰ ἐκπαιδεύσωσι καὶ νὰ προσηλυτίσωσι τοὺς Μακεδόνας, προσελκύσαντες αὐτοὺς εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν. Ἐνῷ διὰ τοὺς Ἕλληνας, φρονοῦντας ὅτι κέκτηνται τὸ μονοπώλιον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς «ἰδέας» ἐν τῷ ἀνατολικῷ κόσμῳ, ὁ Μακεδὼν εἶνε βάρβαρος Θρᾴξ, δοῦλος, οἱ Βούλγαροι, διὰ τῆς συγχρόνου θετικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, ἀπεκάλυψαν εἰς αὐτόν, ὅτι εἶνε ἀδελφὸς ἰσότιμος, τούτου δ' ἕνεκα οἱ Μακεδόνες ἔστρεψαν τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὴν νέαν Βουλγαρίαν.

Κατὰ πόσον αἱ κρίσεις αὗται περὶ τῆς διαφορᾶς ἐν τῇ ἀντιλήψει τοῦ βίου μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων βασίζονται ἐπὶ τῶν πραγματικῶν δεδομένων, μαρτυρεῖ ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐξάπλωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ πανταχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἣν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐμελέτησε καὶ ἀνέλυσεν ὁ κ. Μπεράρ. Ἂν ὁ Ἕλλην ἐστερεῖτο ὄντως πρακτικοῦ πνεύματος, ἂν ὤμνυεν εἰς τὸν κλασικισμόν, οὐδὲν γινώσκων ἐκτὸς τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Δημοσθένους, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ νεοφώτιστος φιλοβούλγαρος, πῶς ἦτο δυνατὸν σήμερον νὰ κατέχῃ πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῷ οἰκονομικῷ ἀνταγωνισμῷ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν πανταχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας; Ἂν οἱ Ἄγγλοι σήμερον κατέχωσι πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς τὸ Σουδάν, οἱ Ἕλληνες δεσπόζουσιν αὐτοῦ οἰκονομικῶς. Τοιαῦτα ἔγραφε πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν ἔγκριτος Ἄγγλος δημοσιογράφος· καὶ τοῦτο τὸ φαινόμενον θ' ἀντιληφθῇ τις πανταχοῦ, ὅπου θελήσῃ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐξάπλωσιν. Εἶνε τὸ τοιοῦτο φαινόμενον ἀποτέλεσμα κλασικῆς ἢ θετικῆς παιδεύσεως καὶ χαρακτῆρος; Τί δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἀντάξιον ὁ σλαυϊκός, καὶ δὴ ὁ βουλγαρικὸς κόσμος, ὑπὲρ οὗ τοσοῦτον ἐνθουσιωδῶς ἀποφαίνεται κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ»; Ἐπίσης ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ μὲν Ἕλλην ἐπαναστά-

της μάχεται κατὰ τοῦ Τούρκου δι' ὁμηρικῶν ὕβρεων (!), ἐνῷ ὁ Βούλγαρος χρησιμοποιεῖ ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ πάντα τὰ τελευταῖα προϊόντα τῆς εὐρωπαϊκῆς χημείας. Εἶνε ἀληθὲς τὸ δεύτερον. Ἀπόδειξις ἡ διὰ τῆς δυναμίτιδος καὶ τῆς χρήσεως καταχθονίων ὀργάνων καταστροφὴ μυρίων ἀθῴων πλασμάτων, ἀνυπερασπίστων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ· ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ προσωπικὸν σθένος καὶ τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τὰ ἔκτοτε συμβαίνοντα ἐν Μακεδονίᾳ μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων καὶ τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν πρόκεινται τρανὰ μαρτύρια τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς. Δύναται ν' ἀπευθυνθῇ, ζητῶν πληροφορίας περὶ τούτου, εἰς τὰ ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ γραφεῖα τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων.

Ἀλλὰ δὲν ἐσταμάτησε μέχρι τοῦ σημείου τούτου ὁ νεοφώτιστος τοῦ βουλγαρικοῦ παράγοντος συνήγορος. Ἰσχυρίσθη καὶ ἔγραψε μετὰ πολλῆς ἐμφάσεως, ὅτι οἱ διέποντες ἐπ' ἐσχάτων τὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς ὁδόν, ἄγουσαν εἰς τὴν αἰσχύνην. Ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα ἔκυψεν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Τούρκου πρέσβεως. Βασιλεύς, βασιλόπαιδες, ὑπουργοὶ θεωροῦσιν ἔξοχον τιμήν, ὅτι ἠξιώθησαν τῶν μεγάλων ταινιῶν τοῦ Ἀπτοὺλ Χαμίτ. Οἱ φοιτηταὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀπευθύνουσι πρὸς τὸν Σουλτάνον ταπεινότατα συγχαρητήρια. Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ προσῆλθον νὰ συμπολεμήσωσι μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀναστηλοῦντες οἱ Ἕλληνες ἐν Λαμίᾳ τὸν ἀνδριάντα ἑνὸς τῶν ἡρώων τῆς ἀνεξαρτησίας, φυλάσσονται μὴ ἀφυπνίσωσιν ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν τὸ παλαιὸν μῖσος καὶ τὸν παλαιὸν ἐνθουσιασμόν, ἠδύνατο δὲ τῳ ὄντι ὁ ἀκούων νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ὁ Δάκος, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Κανάρης ὑπῆρξαν οἱ πιστότατοι φίλοι τῆς Πύλης καὶ οἱ μᾶλλον ἀφωσιωμένοι ὑπηρέται τοῦ δημίου. [1]

---

(1) *Pro Macedonia*—Les Bombes de Salonique. Ὁ κ. Βίκτωρ Μπερὰρ καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ καὶ ἐν ἑτέρᾳ—*Aux Hellènes*—ἀπεπειράθη, ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῶν πελατῶν αὐτοῦ, νὰ διαδόσῃ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον, ὅτι ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἑλληνικὴ πολιτική, καὶ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κράτους, ὑπῆρξεν αὐτὸ τοῦτο φιλοτουρκική. Καὶ ἐπί τινα μὲν καιρὸν ἡ συκοφαντικὴ αὕτη διάδοσις ἔσχεν ἐν Εὐρώπῃ τὰ θύματα αὐτῆς, πιστευθέντος ὅτι οἱ Ἕλληνες, φθονοῦντες τὴν βουλγαρικὴν ἐπικράτησιν, συνεμάχησαν μετὰ τῶν Τούρκων, *ἐπιλαθόμενοι τοῦ Μεσολογγίου*. Αἱ συκοφαντίαι αὗται ἐξετοξεύθησαν καὶ ἐν τοῖς Συλλαλητηρίοις. Εὐτυχῶς δὲν παρήρχετο πολὺς καιρός, καὶ τὰ τοιαῦτα ψευδολογήματα, τὰ διαθοθέντα ἀνὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον ὑπὸ τῶν ἐν Σόφιᾳ συκοφαντικῶν πολιτικῶν γραφείων, διελύοντο, κατανοηθέντος ἐπὶ τέλους, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπῆρξεν ἐπανάστασις, ἀλλὰ ληστρικὴ ἐπιδρομὴ ἐκ Βουλγαρίας, ἐξακολουθοῦσα μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου *Pro Mcedonia*, οὐ πολὺ ἐτύγχανε πρότερον τὸ κῦρος ἐν τοῖς ἀκαδημαϊκοῖς κύκλοις τῆς παρισινῆς κοινωνίας, ὡς γνώστου τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, συνετέλεσεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τὸ νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἀληθῶς οἱ Ἕλληνες συνεμάχησαν μετὰ τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς Μακεδονίας, ὑπὲρ ὧν ἠγωνίζοντο οἱ Βούλγαροι. Ὁ μείζονος προσωπικῆς ἐπιθέσεως τυχὼν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὑπῆρξεν ὁ γράφων τὰς σελίδας ταύτας. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνωτέρω

Καὶ δὲν ἠρκέσθη ὁ συγγραφεὺς μέχρι τοῦ σημείου τούτου, προπηλακίζων καὶ συκοφαντιῶν εἰς τὸ γαλλικόν, καὶ δὴ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον, τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμόν. Ἀλλαχοῦ τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἐγκληματιῶν τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἐν γένει τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, δὲν διστάζει συνηγορῶν νὰ παραβάλῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν Κανάρην καὶ τὸν Μιαούλην , οἵτινες ἐπίσης, κατὰ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἀνεθεματίζοντο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ὡς κακοποιοί, παρὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν συνηγορίας τῶν περὶ τὸν Σατωβριάνδον. Δικαιολογῶν δὲ τὰ κακουργήματα τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἰσχυρίζεται, ὅτι ταῦτα κατ' ἀνάγκην ἐκτελοῦνται ὑπ' αὐτῶν λόγῳ ἀμύνης κατὰ τῶν κατασκόπων τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας, ἐξ ὧν οἱ πλείονες τυγχάνουσιν Ἕλληνες. Ἐπειδὴ δὲ ἔχουσιν ἀνάγκην χρημάτων οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμοριῶν πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἐπιβάλλουσι καταναγκαστικὰς εἰσφορὰς εἰς τοὺς Μακεδόνας,ὧν οἱ πλουσιώτεροι εἶνε ἐπίσης Ἕλληνες. Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῇ δικαιολογίᾳ, ὅτι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν ἐννόμου (βουλγαρικῆς βεβαίως) τάξεως, αἱ περιουσίαι τῶν κατοίκων θέλουσι δεκαπλασιασθῇ... Τοιαῦτα κατέθηκε καὶ ὁ Στογιὰν ἐν τῇ δίκῃ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλ' ὁ μὲν Βούλγαρος συμμορίτης μετανοήσας ἐστιγμάτισε τὰ ὄργια τῶν κακοποιῶν, τοὐναντίον δ' ὁ συνήγορος αὐτῶν, ὁ Παρισινὸς **intellectuel,** μετ' ἀκατανοήτου ἐπιμονῆς ὑπερήσπισεν αὐτά, ἀποπειραθεὶς νὰ τὰ παραστήσῃ ὡς πράξεις ἀξίας τιμῆς καὶ σεβασμοῦ.

Ὁ κ. Μπερὰρ εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν συνήγορος τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ ὁ ἀπολογητὴς τῶν βουλγαρικῶν ἐγκλημάτων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ. Ἀκόμη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν δὲν ἐδίστασε νὰ δώσῃ πρὸς δημοσίευσιν εἰσαγωγὴν εἰς βουλγαρικὸν δημοσίευμα, [1] ἐν ᾧ μετὰ πολλῆς εὐγλωττίας συνηγορεῖ

ἰσχυρίζεται ὁ κ. Μπεράρ, ὅτι οἱ ῥήτορες τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου μικροῦ δεῖν νὰ εἴπωσιν, ὅτι ὁ Διάκος, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Κανάρης ἦσαν οἱ πιστότεροι φίλοι τῆς Πύλης... Ὁπότε τὸν προυκάλεσα ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὅπως μοὶ ὑποδείξῃ ἐν τῷ Λόγῳ μου ἐπὶ τοῖς Ἀποκαλυπτηρίοις τεμάχιόν τι φιλοτουρκικῶν συμπαθειῶν, μοὶ ἀπεκρίθη ἀορίστως, ὅτι ὁ Λόγος μου ἀληθῶς ἦτο ἄξιος τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' ὅτι δὲν εὐηρέστησεν εἴς τινας ὑψηλοὺς κύκλους. Διέψευσα καὶ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον. Ὁ κ. Μπερὰρ ἐπέμενεν. Ἐν ἄλλῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ, *Aux Hellènes*, μὲ ἐχαρακτήρισεν ὡς *Envoyé à Paris pour défendre les droits de l' Hellénisme,* ἀλλ' ἐπίσης *pour présenter l' apologie de cette politique déshonotante, innocenter Abd-ul Hamit,* κτλ. τουτέστι συνήγορον τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀπολογητὴν τῆς ἀτιμωτικῆς πολιτικῆς τῶν Ἑλλήνων, κήρυκα τῆς ἀθωότητος τοῦ Σουλτὰν Χαμίτ. Ἀπήντησα εἰς αὐτὸν ἐν καιρῷ (ἴδε *Hellénisme* de Paris—(Janvier et Février 1904) Lettre ouvertex à Mr V. Bérard. Μετὰ τοιαύτης εὐσυνειδησίας ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ» ἐξετέλεσε τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν τῇ τελευταίᾳ κρίσει τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων!

1) Draganof La Macédoine et les Réformes (Préface de M. Victor Bérard).

ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἐν ταῖς χώραις ταύταις, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐπιτυγχανομένου τοῦ βουλγαρικοῦ προγράμματος, οἱ λοιποὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου, ἀρχαιότεροι κάτοικοι, πρὸ αἰώνων ἐκπολιτίσαντες αὐτήν, θέλουσιν ὑποστῇ τὰ πάνδεινα ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν δεσποτείαν, ἵν' ἀπορροφηθῶσι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τέλους. Λυποῦμαι τὰ μάλιστα, προβὰς κατ' ἀνάγκην εἰς ἀναίρεσιν βραχεῖαν τῶν γραφέντων κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριετίαν ὑπὸ τοῦ ἐγκρίτου Γάλλου συγγραφέως κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗ ὑπῆρξε πρότερον θερμότατος συνήγορος. Ἀλλὰ καθῆκον εἶχον νὰ μὴ σιωπήσω. Ἐπιθυμῶ μόνον, καὶ τὸ λέγω μετὰ πόθου, ἵνα ὁ κ. Μπεράρ, φωτιζόμενος ἐκ τῶν πραγμάτων, λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀλήθειαν, μελετήσῃ αὖθις ἀμεροληπτότερον τὰ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου συμβαίνοντα καὶ ἐξενέγκῃ τὴν περὶ αὐτῶν ἐτυμηγορίαν. Ἔστω βέβαιος, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει θέλει ἐκτελέσῃ ἔργον δικαιοσύνης καὶ γενναιότητος, ἀποδίδων τὸ δίκαιον ἑκάστῳ τῶν ἀνταγωνιζομένων λαῶν.

Ὡς εἶπον ἤδη, ὁ φιλοβουλγαρισμὸς ἔμελλε νὰ λάβῃ καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, παρασταθεὶς ἐπιτηδείως ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ προωρισμένη ν' ἀναγεννήσῃ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἀφοῦ οἱ λοιποὶ τῶν λαῶν, καὶ δὴ τὸ ἑλληνικὸν γένος, δὲν ἐδείκνυον τὴν προσήκουσαν ἀρετὴν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ τούτου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις κατηγγέλλετο ὁ Ἑλληνισμός, ὡς συμπαθῶν καὶ συμπράττων μετὰ τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος, ἀνάξιος αὐτὸς νὰ δημιουργήσῃ ἱστορικὸν καθεστώς, σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ ὀργάνωσις Συλλαλητηρίων ἐν ἔτει 1903 καὶ 1904, ἐπὶ τῇ προφάσει ἐξαναγκασμοῦ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ἵνα ἐπιβάλωσιν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου καὶ τοῦ 61ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, δηλαδὴ μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ. Οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ προγράμματος τούτου ἐλησμόνουν, ὅτι τὸ 23ον ἄρθρον τῆς ἐν λόγῳ Συνθήκης δὲν καθώριζε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς εὐρωπαϊκοῖς τμήμασι τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ δὴ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ, ἥτις ἦτο ἑλληνικωτάτη, ἐλησμόνουν ἐπίσης, ὅτι καὶ ἡ Ἤπειρος εἶχε τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τοῦ δικαιώματος τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ὅσα καὶ οἱ ὁμοιοπαθεῖς πληθυσμοί, ὑπὲρ ὧν τοσοῦτον ἐρρωμένως ἐκόπτοντο οἱ ῥήτορες τῶν ἀρμενομακεδονικῶν Συλλαλητηρίων.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀμεροληψίας, μεθ' ἧς διεχειρίσθησαν τὸ ἀρμενικὸν καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, καὶ ἐν γένει τὸ ἀνατολικόν, οἱ ῥήτορες τῶν Συλλαλητηρίων παραπέμπω τοὺς ἐνδιαφερομένους ν' ἀναγνώσωσι τὸ σχετικὸν δημοσίευμα τοῦ ἀρμενομακεδονικοῦ κομιτάτου.[1] Οἱ πλεῖστοι τῶν ῥητόρων δὲν περιωρίσθησαν τοὐλάχιστον νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ δίκαια τῶν πελατῶν αὐτῶν οὓς κατ' ἐλάχιστον ἐγίνωσκον, λαμ-

(1) **Pour l' Armenie et le Macedoine (1904).**

βάνοντες τὰς πληροφορίας μόνον παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων, τουτέστι παρὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ κατήγγειλαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡς ἐπιλαθόμενον τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν πολιτισμόν, ὡς ἀμαυροῦν τὰς δάφνας τοῦ Μεσολογγίου, ὡς ἀγνωμονοῦν πρὸς τὴν ἐλευθερώσασαν αὐτὸ Εὐρώπην. Ἐπὶ τοιούτοις ἀνοσιουργήμασι κατηγγέλλετο ἀπὸ τοῦ 1903 τὸ ἑλληνικὸν γένος, προεξαρχόντων πλείστων *ἐγκρίτων ἀνδρῶν* ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἰταλίᾳ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρω τὸν κ. Μπερὰρ καὶ τὸν κ. Πρεσσανσέ, ὅστις καὶ ἐν τῷ « Temps » τῶν Παρισίων, καὶ ἐν τοῖς Συλλαλητηρίοις, καὶ ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ ἐπανειλημμένως κατήγγειλε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπὶ λήθῃ τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ, ἰσχυριζόμενος ὅτι οὐδὲν τοῦτο ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.[1]

Ἐπιστεύθησαν ταῦτα ἐπί τινα χρόνον. Ὁ Ἑλληνισμός, ὅ τε ἐλεύθερος καὶ ὁ ἀλύτρωτος, ἐκρίθη ὡς ἐστερημένος ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ὡς ἀποτυχὼν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ παλιγγενεσίᾳ. Ἠκούετο πανταχόθεν γενικὸν *Σταυρωθήτω*.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐπεβάλλετο ἡ διαμαρτυρία ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου.

Μηνὶ Νοεμβρίῳ τοῦ 1903 ἐκλήθη ἐν Παρισίοις γαλλοελληνικὴ Συνάθροισις, ἵνα διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν ἀποδοθεισῶν τῷ ἑλληνικῷ γένει κατηγοριῶν περὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, ἵνα δοθῇ ἡ προσήκουσα ἐξήγησις περὶ τῶν ἐν

---

(1) Μετὰ τὸν κ. Μπερὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος, οὗ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ὑποτιμήσω τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὑπηρεσίας, ἧτο ὁ ἐμπαθέστερον ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς καὶ κατὰ τοῦ ἐπισήμου κράτους, ἐπὶ φιλοτουρκικῇ πολιτικῇ καὶ λήθῃ τῶν προγονικῶν ὑποχρεώσεων, εἴτε ἐν ταῖς στήλαις τοῦ παρισινοῦ «Χρόνου», οὗ διετέλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρχισυντάκτης, εἴτε ἐν τοῖς ἀρμενομακεδονικοῖς Συλλαλητηρίοις. Ἐν τῇ γαλλικῇ ἐπίσης Βουλῇ δὲν ἐδίστασε νὰ καταγγείλῃ τοὺς Ἕλληνας ὡς «férus de l'idée d'une Macédoine hellène *estxiés qui n'a jamai*—pas même sous les Philippe et les Alexandre, *seuls descendants* de la race hellénique dans un milieu tout barbare, — hypnotisés aussi par l'espoir ignominieux et fallacieux d' une alliance avec le vainqueur de la Thessalie.» Παρακατιὼν δέ, ἐν τῇ ρύμῃ τῆς ἀγορεύσεως, δὲν διστάζει καὶ οὗτος νὰ παραβάλῃ τοὺς δυναμιτιστὰς τῆς Μακεδονίας μετὰ τῶν πυρπολητῶν τοῦ Κανάρη !... Ἰδίᾳ ὁ γράφων τὰς σελίδας ταύτας ἔσχε καὶ πάλιν προσωπικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τοῦ ἐγκρίτου βουλευτοῦ, εἴτε ἐν τοῖς κυρίοις ἄρθροις τῆς μνημονευθείσης παρισινῆς ἐφημερίδος, εἴτε ἐν τοῖς Συλλαλητηρίοις. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγεν ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ τοῦ θεάτρου τοῦ «*Chateau d'eau*» τῶν Παρισίων τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1903 τὰ ἑπόμενα: «Une singulière politique prévaut en Grèce. L'association, qui s'appelle l'*Hétairie !* écoute les harangues enflammées de certains professeurs comme M. Kasasis qui enseignen que pour réaliser la grande idée il faut que la Grèce se fasse l'instrument de la Turquie et prête la main à la tyrannie du Sultan en Macédotne !». Διὰ τοιούτων ψευδολογιῶν ἀπεπλανᾶτο ἡ δημοσία γνώμη· Ποῦ ἀνεκάλυψαν πάντα ταῦτα οἱ κύριοι Μπερὰρ καὶ Πρεσσανσέ ; Βεβαίως ἐλάλησαν καὶ ἔγραψαν κατὰ βουλγαρικὰς εἰσηγήσεις. Σεβόμενος ἐμαυτόν, θεωρῶ ἀνάξια ταῦτα καὶ διαψεύσεως. Λυποῦμαι μόνον, ὅτι ἄνδρες διακεκριμένοι ἀβασανίστως προέβησαν εἰς τοιαύτας ἀδίκους καταγγελίας.

Μακεδονίᾳ συμβαινόντων, ἵνα κηρυχθῇ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἐπίσημον καὶ ἀνεπίσημον Εὐρώπην, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν γένος οὐ μόνον δὲν ἀντιπράττει κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Μεταρρυθμίσεων ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ ἐπιζητεῖ αὐτὰς εὐρυτέρως, συμφώνως πρὸς τὸ 23ον ἄρθρον τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

Ἐν τῇ γαλλοελληνικῇ ταύτῃ Ἑνώσει ἐρρήθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὰς σελίδας ταύτας μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑπόμενα:

«Θέλομεν νὰ μείνωμεν πιστοὶ εἰς τὴν ἀποστολήν, ἣν ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι· ἀλλ' ἀξιοῦμεν ὅπως ἑκάστου τὰ δίκαια ὦσι σεβαστά. Δὲν ἐπιτρέπομεν νὰ διαρπάζωσι τὰς κτήσεις ἡμῶν· θέλομεν δὲ διατελῇ πάντοτε εἰς τὸ πλευρὸν ἐκείνων, ὧν αἱ εὐχαὶ καὶ αἱ προσπάθειαι καλοῦσι καὶ προπαρασκευάζουσιν ἐποχὴν εἰρήνης καὶ προόδου, οὐδὲ ποιούμεθα διάκρισιν φυλῆς ἢ θρησκείας. Ἐπιθυμοῦμεν ὅπως πάντες οἱ λαοί, οἵτινες εὑρίσκονται μεθ' ἡμῶν εἰς ἐπαφήν, ἔχωσι τὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἀναπτύξεως. Καίτοι δὲ δὲν πρόκειται ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην περὶ τῆς Μακεδονίας, ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἴπω, ὅτι δὲν εἶνε μόνη ἡ δυστυχὴς αὕτη ἐπαρχία, ἥτις ὑποφέρει. Ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἄλλαι χῶραι, αἵτινες δὲν διοικοῦνται καλλίτερον. Καὶ δι' ἁπάσας ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου διέγραψε σαφῶς βελτίωσιν τῆς τύχης αὐτῶν, ὡς ὁρίζει τὸ περίφημον ἐκεῖνο 23ον ἄρθρον, ὅ περ ἀνέγνωσα ὑμῖν ἤδη καὶ ὅ περ ἐπικαλοῦνται σήμερον πολὺ ἀδίκως, καὶ ὑπὸ εὐνόητον πνεῦμα, διὰ μόνην τὴν Μακεδονίαν. Λέγω «ἀδίκως», διότι τὸ 23ον ἄρθρον οὐδὲ κἂν ἀναφέρει τὴν Μακεδονίαν, ἀλλ' ἀποβλέπει συλλήβδην εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Ὑπάρχει ἐπίσης — μὴ τὸ λησμονῶμεν, — ἡ ἀξιοθρήνητος Ἀρμενία, ἥτις ἐξακολουθεῖ ἐπικαλουμένη ματαίως τὸν οἶκτον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ὑπάρχουσι προσέτι πάντες οἱ δυναστευόμενοι τῆς Ἀνατολῆς Χριστιανοί, Μωαμεθανοὶ καὶ ἄλλοι.

«Ἡ πρόνοια ἡμῶν δέον νὰ ἐπεκταθῇ ἐφ' ὅλων αὐτῶν.

«Βραδύτερον, ὅτε τὰ ἀγαθὰ συμφώνου πρὸς τὰς νεωτέρας ἀρχὰς πολιτεύματος ἐπιτρέψωσιν εἰς τὰς διαφόρους ἐθνικότητας ν' ἀνακουφισθῶσι καὶ ν' ἀποκτήσωσι συνείδησιν ἑαυτῶν, θ' ἀκολουθήσωσι τὸν φυσικὸν αὐτῶν δρόμον καὶ θὰ ὁρίσωσι μόναι τὴν τύχην αὐτῶν.

«Ἀλλὰ ζητοῦμεν ἕως τότε ἡμεῖς, οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἀντετάξαμεν πάντοτε εἰς τὴν δύναμιν τῆς βίας τὴν δύναμιν τῆς ἰδέας, ὅπως μὴ παραβιασθῇ οὐδενὸς ἡ θέλησις. Σύμπας ὁ Ἑλληνισμός, ὅτε ἐλεύθερος καὶ ὁ ἀλύτρωτος, δὲν ἔχει ἢ ἓν ἄρθρον πίστεως: τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν ἀτόμων, τὴν ἀδελφότητα μεταξὺ τῶν λαῶν· ἢ μίαν μόνην φιλοδοξίαν: νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν ἐνθρονισμὸν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ.

«Παραμένει οὕτω πιστὸς εἰς τὸ παρελθόν του, εἰς τὸ ἀθάνατον τῶν προπατόρων αὐτοῦ ἔργον, εἰς τὸ τῆς ἀναγεννήσεως ἔργον τῶν πατέρων του, εἰς τὸ ἔργον τῆς

Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τὸ τριπλοῦν τοῦτο θαῦμα, ὅ περ δέον νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἄξιον τῶν συμπαθειῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου».

Ἐν Λονδίνῳ ὡσαύτως κατὰ τὸ πρὸς τιμὴν τοῦ γράφοντος ταῦτα συμπόσιον τῆς Βυρωνείου Ἑταιρείας ἐρρήθησαν ἀκριβῶς τὰ ἑξῆς:

«Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, μὴ ἀμφιβάλλετε περὶ τούτου, κύριοι, δὲν ὑπερέχουσιν ἀριθμητικῶς μόνον τῶν ἄλλων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ φυλῶν· πρωτοστατοῦσιν ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, πρωτεύουσιν ἐν τοῖς ἐλευθερίοις ἐπαγγέλμασιν, ἐν τῷ ἐμπορίῳ, τῇ βιομηχανίᾳ, ἐν παντὶ κλάδῳ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ διανοητικοῦ βίου. Οὐδ' εἶνε ἡ Μακεδονία ἡ μόνη ἀτυχὴς ἐπαρχία, ἡ ταλαιπωρουμένη ἐκ τῆς τουρκικῆς κακοδιοικήσεως. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι, ὑπὲρ τῶν ὁποίων εἶχεν ἐπίσης προνοήσῃ ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου διὰ τοῦ 23ου ἄρθρου αὐτῆς, ἥτις δὲν ἀποβλέπει αὐτὴν καὶ μόνην τὴν Μακεδονίαν.»

Βραδύτερον δέ, μηνὶ Μαΐου τοῦ 1904, κατὰ τὴν ἐν Λονδίνῳ γενομένην Συνδιάσκεψιν βουλευτῶν Ἄγγλων, Γάλλων, Ἰταλῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου καὶ τοῦ 61ου ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης, ἐρρήθησαν αὖθις τὰ ἀκόλουθα περὶ τῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου:

«Περιορίζομαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τ' ἀφορῶντα μόνον εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἔν τισι τῶν διαμερισμάτων τυῦ Αἵμου.

«Ἡ μὲν Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία, ὡς γινώσκετε, καθωρίζετο ὑπὸ τῆς Συνόδου τοῦ Βερολίνου νὰ προσαρτηθῶσι τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ἐνδὲ τῇ Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ Ἀλβανίᾳ ἀπεφασίζετο διὰ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Συνθήκης, ὡς καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ διὰ τοῦ 61ου, νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ προσήκουσαι μεταρρυθμίσεις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τῆς νομιμότητος ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς τούτοις διαμερίσμασι τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

«Ἀλλ' ὡς εἶπον ἤδη, πλεῖσται διατάξεις τῆς Συνθήκης ταύτης ἀπέμειναν ἀνεκτέλεστοι ἢ παρεβιάσθησαν. Οὐχὶ ἅπασα ἡ Θεσσαλία, ἐλάχιστον δὲ μόνον τμῆμα τῆς Ἠπείρου, τὸ τῆς Ἄρτης, προσηρτήθησαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, τὰ δὲ λοιπὰ τμήματα ἀπέμειναν τῇ Τουρκίᾳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν κακοδιοίκησιν, οἷα καὶ ἡ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θρᾴκης, τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἀρμενίας, ὑπὲρ τῶν ὁποίων πάνυ δικαίως ἐπιζητοῦνται σήμερον αἱ ἀποφασισθεῖσαι καὶ διαταχθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης μεταρρυθμίσεις.

«Σήμερον ὁ Ἑλληνισμός, ἐξ ὀνόματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ διεθνῆ νόμιμα καὶ τὸ κῦρος τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης, εὔχεται τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὸν διατάξεων τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου διὰ τὰ ἀπομείναντα ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν τμήματα τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, ὧν ἡ τύχη ἤθελε βελτιωθῇ μόνον διὰ τῆς προσαρτήσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος.

«Ἀλλὰ τούτου δυσχεροῦς τυγχάνοντος κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, φρονῶ ἀναγ-

καῖον καὶ δίκαιον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπίσης αἱ διοικητικαὶ μεταρρυθμίσεις, πλὴν τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ τῇ θεσσαλικῇ Ἐλασσῶνι. Προσωρινὴ βεβαίως θὰ εἶνε αὕτη ἡ θεραπεία, ἀλλ' ὅπως δήποτε δύναται νὰ βελτιώσῃ κατά τινα τρόπον τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν πληθυσμῶν τῶν χωρῶν τούτων.

«Δὲν θεωρῶ ἐν τούτοις περιττὸν νὰ τονίσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι αἱ ἐπιδιωκόμεναι μεταρρυθμίσεις δὲν λύουσι τέλεον τὸ πρόβλημα τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν πληθυσμῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Μόνη ἡ προσάρτησις εἰς τὰ οἰκεῖα κράτη, συμφώνως πρὸς τὴν ἐθνικὴν καταγωγήν, τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις καὶ τοὺς ἀμοιβαίους πόθους, δύναται ν' ἀποκαταστήσῃ πλήρη τὴν τάξιν καὶ τὴν δικαιοσύνην.

«Ἐπιτραπήτω μοι ἐπίσης νὰ παρατηρήσω εἰς ὑμᾶς, ἔντιμοι κύριοι, ὅτι ἵνα αἱ μεταρρυθμίσεις, περὶ ὧν πρόκειται, καταστῶσι λυσιτελεῖς καὶ τελεσφόροι, θεραπεύουσαι ὡσαύτως καὶ τὰς ἐλλόγους ἐπιθυμίας καὶ ἀξιώσεις τῶν μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς φιλελευθέρου δημοσίας γνώμης τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, δέον ἵνα ἡ ἐποπτεία καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἀνατεθῇ εἰς τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν δευτερευόντων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, μὴ διεκδικούντων πολιτικὰ συμφέροντα, μηδ' ἐχόντων κατακτητικὰς βλέψεις ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων.

«Ὡς μὴ ὤφελε, καὶ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γινώσκω τοῦτο ἀκριβῶς, αἱ ἀρξάμεναι ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεις δὲν ἐπήνεγκον τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Κρίνω περιττὸν νὰ μακρηγορήσω περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

«Μόνον ἡ ἀμερόληπτος καὶ ἐν πνεύματι ἰσότητος διεξαγομένη ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων, περιοριζομένη οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς καταληφθεῖσι τμήμασι τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐπεκτεινομένη καὶ ἐν τοῖς ὑπολειπομένοις, καὶ δὴ τοῖς σαντζακίοις τῶν Σερβίων καὶ τῆς Κορυτσᾶς, ὡς καὶ ἔν τισι διαμερίσμασι τῆς Χαλκιδικῆς, πρὸς δὲ καὶ ἐν Ἠπείρῳ, Θράκῃ, Ἀλβανίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ, τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ἠδύνατο ν' ἀποτρέψῃ μεγαλους καὶ σοβαροὺς κινδύνους.

«Προκειμένου ἐπίσης περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς τύχης τῶν πληθυσμῶν Ἠπείρου, Θράκης καὶ Μακεδονίας, δέον πρωτίστως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ γνώμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ν' ἀκουσθῇ ἡ παλαιὰ καὶ σημερινὴ αὐτοῦ φωνή, νὰ καταστῇ σεβαστὸν τὸ ἱστορικὸν καὶ ἐνεστὼς αὐτοῦ δίκαιον. Ἐπὶ τούτοις ὑπομιμνήσκω ὑμῖν τὸ ῥηθὲν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 19 Μαΐου 1878 ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ Βερολίνου ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀντιπροσώπου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

«Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη τυγχάνουσιν ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι ὅσον καὶ ἡ Κρήτη»...

Ἔκτοτε τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἤρξαντο μελετώμενα καὶ κρινόμενα σοβαρώτερον καὶ ἐπιεικέστερον. Ἡ βουλγαρικὴ λεοντῆ εἶχε καταπέσῃ.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗ' ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ
ΤΟΥ Κ. ΦΙΛΙΟΥ ΖΑΝΝΕΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΥΦΗΓΗΤΟΥ
ΠΕΡΙ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΣ

ΑΞΙΟΤΙΜΟΙ ΚΥΡΙΟΙ

Λαβων τὴν εὐγενῆ πρόσκλησιν τοῦ ἀξιοτίμου προεδρείου τοῦ ἡμετέρου Φοιτητικοῦ Τμήματος. ὅπως μετάσχω τῶν διαλέξεων, αἵτινες διωργανώθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐνταῦθα, ἔσπευσα νὰ δείξω τὴν προθυμίαν μου, ἀπαντῶν καταφατικῶς ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ δυνηθῶ καὶ ἐγὼ νὰ συμβάλω κατά τι εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ ἀξιολόγου ὑμῶν σωματείου ἐπιδιωκόμενον εὐγενῆ σκοπόν, καίτοι δὲν μοὶ διέφευγεν, ὅτι δὲν εἶνε καὶ πολὺ εὐχερὲς ἔργον τὸ ν' ἀπευθύνῃ τις τὸν λόγον πρὸς ἀκροατήριον τόσῳ ἐκλεκτὸν καὶ ἀνεπτυγμένον.

Ἀναλαβὼν ὅμως ἅπαξ τὴν ὑποχρέωσιν καὶ πιστὸς εἰς ταύτην μένων, ἰδοὺ ἐγὼ πρὸ ὑμῶν, κύριοι, ἐξαιτούμενος πρὸ παντὸς τὴν εὐμενῆ σας προδιάθεσιν, καὶ παρακαλῶν ὑμᾶς νὰ μοὶ παράσχητε ἀμέριστον καὶ ἀνεπίσπαστον τὴν ὑμετέραν προσοχὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, ἣν προτίθεμαι νὰ κάμω ἐνταῦθα νῦν ὀλίγων σκέψεών μου τινῶν ἐπὶ τῆς παρούσης πραγματικῆς καταστάσεως τοῦ ἡμετέρου γένους, τῆς ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσης ἐθνικῆς ζωῆς καὶ ἰσχύος, καὶ τῆς ἀξίας, ἣν κέκτηται, καὶ τῆς ἐπιρροῆς ἣν δύναται ν' ἀσκήσῃ εἴς τε τὸ παρὸν καὶ μᾶλλον εἰς τὸ μέλλον τῆς ἡμετέρας φυλῆς ἡ ἐπίγνωσις τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ ἡ ἐπ' αὐτὰς πεποίθησις ἡμῶν.

Οὐδὲν καινὸν οὐδ' ἄγνωστον οὐδενὶ ὑμῶν θ'ἀποκαλύψω βεβαίως, λέγων, ὅτι ἀπό τινος μελαγχολία καὶ κατήφεια, ἀπογοήτευσις καὶ ἀποθάρρυνσις, φόβοι καὶ ἀπελπισίαι ὡς μελανὰ νέφη, προβάλλοντα ἀπὸ διαφόρων σημείων τοῦ ἑλληνικοῦ ὁρίζοντος, πληροῦσι τὴν ἑλληνικὴν ἀτμόσφαιραν, ὑφ' ἣν τὸ γένος παρίσταται μονονουχὶ ἀσφυκτιοῦν. Καὶ τῷ ὄντι, κύριοι, εἴτε εἰς τὸν τὴν δημοσίαν γνώμην ἐπαγγελλόμενον ὅτι διερμηνεύει τύπον, ὅ περ ὅμως ἐπιτρέψατέ μοι ν' ἀμφισβητήσω κατὰ μέγα μέρος, ρίπτετε τὸ βλέμμα σας, εἴτε εἰς τὰς κατ' ἰδίαν ἢ δημοσίας ὁμιλίας τῶν τε

ἰδιωτῶν καὶ ἐπισήμων τείνετε τὸ οὖς σας,—καὶ πρὸς τί νὰ φεύγω τόσῳ μακράν;— αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεώς σας ἂν ἐνωτίζεσθε τὴν στιγμὴν ταύτην, τὰς αὐτὰς δυσθύμους καὶ δυσοιώνους σκέψεις ἀντιλαμβάνεσθε μονοτόνως ἐπαναλαμβανομένας, καὶ θὰ ἐπίστευέ τις, ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει πρὸς τὰ φαινόμενα ταῦτα, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν μετεβλήθη πλέον εἰς ἕνα μυριόστομον Ἱερεμίαν, διαρκῶς θρηνῳδοῦν, καὶ οὐδὲν ἄλλο πράττον ἢ θρηνῳδοῦν.

Ἀκριβῶς τὸν πένθιμον αὐτὸν καὶ μονότονον θρῆνον, τὴν θυμοβόρον καὶ ἐκνευριστικὴν αὐτὴν ἱερεμιάδα, προτιθέμεθα ἐν ὅλῃ τῇ σμικρότητι ἡμῶν νὰ ταράξωμεν ὀλίγον, νὰ διακόψωμεν εἰ δυνατόν, ἔστω καὶ εἰς τὰς ψυχὰς εὐαρίθμων, ἔστω καὶ ἐπί τινας στιγμὰς μόνον· τὸ μέλαν καὶ τόσῳ τρομακτικὸν αὐτὸ νέφος τῆς συγχύσεως μᾶλλον ἢ τῆς πραγματικότητος, θὰ πειραθῶμεν δι' ὀλίγων σπινθήρων ἀπὸ τοῦ ἀτομικοῦ ἡμῶν ἐθνικοῦ ζωπύρου νὰ διαφωτίσωμεν, ὅπως καταστήσωμεν ὀλίγῳ διαυγεστέραν τὴν ἡμετέραν ἀτμόσφαιραν καὶ κατορθωθῇ οὕτω νὰ ἴδωμεν εὐκρινῶς ἀλλήλους· ἀναμέσον τέλος τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας θὰ τολμήσωμεν νὰ τονίσωμεν εἰς τὴν διαπασῶν τὴν φωνὴν τοῦ θάρρους, τὴν φωνὴν τῆς ἐλπίδος, τὴν φωνὴν τῆς πεποιθήσεως καὶ τῆς ἐν πεποιθήσει ἐπὶ τὰ πρόσω ἀδιστάκτου πορείας, ἐχθροὶ ἄλλως κεκηρυγμένοι ὄντες πάσης ἀποκαρτερήσεως καὶ λιποψυχίας, καὶ δὴ ὅταν αὗται τυγχάνωσιν ἀδικαιολόγητοι.

Δὲν ἀρνούμεθα, κύριοι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ὅτι τὸ γένος, τὸ Ἑλληνικὸν λεγόμενον ἔθνος, διέρχεται πολὺ πονηρὰς ἡμέρας διά τε τοὺς πολλοὺς καὶ ποικίλους ἔξωθεν ἐχθροὺς καὶ πολεμίους, καὶ διὰ τὴν οὐχὶ εὐάρεστον, εἰς ἣν περιεγένετο κατάστασιν τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἐλεύθερον τοῦτο κράτος· ἀλλ' εἴμεθα ἐξ ἄλλου πεπεισμένοι, ἐλπίζω δὲ νὰ συμφωνήσητε καὶ ὑμεῖς μετ' ὀλίγον εἰς τοῦτο μετ' ἐμοῦ, ὅτι ὑπάρχουσι, καὶ περισσῶς μάλιστα, ἀπέναντι τῶν μειονεκτημάτων τούτων ἄλλα πολλὰ πλεονεκτήματα, ἀφ' ὧν ἐξουδετεροῦται τέλεον πᾶς ἀπ' ἐκείνων κίνδυνος, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν συνείδησιν τῶν ἰδίων ἡμῶν δυνάμεων, ἀρκεῖ μετὰ θάρρους νὰ γνωρίζωμεν νὰ χρησιμοποιῶμεν τὰς ἰδίας ἡμῶν δυνάμεις, διότι συμβαίνει τοῦτο τὸ περίεργον μὲ τὸ πολὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου σήμερον, ν' ἀγνοῇ τουτέστι τὰς τῆς φυλῆς του δυνάμεις, νὰ πτοῆται δὲ πρὸ τῶν ἀπειλῶν τῶν ἡμετέρων πολεμίων, ὡσανεὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἦτο ἄπειρον πρὸς κινδύνους, ὡσανεὶ πρώτην ταύτην φορὰν ἐπρόκειτο νὰ δοκιμασθῇ εἰς τοὺς κινδύνους.

Δὲν δύναμαι, κύριοι, νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι τὴν στιγμὴν ταύτην εἶμαι κάτοχος μέχρι λεπτομερειῶν τῆς μακρᾶς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας φυλῆς, πιστεύω ὅμως, ὅτι εἶμαι ἐνήμερος τῶν κυριωδεστέρων αὐτῆς σελίδων, καὶ δύναμαι ἑπομένως ἐν ὀνόματι αὐτῆς τῆς ἱστορίας νὰ εἴπω, ὅτι δὲν γνωρίζω οὐδεμίαν ὁπωσδήποτε ἀξίαν λόγου χρονικὴν περίοδον, καθ' ἣν νὰ διετέλεσε τὸ Ἑλληνικὸν ἥσυχον καὶ ἀνενόχλητον ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐχθρῶν, τοὐναντίον μάλιστα γνωρίζομεν πάντες, ὅτι ὁ μακραίων αὐτοῦ βίος ὑπῆρξε διαρκὴς καὶ ἀτελεύτητος πάλη, καθ' ἣν πολλάκις μὲν ἀληθῶς

ἐγονατίσαμεν, ἀλλὰ θείᾳ συνάρσει, ὡς βλέπετε, ζῶμεν εἰσέτι καὶ δὴ μετὰ τῶν εἴπερ ποτέ καὶ ἄλλοτε χρηστοτέρων ἐλπίδων ἐπὶ τὴν ἀνασύνταξιν καὶ ἀνασύμπηξιν τοῦ γένους, παρ' ὅλας τὰς ἔξωθεν ἐπιβουλὰς καὶ ἐπιθέσεις,εἰς ἓν καὶ πάλιν κράτος, ὅ περ καὶ πάλιν κέκληται νὰ συνεχίσῃ τὴν κοσμοϊστορικὴν ἀποστολήν του ἐφάμιλλον τῆς παρελθούσης.

Ἀλλὰ θὰ ἤγετό τις ἀκούων με ὁμιλοῦντα οὕτως, νὰ μ' ἐρωτήσῃ, πῶς λοιπὸν συμβαίνει νὰ ἔχω τόσῳ ἀντίθετον γνώμην πρὸς τὸ πολὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, καὶ νὰ εἶμαι τόσῳ αἰσιόδοξος ἐν τῷ μέσῳ τῆς τόσης ἀπαισιοδοξίας τῶν πολλῶν· μήπως διότι κατέχω μυστήριόν τι ; μήπως διότι ἔχω μαντικὴν δύναμιν ;

Σᾶς βεβαιῶ, κύριοι, ὅτι οὔτε μυστηρίων εἶμαι κάτοχος, οὔτε μυστηρίων ἑρμηνευτὴς τυγχάνω, οὔτε ὑπ' ὀπτασιῶν ἐλαύνομαι, οὔτε ὑπὸ μαντειῶν ἐμπνέομαι, ἀλλ' ἁπλούστατα μελετῶ προσεκτικῶς γυμνὰ τὰ πράγματα, σκέπτομαι ἐπ' αὐτῶν μὲ τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου, κρίνω δὲ μόνον μὲ τὴν καρδίαν φιλοπάτριδος καὶ καταλήγω οὕτως εἰς τὰ μᾶλλον αἰσιόδοξα συμπεράσματα, ἐφ' ἃ μοιρολατρικῶς πιστεύω· καὶ ἵνα πιστωθῇ ἂν ὡς πρὸς τοῦτο ὀρθοφρονῶ ἢ σφάλλομαι, θὰ σπεύσω νὰ καταστρώσω δημοσίᾳ καὶ ἐνώπιον ὑμῶν πάσας μου τὰς πρὸς τοῦτο χρησιμοποιουμένας σκέψεις καὶ τοὺς συλλογισμούς, προκαλῶν μάλιστα ἀπὸ τοῦδε τὴν αὐστηρὰν ὑμῶν ἐπὶ τούτων κρίσιν, ὅπως βραδύτερον ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῶ, ὡς ἐλπίζω, τὴν ὑμετέραν πλέον μαρτυρίαν περὶ τοῦ οὕτως ἔχειν ὄντως τὰ πράγματα. Καὶ ἴδωμεν πρωτίστως αὐτὰ ὁποῖα εἶνε.

Φρονῶ, κύριοι, ὅτι, ἵνα δυνηθῇ τις νὰ μορφώσῃ ἀσφαλῆ γνώμην περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων καὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτῶν ὄψεως, δέον πρῶτον νὰ μὴ περιορίσῃ τὸ βλέμμα του ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους,ἀλλὰ νὰ φέρῃ τοῦτο προσεκτικώτατον καὶ ἐταστικώτατον ἀνὰ σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμόν, δεύτερον δὲ ἀπαραίτητον εἶνε νὰ κρατῇ ταὐτοχρόνως ἀνοικτὴν παραπλεύρως τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου γένους, διότι αὕτη μόνη δύναται νὰ τῷ ὑποδείξῃ τί ὀφείλει νὰ ζητήσῃ νὰ μάθῃ, αὕτη μόνη δύναται νὰ τῷ δώσῃ τὰς κριτικὰς κλεῖδας τῶν ἀσφαλῶν συμπερασμάτων, καὶ τοῦτο φυσικά, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξαιρουμένων δὲ τῶν ἔργων τῆς τυφλῆς καὶ ἰδιοτρόπου τύχης, ἥτις συχνάκις ἀρέσκεται νὰ εἶνε ἀποστάτις καὶ περιφρονήτρια τῶν ἀνθρωπίνων ὑπολογισμῶν· ὡς δὲ θὰ ἔλεγον τὴν μελέτην τῆς συγχρόνου καταστάσεως παντὸς οἱουδήποτε λαοῦ ἐλαττωματικὴν καὶ ἀνεπαρκῆ ἄνευ τῆς συμβουλῆς τῆς ἱστορίας, οὕτω κηρύττω σόλοικον τὸ λαμβάνειν ὡς μέτρον κρίσεως καὶ ὑπολογισμοῦ διὰ τὸν μακραίωνα βίον τῶν ἐθνῶν τὸν βραχὺν καὶ πεπερασμένον βίον τῶν ἀτόμων.

Τοιαύτας νῦν θέσαντες τὰς γενικὰς ἀρχάς, διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν ὁποίων εἴμεθα, ὑποθέτω, πάντες σύμφωνοι, ἂς ἔλθωμεν πλέον εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἐπισκόπησιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, μὴ παρασιωπῶντες οὐδὲ ἀποκρύπτοντες οὐδέν, ὅσον δυσάρεστον καὶ ἂν τυχὸν εἶνε.

Ὁ Ἑλληνισμός, κύριοι, ὡς γνωρίζετε, εἶνε σήμερον διῃρημένος εἰς δύο τμήματα, ἤτοι τὸ ἐλεύθερον κράτος καὶ τὰς ὑποδούλους ἐπαρχίας. Ἐξετάσωμεν λοιπὸν ἀμφότερα ταῦτα τὰ τμήματα καὶ κεχωρισμένως καὶ ἡνωμένως. Καὶ κατὰ δίκαιον, πισ εύομεν, λόγον δυνάμεθα νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ κέντρου.

Εἶνε ἀληθές, κύριοι, ὅτι τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἀντιθέτως πρὸς τὴν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν, ἐδείχθη κατὰ τὰς τελευταίας μάλιστα δεκαετίας πολλαχῶς ἀνεπαρκὲς, ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ συντάξεως εἰς εὐνομουμένην πολιτείαν, καὶ τὴν τῆς ἐν γένει ὀργανώσεώς του διὰ τὸν ἀνώτερον καὶ εὐρύτερον αὐτοῦ προορισμόν. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ τασσόμεθα καὶ ἡμεῖς παρὰ τὸ πλευρὸν πάντων τῶν αὐστηρῶν ἐπικριτῶν τῆς τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων καὶ ἀξιούντων ἅμα τὴν ἄμεσον καὶ ριζικὴν ἐπὶ τὰ βελτίω μεταβολήν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τοῦ δρᾶν καὶ οὐχὶ μεμψιμοιρεῖν μόνον, καὶ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς θαρραλέας ἐλπίδος καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὸν καταθλιπτικὸν ὄγκον τῆς ἀπογοητεύσεως. Ἀλλ' ὅταν τις θέλῃ νὰ εἶνε αὐστηρὸς ἐπικριτὴς ὀφείλει κατὰ δίκαιον λόγον προηγουμένως νὰ ἀποδείξῃ ἑαυτὸν καλὸν καὶ ἀμερόληπτον κριτήν. Τούτου δ' οὕτως ἔχοντος, αἰσθάνομαι, κύριοι, τὴν ὑποχρέωσιν, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὑρισκόμενος, νὰ προσθέσω δύο παρατηρήσεις πρὸς μείωσιν κατὰ τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον μέτρον τῆς ἀπολύτου ἄνω καὶ αὐστηρᾶς ἐπικρίσεως.

Καὶ ἐν πρώτοις παρατηρῶ, ὅτι, ἂν ἐσχάτως ἐξεδηλώθησαν ἀρκετὰ σημεῖα ἀδυναμίας τοῦ κράτους ἐκτάκτως δυσάρεστα, τοῦτο ἀποδοτέον κατὰ μέγα βεβαίως μέρος εἰς μίαν ἔκτακτον ἀληθῶς συγκυρίαν ἀστόχου διευθύνσεως τῶν κοινῶν ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων ἀδεξίων ἡγετῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐξαρθρωθείσης διοικητικῆς μηχανῆς· ἀλλ' ὡς ἄνω εἶπον, ὁ βίος τοῦ ἔθνους εἶνε πολὺ μακρότερος τοῦ βίου τῶν ἀτόμων, καὶ εἶνε ἑπομένως ἀδύνατον νὰ μὴ εὑρεθῶσιν, ἐν τῇ ἀνελίξει ἐκείνου καὶ τῇ διαδοχῇ τούτων, οἱ ἱκανοὶ νὰ ἐπαναφέρωσι τὰ πράγματα εἰς τὴν κανονονικήν των τροχιάν, ἐὰν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὑγιαίνῃ, καὶ ἡμεῖς ἀκραδάντως πιστεύομεν, ὅτι οὗτος ἔχει ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῆς εὐεξίας. Ἀλλά, κύριοι, τοῦτο δ' ἀναφέρεται εἰς τὴν δευτέραν μου παρατήρησιν, καὶ ἂν οἱ ἡγέται ἡμῶν ἦσαν ἀνώτεροι ἑαυτῶν καὶ δεξιότεροι οἰακοστρόφοι τοῦ ἐθνικοῦ σκάφους, νομίζετε, ὅτι καὶ πάλιν δὲν θὰ ἐσείετο καὶ δὲν θὰ ἐκλονίζετο τοῦτο ὡς καὶ νῦν; Ἡμεῖς λέγομεν ναί, καὶ διὰ τὸν ἑξῆς ἁπλούστατον ἅμα καὶ ἰσχυρότερον λόγον. Τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὰς ὑποδούλους ἐπαρχίας, ὁμοιάζει πρὸς μικρὸν ρυμουλκὸν ὑπόχρεων νὰ σύρῃ ὄπισθέν του πολλὰς καὶ μεγάλας φορτηγίδας ἐν ἀνοικτῷ δὲ καὶ τρικυμιώδει πελάγει. Εἶνε δυνατὸν νὰ σπεύδῃ τοῦτο ταχέως καὶ νὰ προχωρῇ ἄνευ διακυμάνσεων; Εἰς ἡμᾶς οἱ κλονισμοὶ καὶ αἱ διακυμάνσεις αὗται φαίνονται φυσικώταται καὶ δὴ καὶ ἄνευ σημασίας, ἂν καὶ ἐφ' ὅσον, τοῦτο εἶνε τὸ σπουδαῖον, ἄν, λέγω, καὶ ἐφ' ὅσον οἱ κάλοι δι' ὧν αἱ πολύτιμοι φορτηγίδες εἶνε εἰς τὸ σκάφος ἐκεῖνο προσδεδεμέναι δὲν σήπονται, δὲν κόπτονται, διότι, τοῦ συνδέσμου τηρουμένου ἰσχυροῦ, ὁ χρόνος μοιραίως

ἔρχεται ἐπίκουρος καὶ θὰ καταγάγῃ ἀσφαλῶς τὸ σύμπλεγμα εἰς τὸν ὑπήνεμον λιμένα.

Ἀλλά, κύριοι, μὲ ὅλην τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν βαρύτητα, ἣν ἔχει καὶ ἀσκεῖ τὸ ἐλεύθερον κράτος ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τῆς τύχης καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ γένους, δὲν πρέπει ὅμως νὰ παροραται οὐδὲ νὰ τίθηται ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν καὶ ὁ ἔξω Ἑλληνισμός, ὅστις λόγῳ καὶ τοῦ μείζονος αὐτοῦ ἀριθμοῦ, καὶ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἣν παρουσιάζει, καὶ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ ἔτι θέσεως ἀποβαίνει καὶ εἶνε ἄριστος καὶ πλήρης μαχητῶν προμαχὼν κατὰ τῶν ἔκ τε τοῦ φανεροῦ ἐχθρῶν καὶ τῶν λάθρα ἐπιβουλευόντων τὸ ἡμέτερον γένος πολεμίων. Ἔχει ὄντως, κύριοι, ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμός, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, τόσην ἐν ἑαυτῷ ἐθνικὴν ζωὴν καὶ συνοχήν, ἔχει τὸ ἑλληνικὸν ἐκεῖ στοιχεῖον τόσα προσόντα καὶ προτερήματα, ὥστε καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε κἂν ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἐδῶ ἀκρόπολις ἐφ' ἧς νὰ ἐστηρίζετο, καὶ πάλιν θὰ ἦτο ἱκανώτερος παντὸς ἄλλου τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ λαῶν νὰ συμπήξῃ κράτος ἐλεύθερον καὶ ἰσχυρόν. Πόθεν τὸ μέγα τοῦτο σθένος, πόθεν ἡ μεγάλη αὕτη ἐθνικὴ δύναμις παρὰ τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ, θὰ εἴπωμεν ὀλίγον βραδύτερον, ὅτε ὁ λόγος ἡμῖν ἔσται περὶ τοῦ ἐθνικοῦ σθένους σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

Νῦν δὲ ἅς μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀφιερώσω ὀλίγας λέξεις εἰς τὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν κίνδυνον, ὅστις φαίνεται τόσον πτοῶν πολλούς, διότι πρὸς τοῦτον φυσικὰ δέον νὰ συγκριθῶσι αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις. Καὶ ἐν πρώτοις, κύριοι, ὀφείλω ν' ἀναιρέσω μίαν πεπλανημένην γνώμην τῶν πολλῶν, τῶν ὡς ἐκ τῆς πρὸς μεμψιμοιρίαν τάσεως μᾶλλον πιστευόντων καὶ διακηρυττόντων, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Χερσονήσῳ ἐχθροὶ ἡμῶν προέβαλον εἰς τὸ μέσον καὶ προήχθησαν, διότι ἡμεῖς ἐσχολάζομεν καὶ ἠμελοῦμεν. Τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν δὲν εἶνε ἀκριβές. Οἱ γείτονες ἡμῖν λαοί, οἱ καὶ ἀνταγωνισταὶ ἡμῶν σήμερον, θὰ ἀνεπτύσσοντο καὶ θὰ προήγοντο, ἡμῶν θελόντων ἢ μή, ἐγρηγορότων ἢ κοιμωμένων, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡμεῖς παρά τε τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἀντίδρασιν πολλῶν ἄλλων προήχθημεν καὶ προαγόμεθα, διότι πᾶς λαὸς προάγεται πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἐντός του ἐθνικοῦ ζωπύρου, τῶν ἔξωθεν αἰτίων, δυναμένων νὰ παρενοχλήσωσιν ἢ νὰ ἐπιβραδύνωσι κατά τι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ν' ἀναστείλλωσι τὴν πρόοδον αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τοῦτο, τὸ γεγονὸς εἶνε, ὅτι ἔχομεν ἀπό τινος ἐσχάτως ἕνα γείτονα, ὅστις μετὰ θρασύτητος, οὐχὶ τῆς συνήθους, ὄχι μόνον διαφιλονικεῖ ἡμῖν τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἀλλ' ἐπιδιώκει τοῦτο διὰ τῆς συντριβῆς ἡμῶν καὶ τῆς ἀφαιρέσεως ἀφ' ἡμῶν σπουδαίων καὶ ἐπικαίρων σημείων τῆς πατρῴας κληρονομίας. Εἶνε περιττὸν βεβαίως νὰ ὀνομάσω τὸν ἐχθρὸν αὐτόν, ὅστις ἄλλως δὲν εἶνε καὶ νέος τοιοῦτος, διότι πάντες γνωρίζετε τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς βλέψεις τῶν Βουλγάρων. Ἀναφέροντες δὲ μόνον τούτους ἐνταῦθα, δὲν θέλομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν ἔχομεν καὶ ἄλλους ἐχθρούς, εἴτε ὄπισθεν τῶν Βουλγάρων κρυπτομένους, εἴτε ἐπ'

ἄλλων σημείων ὄπισθεν τοῦ ἡμετέρου ὁριζοντος ἐλλοχεύοντας καὶ ἐκεῖθεν τὴν κεφαλὴν προβάλλοντας, ἀλλ' ὡς φαίνονται ἔχοντα νῦν τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, ὁ Ἑλληνισμὸς μετ' ἐκείνων μόνον ἔχει νὰ διεξαγάγῃ χαλεπὸν ἀγῶνα, διὸ καὶ μία ἀντιπαραβολὴ τῶν ἑκατέρωθεν δυνάμεων θὰ ἦγεν ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα καὶ τῆς πιθανῆς τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐκβάσεως καὶ τοῦ πιθανοῦ μέλλοντος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ἡ βουλγαρικὴ φυλὴ εἶνε καὶ αὕτη διῃρημένη εἰς ἐλεύθερον κράτος καὶ τὸ ὑπὸ δουλείαν τμῆμα. Τὸ κράτος ἐκείνων φαίνεται ὑπερέχον ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἡμέτετερον κατὰ δύο τινὰ οὐσιώδη. Πρῶτον στρατιωτικῶς λέγεται καλῶς παρεσκευασμένον καὶ μείζονα ἀριθμὸν ἀνδρῶν δυνάμενον νὰ παρατάξῃ. Πάντως δὲ στρατιωτικῶς σήμερον ἡ Βουλγαρία, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν εἶνε παρεσκευασμένη, εἶνε ἀνωτέρα τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἀτυχῶς εὑρίσκεται ἄνευ στρατοῦ. Ἴσως οἱ ὅροι ταχέως θ' ἀλλάξωσι, ἀλλ' ἡμεῖς βλέπομεν καὶ μελετῶμεν τά πρὸ ἡμῶν ἤδη πράγματα. Δεύτερον δ' ἡ γεωγραφικὴ ἐκείνου θέσις, ὡς ἐκ τῆς ἀμέσου γειτνιάσεώς του πρὸς τὰς παρ' αὐτοῦ ὑποβλεπομένας ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, εἶνε ἐπικινδύνως προσφορωτέρα ἢ ἡ ἡμετέρα, ὡς ἔκ τε τῆς ἀποστάσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ χωρισμοῦ ἐξ ἄλλου ἡμῶν δι' ἄλλης ἐπικρατείας. Ἀλλ' ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας θὰ φιλονικήσῃ ἡ Βουλγαρία οὐχὶ μεθ' ἡμῶν κυρίως, σήμερον τοὐλάχιστον, ἀλλὰ μετὰ τῆς Τουρκίας, ἀφ' ἧς τὰς χεῖρας ζητεῖ ἤδη ν' ἁρπάσῃ αὐτάς. Ἑπομένως αἱ βουλγαρικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ὡς πρὸς τοῦτο πρόκειται· ν' ἀντιμετρηθῶσι μὲ τὰς τουρκικάς. Δὲν ἀγνοῶ, κύριοι, ὅτι, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτευφημισμοῦ, πολὺ ἐκάη καὶ ὑπ' ἄλλων ξένων θυμίαμα διὰ τὸν βουλγαρικὸν στρατόν, καὶ τοὺς ἐπαίνους τούτους, καί τοι λεχθέντας κατὰ τὰς παραμονὰς παραγγελιῶν μεγάλων προμηθειῶν, δὲν διστάζω νὰ ἐκλάβω ὡς εἰλικρινεῖς. Δὲν ἔχω, ὁμολογῶ, οὐδεμίαν περὶ τὰ στρατιωτικὰ εἰδικότητα, ὥστε ἡ γνώμη μου νὰ ἔχῃ οἱονδήποτε κῦρος. Πιστεύω ἐντούτοις ἀκραδάντως, ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶνε κατὰ πολὺ ἀνώτερος τοῦ βουλγαρικοῦ, καὶ ἐν περιπτώσει τουρκοβουλγαρικῆς συρράξεως σήμερον τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος θὰ ἔχῃ τὴν τιμὴν τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου, ὡς ἄλλως συνέβη καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον ἐσχάτως,παρ' ὅλην τὴν περὶ τὰ στρατιωτικὰ ἀνατολικὴν δυσκινησίαν τῆς Τουρκίας.

Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, θ' ἀντείπῃ τις ἡμῖν ἔχουσιν ἰσχυροὺς προστάτας καὶ ἀντιλήπτορας. Δὲν θέλω κύριοι, νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ ἀνειλικρινὲς τῶν τε προστατῶν καὶ τῶν προστατευομένων καὶ νὰ ὑποδείξω, ὅτι δὲν εἶνε ἀπίθανον ἡ Ρωσσία, ἀνοίγουσα ἐπὶ τέλους τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ν' ἀντιληφθῇ,ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν Βουλγάρων ὡς Ρώσσων προσκόπων πεποιθήσεις της εἶνε ἁπλούστατα μία μεγάλη ἀπάτη καὶ πλάνη, τῶν Βουλγάρων ἐργαζομένων δι' ἴδιον λογαριασμὸν πρὸς χλευασμὸν κατὰ βάθος τῆς ρωσσικῆς αὐτῆς εὐπιστίας· δὲν θέλω νὰ ὑποδείξω ἐπίσης, ὅτι χάρις εἰς τὸ σωφρονιστικὸν μάθημα, ὅ περ τῇ ἐχάρισεν ὁ Μικάδος ἡ Ρωσία ἔχει ἤδη καὶ θὰ ἔχῃ

ἐπὶ πολὺ οἶκοι ἀσχολίας· δὲν θέλω νὰ προμαντεύσω, ὅτι τὸ μοναρχικὸν καθεστὼς ὅ περ ἦτο κατ' ἀνάγκην κατακτητικόν, ἵνα περισπᾷ ἔξω τὸν νοῦν τοῦ πιεζομένου λαοῦ, κλονισθὲν ἤδη ἐκ βάθρων, πρόκειται νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς φιλελεύθερον πολίτευμα, ὑφ'ὃ ἡ Ρωσσία, σωφρονοῦσα θ' ἀσχοληθῇ εἰς ἐπίλυσιν τῶν μεγάλων οἰκογενειακῶν της προβλημάτων, ἀποβάλλουσα ἢ τοὐλάχιστον ἀναστέλλουσα ἐπὶ αἰῶνας πλέον τὸ κατακτητικὸν πνεῦμα, παρέρχομαι, λέγω, πάντα ταῦτα, καὶ παραδέχομαι, ὅτι τὸ μέγα αὐτὸ κράτος συνεχίζει τὴν ζωηρὰν προστατευτικήν του πολιτικὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, κύριοι, ἂς ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ ἰσχυρὸς οὗτος προστάτης, εἴτε οἱ ἰσχυροὶ προστάται (ὅρα καὶ Ἀγγλικὴν πολιτικήν), ἔχουσι καὶ τοὺς ἐπίσης ἰσχυροὺς ἀντιζήλους, ὧν τὸ συμφέρον εἶνε ν' ἀντιπράξωσι πάσῃ δυνάμει κατὰ τῆς μονομεροῦς ὑπὲρ μιᾶς ἢ δύο Δυνάμεων ὠφελείας ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι, ἀφοῦ πᾶσαι δὲν δύνανται νὰ καρπωθῶσιν ἀνάλογα ὠφέλη ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Καὶ μὴ δὲν εἶνε ἆρά γε οὗτος ἀκριβῶς ὁ λόγος, δι'ὃν τὸ μακεδονικὸν ζήτημα περιῆλθεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ εἰς χεῖρας τοῦ συνόλου τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, οὕτως ὥστε καὶ οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἡμεῖς, καὶ πάντες οἱ ἀνταπαιτηταὶ ἐτέθημεν οὐχὶ ἐν δευτέρᾳ ἀλλ' ἐν τῇ ἐσχάτῃ μοίρᾳ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς εἰς τοῦτο δράσεως ; Ἐὰν δέ, κύριοι, μοὶ ἐπιτρέπητε, τοῦ λόγου εἰς τοῦτο ἐλθόντος, νὰ ἐκφέρω τὴν ἀτομικήν μου γνώμην ὡς πρὸς τὸ πιθανὸν ἀποτέλεσμα τοῦ διπλωματικοῦ τούτου κυκεῶνος, θὰ ὑπεστήριζον ἀπὸ πλήρους πεποιθήσεως, ὅτι ἀναμέσον τῶν ἀντιζηλειῶν καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου τῶν μεγάλων θὰ ἐκβλαστήσωσι θὰ παγιωθῶσιν ἀσφαλῶς, θὰ ἀνδρωθῶσι, καὶ θὰ κατισχύσωσιν αἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Χερσονήσῳ οἰκοῦσαι ἐθνότητες καὶ καθ' ἃς ἑκάστη ἐπικρατεῖ χώρας καὶ ἐκτάσεις. Τοιαύτην προβλέπομεν τὴν λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ σήμερον, καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἐν γένει βραδύτερον, ζητήματος. διὸ καὶ ὁ ἀγὼν ἡμῶν, ὡς τὰ πράγματα σήμερον ἔχουσι, περιορίζεται εἰς τὴν τήρησιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς ἐθνικῆς συνοχῆς, ἐκεῖ ἔνθα ἱστορικῶς ἔχει δικαιώματα καὶ πραγματικῶς σήμερον ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπικρατεῖ.

Ἀλλ' ἂς συνεχίσωμεν τὰς περὶ Βουλγάρων κρίσεις ἡμῶν. Εἴδομεν τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἀπέναντι τοῦ ἡμετέρου στρατηγικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Τὸ ἐκτὸς τοῦ βουλγαρικοῦ ὅμως κράτους τμῆμα αὐτῶν μειονεκτεῖ, ὡς πρὸς τὸ ἀντίστοιχον ἡμέτερον, καταπληκτικῶς, καὶ τοῦτο ὡς πρός τε τὸν ἀριθμόν, τὰ ἐθνικὰ καὶ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ προτερήματα,: καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν γεωγραφικὴν θέσιν. Καὶ ἐπειδὴ καθ'ὅλα τὰ φαινόμενα ὁ μεταξὺ ἡμῶν ἀγών, ὅστις, τίς οἶδε πόσας καὶ ποίας δύναται νὰ λάβῃ φάσεις εἰς τὸ μέλλον, ἤρξατο ὅμως, διεξάγεται ἤδη, καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ πιθανώτατα, οὐχὶ ὡς, ἀγὼν κρατῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μονομαχία τῶν δύο φυλῶν, καθ' ἣν θὰ ὑπερισχύσῃ φυσικὰ ἡ τὸ μεῖζον ἐθνικὸν σθένος καὶ δύναμιν ἐνέχουσα καὶ ἀναπτύξουσα, ἐπιβάλλεται ὡς ἐκ τούτου πλέον ἡμῖν μία συγκριτικὴ μελέτη τῶν σχετικῶν προσόντων καὶ προτερημάτων ἑκατέρας τῶν δύο φυ-

λῶν, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ καταλήξωμεν εἰς πιθανὰ τοὐλάχιστον ἂν μὴ θετικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος.

Τοιαύτη τις ὅμως σύγκρισις, κύριοι, προϋποθέτει βεβαίως ἀκριβῆ παρ'ἡμῶν γνῶσιν ἀμφοτέρων τῶν φυλῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὅτι αἱ περὶ τῶν Βουλγάρων γνώσεις ἡμῶν εἶνε πολὺ περιωρισμέναι. Ὀφείλεται τοῦτο μόνον εἰς τὴν ἄγνοιαν ἡμῶν ἢ καὶ εἰς τὸ ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν ἔχουσιν ἱστορίαν διαφωτίζουσαν ἐπὶ τούτου, δὲν ἐνδιαφέρει πολὺ νὰ διευκρινήσωμεν ἐνταῦθα. Δυνάμεθα ὅμως ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν οὗτοι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος των οὐδὲν τὸ ἄξιον λόγου εἰς πίστιν των ἔχουσιν ἀναγράψῃ εἰσέτι, ἐκτὸς ἂν ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἦσαν Βούλγαροι(!), καὶ ἑπομένως ἡ σελὶς τῆς πιστώσεώς των μένει ἀνοικτὴ διὰ νὰ πληρωθῇ εἰς τὸ μέλλον. Ἐκεῖνο ἄρα ὅ περ θετικῶς γνωρίζομεν σήμερον ὡς ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ φυλὴ καὶ κατ' ἀριθμόν, καὶ κατὰ ἠθικήν, ὑλικήν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν θέσιν εὑρίσκεται πανταχοῦ ἐν ὑποδεεστέρᾳ βαθμίδι τῆς ἑλληνικῆς.

Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις ἀκριβεστέρων ὡς πρὸς τοὺς Βουλγάρους γνώσεων ἐξ ἡμῶν ὑποθέτομεν, κύριοι, ὅτι δὲν δύναται νὰ μειώσῃ πολὺ τὴν καὶ ἀπὸ τῆς μονομεροῦς ὁπωσδήποτε ἐξετάσεως τῶν καθ' ἡμᾶς ἀξίαν τῶν συμπερασμάτων, εἰς ἃ θὰ καταλήξωμεν, καὶ καιρὸς εἶνε ἤδη νὰ φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸ περὶ τῆς ἐν γένει ἐθνικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς διὰ τὴν τύχην αὐτοῦ εἰς τὸ μέλλον.

Εἴπομεν, ἐπαναλαμβάνομεν δὲ καὶ αὖθις, κύριοι, ὅτι ἡ μελέτη τῶν παρόντων ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τῆς ἱστορίας, ἄνευ τῆς συσχετίσεως τῶν παρόντων πρὸς τὰ παρελθόντα, ἀποβαίνει πλέον ἢ ἀτελής, ἵνα μὴ εἴπω ἀδύνατος. Ὑποθέτω ἑπομένως, ὅτι εἶμαι ὑπόχρεως ν' ἀρχίσω τὰς παρατηρήσεις καὶ μελέτας μου ταύτας ἀπό τινος τῶν μεγάλων σταδίων τῶν τελευταίων ἱστορικῶν φάσεων τῆς ἡμετέρας φυλῆς, καὶ ἀπὸ τούτου εἶτα ἐν συνεχείᾳ νὰ κατέλθω ἐπὶ τὸ παρόν. Θεωρῶ δὲ τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον ἀπαραίτητον, καθ' ὅσον ἔχω ὑπ' ὄψει μου τὸ ὀρθὸν ἱστορικὸν ἀξίωμα, ὅτι οἱ αἰῶνες ἀντιγράφουσιν ἀλλήλους, ἢ ὅ περ ταὐτό, ὅτι αἱ ἱστορικαὶ σελίδες ἐπαναλαμβάνονται κατὰ περιόδους ὑπό τινας ὡρισμένας καὶ ἀναλόγους συνθήκας, καὶ δὲν εἶνε ἄρα ἀπίθανον ν' ἀναγνώσωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ μέλλοντος ἡμῶν εἴς τινας σελίδας τοῦ ἡμετέρου παρελθόντος ἡμῶν.

Ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν, κύριοι, παρατηρεῖ ἐπὶ πλέον ἓν πολὺ ἀξιωσημείωτον φαινόμενον, ὅ περ δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἰσχυρὸν ἱστορικὸν κανόνα, ὅτι ἕκαστος λαὸς κατά τινας μὲν περιόδους φέρεται ζωηρῶς πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ τὴν ἀκμὴν κατά τινας δ' ἄλλας τοὐναντίον ὠθεῖται οἱονεὶ μοιραίως πρὸς τὴν κατάπτωσιν καὶ ὀπισθοδρόμησιν. Εἰς τοὺς λαοὺς δὲ τοὺς ἔχοντας καὶ ὁπωσδήποτε μακρὰν ἱστορίαν αἱ περίοδοι αὗται παρετηρήθησαν διαδεχόμεναι ἀλλήλας. Παρατηρεῖται ἐπίσης, ὅτι εἰς ἑκατέραν τῶν περιπτώσεων, ἢ τῶν ἱστορικῶν φορῶν (ἐπιτρέψατέ μοι νὰ βαπτίσω οὕτω τὸ φαινόμενον αὐτὸ) συνοδεύει καὶ ἰδιά-

ζουσά τις ψυχολογικὴ τῶν λαῶν ἐκείνων ἑκάστοτε κατάστασις, χαρακτηρίζουσα τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην φοράν.

Καὶ ἵνα, κύριοι, ἀπὸ τῶν ἀφῃρημένων τούτων μεταβῶ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐφ' ὧν θὰ ἐπιδείξω ὑμῖν ζῶντα τὸν κανόνα αὐτόν, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ λάβω ὡς παράδειγμα δύο λαοὺς συναντηθέντας, ἀνταγωνισθέντας καὶ ἀνταγωνιζομένους ἐπὶ μακρὸν ἤδη ὑπὸ ἀντιθέτους ἱστορικὰς φοράς. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δὲν ἔχω νὰ προσφύγω ἢ εἰς τὸν μακραίωνα καὶ μέχρι σήμερον ἀνταγωνισμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Μωαμεθανισμοῦ, διότι οὕτω κρατοῦμαι ἐπὶ πλέον ἐντὸς καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου θέματός μου. Γνωρίζετε, κύριοι, ὅτι, ὅτε ὁ Μωαμεθανισμὸς συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ μὲν βυζαντιακὴ ἡμῶν αὐτοκρατορία ἤκμαζε, συντεταγμένη οὖσα εἰς κράτος μέγα, εὐνομούμενον, προηγμένον ἐν τῷ πολιτισμῷ, μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς στρατευόμενον, διαθέτον μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις, καὶ ἀφθονοῦν ὑλικῶν μέσων, τὸν δὲ Μωαμεθανισμὸν ἀντιπροσώπευον νομαδικαί τινες φυλαὶ ἀσύντακτοι, ἀπαίδευτοι, ἡμιάγριαι καὶ ἐπὶ τούτοις εὐάριθμοι λίαν. Τίς θὰ ἐπίστευεν, ὅτι ὁ ἄσημος οὗτος καὶ μικροσκοπικὸς Μωαμεθανικὸς συρφετὸς θ' ἀπετόλμα ν' ἀντιμετρηθῇ, πολλῷ δ' ἧττον νὰ καταβάλλῃ τὸν κολοσσὸν ἐκεῖνον; Καὶ ὅμως οὕτως ἐγένετο· καὶ ἐγένετο οὕτω, διότι ἡ ἱστορικὴ φορὰ τὸ μὲν Βυζάντιον κατῆγεν ἐπὶ τὴν πτῶσιν ἐκ γήρατος ψυχικοῦ, καὶ μαρασμοῦ ἐθνικοῦ, βαθμηδὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπιδεινουμένων, τὸν δὲ Μωαμεθανισμὸν ἔφερεν ἡ ἀκάθεκτος ἐκείνη δύναμις εἰς τὴν ἄνδρωσιν, τὴν ἐπίρρωσιν τὴν ψυχικοῦ σθένους, εἰς τὴν δίψαν τῆς δόξης, τὴν πεποίθησιν τῆς νίκης. Βεβαίως λέγεται καὶ ὑποστηρίζεται, ὅτι τὸ Βυζάντιον ἐξήντλησαν κάὶ ἐμάραναν οἱ διαρκεῖς πόλεμοι. Καὶ ἡμεῖς βεβαίως τὴν ἱστορικὴν φορὰν δὲν θεωροῦμεν ὡς ἀπολύτως ἀναιτιολόγητον· ἀλλ' ἂν τὸ Βυζάντιον εἶχε τὸ ψυχικόν του σθένος καὶ τὴν ἣν ὄφειλε νὰ ἔχῃ αὐτοπεποίθησιν, θὰ ἐφώρμα ἀκάθεκτον κατὰ τῶν ἑκάστοτε ὑποδεεστέρων αὐτῷ ἐχθρῶν, καὶ θὰ ἔφερε τούτους ἅπαξ ἑκάστοτε διὰ παντὸς εἰς ἐξουδετέρωσιν καὶ ἀφάνειαν. Τοὐναντίον ὅμως βλέπομεν αὐτὸ ἀποβάλλον τὸ ψυχικόν του σθένος, ἐνῷ ἔτι εἶχε πραγματικὰς δυνάμεις κολοσσαίας, βλέπομεν αὐτὸ ἠθικῶς παραλύον καὶ ἀπελπιζόμενον, καθ' ὃν χρόνον, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸ λαούς, ἐπερίττευεν αὐτῷ ἡ ζωή. Εἰς ποῖον λοιπὸν ἄλλο αἴτιον ὠφείλετο τὸ ἄλλως ἐντελῶς παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον μένον φαινόμενον, ἢ εἰς τὴν μοιραίαν ἱστορικὴν φοράν; Ποῖον ἦτο τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ μεγάλου ἐκείνου δράματος τῆς ἑλληνοτουρκικῆς συρράξεως κατὰ τὴν πρώτην της ταύτην φάσιν γνωρίζομεν πάντες, κύριοι, εἰς ἐμὲ δὲ θὰ ἐπιτρέψητε μόνον, ἵνα ἀναλύσω τὰ φαινόμενα τῆς ἱστορικῆς φορᾶς καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν τελευταίαν στιγμήν, καθ' ἣν καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἵσταντο ἔτι ἐπὶ ποδῶν καὶ ἔναντι ἀλλήλων. Καὶ ἐνταῦθα, κύριοι, ἐπικαλοῦμαι, τώρα πρὸ πάντων, συντονωτάτην τὴν προσοχήν ὑμῶν, ὀρθάνοικτα τὰ στήθη σας θέλω ἵνα οἱ λόγοι μου εἰσέρχωνται κατ' εὐθείαν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς σας, διότι θ' ἀναφέρω γεγονότα σημασίας ὑψίστης, γεγονότα ἱερά, ὧν ἡ

ἀνάμνησις προκαλεῖ πάντοτε παρὰ παντὶ Ἕλληνι πλήμμυραν αἰσθημάτων καὶ συναισθημάτων, διατρεχόντων τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡς ἀλλεπάλληλα ρίγη ὀρθοῦντα τὰς τρίχας.

«Τὴν δὲ πόλιν οὔ σοι δίδομεν, κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν» ἀπήντα ἀποφασιστικῶς μέν, ἀλλὰ καὶ πόσον μελαγχολικῶς ἅμα καὶ ἀπελπιστικῶς εἰς τὴν περὶ παραδόσεως τῶν ὅπλων ἀξίωσιν τοῦ μετ' ὀλίγον κατακτητοῦ τοῦ Βυζαντίου ὁ τελευταῖος τούτου ὑπέρμαχος βασιλεὺς καὶ στρατιώτης. Καὶ παρατηρεῖ μέν τις, ἐν τῇ ἀπαντήσῃ ταύτῃ τὴν μεγολόφρονα ἀπόφασιν τοῦ αὐτοκράτορος ἵν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος πλέον μόνον τῆς πατρίδος ὡς πιστὸς καὶ γενναῖος στρατιώτης, ἀλλ' οὐδαμόθεν ὑπεμφαίνεται ἡ ὑπερηφάνεια οὐδαμόθεν τὸ θάρρος, ἡ ἐλπίς, ἡ πεποίθησις, διότι ὁ ἥρως ἐκεῖνος βασιλεὺς εἶχεν ὄπισθέν του λιπόψυχον καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ συνειδήσει καὶ πεποιθήσει πεπτωκὼς τὸ κράτος.

«Μολὼν λάβε», ἀπήντησεν ἕτερος Ἕλλην βασιλεύς, εἰς τὰ πρόθυρα καὶ ἐκεῖνος εὑρισκόμενος τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἐν τῇ βραχυτάτῃ ταύτῃ ἀπαντήσει καταφαίνεται ὅλη ἡ ὑπερηφάνεια, τὸ ἀγέρωχον, τὸ θάρρος καὶ ἡ πεποίθησις, διότι ὄπισθεν τοῦ ἐπίσης προμάχου ἐκείνου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἵστατο τὸ σθεναρώτερον τῶν ἐθνῶν, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐρριζωμένη ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ζωήν, ἐπὶ τὴν νίκην. Καὶ γνωρίζετε, κύριοι, ὅτι διῆλθε μὲν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ μέγας βασιλεὺς τὰς ἑλληνικὰς πύλας, πατῶν ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ Λεωνίδα, ἦλθε καὶ ἔκαυσεν αὐτὴν ἰδῶ τὴν πόλιν, καὶ ἔστησε χρυσοῦν θρόνον ἐπὶ τοῦ ἀντικρὺ Αἰγάλεω, ἀλλ' ἵνα ἰδίοις ὄμμασιν ἴδῃ τὴν δόξαν του βυθιζομένην εἰς τὰ ὕδατα τῆς Σαλαμῖνος, ἵνα κατόπιν αἰσθανθῇ τὴν ἐσχάτην ταπείνωσίν του ἐντὸς τῆς σχεδίας τοῦ Ἑλλησπόντου, δι' ἧς μετηνέχθη καὶ αὖθις ἐπὶ τὴν Ἀσίαν. Ἔπεσε προβεβουλευμένως ἡρωϊκώτατα καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλὰ διὰ τῆς πτώσεως του ἀνετράπη καὶ ὁ τελευταῖος λίθος τοῦ βυζαντιακοῦ οἰκοδομήματος, διότι ἠθικῶς ἡ αὐτοκρατορία εἶχε πέσῃ, ὡς εἴπομεν, πρὸ πολλοῦ. Εἶνε χαρακτηριστικώτατον δὲ, κύριοι, τὸ ἱστορικὸν ἀνέκδοτον, ὅτι ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν διάσωσιν τῆς αὐτοκρατορίας δὲν εὑρέθη ἢ μόνον εἰς τὴν ψυχὴν μιᾶς καλογραίας καὶ ταύτης πιστευούσης ἀπὸ δεισιδαιμονίας μόνον. Ἡ ἱστορικὴ ὅμως φορὰ ἀπεδείχθη ἰσχυροτέρα καὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ· καὶ αὐτὰ τὰ μισοτηγανισμένα ψάρια της ἐπέταξαν ἀπὸ τὸ τηγάνι της.

Ἀλλ' ὁποῖον θαυμάσιον φαινόμενον ἱστορικῆς οἰκονομίας! Κατ' αὐτὰς ἐκείνας τὰς στιγμάς, καθ' ἃς τὸ γένος ἔθαπτεν ὑπὸ τὰ καθημαγμένα καὶ καπνίζοντα ἔτι μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τὴν ἄλλως ἔνδοξον αὐτοκρατορίαν του, ἐν τῇ συντετριμμένῃ καὶ τεταπεινωμένῃ ψυχῇ αὐτοῦ συνετελεῖτο ἡ ὑψίστη τῶνμεταβολῶν. Τὸ γένος, ὅ περ ὑπὸ τὸ ἔκλαμπρον καὶ ἐπιβλητικὸν μεγαλεῖον τοῦ κράτους του ἀπέβαλε τὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀπέναντι πολλαχῶς ὑποδεεστέρου ἐχθροῦ, ἤδη ἐν τῇ ἀποδεκατίσει καὶ ταπεινώσει του, ἐν αὐτῇ τῇ κα–

ταπτώσει καὶ ἀπωλείᾳ τῆς ὑπεροχῆς του, ἀρχίζει τρέφων ἐλπίδας, ἐνστερνιζόμενον πεποιθήσεις ἐπὶ τὴν ἀναβίωσιν, ἐπὶ τὴν νίκην. Τὸ γένος, ἀμυνόμενον ἔτι ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τῆς Πόλεως, ἐνῷ ἔχει προδεδικασμένην ὡς μοιραίαν τὴν πτῶσιν, προαισθάνεται ἐν τούτοις καὶ προλέγει,ὅτι θὰ διώξῃ καὶ πάλιν τὸν Τοῦρκον «εἰς τὸ Μονοδένδρι».Τὰ μισοτηγανισμένα ψάρια ζωντανεύει καὶ ρίπτει στὸ νερό, καὶ ὁ Ἕλλην προσκυνητὴς τοῦ Μπαλουκλῆ τὰ βλέπει ἔτι ζῶντα ἐντὸς τοῦ ἁγιάσματος Εἰσέρχεται ὁ κατακτητὴς ἵνα μεταβάλῃ τὸν περίλαμπρον ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἰς Τουρκικὸν τέμενος, καὶ τὸ γένος σπεύδει καὶ κρύπτει τὸν διακοπέντα ἐν τῇ λειτουργίᾳ του ἱερέα ἐν πλήρει ἀμφιέσει καὶ μὲ τὸ θρησκευτικὸν παλλάδιον, τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸ δισκοπότηρον, ἀνὰ χεῖρας εἴς τινα κρύπτην τοῦ ναοῦ, καὶ τὸν ἀναμένει ἔκτοτε νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν,ἵνα συνεχίσῃ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ. Ἰδοὺ κύριοι, ἐναργὴς ἔναρξις νέας ἱστορικῆς φορᾶς,ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκδηλουμένης, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνισχυομένης. Καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπω ἐγὼ εἰς Ἑλληνόπαιδας ὑμᾶς ποῖαι αἱ ἐκδηλώσεις καὶ ποῖα τ'ἀποτελέσματα τῆς ἱστορικῆς ταύτης φορᾶς; Μὴ δὲν ὑπήκουεν εἰς ταύτην ὁ νεαρὸς Ἕλλην, φεύγων τὴν πατρικὴν καλύβην καὶ ᾄδων τὸ γνωστὸν ἀποχαιρετιστήριον «Μάνα σοῦ λέγω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω»... ἀνερχόμενος δὲ μὲ «τὸ ντουφέκι του στὰ βουνὰ καὶ στὲς ψιλὲς ραχοῦλες» καὶ μὴ ζητῶν ἄλλο ἢ τὴν εὐχὴν τῆς μητρός του «Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξῃ;» ἐκήρυττε καὶ διεξῆγεν ἀέναον κατὰ τῆς τυραννίας τὸν πόλεμον; Μὴ δὲν ὠθεῖτο ὑπὸ ταύτης τὸ γένος εἰς τὰς τόσας του κατὰ τοῦ Τούρκου ἐπαναστάσεις, καθ' ἅς, ἐνῷ ἐπνίγετο ἐν τῷ αἵματί του ἐν τούτοις δὲν ἀπέβαλλε τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ καταδιώξῃ τὸν Τοῦρκον καὶ πάλιν «ὥς τὴν Κόκκινη Μηλιά;» Καὶ ἂς ἴδωμεν καὶ τὴν ἄλλην τῶν ἀντιπάλων ὄψιν.Ποῖον τὸ αἴτιον τῆς βαθμιαίας ὑποχωρήσεως τοῦ μεγάλου ὀθωμανικοῦ κράτους ἀπέναντι τοῦ ἀσθενεστέρου Ἑλληνισμοῦ ἢ ἡ δύναμις τῆς ἱστορικῆς φορᾶς ἥτις ἀντεστράφη ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐντεῦθεν δι' ἀμφοτέρους τοὺς λαούς; Καὶ μὴ δὲν βλέπομεν ὀφθαλμοφανῶς τὴν εἰκόνα τῆς ἐκπεσούσης αὐτοκρατορίας ἡμῶν ἐν τῇ μοιραίᾳ καταρρεύσῃ,τῇ συντελουμένῃ πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, παρ' ὅλην τὴν ἣν ἔτι παρουσιάζει ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῶν ἀπειλούντων τὴν ὕπαρξίν της μικρῶν λαῶν, παρ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς, ἅ περ ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν της ἀκόμη;

Ἀλλὰ πῶς θὰ στηριχθῇ, πῶς θὰ ζήσῃ καὶ ἡ αὐτοκρατορία αὕτη, ἀφοῦ ἐτάφη ὡς ἡ ἡμετέρα ἄλλοτε, ἐν τῇ πεποιθήσει τῶν πιστῶν αὐτῆς ὀπαδῶν;

Ἀλλ'ἂς παρακολουθήσωμεν, κύριοι,τὴν συνέχειαν τῆς ἡμετέρας ἱστορικῆς φορᾶς μέχρι σήμερον,διότι ἔχομεν τὴν πεποίθησιν,ὅτι ἡμεῖς σήμερον εὑρισκόμεθα ἐν τῇ ἀρχῇ ἔτι τῆς ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου σημειωθείσης νέας τοιαύτης, ἥτις ἄγει τὸν Ἑλληνισμὸν σταθερῶς εἰς τὴν ἀνόρθωσιν, τὴν ἀκμήν, καὶ ἐπὶ τὴν ἀνασύστασιν τῆς μεγάλης του αὐτοκρατορίας Δὲν ἀγνοοῦμεν, κύριοι, ὅτι ἡ μεγάλη αὕτη ἰδέα δὲν εὑρίσκει πλέον θέσιν ἐν τῇ ψυχῇ τινων, ὅτι παρ' ἄλλοις εὑρίσκει πολὺ ψυχρὸν

τὸ ἔδαφος. Δὲν ἀγνοοῦμεν, ὅτι διὰ χλευασμῶν ἢ ὑπούλων συμβουλῶν, ἀπειλῶν καὶ παντοίων ἄλλων μέσων οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἔξωθεν κατώρθωσαν νὰ ψυχράνωσί τινας ἡμῶν εἰς τὰς ἰδέας αὐτάς, καὶ νὰ τοῖς ὑποβάλωσι λεληθότως τὴν περικοπὴν τῶν ἰδεωδῶν τοῦ κράτους καὶ τὴν περιστολὴν αὐτῶν οὐχὶ πολὺ πέραν τῶν νῦν ὁρίων αὐτοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἐγεννήθη ἡ μικρὰ σήμερον σύγχυσι·, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας τινὲς πιθανὸν νὰ μὴ διακρίνωσι τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἡμεῖς ἐνταῦθα προβάλλομεν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἑλληνισμὸς εὑρίσκεται ἐν πλήρει φορᾷ προόδου καὶ ἀνορθώσεως· διὸ καὶ ἂς ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν πρὸς ἀπόδειξιν τούτου μάρτυρας αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ πρὸς τοῦτο ἂς παρακολουθήσωμεν αὐτὰ βῆμα πρὸς βῆμα ἀπὸ τοῦ μεγάλου γεγονότος τοῦ 1821 μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, διότι ὄντως κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον, καὶ ἰδίᾳ τῇ ἐγγὺς ἡμῶν μᾶλλον κειμένῃ ταύτης μοίρᾳ. παρατηρεῖται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος σύγχυσις παρά τισιν, ὡς καὶ οἱ δισταγμοὶ καὶ αἱ ἀμφιβολίαι οὐχὶ βεβαίως εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν ὀλίγων.

Γνωρίζετε, κύριοι, ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα δεκαετοῦς σχεδὸν ἀγῶνος, πλήρους δραματικῶν περιπετειῶν καὶ τραγικῶν γεγονότων, ἀγῶνος καθ' ὃν ἀπέθανον κατὰ τὸ πολὺ ὀρθῶς λεχθὲν 500 χιλιάδες ὅπως ζήσωσιν ἐλεύθεραι αἱ τριακόσιαι χιλιάδες Ἑλλήνων. Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, ἀφοῦ κατεπολέμησε τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα λυσσωδῶς, ηὐδόκησεν ἐπὶ τέλους, ὠθουμένη ὑπ' ἀπροόπτων γεγονότων, ν' ἀναγνωρίσῃ μίαν ἑλληνικὴν γωνίαν εἰς ἐλεύθερον βασίλειον, ἀλλ' ἐξ ὑπολογισμοῦ περιορίσασα τοῦτο τόσον, ὥστε νὰ μὴ ἦτο ἐξ ἀρχῆς βιώσιμον. Καὶ δὲν ἀγνοεῖτε βεβαίως, ὅτι ὁ πρῶτος ὑποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ κράτους βασιλεὺς ἀπέρριψε τὸ τετιμημένον ἑλληνικὸν στέμμα ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον. Καὶ ὅμως τὸ μικρὸν τοῦτο βασίλειον ὄχι μόνον διέψευσε τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἰσχυρῶν, ἀποδεῖξαν, ὅτι εἶνε ἱκανὸν καὶ νὰ ζῇ καὶ νὰ εὐδοκιμῇ, ἀλλ' ηὐτύχησεν ἅμα νὰ ἴδῃ ἑαυτὸ ἐντὸς τοῦ πρώτου ἔτι αἰῶνος τοῦ ἐλευθέρου βίου του, καὶ μὴ λησμονῆτε, κύριοι, ὅτι οἱ αἰῶνες εἰς τὸν βίον τῶν ἐθνῶν δὲν εἶνε ἢ ἁπλαῖ ὧραι, ἵνα μὴ εἴπω στιγμαί, εἶδεν ἑαυτό, λέγω, αὐξανόμενον κατὰ τὴν προσθήκην τῆς ἑπτανησιακῆς πλειάδος, τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου. Ἐπὶ πλέον τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος, παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας του, ἐχρησίμευσε καὶ χρησιμεύει ὡς ἑστία, ἀφ' ἧς τὸ Ἑλληνικὸν σύμπαν ἀντλεῖ τὰ φῶτα καὶ τὰ μέσα ἐν τῇ ποικίλῃ αὐτοῦ πολιτικῇ, κοινωνικῇ, ἐπιστημονικῇ καὶ πασηδήποτε ἄλλῃ ἐκπολιτιστικῇ αὐτοῦ διαμορφώσει, οὕτως ὥστε νὰ κατέχῃ τὴν ἣν σήμερον κατέχει τοῦτο μεταξὺ πάντων τῶν ἄλλων ἐν Ἀνατολῇ λαῶν τὴν μᾶλλον ὑπερέχουσαν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς θέσιν. Ὑπὸ ἐθνικὴν δ' ἰδίᾳ ἔποψιν ἀμφιβάλλομεν ἂν ἄλλοτέ ποτε, ἀπὸ τῶν πάλαι μέχρι σήμερον, ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπῆρξε τοσούτῳ ἐμπεποτισμένος ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς συμπήξεως ἑνὸς ἑλληνικοῦ κράτους, ἐκτείνοντος τὰ ὅρια αὐτοῦ καὶ περιλαμβάνοντος ἐντὸς αὐτῶν πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἂν ἄλλοτε παρουσίασε τοσαύτην ἐν τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ συνοχήν, τοσοῦτον ψυχικὸν σθένος, τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως

ταύτης ἐνθουσιασμὸν καὶ πόθον. Πῶς δ' ἐν τοῖς πράγμασι πάντα ταῦτα ἐκδηλοῦνται γνωρίζετε μὲν καὶ ἐξ ὅσων ἄνω ἐλέχθησαν, ἀλλὰ μὴ δὲν διακρίνομεν καὶ ἐξ ὅσων νῦν βλέπομεν πρὸ ἡμῶν ἰδίοις ὄμμασιν ; Ἡ γενναία Κρήτη εὑρίσκεται ἤδη καθ' ὁδὸν καὶ ἐγγὺς ἡμῶν· ἡ περικαλλὴς Κύπρος ἀνεπέτασε θαρραλέα τὰ ἱστία της καὶ διευθύνῃ τὸν οἴακά της, ἵνα κατὰ βῆμα ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη τῆς Κρήτης· πτερυγίζει ἡ ἀλκυὼν τῆς Σάμου πρὸς τὰ ἐδῶ· ἡ Μακεδονία δὲν περιέμενεν ἢ τὴν πρώτην ὤθησιν, ἵνα διδάξῃ τοὺς θρασεῖς ἐπιδρομεῖς αὐτῆς ὅτι γνωρίζει ν' ἀμύνηται ὑπὲρ τοῦ πατρίου ἐδάφους. Ἡ Σμύρνη, ὁ ἀσιατικὸς οὗτος ἀδάμας ἡμῶν, ἀπὸ πολλοῦ ἐξεβίασε τὴν παρ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότου προσωνυμίαν «Γκιαοὺρ Ἰσμίρ». Ἡ Πόλις, ἄ ! ἡ προσφιλεστάτη Κωνσταντινούπολις δὲν ἔπαυσε, παρ' ὅλον τὸν ἐπ' αὐτῆς ἐπικαθήμενον ὄγκον τοῦ τυράννου, παρ' ὅλας τὰς ἐπιβουλὰς τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, νὰ εἶνε ἡ πρωτεύουσα καὶ ψυχὴ τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ, τὸ δ' ἔξωθεν πενιχρὸν Φανάριον ἐγκλείει μεγαλοπρεπῆ ἐντὸς αὐτοκρατορίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχει ἐθνικὴ ζωή, γίνεται ἐργασία ἐθνική, μείζων ἴσως ἢ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις.

Αὐτὰ εἶνε, κύριοι, γυμνὰ πρὸ ὑμῶν τὰ πράγματα. Ὑπάρχει τις ὑμῶν ἤδη, ὅστις νὰ μὴ πιστεύῃ, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν πλήρει ἱστορικῇ φορᾷ προόδου ; Ὑπάρχει τις ὁ μὴ βλέπων τὴν ὑπέροχον δύναμιν καὶ ἰσχὺν τοῦ ἔθνους, τὸ ἐνθουσιῶδες καὶ διάπυρον ψυχικὸν σθένος τοῦ γένους ; Καὶ λοιπόν, τίς ὁ φρονῶν, ὅτι τὰ 8 ὁλόκληρα ἑκατομμύρια τοιούτου λαοῦ εἶνε προωρισμένα νὰ ὑποκύψωσιν ἀπέναντι τῶν ὀλιγωτέρων τὸν ἀριθμόν, τῶν μειονεκτούντων ὡς πρός τε τὰς φυσικὰς καὶ ἐπικτήτους ἀρετὰς καὶ τὴν κεκτημένην ἤδη πολλαπλῆν ὑπεροχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Βουλγάρων, ἢ τινων ἄλλων παρομοίων ; Εἶνε δυνατὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι αἱ βουλγαρικαὶ ὁρδαὶ θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκτοπίσωσι τὸν ἐπὶ τῶν δύο ἡμετέρων Ἠπείρων ἱππεύοντα, κύριον δὲ τῆς μεταξὺ θαλάσσης, Ἑλληνισμόν, τοιοῦτον ὄντα, ἐγρηγορότα δὲ καὶ ἀμυνόμενον ὅλαις δυνάμεσιν ; Διότι εἴμεθα μὲν μοιρολάτραι εἰς τὴν πεποίθησιν ἡμῶν ὑπὲρ τῆς κατισχύσεως καὶ ἐπικρατήσεως τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ἀλλ' οὐχὶ τῆς μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας μενούσης. Καὶ εὐτυχῶς, ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι δὲν ἔχομεν ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, οὔτε τοιοῦτόν τινα κίνδυνον μωρίας διατρέχομεν.

Ἰδού, κύριοι, πᾶσαί μου αἱ σκέψεις καὶ οἱ συλλογισμοί, ἐφ' ὧν ἀπ' ἀρχῆς προεκάλεσα τὴν αὐστηρὰν ὑμῶν κρίσιν. Δικαιοῦμαι ἆρά γε ἤδη νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ὑμετέραν μαρτυρίαν ὅτι οὕτως ἔχουσιν ἀληθῶς τὰ πράγματα; Καὶ δὲν εἶνε ἀληθές, ὅτι συμφωνεῖτε πλέον μετ' ἐμοῦ, ὅτι τὸ γένος ἐκτελεῖ βαθμιαίως καὶ ἀσφαλῶς τὸ ἔργον τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Τούρκου «πέρ' ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι καὶ ὥς τὴν Κόκκινη Μηλιά», ἐπανιδρύον ὄπισθεν τούτου τὴν πεσοῦσαν αὐτοκρατορίαν του ; Ναί, κύριοι, πολὺ κολακεύομαι νὰ πιστεύω, ὅτι σᾶς ἔκαμον νὰ βλέπητε οἱ ἴδιοι, ὅτι δὲν εἶνε μῦθοι ταῦτα, ὅτι δὲν εἶνε δεισιδαιμονίαι. Ἀντιλαμβάνεσθε πλέον οἱ ἴδιοι, ὅτι δὲν εἶνε ὄνειρον ἡ μεγάλη ἰδέα, οὔτε χειμερική, ἀλλὰ προφητικὴ ἡ ῥῆσις, διὰ τὴν γλυκυτάτην μας βασιλίδα, ὅτι «Πάλι μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θἆνε». Τὸ βλέπετε,

εἶνε πίστις ἐρριζωμένη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, ἀφωσιωμένου μετὰ λατρείας εἰς αὐτήν, καὶ τὴν πίστιν αὐτὴν ἔχομεν καθῆκον πάντες νὰ ἐνισχύσωμεν. Καὶ θὰ ἐνισχύσητε τὴν πίστιν ταύτην, κύριοι. πρωτίστως διὰ τοῦ ἰδίου ὑμῶν παραδείγματος. Πιστεύσαντες, ἀλλὰ πεφωτισμένως πιστεύσαντες σεῖς πρῶτοι, μείνατε εἶτα σταθεροὶ ἐν τῇ πίστει, μείνατε ἀκλόνητοι καὶ διάθερμοι εἰς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, καὶ ἂν παγετῶνες περὶ ὑμᾶς στρώννυνται, καὶ ἂν ἀπὸ τῶν ἐγκάτων τὸ ἔδαφος ὑποσείηται· οὕτω δὲ πράττοντες, ἔστε βέβαιοι, ὅτι τὸ ἀνάστημα ὑμῶν μεταβάλλετε εἰς μαρμαρίνους καὶ ἀσαλεύτους στύλους, ἐφ' ὧν τὸ γένος θὰ στηρίξῃ ἀσφαλῶς τὴν ἐθνικὴν στέγην του. Ἀλλὰ πιστεύσατε, σᾶς ἐξορκίζω, πιστεύσατε εἰς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη, πιστεύσατε εἰς τὴν πραγμάτωσιν τούτων, διότι δὲν θὰ πιστεύσητε ἢ εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Χαράξατε δὲ εἰς τὴν ψυχὴν ὑμῶν βαθέως καὶ ἐνθυμεῖσθε καλῶς διὰ πάντοτε, ὅτι τὸ ἰδεῶδες τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δὲν εἶνε νὰ στήσῃ, ὥς τινες ἐσχάτως ἔσχον τὴν ἀτυχῆ ἔμπνευσιν, ἀπὸ σήμερον ἀνδριάντα εἰς τὸν ἡρωϊκῶς πεσόντα βασιλέα της. Θέλει ὁ λατρευτὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς τὸν ἀνδριάντα του ναί, ἀλλὰ πρὸ τούτου θέλει καὶ ἄλλο τι ἀπαραίτητον. Στενάζουσι τὰ κόκκαλα τοῦ τῆς θρησκείας ὑπερμάχου εἰς τὸ Βεφὰ-Χανὲ ἀκόμη, πλανᾶται δὲ περὶ αὐτὰ ἀνήσυχος ἡ ψυχή του εἰσέτι, διότι... διότι ἀναμένει ν' ἀνοίξωμεν ἡμεῖς τὴν κλεισμένην θυρίδα τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἵνα ἐξέλθῃ ὁ ἀπὸ πέντε καὶ πλέον αἰώνων ἀναμένων ὄπισθεν ἐκεῖ κεκρυμμένος ἱερεὺς ἕτοιμος νὰ ψάλῃ τὴν νεκρώσιμον εἰς τὸν πιστὸν ὀρθόδοξον. Ζητοῦσι τὰ κόκκαλα τοῦ ὑπὲρ πατρίδος πεσόντος στρατιώτου νὰ ἐνταφιασθῶσι δι' ἑλληνικῶν χειρῶν ἐκεῖ παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, διὰ νὰ τὰ καλύψῃ τὸ μὲ τὸ τίμιόν του αἷμα ποτισμένον χῶμα. Καὶ τότε, ὢ ναί! μόνον τότε, τὸ γένος ἂς ἐγείρῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορά του τὸν ἀνδριάντα ἐκεῖνον, ὃν ἔκτοτε αὐτὸ ἐλάξευσεν ἐν τῇ ψυχῇ του, τὸν ἔφιππον «μαρμαρωμένον Βασιλιᾶν»... ἀλλὰ ποῦ; μόνον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Γιλδίζ.

Αὕτη, κύριοι, εἶνε ἡ ἀληθὴς ἐθνικὴ ἡμῶν ὑποθήκη· αὐτὴν ἀσφαλῶς φυλάξατε, αὐτὴν κηρύξατε, ὑπὲρ ταύτης ἀγωνίσθητε σεῖς, οἱ τῶν Πανελλήνων εὐέλπιδες βλαστοί, σεῖς, οἱ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων τετιμημένοι ὑπέρμαχοι καὶ τῆς πατρῴας διαθήκης κληρονόμοι καὶ ἐκτελεσταί. Χαίρετε.

ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ
ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ
ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΟΥ Κ. ΓΑΣΤΩΝ ΔΕΣΧΙΑΝ

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

Τῇ 14)27 Ἰανουαρίου ἐγένετο ἡ τρίτη διάλεξις ἐκ τῶν διοργανωθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν τοῦ δικαίων Ἑλληνισμοῦ. Τὸν λόγον εἶχεν ὁ κ. Γαστὼν Δεσχιάν, ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῆς « Σημερινῆς Ἑλλάδος », εἷς τῶν μᾶλλον ἐξεχόντων ἐπὶ φιλελληνισμῷ Γάλλων λογίων. Τῆς συνεδρίας, κωλυθέντος τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ προέδρου τοῦ Συνδέσμου κ. Ὠμόλ, προήδρευσεν ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Θεόδωρος Ρεϊνάχ, βουλευτής, παρῆσαν δὲ ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ προεδρείου καὶ πλῆθος ἀκροατῶν, ὑπερπληροῦν τὴν μεγάλην αἴθουσαν, ἐν ᾗ αἱ διαλέξεις γίνονται.

Ἐν ἀρχῇ ὁ προεδρεύων ἐξῆρε τὴν προσωπικότητα τοῦ κ. Δεσχιάν, ἀνέγνω δὲ τὴν ἀπάντησιν τῆς Α. Θ. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς τὸ σταλὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τηλεγράφημα μετὰ τὸ πέρας τῆς προηγουμένης διαλέξεως τοῦ κ. Καρόλου Διήλ.

Ἐν τῷ μέσῳ παταγωδῶν ἐπευφημιῶν ἠγέρθη ἀκολούθως ἵνα λάβῃ τὸν λόγον ὁ κ. Γαστὼν Δεσχιάν, ὅστις μετ' εἰσαγωγικούς τινας λόγους ἄρχεται τῆς περιγραφῆς τῶν πρώτων ἀρχῶν τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ.

«Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, λέγει ὁ κ. Δεσχιάν, οἱ μεγάλοι ἡμῶν πολιτικοί, οἱ μεγάλοι ἡμῶν ποιηταί, οἱ μεγάλοι ἡμῶν καλλιτέχναι ὑπῆρξαν φιλέλληνες. Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ ὑπομνήσω ὑμῖν τὸ ὄνομα τοῦ Σατωβριάνδου, τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, τοῦ Εὐγενίου Δελακροά. Γνωρίζετε πόσον ὁ Γαμβέττας ἠγάπα τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἀγῶνα· γνωρίζετε, ὅτι ὁ Ἰούλιος Φερύ, ὅστις ὑπῆρξε πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις, δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ τοὺς παλαιοὺς αὐτοῦ φίλους, τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅτι καὶ οὗτοι ἐτήρησαν πρὸς τὸν Φερὺ τὰς μᾶλλον προσφιλεῖς ἀναμνήσεις. Τέλος, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὑμῖν, ὅτι καὶ τὴν σήμερον ἔτι εἰς τὰ συμβούλια τῆς Κυβερνήσεως δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἐπὶ ὑψηλοτάτων, ἐνθουσιωδεστάτων καὶ ἀποτελεσματικωτάτων συμπαθειῶν, ὧν θὰ ἐπωφεληθῶσιν, εἶμαι βέβαιος, οὐ μόνον ἡ φίλη Ἑλλάς, ἀλλὰ σύμπας ὁ Ἑλληνισμός (ἐπευφημίαι).

«Εἶνε πλάνη, κοινῶς διαδεδομένη, ἡ σύγχυσις τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, οὗτινος τὰ ὅρια οὕτως ἐπισήμως διεγράφησαν ὑπὸ τῶν εὐτυχῶς εἰς ἀναθεώρησιν ὑποκειμένων συνθηκῶν, καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τουτέστι τοῦ συνόλου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

«Δὲν θὰ ἔχω τὴν ἀδιακρισίαν νὰ παράσχω ἐγὼ ὑμῖν τὸν καθορισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· θὰ δανεισθῶ τοῦτον παρ' ἑνὸς τῶν ἐπισημοτάτων τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος πολιτικῶν, ἑνὸς ἐξόχου διπλωμάτου, θέντος, ἅπασαν αὐτοῦ τὴν καρδίαν εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἀνεξαντλήτων λεπτοτήτων τοῦ ἑαυτοῦ πνεύματος. Εὑρίσκω ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, τοῦ πρώτου διερμηνέως τῶν συγχρόνων διεκδικήσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν ἀκόλουθον καθορισμόν, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1827:

«Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀποτελεῖται ἐξ ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔπαυσαν νὰ πιστεύωσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν, νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των καὶ οἵτινες παρέμειναν ὑπὸ τὴν κοσμικὴν ἢ πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας των, ἀδιαφόρως τοῦ τίνα χώραν ἐν Τουρκίᾳ κατοικοῦσιν».

«Αἱ γραμμαὶ αὗται χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1827 καὶ ἀποσπῶνται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ἀπευθυνομένης τῷ κ. Βίλμοτ Χόρτον.[1]

«Ἂν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀποδείξω ὑμῖν δι' ἄλλων ἐγγράφων μέχρι ποίου σημείου ὁ καθορισμὸς οὗτος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους παρέμενεν ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων παρ' ἅπασι τοῖς σχοῦσι τὴν τιμὴν νὰ λαλῶσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἠδυνάμην ν' ἀνανεχθῶ εἴς τινα, περίστασιν ἐκ τῶν γλυκυτέρων, εἶμαι πεπεισμένος, διὰ τοὺς παρόντας ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ Ἕλληνας, εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην πρᾶξιν, δι' ἧς τῷ 1863 αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἡνώθησαν μὲ τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον. Τὸ κοινοβούλιον τῶν Ἰονίων νήσων, διὰ ψηφίσματος τοῦ 1863 ἐκφράζεται οὕτω:

«Αἱ νῆσοι Κέρκυρα, Κεφαλληνία Ζάκυνθος, Λευκάς, Ἰθάκη, Κύθηρα καὶ Παξοί, «μεθ' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν, ἑνοῦνται μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἵνα ἀ-«ποτελέσωσιν ἐσαεὶ ἀδιάσπαστον μέρος μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου πολιτείας, ὑπὸ τὸ συνταγμα-«τικὸν σκῆπτρον τῆς Α.Μ. τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α' καὶ τῶν δια-«δόχων αὐτοῦ.»

Καὶ ὡς εἰ ἐφοβεῖτο ἡ Συνέλευσις αὕτη μὴ θεωρηθῇ ἡ παρεχομένη αὐτῇ ἱκανοποίησις ὡς εὐεργέτημα, εἰς ὃ ἠδύνατο νὰ ἀρκεσθῇ ἡ ἀτέρμων αὐτῆς ἐπιθυμία, τοῦ πανελληνισμοῦ, τὸ αὐτὸ κοινοβούλιον τῆς Ἑπτανήσου, ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ εἰς τὸ διάγγελμα τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ, ἐκπροσωποῦντος τὰς προστατίδας Δυνάμεις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, προστίθησιν ὑπερηφάνως:

«Εἴθε ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη, ἐκτιμῶσα τὰς ὑπηρεσίας, ἃς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος «παρέσχε καὶ καλεῖται ἔτι νὰ παράσχῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, νὰ συμπληρώσῃ τὸ γεν-«ναιοφρόνως παρ' αὐτῆς ἀρξάμενον ἔργον, συντρέχουσα εἰς τὴν πλήρη καὶ ὁριστικὴν ἀ-«ποκατάστασιν τοῦ ἔθνους τούτου, ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρὸς ἐντελῆ ἐκ-«πλήρωσιν τῶν βουλῶν τοῦ Ὑψίστου».

«Ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ θέαμα ἔθνους, μόλις ἀρξαμένου ν' ἀναλαμβάνῃ, οὗτινος τὰ δίκαια τυγχάνουσιν ἀπαράγραπτα καὶ αἱ διεκδικήσεις ἀπεριόριστοι ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ὅπερ διὰ τοῦ μᾶλλον κατηγορηματικοῦ τρόπου ἀπαιτεῖ τὴν πλήρη καὶ ὁριστικὴν ἀποκατάστασίν του. Δὲν ἀνήκει ἡμῖν νὰ εἴπωμεν, ἂν δύναται νὰ τὴν ἐλπίσῃ ἐντὸς βραχείας προ-

(1) Ἴδ. τὴν *Ἀλληλογραφίαν* τοῦ κόμητος Καποδίστρια, κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, Genève, Cherbuliez et Cie, 1839. Τόμος Α' σελ. 265- Αἱ γραμμαὶ αὗται παρατίθενται ἐν τῇ «Σημερινῇ Ἑλλάδι» τοῦ κ. Γαστὼν Δεσσάμ, σελ. 318.

θεσμίας, ἀλλ' ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐνωθῶμεν μὲ τὴν ἐθνικὴν ταύτην εὐχὴν, τὴν καθ'ὅλα σύμφωνον πρὸς τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος.

«Ἡ ἡμέρα τῆς 6 Ὀκτωβρίου 1863 παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν ἐθνικῆς-ἀγαλλιάσεως, ἧς μοὶ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ συλλέξω ἀπηχήσεις τινας ἐν ταῖς συνδιαλέξεσι προσώπων, ἅτινα ἐγένοντο μάρτυρες.

«Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀντήχησε τὸ πυροβόλον τῆς Κερκύρας· ὁ ἐθνικὸς ὕμνος ἐψάλη ἐν τῇ νήσῳ, ἀποδοθείσῃ τέλος εἰς τὴν μητέρα πατρίδα· κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅλαι αἱ καρδίαι ἔχαιρον, ἐν τῇ εὐθυμίᾳ τῶν μουσικῶν, τῶν χρωμάτων, τῶν ἀρωμάτων, ὅλαι αἱ καρδίαι διηνοίγοντο εἰς ἀπεριόριστον ἐλπίδα, ἀλλ' ἡ καρδία τῶν φιλοπατρίδων Ἑλλήνων ἰδιαιτέρως συνεκινήθη, ὅτε τὸ ἑσπέρας τῆς ἀλησμονήτου ταύτης ἡμέρας, εἶδον ὑπὸ τοὺς πρώτους ἀστέρας τῆς ἀρχομένης νυκτός, ἐπὶ τῆς ἔναντι τῆς Κερκύρας παραλίας, τὰ πυρὰ τῆς χαρᾶς, ἅτινα εἶχον ἀνάψῃ οἱ ὀρεινοὶ τῆς Ἠπείρου. Ἐνόησαν τότε, διὰ τοῦ μακρυνοῦ ἐκείνου σήματος, ὅτι ἡ δούλη Ἑλλὰς ἦτο ἐκείνη, ἥτις ἀπήντα εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, καὶ ἥτις συνεμερίζετο τὴν ἀκατάβλητον αὐτῆς ἐλπίδα (Χειροκροτήματα).

«Ὑπάρχουσιν ὄντως δύο Ἑλλάδες, ἡ ἐπανακτήσασα τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, καὶ ἡ ἐλπίζουσα ν' ἀνακτήσῃ ταύτην ἡμέραν τινα. Αἱ δύο αὗται Ἑλλάδες, ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ἑλλὰς καὶ ἡ πάσχουσα Ἑλλὰς δὲν ἀποτελοῦσιν εἰμὴ μίαν μόνην, ἀλλ' εἶνε ἐν τούτοις ἐπάναγκες νὰ καθορισθῇ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν διάκρισις, ἣν οἱ Ἕλληνες ἐκδηλοῦσι δι' ἐκφράσεως, ἣν εἶδον συχνάκις ἐπανερχομένην εἰς τὰ στόματα καὶ ὑπὸ τὴν γραφίδα αὐτῶν, ἡ ἔσω καὶ ἡ ἔξω Ἑλλάς.

«Πῶς καὶ διὰ τίνων προσπαθειῶν αἱ δύο αὗται Ἑλλάδες πειρῶνται νὰ ἑνωθῶσιν ἡ μία μετὰ τῆς ἄλλης, εἶνε ἐκεῖνο, ὅπερ θὰ ἐδείκνυεν ἡμῖν ἡ ἱστορία, ἂν εἴχομεν τὴν εὐκαιρίαν ἐν τῷ ὀλίγῳ χρόνῳ, ὅστις ἀνήκει ἡμῖν, νὰ διατρέξωμεν πάντας τοὺς σταθμοὺς τοῦ μακροῦ δρομολογίου πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ὅπερ μὲ τὰς πολυωδύνους αὐτοῦ στάσεις ἦτο τὸ μᾶλλον ὀδυνηρόν, τὸ μᾶλλον φοβερόν, τὸ μᾶλλον τραγικὸν τῶν βασάνων. Ἀλλ' ὅτι εἶνε ὡραῖον νὰ βεβαιωθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, τῇ τόσον μακρᾷ, ἐν τοῖς ἐγγράφοις τούτοις, ἅτινα προέρχονται ἐκ τοῦ βάθους τῶν χρόνων καὶ ἅτινα βεβαιοῦσι τὴν ἀρχαιότητα τῶν διεκδικήσεων, αἵτινες σήμερον ἔχουσιν ἐπισήμους ἀντιπροσώπους, εἶνε νὰ βλέπῃ τις, ὅτι οὐδέποτε οἱ τρεφόμενοι ὑπὸ τῶν ἐλπίδων τούτων ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐλαχίστην ἀποκαρτέρησιν. Καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν φαίνεται ὁ ὁρίζων μᾶλλον σκοτεινός, καθ' ἣν φαίνεται, ὅτι αἱ ἐλπίδες αὐτῶν δὲν εἶνε ἢ χιμαρικαί, ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην μετὰ θαυμασίας ἁπλότητος ἐκθέτουσιν ἅπασαν τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προγράμματος.

«Εὑρίσκομεν λ.χ. εἰς τὰ χειρόγραφα Ἕλληνος γεωγράφου, λίαν ἀφανοῦς, τοῦ Μελετίου, γράφοντος τῷ 1727, τὴν ἀκόλουθον φράσιν, τὴν τόσον συγκινητικὴν διὰ τῆς ἡμιταπεινότητος, ἣν ἀποκαλύπτει, καὶ τῆς ἀηττήτου πρὸς τὸ μέλλον ἐμπιστοσύνης.

«Ἡ Ἑλλάς, τὸ μέγα καὶ πολυθρύλλητον ὄνομα εἰς τοὺς ἀρχαίους καιρούς, τὸ σμικρὸν καὶ δυστυχὲς εἰς τοὺς νῦν, ὀνομάζεται Γραικία ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, Ρούμελη δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἄλλων. Ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐκδοχῇ περιλαμβάνει τὴν Ἤπειρον, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Αἰτω-

«λίαν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην τὰς ἑλληνικὰς νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου πε-«λάγους καὶ ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν».

«Ἂν οἱ πολιτικοὶ τοῦ 1728 εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τῶν πραγμάτων τούτων, ἅτινα ὑπὲρ πᾶν μέτρον ἠγνόουν, θὰ ἐμειδίων ἴσως ἐκ τῆς ἁπλότητος τοῦ καλοῦ αὐτοῦ Μελετίου. Ἐκεῖνο, ὅπερ ἠγνόουν, ὅπερ δὲν ἠδύναντο νὰ γνωρίζωσιν, εἶνε τὸ ὅτι ὑφίσταται δύναμις ἐν τῇ ἐλπιζούσῃ ζωτικότητι λαοῦ, ὅστις δὲν θέλει ν' ἀποθάνῃ (ἐπευφημίαι).

«Ὁ κόσμος σύμπας, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ὤφειλον νὰ εἶνε κάλλιον πληροφορημένοι, ἠπατῶντο περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὴ ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἣν ὑποδεικνύει ὁ Μελέτιος καὶ ἥτις εἶνε τὸ εἰδικὸν θέμα τῆς ἡμετέρας διαλέξεως, μόλις ἦτο γνωστή, ἦτο τόσον μακράν! Ἐχωρίζετο τῆς Εὐρώπης, οὐ μόνον ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ παντοειδῶν παρεξηγήσεων, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἐκ κινδυνωδῶν καὶ δυσπελάστων θαλασσῶν, ἃς ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ διαπλεύσῃ τις.

Τῆς Μικρᾶς Ἀσίας αὐτῆς, μόλις ὑποπτεύων τὴν ὕπαρξιν εἷς τῶν διαπρεπεστάτων ἡμῶν πρεσβευτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἷς ἀνταποκριτὴς τοῦ Ραχίνα, ὁ κόμης Γουϊλεράγ, ὅτε ἔγραφεν εἰς τὸν συγγραφέα τῆς Φαίδρας, ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μεγάρου τοῦ Πέραν, τῇ 9 Ἰουνίου 1684 τὰς παραδόξους ταύτας γραμμάς:

«Ὁ Σκάμανδρος καὶ ὁ Σιμόεις εἰσὶν ἀπεξηραμένοι ἕως δέκα μῆνας κατ' ἔτος· ἡ κοίτη «αὐτῶν δὲν εἶνε ἢ τάφρος. Ὁ Ἕβρος εἶνε ποταμὸς τετάρτης τάξεως. Τὰ 22 βασίλεια «τῆς Ἀνατολῆς οὐδέποτε ἦν δυνατὸν νὰ παρόσχωσιν οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρῶν, οὓς «οἱ ἱστορικοὶ μνημονεύουσι. Τὸ ἔδαφος εἶνε σχεδὸν ἁπανταχοῦ πετρῶδες, ἄνομβρον καὶ «ἄνευ ποταμῶν».

«Προσθέτει τοῦτο, ὅπερ οὐδένα ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ θὰ προσβάλῃ, διότι αἱ γραμμαὶ «αὗται χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1684, σκέπονται δὲ ἄλλως καὶ ὑπὸ τῆς διπλωματικῆς ἀσυλίας:

-«Ἡ χυδαία ἑλληνικὴ γλῶσσα τόσον διεφθαρμένη καὶ τόσον ἀθλία, ὅσον κατέστη ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς»

«Ἰδοὺ πᾶν ὅ τι εὕρισκε νὰ εἴπῃ περὶ τῆς Ἑλλάδος τῶν χρόνων ἐκείνων ὁ περίφημος ἀνταποκριτὴς τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ Ραχίνα, ὃν δυνάμεθα νὰ νομίζομεν ὡς ἕνα τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ ὡς ἕνα τῶν μᾶλλον ἐνδόξων κληρονόμων, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ καὶ τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ, τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ.

«Οὐδεὶς ἐκ τούτων, οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ὑποπτεύσῃ, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς θ' ἀνεβλάστανεν, ὅτι ἤρχιζεν ἤδη ν' ἀναβλαστάνῃ ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα ἡ ἑλληνικὴ σοφία ἐλάλησε διὰ πρώτην φορὰν διὰ τοῦ στόματος Θάλητος τοῦ Μιλησίου, ἔνθα ἡ φιλοσοφία ἀνεπτύχθη μετὰ τοῦ Κλαζομενίου Ἀναξαγόρα, ἔνθα τοσοῦτοι γλύπται, καλλιτέχναι, ρήτορες, μουσικοὶ εἶχον εὐφράνῃ τὴν αὐγὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ ἔνδοξον λυκαυγὲς τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὄχι, δὲν ἐγνώριζον, δὲν ἤθελον νὰ γνωρίσωσι καί, πρᾶγμα παράδοξον, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον ὁ κ. Γουϊλεράγ ἔγραφε τὰς ἐκπλησσούσας ταύτας γραμμάς, ἃς ἄρτι ἀνέγνων ὑμῖν, ἢ μᾶλλον, διὰ νὰ εἶμαι ἐντελῶς ἀκριβής, ἔτη τινὰ πρότερον τῷ 1682, εἷς τῶν πολυαρίθμων εὐεργετῶν, οἵτινες οὐδέποτε ἔλειψαν ἐκ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ Σερβέτος, ἵδρυεν ἐν Τραπεζοῦντι κολλέγια προωρισμένα ν' ανα-

γεννήσωσιν,ἐν ταῖς χώραις ταύταις,αἵτινες ἐφαίνοντο τότεἐσαεὶ βεδυθισμέναι εἰς τὴν βαρβαρότητα, τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἧς αἱ διεκδικήσεις ἐπρόκειτο νὰ εὕρωσιν ἄλλοτε τουσοῦτον εὐγλώττους διερμηνεῖς καὶ τόσον ἀποτελεσματικὰς μαρτυρίας.

«Ὁ κ. Γουΐλεργὰγ δὲν ἤθελεν ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ ὅ τι ἐτελεῖτο ἐν τοῖς πέριξ τοῦ μεγάρου αὐτοῦ. Ἂν παρετήρει ὀλίγον μᾶλλον ἐγγὺς ἑαυτοῦ, ἂν ἤκουε τὰς συνδιαλέξεις τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ ἐν τοῖς προαστείοις τοῦ Πέραν, τοῦ Γαλατᾶ, ἢ μᾶλλον ἂν πλειότερον συνδιελέγετο μετὰ τῶν διερμηνέων τῆς πρεσβείας του, ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ προΐδῃ ἐκεῖνο, ὅ περ ἔλεγεν ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα εἷς τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ Δημήτριος Καντεμίρης, ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας. Ἐνταῦθα, δὲν ἔχομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ Ἕλληνα, ὁ ἱστορικὸς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὃν σημειῶ ὑμῖν, δὲν ἔχει ἄμεσον ἐνδιαφέρον ἵνα ὑπερασπισθῇ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Ἰδοὺ ἐν τούτοις τί μᾶς λέγει:

«Ἐνταῦθα παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ θεωρήσῃ τὴν νέαν Ἑλλάδα ὡς πράττουσι τὸ πλεῖστον τῶν Χριστιανῶν, μὲ καταφρονητικὸν ὕφος. Μακρὰν τοῦ νὰ εἶνε ἡ ἕδρα τῆς βαρβαρότητος, δύναται νὰ εἴπῃ τις,ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ αἰῶνι παρήγαγε «πνεύματα δυνάμενα νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς ἀρχαίους σοφούς,καὶ ἵνα μὴ ἀναδράμωμεν «πολὺ πέραν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν,ἀνεφάνησαν τρεῖς πατριάρχαι,εἷς τῆς Κωνσταντινουπόλεως «καὶ δύο τῶν Ἱεροσολύμων,οἵτινες ἐξίκοντο εἰς μεγίστην φήμην, δικαίαν ἀμοιβὴν τῆς ἀ«ξίας αὐτῶν».

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος ἄρχεται νὰ ἐκδηλῶται τὸ ἐνδιάφερον τῆς Εὐρώπης διὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Τοὐλάχιστον προσπαθεῖ αὕτη νὰ παρατηρήσῃ κάλλιον, νὰ γνωρίσῃ κάλλιον καὶ ν' ἀντιληφθῇ κάλλιον τὸν βίον, τὰ αἰσθήματα, τὰς βλέψεις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἰδοὺ μία τῶν πρώτων μαρτυριῶν τῆς τοιαύτης ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐνεργείας, προερχομένη παρὰ Γάλλου, τοῦ πολίτου Ὀλιβιέ, ὅςτις εἶχεν ἐπιφορτισθῇ δι' ἐπισήμου ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀποστολῆς καὶ ἣν σημειοῖ ὁ κ. Δεσχιάν.

«Ἐνταῦθα— γράφει οὗτος ἐκ Χίου τῷ 1792— ὁ Ἕλλην εἶνε εὐθύς, φιλόφρων, τολ«μηρός, βιομήχανος, πνευματώδης, πεπαιδευμένος καὶ πλούσιος. . . . Τὸ διακρίνον τοὺς «κατοίκους τῆς Χίου εἶνε ἡ ἀποφασιστικὴ αὐτῶν κλίσις πρὸς τὸ ἐμπόριον, ἡ ἀρέσκεια «πρὸς τὰς τέχνας, ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὰς ἐπεχειρήσεις, ἐμφοροῦνται ὑπὸ πνεύματος εὐτρα«πέλου, εὐαρέστου, ἐπιγραμματικοῦ».

«Ἀλλ' ἰδοὺ ἓν ἰδιαιτέρως εὐχάριστον σημεῖον τοῦ χαρακτῆρος τῶν Χίων, ὅ περ ἀναφέρει ὁ πολίτης Ὀλιβιέ: «Κέκτηνται, λέγει,εἶδός τι εὐθυμίας ὅ περ προὐκάλεσε τὸ ἀκόλουθον ρητὸν.«Εἶδες πράσιν' ἄλογο ; Εἶδες Χιώτη γνωστικό !» Φαίνεται ὅμως ὅτι φοβεῖται μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς νέους αὐτοῦ φίλους καὶ ἐπείγεται νὰ προσθέσῃ:

«Ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀληθὴς ἡ ὑπερβολικὴ ἔννοια τοῦ ρητοῦ τούτου ἔναντι κατοίκων τινων τῆς Χίου, ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς τούτων οἵτινες, γνωρίζουσι νὰ συνδυάζωσι τὴν περιεσκεμμένην σύνεσιν μετὰ τῆς ζωηροτέρας καὶ μᾶλλον φιλόφρονος εὐτραπελίας. Οὐ-

δεμία ἄλλη πόλις, ἐν Ἀνατολῇ, παρουσιάζει τόσον μέγαν ὄγκον παιδείας, οὐδεμία ἄλλη περιλαμβάνει τοσούτους ἄνδρας ἀπηλλαγμένους προκαταλήψεως, πλήρεις καλαισθησίας καὶ εὐθυκρισίας, πεπροικισμένους δι' ἐγκεφάλου κάλλιον ὠργανωμένου(1)».

«Οὕτως ἐξεφράζετο, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Δεσχιάν, ὁ πολίτης Ὀλιβιέ, ἐπιφορτισμένος δι' ἀποστολῆς ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, ὑπὸ τῆς πρώτης Δημοκρατίας, ἔκπληκτος ἐπὶ τῇ εὑρέσει ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, εἰς ἣν ἡ Κυβέρνησίς του τὸν ἀπέστειλεν, ἀντὶ βαρβαρότητος, ἣν τῷ εἶχον προαναγγείλῃ, πολιτισμόν, ὅστις οὐ μόνον ἐφαίνετο ἀναγεννώμενος, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἀνθῶν· εἰς τοὺς τόπους τούτους, τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἀπὸ τόσον μακροῦ χρόνου ὑπὸ τῆς ἀγνώμονος καὶ ἐπιλήσμονος Εὐρώπης.

Ὁ ῥήτωρ ὑπομιμνήσκει τὰς προσπαθείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, αἵτινες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγένοντο πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς σχολικῆς κινήσεως. Σημειοῖ τὸ παράδειγμα τῶν Κυδωνιῶν, αἵτινες ἤδη ἐκέκτηντο ἀκμάζοντα ἐκπαιδευτήρια, ὧν ὁ ὀργανισμὸς περιγράφεται ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου—Φιρμίνου Διδότου(1). Ἐγγύτερος ἡμῶν, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος, ἱστορικός τι, ὁ Φουστὲλ δὲ Κουλάνζ, φέρει εἰς ἡμᾶς μαρτυρίαν πολύτιμον ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ βίου. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ **Ἀρχαίου Ἄστεως** λαλεῖ λ. χ. ὡς ἑξῆς περὶ τῶν Χίων:

«Δέον κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῶν (τῶν Χίων) νὰ μὴ θεωρήσωμεν τοὺς Τούρκους ὑπάρχοντας ἐν τῇ νήσῳ. Ἡ Χίος εἶνε ἑλληνικὴ πολιτεία, ἔχουσα κυβέρνησιν, νόμους, οἰκονομικά, πολιτικήν».

«Αἱ γραμμαὶ αὗται φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Φουστὲλ δὲ Κουλάνζ, ὅστις τὰς ἔγραφε τῷ 1850 ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ Χίῳ, ἔνθα εἶχεν ἀποσταλῇ, ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ μέλους τῆς γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

«Ὁ κ. Γαστὼν Δεσχιάν, ὁμιλεῖ ἀκολούθως περὶ τῆς γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἧς τὸ ἔργον τοσοῦτον γόνιμον καὶ ἔνδοξον τυγχάνει.

«Ἡ Γαλλικὴ αὕτη Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἱδρυθεῖσα διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τοῦ 1846, ἐπέτρεψεν εἰς ἀριθμόν τινα Γάλλων ν' ἀποσταλῶσιν ἐκεῖ κάτω κατὰ τὰ ἔτη τῆς νεότητός των πρὸ τῆς ἀναποφεύκτου στιγμῆς τῶν προκαταλήψεων καὶ τῶν ἀπογοητεύσεων· διήνοιξαν οὗτοι τοὺς ὀφθαλμούς των, ὀφθαλμοὺς ἀκμαίους, ἄρτι διανοιγέντας πρὸ τῶν θαυμασίων τῆς ζωῆς θεαμάτων· εἶδον ἐκεῖ κάτω τοσοῦτον ὡραῖα καὶ τοσοῦτον ἐνθαρρυντικὰ θεάματα, ὥστε οὐδέποτε τὰ ἐλησμόνησαν· καὶ τὴν σήμερον ἔτι, οἱ ἐνταῦθα παρόντες καὶ περιστοιχίζοντές με γνωρίζουσι καλῶς, ὅτι ὑφίσταται ἐν ταὐτῷ εὐχαρίστησις καὶ θαυμασμὸς ἐν τῇ ἀναμνήσει, ἣν διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ἡμέτεραι περιηγήσεις ἐν Ἀνατολῇ μεταξὺ τῶν ἡμετέρων φίλων τῶν Ἑλλήνων τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας (ἐπευφημίαι).

---

(1) Ἴδε Γ. Α. Ὀλιβιέ, «Περιοδεία ἀνὰ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Περσίαν, γενομένη διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὰ ἓξ πρῶτα ἔτη τῆς Δημοκρατίας» Τ. Β' σελ. 103 *Paris an IX*.

(2) Ταξείδια ἐν Ἀνατολῇ, σελ. 381.

«Σπεύδω νὰ εἴπω, ὅτι δὲν ἀπέστελλον ποσῶς ἡμᾶς ἐκεῖ κάτω ἵνα πολιτευθῶμεν, ἔστω καὶ ἐνδιατρίβοντες εἰς πολιτικὴν ἁπλῶς θεωρητικὴν καὶ γενναιόφρονα· ἀπέστειλον ἡμᾶς ἐκεῖ κάτω ἵνα ἀνακαλύψωμεν ὅσον ἔνεστι πλείονας ἀρχαίας ἐπιγραφάς, ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα, πρᾶγμα ἄλλως λίαν ἀποτελεσματικὸν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλ' ἐνῷ ἐπεδιδόμεθα μετὰ τῆς ὅσον ἔνεστι πλείονος εὐσυνειδησίας εἰς τὸ ἡμέτερον ἔργον, οὐδὲν παρεκώλυεν ἡμᾶς νὰ παρατηρῶμεν τὶ ὑπῆρχε πέριξ τῶν ἐπιγραφῶν, νὰ ἐγείρωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ κοσμήματα, ἅτινα περιεστοίχουν ἡμᾶς, πρὸς τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἀπετέλουν τὸν πληθυσμὸν τῶν κοσμημάτων τούτων, καὶ νὰ γνωρίσωμεν δ' ἀμέσου πείρας καὶ τῶν καθ' ἡμέραν συνδιαλέξεων, διὰ διεισδύσεως, τρόπον τινα, εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰς ἀπείρους περιπετείας καὶ τὴν καθ' ὅλου καλλονὴν τῆς τάσεως, δι' ἧς οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πανταχόθεν ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος κατειλημμένοι, εὑρίσκουσιν ἐν τούτοις τὰ μέσα νὰ μένωσιν αὐτοὶ εἰς θέσιν, ὥστε νὰ μὴ ἀπαλλοτριῶσι τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν ἐν χώρᾳ, ἀφαιρεθείσῃ ἀπ' αὐτῶν, νὰ δικαιολογῶσι δὲ καθ' ἑκάστην τοὺς ὡραίους ἐκείνους λόγους πρῴην διευθυντοῦ τῆς γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ κ. Ἀλβέρτου Δυμὼν, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ χώρα, ἐν ᾗ ἐγκαθίστανται καὶ διατηροῦνται οἱ Ἕλληνες, ἡ καρδία αὐτῶν δὲν ἐκπατρίζεται (ἐπευφημίαι).

«Κάλλιον τῶν προφορικῶν ἢ ἐγγράφων ἀναμνήσεων, θὰ ἐπιτρέψωσιν ὑμῖν νὰ παρακολουθήσητε τινὰς τῶν νεαρῶν περιηγητῶν ἐπὶ τῶν ὁδῶν τῆς Ἀσίας εἰκόνες τινὲς, ἃς θὰ ἴδητε. Οἱ περιηγηταὶ οὗτοι μετέβησαν ἐκεῖ κάτω, ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν, ζητοῦντες τὴν ξενίαν ἑκάστην ἑσπέραν εἰς τὰ χωρία, ἅτινα καθ' ὁδὸν συνήντων. Εἰσὶ βεβαίως ἀπηλλαγμένοι πάσης ἀγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ξενίσαντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἄλλων φυλῶν, ἀλλὰ διετήρησαν ἰδιαιτέραν προσφιλῆ ἀνάμνησιν πρὸς τοὺς ξενίσαντας αὐτοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐξαιρέτους αὐτοὺς ἀνθρώπους τῶν μικρῶν ἀσιατικῶν κωμῶν, πρὸς τὸν φιλόξενον παντοπώλην, τὸν προσφιλῆ *μπακάλην*, ὅστις, ὄρθιος παρὰ τὴν θύραν του, ηὔχετο αὐτοῖς τὸ *καλῶς ἦλθον*, πρὸς τὸν στομύλον δικηγόρον, ὅστις ὡμίλει περὶ τῶν Παρισίων καὶ τῆς Λατινικῆς Συνοικίας, πρὸς τὸν ἐπιστήμονα ἰατρὸν, ὅστις ἐν τούτοις δὲν εἶχε λησμονήσῃ τοὺς χοροὺς τῶν βουλεβάρτων τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ, χωρὶς ἄλλως νὰ παραμελῇ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ καὶ νὰ ἐξασκῆται εἰς τὸ ἐπάγγελμά του μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐσυνειδησίας· πρέπει δὲ νὰ προσέξω μὴ λησμονήσω τὸν διδάσκαλον, τὸν ἱερέα ἢ προσωπικότητας μᾶλλον σημαινούσας, τὸν ἐπίσκοπον, τὸν πρόεδρον τῆς ἐφορείας τοῦ τόπου, πρόσωπα ἅπαντα κατ' ἐξοχὴν εὐπαρουσίαστα, ὧν ἡ λεπτομερὴς μελέτη ἐπέτρεπεν ἡμῖν νὰ διατρέχωμεν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ἐν τῷ κέντρῳ τούτῳ, ὅ περ πρόκειται νὰ διέλθωμεν ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν, ἀκολουθοῦντες τὰ νεαρὰ μέλη τῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ἅτινα ἀπελθόντα τῆς Νικαίας, εἰσεχώρησαν πρὸς τὴν Βιθυνίαν καὶ τὴν Γαλατίαν».

Ἐνταῦθα ὁ ρήτωρ φέρει τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Τοῦτο πράττει δι'ἐπιδείξεως εἰκόνων γραφικῶν τοποθεσιῶν, ἐνδόξων μνημείων, ἐρειπίων ἀρχαίων ναῶν, ὡς τοῦ τοῦ Πανελληνίου Διός, ἅτινα περισφίγγουσι τεμένη καὶ τάφοι ὀθωμανικοί· δι' ἄλλων προβολῶν οἱ ἀκροαταὶ μεταφέρονται ἐν μέσῳ πόλεων ἢ κωμῶν ὀθωμανικῶν μὲ πλήρης ἀνθρώπων συνοικίας καὶ καταρρέοντας καὶ ὄψεως ἐφημέρου οἰκίσκους καὶ μὲ σκολιοὺς δρομίσκους· ἀναπολεῖται οὕτως ἡ γραφική, ἀξιοπερίεργος, ἠρημωμένη, λιθαργικὴ Ἀνατολή. Πάντοτε δ' ἐν μέσῳ τῶν ἐστερημένων ζωῆς πόλεων, τῶν ἐν ἐρειπίοις κατακειμένων, ἕτερα ἐρείπια, ἀρχαῖα μάρμαρα, τάφοι—μεταξύ ἄλλων καὶ ὁ τοῦ Μίδα—γειτνιάζοντα μὲ ὀθωμανικὰ μοναστήρια, μὲ τοὺς τεκέδες τῶν δερβισῶν, μὲ τὰ τεμένη, μὲ τοὺς τουρμπέδες.

Ὁ κ. Γαστὼν Δεσχιὰν ἐξαίρει τὰς ἀρετὰς τῆς ἄκρας φιλοφροσύνης καὶ ἐγκαρδίου φιλοξενίας, ἃς ὁ περιηγητὴς εἶνε ἀσφαλὴς νὰ συντύχῃ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς.

« Ἰδοὺ τὸ κονάκιον τοῦ Ἀχμὲτ βέη, εὐρεῖα ἀνατολικὴ κατοικία μὲ πολυπληθῆ ἄνδηρα, ὅπου συγκεντροῦνται τὸ ἑσπέρας, λαμβάνουσι τὸν καφὲν ἀνὰ μικρὰ ροφήματα ἀνταλλάσσοντες ἐν τῷ μεταξὺ βραδείας συνδιαλέξεις, ἐνεχούσας πάντοτέ τι τὸ φιλοσοφικὸν ἢ διηγηματικόν».

Ἐπιδεικνύων ὁ κ. Δεσχιὰν ὅμιλον ζαπτιέδων (Ὀθωμανῶν χωροφυλάκων), ὑπενθυμίζει τὰ προτερήματα πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν, ἀλλα δὲν λησμονεῖ, ὅτι οὗτοι ἔχουσιν ἐνίοτε τὴν χεῖρα πολὺ βαρεῖαν. Ἰδοὺ ἐπὶ τούτου χαρακτηριστικὴ περιγραφή:

« Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἡμέραν τινα ἓν τῶν προσώπων τούτων, οὐχὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ εἰκόνι, ἀλλ' ἕτερος, ὁμοιάζων ὡς ἀδελφὸς πρὸς τούτους, ἐπέπεσεν ὅλαις δυνάμεσι κατ' ἀτυχοῦς χωρικοῦ, ὅστις, καθ' ἃ διϊσχυρίζετο, ἠρνήθη νὰ ὑποδείξῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ὁδόν. Ἐξεπλάγη πολὺ διότι τὸν ἐσταμάτησα εἰς τὰς πυγμὰς καὶ τοὺς λακτισμούς, οὓς ἐν ἀφθονίᾳ ἔδιδεν εἰς τὸν ἀτυχῆ συμπολίτην του. Ἐκεῖ κάτω τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου φαίνεται πάντοτε ὑπερέχον πάντων τῶν λοιπῶν. Ὁ χωροφύλαξ οὗτος μοὶ ἔδωσεν ἀπάντησιν παράδοξον. Τῷ εἶπον: —« Ἂν ἔχῃς παράπονα κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, πήγαινε εἰς τὴν πλησίον πόλιν, νὰ εὕρῃς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ κάμῃς τὰ παράπονά σου». Μοὶ ἀπήντησε: — « Δὲν ἀξίζει τὸν κόπον· ἐδῶ εἰς τὴν ἐρημίαν μὲ ἓν καλὸν ὅπλον ἡμεῖς εἴμεθα ἡ Κυβέρνησις» (Γέλωτες).

....

« Ἰδοὺ νῦν ὅμιλος, οὗτινος ἡ εἰκὼν ἐλήφθη ἐπίσης ἐκ Φρυγίας. Εἶνε ἐγχώριοι, καί τινες ὀθωμανόπαιδες, οἵτινες κάθηνται ὀκλαδὸν ἐπὶ τῆς στέγης οἰκίας τινός. Δεξιὰ εἶνε ὁ κ. Φουζέρ, ὃν βλέπετε μὲ τὸν μαλακὸν αὐτοῦ πῖλον καὶ τὰ ἐκ χονδροῦ δέρματος ὑποδήματα. Τὸ ἑσπέρας συχνάκις ἀνέρχονται εἰς τὰ ἐπὶ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν δώματα ἵνα ἀναπνεύσωσι τὸν καθαρὸν ἀέρα. Ὡς βλέπετε, αἱ οἰκοδομαὶ αὗται εἶνε πενιχραί. ἐνδεικνύουσι δὲ τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν ἀμεριμνησίαν. Βλέπων τις ταύτας, δὲν ἔχει τὴν ἐντύπωσιν τῆς στερεότητος μονίμου οἰκοδομήματος.

«Ἐν τῇ ἑτέρᾳ ταύτῃ εἰκόνι, βλέπομεν ὀθωμανικὸν νοσοκομεῖον, ἰ μ α ρ έ τ. Εἶνε νεόδμητον οἰκοδόμημα, οὐδὲν τὸ ἰδιαιτέρως περίεργον ἔχον.

«Ἰδοὺ νῦν ἡ πόλις Κασταμονή. Καθ' ὅσον προβαίνομεν εἰς τοὺς σταθμοὺς τούτους πλησιάζομεν τὴν Ἄγκυραν, τὴν ἀρχαίαν Ἄγκυραν, ἐν ᾗ οἱ κ.κ. Περρώ, Γουλιέλμος καὶ Δελμπὲτ ἀνεκάλυψαν τὴν περίφημον διαθήκην τοῦ Αὐγούστου. Εὑρισκόμεθα λοιπὸν ἐπὶ τῶν ἰχνῶν ἐνίων τῶν μᾶλλον πεφημισμένων περιηγητῶν τῆς γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν διασημοτέρων συγχρόνων ἀρχαιολόγων.

«Ἡ νέα αὕτη εἰκὼν παρουσιάζει τὴν πόλιν τῆς Ἀγκύρας. Θὰ ἤμην πρόθυμος νὰ παραχωρήσω ἐνταῦθα τὸν λόγον εἰς τὸν διδάσκαλόν μου, τὸν κ. Περρώ, ἵνα ὁμιλήσῃ περὶ Ἀγκύρας, ἔνθα τόσον λαμπρὰς ἔκαμεν ἀνακαλύψεις, ἀλλ' ἡ μετριοφροσύνη του τὸν κρατεῖ ἐπὶ τῆς θέσεώς του. Ἰδοὺ τὸ σχεδιαγράφημα τῶν τόπων, ἐν ᾧ προσεμειδίασαν εἰς τὸν Περρὼ τὰ πρῶτα βλέμματα τῆς δόξης, ἅτινα, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βωβενάργ, εἰσὶν ἡδύτερα τῶν πρώτων τῆς αὐγῆς πυρῶν. Ἰδοὺ νῦν τὸ αὐγουστεῖον τῆς Ἀγκύρας, ἐν ᾧ ἀνεκαλύφθη ἡ περίφημος διαθήκη τοῦ Αὐγούστου».

Τὸ ὄνομα τοῦ ἐξόχου φιλέλληνος κ. Φουζέρ, τοῦ ἐργάτου, εἰς ὃν ὀφείλονται αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιδεικνυομένων φωτογραφικῶν πλακῶν, τὸ τοῦ κ. Ραδέ, κοσμήτορος τῆς φιλολογικῆς Σχολῆς τοῦ Βορδῶ, ὅπερ συχνάκις διακρίνεται ἐπὶ τῶν εἰκόνων, ἐπανέρχονται πολλάκις εἰς τὰς ἐξηγήσεις τοῦ κ. Δεσχιάν. Περαιωθείσης τῆς ἐπιδείξεως τῆς σειρᾶς τῶν εἰκόνων, ὁ ῥήτωρ λέγει:

«Οὕτω παρεσύρθημεν ἐπὶ τῶν ὁδῶν τῆς Βηθυνίας, ἠδυνάμην κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ ὁδηγήσω ὑμᾶς εἰς Καρίαν ἢ εἰς Καπαδοκίαν, θὰ ἐβλέπομεν δ' ἁπανταχοῦ τὰ αὐτὰ θεάματα, θὰ εἴχομεν παντοῦ τὸ θέαμα τοῦτο χώρας, ἐν ᾗ αὐτὴ ἡ ἀνθρωπότης φαίνεται ἐνίοτε εἰς ἐρείπια κατακειμένη, χώρας, ἐν ᾗ καθίσταται αἰσθητόν, ὅτι οὔτε οἱ ἄνδρες, οὔτε τὰ πράγματα, οὔτε οἱ ἄνθρωποι εὕρηνται ἐν τῇ θέσει των, ἔνθα καθίσταται αἰσθητόν, ὅτι οἱ φοβεροὶ κυκλῶνες, οἱ τρομεροὶ σίφωνες ἐνέσκηψαν, σπείροντες ἐν τῇ διελεύσει αὐτῶν τὸ πένθος, τὴν φρίκην καὶ τὴν κατάπληξιν. Ὑφίστανται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σκοτεινὰ χάσματα, ἅτινα οἱ μᾶλλον πεφημισμένοι ἱστορικοὶ ἀδυνατοῦσι νὰ διαφωτίσωσιν. Ὑπάρχουσι διαστήματα νύκτια ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, ὁλόκληροι περίοδοι, αἵτινες κατὰ τὴν τόσον ἰσχυρὰν ἔκφρασιν τοῦ Γερμανοῦ ἱστορικοῦ Γρηγοροβίου, εἰσὶν ἄ ν ε υ ἱ σ τ ο ρ ί α ς (geschichtlos). Εἶνε ἡ τρομεροτέρα λέξις, ἣν ποτε ἀπήντησα ὑπὸ τὴν γραφίδα ἱστορικοῦ.

«Πῶς ἐν μέσῳ τῶν ἀναστατώσεων τούτων, τῶν μεθοδικῶν αὐτῶν ἀνατροπῶν τῶν ἀρχαιοτήτων των, τῶν οἰκιῶν των, πρὸ τῶν διαρκῶν ἐπιβουλῶν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικότητός των, παρὰ τὰς σφαγάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι κυβερνητικὸν μέτρον διὰ τὸν Τοῦρκον, ἠδυνήθησαν νὰ ζήσωσιν οἱ Ἕλληνες; Τοῦτο προκαλεῖ τὴν κατάπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν ἁπάντων τῶν περιηγητῶν, οἵτινες περιέρχονται ἔφιπποι τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀσίας.

«Ὑπεσχέθην ὑμῖν νὰ διαδράμωμεν βαθμηδόν, ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ τὸ πράξωμεν, τὴν ἑλληνικὴν ταύτην κοινωνίαν τῆς Ἀσίας, ἥτις ἐπέτυχε νὰ διατηρήσῃ

τὰς θέσεις της, ὡς ἐκ θαύματος ἀντοχῆς καὶ ἐπιμονῆς, ἐν μέσῳ τῶν μεθοδικῶς ἐρημωθεισῶν ἀρχαίων κτήσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ὁ ρήτωρ διαγράφει ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα ἑνὸς τῶν μετριοφρόνων καὶ ἀφανῶν ἐργατῶν τοῦ ἔργου τῆς πνευματικῆς ἀφυπνίσεως, τοῦ μικροῦ μπακάλη, μικροῦ Ἕλληνος παντοπώλου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μὲ τὴν κόμην ἐνίοτε ἀνωρθωμένην, διότι δὲν συνειθίζει νὰ κτενίζῃ συχνάκις τὴν πυκνὴν καὶ ἐν ἑκουσίᾳ ἀταξίᾳ κόμην του, πάντοτε ἀσκεποῦς, καταφρονοῦντος τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς ... καὶ ὀρθίου εἰς τὸν οὐδὸν τοῦ καταστήματός του ἢ διερχομένου τὰς ὁδοὺς πρὸς διανομὴν τῶν ἐμπορευμάτων του. Εἶνε νεώτατος, ὅταν καταλείπῃ τὴν γεννέθλιον αὐτοῦ πόλιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰ Ἄδανα ἢ τὴν Τραπεζοῦντα, τὸ Διαρβεκὴρ ἢ τὴν Καισσάρειαν τῆς Καπαδοκίας, ἵνα ἐπιδιώξῃ τὸν σχηματισμὸν περιουσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ταῖς συνοικίαις τοῦ Πέραν, τοῦ Γαλατᾶ, τῆς Σταμποὺλ ἢ τῶν προαστείων.

—«Πᾶς τις δύναται νὰ ἴδῃ ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς ταύταις συνοικίαις τοῦ Πέραν ἢ τοῦ Γαλατᾶ τὸν μικρὸν αὐτὸν παντοπώλην, τὸ μπακαλάκι, ὡς πρὸ μικροῦ ἔλεγεν, μετὰ ὕφους πατρικῆς ἀφοσιώσεως εἷς τῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ παρόντων Ἑλλήνων. Ὁ Ἕλλην οὗτος μοὶ ἐξήγει τὸν βίον τοῦ πτωχοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου. Ἀπέρχεται τῆς γενεθλίου αὐτοῦ γενικῶς νεώτατος, συνήθως περὶ τὸ 20ον ἢ 21ον ἔτος, τότε δ' οἱ γονεῖς του λαμβάνουσι τὴν πρόνοιαν νὰ τὸν νυμφεύσωσι πρὶν ἢ τὸν ἀποστείλωσιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοκρατορικὴν πόλιν τοῦ Βυζαντίου. Τὸν νυμφεύουσιν ἵνα μὴ περιπλακῇ κακῶς ἐκεῖ, ἐν τῇ πληθούσῃ κακῶν πρωτευούσῃ, *νὰ μὴ πάρῃ κακὸν δρόμον*,(ὡς πρὸ ὀλίγου μοὶ ἔλεγεν ὁ διηγούμενός μοι τὸν βίον τοῦτον τοῦ μικροῦ παντοπώλου),αἴσθημα ἄλλως συγκινητικόν, ὅ περ ὑποχρεοῖ τοὺς γονεῖς του νὰ δημιουργήσωσι τὸ μέλλον του, καθ' ὃν χρόνον αὐτὸς πρόκειται νὰ μεταβῇ ἐκεῖ κάτω νὰ δημιουργήσῃ περιουσίαν.

«Τοῦτο μοὶ ἀναμιμνήσκει (διότι κατὰ βάθος ἅπασαι αἱ μικραὶ αὗται οἰκογενειακαὶ λεπτομέρειαι εἰσὶ συνήθως πλήρεις ποιήσεως) ἓν τῶν ὡραιοτέρων ἐλεγείων τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ Σουλὺ–Προυντὸμ,ὅπερ παριστᾷ ἡμῖν ἀνθρώπους, ἐγκαταλείποντας τὴν γενέθλιον αὐτῶν πόλιν καὶ μεταβαίνοντας ἐπὶ πλοίων πρὸς ἐπιδίωξιν περιουσίας εἰς ἄλλα μέρη καὶ λέγει ἡμῖν, δεικνῦον ἐν τῷ λιμένι τὸ πλοῖον, ὅ περ φεύγει μακράν, φέρον πτωχοὺς ἀνθρώπους,πτωχοὺς μετανάστας καὶ τὴν τύχην αὐτῶν.

«Τὰ μεγάλα πλοῖα,
«Φεύγοντα τὸν σμικρυνόμενον λιμένα,
«Αἰσθάνονται τὸν ὄγκον των συγκρατούμενον
«Ὑπὸ τῆς ψυχῆς τῶν μεμακρυσμένων κοιτίδων.»

«Ὁ μικρὸς αὐτὸς παντοπώλης τοῦ Πέραν ἢ τοῦ Γαλατᾶ αἰσθάνεται, ὅτι ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸ βάθος τῆς ἀσιαστικῆς του χώρας ζῇ νεαρὰ σύζυγος, ἓν τέκνον,

ὅ περ μετ' οὐ πολὺ θέλει ἐπίσης μάθῃ νὰ ψελλίζῃ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὅσον ταπεινὴ καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐργασία του, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶνε τὰ κέρδη του, αἰσθάνεται, ὅτι συλλέγει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὸ χρῆμα, ὅ περ μετ' οὐ πολὺ θὰ φέρῃ ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν μακρὰν κειμένην πόλιν του δι' οὗ θὰ ὠφεληθῇ ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἧς θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐπίσης ἀπώτερον πρόσκοπον, ἐργάτην, ἀναγκαίως ὑπόχρεων νὰ ἐργασθῇ διὰ τὸ ὅλον ἔργον, τὸ ἐπιβεβλημένον καὶ ἀναπόφευκτον. (Ἐπευφημίαι).

«Ὁ ἐμπορίσκος οὗτος, ὁ μικρὸς αὐτὸς μεταπράτης θὰ ἐπεθύμει, κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, νὰ ἦτο εὐεργέτης τοῦ ἔθνους του. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν θὰ τῷ ἐζήτουν χρῆμα εἴτε πρὸς ἵδρυσιν σχολείου ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ κατοικεῖ, εἴτε πρὸς ἀρωγὴν τοῦ μεγαλείου τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἔστε βέβαιοι, ὅτι ὁ συλλογεὺς τῶν ἐράνων δὲν θὰ προσέκοπτε πρὸ ἀρνήσεως.

«Πόσα συγκινητικὰ ἀνέκδοτα ἠδύνατό τις ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν τούτου βίου ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν πτωχῶν τούτων ἐπαρχιωτῶν, ὑποδούλων τῆς κατακεκτημένης χώρας των, οἵτινες αἰσθάνονται, ὅτι πολὺ μακρὰν ἑαυτῶν, ἐν βασιλείῳ, ὅ περ νῦν γεννᾶται καὶ ἐν πολιτείᾳ, ἥτις εἶνε τὸ ἔρεισμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐγείρουσιν ἱδρύματα, ἀφ' ὧν θ' ἀναλάμψῃ μακρὰν ἐν τῷ κόσμῳ ἡ ἰδέα, ἧς οὗτοί εἰσιν οἱ ταπεινοὶ ἀντιπρόσωποι ! (Ἐπευφημίαι).

«Ἀναφέρω ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὸ ἑξῆς συγκινητικὸν ἀνέκδοτον :

«Ὁ κύριος Ἀλβέρτος Δυμὼν ἐπεσκέπτετο ἡμέραν τινὰ ἕνα τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, τῆς πασχούσης Ἑλλάδος. Ἐνῷ συνδιελέγετο μετὰ τοῦ ἐπισκόπου, γραῖά τις ἐγχωρία ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ. Ὁ ἐπίσκοπος μετὰ τῆς ἁπλότητος ἐκείνης, ἥτις πρεσιδιάζει εἰς τὰς μεγάλας προσωπικότητας ἐν Ἀνατολῇ, εἶπε νὰ εἰσαγάγωσι τὴν γραῖαν. Αὕτη λέγει τῷ ἐπισκόπῳ :—«Ἄκουσον «διατὶ ἔρχομαι. Εἶμαι πτωχὴ γραῖα καὶ δὲν γνωρίζω οὔτε ἀνάγνωσιν, οὔτε γραφήν, «φαίνεται ὅμως, ὅτι εἶνε καλὸν νὰ γνωρίζῃ τις μερικὰ πράγματα καὶ ὅτι τὸ ἔθνος «μας ἔχει συμφέρον νὰ τὰ γνωρίζωμεν. Εἶχον ἕνα υἱόν, δὲν τὸν ἔχω πλέον, ὥστε πᾶν «ὅ τι ἔχω δι' ἐμὲ προσωπικῶς δὲν ἔχει ἀξίαν. Ἐν τούτοις μοὶ μένουσι μία ἀγελὰς «καὶ μερικὰ πρόβατα· θέλεις νὰ σοῦ τὰ δώσω ; Νὰ τὰ πωλήσῃς καὶ ὅ τι εἰσπράξῃς «νὰ τὸ στείλῃς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν». (Ἐπευφημίαι).

. . . .

«Ὥστε οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐστερημένοι παντὸς ἑτέρου μέσου ταχυτέρας καὶ μᾶλλον ἁδρᾶς ἐνεργείας, προσπαθοῦσιν ἵνα διὰ τῆς θρησκείας καὶ τῶν σχολείων ἐλευθερωθῶσι βαθμηδόν, βαίνοντες ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν ἀπολύτρωσιν, χωρὶς νὰ παύσωσι ν' ἀναμένωσι καὶ ἄλλας ἱκανοποιήσεις, ὧν τυγχάνουσιν ἄξιοι.»

Ὁ ῥήτωρ ὁμιλεῖ δι' ὀλίγων περὶ τῆς δράσεως τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῆς προσηλώσεως, ἣν οἱ Ἕλληνες ἔχουσιν πρὸς ταύτην, ἥτις ὑπῆρξεν

ἐπὶ αἰῶνας καὶ παραμένει πάντοτε ὁ ἄγρυπνος φύλαξ τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν.

—«Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν λειτουργῶν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας,παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἐπισκόπων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν ἱερέων, οἵτινες, ἐλλείψει διδασκάλου, ἀσχολοῦνται ἐπίσης μετ' ἀξιεπαίνου ζήλου νὰ ἐκπαιδεύωσι τὰ παιδία καὶ νὰ διδάσκωσιν εἰς ταῦτα τὸ ἀλφάβητον τῆς μητρικῆς των γλώσσης. πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν τὸν κυρίως διδάσκαλον τοῦ σχολείου, τὸν παιδαγωγόν.Πολλοὶ τούτων ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ ἐξέρχονται, νομίζω, τῆς ἱερατικῆς Σχολῆς τῆς Καισαρείας, διδασκαλείου κατὰ τὸ ἥμισυ λαϊκοῦ καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκκλησιαστικοῦ, ὅ περ εἶνε τὸ φυτώριον τὸ παρέχον εἰς πολλὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πόλεις ἐνταυτῷ τοὺς λειτουργοὺς τῆς θρησκείας καὶ τοὺς λαϊκοὺς διδασκάλους.

«Ὡμίλησα πολλάκις μετὰ τῶν διδασκάλων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τοὺς εὗρον σχεδὸν πάντοτε οὐ μόνον λίαν προσηλωμένους εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἰδέαν, ἀλλὰ καὶ εἰς βαθμὸν ἄξιον παρατηρήσεως μεμορφωμένους. Εἶχον διεγείρῃ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον μου, ἐγνώριζον πολλὰ πράγματα οὐ μόνον ἐκ τῶν βιβλίων,ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀμέσου πείρας, ἐκ τῆς σκέψεως. Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν αὐτῶν σχεδὸν ἅπαντες ἔχουσιν ἐξέλθῃ ἐκ θαυμασίου τινος ἱδρύματος,ἀναπτυσσομένου καὶ ἀκμάζοντος ἐπὶ μᾶλλον ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν,τῆς ἐν Σμύρνῃ, Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ἱδρύματος οὕτινος ἔσχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ πλούσιον μουσεῖον, τὴν λαμπρὰν βιβλιοθήκην καὶ ὅ περ κατὰ τοὺς ὡραίους λόγους τοῦ Ἐλισαίου Ρεκλούζ, εἶνε ἑστία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς προπαγάνδας ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς Ἀσίας,τῆς ἀχανοῦς ταύτης χώρας, ἥτις στερεῖται βιβλίων.

«Ὁ κ. Διὴλ ἐσημείου πρὸς ὑμᾶς πρὸς ἡμερῶν λαϊκὸν ᾀσμάτιον, ὅ περ οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ᾄδουσιν ἢ ᾖδον ἄλλοτε, ὅταν μετέβαινον εἰς τὸ σχολεῖον:

«Φεγγαράκι μου λαμπρό,
«Φέγγε μου νὰ περπατῶ,
«Νὰ πηγαίνω στὸ σχολειό,
«Νὰ μαθαίνω γράμματα,
«Γράμματα σπουδάμματα
«Τοῦ Θεοῦ τὰ πράμματα.

«Δὲν εὑρίσκετε, ὅτι ὑπάρχει τι τὸ συγκινητικόν, ἅμα δὲ καὶ τὸ τραγικὸν ἐν τῷ θεάματι τῶν παιδίων αὐτῶν, ἅτινα μεταβαίνουσιν εἰς τὸ σχολεῖον ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς σελήνης, μεταβαίνοντα δὲ ἐκεῖ ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ κρυπτόμενα διὰ νὰ διδαχθῶσι, καθόσον ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἦτο ἀδύνατον εἰς αὐτὰ νὰ ἔχωσι σχολεῖα ἀνοικτὰ ἐν καιρῷ ἡμέρας ;»

Εἶνε γνωστόν, ὅτι μεταξὺ τῶν συνεπειῶν τῶν αὐστηρῶν διωγμῶν,ἃς οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τοὺς σκοτεινοτέρους χρόνους τῆς ἑαυτῶν ἱστορίας, μία εἶνε ἡ ἰδιαζόντως ὀδυνηρά, ἡ λήθη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ κ. Γαστὼν Δεσχιὰν εἶδε τοιούτους Ἕλληνας, μὴ γνωρίζοντας πλέον

νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσάν των καὶ μὴ δυναμένους νὰ ἐκφρασθῶσιν εἰμὴ εἰς τὴν τουρκικήν, εἷς δὲ τούτων τῷ διηγήθη τὸν μῦθον, καθ' ὃν οἱ κατακτηταὶ ἀπέκοψαν τὴν γλῶσσαν μιᾶς γενεᾶς Ἑλληνίδων γυναικῶν, ἵνα παρακωλύσωσι ταύτας ἀπὸ τοῦ νὰ διδάξωσιν εἰς τὰ τέκνα των νὰ λαλῶσι τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. μῦθον, ὅστις πιθανῶς εἶνε ἁπλῆ συμβολικὴ παράστασις, ἀλλὰ παρέχει ζῶσαν εἰκόνα τῶν βιαίων μεθόδων, ἃς οἱ κατακτηταὶ μετῆλθον ἵνα ἐπισκοτίσωσι πᾶσαν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος παρὰ τοῖς κατακτηθεῖσι λαοῖς. Ὁ ρήτωρ ἐκθέτει τὰς προσπαθείας, ἃς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἰδιαιτέρως δυστυχῶν τούτων γενεῶν μετῆλθον ἵνα ἀνακτήσωσι τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των. Ἐπεσκέφθη τὸ σχολεῖον τοῦ διδασκάλου Καραντώνη ἐν Σπάρτῃ.

—«Εἶδον εἰς τὴν τάξιν τοῦ σχολείου μαθητὰς μιξοπολίους, πτωχοὺς γέροντας, πατέρας καὶ πάππους, οἵτινες ἤρχονται εἰς τὸ σχολεῖον νὰ συλλαβήσωσι τὸ ἀλφάβητον τῆς μητρικῆς αὐτῶν γλώσσης μετὰ τῶν ἐγγόνων αὐτῶν! (Ἐπευφημίαι).

«Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο, ἀληθῶς θαυμαστόν, ὅπερ ἐπιτρέπει νὰ σχηματίσωμεν τὴν ἀρίστην ἰδέαν περὶ τῶν καλῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, οἵτινες προσηλοῦνται καί, οὕτως εἰπεῖν, προσκολλῶνται ἀπέλπιδες εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων των, γνωρίζοντες, κατὰ τὴν ἔκφρασιν ἑνὸς τῶν ἡμετέρων ποιητῶν, ὅτι ὅταν λαός τις δοῦλος διατηρεῖ εἰσέτι τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν, εἶνε ὡς νὰ φυλάττῃ τὴν κλεῖδα τῆς εἱρκτῆς του. (Αἴσθησις).

«Εἴδατε πρὸ ὀλίγου ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὀθωμανικῶν τεμενῶν καὶ τῶν ξυλίνων οἰκοδομῶν τῶν τουρκικῶν χωρίων τὰ ἐρείπια ταῦτα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα παρὰ τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, ἐν ᾗ ἐμφανίζονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, περιλαμβάνουσιν εἰσέτι ἀρκοῦσαν καλλονὴν ἵνα διεγείρωσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ διερχομένου ταξειδιώτου.

«Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ μᾶλλον ἀπαίδευτοι, κατὰ μείζονα δὲ λόγον οἱ γραμματισμένοι γνωρίζουσιν ὁποῖον συμφέρον ἔχουσιν ἐκ τῆς περιφρουρήσεως, τῆς διασώσεως, τῆς συντηρήσεως τῶν λειψάνων τούτων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἐφ' ὧν βασίζονται αἱ ἱερώτεραι αὐτῶν διεκδικήσεις καὶ αἱ νομιμώτεραι ἐλπίδες. Σχεδὸν ἁπανταχοῦ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων, κατὰ μείζονα δὲ λόγον ἐν Σμύρνῃ, ἐν Τραπεζοῦντι, ἐν Νικαίᾳ, ὑπάρχουσιν ἐγχώριοι σύνδεσμοι, σύλλογοι, ἀσχολούμεναι εἰς τὴν ἀνεύρεσιν κεκρυμμένων ἀρχαιοτήτων ἢ εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἀποκεκαλυμμένων τοιούτων, αἵτινες κατ' ἀκολουθίαν εἰσὶν ἐκτεθειμέναι εἰς παντοειδεῖς βανδαλισμούς. Ἐν Σμύρνῃ ὑπάρχει λίαν ἐνδιαφέρον μουσεῖον, ἐν πολλοῖς δ' ἄλλοις σημείοις μουσεῖα, ἐν ἀρχῇ τῆς ἱδρύσεώς των εὑρισκόμενα, προξενοῦσι τὴν χαρὰν τοῦ περιηγητοῦ, εὐφραινομένου ὅτι εὑρίσκῃ ἐν ταῖς συλλογαῖς ταύταις ἀντικείμενα τέχνης, περισωθέντα ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἥτις τὰ ἠπείλει.

«Ἀσχέτως πρὸς τοὺς συλλόγους τούτους, πρὸς τὰς ἑταιρείας ταύτας τῆς διασώσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων, μοὶ παρεσχέθη πολλάκις ἡ εὐκαιρία νὰ παρατηρήσω παρ' ἰδιώταις, οἵτινες εὐηρεστήθησαν νὰ μὲ τιμήσωσι διὰ τῆς φιλίας των, τῆς δυστυχῶς ἐφημέρου, λόγῳ τῆς βραχύτητος τῆς διαμονῆς, αἴσθημα θαυμασμοῦ διὰ τὰ ἀρχαῖα, οὗτινος τυγχάνει ἄξιον νὰ ἀποδείξω ὑμῖν χαρακτηριστικά τινα».

Ὁ ρήτωρ ἀναπολεῖ ἐνταῦθα τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Μιχαὴλ Παπακωνσταντί-

νου —τοῦ Μιχαλάκη, ὡς τὸν ἐκάλει οἰκείως — ὅστις τῷ παρέσχε φιλοξενίαν ἐν Αϊδὶν-Γκιουζὲλ Νισμὰρ «ἀνθρώπου θελκτικοῦ, ὅστις ἐφαίνετο μὴ ἔχων ἄλλην ἐπιθυμίαν ἢ νὰ δαπανήσῃ τὰ προτερήματα καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φιλελλήνων», ἀλλ' οὗτινος ἡ ἀδιάλλακτος φιλοπατρία φαίνεται, ὅτι ἀπέβαινεν ἐνίοτε ὀλίγον δυσάρεστος εἰς τὸν ξενιζόμενόν του, ἀντιτιθέμενον εἰς τὴν ἐγχώριον χροιάν. Πράγματι δὲ ὁ σωβινισμὸς τοῦ Μιχαλάκη καθίστα τοῦτον ἐνίοτε ἀνιλεῆ. Ἀκούσατε μᾶλλον:

—«Ὁ Μιχαλάκης ἦτο ἐν ταὐτῷ θελκτικὸς κα' φοβερὸς ἄνθρωπος. Πρέπει νὰ εἴπω ὑμῖν, ὅτι ἡ πόλις Ἀϊδίνιον δεσπόζεται ὑπὸ ὀροπεδίου ἀρκούντως βραχώδους, οὗτινος ἡ ἄνοδος κατὰ τὰς θερμὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας ἦτο ἀρκετὰ ἐπίπονος. Εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ταύτης, τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Τραλλῶν μὲ θαυμάσια περιστύλια, μὲ τμήματα τειχῶν, ἅτινα ἐμελετήθησαν ὑπὸ τοῦ Ὀλβιὲ Ραγιὲ καὶ ἅτινα ὑπομιμνήσκω ἁπλῶς ἵνα καθορίσω τὸ βάθος τοῦ σκηνικοῦ διακόσμου, ἐν ᾧ ἔζη ὁ φίλος μου Μιχαλάκης.

«Ὁ Μιχαλάκης ἦτο ἠναγκασμένος νὰ κατοικῇ τὴν τουρκικὴν πόλιν Ἀϊδίνιον, νὰ περιπατῇ εἰς τὰ παζάρια νὰ ἀγοράζῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ ἀντικείμενα καθ' ἑκάστην παρ' ἐγχωρίων ἐμπόρων· εὐθὺς ὅμως ὡς ὁ Μιχαλάκης ἔκαμε τὰς ἀπαραιτήτους αὐτῷ ἀγορὰς ἐν τῇ πόλει, ἔζη ὡς ἐν ὀνείρῳ Ἡ ὀθωμανικὴ πόλις ἐξηφανίζετο δι' αὐτὸν καὶ καθίστατο οὗτος πολίτης τῶν Τραλλῶν. Ὅτε δὲ καὶ ἐγώ, παρασυρόμενος ἐξ ὑπερβολικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀνατολικὴν χροιάν, ἤθελον νὰ μεταβαίνω μετ' αὐτοῦ εἰς μικρόν τι τουρκικὸν καφφενεῖον νὰ καπνίσω ναργιλὲν ὑπὸ τὴν πλάτανον, ὅταν ἤθελον νὰ παρατηρήσω τὰ σαρίκια, τὰς καπνοσύριγγας, τὰ γιαταγάνια, τὰ παλαιὰ χρυσοκέντητα ἐφίππια, ἀπέστρεφεν ὁ Μιχαλάκης τοὺς ὀφθαλμούς μου ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων καὶ μοὶ ἔλεγεν ἀνιλεῶς, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου:—«Λοιπόν, πᾶμε εἰς τὰς Τράλλεις!...» Ἅμα δὲ ἐφθάνομεν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῶν Τραλλῶν οὐδὲν παρέλιπεν ἀνάγλυφον, οὐδεμίαν ἐπιγραφήν, οὐδένα χάλικα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ χάλικες ἦσαν ἱεροὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του! Εἶχε δίκαιον πράγματι νὰ τοὺς θεωρῇ τοιούτους, διότι ἐν τῷ συνόλῳ πάντα ταῦτα τὰ ἐρείπια ἦσαν οἱ τίτλοι τῆς εὐγενείας τοῦ ἔθνους του. Νομίζω, ὅτι ἀκούω εἰσέτι τὴν εὔγλωττον αὐτοῦ λαλιάν, ἀποδιδομένην ὑπὸ τῆς ἐρήμου ἠχοῦς τῶν ἐρειπίων.

«Ἡμέραν τινά, καθ' ἣν ἠθέλησα νὰ τῷ δείξω θόλον τινά, ἕνα μιναρὲν ἢ δὲν γνωρίζω ποῖον μουσουλμανικὸν τάφον, ὀλίγου δεῖν νὰ ἔλθω εἰς ῥῆξιν μετ' αὐτοῦ. Μοὶ ἀπήντησε: —«Τί εἶνε αὐτά, τὰ λείψανα τῆς βαρβαρότητος! (Ἐπευφημίαι).

«Ἔ λοιπόν! ὡσὰν τὸν φίλον μου Μιχαλάκην ὑπάρχουσι λεγεῶνες ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Πολυάριθμοι, ὡς αὐτός, εἰσὶν οἱ πειρώμενοι νὰ ἀπαλλαγῶσι κατὰ τὸ δυνατὸν τοῦ πιέζοντος τὰ στήθη αὐτῶν ληθάργου, καὶ οἵτινες ἐν τῇ καλλονῇ τοῦ ὀνείρου των ἐργάζονται ἐν μέσῳ τῶν ἀρχαίων μαρμάρων ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ἐπεθύμουν νὰ καταλήξω τὴν διάλεξιν ταύτην διὰ τελευταίας τινὸς ἐντυπώσεως τῆς περιοδείας μου.

«Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι εὑρισκόμενος ἡμέραν τινὰ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Ἀφροδισιάδος

ἐν Καρίᾳ, εἶδον ἐπί τινος τῶν ἐπάλξεων τῆς πόλεως ταύτης, ἐπάλξεων ἔνθα γειτνιάζουσιν αἱ ἀρχαῖαι τοιχοποιΐαι μὲ τὰ χαρακώματα, ἅτινα ἐνδεικνύουσι τὰς ἐσχάτας καὶ ἀπέλπιδας ἀντιστάσεις κατὰ τῶν τελευταίων ἐφόδων, εἶδον λέγω βυζαντινήν τινα ἐπιγραφήν, ἥτις προσήλκυσε τὴν προσοχήν μου. Οὐδὲν τὸ μᾶλλον κατεστραμμένον, τὸ μᾶλλον ἐρειπωμένον, τὸ μᾶλλον βεβλαμμένον τῆς ἀρχαίας περικαλλοῦς καὶ ἐπιζήλου ἄλλοτε πόλεως τῆς Ἀφροδισιάδος. Φαίνεται, ὅτι ὀρδαὶ ἐπὶ ὀρδῶν διῆλθον τῶν μαρμάρων ἐκείνων, ἀφαιροῦσαι τὰ ἀγάλματα, καταρρίπτουσαι τὰς στήλας καὶ μὴ καταλίπουσαι ἐν τῷ μέσῳ τῆς καταστροφῆς εἰμὴ ἴχνη τινα σκηνῶν νομάδων ποιμένων ἢ καλύβας οἰκοδομημένας ἐν βίᾳ ὑπὸ τῶν χωρικῶν τῶν περιχώρων. Ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν ἀκόμη πύλαι σχεδὸν ἄθικτοι, ὁδοὶ ἐστρωμέναι, δι' ὧν φαίνεται εἰσέτι ἡ καμπύλη, ἣν ἀκολουθεῖ τις, μετὰ τῆς ἀμυδρᾶς ἐλπίδος νὰ καταλήξῃ μετ' ὀλίγον εἰς θέαμά τι ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου ὀχυρώματος, ὅ περ φαίνεται κατεσκεύασαν οἱ τελευταῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τῶν ἐπιτεθέντων, ὧν ἡ εἰκὼν ἐξηφανίσθη ἐν τῇ σκοτίᾳ τοῦ χρόνου, ἀνέγνωσα πτωχικήν τινά βυζαντινὴν ἐπιγραφήν, πολὺ ἁπλοϊκήν, μαρτυροῦσαν ἰδιάζουσαν πνευματικὴν κατάστασιν καὶ ἥτις ἐν τούτοις εἶνε ἡ τελευταία ἔκφρασις τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων τῶν χρόνων ἐκείνων, ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀοράτου δυνάμεως. Ὑπάρχει ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Ἀφροδισιάδος ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφή. «Ὁ ρίπτων χώματα ἐν τῷ τείχῳ «ἔχει τὸ ἀνάθεμα τῶν ἁγίων Πατέρων, ὡς ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ». (Ἐπευφημίαι).

«Τίς ἦτο ὁ πτωχὸς ἐκεῖνος, ὁ δι' ἀβεβαίας χειρὸς καὶ μετ' ἀνορθογραφιῶν γράψας ἐπὶ τοῦ τελευταίου τμήματος τοῦ τείχους μιᾶς τῶν τελευταίων τῶν τελευταίων ἐπιζησασῶν πόλεων τῆς ἑλληνικῆς ταύτης Ἀσίας, ἔνθα τοσαῦται νεκραὶ πόλεις ὑπάρχουσι καὶ ὅστις ἔρριπτε τὸ ἔσχατον τοῦτον ἀνάθεμα εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς τῆς χώρας του; Ἡ ἱστορία δὲν θὰ τὸ μάθῃ ποτέ!

«Ἀλλὰ βεβαίως ὁ πτωχός, ὁ διατυπώσας τὴν τελευταίαν ταύτην διαμαρτυρίαν, ὁ θανὼν ἴσως ἐπὶ τοῦ τόπου εὐθὺς ὡς τὴν διετύπωσεν, ὁ πτωχὸς λέγω οὗτος ἦτο βέβαιος, ὅτι δὲν ἀπωλέσθη τὸ πᾶν, ὅτι τὸ πᾶν δὲν ἔληξεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἰσχὺς τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε καταπνίξῃ τὸ δίκαιον. Ὁ πτωχὸς αὐτὸς εἶχε πεποίθησιν εἰς τὰς ἀθεάτους καὶ ἀηττήτους δυνάμεις τῆς ἰδέας. Ἦτο ὄντως ὁ ἀντιπρόσωπος ἁπασῶν τούτων τῶν κοινοτήτων, ἁπασῶν τῶν ἑλληνικῶν χριστιανικοτήτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἵτινες, καίπερ πανταχόθεν περικυκλωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, δὲν θέλουσι νὰ ὦσι κατακεκτημέναι καὶ αἵτινες παρέχουσιν ἡμῖν ἐνταῦθα μέγα μάθημα, ὅ περ παρέχει ὑπὲρ αὐτῶν ὕψιστον δικαίωμα ἐπεμβάσεως οὐ μόνον τοῦ Γαλλικοῦ Συνδέσμου ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ προσέτι καὶ θαυμασμοῦ πάντων ἐκείνων, οἵτινες τυγχάνουσιν εὐαίσθητοι πρὸς τὴν ἐν τῇ ἀθλιότητι ἀντοχὴν καὶ πρὸς τὴν ἀδάμαστον ἐν τῇ δυστυχίᾳ ἐλπίδα.

«Ὀφείλομεν νὰ μὴ ὦμεν ἐπιλήσμονες τοῦ δικαιώματος, ὅ περ παρέχουσιν εἰς τὸν ἀσιατικὸν Ἑλληνισμὸν πάντα τὰ λείψανα ταῦτα, ὑφ' ὧν περικυκλοῦται, ἅπασαι αἱ ὑλικαὶ αὗται ἀποδείξεις, αἵτινες καταδεικνύουσι τὴν ἀρχαιότητα τῆς καταστάσεως του.

«Ὡς πρὸς τὸ εὔγλωττον μάθημα, ὅ περ ἀποσπῶμεν ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἐκ τῆς ἐκ-

δρομῆς ἀνὰ τὰς χώρας, τὰς ἐν ταὐτῷ θελκτικὰς καὶ ἐρημωμένας, εἶνε μάθημα, ὅπερ ὑποχρεοῖ ἡμᾶς νὰ προσηλώμεθα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰ λείψανα ταῦτα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἅτινα, παρὰ τοὺς αἰῶνας τῆς βαρβαρότητος, ἑνώνουσι πρὸς ἀλλήλους τοὺς μὲν πρὸς τοὺς δὲ τοὺς αἰῶνας τοῦ πολιτισμοῦ.

«Τὸ δὲ μάθημα, ὅπερ προκύπτει οὐσιῶδες ἐκ πάντων τούτων, εἶνε μάθημα, οὗτινος δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσι καὶ ἄλλοι προσέτι λαοὶ καὶ ὅπερ ἀμέσως ἀπευθύνεται πρὸς ἅπαντας ἐκείνους, τοὺς οἱασδήποτε ἐθνικότητος, οἵτινες στενάζουσιν ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγόν.

«Ἐκ τοῦ θεάματος τούτου τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τοσούτων θαρραλέως πιστευόντων εἰς τὰς ἐλπίδας αὐτῶν, προκύπτει τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὐδέποτε ὑφίσταται ὁριστικὴ τοῦ δικαίου παραβίασις, ὅτι ἅπασαι αἱ ἐλπίδες εἰσὶ προσιταὶ εἰς πάντας τοὺς λαοὺς καὶ εἰς πάντα τὰ τμήματα τῶν λαῶν, οἵτινες δὲν θέλουσι νὰ ἀπεμπολήσωσι τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν·

«Ὅθεν, τὸ ἐμὸν συμπέρασμα, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ ὑμέτερον, εἶνε ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης ἐπιμόνου αὐτῶν διαγωγῆς, διὰ τῆς προαιωνίου προσηλώσεως αὐτῶν εἰς τὴν γλῶσσάν των, εἰς τὴν θρησκείαν των, εἰς τὰς ἀρχαιότητάς των, εἰς τὰ ἤθη των, εἰς τοὺς τίτλους τῆς εὐγενείας των οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἀντιπροσωπεύωσι τὸν Ἑλληνισμὸν εἰς τὰς βαρβάρως κατακτηθείσας ταύτας χώρας, κατέστησαν λίαν ἀντάξιοι οὐ μόνον τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος!»

Ζωηραὶ καὶ ἐπανειλημμέναι ἐπευφημίαι ἐκάλυψαν τοὺς λόγους τούτους, λύων δὲ τὴν συνεδρίαν ὁ κ. Ρέϊναχ λέγει τινά, καταλήγων οὕτως:

«Αἱ ἡμέτεραι ἐπευφημίαι προέλαβον τὰ ἐμὰ εὐχαριστήρια. Τολμῶ νὰ τὰ διαμοιράσω ἐν ὀνόματι ὑμῶν μεταξὺ τοῦ κ. Γαστὼν Δεσχιάν, τοῦ ἀπαγγείλαντος τὴν εὔγλωττον καὶ γραφικωτάτην ταύτην διάλεξιν καὶ τοῦ κ. Γουσταύου Φουζὲρ, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ χορηγὸς τῶν εἰκόνων αὐτῆς. Ὁ ἡμέτερος φίλος Ποτιὲ θὰ ἔλεγε Δεσχιὰν-Φουζιέρ.

«Ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ κ. Δεσχιὰν δὲν σᾶς εἶπεν, ἀναμφιβόλως διότι ἡ μετριοφροσύνη του τὸν παρεκώλυεν, εἶνε ὅτι ἡ τόσον εὐχερὴς ἐκδρομὴ, εἰς ἣν ὡδήγησεν ἡμᾶς διὰ μέσου τῆς προβολῆς τῶν φωτογραφικῶν εἰκόνων, αἵτινες συνελέγησαν ὑπὸ τῶν φίλων του, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, εἶνε ὅτι αἱ ἐκδρομαὶ αὗται, αἱ μακραὶ αὗται πορεῖαι τῶν μελῶν τῆς γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, αἱ ἀνὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν γενόμεναι, δὲν εἶνε ἀπηλλαγμέναι οὔτε κινδύνων, οὔτε δοκιμασιῶν παντὸς εἴδους. Πολλοί εἰσιν, οἵτινες δυστυχῶς ἐπιστρέφοντες κατέλιπον ἐκεῖ βίον, προσβληθέντες ὑπὸ πυρετῶν ἀδυσωπήτων· ἄλλοι δὲ κατέστρεψαν διὰ πολὺν χρόνον τὴν ὑγείαν των. Εἶνε ταῦτα τίτλοι εὐγενείας, πρὸς οὓς δέον νὰ ὦμεν εὐαίσθητοι. Ἡ γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν κατέστη ἀνταξία οὐ μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλὰ προσέτι ἔρχεται νὰ παράσχῃ ὑμῖν νέαν πεῖραν τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ.

ΕΚ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΥΠΑΤΟΥ ΑΡΜΟΣΤΟΥ

(Ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ νέου νομοθετικοῦ Συμβουλίου τῆς Κύπρου (Βουλῆς) ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς νήσου κ. Χάρμαν ἐξεφώνησε τὸν ἀκόλουθον λόγον, ὃν εὐχαρίστως δημοσιεύομεν, ὡς παρέχοντα τὴν εἰκόνα τῆς διοικήσεως τῆς ἑλληνικῆς μεγαλονήσου καὶ ἀγγέλλοντα, μεταξὺ πολλῶν βελτιώσεων, καὶ τὴν παροχὴν 50,000 λιρῶν ἐτησίως ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ θησαυροφυλακίου ὑπὲρ τοῦ ἐξ 92,800 λιρῶν ὑποτελικοῦ φόρου).

«**Ἔντιμοι κύριοι νομοθέται,**

«Μεγάλην αἰσθάνομαι τέρψιν, χαιρετίζων σήμερον τὸ νέον νομοθετικὸν Συμβούλιον, τὸ ἐκλεγὲν καὶ διορισθὲν μετὰ τὸ πέρας τῆς τελευταίας Συνόδου. Καὶ ἐκεῖνα μὲν τῶν ἐντίμων μελῶν, ἅτινα ἦσαν καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ Συμβουλίῳ, χαιρετίζω ὡς παλαιοὺς φίλους καὶ συναδέλφους, τοῖς δὲ νεωστὶ ἐκλεγεῖσι μέλεσι προσφέρω τὰ συγχαρητήριά μου ἐπὶ τῇ ὑπὸ τῶν ἐκλογέων ἀπονεμηθείσῃ αὐτοῖς ὑψηλῇ τιμῇ. Εἶμαι βέβαιος, ἐκ τῆς ἐπὶ δύο συνόδους τοῦ τελευταίου Συμβουλίου πείρας μου, ὅτι ἡ νέα αὕτη Σύνοδος ἐργασθήσεται μετὰ θερμοῦ ζήλου ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς Κύπρου κα' ὅτι ἡ νῆσος ὠφεληθήσεται ἐκ τῶν προσπαθειῶν αὐτῆς.

«Χαίρω, δυνάμενος ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς τὸ νέον Συμβούλιον προσφωνήσει μου, νὰ εἴπω, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ θέσις τῆς χώρας βελτιοῦται καὶ ὅτι, κατ' ἐμὴν γνώμην, εἶνε νῦν εἴπερ ποτὲ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὑγιεστέρα καὶ μεστοτέρα εὐελπίδων ἐπαγγελιῶν. Σὺν τῇ προσδοκίᾳ δὲ παγίου παρὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Θησαυροφυλακίου ἐπιχορηγήματος ἐκ 50,000 λιρῶν φαίνεται πιθανόν, ὅτι ἡ μὲν πίστις τῆς νήσου ἀποκαταστασθήθεται, ὁ δὲ λαὸς ἀνακουφισθήσεται τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ καὶ ἡ γενικὴ πρόοδος καὶ ἀνάπτυξις διευκολυνθήσεται. Εἰλικρινῶς πιστεύω, ὅτι, τῇ θείᾳ εὐλογίᾳ προσμειδιᾷ νῦν τῇ Κύπρῳ λαμπρὸν μέλλον, ἀλλ' ὀφείλω νὰ ἐντυπώσω ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ ἐνθάδε ἀντιπροσωπευομένου λαοῦ, ὅτι πολλὴ ἀπαιτηθήσεται ὑπομονὴ καὶ πολλῆς μερίμνης καὶ ἐργασίας ἔσεται χρεία, πρὶν ἢ ἡ νῆσος δυνηθῇ νὰ ἀναλάβῃ ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς παρούσης αὐτῆς κρισίμου καταστάσεως. Αἱ ἱκανοποιητέαι ὑποχρεώσεις εἶνε ἐκτάκτως βαρεῖαι, τὸ δ' ἐπιχορήγημα ἀπαι-

τηθήσεται ὁλόκληρον καὶ δὲν πρέπει, ἀπέναντι τῶν δυσκολιῶν τῆς χώρας, νὰ διατίθηται ἐλαφρῷ τῷ τρόπῳ.

«Ἡ ἐμπορία τῆς νήσου διετηρήθη καλῶς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος· ὅτε ἀριθμὸς καὶ ἡ χωρητικότης τῶν ξένων πλοίων ἔδειξαν σημαντικὴν αὔξησιν καὶ τὸ ἀτμοπλοϊκὸν ἐμπόριον ἔδειξεν ἐπίσης ἀντίστοιχον βελτίωσιν. Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἡ ἐξαγωγὴ παρουσίασαν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1905, αὐξανομένην ἀνάπτυξιν καὶ αἱ τῶν τελωνειακῶν τελῶν καὶ τῶν ἐμμέσων φόρων καταστάσεις ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικαί. Αἱ εἰς κεράτεια, ὀπώρας, βάμβακα, βομβύκια, προβάτεια δέρματα, ἄχυρα καὶ γύψον συναλλαγαὶ ηὐξήθησαν μεγάλως, ἀλλ' ἡ ἐξαγωγὴ ζώων, δημητριακῶν καρπῶν, σταφίδων, οἴνου καὶ σπόγγων δὲν ὑπῆρξεν ὅσον ἐν τοῖς προηγουμένοις ἔτεσι μεγάλη. Ἡ συγκομιδὴ τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἐπεδείξατο καὶ πάλιν αὔξησιν ἐν σίτῳ, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν ὀρόβῳ, ἀλλ' αἱ αὐξήσεις αὗται ὑπεραντεσταθμίσθησαν ὑπ' ἰσχνοτέρας συγκομιδῆς κριθῆς καὶ βρώμης.

«Σχετικῶς πρὸς τὴν γενικὴν τοῦ λαοῦ τῆς νήσου εὐημερίαν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εὐάρεστον τὸ ὅτι αἱ ἐν τῇ ἀποταμιευτικῇ Τραπέζῃ καταθέσεις ἀνῆλθον ἀπὸ 2.446 λιρῶν κατὰ τὸ 1905 εἰς 4,025 λίρας κατὰ τὸ τελευταῖον τρίμηνον τοῦ 1906.

«Πληροφοροῦμαι ὅμως ὑπὸ τῶν οἰκονομολογικῶν Συμβούλων μου, ὅτι ἡ ἐν τῇ νήσῳ εἰσροὴ κεφαλαίων συνεπιφέρει καί τινας οἰκονομικὰς ἀλλ' οὐχὶ καὶ παντελῶς ἀποδεκτὰς συνθήκας· οὕτως ἡ ἀναλογία τοῦ κέρδους ἐλαττοῦται, τὸ ἡμερομίσθιον καὶ αἱ δαπάναι τοῦ βίου αὐξάνονται καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ἐπέρχεται σταθερὰ τοῦ χρυσοῦ ὑποτίμησις μετὰ τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς οἰκονομικοῦ ἐπακολουθήματος, τῆς γενικῆς, δηλονότι ὑψώσεως τῶν τιμῶν.

«Ἡ ὕψωσις αὕτη τῶν τιμῶν ἤχθη λίαν προεξεχόντως εἰς γνῶσίν μου διὰ τῶν παραπόνων πολλῶν ἐκ τῶν ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ λειτουργῶν, περὶ τοῦ ὅτι οἱ μισθοὶ αὐτῶν δὲν τυγχάνουσι πλέον ἀνάλογοι πρὸς τὰς δαπάνας τοῦ βίου. Ἐμελέτησα τὸ πρᾶγμα τοῦτο μετὰ πλείστης προσοχῆς, καίτοι δὲ δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ, ὅτι αἱ δαπάναι τοῦ βίου ἐν Κύπρῳ εἶνε, καθόλου εἰπεῖν, ἀνώτεραι ἢ ἐν ἄλλαις χώραις, εἶμαι ἐν τούτοις ὑπόχρεως νὰ ἀνομολογήσω, ὅτι οἱ ὑπάλληλοι ἐκεῖνοι, ὧν οἱ μισθοὶ εἶνε ἐλάσσοντος κλίμακος τῆς τῶν συνήθως ἐν τῇ ἀποικιακῇ ὑπηρεσίᾳ ἀποτινομένων, δὲν ἀνταμείβονται ἐπαρκῶς ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσι. Εἶνε δ' εὐτυχῶς πρόδηλον, ὅτι αἱ πρόσοδοι τῆς νήσου δὲν ἐπαρκοῦσι νῦν οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτρέψωσι γενικὴν τῶν δημοσίων μισθῶν αὔξησιν, ἀλλ' ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ ἐπὶ θύραις ἔτους θὰ ὑποβάλλω τῇ ὑμετέρᾳ σκέψει μικράς τινας αὐξήσεις μισθῶν καὶ ἀνταμοιβῶν, οἷαι θέλουσιν ἔν τινι μέτρῳ παράσχῃ ἀνακούφισιν τοῖς νῦν σκληρῶς πάσχουσι.

«Ἐν σχέσει πρὸς τὸ παράπονον, περὶ τοῦ ὅτι ὁ βίος κατέστη λίαν δαπανηρός, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι ἡ προσοχή μου ἐπεστήθη εἰς ταραχήν τινα, ἐγερθεῖσαν ἕνεκα τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐξαγωγῆς προβάτων, εἰς ἣν ἀπεδόθη τὸ ἐκρύθμως ὑψηλὸν τῆς

τιμῆς τοῦ προβατείου κρέατος. Ἐξήτασα τὰς τελωνειακὰς καταστάσεις τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1906 ἐξαγωγῆς προβάτων καὶ δὲν εὗρον τὸν τούτων ἐξαχθέντα ἀριθμὸν ἀνώτερον τοῦ προηγουμένου ἔτους.

«Ὁ ἀρχίατρος μὲ πληροφορεῖ, ὅτι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ ὑγίεια τῆς νήσου ὑπῆρξε καλλίστη καὶ ὅτι, ἐξαιρέσει προσφάτων τινῶν κρουσμάτων εὐλογίας ἐν τῷ διαμερίσματι Λευκωσίας, οὐδεμία λοιμώδης ἤ κολλητικὴ νόσος ἐνέσκηψε. Δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ δημιουργηθῶσι τὰ τοσοῦτον εὐκταῖαι τυγχάνοντα φθισιατρεῖα, ὧν ἡ ἀνάγκη σθανερῶς ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου Συμβουλίου, ἀλλὰ τὸ ἀγροτικὸν ἰατρικὸν προσωπικὸν ηὐξήθη καὶ κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἐπιβούλου ἐκείνης νόσου ἐπιβάλλονται κατὰ τὸ ἐνὸν σύντονα καὶ προφυλακτικὰ μέτρα.

«Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐξηκολούθησεν ἡ ἐπὶ τὰ πρόσω στρῶσις τοῦ σιδηροδρόμου καὶ νῦν τὴν μεταξὺ Ἀμμοχώστου καὶ Μόρφου χώραν διατρέχουσιν ἁμαξοστοιχίαι. Ἄσμενος δὲ παρετήρησα ὁριστικὴν βελτίωσιν ἐν τοῖς ἐσόδοις τῆς γραμμῆς καὶ ὑπάρχει ἀποχρῶν λόγος νὰ ἐλπίζῃ τις, ὅτι μετὰ σμικρᾶς τινος αὐξήσεως τοῦ κινητοῦ ὑλικοῦ, τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιχορηγήσεως ἔσονται ταχέως ἱκανοποιητικά. Ὁ σιδηρόδρομος τυγχάνει λίαν ἀρκούντως καλῆς ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ καί, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ βραχέος χρόνου καθ' ὃν διετέλεσε λειτουργῶν, ἔχει ἤδη εὐδοκιμήσῃ ἐν σημαντικῷ μέτρῳ. Ἡ οἰκονομικὴ τῆς χώρας κατάστασις δὲν ἐπιτρέπει εἰσέτι νέαν τινὰ σιδηροδρομικὴν ἐπιχείρησιν, ἀλλ' ἡ αὐξανομένη ἐπιτυχία τῆς ὑπαρχούσης γραμμῆς ὑποθάλπει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ πλείων ταύτης ἐπέκτασις δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον.

«Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ἔχω νὰ πληροφορήσω ὑμᾶς, ὅτι ψήφισμά τι τοῦ τελευταίου Συμβουλίου περὶ τῆς στρώσεως σιδηροδρόμου μεταξὺ Λάρνακος καὶ Λευκωσίας ὑπεβλήθη ὑπ' ἐμοῦ τῇ σκέψει τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μεγαλειότητος καὶ ὅτι αὕτη μοὶ ἀνήγγειλεν, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ὑπὸ ἑταιρείας κατασκευῆς οἱουδήποτε ἐν Κύπρῳ σιδηροδρόμου δὲν δύναται νὰ γείνῃ ἀποδεκτή.

«Μετὰ λύπης πληροφορῶ ὑμᾶς, ὅτι τὸ μάλα ποθητὸν ἀρτεσιανὸν ὕδωρ καλῆς ποιότητος δὲν εὑρέθη εἰσέτι. Ἡ διάτρησις, ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν στρωμάτων, δι' ὧν ἐνεπήχθη ὁ σωλήν, ἐξηκολούθει μετὰ μεγάλων δυσκολιῶν. Διετρήθησαν διάφορα ὑδροφόρα στρώματα καὶ ὕδωρ εὑρέθη ἐν ἀφθονίᾳ, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀτυχῶς ἁλμυρὸν καὶ ἁπλῶς ἐπηύξησαν, σημαντικῶς τὰς δυσκολίας τοῦ ἔργου. Τῆς δὲ διατρήσεως ἐξικουμένης σχεδὸν μέχρι τῶν ὁρίων, ἔνθα δύνανται νὰ ἐμπηχθῶσιν οἱ σωλῆνες, γίνεται νῦν σκέψις ἂν δὲν εἶνε συνετὸν νὰ γένηται δοκιμὴ ἀλλαχοῦ, ἐν τόπῳ δηλονότι, ὅπου ἐλπίζεται νὰ εὑρεθῇ, βράχος ἐν εὐλόγῳ βάθει.

«Τὰ λιμενικὰ ἐν Ἀμμοχώστῳ ἔργα ἀπεπερατώθησαν καὶ παρεδόθησαν τῇ Κυβερνήσει ὑπὸ τῶν Συμβούλων μηχανικῶν. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἐμπορία τοῦ λιμένος ἐκείνου βαίνει αὐξανομένη.

«Τὰ ἀρδευτικὰ ἔργα ὑπῆρξαν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἐπιτυχέστερα· ἠρδεύθησαν 1,673 πλέθρα (acres) καὶ τὸ ἀποταμιευθὲν ὕδωρ δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὅλον. Οἱ δὲ πρόσφατοι πολλοὶ ὄμβροι κατεβίβασαν καὶ ἄλλα ὕδατα, ἅπασαι αἱ ὑδραποθῆκαι, ἐξαιρέσει μιᾶς

ἐπληρώθησαν καὶ ἡ νῦν ἀποταμιευμένη ποσότης ὕδατος ἐπαρκεῖ εἰς πᾶσαν κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἴσως καὶ τὸ φθινόπωρον ἀπαιτηθησομένην ἄρδευσιν.

«Ἡ μακρὰ τοῦ λήξαντος ἔτους ἀνομβρία κατέστησε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ὁδοποιΐας ἀπέβαινεν ἀδύνατον, ἡ δὲ διαδεχθεῖσα αὐτὴν αἰφνιδία καὶ ἐξαιρετικῶς πολλὴ βροχὴ προὐξένησε μεγάλην βλάβην εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς γεφύρας ἐν ἁπαξαπάσῃ τῇ νήσῳ. Τὸ τμῆμα τῶν Δημοσίων Ἔργων ἐπεχείρησε τὰς ἐπισκευὰς μετ' ἀξιεπαίνου δραστηριότητος, οὐδεμιᾶς δὲ δαπάνης ἐγίνετο φειδὼ καὶ αἱ συγκοινωνίαι ἀποκαθίστανται ταχέως εἰς πρέπουσαν κατάστασιν. Ἄσμενος δὲ προσεπιλέγω, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, πλὴν τῶν ἀναγκαίων διατηρήσεων καὶ ἐπισκευῶν, ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν ὁδῶν μέγας ἀριθμὸς γεφυρῶν καὶ καμαρωτῶν ὑπογείων ὀχετῶν (γεφυριδίων).

«Ἡ ἔκθεσις, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ ἀρχιαστυνόμου, περὶ τῆς μέχρι τῆς 31ης λήξαντος Δεκεμβρίου γενικῆς τοῦ ἐγκλήματος καταστάσεως, εἶνε ἱκανοποιητική, τὰ δὲ κατὰ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς περιουσίας σοβαρὰ ἐγκλήματα δεικνῦσιν ἐν ἁπαξαπάσῃ τῇ νήσῳ ἐλάττωσιν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ προηγούμενον ἔτος.

«Ἡ κατεπείγουσα ἀνάγκη τῆς βελτιώσεως τῶν ἐν Λάρνακι ἀποβιβαστικῶν εὐκολιῶν ἐξηκολούθησε νὰ ἐπασχολῇ τὴν ἐμὴν προσοχήν, ἐπίσκεψις δέ τις εἰς τὴν νῆσον ὑπὸ μέλους τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν κυρίων Κούδ, Υἱοῦ καὶ Μάθιους ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπινόησιν νέου σχεδίου καὶ δὴ τοιούτου, οἷον ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως τῶν ἐν Λάρνακι δημοτικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ σώματος. Τοῦ σχεδίου τούτου ἡ δαπάνη ὑπολογίζεται εἰς 21,500 λίρας, χαίρω δὲ δυνάμενος νὰ πληροφορήσω τὸ Συμβούλιον, ὅτι ἔλαβον τὴν ἔγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἵνα, τῇ ἡμετέρᾳ συγκαταθέσει, προβῶ εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου, δαπάνῃ τῶν γενικῶν προσόδων.

«Ἡ ἐπανίδρυσις τακτικῆς μεταξὺ Κύπρου καὶ Αἰγύπτου ἑβδομαδιαίας συγκοινωνίας ἐπετελέσθη, πιστεύω δ' ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς ἀμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας Λεμεσοῦ παρεχομένη ὑπηρεσία δίδει γενικὴν ἱκανοποίησιν.

«Ἕνεκα τῆς μεγάλης πρὸς βελτίωσιν τοῦ λιμένος Πάφου ὑφισταμένης ἀνάγκης ἐπεχειρήθησαν προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι καὶ ἐξηκριβώθη, ὅτι ὁ πρὸς ἄρσιν τῶν ὑπαρχόντων ἐμποδίων καὶ ἐξασφάλισιν ἀσφαλοῦς τῶν μικρῶν πλοίων προσδέσεως ἀναγκαιῶν καθαρισμὸς δύνατα ὁμοῦ μετὰ τῆς μηκύνσεως τῆς ἀποβάθρας νὰ ἐκτελεσθῇ ἀντὶ δαπάνης, ὑπολογιζομένης εἰς 12,500 λίρας. Τὸ ἐν Λάρνακι ἐπιτελεστέον ἔργον ἔχει δικαίωμα προτεραιότητος ἐπὶ τῶν προσόδων τῆς νήσου, ἀλλ' ἐλπίζω μετ' οὐ πολὺ να δυνηθῶ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ὑμετέραν ἀρωγὴν πρὸς βελτίωσιν τοῦ μικροτέρου λιμένος.

«Ἡ ἀνέγερσις καταλλήλου μουσείου, περιποιοῦντος τιμὴν τῇ Κύπρῳ καὶ ὄντος ταμείου προσφόρου καὶ ἐπαξίου τῶν ἐν τῇ νήσῳ πολυτίμων καὶ μοναδικῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν, ἀπησχόλησε τὴν σύντονον προσοχὴν τῆς ἐπιτροπείας τοῦ μουσείου. Ὑπεβλήθησαν κα ἐξητάσθησαν διάφορα σχέδια καὶ ἐλπίζω νὰ δυνηθῶ κατὰ τὴν ἐπὶ θύραις σύνοδον, νὰ συμβουλεύσωμαι ὑμῖν ὑπὸ τὴν οἰκονομολογικὴν τοῦ πράγματος ἔποψιν.

«Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ προσεχοῦς οἰκονομολογικοῦ ἔτους θὰ ἀπαιτήσῃ ἰδιάζουσαν παρ' ὑμῶν προσοχήν. Συνετάχθη οὕτως, ὥστε νὰ δεικνύῃ σαφέστερον, νομίζω, ἢ πρότερον, τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τῆς νήσου, νὰ συμπεριλαμβάνῃ δὲ πᾶν κονδύλιον προσόδου καὶ δαπάνης, ὅ περ ἔδει νὰ διέρχηται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον ὑμῶν. Προσεπάθησα ἐφ' ὅσον εἶνε

δυνατόν, νὰ ἱκανοποιήσω τὰς δημοσίας ἀνάγκας, ὡς αὗται μοὶ ἐξετέθησαν ὑπὸ τῶν ὑμετέρων ἐν τῷ ἐντίμῳ τούτῳ Συμβουλίῳ προκατόχων καὶ ἂν δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐκπληρώσω τὰς εὐχὰς αὐτῶν, ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἔπραξα ὅμως πᾶν ὅ τι κάλλιον ἠδυνάμην διὰ τῶν ἐν τῇ ἐμῇ διαθέσει μέσων. Ὡς ἤδη ἐπληροφόρησα ὑμᾶς, τὸ ζήτημα τοῦ αὐξῆσαι μισθούς τινὰς τῶν κυβερνητικῶν λειτουργῶν ἔτυχε πλήρους ὑπ' ἐμοῦ μελέτης, ἀποτολμῶ δὲ νὰ συστήσω τῇ ὑμετέρᾳ ἐγκρίσει μικράς τινας αὐξήσεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ηὐξημένων τοῦ βίου δαπανῶν. Ἐν δὲ τῇ περιπτώσει τῆς δι' ἑνὸς καθ' ἡμέραν σελλίνου μισθοδοτουμένης ἀστυνομίας; δὲν μοὶ ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ προτείνω γενικήν τινὰ αὔξησιν, ἀλλ' ἐποιησάμην πρόνοιαν, δι' ἧς πᾶς ὁ σῆμα καλῆς διαγωγῆς κατέχων θὰ δύναται νὰ λαμβάνῃ καὶ τὸ τούτῳ συνδεδεμένον πρόσθετον χρηματικὸν ποσόν. Μέχρι τοῦδε ἡ περὶ τῆς ἐπὶ καλῇ διαγωγῇ δοτέας ἀμοιβῆς γενομένη πρόνοια ἦτο μόνον μερικὴ καὶ πολλοὶ τῶν τῆς ἀστυνομίας, κερδαίνοντες διὰ παραδειγματικῆς διαγωγῆς τὸ ταύτης διακριτικὸν σημεῖον, δὲν εὕρισκον καὶ χρηματικὴν ἀμοιβὴν διαθέσιμον. Ἐὰν ἡ νῦν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ προτεινομένη πρόνοια τύχῃ τῆς ὑμετέρας ἐγκρίσεως, πᾶς τις τῶν ἐν τῇ ἀστυνομίᾳ ἀναδεικνυόμενος ἄξιος τοῦ τῆς καλῆς διαγωγῆς διοικητικοῦ σημείου, θὰ λαμβάνῃ καὶ τὴν εἰς ἣν οὕτω θὰ δικαιοῦται πρόσθετον πληρωμήν. Τοῦτο θέλει προσθέσῃ περὶ τὰς 600 λίρας εἰς τὴν τῆς ἀστυνομίας μισθοφοράν, θέλει δέ, ἐλπίζω, χρησιμεύσῃ ὡς παρόρμησις τοῖς ἐν τῇ ἀστυνομίᾳ ὑπηρετοῦσι πρὸς παροχὴν ἱκανοποιήσεως ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων αὐτῶν.

«Διακαῶς ἐπόθησα νὰ ἐκπληρώσω τὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ, ὡς αὗται μοὶ παρεστάθησαν ἐν τῷ τελευταίῳ Συμβουλίῳ, καὶ νὰ αὐξήσω οὐσιαστικῶς τὴν τῇ παιδείᾳ δοτέαν βοήθειαν, ἀλλὰ τόγε νῦν ἔχον 500 μόνον λίρας ἠδυνήθην νὰ εὕρω πρὸς τοῦτο.

«Θὰ εὕρηται, ὅτι προτείνεται πρόνοια σημαντικοῦ ποσοῦ πρὸς βοήθειαν τοῦ γεωργικοῦ Τμήματος καὶ δὴ τοιούτου ποσοῦ, οἷον θέλει, ἐλπίζω, διευκολύνῃ τὸν διευθυντὴν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν σπουδαίων καθηκόντων, εἰς ἃ δραστηρίως καταγίνεται.

«Ὁλόκληρος ἡ δαπάνη τοῦ δασονομικοῦ Τμήματος, ἧς μέγα μέρος ἐλαμβάνετο μέχρι τοῦδε ἐκ χωριστοῦ ταμείου, ὑποβληθήσεται νῦν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέγχῳ.

«Ἡ εἰς δημόσια ἔργα προτεινομένη δαπάνη, δὲν θὰ ᾖ κατὰ τὸ ἐπὶ θύραις ἔτος ἐπιδεκτικὴ μεγάλης τινὸς εὐρύνσεως, ἕνεκα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀποβάθρας Λάρνακος διατεθειμένου μεγάλου ποσοῦ, θὰ συνομολογήσητε δ' ἐμοί, ἐλπίζω, ὅτι ἡ τοῦ τελευταίου ἔργου ἐπείγουσα ἀνάγκη εἶνε ἐπαρκὴς λόγος ὅπως ἄλλα ἐπείγοντα ἔργα ἀναβληθῶσι πρὸς τὸ παρὸν χάριν αὐτοῦ. Ἐὰν δ' ἡ νῆσος εὐνοηθῇ ὑπὸ καλῆς συγκομιδῆς καὶ ἐὰν τὰ προϋπολογιζόμενα ἔσοδα καὶ ἔξοδα ἐπαληθευθῶσι, θὰ ἀπομείνῃ κατὰ τὸ τέλος τοῦ προσεχοῦς οἰκονομολογικοῦ ἔτους σμικρόν τι περίσσευμα, ὅπερ θὰ ἀποτελέσῃ, ἐλπίζω, τὸν πυρῆνα προσόδου, ἐφ' ἧς νὰ δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ πίστις τῆς χώρας καὶ ἥτις θέλει χρησιμεύσῃ πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ λαοῦ ἐν καιρῷ λιμοῦ ἢ δυστυχίας κατά τι μετὰ ταῦτα ἔτος.

«Τὸ σπουδαῖον ζήτημα τῆς καταργήσεως ἢ μετατροπῆς τῆς δεκάτης ἀπησχόλησε, συμφώνως τῇ ὑπ' ἐμοῦ τοῖς προκατόχοις ὑμῶν δοθείσῃ ὑποσχέσει, σοβαρῶς τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐγένετο πρόοδός τις ἐν τῷ σχηματισμῷ σχεδίου, δι' οὗ ἡ νῦν ἀπὸ τῆς δεκάτης λαμβανομένη φορολογία νὰ δύναται νὰ μετατεθῇ εἰς ἄλλα κονδύλια. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα γέμει δυσκολιῶν καὶ εἰ καὶ ἡ Κυβέρνησις συμμερίζεται τὴν ὑπὸ πολλῶν ἐντίμων

μελῶν ἐν τῷ τελευταίῳ Συμβουλίῳ ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν, ἵνα ἡ γεωργικὴ τάξις ἀπαλλαγῇ ὡς οἷόν τε τῶν ἀχωρίστων ἀπὸ τῆς συλλογῆς τῆς δεκάτης ἐνοχλήσεων, ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν δύναται νὰ συμφωνίσῃ ἵνα τὰ βάρη τοῦ ἀστυκοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου αὐξηθῶσιν οὐσιωδῶς, ὅπως οἱ χωρικοί, εἰς οὓς πολλὴ ἤδη παρεσχέθη ἀνακούφισις, ἀπαλλαγῶσι ἔτι μᾶλλον τῆς γενικῆς φορολογίας τῆς νήσου, ἤ; δέον νὰ φέρωσι τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς μερίδιον. Προσέτι δὲ δὲν φαίνεται, ὅτι εἶνε εὐκταῖον ἐν τῷ συμφέροντι αὐτοῦ τοῦ λαοῦ νὰ ἀποκατασταθῇ τῇ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ, κατ' ἀναλογίαν τῶν μέσων τοῦ λαοῦ, κυμαινομένῃ δεκάτῃ, φόρος τις πάγιος, τοιοῦτος δηλονότι, οἷος θὰ ἠδύνατο νὰ τεθῇ ἐπὶ τῶν κτημάτων τοῦ λαοῦ.

«Λόγῳ τῶν σκέψεων τούτων καὶ λαμβανομένου ἐπίσης ὑπ' ὄψει του ὅτι σπουδαῖαι μεταβολαὶ ἐγένοντο προσφάτως ἐν τῇ γενικῇ φορολογίᾳ, ἐφάνη τῇ Κυβερνήσει, ὅτι εἶνε πρέπον νὰ ἀναμείνωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταβολῶν τούτων, νὰ ἀναβάλωμεν δὲ πρὸς τὸ παρὸν πᾶν περὶ καταργήσεως τῆς δεκάτης σχέδιον.

«Δὲν ἔχω εὐρὺ νομοθεσίας πρόγραμμα νὰ θέσω ἐνώπιον ὑμῶν. Τὸ σπουδαιότατον μέτρον εἶνε νομοσχέδιον περὶ ἐγγραφῆς καὶ ἐκτιμήσεως τῶν κτημάτων πραγματευόμενον, ζήτημα μεγίστης πᾶσι τοῖς γαιοκτήμοσι τῆς νήσου σπουδαιότητος.

«Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο εἶνε ἡ ἀπόρροια μέτρου, ὅ περ διετέλεσεν ἐνώπιον τοῦ τελευταίου Συμβουλίου καὶ ἐν ᾧ εἰδική τις ἐπιτροπεία οὔτε χρόνου, οὔτε κόπου ἐφείσατο, οἱ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ προκάτοχοι ὑμῶν ἐθεώρησαν ὅτι ἡ μεγάλη τοῦ ζητήματος σπουδαιότης ἐπέβαλλε τὴν ὑπὸ τοῦ νέου Συμβουλίου μελέτην αὐτοῦ, καὶ τούτου ἕνεκα, τὸ νομοσχέδιον μετεσχηματίσθη ὑπό τινας ἐπόψεις, λίαν δ' εἰλικρινῶς ἐλπίζω, ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ θέλουσι τύχῃ τῆς ὑμετέρας ἐγκρίσεως καὶ ὅτι, ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ, θὰ κατορθώσητε νὰ συντάξητε νόμον, ὅστις νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν μεγάλην τοῦ λαοῦ ἀνάγκην καὶ νὰ ἐνέγκῃ τὸ ὑπὸ χρόνου μακροῦ ἀνιαρὸν τοῦτο ζήτημα τῆς τῶν γαιῶν ἐγγραφῆς εἰς εὐάρεστον πέρας.

«Ἐνώπιον ὑμῶν τεθήσεται ἐπίσης σπουδαῖον νομοσχέδιον πρὸς τροποίησιν τοῦ ὡς πρὸς τὰ δημαρχεῖα ὑπάρχοντος νόμου, Ἀποβλέπει εἰς τὴν διόρθωσιν ἀνωμαλιῶν τινων ἐν τῷ παρόντι δημοτικῷ συστήματι καὶ εἶνε ἡ ἀπόρροια παραστάσεων γενομένων ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ ὑπὸ τῶν ὑμετέρων προκατόχων.

«Καὶ ἄλλα μέτρα ἥσσονος πιθανὸν σπουδαιότητος προητοιμάσθησαν ὅπως τεθῶσιν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν σκέψιν, ἄλλα δὲ πάλιν ἐνδεχόμενον ἴσως νὰ εἰσαχθῶσι, προϊούσης τῆς συνόδου.

«Ἀναφορικως δὲ πρὸς τὴν νομοθεσίαν τῆς τελευταίας συνόδου. εἶνε καθῆκόν μου νὰ πληροφορήσω τὸ ὑμέτερον ἔντιμον Συμβούλιον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος δὲν ἐνέκρινε τὴν ὑπ' ἐμοῦ ἐπικύρωσιν τοῦ «περὶ προλήψεως κολλητικῶν νοσημάτων» νόμου. Τὸ περὶ τούτου ἐπίσημον γράμμα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν τεθήσεται ἐν καιρῷ τῷ δέοντι ἐνώπιον ὑμῶν.

Ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ζητημάτων τούτων, ἃ ἐμνημόνευσα ὑμῖν, Κύριοι, καὶ παντὸς ἄλλου, ὅ περ θὰ εἰσήγετο ἐν τῷ Συμβουλίῳ κατὰ τὴν ἐπὶ θύραις σύνοδον, πέποιθα ἐπὶ τὴν ὑμετέραν ἀρωγὴν καὶ σύμπραξιν.

«Ὁ μέγας πόθος τῆς Κυβερνήσεως εἶνε νὰ ἐργάζηται ἐν ὑπερτάτῃ ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν αἱρετῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ εὐελπιστῶ δὲ ὅτι ἡ κατὰ προηγηθείσας τελευταίας δύο

συνόδους τοσοῦτον εὐτυχῶς ἐπικρατήσασα σύμπνοια θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς χώρας καὶ ἐπ' εὐτυχίᾳ τοῦ λαοῦ. Ἡ ὕπαρξις διχογνωμιῶν εἶνε ἀναπόφευκτος, ἀλλὰ τῇ Κυβερνήσει ἔσται πάντοτε εὐπρόσδεκτος ἡ ὑγιὴς ἐπίκρισις, ἣν ἡ πεῖρα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ποιεῖ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ ἐκφέρωσιν ἐπὶ τῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων διευθύνσεως.

«Εὐχόμενος ἵνα ἡ θεία πρόνοια καθοδηγῇ καὶ διευθύνῃ κατὰ τὴν ἐπὶ θύραις σύνοδον, τὰ ὑμέτερά τε καὶ τὰ ἐμὰ διαβούλια, κηρύσσω νῦν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου τοῦ Ζ'., τὴν ὁριστικὴν ἔναρξιν τῆς Συνόδου ταύτης».

Ἡ ἀντιφώνησις τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἁρμοστοῦ.

(Τὸ νομοθετικὸν Συμβούλιον ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς εἰς τὸν λόγον τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ, ἡ δὲ ἀξιόλογος αὕτη ἀπάντησις μεγάλως τιμᾷ τὴν ἐθνικὴν τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης νήσου ἀντιπροσωπείαν).

«**Ἐξοχώτατε,**

«Τὸ νέον Συμβούλιον εὐχαριστεῖ θερμῶς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα διὰ τὴν φιλόφρονα πρὸς αὐτὸ προσαγόρευσίν της, ἰδίᾳ δὲ ἡ αἱρετὴ ἀντιπροσωπεία τούτου, ἡ ἀμέσως καὶ ἄρτι ἀπορρεύσασα ἐκ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἐκτιμᾷ δεόντως τὴν πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆς ἀντιπροσωπευόμενον λαὸν τῆς Κύπρου εὐμενῆ ἐκτίμησιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος.

«Πέποιθεν, ὅτι ἡ ἐξιδιασμένη ἱκανότης ὑμῶν, ὡς ἀγαθοῦ καὶ εὐσυνειδήτου κυβερνήτου, διὰ τῆς συνεργασίας μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ τούτου, εὐγενοῦς καταγωγῆς καὶ μεγάλου ἱστορικοῦ παρελθόντος, θὰ συντελέσῃ τὰ μάλα εἰς τὴν ποθητὴν προαγωγὴν καὶ εὐημερίαν αὐτοῦ.

«Συγχαίρει δὲ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῆς, διὰ λελογισμένης διακυβερνήσεως, κατέστησαν ὁμαλώτεραι αἱ σχέσεις λαοῦ καὶ Κυβερνήσεως, ἐπ' ἀγαθῷ ἀμφοτέρων.

«Τὸ Συμβούλιον εὐχαριστεῖ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας ἐν ταῖς βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς ἐξησφαλίσθη μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ ἐλευθέρα ψῆφος τοῦ λαοῦ. Παρατηρεῖ ὅμως, ὅτι εἴς τινας ἐκλογικοὺς σταθμοὺς ἡ ψηφοφορία δὲν συνεφώνει ἀκριβῶς πρὸς τοὺς κανονισμούς, παρὰ δὲ τῶν ψηφοφόρων δὲν ἀπῃτεῖτο νὰ ψηφίσωσι ΝΑΙ ἢ ΟΧΙ δι' ἕκαστον ὑποψήφιον. Συνιστᾷ δὲ ὅπως τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν προσώπων, συμβουλίων καὶ ἐπιτροπῶν, προβλεπομένων ὑπὸ νόμων.

«Μετ' εὐχαριστήσεως τὸ Συμβούλιον βλέπει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας τῆς νήσου καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀνάλογον αὔξησιν τῶν δημοσίων προσόδων, ὀφειλομένην πρὸ παντὸς εἰς τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν κατοίκων καὶ εἰς δαψιλεστέραν τῆς νήσου παραγωγήν, συνεπείᾳ εὐνοϊκωτέρων καιρικῶν περιστάσεων. Λυπεῖται ὅμως τὸ Συμβούλιον, ὅτι οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐλήφθη πρόνοια κατὰ τῶν προστατευτικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἄλλαι χῶραι, ἐν τῇ μερίμνῃ τῶν ἰδίων συμφερόντων, ἔλαβον κατὰ τῶν κυπριακῶν προϊόντων. Τὸ Συμβούλιον ἀδιστάκτως φρονεῖ, ὅτι ἕνεκα τῶν ἀτελῶν μέσων τῆς ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων λιμενικῶν εὐκολιῶν εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῆς νήσου, καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς καὶ καταλλήλου περὶ τὴν νῆσον ἀκτοπλοΐας, θὰ ἐξακολουθήσῃ οὐσιωδῶς χωλαίνουσα καὶ παραβλεπομένη ἡ ἐν γένει ἐμπορία τῆς νήσου.

«Τὸ Συμβούλιον συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, καθόσον ἀφορᾷ τοὺς λόγους, τοὺς ἐπενεγκόντας ἀνωμαλίας καὶ δυσκολίας εἰς τὰ μέσα τῆς διατροφῆς καὶ συντηρήσεως τοῦ λαοῦ. Θεωρεῖ εὐχάριστον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔλαβεν ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τὸ ζήτημα τῶν ἰθαγενῶν ὑπαλλήλων, οἵτινες πάντοτε ὑπέφερον μεγάλως ἐκ τῆς ἀνεπαρκοῦς μισθοδοσίας των, καὶ ἐλπίζει, ὅτι ἡ αὔξησις τῶν μισθῶν θὰ ᾖ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν ὑπερτίμησιν τῶν μέσων τῆς διατροφῆς καὶ συντηρήσεως πρὸς ἀνακούφησιν τῶν σκληρῶς ὑποφερόντων ἰθαγενῶν ὑπαλλήλων. Ἐπὶ τούτοις συνιστᾷ τὴν ἐξακολούθησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἐλευθέρας εἰσαγωγῆς τῶν σφαγείων ζώων καὶ ἄλλων τροφίμων, ὡς καὶ τὴν παροχὴν νομῆς πρὸς τὰ αἰγοπρόβατα ἐν μεγαλειτέρῳ μέτρῳ εἰς τόπους ἧττονος δασικῆς σημασίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐν Κύπρῳ κτηνοτροφίας, ἐξ ἧς τροφοδοτεῖται καὶ συντηρεῖται κατὰ μέγα μέρος ὁ λαός.

«Τὸ Συμβούλιον εὐχαριστεῖ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι ἤρξατο νὰ παραχωρῇ εἰς τοὺς ἑαυτῶν ἰδιοκτήτας τὰς ἐντὸς τῶν δασῶν ἀποκλεισθείσας γαίας, τὰς δυνάμει τίτλων ἀνηκούσας αὐτοῖς, δι' ἃς φορολογοῦνται εἰσέτι, καὶ παρακαλεῖ, ὅπως γενικευθῇ τὸ δίκαιον τοῦτο μέτρον καὶ ὅπως κατὰ τὴν παραχώρησιν ταύτην λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ἡ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν τίτλων περικλειομένη πραγματικὴ ἔκτασις γῆς. Παρατηρεῖ, ὅτι τὸ δασονομεῖον ἐξακολουθεῖ τὰς καταπιέσεις του καθ' ὅσον ἀφορᾷ: α΄) τὴν πώλησιν καυσίμου ξυλείας, ἐκκοπτομένης ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν γαιῶν· β΄) τὴν ἀπὸ λίαν μεμακρυσμένων μερῶν προσαγωγὴν ἐπὶ δικαστηρίου καὶ εἰς ὑπέρογκα ἀναλόγως δικαστικὰ ἔξοδα καταδίκην χωρικῶν διὰ δασικὰς ὑποθέσεις ἐλαχίστης ἀξίας, ἕνεκεν ἀμελείας διοικητῶν τινων τοῦ νὰ συμβιβάζωσι τὰς ὑποθέσεις ταύτας, ὡς ἔχουσιν ἐκ τοῦ σχετικοῦ νόμου δικαίωμα· γ΄) τὴν προσαγωγὴν ἐπὶ δικαστηρίου μεγάλου ἀριθμοῦ δασικῶν ὑποθέσεων, ἐξ ὧν πλεῖσται ἀπορρίπτονται, ἐπὶ σημαντικῇ ζημίᾳ τῶν ἀγροτῶν. Τὸ Συμβούλιον δεόντως ἐκτιμᾷ τὰς μέχρι τοῦδε διενεργηθείσας φυτείας τοῦ δασονομείου πρὸς ἀναδάσωσιν, ἀναλόγως τῶν

ἀνεπαρκῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ τονίζει καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην, ὅπως χορηγῆται ἐτησίως εἰς τὸ δασονομεῖον ἐπαρκὲς ποσὸν πρὸς τμηματικὴν ἀναδάσωσιν ἀπεψιλωμένων τόπων καὶ ἰδίως ἑλωδῶν μερῶν πλησίον πόλεων ἢ χωρίων πρὸς ἐξυγίανσιν. Ἐν τέλει τὸ Συμβούλιον εἰσηγεῖται, ὅπως ἐνθαρρυνθῇ καὶ ἐπιδιωχθῇ ἡ διὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων διάδοσις δασικῶν γνώσεων καὶ ἐμπνευσθῇ εἰς τὰ παιδία ἡ πρὸς τὴν δασικὴν φύσιν ἀγάπη καὶ ὅπως μελετηθῇ καὶ καταρτισθῇ καλείτερον σύστημα δασικῆς ὑπηρεσίας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δασῶν, συμφώνως πρὸς τὰς νέας προόδους, ἃς ἐτέλεσεν ἡ εὐρωπαϊκὴ δασικὴ ὑπηρεσία.

«Μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως πληροφορεῖται τὸ Συμβούλιον, ὅτι ἐπαρκέστερα μέσα τίθενται κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ γεωργικοῦ Τμήματος, ὅ περ προώρισται, βοηθούμενον καὶ ὑπὸ τῆς ἐξιδιασμένης ἱκανότητος τοῦ κ. Δ. Σαρακωμένου, νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐν γένει γεωπονίαν τῆς νήσου, τὸν κατ' ἐξοχὴν τοῦτον πλουτολογικὸν παράγοντα αὐτῆς. Συνιστᾷ θερμῶς τὴν ἵδρυσιν πρακτικῆς γεωργικῆς Σχολῆς καὶ τὴν διάδοσιν γεωργικῶν, δενδροκομικῶν, κτηνοτροφικῶν, πτηνοτροφικῶν, μελισσοκομικῶν καὶ σηροτροφικῶν γνώσεων παρὰ τῷ λαῷ, καὶ ἰδίως διὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων διὰ καταλλήλων στοιχειωδῶν βιβλίων, διδασκομένων ἐπὶ παροχῇ ἀναλόγου τινὸς ἐπιδόματος πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους. Συνιστᾷ προσέτι τὴν παροχὴν δωρεὰν ἐκ τῶν φυτωρίων δένδρων καὶ φυτῶν πρὸς τοὺς γεωργοὺς καὶ τὴν προμήθειαν ἔξωθεν πρὸς διάδοσιν ἐν τῷ τόπῳ ἐκλεκτῶν σπόρων δημητριακῶν, βάμβακος, λαχανικῶν καὶ ἄλλων καὶ τὴν δι' ἐμβολιασμοῦ βελτίωσιν τοῦ εἴδους τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, τὴν σύντονον καταπολέμησιν διαφόρων νόσων, ἐπιβλαβῶν πρὸς τὰ δένδρα, τὰς ἀμπέλους καὶ τὰ σπαρτά, καὶ τὴν ἐκ παντὸς τρόπου καταστροφὴν τῶν ἐπιζημιωτάτων εἰς τὰ κάρπιμα δένδρα μυῶν. Τὸ Συμβούλιον ὑποδεικνύει ὡς ἀπαραίτητον τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νεωτέρων μεθόδων τῆς καλλιεργείας καὶ πρὸς τοῦτο θεωρεῖ συντελεστικόν, ἵνα ἡ Κυβέρνησις προμηθεύῃ καὶ παρέχῃ πρὸς τὰς κοινότητας εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἀξίαν τὰ ἀναγκαῖα γεωργικὰ μηχανήματα καὶ ἐργαλεῖα καὶ ὑπὸ ὅρους εὐκολύνοντας τὴν ἀπόκτησιν καὶ πληρωμὴν αὐτῶν. Συνιστᾷ τὴν μετάδοσιν πρακτικῶν ὁδηγιῶν περὶ διατηρήσεως καὶ μεθοδικῆς συσκευῆς τῶν ἐκ τῆς νήσου ἐξερχομένων ὀπωρῶν καὶ ὑποβάλει τὴν γνώμην περὶ διοργανώσεως περιοδικῶν ἐκθέσεων τῶν διαφόρων τῆς νήσου γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις ἐκ περιτροπῆς. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐφιστᾷ σοβαρῶς τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς καταστρατηγήσεως τοῦ περὶ προστασίας τοῦ βομβυκοσπόρου νόμου τοῦ 1897, ὡς ἐκ τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ εἰσαγωμένου βομβυκοσπόρου, δι' ἧς σπουδαίως παραβλάπτεται ἡ βομβυκοτροφία καὶ βομβυκοσποροπαραγωγὴ τοῦ τόπου,

«Τὸ Συμβούλιον εὐχαριστεῖ τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς γεωργικῆς Τραπέζης, ὑπὲρ τῆς συστάσεως τῆς ὁποίας ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐνθέρμως συνηγόρησεν ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς χώρας, μετὰ πολλῆς ὅμως λύπης παρατηρεῖ, ὅτι τὸ πιστωτικὸν τοῦτο ἵδρυ-

μα δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς εὐλόγους προσδοκίας τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, διότι: α') ὁ τόκος 9 ο)ο τυγχάνει λίαν ὑπερβολικὸς καὶ ἰδίως ὑπὸ τὰς σημερινὰς οἰκονομικὰς συνθήκας τοῦ τόπου καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰς μεγάλας εὐκολίας, ἃς παρέσχεν ἡ Κυβέρνησις πρὸς αὐτήν· β') ἀπαιτεῖ πρὸς ἀσφάλειαν κτηματικὴν περιουσίαν τριπλασίας καὶ τετραπλασίας ἀξίας τοῦ παρεχομένου δανείου, δι' οὗ δεσμεύει ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν τοῦ χωρικοῦ, καταστρέφουσα τὴν διὰ πολλὰς ἄλλας ἀνάγκας του ἀπαραίτητον πίστιν αὐτοῦ· γ') δανείζει μόνον ἐπὶ ὑποθηκεύσει γαιῶν, παρορῶσα παραδόξως τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν καρποφέρων δένδρων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι μίαν τῶν πολυτιμοτέρων περιουσιῶν ἐν Κύπρῳ. Ἐπειδὴ δὲ λίαν ἐνδεχόμενον εἶνε νὰ ὑποθηκεύωνται πρὸς τὴν Τράπεζαν περιουσίαι χωρικῶν, οἵτινες ὀφείλουσιν ἄνευ ἀσφαλείας πρὸς Κυπρίους κεφαλαιούχους, ἀδυνατοῦντας τότε νὰ εἰσπράξωσι τὰς ἀπαιτήσεις των, τὸ Συμβούλιον θεωρεῖ καθῆκόν του νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅπως φέρῃ εἰς γνῶσιν τῆς γεωργικῆς Τραπέζης τὴν περίπτωσιν ταύτην καὶ ἐπιδιώξῃ τὴν πρόληψιν παντὸς δόλου εἰς βάρος τῶν ἐγχωρίων κεφαλαιούχων.

«Μεγάλως χαίρει τὸ Συμβούλιον, ὅτι κατόπιν τῶν δικαίων καὶ ἐντόνων παραστάσεων τῆς αἱρετῆς ἀντιπροσωπείας τῆς χώρας καὶ τῶν εἰλικρινῶν ἐνεργειῶν τῆς ὑμετέρας Ἐξοχότητος ἐπετεύχθη ἡ ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Θησαυροφυλακείου ἐτησία τῶν 50,000 λιρῶν ἐπιχορήγησις, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς τῆς Κύπρου χαρακτηρίζει ὡς πρᾶξιν ἐπιβεβλημένης δικαιοσύνης καὶ χαιρετίζει ὡς τὴν μερικὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων ἀξιώσεων αὐτοῦ, ἵνα ἅπασαι αἱ πρόσοδοι τοῦ τόπου διατίθενται ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς προαγωγῆς τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ.

«Τὸ Συμβούλιον δράττεται τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα τονίσῃ καὶ πάλιν, ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τῶν 92,800 λιρῶν, ἥτις ἐπεβλήθη πρὸς τὴν Κύπρον, εἶνε ἐντελῶς ξένη πρὸς αὐτήν, οὖσα ὑποχρέωσις αὐτῆς ταύτης τῆς βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, ἣν ἀνέλαβεν ἡ ἰδία πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ βλέψεών της.

«Τὸ Συμβούλιον διακηρύττει, ὅτι μεθ' ὅλας τὰς δαψιλεῖς συγκομιδὰς τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἡ οἰκονομικὴ θέσις τῆς νήσου διατελεῖ κρίσιμος, ὀφείλεται δὲ τοῦτο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν βαρυτάτην καὶ δυσβάστακτον φορολογίαν τῆς χώρας, διότι ὑπεχρεώθη ν' ἀποτίῃ, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς της καὶ ὑπὲρ τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις της, πλὴν τοσούτων ἄλλων φόρων, καὶ τὸ ὑπέρογκον βάρος τῶν 92,800 λιρῶν.

«Θεωροῦν τὴν γενομένην ἐπιχορήγησιν ὡς χαραυγὴν αἰσιωτέρου μέλλοντος, θερμῶς ἐπικαλεῖται τὰς περαιτέρω προσπαθείας τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ὑπὲρ τῆς πλήρους ἀνακουφίσεως τῶν προσόδων τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ ὑποτελικοῦ βάρους, ἵνα δαπανῶνται αὗται ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῶν πολλαπλῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου. Θεωρεῖ δὲ ὑπέρτατον καθῆκόν του νὰ δηλώσῃ, ὅτι ὡρίμασε πλέον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἡ γνώμη, ὅτι οὔτε ὀβολὸς ἐφεξῆς πρέπει νὰ ἐξέρχηται τῆς νήσου διὰ σκοποὺς ἐντελῶς ξένους πρὸς τὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἀνάπτυξίν της.

«Φρονεῖ, ὅτι ὁ λαός, διακρινόμενος ἐπὶ νομιμοφροσύνῃ, οἷος ὁ κυπριακός, δὲν πρέπει νὰ παραξηγῆται διὰ τὴν ὁσημέραι κρατυνομένην παρ' αὐτῷ γνώμην, ὅτι λόγῳ ἀμύνης ὑπὲρ τῆς αὐτοσυντηρήσεώς του ἐπιβάλλεται αὐτῷ νὰ προβῇ καὶ μέχρι φοροστασίου.

«Πέποιθε δὲ, ὅτι τὸ φιλοδίκαιον τοῦ μεγάλου ἀγγλικοῦ λαοῦ, προσηκόντως διαφωτιζομένου, δὲν θὰ ἀνεχθῇ ἐπὶ πλέον, —ἐξ ὅλων τῶν ὑπὸ τὸ ἀγγλικὸν σκῆπτρον χωρῶν ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν Κύπρον μόνον συμβαίνει—τὸ μέγα τοῦτο ἀδίκημα τοῦ νὰ ἀφαιρῆται διὰ ξένον προορισμὸν τὸ χρῆμα τοῦ πτωχοῦ λαοῦ.

«Τὸ Συμβούλιον εὐχαριστεῖται μανθάνον παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος τὴν ἐν σημαντικῷ μέτρῳ εὐδοκίμησιν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ συμμερίζεται πληρέστατα τὰς προσδοκίας αὐτῆς καθόσον ἀφορᾷ τὴν μετ' οὐ πολὺ ἐπέκτασιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Πρὸς τοῦτο ἐντόνως συνιστᾷ, ὅπως διὰ τῆς ἐπεκτάσεως συνδεθῶσιν ἐν τοῖς πρώτοις σιδηροδρομικῶς ἡ Λάρναξ, μετὰ τῆς πρωτευούσης δι' Ἰδαλίου καὶ ἡ Λεμεσὸς πρὸς τὸ Τρόοδος καὶ Μόρφου διὰ χαρουποχωρίων, κρασοχωρίων καὶ σταφιδοχωρίων Λεμεσοῦ-Πάφου.

«Τὸ Συμβούλιον συμφωνεῖ μετὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, ὅτι δημόσια ἔργα κοινῆς ὠφελείας, ὡς τὸν σιδηρόδρομον Λάρ·ακος, πρέπει νὰ ἐκτελῶνται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἀδυνατῇ ἢ παραλείπῃ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, φρονεῖ, ὅτι παραβλάπτεται τὸ συμφέρον τοῦ τόπου, ὅταν δὲν ἐπιτρέπηται ἡ κατασκευὴ αὐτῶν δι' ἰδιωτικῶν κεφαλαίων, ὁπόταν μάλιστα μετὰ πάροδον ὡρισμένου χρόνου τὰ ἔργα ταῦτα καθίστανται κτῆμα τῆς χώρας.

«Τὸ Συμβούλιον εὐχαριστεῖ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος καὶ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα διὰ τὴν ἐπικειμένην ἐκτέλεσιν λιμενικῶν εὐκολιῶν καὶ ἐν Λεμεσῷ καὶ τὴν μέριμναν περὶ τοῦ λιμένος Κυρυνείας. Ὑποβάλλει δὲ τὴν γνώμην ἵνα, εἰ δυνατὸν, ἐκτελεσθῶσι τὰ λιμενικὰ ταῦτα ἔργα Λάρνακος καὶ Πάφου διὰ τοκοχρεωλυτικοῦ δανείου, πληρωθησομένου ἐκ τῶν δημοσίων προσόδων, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκαίων δημοσίων ἔργων, προσεπικαλεῖται στενῶς τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀναγκαίων δημοσίων ἔργων εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εὐλόγως παραπονοῦνταί, ὡς παροραθέντα μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

«Τὸ Συμβούλιον παρατηρεῖ, ὅτι, μεθ' ὅλον τὸν ἀναπτυχθέντα ζῆλον, ὑπὸ τοῦ τμήματος τῶν δημοσίων Ἔργων πρὸς κατασκευὴν καὶ ἐπισκευὴν τοιούτων, σχετικὸς μέγας ἀριθμὸς ὁδῶν, γεφυρῶν καὶ γεφυριδίων ἐβλάβη ὑπὸ τῶν ὄμβρων καὶ παρεσύρθη ὑπὸ τῶν χειμάρρων, τὸ μὲν ἕνεκα κακῶς νοουμένης οἰκονομίας, εἷς τινας δὲ περιπτώσεις καὶ ἕνεκεν ἀπειρίας τοῦ προσωπικοῦ. Ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς χαλαρώσεως τοῦ ζήλου τῶν χωρικῶν ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ἀγροτικῶν ὁδῶν, προερχομένης ἐκ τῆς μεγάλης βλάβης, ἥτις ἐγένετο εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν μετὰ τόσου μόχθου κατασκευασθείσας ἀγροτικὰς ὁδοὺς, συνεπείᾳ τῆς ἀθετήσεως τῆς ἐννόμου ὑποχρεώσεως ἧς Κυβερνήσεως τοῦ νὰ κατασκευάσῃ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα τεχνικὰ ἔργα πρὸς συμπλήρωσιν καὶ συντήρησιν τῶν ὁδῶν τούτων. Καὶ ἐπικαλεῖται ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως συμπληρώσῃ τὸ ταχύτερον τὰς ἁμαξιτοὺς ἐκείνας ὁδοὺς, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων οἱ χωρικοὶ προσέφερον μέγα μέρος ἐργασίας ὑπὸ

τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ συνεπλήρου τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἐργασίας, ἣν ἐπὶ πολλὰ τώρα ἔτη ἀναβάλλει. Παρατηρεῖ δὲ, ὅτι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὴν προσήκουσαν διατήρησιν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων δημοσίων ἔργων ἐν Κύπρῳ ἐπιβάλλεται, ἵνα διατίθηται ἐτησίως χρηματικὸν ποσόν, κατὰ πολὺ ἀνώτερον τοῦ μέχρι τοῦδε ἀτυχῶς τόσον ἀνεπαρκῶς διατιθεμένου.

«Τὸ Συμβούλιον μετ' εὐχαριστήσεώς του πληροφορεῖται, ὅτι ἡ ἐν τῷ τόπῳ ἐγκληματικότης ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς καὶ πεποιθότως φρονεῖ, ὅτι, ἐὰν ὁ ἀστυνομικὸς κλάδος ἐβελτιοῦτο κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν διὰ τῆς προαγωγῆς καὶ ἐνθαρρύνσεως τῶν διακρινομένων ἰθαγενῶν ἀστυνομικῶν, διὰ τῆς παύσεως τῶν ἀνικάνων ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων καὶ διὰ τῆς προσλήψεως ἱκανῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων, ἀμειβομένων ἁπάντων ἐπαρκῶς, τὸ ἔγκλημα θὰ περιεστέλλετο εἰς τὸ ἐλάχιστον ὅριον ἐν χώρᾳ, ἔνθα βαθέως ἐκτιμᾶται ἡ τάξις Πρὸς τούτοις ὑποδεικνύει, ὅπως τὸ σπουδαῖον ἔργον τῆς προανακρίσεως καὶ τῆς ἐπὶ δικαστηρίου διεξαγωγῆς τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀστυνομίας ἀνατεθῇ εἰς ἐπιστήμονας νομικούς, κεκτημένους καὶ τὰ ἀπαιτούμενα ἠθικὰ προσόντα, διότι τοῦτο θὰ συνετέλει οὐσιωδῶς εἰς τὴν περιστολὴν τοῦ ἐγκλήματος καὶ θὰ ἀπήλλαττε τὴν Ἀστυνομίαν πάσης ὑπονοίας, ὅτι ἐξ ὑπερβολικοῦ ζήλου ἐνοχοποιεῖ καὶ ἀθώους. Τονίζει δὲ, ὅτι ἐπιβάλλεται, ἵνα καταπαύσωσιν αἱ κατὰ τοῦ λαοῦ μικροκαταπιέσεις τῆς Ἀστυνομίας, ἥτις ὑπὸ τὴν πρόφασιν ἀνησυχίας προσάγει σωρηδὸν ἐπὶ δικαστηρίου ἀστοὺς καὶ ἀγρότας ἀπὸ λίαν μακρυνῶν πολλάκις χωρίων, παραβλάπτουσα μεγάλως τά τε ἀτομικὰ καὶ τὰ ἐν γένει συμφέροντα.

«Καίτοι κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἐντίμου ἀρχιάτρου ἡ ὑγίεια τῆς νήσου ὑπῆρξεν εὐτυχῶς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καλλίστη, το Συμβούλιον ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλιν τὰς συστάσεις του: α') περὶ ἱδρύσεως φθισιατρείου. β') ὅπως ληφθῇ πρόνοια περὶ στατιστικῶν τῶν διαφόρων νοσημάτων ἐν τῇ νήσῳ καὶ τῶν ἐκ τούτων σχετικῶν θανάτων. γ') περὶ συστάσεως μαιευτικῆς καὶ γυναικολογικῆς κλινικῆς, ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ συχνῶν θανάτων λεχωΐδων, ἵνα αἱ ἐν αὐτῇ ἄποροι ἔγκυοι εὑρίσκωσι καταφύγιον, πρακτικαὶ μαῖαι ἀσκῶνται ἐκ περιτροπῆς εἰς τὸ ἐπάγγελμά των καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐπιβαλλομένων ἀντισηπτικῶν μέσων, ἄλλαι δὲ πρὸς τούτοις νέαι διδάσκωνται ἐν αὐτῇ τὴν μαιευτικήν· δ') περὶ καταπολεμήσεως τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν δι' ἐκτελέσεως τῶν ἀναγκαίων ἐξυγιαντικῶν μέτρων καὶ διὰ τῆς λήψεως κυβερνικῆς προνοίας, ὅπως καὶ τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα φαρμακευτικὰ μέσα παρέχωνται καθαρά, εὔθηνὰ καὶ ὡς οἷόν τε πρόχειρα· ε') περὶ ὑποχρεωτικοῦ δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ τῶν κατοίκων ἀνὰ ἑπταετίαν· ς') περὶ διοργανώσεως τακτικῆς ἀπολυμαντικῆς ὑπηρεσίας διὰ τὰ μολυσματικὰ νοσήματα μεθ' ὑποχρεωτικῆς ἀπολυμάνσεως· ζ') περὶ ἰατρικῆς ἐπιθεωρήσεως ἐδωδίμων καὶ μαγειρικῶν σκευῶν τῶν ἑστιατορίων μετὰ δημοσιεύσεως ἐν

τῷ ἐγχωρίῳ τύπῳ τῆς καταστάσεως ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν· η') περὶ αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτικῶν ἰατρῶν ἐξ ἱκανῶν ἐπιστημόνων· θ') περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ περὶ ἐξυγειάνσεως νόμου τῶν χωρίων εἰς ὅλα τὰ χωρία· ι') περὶ αὐστηροτέρας ἐπιβλέψεως ἐπὶ τῆς καθαριότητος τῶν πόλεων· ιά) περὶ διδασκαλίας ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις περὶ ὑγιεινῆς, καὶ περὶ ἱδρύσεως καὶ διαρρυθμίσεως σχολικῶν κτιρίων, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς.

«Εἶνε εὐχάριστον, ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων ἄρδευσις ὑπῆρξε κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἐπιτυχεστέρα ἢ πρίν, ἀλλὰ τὸ Συμβούλιον λυπεῖται, μὴ δυνάμενον νὰ εἴπῃ, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα ἐν συνόλῳ ἐπέτυχον. Ἐπὶ πλέον συνιστᾷ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μέριμναν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν σοβαρῶν παραπόνων τῶν κεκτημένων παλαιὰ δικαιώματα καὶ τῶν ἐκ τούτων ἀρδευομένων.

«Τὸ Συμβούλιον μετὰ λύπης του πληροφορεῖται, ὅτι ἡ ἐν ὡρισμένῳ μέρει ἐκτελεσθεῖσα ἐργασία πρὸς ἀνεύρεσιν ἀρτεσιανοῦ ὕδατος δὲν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, ὅτι δέον νὰ διενεργηθῶσι παρόμοιαι ἐργασίαι εἰς ἄλλα καταλληλότερα μέρη, ἀλλ' εἰσηγεῖται ὅπως χρησιμοποιηθῇ πρὸς τοῦτο ὅσον ἔνεστι εἰδημονεστέρα ὑπηρεσία.

«Τὸ Συμβούλιον συγχαίρει θερμῶς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἀπεδέχθη τὴν προσφορὰν τῆς κυπριακῆς ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν ἑβδομαδιαίαν ταχυδρομικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Αἰγύπτου, ἥτις προώρισται, κατὰ κοινὴν γνώμην, νὰ ἐξυπηρετήσῃ σπουδαίως τὰ ἐν γένει συμφέροντα τῆς νήσου. Φρονεῖ ὅμως, ὅτι εἶνε δίκαιον νὰ ἀπαλλάσσωνται τῶν λιμενικῶν τελῶν Ἀμμοχώστου τὰ συμβατικὰ ταχυδρομικὰ ἀτμόπλοια τῆς Ἑταιρείας ταύτης.

«Μετὰ βαθυτάτου ἐνδιαφέροντος παρακολουθεῖ τὸ Συμβούλιον τὰς καταβαλλομένας προσπαθείας πρὸς ἀνέγερσιν μουσείου, ἀνταξίου νὰ περιλάβῃ τὰ ἀρχαιολογικὰ κειμήλια τῆς κυπριακῆς πατρίδος, τὸ ὁποῖον ὄντως θὰ περιποιῇ τιμὴν εἰς τὴν Κύπρον καὶ θὰ προκαλῇ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτῶν διὰ τὰ πολύτιμα μνημεῖα τῆς προγονικῆς εὐκλείας, ἅτινα θὰ περικλείῃ. Ποιεῖται δὲ ἔνθερμον σύστασιν, ἵνα ποσὸν ἀνάλογον πρὸς τὸ εὐλαβὲς ἐνδιαφέρον τῶν Κυπρίων καὶ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὑπὲρ τῶν θαυμαστῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Κύπρου χορηγῆται ἐτησίως δι' ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν εἰδημόνων καὶ ἀκεραίων προσώπων καὶ ἐπιδιωχθῇ ἡ δι' ἐξαγορᾶς ἀπόκτησις πλουσίων ἰδιωτικῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν· ἐπικαλεῖται δὲ συνάμα αὐστηροτέραν ἐπαγρύπνησιν κατὰ πάσης συλήσεως καὶ ἐξαγωγῆς τούτων».

ΣΙΝΑ

ΤΟ ΘΕΟΒΑΔΙΣΤΟΝ ΟΡΟΣ

Ὅπως ἀναφέρει ἡ παράδοσις τοῦ Σινᾶ, μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἄραψ χρονογράφος, τὸν Κυριακὸν λεγόμενον ναόν, εἰς τὸν ὁποῖον συνήρχοντο οἱ φεύγοντες τοὺς διωγμοὺς πρῶτοι Χριστιανοὶ εἶχον ἀνεγείρῃ ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Βάτου, παρὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἁγία Ἑλένη ἡ βασιλομήτωρ ἀνήγειρε καὶ πύργον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνεκεντροῦντο πρὸς μεγαλειτέραν αὐτῶν ἀσφάλειαν οἱ Χριστιανοί.

Τέλος, μετὰ νέας ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (290—285 μ. Χ.) καὶ κατόπιν, ἦλθεν ὁ μέγας Ἰουστινιανός, ὁ συνδέσας τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν Σιναϊτῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὅπως ἀναφέρει ἡ ἱερὰ ἱστορία τοῦ Κρητὸς Νεκταρίου, κατ' αἰτήσεις τῶν Σιναϊτῶν μοναζόντων, ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὸν ἔπαρχον τῆς Αἰγύπτου νὰ χορηγήσῃ ἐκ τῶν φόρων τῆς χώρας τ' ἀναγκαιοῦντα πρὸς οἰκοδομὴν ἐκκλησίας. Ἔπεμψε δὲ καὶ δεξιὸν ἐπιστάτην τοῦ ἔργου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος ἐπὶ τῆς θέσεως, ἔνθα καὶ νῦν εὑρίσκεται ὁ ναός, διὰ τὸ πρόσφορον τοῦ τόπου καὶ τὴν ὕπαρξιν ἐκεῖ τοῦ περιζητήτου ὕδατος.

Ταὐτοχρόνως ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλεν ὅπως φυλάττωσι τοὺς μοναχοὺς ἑκατὸν οἰκογενείας, διέταξε δὲ καὶ ἑτέρας ἑκατὸν ἐξ Αἰγύπτου νὰ ἐγκατασταθῶσι μετ' αὐτῶν καὶ τέλος ἐγκαθίδρυσεν ἡγούμενον τὸν Δουλᾶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐκτίσθη ἡ Μονή, ὑπὸ πολλῶν ἱστορικῶν μαρτυρίων βεβαιοῦται, ὅτι ἤρξατο μὲν οὐχὶ πολὺ πρὸ τοῦ 540, ἐξηκολούθει δὲ καὶ μέχρι τοῦ 450, ἀνετέθη δ' αὕτη εἰς μνήμην τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, μολονότι διάφοροι δοξασίαι χρονογράφων φαίνονται ἀντιφρονοῦσαι πρὸς τὴν γνώμην ταύτην.

Ἡ κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον διατήρησις τῆς Μονῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων μεριμνῶν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις, πλὴν τῶν οἰκογενειῶν, ἃς ἐγκατέστησε περὶ αὐτήν, ὥρισε καὶ σιτηρέσια διὰ βασιλικοῦ χρυσοβούλλου ἐκ τοῦ τελωνείου τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐμπορίου μίαν ὀκὰν καθ' ἕκαστον μόδιον τῶν ἐξαγομένων καρπῶν πρὸς τροφὴν τῶν ἀσκητῶν καὶ τῶν δούλων των.

Νέα τροπὴ ἐπῆλθεν ἐν τούτοις, ἀξία μνείας πολλῆς, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σινᾶ, μετατροπὴ ὀφειλομένη εἰς τὸν ἐν Μέκκᾳ γεννηθέντα τῷ 569 Μωάμεθ, τὸν ἀναμορφωτὴν τοῦ ἀραβικοῦ γένους.

Ὁ ἀραβικὸς λαὸς μικρὸν μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγκαθίδρυσε τὴν διδασκαλίαν τοῦ νέου ἀρχηγοῦ παρὰ τὴν μικρὰν τῆς Μονῆς ἀποικίαν, ὁπότε ἐν ἔτει 624 δύο Χριστιανοὶ ἄρχοντες ἐπῆλθον ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ καὶ τοὺς κατετρόπωσαν.

Ἅμα τῷ ἀκούσματι τοῦ συμβάντος τούτου ὁ Προφήτης μετὰ τριακοσίων ἀκ-

τοῦ ὀπαδῶν συνῆψε μάχην πρὸς τοὺς ἐν λόγῳ Χριστιανούς, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ τοὺς ἐνίκησεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γοργῶς διεδίδετο ἡ δύναμις τοῦ νέου Ἀποστόλου καὶ συνέρρεον ὡς εἰς προσκύνημα πρὸς αὐτὸν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, δηλοῦντες τὴν ὑποταγήν των.

Μετ' αὐτῶν προσῆλθον τότε καὶ οἱ «ὀξεῖς» Σιναῖται, προσκυνοῦντες καὶ ζητοῦντες χάριν διὰ τὴν μονήν των, τοσοῦτον δὲ ἐπέδρασεν ἡ γλυκύτης καὶ ἡ εὐγλωττία των, ὥστε ὁ νέος Ἄραψ κατακτητής, οὐ μόνον διὰ λόγων ἐξεδήλωσε τὴν εὐαρέσκειάν του καὶ τὴν φιλίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοπροσώπως μετ' ὀλίγον ἐλθὼν εἰς τὸ Σινᾶ ἐτίμησε καὶ ἐδόξασε τὸ ἱερὸν Ὄρος, διατάξας πάντας τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ νὰ προσκυνήσωσι τὸν θαυμαστὸν τόπον, ὅπου ὁ Θεὸς συνωμίλησε μετὰ τοῦ Μωϋσέως.

Οἱ μοναχοὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως τὸν περιποιηθῶσι καλεῖτερον, οὕτω δὲ κατώρθωσαν, ὥστε νὰ τοὺς δώσῃ πολυθρύλητόν του ἱερὰν διαθήκην (ἀχτιναμὲ) εἰς δεῖγμα αἰωνίου προστασίας.

Ἡ παράδοσις διασώζει καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἐκείνην τοῦ Σινᾶ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, οἱ δὲ Ἄραβες ὁδηγοὶ δεικνύουσιν εἰς τοὺς προσκυνητὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ Μωϋσέως τὸν τύπον τοῦ ποδὸς τῆς καμήλου του, τὸν ὁποῖον ἔχουσι χαράξῃ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ γρανίτου καὶ ξεναγοῦσι τοὺς περιηγουμένους εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Θεοῦ καθήμενος ἔκρινε.

Τὸ σπουδαιότατον αὐτὸ καὶ περιεργότατον ἔγγραφον, ἡ διαθήκη (ἀχτιναμὲ) τοῦ Μωάμεθ, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐν ὀνόματι τοῦ οἰκτείρμονος καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ, ἐξ οὗ ἡ ἀντίληψις.

«Τόδε ἐστὶ βιβλίον, ὅ περ ἔγραψε Μωάμεθ, υἱός Ἀβδουλλάχ, πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως εὐαγγελίζωνται καὶ προσέχωσι τὸν νοῦν, ὅτι αὐτὸς ὑπάρχει ἐμπεπιστευμένος παρὰ Θεοῦ ἐπὶ τῶν πλασμάτων αὐτοῦ, ἵνα μὴ οἱ ἄνθρωποι ἔχωσι πρόφασιν τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀπεσταλμένου· ὁ δὲ Θεὸς ἦν σοφὸς καὶ δεδοξασμένος. Ἔγραψεν αὐτὸ πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους του καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐπαγγελλομένους τὴν θρησκείαν τῶν Χριστιανῶν ἐν ταῖς τῆς γῆς ἀνατολαῖς καὶ ἐν τῇ δύσει, εἴς τε τὰ πλησίον κείμενα καὶ τὰ μακρὰν μέρη, πρός τε τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς βαρβάρους, γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους, βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς διαθήκην (ἀχτιναμέ). Ὅστις δήποτε ἤθελε παραβῇ τὰς ἐνδιαλαμβανομένας παραγγελίας ἐν αὐτῷ, εἴτε ἀναιρέσῃ αὐτὰς καὶ τὰς ἀντικαταστήσῃ μὲ ἄλλας, εἴτε ἤθελε παραβῇ τὴν διαταγήν, θέλει εἶναι ἀναιρέτης τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θρησκείας του περιφρονητὴς καὶ ἔνοχος πυρὸς εἴτε βασιλεὺς (σουλτᾶνος) εἶνε, εἴτε οἱοσδήποτε ἐκ τῶν πιστῶν Μουσουλμάνων.

«Ἂν προσφύγῃ καλόγηρος ἢ περιοδευτὴς εἰς βουνόν, εἴτε εἰς πεδιάδα, εἴτε εἰς σπήλαιον, εἴτε εἰς κατῳκημένον μέρος, εἴτε εἰς κοιλάδα, εἴτε εἰς ἔρημον, εἴτε εἰς τέμενος, ἐκεῖ θὰ παρευρίσκωμαι κἀγὼ ὄπισθεν αὐτῶν, ἀμυνόμενος ὑπὲρ αὐτῶν κατὰ παντὸς ἐχθροῦ ἐγὼ αὐτός, καὶ ἡ βοήθειά μου καὶ οἱ ὁμοεθνεῖς μου καὶ οἱ ὑποτελεῖς μου καὶ ἐγὼ θέλομεν ἀποτρέψῃ μακρὰν αὐτῶν τὴν βλάβην τοῦ θανάτου.

«Νὰ πληρώνωσι δὲ κεφαλικὸν φόρον (χαράτσι) μόνον ὅ τι προαιροῦνται καὶ νὰ μὴ βιάζωνται, μήτε νὰ ὑποχρεῶνται εἴς τι τούτων. Νὰ μὴ ἀλλάξωσι κανένα ἐπίσκοπον

ἀπὸ τὴν ἐπισκοπήν του, οὔτε καλόγηρον ἀπὸ τὴν καλογηροσύνην του, οὔτε ἀσκητὴν ἀπὸ τὸ κελλίον του, οὔτε περιοδευτὴν ἀπὸ τὴν ὁδοιπορίαν του.

«Νὰ μὴ κατεδαφίζηται καμμία ἐκκλησία των, οὔτε ἀπὸ τὰ τεμένη των, οὔτε νὰ ἐξοδεύωσιν ἐξ ὅσων εἰς ἐκκλησίαν ἀνήκουσιν εἰς οἰκοδομὴν τζαμίου, οὔτε εἰς οἰκίαν Μουσουλμάνου νὰ ἐξοδεύωσιν ἐξ αὐτῶν. Ὅστις ἂν πράξῃ τοιοῦτόν τι, ἀνήρεσε τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ καὶ παραβάτης ὑπάρχει τοῦ Ἀποστόλου αὐτοῦ. Καὶ οἱ κολόγηροι καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἀφιερωμένοι εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ καταβάλλωσιν οὔτε φόρον, οὔτε βιαίαν ἐπιχορήγησιν. Ἐγὼ θέλω διαφυλάξῃ αὐτούς, ὅπου καὶ ἂν ὦσιν, εἴτε ἐν ξηρᾷ, εἴτε ἐν θαλάσσῃ, εἴτε ἐν ἀνατολῇ εἴτε ἐν δύσει, εἴτε ἐν βορρᾷ, εἴτε ἐν νότῳ. Εἶνε δὲ ἰδικοί μου καὶ εἶνε ἀμέριμνοι ἀπὸ πᾶσαν ἐνόχλησιν καὶ ἀπὸ πᾶν ἀνιαρόν.

«Ὡσαύτως καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἀφιερώθησαν εἰς τὴν λατρείαν εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ εὐλογημένα μέρη δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ τελῶσι φόρον, εἴτε τὸ δέκατον τῶν σπαρτῶν των, καὶ τίποτε νὰ μὴ λαμβάνηται ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν Κυβέρνησιν, διότι αὐτὸ εἶνε διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν των. Μάλιστα νὰ λαμβάνωσιν ἕν τέταρτον τοῦ κοιλοῦ εἰς τὸν καιρὸν τῆς συγκομιδῆς ἀπὸ ἑκάστου ἀρδεπίου (100 ὀκάδων) πρὸς τροφήν των. Οὔτε νὰ ὑποχρεῶνται νὰ ἐξέρχωνται εἰς πόλεμον, οὔτε νὰ τελῶσι φόρον κεφαλικὸν καὶ ἐκ τῶν ἐμπόρων καὶ ἐκ τῶν εὐπορούντων μηδεὶς νὰ τελῇ φόρον κεφαλικὸν περισσότερον ἀπὸ 12 δρ. καὶ νὰ μὴ ὑποχρεῶνται εἰς ἀγγαρείας καὶ νὰ ξυλοκοπῶνται παρὰ μὲ μεγάλην εὐγένειαν καὶ τρόπον καλόν, καὶ πᾶν ἀνιαρὸν νὰ ἀποσοβῆται μακρὰν αὐτῶν, ὅπου καὶ ἂν ὦσι. Καὶ ἂν χριστιανὴ γυνὴ ἤθελεν εὑρεθῇ μεταξὺ Μουσουλμάνων, ὁ Μουσουλμᾶνος νὰ τὴν εὐχαριστῇ καὶ νὰ τῇ παρέχῃ τὴν δύναμιν νὰ προσεύχηται εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

«Ὅστις παραβῇ ταῦτα καὶ πράξῃ τὰ ἐναντία ἐστὶ παραβάτης τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀποστόλου αὐτοῦ. Καὶ νὰ βοηθῶνται εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερῶν αὐτῶν.

«Καὶ τὸ παρὸν νὰ εἶνε βοήθεια εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς διαθήκης αὐτῆς. Καὶ νὰ μὴ ὑποχρεοῦται κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ φέρῃ ὅπλα, ἀλλὰ οἱ Μουσουλμᾶνοι ν' ἀμύνωνται ὑπὲρ αὐτῶν καὶ νὰ μὴ παραβῶσι ποτὲ τὴν διαθήκην ταύτην μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος.

«Μάρτυρες τῆς διαθήκης ταύτης ἣν ἔγραψεν ὁ Μωάμεθ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀβδουλλάχ, ᾧ ὁ Θεὸς δώῃ εὐλογίαν καὶ εὐχὴν εἰς πάντας τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὅσων ὑπεσχέθη, εἰσὶν ὑπογεγραμμένοι κάτωθεν».

Καὶ τὸ ἔγγραφον φέρει ἐν τέλει ὑπογραφὰς πολλῶν Ἀράβων, βεβαιούντων τὰ ὅσα δι' αὐτοῦ ὁρίζονται.

Ὑπὸ πολλῶν χρονογράφων καὶ σχολιαστῶν ἠμφισβητήθη ἡ γνησιότης τῆς περιφήμου ταύτης τοῦ Μωάμεθ διαθήκης (ἀχτιναμέ), καὶ διὰ τῆς ὁποίας τόσα προνόμια παραχωροῦνται εἰς τοὺς Σιναΐτας καὶ τοὺς καθόλου Χριστιανούς.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι αἱ ἀμφισβητήσεις δὲν εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξιαι, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι μαρτυρίαι, ἐπιβεβαιοῦσαι τὴν γνησιότητά του.

Καὶ πρῶτον ἡ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα περίσωσις τῶν κατὰ τὰς σχέσεις τοῦ Μωάμεθ πρὸ τὸ Σινᾶ, ὡςκαὶ αἱ σχέσεις, ἃς συνῆψε μετ' ὀρθοδόξων ἡγεμόνων ἄλλων μερῶν τοῦ Σινᾶ, ἀποτελοῦσιν ἀπόδειξιν, τὴν ὁποίαν ἐνισχύει ἡ εἰς αὐτὸ

τὸ Κοράνιον περιγραφή, ἐξ ἧς καταφαίνεται ἡ ἀκριβὴς τῶν αὐτόθι τόπων γνῶσις ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ.

Σπουδαιοτέραν σημασίαν ἀκόμη ἔχει τὸ ὅτι ὁ δεύτερος τοῦ «μεγάλου Προφήτου διάδοχος «ὁ τοποτηρητὴς τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Ἀποστόλου τοῦ Θεοῦ» καὶ συγγενής του Ὀμὰρ Χαττάπ, ὅτε παρεδόθη εἰς αὐτὸν ἡ Ἱερουσαλὴμ, τῷ 636, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν γένος (ὅπως ἀποκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἰδίου οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες) ἕτερον ἀχτιναμὲν ἔχοντα ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ οἰκτείρμονος καὶ ἐλεήμονος».

«Χάρις εἴη τῷ Θεῷ, τῷ ποιήσαντι ἡμᾶς ἐνδόξους διὰ τοῦ Ἰσλὰμ καὶ σώσαντι διὰ τῆς πίστεως καὶ ἐλεήσαντι διὰ τοῦ προφήτου αὐτοῦ Μωάμεθ,

«Τὸ παρὸν εἶνε γράμμα ἐμοῦ τοῦ Ὀμάρ, υἱοῦ Χαττάπ, καὶ ἐδόθη τῷ ἐντίμῳ καὶ σεβαστῷ πατριάρχῃ τοῦ βασιλικοῦ ἔθνους Σωφρονίῳ ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν, τῷ ἱερῷ τόπῳ τῆς Ἱερουσαλήμ, συνθήκη καὶ ὑπόσχεσις, ἀποβλέπουσα τοὺς ἐπισκόπους, ἱερεῖς, καλογήρους καὶ καλογραίας, ἔνθα ἤθελον εἶναι καὶ ἔνθα ἤθελον εὑρίσκεσθαι νὰ ἔχωσιν ἀσφάλειαν... καὶ νὰ ἀρθῶσιν ἀπὸ αὐτοὺς τὰ αἴτια τῶν ἐνοχλήσεων κατὰ τὴν ἣν ἔδειξαν ὑποταγὴν καὶ εὐπείθειαν... καὶ νὰ ἔχωσιν ἀσφάλειαν τὰ εὑρισκόμενα ἐκεῖ χριστιανικὰ ἔθνη, ἤτοι οἱ Ἴβηρες καὶ οἱ Χαμπέσιοι καὶ οἱ χάριν προσκυνήσεως ἐρχόμενοι Κόπται, Συριανοί, Ἀρμένιοι, Νεστοριανοί, Ἰακωβῖται καὶ Μαρωνῖται, οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὸν ῥηθέντα Πατριάρχην καὶ αὐτὸς νὰ εἶνε ὁ πρωτεύων πάντων, «διότι ἐδόθησαν παρὰ τοῦ τιμίου «καὶ ἀγαπητοῦ Προφήτου τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένου καὶ ἐδοξάσθησαν τῇ σφραγίδι τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρὸς καὶ προσέταξε νὰ ἔχωσιν εὔνοιαν καὶ ἀσφάλειαν..» Καὶ ἔσονται ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸ χαράτσι, τὸ καφάρι, τοὺς φόρους, ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπηρείας ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ ταῖς θαλάσσαις.»

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔγγραφον καὶ ἰδίως τὴν σπουδαιοτάτην του περίοδον «διότι ἐδόθησαν παρὰ τοῦ τιμίου καὶ ἀγαπητοῦ Προφήτου, τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένου καὶ ἐδοξάσθησαν τῇ σφραγίδι τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρὸς καὶ προσέταξε νὰ ἔχωσιν εὔνοιαν καὶ ἀσφάλειαν», ἀληθῶς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ὁ πρῶτος ἀχτιναμὲς καὶ κακῶς ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης του ὑπό τινων σχολιαστῶν.

Ἔχει δὲ ἐπίσης ἱκανὴν σημασίαν καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς ὡς βασιλικοῦ τοῦ γένους τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου, ἀποδιδόμενος, ἀπὸ τὸν δεύτερον διάδοχον τοῦ Μωάμεθ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἄραβος χρονογράφου ἡ διήγησις σαφῶς καὶ λεπτομερῶς ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιφήμου ἀχτιναμέ.

Μία ἀκόμη βαρύνουσα μαρτυρία — ἡ ἱστορικωτέρα καὶ ἀναμφισβήτητος— εἶνε ἡ τοῦ Σελὴμ τοῦ Α΄.

Ὅταν ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου ἡ Αἴγυπτος, τῷ 1516, ἐπεδείχθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν Σιναϊτῶν ὁ ἀχτιναμὲς τοῦ Μωάμεθ. Ἐκεῖνος δὲ περιχαρὴς τὸν ἔλαβεν καὶ ἐπιδαψιλεύσας εἰς αὐτοὺς τιμὰς καὶ χάριτας τοῖς ἔδωκεν ἐπίσημον ἀντίγραφον. Ταῦτα βεβαιοῖ συγγραφεὺς πολλοῦ κύρους, ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, κατὰ τὸν ὁποῖον «ὁ Σαλὴμ τοῖς ἔδωκε πρόγραμμα ἀσυδοσίας, κατὰ τὸν ἀχτιναμὲν τοῦ Μωάμεθ, μεθ' ὃν »αὐτῷ ἐφανέρωσαν, δοὺς καὶ ἴσον (ἀντίγραφον) τοῦ ἀχτιναμέ, τῇ ἰδίᾳ ὑπογραφῇ βεβαιούμενον »καὶ κρατήσας παρ' ἑαυτῷ τὸ πρωτότυπον, ἀποθήσων ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ ὡς μέγα τι, »ὡς ἔφη, «κειμήλιον» δωρησάμενος δι' αὐτὸ καὶ 400 φλωρία».

Ἀλλὰ καὶ ἅπαντες οἱ μετὰ τὸν Σελὴμ Σουλτᾶνοι ἀνεγνώρισαν τὸ γνήσιον τῆς ἱερᾶς ταύτης τοῦ Προφήτου διαθήκης καὶ ἀπένειμαν «εὔνοιαν καὶ ἀσφάλειαν εἰς τοὺς Σιναΐτας, ἀνανεοῦντες ἑκάστοτε τὸ ἔγγραφον, ἀφ' ἧς ἀνέβαινον εἰς τὸν θρόνον καὶ ἐφοδιάζοντες μὲ εὐμενέστατον βεράτιον (προνόμιον) τοὺς ἑκάστοτε ἀρχιεπισκόπους τοῦ Σινᾶ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τεθέντων τῶν ἐν Σινᾷ μοναχῶν ὑπὸ τὴν ἀμεσωτέραν τῶν

Ὀθωμανῶν προστασίαν, ἀνεκουφίσθησαν αἱ ταλαιπωρίαι των, ἂν καὶ ἡ προστασία αὕτη δὲν ὑπῆρξε διαρκής. Βραδύτερον (1690) ὁ Κιοπρουλούογλους βεζύρης Μουσταφᾶς, προκειμένης ἐκστρατείας, διέταξε βαρυτάτους φόρους καὶ χαράτσι καὶ εἰς τοὺς μοναχούς, κηρύξας πλαστὸν τὸ ἔγγραφον τοῦ Προφήτου πρὸς ἄρσιν τῶν δασμῶν, ἀφοῦ ὅμως—καὶ τοῦτο πρέπει νὰ σημειωθῇ—καὶ αὐτὰ τὰ εἰσοδήματα τῶν τζαμίων ὑπήγαγεν εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον.

Εἰς γενικὴν ὅθεν συγκεφαλαίωσιν δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ περιλάλητος σιναϊτικὸς ἀχτιναμὲς πράγματι ὑπῆρξε· τοῦτο δὲ δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ οὐδ' αὐτὸς ὁ μέγας ἐξερευνητὴς τῆς Ἀφρικῆς Στάνλεϋ, ὅστις εἰς τὸ περὶ Σινᾶ καὶ Παλαιστίνης βιβλίον του γράφει τὰ ἑξῆς: «Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποδείξῃ ἢ νὰ μὴ παραδεχθῇ τὴν παράδοσιν ἥτις ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μωάμεθ, ἐνῷ εἰσέτι ἦτο καμηληλάτης εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐπεσκέφθη τὸ μέγα Μοναστήριον, τὸ ὁποῖον τότε μόλις εἶχεν ἡλικίαν μιᾶς ἑκατονταετηρίδος. Εἶνε ὅμως καὶ ὄχι ἀδύνατος, δύναται δὲ μάλιστα νὰ καταλεχθῇ σχεδὸν μεταξὺ τῶν πιθανοτήτων, ἡ παράδοσις αὕτη, καὶ ἕνεκα τῶν ἐπανειλημμένων ὑπαινιγμῶν, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς τὸ Κοράνιον περὶ τῆς πέτρας τοῦ Μωϋσέως, περὶ τῆς ἱερᾶς κοιλάδος Γούβας, ὀνόματος ἤδη ἐκλείψαντος, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι ὑποσημαίνεται ἡ σημερινὴ κοιλὰς τῆς Μονῆς κ. τ. λ.»

Οἱ πόλεμοι, οἵτινες συχνὰ συνήπτοντο μεταξὺ τῶν περὶ τὸ Σινᾶ Ἀράβων ἐρημιτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς Αἰγύπτου, ὑπῆρξαν πάντοτε ἀφορμὴ ταλαιπωριῶν καὶ κακώσεων διὰ τοὺς Σιναΐτας.

Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται δεινὴ συμφορὰ κατὰ τὸ 1401. ὁπότε οἱ Αἰγύπτιοι στρατηγοί, κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐκστρατείαν των, ἐνόμισαν ὅτι ἐκρύπτετο ἐν τῇ Μονῇ χρυσὸς πολὺς καὶ ἄλλα πλούτη· ὡς ἐκ τούτου εἰσῆλθον εἰς τὴν Μονὴν καὶ διὰ βασάνων ἐζήτησαν τὰ ὑποτιθέμενα ἀπὸ τοὺς μοναχούς, φονεύσαντες δὲ τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην, ἐτράπησαν εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἀνατροπὴν παντὸς τοῦ προστυχόντος. Ἐπειδὴ τέλος οὐδὲν εὗρον, ἔσκαψαν τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Ἁγίαν Βάτον καὶ τὰ ἄλλα παρεκκλήσια καὶ οἰκήματα, ἕως οὗ ἀποκαμόντες ἀνεχώρησαν μὲ κενὰς τὰς χεῖρας, ἀφήσαντες θραύσματα μαρμάρων εἰς μνημεῖον τῆς ἀγριότητός των.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλων κακώσεων μακρὰ σειρὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς, τῆς ὁποίας οἱ μοναχοί, πολυπληθεῖς καὶ ταλαιπωρημένοι, εἶνε ἄξιοι θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἐγκαρτέρησιν, ἣν ἐπέδειξαν.

Οἱ Σταυροφόροι, οἱ ὁποῖοι ἔφερον γενικὴν μετατροπὴν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ (1099) διετάραξαν καὶ τὴν τάξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Παρεμβάντες ὅθεν καὶ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολήμων, ἀνεβίβασαν εἰς αὐτὸν ὡς πατριάρχην τὸν ἐπίσκοπον Πίσσης καὶ διῄρεσαν τὴν ὅλην Παλαιστίνην εἰς τέσσαρας μητροπόλεις, τὴν Τύρον, τὴν Καισάρειαν, τὴν Ναζαρὲτ καὶ τὴν Πέτραν μὲ ἐπισκοπὴν τὸ Σινᾶ. Οὕτως ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Σινᾶ ὑπήχθη ἐπὶ Σταυροφόρων εἰς τὴν Πέτραν.

Ἀλλ' οἱ ἐν Σινᾷ ἐπίσκοποι οὐδέποτε ἀνεγνώρισαν τὴν τοιαύτην ὑπαγωγήν των εἰς τοὺς Λατίνους πατριάρχας καὶ μητροπολίτας.

Ἕλληνες ἀείποτε ὄντες, ἀνεφέροντο οὐχὶ εἰς τοὺς ἱεράρχας τῶν Σταυροφόρων, οἵτινες κατεῖχον τὰς ἐν Παλαιστίνῃ ἐκκλησιαστικὰς ἕδρας, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐκλεγομένους νομίμους πατριάρχας τῆς Ἱερουσαλήμ, τῇ ἐπινεύσει τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕως οὗ, ἐξωσθέντων τῶν Λατίνων ἐκ τῆς ἁγίας Πόλεως (1186) ἤρξατο ἀποκαθισταμένη κατὰ μικρὸν ἡ τοῦ παρελθόντος τάξις καὶ ἱεραρχία.

Εἶνε ἀξία ἰδιαιτέρας σημειώσεως ἡ εὐλάβεια τῶν Ἐνετῶν Δογῶν πρὸς τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Σινᾶ, κατὰ τὰς σχέσεις, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἑκάστοτε μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων ἔπειτα (ὅταν ἔγεινεν ἐπισκοπὴ τὸ Σινᾶ), ἕνεκα τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς εἰς τὴν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἐνετῶν περιελθοῦσαν Κρήτην.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ Ἰωάννης Μῶτζεν (1451) χαρακτηρίζει εἰς ἔγγραφόν του τὴν Μονὴν «ὀφθαλμὸν τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ δεύτερον μετὰ τὸν πρῶτον, ὅστις εἶνε ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ τάφος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Τῷ 1799 τέλος ὁ μέγας Ναπολέων, ἀρχιστράτηγος τότε, κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἐκστρατείαν του, ἐξέδωκεν ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου πλεῖστα προνόμια παρεχώρει εἰς τὴν Μονήν, διατάσσων:

1) «Νὰ μὴ ἔχωσιν οὐδὲν δικαίωμα διαμονῆς ἢ ἀσύλου ἐν τῇ Μονῇ οἱ Ἄραβες Βεδουΐνοι.

2) «Ὅπου διαμένουσιν οἱ κληρικοὶ τοῦ Σινᾶ νὰ ἔχωσι τὴν ἄδειαν ἱεροπραξιῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐνοχλήσεως.

3) «Οὐδένα φόρον νὰ πληρώνωσι, δυνάμει εἰδικοῦ προνομίου, οὔτε ἄλλο τι δικαίωμα τελωνειακὸν ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν Μονὴν πραγμάτων ἢ τῶν ἐξαγομένων προϊόντων τῶν κληρικῶν κτημάτων καὶ κήπων.

4) «Νὰ νέμωνται ἀνενόχλητοι τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα τῶν ἰδιοκτησιῶν των.

5) «Νὰ μὴ καταβάλλωσι δικαστικὰ ἔξοδα ἢ ἄλλην ἀμοιβὴν δι' ἔκδοσιν ἀποφάσεων.

6) «Νὰ μὴ ὑπόκεινται εἰς οὐδεμίαν ἀπαγορευτικὴν διάταξιν.

7) «Νὰ μὴ ὑφίστανται οὐδεμίαν ξένην ἐπιρροήν».

Ἡ τήρησις τῆς διαταγῆς ταύτης ἀνετίθετο εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχάς, ἐξεδόθη δέ, διότι ὡς ἔλεγε τὸ ἔγγραφον, «ὁ Βοναπάρτης ἤθελε νὰ φανῇ εὔνους εἰς τὴν τοῦ Σινᾶ Μονήν».

Ἀλλὰ ποῖος ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν τῶν διαιτωμένων ἐν τῇ Μονῇ; Εἶνε γνωστὸν καὶ προκύπτει ἐκ διαφόρων ἱστορικῶν κειμένων, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν ὑπῆρξε ποικίλος κατὰ τὰς τελευταίας ἐποχάς.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφόρων, ἐπὶ παραδείγματι, τῷ 1336, ὑπῆρξαν περισσότεροι τῶν τετρακοσίων, βραδύτερον δὲ τῷ 1484 κατῆλθεν ὁ ἀριθμὸς μέχρις 80, καὶ ἀκόμη ἀργότερον τῷ 1546 εἰς 60. Τῷ 1579 τὸ Μοναστήριον ἦτο ἔρημον, ἐνῷ τῷ 1650 ὑπῆρχον πάλιν ἐν αὐτῷ 120 μοναχοί. Βραδύτερον τέλος ὁ ἀριθμός, ἐλαττούμενος ὁλονέν, κατῆλθεν ἔτι μᾶλλον, ἤδη δὲ πεντηκοντὰς μοναχῶν διαβιοῖ ἐκεῖ.

Ὁ ἑκάστοτε ἐκλεγόμενος ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μονῆς συμπράττει μετὰ τῆς λεγομένης «Ἱερᾶς Συνάξεως» ἥτις σύγκειται ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Μονῆς ἀδελφῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν μελῶν ποικίλει ἑκάστοτε ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, εἶνε δὲ ἐπιτετραμμένη αὕτη τὰ τῆς διοικήσεως τῆς Μονῆς, διορίζουσα, παύουσα, μεταθέτουσα, δανειζομένη, πωλοῦσα, ἀγοράζουσα, κατέχουσα καὶ διέπουσα τὴν μοναστηριακὴν ἀλληλογραφίαν, ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ Ἐκκλησιῶν καὶ Κυβερνήσεων.

Τὰ ἐπίσημα τῆς Μονῆς ἔγγραφα σφραγίζονται με τὴν μεγάλην της σφραγίδα, ἡ ὁποία, στρογγυλοῦ σχήματος, εἰκονίζει τὴν Βάτον, τὸ Σινᾶ, τὴν Μονήν, τὸν Μωϋσέα, τὸν Ἀαρὼν καὶ τὴν Ἁγίαν Αἰκατερίνην, φέρει δὲ γύρω τὴν ἐπιγραφήν: «†Τὸ Ἅγιον Μοναστήριον ἀπὸ τὸν μέγαν Ἰουστινιανὸν εἰς τὸ ἅγιον καὶ θεοβάδιστον Ὄρος, τὸ Σινᾶ. Ἐν ἔτει Χριστοῦ 529†».

'Αλλ' ἐγώ, πλάσμα εὔθραυστον, πῶς δύναμαι
νὰ κρύψω τὴν ὀδύνην τὴν σπαράσσουσαν
τὸ γυναικεῖον στῆθός μου, ὦ βασιλεῦ;
Φοβοῦμαι τὴν μαντείαν, καὶ δὲν δύναμαι
εἰς τῆς 'Αντιοχείας τὴν ἐκπόρθησιν
ὡς σὺ νὰ χαίρω, ἀφοῦ ταύτην πέπρωται
νὰ ἐπακολουθήσῃ τοῦ συζύγου μου
τὸ τέλος τὸ μοιραῖον.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

"Αφες, φίλη μου,
τοὺς ἀβασίμους τούτους φόβους σήμερον
καὶ τὸν χρησμὸν ἐκεῖνον, ὃν ἐχάλκευσεν
ὁ κλῆρος ἴσως κ' οἱ ἐχθροί μου μοναχοί.
"Αφες ἐν τῷ θριάμβῳ τῷ σημερινῷ
ν' ἀναπολήσω τώρα τοὺς θριάμβους μου
τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους, οὓς ἐτέλεσα
ἐκ Κρήτης ἐπιστρέψας, ὅτε στρατηγὸς
ἐγὼ μὲν ἤμην, καὶ βασίλισσά μου σύ.
Νἀναπολήσω τὰ πεδία τῶν μαχῶν
καὶ τὰς ἀγρύπνους νύκτας τῶν ἐφόδων μου,
καθ' ἃς σὲ εἶχον μόνον ὄνειρον γλυκὺ
σὲ μόνον ἄστρον τηλαυγές, παρήγορον!
Νἀναπολήσω τώρα, ὅτ' οἱ θρίαμβοι,
αἱ νίκαι, κ' αἱ ἁλώσεις καὶ τὰ τρόπαια,
τὸ πᾶν δι' ἓν σου βλέμμα μόνον ἔγειναν,
δι' ἓν μειδίαμά σου, ὅπερ ἔχυνεν
εἰς τοῦ τραχέως στρατηλάτου τὴν ψυχὴν
τὴν δρόσον τῆς γαλήνης καὶ τὸ ἄρωμα
τῶν 'Ηλυσίων. 'Ενθυμεῖσαι φίλη μου,
τοὺς εὐτυχεῖς ἐκείνους καὶ χρυσοῦς καιρούς;

ΘΕΟΦΑΝΩ

"Ω! ναί, τοὺς ἐνθυμοῦμαι, καίτοι ἔκτοτε
ὀκτὼ παρῆλθον ετη. Εἰς τὸν θρίαμβον
τὸν πρῶτον, ὃν ἐκ Κύπρου ἐτελέσαμεν,
ἐν ᾧ σὲ ἀνευφήμει σύμπας ὁ λαός,
ἐγὼ προσεμειδίων πρὸς τὸν ἥρωα,
ὃν ἠκολούθει ἔφιππος πλησίον του
ὁ συγγενής του 'Ιωάννης Τσιμισκῆς,
ἐπίσης θριαμβεύων καὶ αὐτός, ὡς σύ...

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

"Ω! μὴ προφέρῃς τὄνομά του!..

ΘΕΟΦΑΝΩ

Διατί;
Δὲν εἶν' ἀνεψιός σου; Τὸ Βυζάντιον
δὲν ἔσωσε πολλάκις παραπλεύρως σου,
μαχόμενος ἀνδρείως πρὸς τοὺς "Αραβας;

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, καὶ μοὶ ἦτο προσφιλής·
ἀλλ' ἀπορῶ, Αὐγοῦστα, πῶς μετέβαλες
τὸ πρὸς ἐκεῖνον μῖσος. 'Ελησμόνησες,
ὅτι ἐκεῖνον χάριν σου ἐξώρισα,
καὶ ὅτι οὐδὲν εἶχον ἐναντίον του
ἰδιαζούσης δυσμενείας αἴτιον;
Διότι τὸν ἐμίσεις, τὸν ἐμίσησα,
καὶ ὅλως ἀναιτίως τὸν ἐξώρισα,
διότι τὸ ἀπῄτεις. Πῶς συμβαίνει δέ,
νὰ μεταβάλλῃς πρὸς αὐτὸν αἰσθήματα;

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἡ ἐκ τῆς πρωτευούσης ἀπουσία του
μοῦ ἔσϐεσε τὸ μῖσος ἐναντίον του,
ὅπερ ᾐσθάνθην ἐκ τοῦ σκανδαλώδους του
καὶ ἀνειμένου βίου, ὃν διήγαγεν,
ἐν Παλατίῳ, νέος ὡς αὐτὸς ἀνήρ,
γενναῖος καὶ ἀνδρεῖος εἰς τὸν πόλεμον,
κ' ἐν μέσῳ τῶν ἐρώτων ἀπροσμάχητος!

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Βεϐαίως· πλὴν γνωρίζεις πῶς ἐτόλμησε
νὰ μ' ἐξυϐρίσῃ ὅταν τὸν διέταξα
ἐκ τῆς βασιλευούσης ν' ἀπομακρυνθῇ,
καὶ εἰς βαθμὸν τοιοῦτον θράσους ἔφθασεν,
ὥστε νὰ μ' εἴπῃ, πῶς ὀφείλω εἰς αὐτὸν
καὶ τὴν ζωήν μου καὶ τὸ σκῆπτρόν μου αὐτό.
Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶνε, πῶς ἠδύνατο,
μετὰ τοῦ Βρίγκα τοῦ εὐνούχου συμμαχῶν
νὰ μὲ ὑποσκελίσῃ, ἔτι καὶ αὐτὴν
νὰ καταλάϐῃ τὴν βασιλικὴν ἀρχήν.
Ἀλλ' ὅμως ὅταν ἐγενόμην βασιλεύς,
τὸν Τσιμισκῆν γενναίως δὲν ἀντήμειψα
μὲ τὴν πανστρατηγείαν τῆς Ἀνατολῆς;
Δὲν τὸν ἠγάπων ὡς υἱόν μου πάντοτε;

ΘΕΟΦΑΝΩ

Τὸ παρελθὸν λησμόνει πλέον, βασιλεῦ,
κ' ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, ἥτις ἅπαντα
τὸν βίον σου λαμπρύνει, νῦν εὐδόκησον
νὰ διατάξῃς τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ

ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἶνε ἄδικον
νὰ κατατρίϐῃ τὴν νεότητα μακρὰν
τῆς πρωτευούσης, νέος ὡς αὐτὸς λαμπρός,
καὶ τὴν ἀλκήν του τὴν ἀκαταγώνιστον,
θηρεύων κάπρους, ἐνῷ ἔπρεπεν ἐδῶ
τοῦ θείου του πλησίον νὰ παρίσταται,
ὅπως ἁρμόζ' εἰς ἄνδρα γένους εὐκλεοῦς.
Εἶνε τῳόντι ἄδικον, εἰς ἡδονὰς
τὸν βίον νὰ διάγῃ, ἐνῷ δύναται,
ὡραῖος ὅπως εἶνε καὶ περικλεής,
νὰ λάϐῃ τὴν καλλίστην σύζυγον ἐδῶ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ἔστω, Αὐγούστα, διατάσσω αὐθωρεί,
ἀφοῦ τὸ θέλεις. (*πρὸς τὸν Πραιπόζιτον Βασίλειον*)
Ὕπαγε, Βασίλειε,
τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν προσκάλεσον
νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ τῆς ἐξορίας του
εὐθὺς ἀπόψε. Ὕπαγε, κ' εἰπὲ αὐτῷ,
ὅτι θὰ εὕρῃ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτὰς
τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ θείου του.

(*ὁ Βασίλειος φεύγει*)

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ

Ἀλλὰ
νομίζω, αὐτοκράτορ βασιλεῦ, πολὺ
πρὸς τοῦτο σπεύδεις...

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Σίγα! παρατήρησιν
δὲν δέχομαι καμμίαν...

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ

'Αλλὰ λησμονεῖς
τὰς ὕβρεις...

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

'Ενθυμοῦμαι τὴν ἀνδρείαν του
καὶ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς προσέφερεν
εἰς τὴν πατρίδα. Βασιλεὺς μνησίκακος,
εἶνε κακὸς μονάρχης.

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ

Εἴθε, βασιλεῦ,
νὰ μὴ μετανοήσῃς...

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Εἰς τὸν βίον μου
δὲν συνειθίζω νὰ μετανοῶ ποτὲ
διὰ γενναίαν πρᾶξιν. Παῦσον, σίγησον!

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ (καθ' ἑαυτόν)

Τί ἄρα ἡ Αὐγούστα νὰ τεκταίνεται;

(Εἰσέρχεται ὁ Μ ο ν α χ ό ς, ὅστις ἐγχειρίζει ἐπιστολὴν εἰς τὸν Νικ. Φωκᾶν καὶ γίνεται ἄφαντος).

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ (ἀναγινώσκει).

«Ὁ θάνατος σου προσεγγίζει, βασιλεῦ!

(Ὅλοι ταράσσονται)

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ

Συλλάβετέ τον! Σπεύσατε καὶ φέρετε
τὸν μοναχὸν ἐκεῖνον τὸν παμμίαρον!

ΝΙΗΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ (ἡσύχως).

'Αφήσατέ τον! Εἶνε ἄλλων ὄργανον.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Νομίζουν, ὅτι δύνανται νὰ θίξωσι
τὰ χάρτινά των βέλη τὸ χαλύβδινον
τοῦ Νικηφόρου στῆθος, ὅπερ ἄτρωτον
ἀφῆκεν τόσους χρόνους ἡ δαμασκηνὴ
ἀμφίστομος ρομφαία; Μὴ νομίζουσι,
πῶς νεῦρα φόβου εἶνε δυνατὸν ποτε
νὰ συγκινοῦν τὸν μέγα δορυκτήτορα
τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Κρήτης; Μὴ φρονοῦν
ὅτι αἱ τρίχες αἱ λευκάζουσαι αὐταί,
τὸ μένος μεταβάλλουν τὸ λεόντειον;
'Εὰν νομίζουν τοῦτο οἱ ἀόρατοι
ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, τότε δράμετε,
ταχεῖαι λεγεῶνες τῶν Σαρακηνῶν,
ἐκ τῆς 'Ασίας μὲ πυκνὰς τὰς φάλαγγος
κατὰ τοῦ Βυζαντίου! Ρῶσσοι, Βούλγαροι,
μὲ τὸν βαρύν σας ὁπλισμόν, ὁρμήσατε
κατὰ τῆς πρωτευούσης, κ' ἐκδικήσατε
τόσων αἰώνων ἧτταν καὶ ταπείνωσιν.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ὦ χρυσορρῆμον στόμα τῆς συζύγου μου,
τοῦ ἔρωτός μου δέχθητι τὸν ἀσπασμόν!

(Τὴν ἀσπάζεται).

ΑΠΑΝΤΕΣ

Θεὸς φυλάξοι τὸν θεοσεβέστατον
παμβασιλέα Νικηφόρον ὑγιᾶ!

('Ακούονται μακρόθεν ἦχοι σαλπίγγων καὶ ἀπευφημίαι λαοῦ).

Ο ΔΙΑΓΓΕΛΕΥΣ

Οἱ νικηφόροι στρατηγοὶ προσέρχονται.

(Παρελαύνουν τὰ τροπαιοῦχα στρατεύματα καὶ τὰ πλήρη λαφύρων ἅρματα. 'Εν μέσῳ αὐτῶν οἱ δύο τροπαιοφόροι Μιχαὴλ Βούρτζης καὶ Πέτρος ὁ στρατοπεδάρχης, οἵτινες πλησιάζουν καὶ ὑποκλίνονται πρὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Αὐγούστας.)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Προσαγορεύω τοὺς στρατάρχας τοὺς κλεινοὺς
καὶ τοῖς ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου
καὶ σφίγγω τὴν γενναίαν ταύτην χεῖρά σας,
ἥτις καιρίως ἔπληξε τοὺς Ἄραβας,
κ' ἐλάμπρυνε τὸν θρόνον καὶ τὸ κράτος μου.

(Οἱ στρατηγοὶ κλίνουσι τὸ γόνυ καὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης).

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ (πρὸς τὴν Θεοφανώ).

Τόσης χαρᾶς πληροῦται ἡ καρδία μου,
ὥστε νομίζω πῶς ἐτέλεσα ἐγὼ
τὸν κατὰ τῶν 'Αράβων θρίαμβον αὐτόν.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἷς μόνον λείπει ἐκ τῆς εὐτυχίας μας....

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ποῖος, φιλτάτη :

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ὁ καλὸς ἀνεψιός,
ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

ΝΙΚΗΣΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

'Αλλ' αὔριον
ἐδῶ θὰ εἶνε.

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ (καθ' ἑαυτόν).

Ἡ ἀνάκλησις αὐτὴ
τί ἆρά γε σημαίνει ; Θὰ ἐπαγρυπνῶ.

('Ανακρούεται πάλιν ὁ βασίλειος παιάν. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ἡ Θεοφανὼ μετὰ πάσης τῆς ἀκολουθίας ἐξέρχονται, καταπιπτούσης ἠρέμα τῆς αὐλαίας).

Τέλος τῆς Α' Πράξεως.

ΠΡΑΞΙΣ Β'.

Τὰ παλάτια τοῦ Βουκολέοντος. Τὰ βασίλεια δώματα.

ΣΚΗΝΗ Α'.

Θεοφανὼ καὶ ὁ Πραιπόζιτος Βασίλειος

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἦλθε λοιπόν; Τὸν εἶδες; Εἶνε ὁ αὐτὸς
ὅπως καὶ πρώην; Λέγε! Σοῦ ὡμίλησε
περὶ ἐμοῦ ἢ μήπως ἔτι μὲ μισεῖ;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Μῖσος, Αὐγούστα, δὲν πιστεύω κατὰ σοῦ
αὐτὸς νὰ τρέφῃ· τοὐναντίον μάλιστα...
ἐλπίζω, τρυφερώτερα αἰσθήματα
πρὸς σὲ νὰ τρέφῃ...

ΘΕΟΦΑΝΩ *ἐν συγκινήσει)*

Πόθεν τὸ ἐνόησας;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Γνωρίζεις, εἶνε τόσον προφυλακτικὸς
καὶ συνετὸς τοσοῦτον, ὥστε δύσκολον
εἰς τῆς ψυχῆς του νὰ εἰσδύσῃς τ' ἄδυτα.
Οὐχ ἧττον, ὅταν περὶ σοῦ ὡμίλησα
εἰς τ' ὄνομά σου στεναγμὸν βαθύτατον
ἐξέπεμψε.

ΘΕΟΦΑΝΩ *(ζωηρῶς).*

Τῳόντι ἀνεστέναξε;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Καὶ ἄλλοτε, Αὐγούστα, σοῦ ὡμίλησα
περὶ τοῦ Ἰωάννου. Ὅ,τι ἐξελάμβανες
είποτε ὡς μῖσος ἐναντίον σου,
ἦτο εἰς τὴν ψυχήν του πάλη φοβερὰ
ἔρωτος λάβρου καὶ πυριφλεγοῦς πρὸς σέ,
καὶ ἀκραιφνοῦς φιλίας πρὸς τὸν θεῖον του,
τὸν Νικηφόρον, καὶ συμμαχητὴν αὐτοῦ
καὶ φίλον του συνάμα.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ὦ Βασίλειε,
ἂν ὅ,τι λέγεις εἶνε ὄντως ἀληθές,
κ' εἰς τὴν ψυχήν του τὴν μεγάλην δι' ἐμὲ
αἴσθημα τρέφει, ὄχι, ὄχι ἔρωτος,
ἀλλὰ καὶ μόνον διαφέροντος ἁπλοῦ,
τότε ὤ! τότε, μοὶ δωρεῖς Παράδεισον
τὴν ὥραν ταύτην εἰς τὸ καῖον στῆθός μου,

ὅπερ εἰς Ἅδην σκοτεινὸν μετέβαλεν
ὁ πρὸς ἐκεῖνον ἔρως.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Εἶνε δυνατόν,
Αὐγούστα, μόνον ἅπαξ νὰ σὲ ἴδῃ τις
καὶ νὰ μὴ ἀγαπήσῃ τῶν βασιλισσῶν
τὴν περικαλλεστέραν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς;
Τίς δὲν ἐτρώθη ἐκ τῶν ὑπερφυσικῶν
τοῦ κάλλους σου θελγήτρων ; Εἶσαι τοῦ λαοῦ
θυγάτηρ κ' ἓν σου βλέμμα ἤρκεσεν εἰς τὸν
υἱὸν νὰ ρίψῃς τὸν πορφυρογέννητον
τοῦ Κωνσταντίνου κ' ἔγινες βασίλισσα.
Τίς ἤθελε πιστεύσει ὅτι ὁ τραχὺς
ὁ Νικηφόρος, τῶν πολέμων ὁ ἀνήρ,
ὅστις πεντηκοντούτης ἦν ἀνέραστος,
κ' ἐσκέπτετο νὰ ζήσῃ ὡς καλόγηρος,
θὰ ἔπιπτεν ὡς δοῦλος εἰς τοὺς πόδας σου;
Καὶ θέλεις, νέος τρυφερὸς κ' εὐαίσθητος
ὡς εἶν' ὁ Ἰωάννης, νὰ μὴ αἰσθανθῇ
τοῦ ἔρωτος τὰ βέλη πρὸ τοῦ κάλλους σου
τοῦ θεσπεσίου;

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ὢ! κανένα ἐπὶ γῆς,
Βασίλειε, κανένα ἡ δυσάλωτος
ψυχή μου δὲν ἠράσθη μέχρι σήμερον
ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ μόνου. Κόρη ἀφανής,
εἰς θρόνον ὑψωθεῖσα, καίτοι ἔνδον μου
δὲν ἐκορέσθη ἔτι ὁ διάπυρος

τῆς φιλαρχίας πόθος, τόσον ἐμμανῶς
ἠγάπησα ἐκεῖνον καὶ τὸν ἀγαπῶ,
ὥστε τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας μου
εἶνε τῆς αὔρας ζωογόνον φύσημα
ἀπέναντι τῆς λαύρας τῆς ἀγάπης μου.
Μόνος ἐκεῖνος ἔμεινεν ἀνάλγητος
ἐνώπιόν μου, καίτοι κατενόησε
τὸν ἔρωτά μου! Μόνος εἶχε δύναμιν
ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὸ ἀπροσμάχητον
τῶν ὀφθαλμῶν μου φίλτρον, ὁ ἀτίθασσος!..

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἀλλὰ κ' ἐκεῖνος, ἄνασσα, σὲ ἀγαπᾷ,
καθὼς μαντεύω. Ὅμως, διεστάθμισας
καλῶς τὰς συνεπείας; Ἂν ὁ βασιλεὺς
ζηλοτυπίας τέλος αἰσθανθῇ νυγμοὺς
κατὰ τοῦ Ἰωάννου; Τῆς ἀγάπης του
τὸ ἄμετρον γνωρίζεις...

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἡ ἀγάπη του
μοῦ εἶνε βάρος ἐφεξῆς δυσβάστακτον,
Βασίλειε, καὶ πάντα τώρα δύνασαι
νὰ μάθῃς. Ἡ ψυχή μου ἐναντίον του
τοσοῦτον τρέφει μῖσος, ὅσον ἔρωτα
διὰ τὸν Ἰωάννην, καὶ γνωρίζεις σύ,
ὁ ἔμπιστός μου φίλος, ὁ δοκιμασθεὶς
ὡς ἐν χωνευτηρίῳ ἄδολος χρυσός,
ὁ σύμβουλός μου, ἐὰν δύναταί ποτε
νὰ ζῇ ἐκεῖνος, ὅστις τῆς Θεοφανοῦς

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. θ — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. θ.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,20
2).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1,—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2,—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1,—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατὸς	»	0.10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1,—
9).	**Χ. Χρηστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
10).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0,10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	»	1,—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0,50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14).	**Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15).	**Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1,—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2,—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1,—
19).	A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20).	O. de Bezobrazow.—Notes sur la Question d'Orient.	»	0,50
21).	**Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22).	**Ρώδδου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2,—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0.10
28).	**Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1 —
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1,—
30).	**Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1,—
31).	**Ἰ. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	»	1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	»	7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	2.—

Τὰ ταχυδρομικὰ εἰς βάρος τῶν ἀγοραστῶν.

κ. Ἀλέξανδρον Πιπινέλην
Κύμην

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ι' Τεῦχος 111ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1907 Μαρτίου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1907

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Φεβρουαρίου).

Αἱ Μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀποτελέσματα αὐτῶν.

Audaces fortuna juvat, ἐπίστευον οἱ Ρωμαῖοι, ὁ μεθοδικώτατος ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν κατακτήσεων λαὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἡ τόλμη δὲν εἶνε κοινὴ ἀρετὴ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐμπνέει καὶ ἐνισχύει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὡς ἄτομον καὶ ὡς σύνολον. Τὰ μεγαλήτερα τῶν ἔργων τῆς ἱστορίας εἶνε ἀποτελέσματα τῆς τόλμης ἑνὸς ἀνθρώπου, ἢ ἑνὸς λαοῦ. Ὁ διστάζων, ὁ ἐπιφυλασσόμενος μαρτυρεῖ ψυχικὴν ἀδράνειαν, ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης εἰς ἑαυτόν, ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀξιώσεών του, περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς πραγματώσεως. Διὰ τῆς τόλμης, καὶ μόνον διὰ τῆς τόλμης, ἐξελίσσεται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ τῆς τελευταίας τριακονταετίας, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἱδρύσεως τῆς ἡγεμονίας, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν ἡγεμονίαν, μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὁποία τυγχάνει ἡ δύναμις τῆς τόλμης καὶ τὰ ἀποτελέσματα, ὅσον καὶ ἂν τὰ πράγματα εἶνε ἀντίστροφα. Ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ πρὸς τῇ τόλμῃ ἔθηκεν εἰς ἐνέργειαν καὶ τὴν δεξιότητα, τὴν μέθοδον, δι' ἧς κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ κατὰ τὴν διαρρεύσασαν τριακονταετίαν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐν Εὐρώπῃ δημοσίας γνώμης. Δὲν δύναμαι ἢ νὰ θαυμάσω τὴν πολιτικὴν ταύτην.

Ὡς κατέδειξα ἤδη ἀνωτέρω, ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἅμα τῷ πραξικοπήματι τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῇ ὑπὸ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης ἀναγνωρίσει τοῦ τετελεσμένου τούτου γεγονότος, ἔστω καὶ ἂν ἦτο μονονουχὶ παραβίασις τῶν στοιχειωδεστάτων κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου, κανόνων τεθειμένων καὶ κυρωθέντων ἐπισήμως πρὸ ὀκταετίας μόλις ὑπ' αὐτῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, αὐτῶν τῶν ὑπουργῶν, ὧν τινες εἶχον μετάσχῃ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου, ἡ εὐτυχήσασα καὶ ἐπὶ τῇ πράξει ταύτῃ ἐπευφημηθεῖσα Βουλγαρία ἐπελάβετο τῆς διεκδικήσεως τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς Συνθήκης. Πλέον ἢ ἅπαξ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἐν πάσῃ δεδομένῃ περιστάσει, τὰ ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ κομιτᾶτα καθώριζον δι' ὑπομνημάτων καὶ κανονι-

σμῶν, ὑπ' αὐτῶν συντεταγμένων, τὰς ἐθνικὰς ἀξιώσεις ὑπὲρ μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῷ νομῷ τῆς Ἀδριανουπόλεως συμφώνως τῷ εἰρημένῳ ἄρθρῳ. Ἤδη, ἐν ἔτει 1903, καθ' ὃν χρόνον ἐλυμαίνοντο αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐφηρμόζετο ἡ μέθοδος τοῦ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἐξαναγκασμοῦ τῶν πληθυσμῶν αὐτῆς, ἵνα μετάσχωσι τοῦ κινήματος τῶν ἐπιδρομέων, παρὰ τὰς φαινομενικὰς ἢ πραγματικὰς διαμαρτυρίας καὶ νουθεσίας ἐνίων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὅπως κατευνασθῇ τὸ ἐπαναστατικὸν στοιχεῖον ἐν Βουλγαρίᾳ, διότι ἔμελλον αὐταὶ αἱ Δυνάμεις, καὶ δὴ ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία, νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν μακεδονικῶν πληθυθμῶν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν προσηκουσῶν μεταρρυθμίσεων, τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα ἐξηκολούθουν μετὰ ζήλου τὸ ἀνόσιον αὐτῶν ἔργον ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ δὲν ἐκάθευδεν. Ἡ μέθοδος αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων, καὶ πρὸς τοῦτο καθῆκον εἶχε νὰ παρασκευάζῃ τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ 1902 συνήρχετο ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ νέον μακεδονικὸν συνέδριον, ἐν ᾧ ἐλαμβάνοντο αἱ ἑπόμεναι ἀποφάσεις :

«Ὅρια τῆς Αὐτονόμου Ἐπαρχίας.

«Τὰ σημερινὰ Βιλαέτια Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Σκοπίων θέλουσιν ἀποτελέσῃ ἓν Βιλαέτιον, μετὰ πρωτευούσης τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μετὰ τῶν ἑπομένων ὁρίων :—Γραμμὴ καταλείπουσα τὸ σερβικὸν ὅριον παρὰ τὴν Βράνυαν καὶ ἀκολουθοῦσα τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῶν Καζάδων Πρεσόβου, Κουμανόβου, Κασσανὶκ καὶ Τετσούσκ, *Τετόβου* ἢ τουρκ. *Καλκάνδελε* [τουτέστι νοτιοδυτικῶς κατὰ μῆκος τῆς κορυφαίας γραμμῆς τοῦ Καρὰ Δάγ—Σκάρδου,—πρὸς τὸν Μέλανα Δρῖνον ἐπὶ τῆς ἀλβανικῆς ὄχθης, *οὕτως ἐξαιρουμένων Πριστίνης, Πρισρένης καὶ Παλαιᾶς Σερβίας]*. Ἐκεῖθεν κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν ὁρίων τῶν Καζάδων Καστορίας, Καϊλαρίου, Βοδενῶν καὶ Βερροίας, (εὐθὺ πρὸς ἀνατολὰς κατὰ μῆκος τοῦ ἐσχάτου μεσημβρινοῦ ὁρίου τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς), εἰς τὴν Βίστριτσαν—Ἀλιάκμονα—καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἐκεῖθεν τὴν παραλίαν, περιλαμβανομένης τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, εἰς τὸ στόμιον τῆς Μυέστας ἢ Καρασοῦ—Νέστου—[ἐπὶ τῆς θρακικῆς ὄχθης] καὶ ὑπερβάντι αὐτὸν εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ παραποταμίου, ἐφ' ἧς κεῖται ἡ Ραδιβόσκ, καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ εἰς τὰ σύνορα τῆς Ρωμυλίας, [ἐν κατευθύνσει πρὸς βορρᾶν, *ἐξαιρουμένης τῆς Ροδόπης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ Πομάκων. Ἡ τοιαύτη ἐπαρχία ἐγκλείει πάντως τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Χαλκιδικῆς τουρκικὰς περιφερείας, αὐτὴν τὴν Χερσόνησον, ἥτις εἶνε καθαρῶς ἑλληνική, τοὺς Ἕλληνας, ἐξηλληνισμένους Βλάχους καὶ Βουλγάρους τοῦ Βιλαετίου Μοναστηρίου, τοὺς Ἕλληνας τῆς Καβάλας καὶ τῆς παραλίας καὶ τοὺς Σέρβους καὶ Ἀλβανοὺς τῶν Σκοπίων*].

Ἀλλ' ἀξιοῦται ὅτι τὸ ὅριον τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὰς βέλψεις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου (Conférence) ἐν ἔτει 1876, κατὰ τὸ πρωτόκολλον II τῆς κατὰ τὴν 16]28 Ὀκτωβρίου συνεδρίας καὶ τῶν τοῦ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου (Congrès)? Πρωτόκολλον XIII].

Διοίκησις.

»2. *Βαλῆς διορισθήσεται ἐπὶ πέντε ἔτη ἀνήκων εἰς τὴν κρατοῦσαν φυλὴν* (τουτέστι Βούλγαρος. Ἴδε Réglement Organique de la Bulgarie, article 4, §§ 1-6).

»3. Ὁ Βαλῆς διοικήσει βοηθούμενος ὑπὸ Συνελεύσεως, ἐκλεγομένης ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λαοῦ, μετὰ εἰδικῶν ἐγγυήσεων τῶν δικαίων τῆς μειοψηφίας καὶ πλήρους νομοθετικῆς ἐξουσίας. [Πρβ. Σχέδιον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1876 Συνόδου, ἄρθρον 1 §§ 1-17. Τὸ κείμενον δὲν ἔχει σαφῶς ὁπότερος τῶν δύο ὁ Βαλῆς, ἢ ἡ Συνέλευσις, θέλει ἔχῃ «πλήρη ἐξουσίαν»· ἀλλὰ τοῦτο, ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν].

Πολιτικὰ δικαιώματα.

» 4. Τὸ πρόσωπον καὶ ἡ περιουσία παντὸς πολίτου ἀσφαλίζονται αὐτῷ· λογοκρισία τύπου ἀπαγορεύεται Πρβ. Σχέδιον τῆς διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν Ἐπιτροπῆς, κεφ. 1 §§ 4-11-15].

Πολιτικὴ ὑπηρεσία.

» 5. *Πάντες οἱ ὑπάλληλοι ἐκ τῆς ἐπικρατούσης φυλῆς [Βούλγαροι].* Οἱ ἀνώτεροι διορίζονται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, προτεινόμενοι ὑπὸ τοῦ Βαλῆ. [Πρβ. Συνόδου Κωνσταντινουπ. Κεφ. 1, ἄρθρον 21 καὶ Κεφ. 16].

Γλῶσσα.

6. *Ἡ γλῶσσα τῆς ἐπικρατούσης φυλῆς ἐν ἰσότητι πρὸς τὴν τουρκικὴν ἐπισήμως* [Πρβ. Συνόδου Κωνστ., κεφ. 1, ἄρθρον 22].

Ἐκπαίδευσις.

» 7. *Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ ἀφεθήσεται ὁλοσχερῶς εἰς τὴν φροντίδα τῶν οἰκείων ἐκπαιδευτικῶν ὀργανισμῶν. [Ἡ τοιαύτη παραχώρησις πρὸς τοὺς μὴ Βουλγάρους εἶνε ἡ μόνη διὰ τὴν παροῦσαν ἐκπαιδευτικὴν ὀργάνωσιν, θέλει δ' ἐγκαταλειφθῇ ἢ καταργηθῇ ἐν περιπτώσει ἐνισχύσεως τοῦ σχεδίου τούτου.* Πρβ. τουρκικὸν ἐκπαιδευτικὸν νόμον τοῦ ἔτους 1836[.

Ἀστυνομία.

» 8. Εἰς προφύλαξιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς τάξεως. *Ἀστυνομία συγκροτηθήσεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βαλῆ, ἐκλεγομένη ἐκ τῆς ἐν ἑκάστῳ τόπῳ φυλῆς καὶ ἀριθμητικῶς ἀναλογιζομένη πρὸς αὐτὴν κατὰ λόγον 1 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ τοπικοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ. Οἱ ἀξιωματικοὶ διορίζονται ὡς οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι.* [Ἴδε ἄρθρον 5.] [Τοῦτο ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἄρθρου 8 § 3 τοῦ Σχεδίου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου].

Οἰκονομικά.

» 9. Ὁ προϋπολογισμὸς καὶ οἱ φόροι ὁριστέοι ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως. 25 τοῖς ἑκατὸν πληρωτέον τῷ αὐτοκρατορικῷ ταμείῳ, τὸ δ' ὑπόλοιπον ἅπαν δαπανητέον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ. [Ἴδε Σχεδ. Συνόδου Κωνστ. 5 § 11].

Ἐκτέλεσις.

» 10 Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἐκτελεσθήσονται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ad hoc.

Ἀμνηστία

» 11. Πλήρης ἀμνηστία εἰς πάντας τοὺς πολιτικῶς ἀδικήσαντας, ἢ καταδικασθέντας, ἢ ὑπὸ κατηγορίαν [Πρβ. ἄρθρον 9 Σχέδιον Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως]. [1]

Τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο πρόγραμμα ἔπρεπε νὰ τύχῃ πραγματώσεως ἐν Μακεδονίᾳ τὸ πρῶτον, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀδριανουπόλεως μετὰ ταῦτα, per fas et nefas, οὐχὶ μόνον διὰ τῆς κατηχήσεως καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ, ὡς μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου κατ' ἐξοχὴν ἐπεδιώχθη, ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, διὰ πάσης βίας καὶ κακουργίας. Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ὑπεκρίνετο ἄγνοιαν τῶν συμβαινόντων, τὸ πολὺ πολὺ προέβαινεν εἰς μέτρα ἀκίνδυνα πρὸς περιορισμὸν δῆθεν τῆς δράσεως τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων, τῶν ἑδρευόντων ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς χώρας, ὑποδαυλιζόντων τὸν φανατισμὸν τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου ἐν τῇ ἀνθελληνικῇ αὐτοῦ ὁρμῇ καὶ ἐν ταῖς μακεδονικαῖς κακουργίαις. Μετὰ τοσαύτης δὲ τέχνης προσεποιεῖτο ἡ κυβέρνησις αὕτη, ὥστε μονονουχὶ ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν ἁπλουστέρων, ὅτι ἀληθῶς ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν κομιτάτων διετέλουν ἐν ἀντιθέσει. Ἡ κυβέρνησις μάλιστα τοῦ Τσάρου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ἐπὶ τοσοῦτον εὐηρεστήθη ἐπὶ τῇ πολιτικῇ ταύτῃ τῆς ἐπισήμου Βουλγαρίας, ὥστε ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ πλήρη τὴν ἐπιδοκιμασίαν αὐτῆς πρὸς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν

1) Αἱ ἐν ταῖς ἀγκύλαις ἐπεξηγηματικαὶ σημειώσεις ἐτέθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικῆς πρεσβείας (Ἴδε *Γνασίου Μακεδνοῦ* Μακεδονικὴ Κρίσις, Μεταρρύθμισις σελ. 27, 28).

ἐπὶ τοῖς ἐπ' ἐσχάτων ἐνεργηθεῖσι κατὰ τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων. Ταῦτα ἐν τούτοις ἠδιαφόρουν, κηρύττοντα ἐν τοῖς καθ' ἑκάστην ὀργανουμένοις πατριωτικοῖς Συλλαλητηρίοις, ὅτι «ἡ μακεδονικὴ ὑπόθεσις δὲν ἀνακόπτεται ὑφ' οἱασδήποτε κυβερνητικῆς δράσεως καὶ ὅτι οἱ διευθύνοντες ταύτην θέλουσιν ἐκβιάσῃ τὴν χεῖρα τῶν Δυνάμεων, καθιστῶντες τὴν ὕπαρξιν τῶν Εὐρωπαίων ἀδύνατον.»

Ἐνῷ τοιαῦτα ἐβουλεύοντο καὶ εἰργάζοντο οἱ ἡγέται τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, διετέλει δ' ἀνάστατος ἅπασα ἡ ὑπ' αὐτῶν ὀνομαζομένη Μακεδονία, δηλαδὴ οἱ νομοὶ τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Μοναστηρίου καὶ τοῦ Κοσσόβου, καὶ ἐξηπλοῦτο ἡ ἀναρχία καὶ ἐν αὐτῷ τῷ νομῷ τῆς Ἀδριανουπόλεως, δηλαδὴ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης, ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη, εἰλικρινῶς ἢ μὴ βουλευομένη, ἀνέθετεν εἰς τὰς δύο μᾶλλον ἐνδιαφερομένας Δυνάμεις, τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν, νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ διαγράψωσι· σχέδιον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ. Πρὸς τοῦτο συνῆλθον ἐν Muerzsteg οἱ μονάρχαι τῶν κρατῶν τούτων. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς Συνδιασκέψεως ὑπῆρξεν ἡ συνεννόησις πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν προσηκουσῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ χειμαζομένῃ χώρᾳ. Ἐφρόνουν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅτι θὰ καθίστατο δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις σχετικῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ, μέχρις οὗ ὡριμάσῃ τὸ ζήτημα, δηλαδὴ μέχρις οὗ καταστῇ ἐφικτὴ ἡ λύσις αὐτοῦ, οὐχὶ βεβαίως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀτυχῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐχόντων κατακτητικὰς βλέψεις ἐπὶ τῆς περιμαχήτου χώρας.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν τῇ 21 Φεβρουαρίου 1903 ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν ἀμφοτέρων τῶν συνδιασκεφθεισῶν Δυνάμεων τὸ ὁριστικὸν σχέδιον τῶν Μεταρρυθμίσεων, ὑπὲρ οὗ συνηγόρει καὶ ἡ λοιπὴ ἐπίσημος Εὐρώπη. Τῇ εἰκοστῇ δὲ τρίτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐξεδίδετο ὁ σουλτανικὸς Ἰραδές, ὁ δεχόμενος τὸ σχέδιον ἀτροπολόγητον, οὕτως ἔχον :

«Αἱ κυβερνήσεις Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσσίας, ὁρμώμεναι ἐξ εἰλικρινοῦς ἐπιθυμίας, ἵνα τεθῇ τέρμα εἰς τὰς ταραχὰς τὰς ἀπὸ τινος χρόνου ἐν τοῖς Βιλαετίοις Θεσσαλονίκης, Κοσσυφοπεδίου καὶ Μοναστηρίου κρατούσας, κατέληξαν εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ τοιοῦτος σκοπὸς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ μεταρρυθμίσεων, ἱκανῶν ὅπως βελτιώσωσι τὴν θέσιν τῶν ἐν τοῖς Βιλαετίοις τούτοις οἰκούντων λαῶν. Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν πρὸ μικροῦ γενομένων ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἀνακοινώσεων πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτάς, αὐτὴ ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἀνεγνώρισε τὴν ἀνάγκην σκέψεως περὶ τρόπου ἀκριβεστέρας τηρήσεως τῶν νόμων καὶ καταπαύσεως τῶν ὑφεστωσῶν καταχρήσεων. — Αἱ κυβερνήσεις Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσσίας, ἀναγράφουσαι τὰς ἀγαθὰς ταύτας προαιρέσεις, φρονοῦσιν ἐν τούτοις ὅτι, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς συντηρήσως εἰρήνης καὶ τάξεως ἐν ταῖς ἄνω μνημονευθείσαις περιφερείαις, πλείστου λόγου ἀξία ἤθελεν εἶναι ἡ συμπλήρωσις τῶν νεωστὶ ἐκδοθεισῶν διατάξεων· ὑπὸ ταύτης δὲ τῆς σκέψεως κινούμεναι, ὁμο-

φώνως κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀνάγκη ἵνα συστηθῇ τῇ Αὐτοκρατορικῇ Ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει εἰσαγωγὴ ὁρισμῶν τινων, ἐν συνόψει ἐχόντων ὧδε: —Ἐπὶ τῷ τέλει ἐξασφαλίσεως ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν τῷ Γενικῷ Ἐπιθεωρητῇ ἐντολήν, οὗτος θέλει διατηρεῖσθαι ἐν τῇ θέσει ἐπὶ τεταγμένον ἀριθμὸν ἐτῶν, προκαθορισθησόμενον· πρὸ δὲ τῆς παρελεύσεως τῆς περιόδου ταύτης δὲν θέλει ἀνακαλεῖσθαι ἄνευ προτέρας ἐπὶ τούτου γνωμοδοτήσεως τῶν Δυνάμεων. Οὗτος ἔχει δικαίωμα διαθέσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ Στρατοῦ, ἐὰν ἡ φύλαξις τῆς δημοσίας τάξεως ἀπαιτῇ τοῦτο, μὴ ὑποχρεούμενος ἐν ἑκάστῃ εἰδικῇ περιπτώσει ν' ἀνατρέχῃ πρὸς τὴν Κεντρικὴν Διοίκησιν. Οἱ Βαλῆδες ὑποχρεοῦνται εἰς ἀκριβῆ ὑπακοὴν ταῖς ὁδηγίαις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.—Πρὸς ἀνοργάνωσιν τῆς Ἀστυνομίας καὶ τῆς Χωροφυλακῆς ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις θέλει μετακαλέσῃ βοηθοὺς ξένους ἐμπείρους ἄνδρας. Ἡ Χωροφυλακὴ θέλει συγκροτηθῇ ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων κατὰ λόγον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς οὓς ἀνήκει τόπους συνοίκων Κοινοτήτων. Οἱ Ἀγροφύλακες, ὅπου οἱ πλείονες τῶν κατοίκων τυγχάνουσι Χριστιανοί, λαμβάνονται ἐκ Χριστιανῶν.–Σκοπουμένων τῶν διώξεων καὶ παρεκτροπῶν, ὧν ἕνεκα συχνότατα οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι ὑπ' Ἀρναουτῶν κακοποιῶν μόνον ἔπαθον καὶ ὑπάρχοντος ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ ὑπὸ τούτων τελούμενα κακουργήματα καὶ πλημμελήματα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔμειναν ἀτιμώρητα, ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις θέλει ἄνευ ἀναβολῆς καταβάλῃ πᾶσαν φροντίδα, ὅπως εὑρεθῇ τρόπος ἐπιθέσεως τέρματος εἰς τὴν τοιαύτην κατάστασιν. —Ἐπειδὴ δὲ αἱ κατ' ἀκολουθίαν τῶν τελευταίων ταραχῶν ἐν τοῖς τρισὶ Βιλαετίοις γενόμεναι πολυάριθμοι συλλήψεις ἐξήγειραν ἐκεῖ τὰ πνεύματα, ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, πρὸς ταχυτέραν ἐπαναγωγὴν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ὁμαλὴν κατάστασιν, θέλει ἀπονείμῃ ἀμνηστίαν εἰς πάντας, ὅσοι ἐπὶ πολιτικοῖς ἐγκλήμασι κατηγγέλθησαν ἢ κατεδικάσθησαν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἐκπατρισθέντας.—Ὅπως κατασταθῇ ἀσφαλὴς ἡ κανονικὴ λειτουργία τῶν τοπικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐν ἑκάστῳ Βιλαετίῳ συνταχθήσεται Προϋπολογισμὸς Ἐσόδων καὶ Ἐξόδων, αἱ δὲ εἰσπράξεις τῆς Ἐπαρχίας, αἵτινες θέλουσιν ἐξελέγχεσθαι ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης, θέλουσι κατὰ πρῶτον καταλογίζεσθαι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς τοπικῆς διοικήσεως, περιλαμβανομένης καὶ τῆς καταβολῆς πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν μισθῶν.—Ὁ τρόπος τῆς εἰσπράξεως τῆς δεκάτης καὶ ἡ γενικὴ ἐκμίσθωσις αὐτῆς καταργηθήσονται».

Ταὐτοχρόνως σχεδόν, ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ σουλτανικοῦ τούτου Ἰραδέ, ἀπεστέλλοντο εἰς Μακεδονίαν ὑπὸ τῶν κατὰ πρώτιστον λόγον ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων δύο πολιτικοὶ κληθέντες πάρεδροι, εἷς Ρῶσσος καὶ εἷς Αὐστριακός, πρὸς τὸν σκοπὸν συνεργασίας μετὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις ἦτο ὁ Χιλμῆ πασσᾶς, θεωρούμενος εἷς τῶν ἱκανωτάτων καὶ ἀκεραιοτάτων πολιτικῶν λειτουργῶν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Συγχρόνως διωρίζετο καὶ ὁ Ἰταλὸς στρατηγὸς Δὲ—Τζώρτζη πρὸς τὸν σκοπὸν ὀργανώσεως τῆς μακεδονικῆς χωροφυλακῆς. Ἐπίσης πρὸς τὸν

αὐτὸν σκοπὸν ἔμελλον νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν χωροφυλακὴν ταύτην ἀξιωματικοὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατῶν, ἵνα συντελέσωσι δῆθεν καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς οὕτοι χωροφυλακῆς, ἥτις ἔμελλε ν' ἀποτελεσθῇ διὰ τῶν ἰθαγενῶν στοιχείων, ἀνεξαρτήτως θρησκεύματος καὶ ἐθνικότητος. Δυστυχῶς δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ἐν τῇ προθέσει ταύτῃ τῶν Δυνάμεων πρὸς εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ ἡ πραγματικότης. Καὶ προήρχετο τὸ δυσχερὲς τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ἐκ πολλαπλῶν αἰτίων. Ταῦτα ἐτύγχανον τὰ ἀκόλουθα: Ἡ ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, ἀλληλομαχούντων μέχρι καταστροφῆς ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς φυλετικῆς ἐπικρατήσεως· τὰ ἀδιάλλακτα τῶν πληθυσμῶν τούτων ἐκκλησιαστικὰ καὶ φιλετικὰ μίση, ὑποδαυλισθέντα καὶ ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον ὑπὸ τῆς ἐγκληματικῆς ἐνεργείας τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Ἡ δυστροπία τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν νὰ συντελέσωσι μετὰ τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν τάξεως, μὴ ἐπιθυμουσῶν νὰ δείξωσι τὴν τέως ἀνικανότητα αὐτῶν ἢ κακὴν πρόθεσιν· ἡ διαφθορὰ τῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς ἐξουσίας, δωροδοκουμένων ὑπὸ τοῦ πρώτου κομιτατζῆ, ὡς κατεδείχθη ἐπ' ἐσχάτων πλέον ἢ ἅπαξ, καὶ δὴ ἐν τῇ καταστροφῇ τοῦ Κρουσόβου. Αἱ πολιτικαὶ βλέψεις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, κατ' ἐντολὴν τῶν ὁποίων εἰργάζοντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οἵ τε πολιτικοὶ πάρεδροι καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὀργανωταί. Πάντα ταῦτα ἥκιστα συνετέλουν πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τάξως, ἴσως δὲ ὑπό τινας ἐπόψεις ἡ ἀναρχία ἐξηπλώθη ἔτι μᾶλλον, ὡς ἀποδειχθήσεται κατωτέρω.

Ἀληθῶς δὲν παρήρχοντο ἀκόμη ἓξ μῆνες ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Μεταρρυθμίσεων, καὶ ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη κατενόει ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ κατὰ τὸ πρόγραμμα τῆς Μυρτσέγης γενομένη ἀπόπειρα πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ ἀπετύγχανον ἐξ ὁλοκλήρου. Συζήτησις περὶ τούτου διεξήγετο, ἅμα τῇ συγκλήσει τῶν ἀγγλικῶν βουλῶν. Ὁ βουλευτὴς κ. Στήβενσων ἐλάμβανε τὸν λόγον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διὰ τῆς ἑπομένης τροποποιήσεως εἰς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον: «Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν κρατοῦσαν ἔλλειψιν πάσης ἀσφαλείας ζωῆς καὶ περιουσίας ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὑποβάλλομεν ταπεινῶς πρὸς τὴν Υ. Μ. τὴν γνώμην, ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε ληφθέντα μέτρα εἶνε ἀνεπαρκῆ, δεδομένου δ' ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, αἱ συνυπογράψασαι τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολίνου, ἀνέλαβον σοβαρὰς ὑποχρεώσεις, φρονοῦμεν, ὅτι ἐπῆλθεν ὁ χρόνος, ὅπως ληφθῶσι περαιτέρω μέτρα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀνατεθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις εἰς Διοικητὴν ἢ Διοικητάς, ἢ ἄλλους ἀξιωματικοὺς ὑπευθύνους ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων.» Ἀνακεφαλαιῶν δ' ὁ κ. Στήβενσων τὰς δυσχερείας καὶ τὴν ἀντίδρασιν τῆς Πύλης ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ξένων ἀξιωματικῶν ἐν τῇ μακεδονικῇ χωροφυλακῇ παραπονεῖται, ὅτι οὐδεμία βελτίωσις ἐπῆλθε μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου.

« Εἶνε ἀληθές, εἶπεν, ὅτι ὁ λόρδος Λανσδάουν δὲν ἀπεδέχθη ἀνεπιφυλάκτως τὸ

πρόγραμμα τῆς Μυρστέγης, ἐπρότεινε δὲ τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ διοικητοῦ, ἢ ἔστω καὶ Μουσουλμάνου τοιούτου, βοηθουμένου ὅμως καὶ παρὰ Εὐρωπαίου παρέδρου. Δυνατόν, ἐξακολουθεῖ, νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἰσχύει σήμερον, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ἀποδεικνύουσιν εἰς πάντα ἀμερόληπτον, ὅτι τὸ ἐν ἐφαρμογῇ σχέδιον ὑπῆρξεν ἄκαρπον.

«Πρέπει ἄρα νὰ ζητηθῇ ὁ διορισμὸς Διοικητοῦ, ἢ Διοικητῶν, οὐδεμίαν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, δικαιοῦται δὲ ἡ Βουλὴ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς εἰσηγήσεως τοιαύτης προτάσεως. «Ἠθικοὶ λόγοι, λέγει, δὲν ἐπιτρέπουσι ν' ἀφεθῇ τὸ ζήτημα εἰς χεῖρας τῶν δύο ἀνατολικῶν αὐτοκρατοριῶν, πρέπει δ' ἐπίσης ἡ τοιαύτη περὶ γενικοῦ διοικητοῦ γνώμη νὰ τύχῃ κατ' ἀρχὴν καὶ τῆς ἐγκρίσεως τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν».

Μετὰ τὸν κ. Στήβενσων, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ λόρδος Ε. Φιτσμώρις, ὅστις δὲν ἀπέκρυψεν, ὅτι παρ' ὅλην τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας μέρος τῶν διαπραττομένων ἐν Μακεδονίᾳ θηριωδιῶν διαπράττεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Ἀκολούθως ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κ. Μούν, ὅστις ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τῶν συγκρούσεων, αἵτινες συμβαίνουσι μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν, τῶν διαπραττομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπαναστατῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χωροφυλακῆς δὲν ἔπρεπε νὰ δοθῇ διοικητικὸς χαρακτήρ, θεωρήσας καὶ αὐτὸν τὸν διορισμὸν Ὀθωμανοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὡς προηγούμενον πᾶν ἄλλο ἢ τὴν ἐπιτυχίαν ὑποσχόμενον.

Μετὰ τοὺς ἀνωτέρους ῥήτορας τὸν λόγον λαμβάνει ὁ ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Κόμης Πέρσυ, ὅστις λέγει, ὅτι «ἡ Πύλη ἐδέχθη τὴν ζητηθεῖσαν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν τῆς μακεδονικῆς Χωροφυλακῆς εἰς 48, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶνε ηὐχαριστημένη ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐπιτελεσθείσης προόδου καὶ ὅτι· ἡ μόνη πραγματικὴ πρόοδος μέχρι τοῦδε ἐπετελέσθη ἐν τῇ Χωροφυλακῇ.

Εἶτα ἀγορεύων περὶ συστήματος οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως, ἀναπτύσσει τὰς δυσχερείας τῆς διοργανώσεως τῶν ὑπαρχόντων οἰκονομικῶν ὅρων, προσθέτων, ὅτι ἡ ἐπιτελεσθεῖσα πρόοδος ἐν ταῖς μεταρρυθμίσεσι δὲν ἦτο μέχρι τοῦδε μεγάλη, δὲν σημαίνει ὅμως τοῦτο ὅτι ἀπέτυχον. Εἶτα παραλληλίζων τὴν ἐν Ἀρμενίᾳ κατάστασιν πρὸς τὴν τῆς Μακεδονίας, λέγει, ὅτι οἱ δημιουργοὶ τῆς θλιβερᾶς ἐν τῇ τελευταίᾳ καταστάσεως εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ συλλαλητήρια ἐν Ἀγγλίᾳ συνεκροτήθησαν καὶ λόγοι φλογεροὶ ἀπηγγέλθησαν.

Μετὰ τὸν λόρδον Πέρσυ λαμβάνει τὸν λόγον ὁ κ. Μπράϊς, ὁ καὶ Πρόεδρος τοῦ φιλοβουλγαρικοῦ Κομιτάτου, ὅστις ἐκφράζει τὴν ἔκπληξιν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ διαφόρῳ τόνῳ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ λόρδου ὑπουργοῦ ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν λόρδου Λανσδάουν λεχθέντα ἐν τῇ Βουλῇ τῶν λόρδων, ὅστις ἐξέφρα-

σε τὴν συμπάθειάν του πρὸς τοὺς δυναστευομένους λαοὺς καὶ ἐπετέθη δριμύτατα κατὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ καταλήγει συνιστῶν, ὅπως πᾶσαι ὁμοῦ αἱ Δυνάμεις λάβωσιν ἐνεργότερον μέρος πρὸς ἐξασφάλισιν διοικήσεως ἐν Μακεδονίᾳ, διατελούσης ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τῶν Δυνάμεων.

Πρὸς τὸν κ. Μπράϊς ἀπαντᾷ ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Μπάλφουρ, ὑπεραμυνόμενος τῆς καθόλου πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ λόρδου Λανσδάουν λέγων, ὅτι οὗτος οὐδέποτε ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ διορισμὸς Χριστιανοῦ Διοικητοῦ ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε μέτρον κακόν, τοὐναντίον εἶνε ἐξαίρετον, ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ὑπέδειξεν εἶνε, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο εἶνε πολὺ δύσκολον ἐν τῇ πραγματοποιήσει. Αἱ μεταρρυθμίσεις, εἶπεν, ἐν Μακεδονίᾳ προσκρούουσιν ἐπὶ μεγίστων δυσχερειῶν, προερχομένων ἐκ τριῶν λόγων:

Πρῶτον ὅτι ἔχει τις πρὸ αὐτοῦ Τούρκους, οἵτινες δεικνύουσι τὴν πασίγνωστον δυστροπίαν εἰς τὸ ἐκτελεῖν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ καθῆκον καὶ συμφέρον αὐτῶν. Ἡ δευτέρα δυσχέρεια προέρχεται ἐκ μέρους τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, οἵτινες καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν Τούρκων εἰς Εὐρώπην ἦσαν διῃρημένοι καὶ προέβαινον εἰς ἀμοιβαῖα ἐγκλήματα, ὅ περ διηυκόλυνε τὴν κάθοδον τῶν Τούρκων εἰς Εὐρώπην· καὶ σήμερον δὲ ἐξακολουθοῦσι νὰ εἶνε ἡ αἰτία τῆς παραμονῆς αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ. Τρίτη δὲ δυσχέρεια εἶνε ἡ λειτουργία διὰ μέσου τόσων ἐμποδίων μηχανισμοῦ ὡς ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία.

Ἐν τοῖς ἀκολούθοις τῆς ἀγορεύσεώς του ὁ κ. Μπάλφουρ ὑπεραμύνεται τῆς ὁμοφωνίας ταύτης ὡς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης, λέγων, ὅτι ἐκ τῆς διασπάσεως αὐτῆς ἀσυγκρίτως μεγαλείτερα κακὰ θὰ ἐπήρχοντο εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ θὰ περιεπλέκοντο καὶ αὐταὶ αἱ Δυνάμεις, λαμβάνουσαι κεχωρισμένως ἑκάστη μέτρα ἐν σχέσει πρὸς τὴν Μακεδονίαν.

Τοιαῦτα ἐν περιλήψει τὰ ἐν τῇ ἀγγλικῇ Βουλῇ ῥηθέντα περὶ τῆς ἀποτυχίας τῶν ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεων, ἐπισήμως βεβαιουμένης. Ἀλλ' ἦτο ἑπόμενον τοῦτο διὰ τοὺς γινώσκοντας τὰ ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ συμβαίνοντα. Ἡ ὑψηλὴ Πύλη κατ' ἀνάγκην ἀπεδέχετο τὸ πρόγραμμα τῆς Μυρστέγης, δι' οὗ ἡ διοίκησις αὐτῆς ἐξηυτελίζετο, μονονουχὶ τιθεμένη ὑπὸ ἔλεγχον καὶ κηδεμονίαν. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, μηνὶ Ἰουλίῳ τοῦ 1904, ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῆς Μακεδονίας ἔλεγε τοιαῦτα πρὸς ἀνταποκριτὴν τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κολωνίας». Εἶνε χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ προγράμματος τῶν Δυνάμεων, ἰδίᾳ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας.

«Ὡς πρὸς τὴν θεωρητικὴν εἰσαγωγὴν τῶν μεταρρυθμίσεων εἶχεν ἤδη προνοήσῃ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ξένων, εἰς δὲ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν οὗτοι κατ' οὐδὲν σχεδὸν ἠδυνήθησαν νὰ συντελέσωσιν. Τἀνάπαλιν ἀπησχολήθησαν μόνον ὑπὸ τῶν φυλετικῶν ἐρίδων, ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν ἥκιστα δεδικαιολογημένων αἰτιάσεων τῶν Βουλγάρων, καὶ δὴ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀξιώσεων τῶν λεγομένων Ρωμουνιστῶν. Ἐὰν πρόκηται νὰ συνεχισθῇ τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον,

θὰ καταστῇ ἴσως ἐπάναγκες, ἵνα οἱ ξένοι ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοὶ καταβάλωσιν ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἐπιρροήν, ὅπως ὁριστικῶς καταπνιγῇ ἡ ἐπαναστατικὴ προπαγάνδα, ἀδιαφόρως ἂν προέρχηται ἐκ Βουλγάρων, Ἀλβανῶν, Σέρβων, ἢ Ρωμούνων»... Προσέθετεν ἐπίσης ὁ αὐτὸς Γενικὸς Ἐπιθεωρητής: «Εἰσηγάγομεν τὰς μεταρρυθμίσεις. Ἴσως ὑπάρχουσιν ἀκόμη κενά, ἀλλὰ ταῦτα θὰ καταδειχθῶσι μόνον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ὅτε καὶ θὰ πληρώσωμεν αὐτά. Μεριμνῶμεν ὑπὲρ πάντων, Χριστιανῶν ἢ Τούρκων. Τινὲς φέρονται κάλλιον καὶ τοὺς ἀμείβομεν. Ὁπωσδήποτε ἐστήσαμεν ἤδη μίαν μηχανὴν ἐντελῶς ἕτοιμον, τὴν ἐτοποθετήσαμεν, τὴν ἐφωδιάσαμεν διὰ μηχανικῶν καὶ ἀρκετοῦ προσωπικοῦ, καὶ ἡ μηχανὴ λειτουργεῖ καλῶς. Αἴφνης οἱ ξένοι οὗτοι κύριοι εἰσέρχονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σουλτάνου, καὶ χαίρω πολύ, ὅτι θὰ ἐξωραΐσωσι διὰ τῆς παρουσίας των ἔτι μᾶλλον τὴν μηχανὴν ἡμῶν. Ἄλλον σκοπὸν τῆς παρουσίας τῶν κυρίων τούτων δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω». Τὸ θλιβερώτερον ἐν τῇ ἀναμίξει ταύτῃ τῶν Εὐρωπαίων, καὶ δὴ τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὰ μακεδονικὰ πράγματα, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς ῥηθείσης ἐφημερίδος, εἶνε, ὅτι «Ρῶσσοί τινες ἀξιωματικοὶ ἐμερολήπτησαν καὶ δὴ ἐπιδεικτικῶς ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων. Τοῦτο δὲ προὐκάλεσεν ἐν τῷ τόπῳ μεγάλας δυσαρεσκείας.

Ἡ δοθεῖσα ἐπίσης ἀμνηστεία εἰς τοὺς κακοποιοὺς τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν, οἵτινες εἶχον συλληφθῇ καὶ καθειρχθῇ ἐν ταῖς εἱρκταῖς τῆς Μακεδονίας, παρὰ πάντα ἀνθρώπινον νόμον καὶ πολιτικὴν πρόνοιαν γενομένη, πρὸς θεραπείαν τῶν ἀξιώσεων τῆς πανσλαυϊστικῆς πολιτικῆς, ἔτι μᾶλλον ἐδείνωσε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Οἱ κακοποιοὶ καὶ οἱ προστάται αὐτῶν κατέστησαν τολμηρότεροι. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς ἐγένετο προφήτης. «Ἀναμείνατε, ἔλεγεν εἰς τὸν ἀνταποκριτήν, καὶ θὰ ἐννοήσητε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἀμνηστείας ταύτης. Ἐὰν τὰ ἄτομα ταῦτα, ἅτινα τὸ τρίτον ἤδη ἠμνηστεύσαμεν, ἐπαναλάβωσι νὰ αὐτὰ κακουργήματα, θέλομεν εἰπῇ τότε εἰς τὴν Εὐρώπην: «Παρεχωρήσαμεν ὅ τι ἐζητήθη παρ' ἡμῶν, ἐδέχθημεν ξένους ἐπόπτας καὶ διοργανωτάς, ἀξιωματικοὺς τῆς χωροφυλακῆς, ἠμνηστεύσαμεν τρὶς καὶ τετράκις, ὑπεβλήθημεν εἰς πᾶσαν δυνατὴν μεταρρύθμισιν... Βλέπετε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν ἐπιθυμοῦσι τὴν τάξιν, ἀλλ' εἶνε ἐκ συστήματος κακοῦργοι καὶ ἀνατρεπεῖς. Τὸ κράτος ἡμῶν ἔχει τώρα ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον τῆς ἀμύνης καὶ θὰ πατάξωμεν τὸ κακὸν κατακέφαλα».

Καὶ ἐπὶ τέλους ἀφηγούμενος τὰ τῶν γενομένων μεταρρυθμίσεων ἐν τοῖς τρισὶ Βιλαετίοις, ἐπάγεται περὶ αὐτῶν τὰ ἑπόμενα:

«Πᾶσαι αἱ μεταρρυθμίσεις εἰσήχθησαν ἤδη πρὸ τοῦ προγράμματος τῆς Μυρτσέγης, ἑπομένως καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν πολιτικῶν παρέδρων καὶ τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν. Ἀνηγείραμεν διὰ μικτῶν ἐπιτροπῶν τὰ καταστραφέντα χωρία, ἐνενήκοντα μέχρι τοῦδε, καὶ παρέσχομεν εἰς τοὺς παθόντας χωρικοὺς χρηματικὰς βοηθείας. Μόνον διὰ τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου ἀνῆλθον αἱ δαπάναι εἰς ὀκτακοσίας χιλιάδας φράγκων».

Ταῦτα ἐφρόνει τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καὶ ἀπεφαίνετο περὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῆς Μακεδονίας. Καὶ ταὐτὰ ἐφρόνουν ὡς πρὸς τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν καὶ οἱ ἐντόπιοι καὶ οἱ ξένοι. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἡσυχία καὶ τάξις ἐν τῇ χώρᾳ, ὅταν οἱ φύλακες εἶχον, ἕνεκα διαφόρων λόγων, ἀντίθετα συμφέροντα καὶ ἐκερδοσκόπουν ἐπὶ τῆς ἀταξίας; Ὅσον καὶ ἂν ἤγετο ἐξ ἀγαθωτάτων προθέσεων ἡ τουρκικὴ ἐξουσία, καὶ δὴ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς, τυγχάνων ἅμα καὶ ἔμπιστος τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, Χιλμῆ πασσᾶς, ἦτο ἀδύνατον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀποκάστασιν τῆς τάξεως. Οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ πρόξενος ἐνδιαφερομένης Δυνάμενος, οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ ξένος ἀξιωματικὸς διαρρήδην ἐξεδήλου τὰς συμπαθείας αὐτοῦ ὑπὲρ παντὸς κακοποιοῦ εἰς τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας, ἅτινα ἐπροθυμοποιοῦντο πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου. Ἡ ἀναρχία ἐξειλίσσετο χεῖρον ἢ πρότερον ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἔγραφον τὰ ἑπόμενα ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς πρώτης ἐπετείου τῆς δημοσιεύσεως τοῦ προγράμματος τῆς Μυρτσέγης. Ἐλήφθη ἡ θλιβερὰ εἰκὼν ἐκ τῶν πραγμάτων, ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἐλάμβανον παρ' ἀξιοπίστων προσώπων ἐκ διαφόρων πόλεων τῆς Μακεδονίας. [1]

«Εὑρισκόμεθα εἰς τὰς παραμονὰς τῆς πρώτης ἐπετείου τῆς δημοσιεύσεως τοῦ προγράμματος τῆς Μυρτσέγης, ἥτις εἶνε ἡ 22 Ὀκτωβρίου 1903, ἐποχή, καθ' ἣν ἡ Πύλη ἐλάμβανεν ὁριστικῶς τὴν γνωστοποίησιν τοῦ θαυμασίου ἐκείνου σχεδίου, ὅ περ κατὰ τὸ λέγειν τῆς αὐστρορρωσσικῆς διπλωματίας περιελάμβανε πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα οἱ ὀλιγώτερον σκεπτικοὶ ἀπεδέχθησαν μετὰ τῆς σχετικῆς ἐπιφυλάξεως.

«Καὶ ἐν τούτοις ἐπὶ ἓν ἔτος ἡ Μακεδονία ἐπίστευσεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τὰς αὐστρορρωσσικάς. Σήμερον δὲν ἐπιτρέπονται πλέον τὰ ὀνειροπολήματα. Ὑπεσχέθησαν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἰδίᾳ τῆς δικαιοσύνης, ἐκλογὴν καταλληλοτέραν τοῦ διοικητικοῦ προσωπικοῦ, τροποποίησιν τοῦ φορολογικοῦ συστήματος. Ὑπεχρεώθησαν ἐπίσης νὰ καταπαύσωσι τὰς ἐμφυλίους συγκρούσεις διὰ τῆς συστηματικῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐθνικοτήτων ἐντὸς διοικητικῶν περιφερειῶν — μεταρρυθμίσεως οὐσιώδους καὶ ἐπειγούσης, τῆς μόνης φυσικῆς πρὸς κατευνασμόν, ἐπὶ τοῦ παρόντος τῶν πνευμάτων. Οὔτε μία τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ἤρξατο νὰ ἐκτελῆται. Τόσῳ τὸ καλλίτερον. Ἅπασαι αἱ ἐκ Μακεδονίας εἰδήσεις παριστῶσιν ὡς ἐπιδεινωθεῖσαν τὴν κατάστασιν τῶν δυστυχῶν τούτων πληθυσμῶν, ἥτις πολὺ ἀμφίβολος ἦτο ἤδη.

«Μεταξὺ τῶν δεινῶν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν ἐγκλημάτων τῶν κομιτατζίδων ἀναμένεται ἀκόμη ἡ πραγματοποίησις τῶν ματαίων τούτων ὑποσχέ-

(1) Ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ παρισινῇ ἐφημερίδι «*Aurore*».

σεων. «Ἡ δυστυχία, ἡ δυστυχία καὶ ἁπανταχοῦ ἡ δυστυχία», διεκήρυττεν ἀρτίως πρὸς τὸν ἀνταποκριτὴν παρισινῆς ἐφημερίδος ὁ συνταγματάρχης Βεράν, ἀρχηγὸς τῆς ἐν Μακεδονίᾳ γαλλικῆς ζώνης. «Καὶ ἡ τρομοκρατία ἐπαυξάνεται. Οἱ »κάτοικοι τῶν χωρίων τοῦ ἐσωτερικοῦ οὐδεμιᾶς ἀπολαύουσιν ἀσφαλείας. Ὑφίσταν»ται ταὐτοχρόνως τὰς ἰδιοτροπίας τῶν Τούρκων μπέηδων, τὰς καταχρήσεις τῶν »δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν τῶν κυρίων κομιτατζήδων. Ὅ τι »δήποτε καὶ ἂν πράξωσιν, εἰσὶ βέβαιοι, ὅτι θὰ ληστευθῶσι, θὰ λαφυραγωγηθῶσι »καὶ πολὺ συχνὰ θὰ δολοφονηθῶσιν...».

«Αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι ὄντως δὲν φαίνονται παραιτούμεναι τοῦ σχεδίου νὰ παρασύρωσι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα. Ἀπειλῶν θανάτου, ἀνοσιουργημάτων, φόνου, οὐδενὸς φείδονται. Ἕκαστον χωρίον εἶνε ὑποχρεωμένον, λέγει ἀκόμη ὁ συνταγματάρχης Βεράν,νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του ἀποθήκην ὅπλων. Ἐὰν δέ τις τολμήσῃ νὰ ἐπιδείξῃ ἀντίστασιν, ἢ φανῇ ὕποπτος ἀπροθυμίας, ἀπώλετο.

«Κατηγορεῖται ἐπὶ προδοσίᾳ, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ εὑρεθῇ τὸ πτῶμα αὐτοῦ ἔν τινι λάκκῳ, φέρον ἀνηρτημένον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων του φύλλον χάρτου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: *κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ, ὅτι δὲν εἶχε χορηγήσῃ σῖτον ἢ ὅπλα.* Διάφορα πρόσωπα ἦλθον νὰ μοὶ δείξωσιν ἐπιστολάς, δι' ὧν τὸ εἰρημένον δικαστήριον ἀνήγγελλεν εἰς αὐτά, ὅτι εἰσὶ καταδικασμένοι ὡσαύτως εἰς θάνατον. Ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ ἡ καταδίκη ἐκτελεῖται. Εἶνε φρικτόν! Καὶ νὰ σκέπτωμαι, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ πράξω οὐδέν· ἀπολύτως οὐδέν. Ἔπρεπε νὰ καταδιώξωμεν τοὺς ληστὰς τούτους!»

«Αὐτοὶ ἐπαναστάται!— ἀναφωνεῖ ὁ συνταγματάρχης, μετὰ μεγάλης χειρονομίας περιφρονήσεως—. Ἄ, ὄχι εἶνε λησταί, ἄθλιοι λησταί, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ λησταί, οἵτινες δὲν εἶνε ἄξιοι τῶν συμπαθειῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐξῳκειώθησαν πρὸς τὴν ληστείαν καὶ ἀποζῶσιν ἐξ αὐτῆς... Εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ Σαράφωφ καταβροχθίζει ἐν Σόφιᾳ μετὰ γυναίων ἅπαν τὸ χρῆμα, ὅ περ ἐκαρπώθη ληστεύων τοὺς Μακεδόνας.

«Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐκμεταλλεύονται τὰς δυστυχίας τῆς Μακεδονίας, μεταχειριζόμενοι αὐτὰς ὡς πηγὴν προσόδων. Ἡ κατάστασις εἶνε ἀηδής, ἀγενής!»

«Ἕκαστον ἐκ Μακεδονίας ταχυδρομεῖον κομίζει ἡμῖν δελτίον πενθίμων εἰδήσεων δολοφονιῶν, ἐκβιασμῶν χρηματικῶν, βιαιοτήτων παντὸς εἴδους. Πρέπει νὰ συχοφαντῶνται πάντοτε ἀρά γε οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας, διότι οὐδέποτε θὰ συμπράξωσι μετὰ τοιούτων ἀπαισίων ἐλευθερωτῶν, τόσῳ ὀλίγον ἀφιλοκερδῶν; Μένουσιν ἀκλονήτως πιστοὶ εἰς τὰ δίκαια αὐτῶν, εἰς τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις καὶ δὲν συγκατατίθενται νὰ συνεργασθῶσιν εἰς ἔργον, οὗτινος μόνος σκοπὸς εἶνε ὁ ἐκβουλγαρισμὸς τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ δημιουργίᾳ νέας Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἂς μὴ τοὺς κατηγορήσῃ τις ὡς συνθηκολογοῦντας μετὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Χαμίτ. Θὰ ἦτο

μυσαρὸν ψεῦδος. Προσβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων, τρομοκρατούμενοι ὅπως ἐξαναγκασθῶσι νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς συνδρομὴν πληθυσμοῦ, ἀριθμητικῶς, πνευματικῶς καὶ οἰκονομικῶς ὑπερτέρου, οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας ἔρχονται νὰ δηλώσωσιν, ὅτι εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμύνης ἑαυτῶν μόνων ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπάλων, διότι ματαίως ἀνέμενον μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἀσφάλειαν, ἣν ὑπεσχέθησαν αὐτοῖς.

«Ἄλλως τε οἱ Ἕλληνες δὲν εἶνε οἱ μόνοι, οἵτινες εἶνε καταδικασμένοι ν' ἀποκάμωσιν ἐκ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν Βουλγάρων συμμοριτῶν, καθόσον εἶνε γνωστόν, ὅτι καὶ οἱ Σέρβοι ἐπίσης προσβληθέντες, ἀπεφάσισαν ν' ἀμυνθῶσιν.

«Πρὸς τὰ παράπονα, ἅτινα τὰ θύματα ἀπευθύνουσι πρὸς τὸν Χουσεῒν Χιλμῆ Πασᾶν, ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς ἀποκρίνεται στερεοτύπως δι' ὑποσχέσεων. «Ἡ πολιτική του, μοὶ γράφουσιν ἐκ Θεσσαλονίκης, συνίσταται εἰς τό: «διαίρει καὶ βασίλευε.» Ὅσον δὲ διὰ τοὺς Κους Μύλλερ καὶ Γκίρς, οὗτοι ἐπιδαψιλεύουσι συμβουλάς, ἐπεξεργάζονται σχέδια, ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐρευνῶσι τὰς ἀνάγκας τῶν πληθυσμῶν, πλὴν πράγματι δὲν ἀσχολοῦνται ἢ ὅπως ὑπηρετήσωσι τὰς πολιτικὰς βλέψεις τῶν Κυβερνήσεών των.

«Ὁ Ρῶσσος πολιτικὸς πράκτωρ ρίπτει περιοδικῶς ἔλαιον ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνῷ ὁ Αὐστριακὸς συνάδελφός του φυσᾷ ἐπὶ τῆς πυρᾶς... Ὅσον δὲ διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Διεθνοῦς Χωροφυλακῆς, τὸ καλλίτερον, ὅ περ πράττουσιν, εἶνε ἡ διοργάνωσις κυνηγεσιῶν ἢ λεμβοδρομιῶν ἐν καφῳδείοις».

«Ἅπασαι αἱ πληροφορίαι, αἵτινες ἔρχονται εἰς ἡμᾶς ἐκεῖθεν συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο, ὅτι πάντα ταῦτα εἶνε ἀποτελέσματα αὐστρορρωσσικῶν ραδιουργιῶν.

«Αἱ ἰθαγενεῖς φυλαί, πρὸ πάντων ἡ ἑλληνική, δὲν ἀποκτῶσι δυνάμεις, ἐνῷ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ Ἰσλὰμ ἀπόλλυσι τὴν ἑαυτοῦ. Ἐνταῦθα κεῖται ἄλλως ἡ ἀπωτέρα ἐλπὶς τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς εἰρηνεύσεως τῆς ταλαίνης χώρας ἐπιδιώκεται ὁ κατακερματισμὸς καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἐθνολογικῆς ποικιλίας αὐτῆς, ὑποκινουμένης π. χ. νέας ἐθνότητος—ὡς τῆς τῶν Κουτσοβλάχων, ἂν καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐξηλληνισμένων—ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει ἡ ἀνακοπὴ τῆς ὁρμῆς τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων. Εἰς τοῦτο τείνουσιν αἱ ὑπομονητικαὶ προσπάθειαι τοῦ Μπάλλπλατς (Ballplatz), οὗ ὁ κ. Μύλλερ εἶνε ὁ ἐξουσιοδοτημένος ἀντιπρόσωπος ἐν Μακεδονίᾳ.

«Ὅσον δὲ διὰ τὴν ρωσσικὴν πολιτικήν, αὐτὴ ἐπιχειρεῖ ἅπαξ ἔτι νὰ ἐκβουλγαρίσῃ τὸ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον τμῆμα, ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ τὸ ἐκσλαυίσῃ. Καὶ θὰ ἐργασθῇ δι' ἴδιον οὕτω λογαριασμόν.

«Ἐνταῦθα καταλήγει ἡ συνενοχή, μεμιγμένη ἄλλως τε καὶ μετὰ δυσπιστίας τῶν δύο μοναρχιῶν, πρὸς ἃς εἶνε ἐμπεπιστευμένη ἡ τύχη τῆς Μακεδονίας.

«Ἀπὸ πολλοῦ ἡ τὰ πράγματα τοῦ Αἵμου ἀναλαβοῦσα νὰ διακανονίσῃ αὕτη δυὰς καταστρώνει οὕτω τὸν ἰσολογισμὸν αὐτῆς. Ἐὰν ἡ φαντασιοπληξία δὲν ἐπιτρέ-

πεται πλέον, ἐντεῦθεν ἀπομένει ἴσως ἕτερόν τι εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τούτους, διότι μεθ' ὅλα ταῦτα ἐμπιστεύονται εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀποδίδουσιν αὐτῇ ἀγνοῶ ὁποίαν μυστηριώδη δύναμιν, ὁποίαν ὑψηλὴν σοφίαν. Ἀλλ' ἡ Εὐρώπη δὲν εἶνε πλέον Αὐστρία καὶ Ρωσσία, συμβολίζουσαι τὰς ἰδέας τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες δὲν ἔχουσι ποσῶς συμφέρον νὰ ἐνυσχύσωσιν αὐτὰς ἐν Μακεδονίᾳ. Δύνανται δι' ἐντόνου καὶ ταχείας ἐπεμβάσεως νὰ χαλινώσωσι τὰς αὐστρορωσσικὰς φιλοδοξίας, νὰ ἐμποδίσωσι δὲ τὸ κακὸν νὰ ἐκταθῇ, καὶ ἐπὶ τέλους νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν χώρας, τοσούτῳ σκληρῶς δοκιμαζομένης, διὰ διοικητικοῦ συστήματος, ὑποσχομένου εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην».

Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Μεταρρυθμίσεων οἱ Βούλγαροι κατέστησαν ἀγριώτεροι. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται οὐχὶ πλέον παρὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ παρὰ παντὸς παρακολουθήσαντος τὰ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντα πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα. Ἔντιμος Γάλλος δημοσιογράφος, ὁ κ. Μιχαὴλ Παγιαρές, ἐπισκεφθεὶς ἐπ' ἐσχάτων ἐπανειλημμένως τὴν χώραν, μελετήσας καὶ ἀναλύσας μετ' εὐσυνειδησίας τὰ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντα, ἔγραψε μηνὶ Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1904 φρικαλέαν εἰκόνα τῆς μακεδονικῆς τῶν Μεταρρυθμίσεων ἀθλιότητος, οἵα ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Φανῷ» τῶν Παρισίων. Ἀντιγράφω ἐξ αὐτῆς τὰ ἑπόμενα:

«Εἰσῆλθον χθὲς τὴν πρωΐαν, περὶ τὴν ἕκτην καὶ ἡμίσειαν, εἰς τὴν ἁμαξοστοιχίαν, ἥτις ἄγει εἰς Σκόπια, Βελιγράδιον, Βιέννην καὶ Παρισίους.

«Κατῆλθον εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Γευγελῆ. Ἐκεῖθεν διηυθύνθην κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Καϊμακάμη... Ἐζήτησα τὴν ἄδειαν νὰ ταξειδεύσω εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καζᾶ ὑπὸ συνοδείαν.

«Εὐτυχῶς ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ ἐπιτρόπου καὶ ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐπιτοπίου χωροφυλακῆς, Ρῶσσος συνταγματάρχης, θὰ μετέβαινον εἰς Χιρζίσταν καὶ ἠδυνάμην νὰ μετάσχω τῆς ἐκδρομῆς.

«Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου ἐγενόμεθα δεκτοὶ ὑφ' ἑνὸς εἰρηνοδίκου καὶ ἑνὸς λοχαγοῦ τῆς χωροφυλακῆς, οἵτινες εἶχον προβῇ εἰς ἀνάκρισιν προκαταρκτικήν.

«Ἀγωνιωδῶς ζητοῦμεν πληροφορίας.—Ἔλθετε, μᾶς ἀπεκρίθησαν ἁπλῶς, καὶ μᾶς ὁδηγοῦσιν ἐνώπιον ἐρειπίων.

«Ἀνυπόμονος νὰ μάθω τί κρύπτουσιν οἱ μαυρισμένοι ἐκεῖνοι τοῖχοι, δύο μέτρων περίπου ἔχοντες ὕψος, εἰσέρχομαι πρῶτος εἰς τὸν τόπον τοῦ ἐγκλήματος.

«Καὶ ἀμέσως τὸ ἀποτρόπαιον τοῦ θεάματος μ' ἐξαναγκάζει εἰς ὀπισθοχώρησιν. Παρατηρῶ πλησιέστατα κορμοὺς σωμάτων πεπυρακτωμένων. Κλείω τοὺς ὀφθαλμούς. Ἤθελον νὰ φύγω. Φρικωδέστατον θέαμα.

Κατορθῶ ἐν τούτοις νὰ κυριαρχήσω τῆς συγκινήσεως, ἥτις μὲ συσφίγγει.

«Ἡ ἀγανάκτησις μυκᾶται ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ συνειδήσει μου.

«Σκέπτομαι ὅτι ἔχω ἀποστολὴν νὰ ἐκπληρώσω, ὅτι ἔχω καθῆκον νὰ ἀνακοινώσω

εἰς τὸ δημόσιον, ὅ περ σκέπτεται, εἰς τὸ δημόσιον, ὅ περ πάσχει καὶ πονεῖ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην δυστυχίαν, τὰ εἰδεχθῆ ὄργια τῆς ὀρδῆς ταύτης τῶν βαρβάρων, οἵτινες ἀτιμάζουσι τὴν ἐποχήν μας.

«Σκέπτομαι, ὅτι μὲ οἱανδήποτε θυσίαν ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ὅλην τὴν αἰσχρότητα, ὅλην τὴν ἀτιμίαν, ὅλην τὴν φαυλότητα τῶν κομιτατζήδων τούτων, τοὺς ὁποίους ἐκόσμησαν μὲ τὸν ἔνδοξον τί τλον τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν πιεζομένων καὶ οἵτινες δὲν εἶνε παρὰ ἄθλιος συρφετὸς δολοφόνων, ληστῶν καὶ ἀνοσίων.

«Κλίνω ἐπὶ τῶν πτωμάτων—ὑπάρχουσι πέντε.

«Ποῦ εἶνε τὰ ἄλλα δύο, ἀφοῦ πρόκειται περὶ ἑπτὰ θυμάτων;

«— Ἀχρεῖοι! Ἀχρεῖοι! Ἀχρεῖοι! ἐκρήγνυται ἡ φωνὴ τοῦ συνταγματάρχου ἰσχυρὰ καὶ κραδαινομένη ἐξ ἀγανακτήσεως. Ὁ βραχίων του τείνεται εἰς ἀπειλητικὴν χειρονομίαν. Ἂς τοὺς τουφεκίσωσιν ὅλους μέχρι τοῦ τελευταίου... Ἀχρεῖοι!

«— Ποίους ὑπονοεῖτε, συνταγματάρχα μου;

«— Ποίους; ποίους; Μὲ ἐρωτᾶτε, ποίους; Ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς χοίρους, τοὺς Βουλγάρους. Ἆ! εἶνε χαρακτηριστικόν! Τί ἡρωϊσμός, ἀλήθεια, νὰ βασανίζωσι γυναῖκας καὶ παιδία!

«Παιδία; Ἤθελα νὰ μὴ πιστεύσω εἰς τοιαύτην σκληρότητα. Ἡ πραγματικότης ἐν τούτοις εἶνε βαρεῖα. Πόσον εἰδεχθὴ εἶνε ἡ ἀνθρωπότης!

«Δύο κοράσια, τὸ ἓν δέκα ἐτῶν, τὸ ἄλλο ἑπτά, ἀγρίως ἐκάησαν, Διετήρησαν τὴν κεφαλὴν σχεδὸν ἄθικτον.

«Ἔχουσιν ἀκόμη τὴν μικρὰν βοστρυχώδη κόμην, τὴν ὁποίαν αἱ μητέρες κατὰ τὴν πρωίαν εἶχον κτενίσῃ μὲ στοργήν.

«—Τί συνέβη; ἐρωτᾷ ὁ συνταγματάρχης, ὅστις θέλει νὰ φαίνηται αὐστηρός, ἂν καὶ εἶνε συγκεκινημένος μέχρι τῶν μυχιαιτάτων τῆς ψυχῆς του.

«— Ἔχω παιδιὰ καὶ ἐγώ, μοὶ λέγει μὲ λυγμόν.

«Ὁδηγοῦνται ἐνώπιον ἡμῶν οἱ κυριώτεροι προὔχοντες τοῦ χωρίου, οἵτινες διηγοῦνται οὕτω τὴν οἰκτρὰν ἱστορίαν:

«— Εἴχομεν μίαν νέαν ἑλληνίδα διδασκάλισσαν. Ἦτο εἰκοσαέτις καὶ ὠνομάζετο Αἰκατερίνη Χατζηγεωργίου. Ἤμεθα εὐχαριστημένοι ἐξ αὐτῆς. Ἦτο καλή, πραεῖα, ἀφωσιωμένη, ἠγάπα τὰ παιδιά μας καὶ τὰ ἐδίδασκε μὲ ζῆλον ἀπὸ ἑξαετίας. Μέχρι τῆς τελευταίας ταύτης ἐποχῆς οὐδὲν νέφος ἐζόφωσε τὸν οὐρανόν μας. Ἡ εἰρήνη ἐβασίλευεν εἰς τὸ χωρίον. Ἤμεθα ὅλοι ἀδελφοί.

« Φεῦ! οἱ κομιτατζῆδες τῆς χώρας ἐφθόνησαν τὴν εὐτυχίαν μας.

«Ὑπέβλεπον τὴν τελείαν ἁρμονίαν, δι' ἧς συνεδέοντο αἱ οἰκογένειαι ἡμῶν.

«Ἦλθον νὰ μᾶς ἀνακοινώσωσι τὴν διαταγὴν νὰ ἐκδιώξωμεν τὴν δεσποινίδα Αἰκατερίνην Χατζηγεωργίου, νὰ τὴν ἀντικαταστήσωμεν μὲ διδασκάλισσαν Βουλγαρίδα καὶ ν' ἀπευθύνωμεν ἀναφορὰν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, δηλοῦντες, ὅτι τὸ χωρίον προσῆλθεν εἰς τὴν ἐξαρχίαν.

«—Δὲν ὑπάρχουσι Βούλγαροι εἰς τὸ χωρίον; ἠρώτησα.

«—Οὔτε εἷς! Εἴμεθα ὅλοι Ἕλληνες καὶ θέλομεν νὰ μείνωμεν Ἕλληνες.

«—Κανεὶς δὲν εἶχεν ἐκδηλώσῃ τὸν πόθον νὰ ἐκδιωχθῇ ἡ διδασκάλισσα;

«—Κανείς... Ἠρνήθημεν λοιπὸν νὰ ἀλλάξωμεν τὴν πίστιν μας. Ἐν τούτοις φοβούμενοι μήπως οἱ κομιτατζῆδες κατέλθωσιν εἰς τρομερὰς ἐκδικήσεις κατὰ τῆς Αἰκατερίνης Χατζηγεωργίου διὰ τὴν μὴ παραχώρησιν εἰς αὐτοὺς τοῦ σχολείου, τὴν ἠνάγκασαν ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸ χωρίον Βογδάντσι πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ της.

«Ἡ διδασκάλισσα συνεμορφώθη μὲ τὰς συμβουλάς μας.

«Ἔπειτα φίλοι τῶν γειτόνων χωρίων μᾶς παρετήρησαν, ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἀφήσωμεν τὰ τέκνα μας ἀμαθῆ πρὸς χάριν τῶν Βουλγάρων.

«Ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀνακαλέσωμεν τὴν διδασκάλισσαν.

«Ἀπεστείλαμεν εἰς αὐτὴν πρόσκλησιν, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς.

«Αὕτη ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν πρόσκλησίν μας χωρὶς δισταγμόν.

«Τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης ἦτο μεταξὺ ἡμῶν.

«Προχθές, Σάββατον τὴν νύκτα, βουλγαρικὴ συμμορία εἰσέρχεται εἰς τὸ χωρίον, πυροβολοῦσα καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις.

«Ἀρπάζουσιν ὅλον τὸ πετρέλαιον, ὅπερ εὑρίσκετο εἰς τὸ κατάστημα τοῦ παντοπώλου.

«Ὁ παντοπώλης ἦτο ἐν τῷ ἄνω πατώματι καὶ διήρχετο τὴν ἑσπέραν μὲ τὸ ἑπταετὲς κοράσιόν του Ἀνδρονίκην παρὰ τῷ Α. Σύρῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ, ὅπου ἦτο ἡ διδασκάλισσα.

«Εἶχον μεταβῇ ἐπίσης εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον ἐκτὸς τῶν προηγουμένων καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Σύρου, ἡ δεκαετὴς κόρη του καὶ ὁ Γρ. Μᾶνος.

«Εἰς τὸν θόρυβον τῶν πυροβολισμῶν οὗτοι ἐτέθησαν ἐπὶ ποδός.

«Ζητοῦσι τρέμοντες πληροφορίας διὰ τὰς προθέσεις τῆς συμμορίας.

«Οἱ δυστυχεῖς μανθάνουσιν, ὅτι εἶνε καταδικασμένοι εἰς θάνατον· ὅλοι ἀνεξαιρέτως.

«Ἡ οἰκία πολιορκεῖται στενῶς. Αἱ σφαῖραι ἐμπίπτουσιν εἰς ὅλα τὰ δωμάτια, συντρίβουσαι τὰς ὑέλους.

«Οἱ τρεῖς ἄνδρες φαίνεται ὅτι ἀνταπήντησαν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, διότι ἀνεῦρον κατόπιν ἓν ὅπλον Γκρᾶ καὶ φυσίγγια. Ἀλλ' εἶνε ἀνίσχυροι νὰ ἀμυνθῶσιν.

«Οἱ λησταὶ ἀλείφουσι μὲ πετρέλαιον ἀμέσως τὰς οἰκίας, αἵτινες ἦσαν συνδεδεμέναι καὶ ἀνάπτουσι μεγάλην πυρκαϊάν.

«Οἱ πολιορκούμενοι παραφρονοῦσι. Τρέχουσι ζητοῦντες ἔξοδον, ὁπόθεν δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ φυγή των.

«Ὁρμῶσι τέλος πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον, ὅστις εὑρίσκεται παρὰ σταῦλόν τινα.

«Ἀνοίγουσι μεγάλην ὀπὴν ἐν τῷ τοίχῳ καὶ πηδῶσιν εἰς τὸ μέσον ἑνὸς μόσχου καὶ

ἑνὸς ὄνου. Ἐλπίζουσιν ὅτι θὰ διαφύγωσιν. Αἱ φλόγες ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο εἶνε βραχεῖαι καὶ ἀβλαβεῖς. Ὁ Α. Σύρος ἀντιμετωπίζει τὸν κίνδυνον.

«Ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξέλθῃ καὶ χαράξῃ ὁδὸν εἰς τὴν γυναῖκά του, εἰς τὰ παιδιά του καὶ εἰς τοὺς ξένους του.

«Συγκεντρώνει ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐνεργητικότητα, σφίγγει ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ περίστροφον, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἀπομακρύνῃ πάντα ἐπιτεθησόμενον καὶ ρίπτεται πρὸς τὰ ἐμπρός, πρὸς τὸ ἄγνωστον.

«Ἀλλοίμονον! μόλις ἐφάνη ἔξω, πίπτει θανασίμως προσβληθεὶς ἀπὸ χάλαζαν σφαιρῶν.

«Ἡ σύζυγός του, τὸ θυγάτριόν του, ἡ διδασκάλισσα καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ δράματος ἐγκαταλείπονται εἰς τὴν τύχην αὐτῶν. Αἱ φλόγες τοὺς περικυκλοῦσι. Ματαίως προσκαλοῦσιν εἰς βοήθειαν τὴν Παρθένον. Ματαίως ἐπικαλοῦνται τὸν οἶκτον τῶν δημίων. Ματαίως τὰ παιδία ἐκβάλλουσι κραυγὰς θλιβερὰς καὶ ἱκανὰς νὰ σπαράξωσι τὴν καρδίαν. Τίποτε δὲν κατορθοῦσιν.

«Πίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ γίνονται ἡ λεία τῆς πυρκαϊᾶς.

«Αἱ κνῆμαι αὐτῶν, οἱ βραχίονες εἶνε ἀποτεφρωμένοι, δὲν μένει τίποτε, οὔτε ἓν τεμάχιον.

«Ἡ διδασκάλισσα δὲν ἔχει πλέον κεφαλήν. Τὴν ἀνεγνώρισαν τῇ βοηθείᾳ κοσμημάτων τινῶν, ἅτινα ἀπέμειναν κολλημένα ἐπὶ τοῦ στήθους.

«Ἡ σύζυγος τοῦ Α. Σύρου δὲν ἀνευρέθη· δὲν εὗρον οὐδὲν μέλος αὐτῆς, οὐδὲ ἕνα δάκτυλον. Ὑποθέτω, ὅτι θὰ εὕρωσι τὸ σῶμά της ὑπὸ τοὺς λίθους.

«Ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν, ὅτι τὸ ἔργον τελείως συνεπληρώθη, οἱ κομιτατζῆδες ἐπανῆλθον εἰς τὰ κρησφύγετά των.

«Δὲν ἐλησμόνησαν νὰ ἁρπάσωσι καὶ τὸ περίστροφον, ὅπερ ὁ Σύρος ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρά του. Λοιπόν, ἡ ἀμφιβολία δὲν ἐπιτρέπεται πλέον. Οἱ Βούλγαροι ἐπιδιώκουσιν ἕνα καὶ μόνον σκοπόν. Τὴν πλήρη καταστροφὴν τῶν χριστιανικῶν στοιχείων τῆς Μακεδονίας, ἅτινα δὲν θέλουσι νὰ καταταχθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν των. Πρόκειται περὶ πολέμου ἐξοντώσεως, οὐχὶ κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, περὶ πολέμου ἄνευ οἴκτου καὶ ἀνακωχῆς.

«Ἀπατῶμαι λέγων περὶ πολέμου. Ἡ λέξις αὕτη εἶνε ἔντιμος ἀκόμη, διότι ὑποθέτει συμπλοκὴν μὲ ἀποκεκαλυμμένα τὰ πρόσωπα.

«Οἱ κομιτατζῆδες προσέτρεξαν εἰς τὴν λῃστείαν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν λῃστείαν τὴν μᾶλλον ποταπήν.

«Ἐκτὸς τοῦ ὅτι καταλαμβάνουσι τοὺς ἀντιπάλους των ἐν ὥρᾳ νυκτός, ἐνῷ κοιμῶνται, ὅταν οὐδὲν ἔχουσι νὰ φοβῶνται, εἶνε πρὸς τούτοις τόσον χαμερπεῖς καὶ ἀπάνθρωποι, ὥστε ἐπιτίθενται κατὰ τῆς μητρός, τῆς συζύγου καὶ τοῦ παιδίου.

«Ἆ! Ἂ μὴ μοῦ ὁμιλοῦν πλέον περὶ τῶν ὀνείρων τῶν μακεδονικῶν κομιτάτων, περὶ ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας!

«Ὄχι ἑκατοντάκις ὄχι!

«Κρατήσατε τὴν εὐγλωττίαν σας διὰ καλλιτέρας ὑποθέσεις, σεῖς οἵτινες ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἔχετε ὡς ἀρχήν νὰ στιγματίζητε τὴν τυραννίαν καὶ τὴν πίεσιν.

«Σᾶς ἠπάτησαν. Εἶσθε θύματα.

«Ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐπιδοκιμασιῶν σας καὶ τῶν ἐνθαρρύνσεών σας πραγματοποιεῖται ἐδῶ ἔργον καταχθόνιον.

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἐμὲ θὰ ἐθεώρουν, ὡς χλεύην τῆς δημοσιογραφίας, τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς δικαιοσύνης, παντὸς ἐπὶ τέλους ὅ τι εἶνε μέγα, ὡραῖον καὶ εὐγενές, νὰ θέσω τὸν κάλαμόν μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πινόντων αἷμα καὶ τῶν ἐμπρηστῶν.

«Θὰ διακηρύξω μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς μου τὴν ἀλήθειαν».

Μετὰ τὴν φρικώδη ταύτην εἰκόνα, ἥτις ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κατακλεὶς τῆς ὅλης θλιβερᾶς διηγήσεως τῶν βουλγαρικῶν ἐγκλημάτων κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐξακολουθήσω, ἀναγράφων ἐνταῦθα συνέχειαν τῆς θηριώδους ἐγκληματολογίας. Ἔγραψα ἱκανὰ μέχρι τοῦδε, καὶ ἡ θλιβερὰ ἱστορία ἔχει καὶ συνέχειαν ἐν προσεχεῖ κεφαλαίῳ. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τί ἐδικαιοῦτο νὰ πράξῃ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Μακεδονίᾳ; Νὰ ὑποκύψῃ; ν' ἀποδεχθῇ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ βουλγαρικὸν καθεστὼς τοῦ φόνου καὶ τῆς ὕβρεως; Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει θὰ ἦτο ἀνάξιος ὁ Ἕλλην καὶ νὰ καταλέγηται ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἀνθρώπων. Καθῆκον εἶχε νὰ ἀμυνθῇ, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Ὅτε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διατρίβων ἐν Παρισίοις, παρεπονούμην εἴς τινα τῶν ἐξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, ὅτι μᾶς φονεύουσιν οἱ Βούλγαροι ἐν Μακεδονίᾳ, μοὶ ἀπεκρίθη λακωνικώτατα: *φονεύσατέ τους καὶ σεῖς*. Μετά τινα χρόνον τὸν ἐπεσκέφθην καὶ πάλιν. Τῷ ἀνεκοίνωσα τὴν πρώτην σύγκρουσιν ἑλληνομακεδονικοῦ σώματος καὶ βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ τὴν καταστροφὴν ταύτης. Μοὶ ἀπεκρίθη μετὰ τόνου. *Ἀγαθῇ τύχῃ*!...

Εἶχε καταστῆ ἤδη πλέον ἢ βέβαιον, ὅτι αἱ Μεταρρυθμίσεις εἶχον ἀποτύχῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ἑλληνομακεδονικὴ Ἄμυνα

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1904 ἀπεστέλλετο ἔκ τινος μακεδονικῆς πόλεως, ἧς τὸ ὄνομα διὰ λόγους εὐνοήτους ἀναγκάζομαι ν' ἀποσιωπήσω, ἡ ἑπομένη προκήρυξις, δημοσιευθεῖσα ἐν πλείστοις ὀργάνοις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Εἶχεν ὡς ἀκολούθως:

«Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπεία τοῦ ἑλληνομακεδονικοῦ κομιτάτου, ἔχουσα ὑπ' ὄψει:

«Ὅτι αἱ δολοφονίαι καὶ τὰ λοιπὰ κακουργήματα, τὰ διαπραττόμενα ὑπὸ τῶν πρακτόρων τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς Μακεδονίας πληθυσμοῦ πρὸς ἐθνικὴν ἐξωμοσίαν ἐξακολουθοῦσιν ἀνενδότως, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς διεθνοῦς χωροφυλακῆς, τῶν ἐπιφορτισμένων τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

«Ὅτι τὸ ἔργον τῶν ἐπηγγελμένων Μεταρρυθμίσεων δὲν ἔθηκεν, οὔτε φαίνεται, ὅτι θὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐξασκουμένην τρομοκρατίαν ἐν Μακεδονίᾳ.

«Ὅτι ὑπὸ συνθήκας τοιαύτας τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον συναισθάνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἀνάγκην τῆς κατ' αὐτῶν ἀμύνης, δηλοῖ εἰς τὰς Κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων καὶ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινόν, ὅτι ἱερὰν ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ λάβῃ τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς προστασίαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας κατὰ τῶν ἀγρίων ἐπιθέσεων τῶν πολεμίων αὐτῶν».

Ὁ κῦβος ἐρρίφθη. Similia Similibus.

Δὲν εἶνε τοῦτο ἀνθρώπινον δίκαιον; Δὲν ἐπιτάσσεται τὸ δίκαιον τῆς ἀμύνης ὑπ' αὐτῶν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας; Τίς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ὁ πολιτισμός, αὐτὴ ἡ ἠθικὴ τάξις δὲν βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀλληλεγγύης, ἐπὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν; Ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ κατεδυναστεύετο καὶ ἐκακοποιεῖτο παντοιοτρόπως, διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μέσου. Ἐτήρει ὑπομονήν, οὕτως ὥστε νὰ καταγγέλληται καὶ ἐπὶ ἀνανδρίᾳ. Ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἐπείσθη ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι οὔτε παρὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, οὔτε παρὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἐξασφάλισιν τῶν δικαίων αὐτῆς, προσέφυγεν εἰς τὰ ἴδια ὅπλα, ἀμυνομένη κατὰ τῶν κακοποιῶν στοιχείων, καθ' ὧν πλέον ἢ ἅπαξ ἐξηγείρετο καὶ αὐτὴ ἡ τιμία καὶ εὐσυνείδητος βουλγαρικὴ γνώμη, διαμαρτυρομένη κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν κομιτάτων διαπραττομένων φρικαλέων θηριωδιῶν κατὰ τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, τῶν μὴ ὑποκυπτόντων εἰς τὰ κελεύσματα αὐ-

των. Ἔγραφε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ βουλγαρικὸν ὄργανον, αἱ «Μεταρρυθμίσεις», τὰ ἑπόμενα: «Δυὰς κακούργων, ὁ Σανδάνσκη καὶ ὁ Τσερντσύεφ, ἀφοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Βουλγαρίᾳ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διέπραξαν διάφορα κακουργήματα, ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν Ταπάρτσιεφ καὶ Μάτωφ εἰς Μακεδονίαν ἐπὶ κεφαλῆς συμμοριῶν καὶ φορτωμένοι ἀπὸ χρήματα, δοθέντα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ἀγούρα, προέδρου τῆς δῆθεν φιλανθρωπικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐνταῦθα Μακεδόνων προσφύγων. Μόλις διῆλθον τὰ σύνορα οἱ ἀπεχθεῖς οὗτοι λησταί, διέπραξαν πάντα τὰ ἀνήκουστα κακουργήματα κατὰ τῶν ἀπροστατεύτων χωρικῶν τῆς Μακεδονίας.»

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἐξηγέρθη ἡ μακεδονικὴ ψυχή. Ὁ ἀγὼν τῶν Μακεδόνων, διεξαγόντων τὴν ἑαυτῶν ἄμυναν, ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν διπλοῦς. Ἀγὼν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἀλλὰ κατ᾽ ἀνάγκην καὶ ἀγὼν κατὰ τῶν κρατούντων, παρακωλυόντων διὰ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως πᾶσαν κίνησιν τῶν ἀμυντικῶν σωμάτων. Ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ ἐπῆλθον ὡς μὴ ὤφειλε καὶ δυστυχήματα. Ἐκακοποιήθησαν πολλάκις καὶ ἀθῶοι. Ἀλλὰ ποία ἐπανάστασις, ποῖος ἐμφύλιος πόλεμος, καὶ μεταξὺ τῶν εἰρηνικωτέρων ἀνθρώπων καὶ χαρακτήρων διεξαγόμενος, δὲν ἔχει τοιαῦτα ἐπακόλουθα; Οὕτως ἡ ἑλληνομακεδονικὴ ἄμυνα, ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ τῶν πραγμάτων πρὸς σωτηρίαν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῆς κατεδείκνυεν εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ὑφίσταται Ἑλληνισμὸς ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ Ἑλληνισμός, κεκτημένος ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ φιλοτιμίαν.

Κατὰ τὴν σύγκρουσιν ταύτην μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν, οἱ πρῶτοι δὲν ἔμειναν ἄνευ ἐπικούρων. Διότι ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο μακεδονικὸς μόνον, ἦτο πανελλήνιος. Ὁ Ἑλληνισμὸς κατατέμνεται. Ἡ ἐθνικὴ ἑνότης ἐκλείπει, ἡ ἑλληνικὴ πατρὶς ἀκρωτηριαζομενη, δεχομένη ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτῆς τὸν ἐχθρόν, δὲν δύναται ἢ νὰ ὑποκύψῃ μοιραίως σὺν τῷ χρόνῳ, ν᾽ ἀπορροφηθῇ. Ὡς ἔγραφε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1877 ὁ πρεσβευτὴς Λαγιάρδος εἰς τὸν λόρδον Δέρβυ, «ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἠναγκασμένη νὰ ποιήσῃ ἀπεγνωσμένην ἀπόπειραν, ἵνα καταλάβῃ τηλικαύτην μερίδα τῆς Μακεδονίας, ὥστε νὰ μὴ ἀποκοπῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς ἡ κατοχὴ εἶνε κοινὴ ἐλπὶς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀλλ᾽ ἡ Ρωσσία πρὸ πολλοῦ ἐμόχθησεν, ἵνα συμπεριλάβῃ εἰς τὰ ὅρια τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἰδίᾳ τὸν Ἄθωνα».

Συμπεραίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἀγὼν τῶν Μακεδόνων δὲν ἦτο ξένος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν. Ἐκ τούτου ἡ συμμετοχὴ πλείστων ἀνδρῶν, μηδ᾽ αὐτῶν τοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ κόσμου ἐξαιρουμένων, εἰς τὸν ἑλληνομακεδονικὸν ἀγῶνα. Καὶ ἂν ἤθελε τολμήσῃ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἔξοδον αὐτὴν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, δὲν θὰ τὸ ἐπετύγχανεν. Ἅπασα ἡ δημοσία γνώμη τοῦ τε ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ θὰ κατασυνέτριβεν αὐτήν. Οὕτω προσήρχοντο εἰς τὸν ἑλληνομακεδονικὸν ἀγῶνα ἐθελονταὶ καὶ ἐπίκουροι ἐκ τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἐκ Κρήτης καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ ἑλληνικοῦ τμημάτων. Ἤδη διὰ τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης τοῦ μα-

κεδονικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τῶν ἐκ Βουλγαρίας ὀρδῶν ἐδημιουργεῖτο ἑλληνικὸν ζήτημα ἐν Μακεδονίᾳ. Καὶ κατενόει ἡ ἐν Εὐρώπῃ δημοσία γνώμη, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι μόνον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ βουλγαρικοὶ πληθυσμοί, ἀντελαμβάνετο τῆς ἐθνικῆς σημασίας τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος.

Τὰ πάντα ἐμαρτύρουν ἤδη, τὸ μὲν τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν μεταρρυθμίσεων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ, τὸ δὲ τὴν ἀνικανότητα τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου κατεδείκνυτο ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνομακεδονικοῦ στοιχείου. Οὐκ ὀλίγα τμήματα τῆς Μακεδονίας ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τῶν κακοποιῶν. Τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Καὶ ὡμολογεῖτο τοῦτο παρὰ πάντων τῶν γινωσκόντων τὴν χώραν, Εὐρωπαίων ἢ ἰθαγενῶν, μηδ' αὐτῶν τῶν ἐντεταλμένων τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως ἐξαιρουμένων.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀντιγράφω τὰ ἑπόμενα, δημοσιευθέντα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐν εὐρωπαϊκαῖς ἐφημερίσιν. Εἶνε χαρακτηριστικὰ τῆς καταστάσεως.

Ἔγραφε περὶ τῆς χρεωκοπίας τοῦ βουλγαρικοῦ κινήματος ἐν Μακεδονίᾳ ὁ «Νέος Ἐλεύθερος Τύπος» τῆς Βιέννης, μηνὶ Ἰουλίῳ τοῦ 1906, τὰ ἀκόλουθα:

» Ἡ ἀπογοήτευσις διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ προὐκάλεσεν ἐν ὅλῃ τῇ Βουλγαρίᾳ τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέχρι πυρετώδους παροξυσμοῦ.

» Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἀποδοτέα εἰς τὴν διὰ τῶν ἑλληνικῶν στιφῶν ἀπόκρουσιν τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως».

Ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἔγραφε τὰ ἑξῆς ἡ «Ἐφημερὶς τῶν ξένων», ἡμιεπίσημον ὄργανον τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως:

»Εἰς τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ σωβινιστὰς δὲν εἶνε εὐχάριστον, ὅτι οἱ Ἕλληνες τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐστερέωσαν πάλιν ἐσχάτως καὶ ἐθεώρησαν οἱ Βούλγαροι τὴν στιγμὴν ὡς εὐνοϊκήν, ἵνα ἐκδικηθῶσι καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι σταυροφορίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἐξοντωθῇ πᾶν ὅ τι ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πατριαρχείου εἶχεν ἐναπομείνῃ ἐν Βουλγαρίᾳ». Πολὺ ἀκόμη πραγματικώτερον ἐκφράζεται περὶ τούτου ἡ βιενναία «Γενικὴ Ἐφημερίς»: «Ὁ Ἑλληνισμός, διὰ τῆς ἐξεγέρσεως αὐτοῦ, ἀρκούντως ἀπέδειξεν, ὅτι τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ὕπαρξίν του εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ τηρῇ, περιφρουρῶν ἰδίαις δυνάμεσιν... Ἡ ἔνοπλος τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἄμυνα ἠλευθέρωσε τοὺς ἑλληνικοὺς οἰκισμοὺς ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν αὐτῶν τυράννων.»

Οὐκ ὀλίγα ἐπίσης ὄργανα τοῦ λοιποῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου ἐξῇραν τὸ ἔργον καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς ἑλληνομακεδονικῆς ἀμύνης, χαρακτηρίσαντα αὐτὴν ὡς ἀπορρέουσαν ἐκ τοῦ δικαίου τῆς ἀνθρωπίνης ἀμύνης. Ὀφείλω τῇ στιγμῇ ταύτῃ ἰδιαιτέρως νὰ ἐξάρω τὴν εὐγενῆ ὑπεράσπισιν, ἣν ἔσχεν ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις ἐν τῷ ἀγγλικῷ τύπῳ δι' ἑνὸς εὐγενοῦς καὶ φιλοδικαίου ἀνδρός, τοῦ κ. Ἐρρίκου Στῆβενς. Ἐν τῇ «Ἑσπερινῇ Σημαίᾳ» ἐδημοσίευσε τὰ ἑπόμενα, συνηγορῶν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐν Μακεδονίᾳ, ἣν ἔνιοι τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἀπεπειράθη-

σαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν νὰ χαρακτηρίσωσιν ὡς βουλγαρικήν :

«α') Ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε δύο πρὸς ἕνα.

«β') Ὅτι οἱ Βούλγαροι κατέφυγον εἰς τὰς χειροτέρας μεθόδους τῆς τρομοκρατίας, τῆς καταδιώξεως, τῆς λεηλασίας καὶ τῆς αἱματοχυσίας, ὅπως ἀποκαταστήσωσι τὴν ἰσορροπίαν.

«γ') Ὅτι ἐπὶ ἑπτὰ μακρὰ ἔτη οἱ Ἕλληνες ἔπασχον ἄνευ ἀντεκδικήσεων, πεποιθότες—ματαίως ὡς πάντοτε—εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις. Τώρα ἂς σκεφθῶσι διὰ μίαν στιγμὴν οἱ Ἄγγλοι καὶ ἂς φαντασθῶσιν, ὅτι ἀντὶ Ἑλλήνων τὰ θύματα ἦσαν Ἄγγλοι. Θὰ παρεμένομεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἥσυχοι ; Θὰ ὑπεφέρομεν τὴν ὀδύνην ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ; Θὰ ἐμένομεν παθητικοί, καίτοι καταγανακτοῦντες, θεαταὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἑβδομάδας ; Δὲν θὰ μᾶς ἤρκουν ἑπτὰ ἡμέραι, διὰ νὰ πετάξωμεν ἐν σώματι πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν συμπατριωτῶν μας καὶ ἢ θὰ τοὺς ἐσώζομεν, ἢ θὰ ἐχανόμεθα μαζῆ των. Καὶ ὅμως, διότι μετὰ ἑπτὰ ἔτη ὀλίγα ἑλληνικὰ σώματα, ἀχθέντα μέχρι παραφροσύνης ἐκ τῶν φοβερῶν δεινῶν τῶν συμπατριωτῶν των, διῆλθον τὰ σύνορα καὶ *ἀντεμετώπισαν, ὡς ἤξιζεν εἰς αὐτούς*, τινὰς ἐκ τῶν δολοφόνων, ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ὁ ταραχωδέστερος ταραχοποιὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης».

Αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἠναγκάζοντο ἐπὶ τέλους ν' ἀνομολογήσωσι τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ. Οὐδ' ἐδίστασε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὑπεροχὴν ταύτην Βούλγαρος πολιτικὸς ἀνὴρ ἐκ τῶν ἐγκρίτων εἰς τὸν Γάλλον δημοσιογράφον κ. Μ. Παγιαρές. Ἦτο οὗτος ὁ κ. Δάνεφ, πρῴην πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας. Μεταξὺ ἄλλων παραλαμβάνω ἐκ συνδιαλέξεως αὐτοῦ τὰ ἑπόμενα.

...« Ὁ κ. Δάνεφ μοὶ ὡμίλησε λίαν καθησυχαστικῶς. Ἡ διδακτικὴ συνέντευξις, τὴν ὁποίαν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ λάβω τελευταῖον μετὰ τοῦ σώφρονος τούτου καὶ συνετοῦ πολιτευτοῦ, μὲ ἀνεκούφισεν ἀπὸ τὰς βαναύσους κενολογίας τῶν σωβινιστῶν, τῶν ἐξάλλων καὶ τῶν τρελλῶν — ὑπάρχουσι παντοῦ τοιοῦτοι, οἱ ὁποῖοι δὲν μοὶ ὡμίλουν ἢ περὶ τῶν «ἑλληνικῶν» καὶ «σερβικῶν» ἀθεμιτουργιῶν, ἀντιτασσομένων εἰς τὰς «βουλγαρικὰς» ἀρετάς. Ὁ κ. Δάνεφ εἶνε συνετὸς ἄνθρωπος, μὴ διστάζων νὰ ὁμολογῇ τὰ σφάλματά του καὶ ὅστις γνωρίζει νὰ ἐπιβάλλῃ σιγὴν εἰς τὰ ἠλίθια μίση.

«Καὶ (μοὶ ἐξωμολογήθη εὐγενῶς) *ἠπατήθημεν*. Ἠκολουθήσαμεν ὁδὸν ἐσφαλμένην μέχρι τοῦδε. Τί τὰ θέλετε ; Ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὁλόκληρον *ἐνομίζομεν*, ὅτι ἡ Μακεδονία ἦτο βουλγαρικὴ ἐπαρχία. Ὅτε δ' εἴδομεν, ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ ἀνθιστάμενοι, ἐχάσαμεν τὴν ψυχραιμίαν μας, παρεφέρθημεν. Τὰ κομιτᾶτά μας, κακῶς διευθυνόμενα, κακῶς ἐμπνεόμενα, *διέπραξαν τερατώδη ἐγκλήματα*. Κατόπιν οἱ ἀντίπαλοι μᾶς ἐμιμήθησαν καὶ παρεξετράπησαν εἰς τὰ αὐτὰ σφάλματα. Ἔχουσι

δ' ἤδη εἰς τὸ παθητικὸν αὐτῶν (;) τὰ αὐτὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα καὶ οἱ Κομιτατζῆδες ἡμῶν.

«Πρὸς τί ὅμως (ἐξηκολούθησεν ὁ Δάνεφ), αἱ ἀδελφοκτόνοι αὗται μεταξὺ χριστιανικῶν λαῶν ἔριδες; Εἰς τί ἄλλο χρησιμεύουσιν εἰμὴ εἰς τὴν ἀναστίλβωσιν τοῦ τουρκικοῦ γοήτρου; Ἡ Εὐρώπη ἔχει δίκαιον, ἀποδίδουσα τὴν ἀποτυχίαν τῶν μεταρρυθμίσεων οὐχὶ μόνον εἰς τὴν κακὴν θέλησιν τῆς Πύλης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὀλεθρίαν ἐνέργειαν τῶν συμμοριῶν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἀπέληξα εἰς τὴν ἀκλόνητον πεποίθησιν, ὅτι ἡ Βουλγαρία, ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία ἔχουσιν ὑπέρτατον συμφέρον νὰ συνεργασθῶσι καὶ νὰ βαδίσωσι μετ' ἀποφάσεως, συνηνωμένας ἔχουσαι τὰς χεῖρας.

«Ὡρκίσθην, (κατέληξε λέγων ὁ κ. Δάνεφ), νὰ ὑπερασπισθῶ τῆς θεωρίας ταύτης καὶ ἐνώπιον τοῦ τόπου μου καὶ ἐν τῇ Βουλῇ. Σκοπεύω μάλιστα νὰ μεταβῶ εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ συνδιαλεχθῶ περὶ τούτου μετὰ τῶν ἀνδρῶν, τῶν διεπόντων τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσεως τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνεθάρρησε καὶ ἐνισχύθη ἐν τῇ χώρᾳ. Ἡ μεγαλοφροσύνη, ἡ αὐτοθυσία τῶν αναλαβόντων τὴν διεξαγωγὴν τοῦ αἱματηροῦ ἀγῶνος—καὶ προσηνέχθησαν καὶ προσφέρονται μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης πολλὰ θύματα ὑπὲρ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ μεγάλου σκοποῦ — ἐστέφθησαν ἐξ ἐπιτυχίας. Ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν ἀπεκαλύφθη τὸ δίκαιον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ αἴγλῃ καὶ τῇ πραγματικότητι. Ἀπεσταλμένοι ἐφημερίδων, ἐπισκεφθέντες τὴν χώραν κατόπιν τῆς δράσεως τῶν σωμάτων τούτων, ἀντελήφθησαν τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν ἐνέπνευσαν ταῦτα εἰς τοὺς μακεδονικοὺς πληθυσμοὺς καὶ ὡμολόγησαν μετὰ παρρησίας, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουσι πλέον τὴν χώραν. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων.

Ἀλλὰ τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἀπεθηρίωσε τοὺς ἐπισήμους κύκλους τῆς Βουλγαρίας. Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ χρεωκοπία τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας ἔμελλε νὰ ἐξεγείρῃ τὴν μῆνιν τοῦ ὄχλου τῆς ἡγεμονίας, ὅπως ἐξήγειρε καὶ τὴν τοῦ γείτονος ρωμουνικοῦ ὄχλου, νὰ προκληθῇ ἀληθὴς σταυροφορία κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἴτε τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, εἴτε τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Μετ' ὀλίγον θέλομεν παραστῇ εἰς φρικαλέον, ὅσον καὶ ἀνόσιον θέαμα, εἰς θέαμα, ἁμιλλώμενον πρὸς τὰ φοβερώτατα τῆς ἱστορίας. Ἐν μέσῳ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ διεξαγωγῆς φονικοῦ ἀγῶνος μεταξὺ δύο φυλῶν, τῆς μιᾶς ζητούσης νὰ δεσπόσῃ, τῆς δὲ ἑτέρας νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἐλευθερίαν, ἀποκαλύπτεται ὁ Βούλγαρος ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ εἰδεχθεῖ φυσιογνωμίᾳ, ἀναπολῶν τὴν φρίκην τῶν χρονογράφων τοῦ μέσου αἰῶνος, τὴν φρίκην αὐτοῦ τοῦ Βάζωφ, τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Βουλγάρων ποιητοῦ, τοσοῦτον πιστῶς καὶ τοσοῦτον εἰλικρινῶς παραστήσαντος τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποτεθηριωμένου λαοῦ. ***Φρίκη!*** Μόνη αὕτη ἡ λέξις δηλοῖ τὰ συμβάντα καὶ συμβαίνοντα ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους μῆνας, ἀφ' οὗ χρόνου ἐν Μακεδονίᾳ ἐμαρτυ-

ρεῖτο διὰ τῶν πραγμάτων, διὰ τῶν θριάμβων καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, ὅτι ἔπρεπε νὰ ληφθῇ κατ' ἐξοχὴν ὑπ' ὄψει ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐθνικὴ σημασία τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος.

Ὡς εἶπον, ἐξηγείροντο τὰ βουλγαρικὰ ἔνστικτα ἐπὶ ταῖς ἐπιτυχίαις ταύταις. Πανταχοῦ τῆς ἡγεμονίας ἐτονίζετο τὸ ἐγερτήριον κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος» τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς συναυλίας τοῦ τύπου καὶ τῶν Συλλαλητηρίων, ἐκραύγαζε τὰ ἑπόμενα:

«Μία μόνη φυλὴ δέον νὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῷ Αἵμῳ, ἡ βουλγαρικὴ φυλή. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας δέον νὰ ἐκμηδενισθῇ καὶ νὰ ἐκλίπῃ... Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἄρθρον πίστεως διὰ τοὺς Βουλγάρους... Βούλγαροι, μὴ λησμονήσητε τὸ καθῆκον σας»...

Ἐπιφυλάσσομαι ἐν τῷ προσεχεῖ κεφαλαίῳ ν' ἀφηγηθῶ λεπτομερέστατα τὰ συμβάντα ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ κακουργήματα κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Πρέπει νὰ πεισθῇ ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἐγκληματικότητα ὑπερβαίνουσι ταῦτα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὰ πρὸ τριακονταετίας γενόμενα κακουργήματα ἐν Βατὰκ καὶ Καβάρνῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τῶν Βαζιβοζούκων, τὰ πρὸ δωδεκαετίας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν Ἀρμενίων ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου. Ἀλλ' ὡς θὰ ἀποδειχθῇ, τὰ ἐγκλήματα ταῦτα δὲν ἐξετελέσθησαν ἐν στιγμαῖς ψυχικῆς ἐξάψεως, ἐγένοντο ἐκ προμελέτης, βεβουλευμένως, ἐν γνώσει καὶ καθ' ὑπόδειξιν τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων, πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῶν πεπολιτισμένων κυβερνήσεων. Ἡ Ἐκκλησία, τὸ Σχολεῖον, ἡ Οἰκογένεια, ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ τιμή, τὰ πάντα ἐχλευάσθησαν καὶ κατεφρονήθησαν. Οὐδὲν ἐκ τούτων ἐσεβάσθησαν οἱ πρόσκοποι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, οἱ Πεδεμόντιοι, οἱ Πρῶσσοι, οἱ Ἰάπωνες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος.

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἑλληνικῆς ἀμύνης ἐν Μακεδονίᾳ, παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ μὲ παρακολουθήσῃ. Θέλω παρουσιάσῃ εἰς αὐτὸν θέαμα ἐκ τῶν φοβερωτάτων. Εἶνε θλιβερόν, εἶνε ἀποτρόπαιον, ἀλλὰ καὶ διαφωτιστικόν. Θέλει κατανοήσῃ ἐξ αὐτοῦ ἐν τῇ πραγματικότητι τὴν σύγχρονον ψυχικὴν καὶ ἠθικὴν ποιότητα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

Α. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ, ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑΣ ΕΝ ΤΩι ΕΘΝΙΚΩι ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩι

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΕΦΟΔΙΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΑΙΓΥΠΤΟΝ ΚΑΤΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Κύριοι Φοιτηταί,

Λίαν προθύμως ἐδέχθην τὴν ὑμετέραν πρόσκλησιν, πρῶτον διότι μεγάλην στοργὴν τρέφω πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ,ἥτις, χάρις εἰς τὰς ἀκαμάτους καὶ πεφωτισμένας προσπαθείας τοῦ Προέδρου αὐτῆς καὶ τοὺς Ἕλληνας, τούς τε ἐλευθέρους καὶ τοὺς ἀλυτρώτους, κατώρθωσε ν' ἀφυπνίσῃ ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ οὐσιωδῶς συνέτεινεν εἰς τὴν μετατροπὴν τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Εὐρώπῃ, δεύτερον δέ, διότι πολὺ εὐχαρίστως τὸ Φοιτητικὸν Τμῆμα, οὕτινος ἡ ἵδρυσις εὐτυχῶς ἐπεκτείνει καὶ συμπληροῖ τὸν κύκλον τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρείας, γενόμενον ἀφορμὴ πυκνοτέρας ἐπικοινωνίας καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν διδασκόντων πρὸς τοὺς διδασκομένους.

Σπεύσας ὅμως νὰ δεχθῶ τὴν πρόσκλησιν, ἔσπευσα συνάμα νὰ δηλώσω εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ Τμήματος καὶ ἀγαπητὸν φίλον κ. Κ. Βασιλείου, ὅτι δὲν εἶχον τὴν πρόθεσιν νὰ κάμω διάλεξιν, ὑπὸ τὴν ὑψηλοτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς φίλος, ὡς φίλος πρεσβύτερος, οὐχὶ πέραν τοῦ δέοντος πρεσβύτερος, νὰ σᾶς ἀνακοινώσω τὰς ἐντυπώσεις, ἃς ἀπεκόμισα ἐκ βραχείας διαμονῆς ἐν Αἰγύπτῳ. Ἀναλογιζόμενος δ' ὅτι πιθανῶς τινὲς ἐξ ὑμῶν σκοπεύετε ν' ἀποκατασταθῆτε ἐκεῖ, ἀφοῦ σᾶς ὑποδείξω ποία εἶνε ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ ἐνδιατρίψω ἐπὶ τῶν ἐφοδίων, ἅτινα πρέπει νὰ ἔχῃ, ὁ εἰς Αἴγυπτον κατερχόμενος Ἕλλην ἐπιστήμων.

* *
*

Μεταξὺ ὅλων τῶν ξένων χωρῶν, ἡ Αἴγυπτος εἶνε ἐκείνη, μεθ' ἧς αἱ σχέσεις τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἐν ταὐτῷ αἱ πυκνότεραι καὶ ἀρχαιότεραι.

Ἐν τῷ παναρχαίῳ ναῷ τοῦ Μεδινέτ-Ἀμποῦ, παρὰ τὰς Θήβας, ὁ διάσημος αἰγυπτιολόγος Δαρεσσῆ μοὶ ἔδειξε ἀνάγλυφα ἀπεικονίζοντα μάχην μεταξὺ Ραμψῆ τοῦ Γ' καὶ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς Αἴγυπτον εἰσβαλλόντων λαῶν. Οἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης λαοὶ ἦσαν οἱ προπάτορές μας. Ἔτι βαθύτερον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς σώζεται ἄλλη ἐπιγραφή, ἐποχῆς ὀλίγον μεταγενεστέρας, μνημονεύουσα τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων τοῦ Ψαμμιτύχου. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον μεσολαβήσῃ αἰῶνές τινες καὶ οἱ Φαραώ, ἐννοήσαντες τὴν χρησιμότητα τῶν Ἑλλήνων, προσεκάλουν αὐτοὺς ἀντὶ νὰ τοὺς ἐκδιώκωσιν. Ὀλίγοι πάλιν αἰῶνες παρέρχονται καὶ οἱ Ἕλληνες ἐμφανίζονται οὐχὶ πλέον ὡς μισθοφόροι ἀλλ' ὡς κατακτηταί. Ἡ Ἀλεξάνδρεια κτίζεται, ταχέως καθίσταται ἡ διανοητικὴ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ παραμένει τοιαύτη ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὅλη ἡ χώρα προσλαμβάνει ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Πλὴν ὁ χαρακτὴρ οὗτος, ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνεξίτηλος, σαρώνεται ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν. Τῷ 639 ὁ Ἀμροῦ εἰσβάλλει εἰς Αἴγυπτον, τῷ 641 ἐκπορθεῖ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐπὶ δώδεκα σχεδὸν αἰῶνας ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα παύει ἀντηχοῦσα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου.

Ἀξιοπαρατήρητον δ' εἶνε, ὅτι ἡ κατάπτωσις καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμπίπτει μὲ αὐτῆς τῆς χώρας τὴν κατάπτωσιν καὶ τὴν ἀναγέννησιν.

Ἡ κατάπτωσις ὑπῆρξε βαθεῖα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας, παραμεληθέντων τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ 7—18ου αἰῶνος ἀπὸ 12 εἰς 2 περίπου ἑκατομμύρια ψυχῶν. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως ὅμως τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τὰ πράγματα ἀλλάσσουσιν ὄψιν καὶ αἱ στατιστικαὶ παρουσιάζουσι τὴν ἑξῆς καταπληκτικὴν πρόοδον :

1800	2,460,000
1821	2,536,400
1846	4,476,445
1882	6,613,019
1897	9,734,405

Ἀλλὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ τόπου ὑπερβαίνει ἡ ταχύτης τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ 1843 ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀνήρχετο εἰς 3,000 ψυχάς.

Τὴν δὲ σχολικὴν κίνησιν ἀντεπροσώπευεν ἓν ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, τὸ μόνον ἑλληνικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ οὗτινος τὸ προσωπικὸν περιωρίζετο εἰς ἕνα μόνον δημοδιδάσκαλον. Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἦτο καὶ ετι παραμένει ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμοῦ, δύνασθε νὰ κρίνητε τὰ κατὰ τὴν λοιπὴν χώραν. Ἀμφιβάλλω ἐὰν ἐν ὅλῃ τῇ λοιπῇ Αἰγύπτῳ εὑρίσκοντο ἄλλοι τρισχίλιοι Ἕλληνες· ἀμφιβάλλω δὲ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον δὲν ὑφίσταντο τότε αἱ παρὰ τὴν διώρυγα τοῦ Σουὲζ καὶ ἐκ ταύτης γεννηθεῖσαι ἐμπορικαὶ πόλεις κα

καθ' ὅσον αἱ συνθῆκαι τοῦ βίου δὲν ἐπέτρεπον εὐκόλως τὴν ἀποκατάστασιν Ἑλλήνων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ.

Τὴν σήμερον οἱ Ἕλληνες ἀνέρχονται εἰς ἄνω τῶν 100 χιλιάδων.[1] Ἡ δὲ κοινωνικὴ αὐτῶν θέσις δεκαπλασιάζει τὴν σημασίαν, ἣν δίδει εἰς αὐτοὺς ὁ ἀριθμός.

Ἀφίνω τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἥτις μὲ τὰ λαμπρὰ αὐτῆς σχολεῖα, δυσαναγνωρίστους ἀπογόνους τοῦ σχολείου τῶν Γραικῶν, τὰ εὐεργετικὰ αὐτῆς καταστήματα, τοὺς παλαιοὺς καὶ σεβαστοὺς ἐμπορικοὺς οἴκους, τοὺς πολυπληθεῖς καὶ τὰ πρῶτα φέροντας Ἕλληνας ἐπιστήμονας, φέρει τὸν χαρακτῆρα ἑλληνοπόλεως, καὶ ἔνθα διερχόμενός τις τὰς πανηγυρικῶς ἑορταζομένας ἑορτὰς τοῦ νέου ἔτους, νομίζει,ὅτι εὑρίσκεται ἐν Ἑλλάδι.

Μετάβητε εἰς τὸ Κάϊρον εἰς τὸ Πορτ Σαΐδ, εἰς τὴν Μανσούραν,εἰς τὴν Ἰσμαϊλίαν, παντοῦ θὰ εὕρητε τοὺς Ἕλληνας προέχοντας τῶν πολυπληθῶν ἄλλως τε Εὐρωπαίων, Ἰουδαίων καὶ ἄλλων Ἀνατολιτῶν.

Μετάβητε εἰς τὰ χωρία, ἐκεῖ ὁ μόνος ξένος ὃν ἀπαντᾷ τις ἀποκατεστημένον, εἶνε ὁ Ἕλλην.Τὸ αὐτὸ δὲ θέαμα παρουσιάζει καὶ ἡ Ἄνω Αἴγυπτος.Ἐν Λουξὼρ ὁ κ. Δ. Βικέλας ἔχων ἀνάγκην νὰ κάμῃ μικρὰς ἀγοράς,ἐδήλωσεν,ὅτι ἤθελε ν' ἀποταθῇ εἰς ἑλληνικὸν κατάστημα,τῷ ἀπηντήθη δέ,ὅτι θὰ εὕρισκε δυσκολίαν,ἐὰν ἤθελε νὰ πράξῃ τὸ ἐναντίον.Παραπλήσιόν τι ἔπαθον ἐν Ἀσσουάν,ἔνθα ἠρώτησα ἔμπορον τῆς ἀγορᾶς ἐὰν ἦτο Ἕλλην.—«Τί ἄλλο θέλετε νὰ εἶμαι», μοὶ ἀπήντησε. Προσέθηκε δὲ ὅτι ἦτο ἀπὸ τὸν Βῶλον, καὶ ὅτι ἐφόρει φέσιον μόνον καὶ μόνον,διότι ἐὰν δὲν προσελάμβανεν ἀνατολικὴν φυσιογνωμίαν, δὲν θὰ κατώρθου νὰ πωλήσῃ τοὺς ἀνατολικοὺς αὐτοῦ τάπητας.

Εἰς τὸ Σουδὰν δὲν μετέβην, ἀλλ' ὁ Γάλλος δικηγόρος, ὃν ἀπήντησα ἐν Λουξώρ, μοὶ ἔδωκε τῆς πέραν τοῦ Σουδὰν χώρας τὸν ἑξῆς ὁρισμόν: «Χώρα εὑρισκομένη διοικητικῶς μὲν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἄγγλων, οἰκονομικῶς δὲ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων».

Τὴν ἔξοχον ταύτην θέσιν ἀπέκτησεν ὁ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμὸς οὐχὶ ἀδίκως διότι οὐδὲν στοιχεῖον ἐδείχθη εὐεργετικώτερον αὐτοῦ. Κυριαρχεῖ οἰκονομικῶς ἐν Σουδάν, ἀλλ' οὐχὶ μόνον τὸ Σουδὰν ἄνευ τῶν Ἑλλήνων ἐποίκων θὰ ἔμενεν οἰκονομικῶς οἷον ἦτο ἐπὶ τοῦ Μαχδῆ, ἀλλ' οὔτε ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς θὰ ἠδύνατο ἄνευ τῶν Ἑλλήνων

---

[1] Ἡ στατιστικὴ τοῦ 1897 ἀπογράφει Ἕλληνας 38,208. Πλὴν ὡς Ἕλληνας θεωρεῖ μόνον τοὺς ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, οἱ δ' ἐκ τῆς δούλης, καταλεγόμενοι, καθ' ὃ Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν, ἦσαν κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν πολυπληθέστεροι τῶν πρώτων. Ὥστε ἤδη κατὰ τὸ 1897 ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὰς 80,000 ψυχῶν. Ἔκτοτε δ' ἔχομεν καταπληκτικὴν αὔξησιν μεταναστεύσεως καὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καὶ ἐκ τῆς ἀλυτρώτου καὶ ἐκ Κύπρου, συνάμα δὲ αὔξησιν ἐπιτόπιον τοῦ στοιχείου, τῶν γεννήσεων ὑπερβαινουσῶν οὐσιωδῶς τοὺς θανάτους

προμηθευτῶν νὰ κάμῃ τόσον εὐκόλως τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1898. Πρωτεύει ἐν τῇ κυρίως Αἰγύπτῳ, ἀλλ' αἱ ὠφέλειαι, ἃς αὕτη ἐπορίσθη ἐκ τῆς παρουσίας τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἀνυπολόγιστοι. Ἡ προαγωγὴ τῶν δύο κυριωτέρων πηγῶν τοῦ πλούτου τῆς χώρας, τοῦ βάμβακος δηλαδὴ καὶ τῶν σιγαρέττων, ὀφείλεται εἰς αὐτούς.

Οἱ Ἕλληνες εἰσήγαγον τὰς ἐκοκκιστικὰς μηχανάς, αἵτινες εὑρίσκονται ἤδη ἐν ὅλοις τοῖς σημείοις τοῦ Δέλτα· ἑλληνικὰ εἶνε τὰ κυριώτερα καταστήματα τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ βάμβακος, ἐν οἷς καὶ τὸ κυριώτατον, Χωρέμη-Μπενάκη· τέλος καὶ τοῦτο εἶνε ὀλιγώτερον γνωστόν; ἐὰν καὶ οὐχ ἧττον σπουδαῖον, εἰς Ἕλληνας ὀφείλεται ἡ βελτίωσις τοῦ προϊόντος καὶ ἡ πρόσφατος ἐφεύρεσις δύο εἰδῶν βάμβακος.[1]

Τὴν δ' εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τῶν σιγαρέττων μαρτυροῦσι τὰ ὀνόματα τῶν Τσανακλῆ, Κυριαζῆ, Καραβοπούλου, Χέλμη κλ.

Οἱ δ' εὐεργεσίαι τῶν Ἑλλήνων δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἐμπορίαν, ἀλλ' ἐπεξετάθησαν εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς καλὰς τέχνας.[2] Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονηθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν αἱ ὑπηρεσίαι ἃς προσφέρει τὸ ἐν ταῖς πόλεσιν ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἠδύναντο ἴσως νὰ προσενεχθῶσι καὶ ὑπὸ ἄλλων, ποῖος, ἂν δὲν ὑπῆρχον οἱ Ἕλληνες, θὰ ἔδιδεν ἐμπορικὴν ζωὴν εἰς τὰ χωρία καὶ τ' ἀπομεμακρισμένα κέντρα ;

Ὁ Ἑλληνισμὸς λοιπὸν ἀκμάζει καὶ ἀκμάζει δικαίως. Δύναταί τις νὰ προΐδῃ, ὅτι θ' ἀκμάσῃ ἔτι τελειότερον ἐν τῷ μέλλοντι, διότι αὐτὸς μὲν ἀδιακόπως πληθύνεται ὁ δὲ τόπος δὲν παύει ἀναπτυσσόμενος.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ πλούτου, τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔσεται λαμπρότερον διὰ δύο λόγους, πολὺ βαθυτέρας κατ' ἐμὲ σημασίας. Πρῶτον ἐπῆλθεν ἡ συστηματικὴ βελτίωσις εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, καθόσον, ἐξαιρέσει τῆς Ἀλεξανδρείας, μέχρις ἐσχάτως τυπικῶς μὲν δὲν ὑφίσταντο, οὐσιαστικῶς δὲ ἐφθείροντο ὑπὸ ἐσωτερικῶν σπαραγμῶν. Δεύτερον ἡ κραταίωσις τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, οὗ τρανὰ τεκμήρια ἔχομεν τὴν ἵδρυσιν πολλὰ ὑποσχομένων ἐθνικῶν συλλόγων, ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐπισκεπτομένω τὰς Ἀθήνας ἢ καὶ παραθεριζόντων παρ' αὐταῖς τῶν ἄλλοτε μακρόθεν μόνον ἀγαπώντων τὴν πατρίδα, τέλος δὲ ἡ ἀποσκοράκισις τοῦ κοσμοπολιτικοῦ χαρακτῆρος, ὅστις ἠπείλει νὰ περιβάλλῃ τὸν βίον τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν καὶ ἐκείνων τῶν πάντοτε ἀκμαζόντων μεσαίων στρωμάτων.

---

[1] Περὶ τοῦ τί ὀφείλει ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ περὶ τῶν προσφάτων ἐφευρέσεων τῶν κ. κ. Διαννάβη καὶ Παραχειμωνιᾶ βλ. τὸ Ἀνατολικὸν Δελτίον τῆς 13 Μαΐου.

[2] Ἕλλην, ὁ ἀείμνηστ ς καὶ δημοφιλέστατος Κ. Συναδινὸς ἵδρυσε καὶ Ἕλληνες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποτελοῦσι τὴν Καλλιτεχνικὴν Ἑταιρείαν Αἰγύπτου, ἥτις κατέστησε τὸ χειμερινὸν Μελόδραμα τῆς Ἀλεξανδρείας ἓν τῶν ἀρίστων τοῦ κόσμου.

*
* *

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμόν. Μεταβαίνω νῦν εἰς τὸ εἰδικὸν μέρος τῆς διαλέξεώς μου, τὸ περὶ τῶν ἐφοδίων,ἅτινα πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ Ἕλλην ἐπιστήμων ἐν Αἰγύπτῳ. Παρατηρῶ πρῶτον,ὅτι γενικῶς καὶ δι' ὅλους τοὺς κλάδους ἀπαραίτητα εἶνε δύο τινά : ἡ γνῶσις μιᾶς τοὐλάχιστον ξένης γλώσσης, καὶ χρηματικόν τι ἐφόδιον, ἅτινα θὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὸν ἄρτι ἀφικόμενον νὰ ζήσῃ ἐπὶ ὀλίγους τοὐλάχιστον μῆνας.

Καὶ ἐκ μὲν τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν κατ' ἐξοχὴν ἀπαραίτητος εἶνε ἡ γαλλική, διότι λογίζεται εἰσέτι ἐν Ἀνατολῇ διεθνὴς γλῶσσα καὶ εἶνε ἐκείνη, ἧς γίνεται χρῆσις ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ κοσμοπολιτικῇ κοινωνίᾳ καὶ πρὸ τῶν μικτῶν δικαστηρίων. Ὀλίγον μόνον, ὀλιγώτερον τῆς γαλλικῆς ἀναγκαία, εἶνε δευτέρα γλῶσσα ἡ ἀγγλική· καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἄγγλοι, καταλαβόντες τὴν Αἴγυπτον δὲν ἠξίωσαν νὰ ἐπιβάλωσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἀμέσως καὶ διὰ τῆς βίας, εἶνε ὅμως ἀναμφήριστον, ὅτι ἡ ὅλη χώρα ὑπέστη βαθέως τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κατακτητοῦ. Σήμερον ἡ ἀγγλικὴ εἶνε ἡ μόνη ξένη γλῶσσα, ἣν οἱ ἰθαγενεῖς διδάσκονται ἐν τοῖς σχολείοις, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν ἡ χρῆσις αὐτῆς εἰσέρχεται παντοῦ· ἄλλως τε καὶ μόνη ἡ δυσκολία, μεθ' ἧς οἱ Ἄγγλοι,ἐκμανθάνουσι τὰς ξένας γλώσσας, ἄγει αὐτοὺς νὰ προτιμῶσιν ἐκείνους ἐκ τῶν ξένων, οἵτινες γνωρίζουσι τὴν ἰδικήν των.Τὴν πρακτικὴν δὲ σημασίαν τῆς τοιαύτης προτιμήσεως θ' ἀντιληφθῆτε, ἀναλογιζόμενοι ἀφ' ἑνός, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἄγγλων στρατολογοῦνται ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ ἐξ ἄλλου, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν κατὰ μυριάδας διαχειμαζόντων ἐν Αἰγύπτῳ ξένων ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν φυλήν· οἱ δὲ ξένοι οὗτοι ἀποτελοῦσι διὰ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιστήμονας περιζήτητον πελατεῖαν.

Μετὰ τὴν ἀπαραίτητον γαλλικὴν καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀγγλικήν,χρησιμότητά τινα δύναται νὰ προσφέρῃ ἡ γνῶσις τῆς ἰταλικῆς ἰδίως ἐν τοῖς ἐμπορικοῖς κύκλοις τῆς Ἀλεξανδρείας, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἡ τῆς γερμανικῆς καὶ πάσης ἄλλης εὐρωπαϊκῆς γλώσσης. Προσθέτω,ὅτι ἐὰν τὴν ἀραβικὴν μανθάνῃ πρακτικῶς κατ' ἀνάγκην ὁ ἀποκαθιστάμενος ἐν Αἰγύπτῳ, ἡ θεωρητικὴ αὐτῆς γνῶσις ἀποτελεῖ πρώτης τάξεως ἐφόδιον. Ἐκτὸς τῆς ἀνάγκης μιᾶς ἢ πλειόνων ξένων γλωσσῶν, εἴπομεν, ὅτι ἀπαραίτητον εἶνε εἰς τὸν κατερχόμενον εἰς Αἴγυπτον ἐπιστήμονα καὶ χρηματικόν τι ποσόν, ὅ περ θὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ζήσῃ ἐπὶ ἱκανοὺς μῆνας. Ἡ ἀνάγκη αὕτη συχνάκις παρ' ἡμῶν παρεγνωρίσθη. Ἐκ τῆς τοῦ πλούτου χώρας πολλοὶ κρίνοντες, συμπεραίνουσιν, ὅτι ἡ ἐπιτυχία εἶνε εὔκολος, ἐνῷ ἡ ἀλήθεια εἶνε, ὅτι εἶνε ἴσως εὐκολωτέρα ἢ ἐν ἄλλαις τισὶ χώραις. «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες,οἱ μεταβαίνοντες εἰς Αἴγυπτον, λέγουσιν ἄλλοι, ἐπέτυχον». Ὅτι ἐπέτυχον πολλοὶ εἶνε ἀληθές,οὗτοι δὲ εἶνε οἱ κατορθώσαντες. νὰ ὑπερνικήσωσι τὰς ἀρχικὰς δυσχερείας, οὐχὶ ὅμως ὀλιγώτεροι εἶνε οἱ ναυαγήσαν-

τες, ἀκριβῶς διότι εἶχον λησμονήση, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀρχὴ παντὸς σταδίου εἶνε μακρὰ καὶ δυσχερής.

Ἐπίσης βασιζόμεθα ἐν γένει πλέον τοῦ δέοντος ἐπὶ τῆς προστασίας τῶν πλουσίων ὁμογενῶν. Οἱ ὁμογενεῖς οὗτοι καὶ ἐξέχουσαν θέσιν κατέλαβον καὶ φιλογενέστατοι εἶνε· ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔχει δώση εἰς δεκάδας νέων τὰ μέσα νὰ σπουδάσωσιν ἢ νὰ τελειοποιηθῶσι. Προθυμότατοι δεικνύονται πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ τῶν ἀγνώστων αὐτοῖς νέων εἰς ἐκμάθισιν ἐπιστημῶν.[1]

Πλὴν, ἐὰν ἔχωμεν πλουσίους καὶ φιλοπάτριδας ὁμογενεῖς;οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν ξένοι δὲν στεροῦνται τελείως τοιούτων, ἔχουσι δέ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἡμᾶς, ὄπισθέν των καὶ κυβερνήσεις ἰσχυράς, αἵτινες ἐκθύμως ὑποστηρίζ υσιν αὐτούς. Τί δὲ δύναται ἡ ὑποστήριξις εὐυπολήπτου ἰδιώτου ἀπέναντι ἐκείνης τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως ἢ πρεσβείας μεγάλης Δυνάμεως ; Προσθέσατε τέλος,ὅτι πᾶσαι αἱ μεγάλαι ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι, τράπεζαι τροχιόδρομοι κ.λ. εἶνε ξενικαί, συνεπῶς διατιθέμεναι μᾶλλον ξένους νὰ λαμβάνωσι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των.

Διὰ πάντα ταῦτα ὁ Ἕλλην πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ μέσα νὰ ζήσῃ τοὐλάχιστον ὀλίγους μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους νὰ λάβῃ τὸν καιρὸν νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ἀξίαν του.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐφαρμόζονται εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας· εἶνε ἤδη καιρὸς νὰ μεταβῶμεν εἰς μίαν ἑκάστην τῶν ἐπιστημῶν. Ἂς ἐπιτραπῇ δ' εἰς καθηγητὴν τῆς νομικῆς Σχολῆς ν'ἀρχίσῃ ἀπὸ τοὺς νομικούς.

Οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ δικηγορήσωσι πρὸ τριῶν δικαστηρίων, τῶν προξενικῶν, τῶν μικτῶν καὶ τῶν ἰθαγενῶν.

Διὰ τὰ προξενικὰ τίποτε ἰδιάζον δὲν ἔχω νὰ εἴπω ὑμῖν, καθ' ὅτι ἐν αὐτοῖς γίνεται ἐφαρμογὴ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας καὶ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Τὰ μικτὰ θὰ σταματήσωσιν ἡμᾶς ἐπὶ μακρότερον. Πρῶτον ἀπαιτοῦσι τὴν γνῶσιν τῆς αἰγυπτιακῆς νομοθεσίας. Εὐτυχῶς οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν νομοθεσίαν ταύτην νόμοι καὶ ὁ ἀστικὸς καὶ ἡ δικονομία ἔχουσιν ἁπλοποιηθῇ εἰς ἄκρον, ἡ δ' ἐκμάθησις αὐτῶν δὲν περιέχει δυσυπέρβλητα προσκόμματα.

Κατὰ τοὺς ὀργανικοὺς νόμους τῶν μικτῶν δικαστηρίων τρεῖς εἶνε αἱ ἐπίσημοι εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι, ἡ ἰταλική, ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γαλλική. Ἀλλὰ κατὰ καθιερωμένον ἔθιμον μόνον τῆς τελευταίας γίνεται χρῆσις, οὕτω δ' ἀκριβῶς, ὡς εἶπον πρὸ ὀλίγου, καθίστατο ἡ τ ε λ ε ί α γνῶσις τῆς γαλλικῆς ἀπαραίτητος.

Ἐκτὸς τῶν ἐφοδίων τούτων ἀπαιτεῖται παρὰ τῷ μέλλοντι νὰ εὐδοκιμήσῃ δικηγόρῳ καὶ δόσις τις πρακτικοῦ πνεύματος. Μόναι αἱ θεωρηταὶ γνώσεις δὲν ἀρκοῦσιν

[1] Κατὰ τὸν φοιτητικόν μου βίον ἐγνώρισα λ.χ. διαφόρους νέους σπουδάζοντας ἀναλώμασι τοῦ ἀειμνήστου Α. Σαλβάγου.

Αἱ ὑποθέσεις δικάζονται ἰδίως ἀπὸ οὐσιαστικῆς ἀπόψεως, τὰ δὲ ὑποβαλλόμενα εἰς τοὺς δικηγόρους πρὸς λύσιν ζητήματα σπανίως εἶνε καθαρῶς νομικά. Ὁ δικηγόρος ἐν Αἰγύπτῳ δὲν εἶνε μόνον νομικός· εἶνε ὅπως λέγουσι οἱ Γάλλοι καὶ **homme d' affaires**. Αἱ δὲ ἐπιχειρήσεις ἰδίως αἱ μεσιτικαί, αἵτινες προσφέρονται εἰς τοὺς δικηγόρους εἶνε ἐπικερδέστεραι Σημειωτέον, ὅτι ἰδίως ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν αἱ καλλίτεραι ὑποθέσεις περιστρέφονται περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τραπεζῶν καὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, πᾶς δὲ δικηγόρος ἔχει μέγα συμφέρον νὰ γνωρίζῃ λεπτομερῶς πάντα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸν κλάδον τοῦτον.

Πρὸ τῶν ἰθαγενῶν δικαστηρίων αἱ ἐν χρήσει γλῶσσαι εἶνε ἡ ἀραβικὴ καὶ ἡ ἀγγλική.Οἱ Ἕλληνες δικηγόροι,οἱ γνωρίζοντες μίαν τῶν γλωσσῶν τούτων,ὑπερτεροῦσι πολὺ τῶν ἄλλων, ἀφοῦ ἔχουσι πρὸ αὐτῶν καὶ τρίτον στάδιον ἐνεργείας. Πρὸς τούτοις, ὅ περ σπουδαιότατον, ἀπό τινος οἱ Ἄγγλοι,οἵτινες διὰ λόγους πολιτικοὺς ἐπὶ τοῦ παρόντος, προσπαθοῦσι νὰ δώσωσι διεθνῆ χαρακτῆρα εἰς τὰ ἰθαγενῆ δικαστήρια, προσέλαβον ὡς δικαστὰς Ἕλληνας, ἔχοντας τὰ προμνησθέντα γλωσσικὰ ἐφόδια καὶ ἀγγλικὸν δίπλωμα. Δὲν εἶνε δὲ ἀδύνατον νὰ προσλάβωσι καὶ ἄλλους. Ἐφιστῶ δὲ τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τούτου,διότι πρόκειται περὶ θέσεων γενναίως μισθοδοτουμένων.

Ἐκτὸς τῶν δικαστικῶν θέσεων, ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται ἄλλαι διοικητικαί. Ὀλίγας ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσιν οἱ Ἕλληνες· πολὺ ὀλιγωτέρας ἢ ἄλλοτε. Ἐγένετο συχνάκις λόγος περὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὑποδειχθείσης εὐνοίας. Βεβαίως ὁ Λόρδος Κρόμμερ, ἄριστος ἑλληνιστὴς ἅμα καὶ βαθὺς πολιτικός, προσβλέπει συμπαθέστατα πρὸς στοιχεῖον, ὅ περ, ὡς κατεδείξαμεν, τόσον συνέτεινεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Αἰγύπτου.Τὰς δὲ συμπαθείας τοῦ Λόρδου Κρόμμερ συνεμερίσθη,κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, καὶ ὅλη ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις. Πλὴν αἱ συμπάθειαι αὗται δὲν ἐπεξετάθησαν μέχρι τῆς παροχῆς διοικητικῶν θέσεων. Ἐκ τούτων οἱ Ἄγγλοι, ὅσας δὲν κρατοῦσι δι' ἑαυτούς, αὗται ὁσημέραι πληθύνονται, ἐπιφυλάσσουσι κατὰ σύστημα εἰς τοὺς ἐντοπίους,τοὺς ὁποίους ὁμολογουμένως ἐμόρφωσαν καὶ ἀνέπτυξαν, ἐφαρμόσαντες κατάλληλον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐντοπίων προτιμῶσι τοὺς Κόπτας, ἰδίως εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν, καθ' ὃ φιλοπονωτέρους, εὐφυεστέρους καὶ ἔχοντας ἔμφυτον τὴν ῥοπὴν πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἀριθμῶν.

Πολλοί, κύριοι, ἐξ ἡμῶν σπουδάζουσι νομικὰ μὲ τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιδοθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὰς τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν ὑπαλληλίαν.

Τοιαῦται θέσεις εὑρίσκονται ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀμείβονται ἱκανοποιητικῶς. Εἶνε ὅμως ἀνάγκη, (καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη ἐνδιαφέρει καὶ τοὺς φοιτητὰς καὶ τοὺς ἢ ἀποφοίτους τῶν ἐμπορικῶν σχολῶν) γνώσεων βαθειῶν καὶ πρακτικῶν, οὐχὶ δὲ θεωρητικῶν καὶ ἐπιπολαίων· διὰ τοιαύτας θέσεις εὑρίσκει τις εὐκόλως ἐν Αἰγύπτῳ νέους φιλοπόνους, ὄντας εἰς θέσιν νὰ κρατῶσιν ἀλληλογραφίαν εἰς πολλὰς γλώσσας, γνωρίζοντας δὲ κατὰ βάθος τὴν διπλογραφίαν. Δὲν προτιμᾶταί τις, ἔστω καὶ διπλωματοῦχος, ἐὰν δὲν ἔχῃ αὐτὰ τὰ ἐφόδια.

Ἔρχομαι ἤδη εἰς τοὺς ἰατρούς. Γάλλος συγγραφεύς[1] ἔλεγεν, ὅτι ἡ τύχη τῶν ἰατρῶν εἶνε προτιμητέα τῶν δικηγόρων, διότι οἱ τυχὸν πεσόντες θύματα τῆς ἀμαθείας ἢ ἀπροσεξίας αὐτῶν πελάται δὲν δύνανται νὰ τοὺς ἐνοχλῶσιν ἐπὶ ἔτη μὲ ἀδιάκοπα παράπονα. Τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ, παρὰ τὴν διαφορὰν ταύτην, καὶ ἄλλα τινὰ ὑπάρχουσιν, ἅτινα οἱ μέλλοντες ἰατροὶ πρέπει νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψει. Ὑπάρχει κυρίως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τ' ἀπαιτούμενα ἐφόδια, μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν κέντρων. Εἰς τὰ μεγάλα κέντρα οἱ ἰατροί μας εὑρίσκουσι συναγωνιστὰς Εὐρωπαίους ἐπιστήμονας πάσης ἐθνικότητος.

Ἀνάγκη λοιπὸν ἀφ' ἑνὸς ὅσον ἔνεστι πλειοτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, διότι τὸ κοινὸν, τὸν χειμῶνα ἰδίως, εἶνε κοσμοπολιτικὸν, τελείου δὲ καταρτισμοῦ καί τινος εἰ δυνατὸν εἰδικότητος ἀφ' ἑτέρου. Ἐνταῦθα ὅμως παρατηρητέον πρῶτον, ὅτι ἡ εἰδικότης δὲν πρέπει ν' ἀποκλείῃ καὶ γενικὴν μόρφωσιν, διότι βάσις πάσης πελατείας εἶνε αἱ οἰκογένειαι, δεύτερον ὅτι ἡ εἰδικότης πρέπει νὰ εἶνε πραγματική. Ὁ Ἀναστάσιος Γεννάδιος ἔλεγεν «*εἰδικότης ἐν Ἀνατολῇ σημαίνει: συγκεντρωμένη ἀμάθεια ἐπὶ ὡρισμένου ἀντικειμένου*». Ἀλλ' ἡ παρατήρησις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται πλέον εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Πάντες οἱ εἰδικοὶ, καὶ ἡμέτεροι καὶ ξένοι, εἶνε τελείως κατηρτισμένοι, ὁ δ' ὑπὸ τοῦ συναγωνισμοῦ ἐξασκούμενος ἔλεγχος ἀποκαλύπτει τὴν ἀμάθειαν αὐθωρεί. Ἕτερον προσὸν, παρὰ τὴν *εἰδικότητα*, εἶνε καὶ ἡ *ἐνημερότης*. Ἐκ τῆς μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐπικοινωνίας καὶ τῆς ἀφθονίας τοῦ χρήματος πάντα τὰ νέα μηχανήματα, πᾶσαι αἱ νέαι μέθοδοι, πάντα τὰ νέα φάρμακα καθίστανται ταχύτατα γνωστὰ εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς καὶ τοὺς Καϊρώτας, ὁ δ' ἐπιστήμων πρέπει νὰ τὰ γνωρίζῃ εἴτε διὰ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ, εἴτε διὰ νὰ ἐξηγήσῃ διατὶ τὰ ἀποκρούει.

Ἐν τοῖς μικροτέροις κέντροις καὶ τοῖς χωρίοις ἀπαιτοῦνται ὀλιγώτερα ἐφόδια, ὁ δὲ διεθνὴς συναγωνισμὸς δὲν ὑφίσταται. Πλὴν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμογενῶν εἶνε σχετικὸς μέγας καὶ ὁ κύκλος τῶν ἐργασιῶν περιωρισμένος. Αὐτὸ τοῦτο λεκτέον καὶ περὶ τοῦ Σουδὰν, ἂν καὶ ἀκούω, ὅτι καλὸν μέλλον προσφέρεται ἐν Χαρτοὺμ διὰ σοβαρὸν Ἕλληνα ἰατρόν.

Παρὰ τοὺς ἰατροὺς ἡ ἐπιστήμη τάσσει τοὺς κτηνιάτρους, οὓς ἡ ἀνθρωπίνη ματαιοδοξία ἔτασσεν ἐπὶ μακρὸν εἰς κατωτέραν βαθμίδα, καὶ τοὺς φαρμακοποιούς. Οἱ Ἕλληνες κτηνίατροι δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι κυρίως, ἐὰν γνωρίζωσι τὴν τουρκικὴν, ὅπερ θὰ τοῖς ἐπιτρέψῃ ν' ἀποκτήσωσι πελάτας μεταξὺ τῶν κατ' ἐξοχὴν φιλίππων Ὀθωμανῶν μπέηδων.

Μεγάλη ζήτησις φαρμακοποιῶν εἶχε παρατηρηθῆ πρό τινων ἐτῶν, καὶ τοῦτο διότι ὁ νόμος ἀπῄτησε τὴν παρουσίαν ἐν ἑκάστῳ φαρμακείῳ ἑνὸς διευθυντοῦ καὶ ἑνὸς βοηθοῦ, ἀμφοτέρων διπλωματούχων. Ἤδη ὅμως σχεδὸν ὅλα τὰ κενὰ ἐπληρώθησαν, σποραδικῶς δὲ μόνον εὑρίσκονται θέσεις. Σπάνιαι ἐπίσης εἶνε αἱ θέσεις, αἱ προς-

[1] Casimir Delavigne: *Le conseiller rapporteur*.

φερόμεναι εἰς τοὺς διπλωματούχους τῆς φιλολογίας ἢ τοὺς ἀποφοίτους τοῦ διδασκαλείου, διότι ὀλίγα εἶνε τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. Ἐν τοῖς χωρίοις ζητεῖται συχνάκις διδάσκαλος, ἔχων καλὴν φωνήν, ἵνα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ψάλτης.

Εὐρύτερον εἶνε τὸ μέλλον τῶν μηχανικῶν καὶ τῶν ἀποφοίτων τῶν γεωργικῶν σχολῶν. Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κλάδους τούτους πολλοὶ Ἕλληνες εὐδοκιμοῦσι. Χρήσιμος ὅμως εἶνε καὶ ἐδῶ δόσις τις, ὅσον οἷόν τε μείζων, πρακτικοῦ πνεύματος, διότι οἱ μηχανικοὶ ὠφελοῦνται κυρίως ὡς ἐργολάβοι, οἱ δὲ γεωπόνοι ἀρχίζουσι νὰ ἀπολαμβάνωσι κέρδη πραγματικῶς ἱκανοποιητικὰ μόνον, ὅταν, παύσαντες νὰ ὦσιν ὑπάλληλοι, συνεταιρισθῶσι μετὰ γαιοκτημόνων ἢ ἐκμισθώσωσι γαίας δι' ἴδιον λογαριασμόν.

*
* *

Δεικνύων λεπτομερῶς τὰς δυσκολίας, ἃς ἀπαντᾷ Ἕλλην ἐπιστήμων, δὲν θέλω νὰ σᾶς ἀπογοητεύσω· θέλω μᾶλλον νὰ προλάβω ἀπογοητεύσεις. Φρονῶ πράγματι, ὅτι νέοι ἐπιστήμονες, καλῶς κατηρτισμένοι καὶ φιλόπονοι, χάρις εἰς τὴν πρόοδον τῆς χώρας καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐξόχους πράγματι θέσεις κατεχόντων ὁμογενῶν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ ν' ἀναδειχθῶσιν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου ἀντελήφθην, ὅτι παρῆλθον ἀνεπιστρεπτεὶ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς νέοι ἀκατάρτιστοι, μεταβαίνοντες εἰς Αἴγυπτον, ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι μεγάλας θέσεις ἢ νὰ πλουτήσωσι ταχέως.

Ἡ παρατήρησίς μου δὲν ἐφαρμόζεται μόνον εἰς τοὺς ἐπιστήμονας· ὡς γράφει Ἕλλην συγγραφεὺς ἐμβριθέστατος, γνωρίσας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν τόπον, ὁ κ. Κωνστ. Στ. Καραθεοδωρῆς: «Ἡ Αἴγυπτος ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας».

Τότε πράγματι ἤρκει εἰς Ἕλληνα νὰ μεταβῇ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου, ἰδίως δ' εἰς τὰ χωρία, διὰ νὰ κερδίσῃ ταχέως χρήματα. «Ἀλλὰ τώρα, προσθέτει ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, τὰ πράγματα ἤλλαξαν». Ἤλλαξαν δὲ κυρίως ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ βρεττανικὴ ἐπέμβασις ἐκρίθη ἄλλοτε ὡς καταστρεπτικὴ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ ἀντίληψις αὕτη δὲν ἐκράτησεν ἐπὶ μακρόν, διότι οἱ Ἕλληνες, ἐννοήσαντες μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς εὐφυΐας, ὅτι ἤλλαξαν οἱ καιροί, ἤλλαξαν καὶ αὐτοὶ μεθόδους. Ἐγκατέλειψαν τὴν πρωτογενῆ ἐμπορίαν, ὠργάνωσαν μεγάλας ἑταιρείας, ἠγόρασαν γαίας καὶ οἰκόπεδα, ἵδρυσαν μεγάλα τεχνοστάσια, συνέλαβον τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως μεγάλων τραπεζῶν, σήμερον δὲ ἔφθασαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀκμῆς, ὥστε ὁ Leroy - Beaulieu ὡμίλησεν ἐσχάτως μετὰ θαυμασμοῦ «περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πολυαριθμοτάτης καὶ ἄριστα διωργανωμένης ἑλληνικῆς παροικίας». [1]

Δι' ἀναλόγου συστηματικῆς προπαιδείας καὶ συστηματικῆς ἐργασίας ἀνεδείχθησαν καὶ οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ἐπιστήμονες, οἱ Καρτούληδες, οἱ Κομανοί, οἱ Βαλασσόπουλοι, οἱ Πετρίδαι, οἱ Ἀθανασάκηδες, οἱ Καμπᾶδες, οἱ Αὐλωνῖται, οἱ Λυμπρῖται καὶ τόσοι ἄλλοι. Αὐτῶν τὰ παραδείγματα πρέπει νὰ ἔχητε ὑπ' ὄψει ὅσοι ἐξ ὑμῶν προτίθεσθε νὰ μεταβῆτε εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραώ, διότι μόνον, ἀποκτήσαντες τὴν μόρφωσιν καὶ μιμούμενοι τὴν φιλοπονίαν αὐτῶν, θὰ εὐδοκιμήσητε εἰς τὴν σύγχρονον ἐξευρωπαϊσθεῖσαν καὶ ἀγγλοκρατουμένην Αἴγυπτον.

---

[1] **Economiste Français**

Η ΠΡΩΤΗ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ ΤΟΥ 1822

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ν. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

Ὑφηγητοῦ τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Διδάκτορος τοῦ Δικαίου τοῦ ἐν Παρισίοις Πανεπιστημίου.

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ

('Εν τῷ Φοιτητικῷ Τμήματι τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ).

ΝΕΟΚΛΕΙ ΚΑΖΑΖΗι
Ἀφιεροῦται

Ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ἐπαναστάσεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνέλθῃ ἐθνοσυνέλευσις καὶ νὰ συνταχθῇ πολίτευμα δι' ἅπασαν τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἑλλάδα. Αἱ πρῶται συνελεύσεις καὶ τὰ πρῶτα πολιτεύματα τῆς ἀγωνιζομένης τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα Ἑλλάδος εἶχον τοπικὸν χαρακτῆρα. Οὕτω τῇ 25ῃ Μαρτίου ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἵδρυσε μετὰ τῶν προεστῶν τὴν «Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν»· τῇ 26ῃ Μαΐου 1821 εἴκοσιν ὀκτὼ πρoῦχοντες τῆς Πελοποννήσου, «ἔχοντες καὶ τὴν γνώμην καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀπόντων μελῶν», συνελθόντες ἐν τῇ μονῇ τῶν Καλτεζῶν, ἵδρυσαν ἑπταμελῆ «Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου»· τῇ 9ῃ Νοεμβρίου 1821 ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ἐν Μεσολογγίῳ ὁ «Ὀργανισμὸς τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος»· τῇ 15ῃ Νοεμβρίου 1821 ἐψηφίσθη, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη, ὑπὸ τῆς ἐν Σαλώνοις τῆς Φωκίδος συνελθούσης Συνελεύσεως, ἡ «Νομικὴ διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ἢ ὀργανισμὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου, Γερουσίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος». τῇ 27ῃ Δεκεμβρίου 1821 τέλος ἐψηφίσθη ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῆς Πελοποννήσου, ὁ «Ὀργανισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας».

Τῇ 20ῃ Δεκεμβρίου 1822 συνῆλθεν ἐν Πιάδᾳ, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον ἐθνοσυνέλευσις, ἥτις εἶνε, ὡς παρατηρεῖ ὁ Klüber «ἡ πρώτη ἐλευθέρα Συνέλευσις, μετὰ εἴκοσι δύο αἰῶνας, τῶν Ἑλλήνων ὡς ἔθνους». Ἡ πρώτη αὕτη Ἐθνοσυνέλευσις ἐγέννησεν ἐνθουσιασμὸν ἀνὰ τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἑλλάδα. «Οἱ νεώτεροι, γράφει ὁ ἀείμνηστος Ν. Δραγούμης, οἱ εὐτυχήσαντες ν' ἀνοίξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἥλιον, μὴ σκοτιζόμενον ὑπὸ νεφῶν δουλείας, νὰ πατήσωσι γῆν ἐλευθέραν, ν' ἀναπνεύσωσιν ἀέρα ἐλεύθερον, αὐτοὶ οἱ κληρονομήσαντες τὸ ἀνεκτίμητον δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνδιαλέγεσθαι καὶ συζητεῖν, ἀδυνατοῦσι νὰ φαντασθῶσι τὸν ἔξαλλον ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἔθνους, ὅτε, μετὰ τυραννίαν τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν, συνήρχετο δι' ἀντιπροσώπων, ἵνα βουλευθῇ κυριαρχικῶς περὶ τῶν οἰκείων συμφερόντων. Οἱ δ' ἐπιζήσαντες διηγοῦντο, ὅτι δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων, καὶ ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ἀναστάσεως ἀντάπεδίδοντο ἀσπασμοί». Ἡ Συνέλευσις αὕτη, ἥτις ἐψήφισε τὸ πρῶτον πολίτευμα συμπάσης τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, ἀπετελεῖτο ἐκ πεντήκοντα ἐννέα πληρεξουσίων ἢ «παραστατῶν», ἐκλε-

γέντων ἐκ Πελοποννήσου, ἐκ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος, ἐκ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων καὶ ἐκ τῆς Κάσου. Οὐδεμία δ' ὅμως ἐτηρήθη ἀναλογία, οὐδ' ἐνιαῖον ἐκλογικὸν σύστημα, ἐλλείψει ἐκλογικοῦ νόμου. Οἱ πληρεξούσιοι συνηδρίαζον διῃρημένοι εἰς τέσσαρας τοπικὰς τάξεις, ἦσαν δὲ εἴκοσιν ἕξ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ μόλις ὀκτὼ ἐκ τῆς Δυτικῆς καὶ δέκα ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἐκλεγέντες ἐκ τῶν τοπικῶν Συνελεύσεων ἢ ἐκ τῶν τοπικῶν Γερουσιῶν καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ λαοῦ. Ὥστε ἡ Ἐθνοσυνέλευσις αὕτη δὲ ἦτο, κυρίως εἰπεῖν, ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ λ α ο ῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ ὀλιγαρχικοῦ στοιχείου, τῶν προεστῶν, τῶν «κοτζαμπασήδων». Ἡ Συνέλευσις ὅμως ἐθεωρήθη ὑπὸ πάντων νόμιμος καὶ γνήσιος ἀντιπρόσωπος τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Ἐν τῇ Συνελεύσει ὑπερίσχυε τὸ κόμμα τῶν «Πολιτικῶν», πρόεδρος δ' αὐτῆς ἐξελέγη ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος. Τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸν κανονισμὸν αὐτῆς. Ἡ ἀπαρτία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως: «Ὅταν τὰ δύο τρίτα ἀπὸ τὴν ὁλομέλειαν τῆς Συνελεύσεως εἶναι παρόντα, ἡ Συνέλευσις ὑποτίθεται πλήρης. (Δ') Καθιεροῦτο ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου: «Ὁ Πρόεδρος δὲν δύναται ν' ἀπαγορεύσῃ τὸν λόγον ἀπὸ κανένα». (Ι'). Αἱ συνεδριάσεις ἦσαν μυστικαί: «Αἱ Συνελεύσεις (οὕτω) γίνονται μὲ κλεισμένην θύραν, ἔξω τῆς ὁποίας ἵστανται δύο θυρωροί». (ΚΒ') κ.λ.π. Ὡρίζετο τέλος διὰ τοῦ ΚΓ' ἄρθρου ὁ ὅρκος τῶν ἀντιπροσώπων: «Ὀρκιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος καὶ εἰς τὸ σεβαστὸν ὄνομα τῆς Τριάδος, νὰ συσκεπτώμεθα ἐν εἰλικρινείᾳ, καθαρᾷ καὶ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῶν προσωπικῶν συμφερόντων μας καὶ φροντίζοντες περὶ μόνου τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντος». Ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξε, τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1822, τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καί, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Declaration of independence τοῦ 1776 τῆς Ἀμερικῆς, ἐδικαιολόγησε τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸ νόμιμον τῆς νέας Κυβερνήσεως. «Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτατον καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων Παραστατῶν του, εἰς ἐθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὴν π ο λ ι τ ι κ ὴ ν α ὐ τ ο ῦ ὕ π α ρ ξ ι ν κ α ὶ ἀ ν ε ξ α ρ τ η σ ί α ν». Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐν Εὐρώπῃ διέκειντο δυσμενῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἣν πολλοὶ ἐθεώρουν κίνημα κατὰ νομίμου ἀρχῆς καὶ συνέχεον πρὸς τὸν «καρβοναρισμὸν» ἐν Ἰταλίᾳ, ὑπῆρχε φόβος μὴ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία θορυβηθῇ ἐκ ταύτης, ἡ Συνέλευσις, πρὶν διαλυθῇ, τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου 1822 ἐψήφισε διακήρυξιν, ἐμπνεομένην μὲν ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν «φυσικῶν δικαίων» τοῦ ἀνθρώπου, ἀποκρούουσαν δὲ τὰς «δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις ἀρχάς». Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὅπως μὴ θορυβηθῇ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, ἡ Συνέλευσις ἀπεκάλεσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὅπερ ἐψήφισε, «προσωρινὸν» καὶ καθώρισε τὴν ἐθνικὴν σημαίαν κυανόλευκον, ἀντὶ τῆς ἐπαναστατικῆς μελαίνης σημαίας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἥτις ἦτο δυνατὸν νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ ὄμματα τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἥτις κατεδίκαζε τὰς μυστικὰς ἑταιρείας.

Ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε, τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1822, τὸ πρῶτον γενικὸν πολίτευμα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Τὰ δύο πρῶτα τμήματα τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου κα-

θιέρουν, κατὰ μίμησιν τῶν γαλλικῶν Déclarations des droits de l' homme et du citoyen, ἀτομικάς τινας ἐλευθερίας, τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν ἰδίως καὶ τὴν ἐνώπιον τοῦ νόμου ἰσότητα. Τὸ τμῆμα Γ' ἐπεγράφετο «Περὶ σχηματισμοῦ διοικήσεως» καὶ περιελάμβανε τὴν «Σύνταξιν τῆς Πολιτείας», ὡς λέγει τὸ νῦν ἰσχῦον Σύνταγμα: «Ἡ Διοίκησις σύγκειται ἐκ δύο σωμάτων, Βουλευτικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ», ἔλεγεν ἡ παράγραφος θ' τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. «Τὰ δύο αὐτὰ σώματα, ἰσοσταθμίζονται μὲ τὴν ἀμοιβαίαν συνδρομήν των εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν νόμων, διότι οὔτε αἱ τοῦ Βουλευτικοῦ ἀποφάσεις ἔχουσι κῦρος νόμου ἄνευ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος, οὔτε τὰ σχέδια νόμων, ὅσα προβάλλονται παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἰς τὸ Βουλευτικόν, ἔχουσι κῦρος, ἂν δὲν ἐγκριθῶσιν ἀπὸ τὸ Βουλευτικὸν σῶμα». (§ ι'). Ὥστε τὸ Ἐκτελεστικὸν ἦτο καὶ μέλος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἔχον τὸ λεγόμεν «ἀπόλυτον veto», τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως τῶν νόμων. Τὸ πολίτευμα τοῦ 1822 καθιέρου ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν πολυμελῆ, οὐχὶ ἔχουσαν ἕ ν α ἀρχηγόν: «Τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα σύγκειται ἐκ πέντε μελῶν, ἐκλεγομένων ἐκτὸς τῶν μελῶν τοῦ Βουλευτικοῦ, ὑπὸ Συνελεύσεως ἐπίτηδες ἀθροιζομένης κατὰ τὸν περὶ τούτου ἰδιαίτερον νόμον». (§ κ'). Ἡ διάταξις αὕτη προφανῶς ἐλήφθη ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τῆς 5 Fructidor an III (22 Αὐγούστου 1795), ὅπερ ἀνέθετε τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς πενταμελὲς «Directoire». «Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα ἔχει πρόεδρον καὶ ἀντιπρόεδρον, ἐνιαυσίους καὶ αὐτούς... Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα ἐκλέγει ὀκτὼ ὑπουργούς... Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα διορίζει ὁμοίως ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους ὑπουργοὺς τῆς Διοικήσεως. Ἡ διάρκεια τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος εἶνε ἐ ν ι α ύ σ ι ο ς, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ λογιζομένη». (§§κα', κβ', κγ', κδ'). Τὰ μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος ἦσαν ποινικῶς ὑπεύθυνα, δυνάμενα νὰ κατηγορηθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Βουλευτικοῦ: «Ἂν ἓν τῶν μελῶν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος κατηγορηθῇ ἐπὶ πολιτικῷ ἐγκλήματι ἐνώπιον τοῦ Βουλευτικοῦ, διορίζεται ἐπιτροπὴ ἐννέα μελῶν ἐκ τοῦ σώματος, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἐξετάσῃ ἂν εἶνε δεκτὴ ἡ κατηγορία, ἀναφέρει ἐγγράφως τὴν γνώμην της· καὶ τότε ἂν διὰ τῶν τεσσάρων πέμπτων τῶν ψήφων τοῦ Βουλευτικοῦ σώματος ἐλεγχθῇ ὁ κατηγορούμενος, ὁ Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ κηρύττει αὐτὸν ἔ κ π τ ω τ ο ν τῆς ἀξίας του, καὶ ὡς ἁπλοῦς πολίτης διευθύνεται πρὸς τὸ γενικὸν τῆς Ἑλλάδος Κριτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον προσδιορίζεται ὁ βαθμὸς τοῦ ἐγκλήματος καὶ ἡ ἀνάλογος ποινή». (§ νβ').

«Τὸ Βουλευτικὸν σύγκειται ἐκ πληρεξουσίων, ἐκλελεγμένων παραστατῶν τῶν διαφέρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παραστατῶν εἶνε ἀόριστος μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου περὶ ἐκλογῆς. Θέλει ἐκδοθῇ παρὰ τῆς Διοικήσεως νόμος προσωρινὸς περὶ ἐκλογῆς τῶν παραστατῶν, περιέχων ὅμως ἐξ ἅπαντος τοὺς δύο ἀκολούθους ὅρους. Οἱ παραστάται πρέπει νὰ εἶνε Ἕλληνες. Ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωσιν ἡλικίας τριάκοντα πλήρη ἔτη». (§§ ια'—ιε'). Νόμον περὶ ἐκλογικῆς, ἀτελῆ δ' ὅμως, ἐπειδὴ τότε ἐθεωρεῖτο «ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ ὁ πορισμὸς τῶν ὅσα φῶτα ἀπαιτεῖ τῶν νόμων τούτων ἡ κατασκευή», ἐψήφισεν ἡ ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνοσυνέλευσις, καθιερώσασα τὸ σύστημα τῆς κ α θ ο λ ι κ ῆ ς καὶ ἐ μ μ έ σ ο υ ψηφοφορίας. Τὸ πολίτευμα τοῦ 1822 καθιέρου διὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τὸ διαρκὲς τοῦ νομοθετικοῦ σώματος: «Διὰ τὰς κατεπειγούσας περιστάσεις, εἰς τὰς

ὁποίας εὑρίσκεται ἡ πατρίς, τὸ Βουλευτικὸν σῶμα ὀφείλει κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ν' ἀκολουθῇ ἀδιακόπως τὰς ἐργασίας του». (§ κε').

Π ρὶ δικαστικῆς «Δυνάμεως» τὸ πολίτευμα τοῦ 1822 περιεῖχεν ὀλίγας τινὰς συγκεχυμένας καὶ ἀορίστους διατάξεις π. χ. μετὰ τὴ § πζ', ἥτ ς καθιέρου τὴν διάκρισιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας: «Τὸ Δικαστικὸν εἶνε ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο δυνάμεις, τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ βουλευτικὴν» (§ πζ'), ἡ § πη' ἔλεγε: «Σύγκειται ἀπὸ ἕνδεκα μέλη, ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς Διοικήσεως καὶ ἐκλέγοντα τὸν πρόεδρόν των!» Ἀλλ' ὁποῖον τὸ ἑνδεκαμελὲς τοῦτο Δικαστικὸν καὶ ὁποίαν εἶχεν ἐντολήν, «οὐδ' οἱ νομοθέται ἐγίνωσκον», ὡς λέγει ὁ Ν. Δραγούμης.

Αὗταί εἰσιν αἱ διατάξεις τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822, αἵτινες ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς, ὅπως κρίνωμεν κατὰ πόσον ἥρμοζεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα. Τὸ πολίτευμα τοῦτο δὲν ἦτο πρωτότυπον, οὐδ' ἔφερε, νομίζομεν, «ἴδιον τύπον», ὡς λέγει ὁ σοφὸς συνταγματολόγος κ. Ι. Ἀραβαντινός. Βεβαίως τὸ πολίτευμα τοῦτο δὲν ἦτο πιστὴ «ἀντιγραφὴ» ξένου τινὸς πολιτεύματος, ὡς ἦτο ἡ «Δημοκρατικὴ Προπαιδεία», τὸ πολιτικὸν Σύνταγμα τοῦ Ῥήγα, τοῦ 1997, μετάφρασις, κατὰ λέξιν σχεδόν, τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τῆς 24 Ἰουνίου 1793,ἀλλὰ διετυπώθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δημοκρατικῶν συνταγμάτων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τῶν ψηφισθέντων ὑπὸ Συμβατικῆς Συνελεύσεως τῷ 1793 καὶ 1795. Εἶνε γνωστόν,ὅτι αἱ ἰδέαι, αἱ διακηρύξεις καὶ τὰ συντάγματα τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐξήσκησαν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς εὐπαιδεύτους Ἕλληνας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ κατ' αὐτήν. Τὸ πολίτευμα τοῦ 1822 δὲν ἱδρύθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχόντων θεσμῶν αὐτοδιοικήσεως ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ κατὰ μίμησιν ξένων συνταγμάτων. Πολλοὶ νομίζουσιν, ὅτι ὁ νέος πολιτειακὸς τῆς Ἑλλάδος ὀργανισμὸς ὤφειλε νὰ ἱδρυθῇ ἐπὶ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐθνικῶν βάσεων καὶ λυποῦνται, ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ Πολιτεία ἐπελθοῦσα, τὴν μὲν πολύτιμον ταύτην ὕλην μετ' ἐλαφρᾶς συνειδήσεως διεσκόρπισεν, ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας τοσούτων αἰώνων ἀνήγειρε δογματικὸν κατασκεύασμα ἄνευ ἱστορικῆς βάσεως, πάσης δὲ συνεχείας καὶ ἁρμονίας ἐστερημένον». Νομίζομεν, ὅτι οἱ ὑπάρχοντες κοινωτικοὶ θεσμοὶ αὐτοδιοικήσεως, ὡς ἐφηρμόζοντο, ἦσαν μᾶλλον βλάβης πρόξενοι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἢ ὠφέλιμοι, τὸ δὲ πολίτευμα τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος ἔδει νὰ τείνῃ εἰς τὴν ἵδρυσιν ἰσχυρᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας πρὸς καταπολέμησιν τοῦ τοπικισμοῦ καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς ἀντιζηλίας. Τὸ πολίτευμα τοῦ 1822 ἦτο ὅλως ἀκατάλληλον διὰ τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα. Ἄλλως τε ἐψηφίσθη τοῦτο μᾶλλον, ὅπως παραγάγῃ ἐντύπωσιν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἢ ὅπως ἐφαρμοσθῇ πρακτικῶς.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου ἦτο δημοκρατικόν, καίπερ πάντων, δύναταί τις εἰπεῖν, ὄντων μοναρχικῶν τότε· πάντες ἐπεθύμουν βασιλέα, «πότε θὰ μᾶς ἔλθῃ ὁ ἀφέντης», ἠρώτων καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ δικαίως, διότι ἐξ ὅλων τῶν πολιτευμάτων τὸ μοναρχικὸν συντείνει μᾶλλον πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα. Ἡ νομικὴ διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ἔλεγε περὶ τῆς μελλούσης νὰ ἱδρυθῇ «Ἐθνικῆς Βουλῆς»,ὅτι «εἶνε τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ὁ τοποτηρητὴς τοῦ ἐσομένου βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς ἔχει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην καὶ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ καθυποβάλῃ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς νόμους της, ὁποίους ἂν κοινῶς ἀποδεχθῇ, ἔχει ν' ἀναγνω-

ρίζη μονάρχην της». Ξένος ὅμως δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ δεχθῇ τότε τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, οὐδεὶς δ' ἐν Ἑλλάδι ἦτο δυνατὸν ν' ἀναγνωρισθῇ βασιλεὺς διὰ τὸν φθόνον καὶ τὰς ἀντιζηλίας τῶν προεστῶν καὶ καπετάνων. Οὐδ' ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα ἦτο δυνατὸν νὰ καθιερωθῇ τότε ἐν Ἑλλάδι, καθόσον τοιοῦτο σύστημα δὲν εὕρισκε πολλοὺς ὀπαδούς, οἱ δὲ προύχοντες, «οἱ κοτζαμπασῆδες»,ἐφοβοῦντο τοὺς «στρατιωτικούς», ὧν τινων ἡ ἕνωσις κατ' αὐτῶν θὰ ἦτο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει σχεδὸν βεβαία. Διὰ τοὺς λόγους τούτους καθιερώθη «προσωρινῶς» δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Τὴν πρώτην ὅμως καὶ σπουδαιοτέραν ἔλλειψιν τοῦ πολιτεύματος τούτου εὑρίσκομεν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἡ Ἑλλὰς ἐν ἐπαναστάσει εἶχε πρὸ παντὸς ἀνάγκην ἑνιαίας καὶ ἰσχυρᾶς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἐχούσης ἕ ν α ἀρχηγόν, δικτάτωρα μάλιστα, ὅπως ὑπάρξῃ ἑνιαία καὶ συστηματικὴ διεύθυνσις, ταχεῖα ἐνέργεια, ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν Τούρκων, ὅπως πολεμηθῇ ὁ τοπικισμὸς ἰσχυρῶς καὶ γείνῃ δυνατὴ ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς Εὐρώπης. «Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς», ἔλεγεν ὁ παλαιὸς Ὅμηρος· Πολυμελὴς ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶνε καταδεδικασμένη εἰς διαίρεσιν, ἀδράνειαν, ἀδυναμίαν.«Ἡ ἑνότης, ἡ ταχύτης ἡ κίνησις», αἵτινες δέον νὰ χαρακτηρίζωσι ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, κατορθοῦνται μόνον, ὅταν αὕτη ἔχῃ ἕ ν α ἀρχηγόν. Δυστυχῶς τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου καθώρισε τὸ πολυμελὲς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διότι ὑπῆρχε τοῦτο ἐν τοῖς γαλλικοῖς συντάγμασι τοῦ 1793 καὶ 1798 καὶ διότι, ἰδίως, οἱ προεστοὶ οὐδένα ἀνεγνώριζον ἀρχηγόν, πολεμήσαντες, συμπράττοντος αὐτοῖς καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, τὸν μόνον, ὅστις ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιβληθῇ, τὸν Ὑψηλάντην. Ὄντως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ Μαυροκορδάτος, συντελέσας «εἰς τὴν ψήφισιν πολιτεύματος π ο λ υ α ρ χ ι κ ο ῦ, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀ ν α ρ χ ι κ ο ῦ, οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν εἰμὴ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν συγκρότησιν ἀληθοῦς κυβερνήσεως δι' ὅλης τῆς Ἐπαναστάσεως». Τὸ ἐνιαύσιον ἐπίσης τῆς ἀρχῆς τῶν μελῶν τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀδυναμίαν τούτου, καθόσον ἠναγκάζετο νὰ φροντίζῃ περὶ ἐκλογῶν ἀντὶ περὶ πολέμου, διεκόπτετο δὲ καὶ ἡ συνέχεια ἐν τῇ ἐνεργείᾳ. Τὴν διάταξιν ταύτην ἐπίσης εἰσήγαγον οἱ κοτζαμπασῆδες, προτιμήσαντες ν' ἀπευθύνωνται κατ' ἔτος εἰς τὸν λαόν, ὅπως μηδεὶς τούτων κτήσηται ἰσχύν τινα ὑπὲρ τοὺς ἄλλους. Οὕτως εἰσήχθη δημοκρατικὴ ἀρχή, τὸ ἐνιαύσιον τῶν ἀρχῶν, διὰ τὸν ὀλιγαρχικὸν φθόνον. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐξησθένιζεν ἐπίσης ἡ ὕπαρξις μονήρους καὶ διαρκοῦς Βουλῆς. Τὸ δ' Ἐκτελεστικὸν οὐδὲν κατ' αὐτῆς εἶχεν ἀμυντικὸν ὅπλον, στερούμενον τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τοῦ Βουλευτικοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολύτου ἀρνησικυρίας,ὅπερ εἶχε τὸ ἐκτελεστικὸν κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦ 1822, περιώρισεν ἡ ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνοσυνέλευσις, ἀναθεωρήσασα τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου, εἰς ἁπλοῦν ἀναβλητικὸν veto· «Ὅταν τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀρνηθῇ τὴν ἐπικύρωσιν, ἀποδίδον ἐγγράφως τοὺς λόγους τῆς ἀρνήσεως, τὸ δὲ Βουλευτικὸν ἐπιμείνῃ,προτεῖνον τοὺς λόγους τῆς ἐπιμονῆς,καὶ ἐκ δευτέρου ἀρνηθῇ τὸ Ἐκτελεστικὸν τὴν ἐπικύρωσιν, τὸ Βουλευτικὸν ἀναβάλλει δύο ὁλοκλήρους μῆνας τὴν τρίτην πρότασιν καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν δύο τούτων μηνῶν, ἐὰν προτείνῃ τὸν νόμον ἐκεῖνον ἐκ τρίτου εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, ἀ ν α γ κ α ί ω ς ἐ π ι κ υ ρ ο ῦ τ α ι ἀ π' α ὐ τ ό». (§ ιζ' τοῦ «Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1823»). Οὕτω, μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν ἰδίως τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου ὑπὸ τῆς ἐν Ἄστρει Ἐθνοσυνελεύσεως, αἱ δύο

«Δυνάμεις», τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὸ Βουλευτικόν, δὲν «ἰσοσταθμίζονται» πλέον, τοῦ Ἐκτελεστικοῦ μὴ δυναμένου «νὰ περιστέλλῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ νομοθετικοῦ σώματος», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Montesquieu. Τὸ Βουλευτικὸν ἐπενέβαινεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἡ δ' ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τῇ 13ῃ Ἀπριλίου 1823 μυστικὸν ψήφισμα, μὴ καταχωρισθὲν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Συνελεύσεως, καθ' ὅ, «ὅλοι οἱ ἔπαρχοι τῆς ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τὰ δύο σώματα, Βουλευτικὸν καὶ Ἐκτελεστικὸν—Νὰ μὴν ἀποβάλλεται κανένας τῶν ἐπάρχων, εἰμὴ συναινέσει τῶν δύο εἰρημένων Σωμάτων—Τόσον ἡ ἐκλογὴ καὶ ὁ διορισμός, ὅσον ἡ ἀποβολὴ τῶν ἐπάρχων προβάλλονται ἑκατέρωθεν, πάντοτε ὅμως ἐγγράφως.» Οὕτως ἐτροποποιήθη ἡ § κγ' τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, καθ' ἣν ὁ διορισμὸς τῶν ὑπαλλήλων ἀνῆκεν εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν μόνον, καθιερώθη ἐπισήμως ἡ σύγχυσις τῶν ἐξουσιῶν καὶ ἡ παράλυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὥστε ἡ ἀναθεώρησις τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου ὑπὸ τῆς ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀντὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐξηοθένισε ταύτην, ὑπό τινας ἐπόψεις, ἔτι μᾶλλον. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν παρέλυε τελείως ἡ διατήρησις ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος τοῦ 1822, τῶν τοπικῶν Γερουσιῶν, τῶν «κατὰ μέρος κεντρικῶν τῆς Ἑλλάδος διοικήσεων». Αὗται, κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦ 1822, ὤφειλον νὰ ὑποτάσσωνται «ἐντελῶς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Διοικήσεως», δηλαδὴ τῆς κεντρικῆς τῆς Ἑλλάδος ἀρχῆς, πράγματι δ' ὅμως «αἱ μερικώτεραι ἐκεῖναι κ ε φ α λ α ὶ τῆς Ἑλλάδος», ὡς ἀπεκάλει ταύτας ἡ νομικὴ διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ἀντεστρατεύοντο πρὸς τὴν κεντρικὴν τῆς Ἑλλάδος κεφαλήν, ἀντὶ νὰ ὑποτάσσωνται ταύτῃ «ἐντελῶς», ἀποτελοῦσαι κράτη ἐν κράτει· ἐπῆλθε δ' ἐκ τούτου τελεία σύγχυσις, παράλυσις καὶ ἀναρχία. Οὕτω λοιπὸν ἐν αὐτῷ τῷ πολιτεύματι τῆς Ἐπιδαύρου ὑπεθάλπετο ἡ ἀναρχία καὶ ὁ τοπικισμὸς ἰδίως τῶν Πελοποννησίων, ὃν ὤφειλεν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις νὰ πολεμήσῃ. Ὡς δὲ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Finlay, «ὁ ὀργανισμὸς τῆς πελοποννησιακῆς Γερουσίας ὑπῆρξεν ἡ ἄμεσος αἰτία τῆς ἀποτυχίας τοῦ συντάγματος τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἵδρυσε τὸ σύνταγμα ἐκεῖνο». Εὐτυχῶς ἡ ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνοσυνέλευσις ὁμογνωμόνως κατήργησε τὰς μερικὰς ταύτας διοικήσεις, «ἐπειδὴ ἀνεδείχθη ἐπιβλαβὴς αὐτῶν ἡ ὕπαρξις δι' ὅσα μεγάλα ἐπιφέρει ἐμπόδια εἰς τὴν πρόοδον τῆς δημοσίου οἰκονομίας».

Τοιοῦτον πολίτευμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ λειτουργήσῃ, ἱδρυομένης ἰσχυρᾶς καὶ κανονικῆς ἀρχῆς ἐν Ἑλλάδι, εὑρισκομένῃ, ἄλλως τε, ὑπὸ δυσμενεστάτας περιστάσεις, ἐν ἐπαναστάσει, μετὰ αἰώνων βαρβαρικὸν ζυγόν. Οὕτως ἐγεννήθη ἐν Ἑλλάδι τελεία ἀναρχία, ἧς «μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν· αὕτη πόλεις ὄλλυσιν», κατὰ τὸν στίχον τοῦ τραγικοῦ, «κακὸν τοσοῦτον φοβερώτερον, ὅσον ὁ πολυχρόνιος βαρβαρικὸς ζυγὸς εἶχε βλάψῃ τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων».

Ἀπόπειρα ἐν τούτοις ἐγένετο ἐφαρμογῆς τοῦ πολιτεύματος. Αὐτὴ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου ἐξέλεξε τοὺς Ἀ. Μαυροκορδάτον, πρόεδρον, Ἀθανάσιον Κανακάρην, Ἀναγνώστην Παπαγιαννόπουλον (Δεληγιάννην), Ἰωάννην Ὀρλάνδον καὶ Ἰωάννην Λογοθέτην, μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τὸ δ' Ἐκτελεστικὸν αὐθημερὸν διώρισε, δυνάμει τοῦ 65ου ἄρθρου (§ ξε') τοῦ πολιτεύματος, τοὺς ὑπουργούς, «τὸν κύριον Θεόδωρον Νέγρην, ἀρχιγραμματέα τῆς Ἐπικρατείας, μινίστρον τῶν Ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων καὶ

Προέδρον τοῦ Συμβουλίου τῶν Μινίστρων, τὸν κύριον Ἰωάννην Κωλέττην. μινίστρον τῶν Ἐσωτερικῶν, τὸν κύριον Πανοῦτζον Νοταρᾶν μινίστρον τῆς Οἰκονομίας, τὸν κύριον Νότην Μπότζαριν μινίστρον τοῦ Πολέμου τὴν ἐκ τριῶν ἐπιτροπὴν εἰς τὸ μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν, τὸν κύριον Θεόδωρον Βλάσιον, μινίστρον τοῦ Δικαίου, τὸν κύριον Ἰωσήφ, ἐπίσκοπον Ἀνδρούσης, μινίστρον τῶν Θρησκευτικῶν καὶ τὸν κύριον Λάμπρον Νάκον μινίστρον τῆς Ἀστυνομίας». Οὕτω συνεκροτήθη τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον· ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, «ποτὲ πληρέστερον μινιστέριον δὲν ηὐτύχησε ν' ἀπολαύσῃ ἡ Ἑλλάς· ἀλλ' ἡ ἐντελεστάτη αὕτη τῶν κυβερνήσεων οὐδὲν ἔμελλε τῇ ἀληθείᾳ νὰ κυβερνήσῃ». Μετὰ δὲ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους τὸ νέον Ἐκτελεστικὸν δὲν ἐβράδυνε νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τὸ νέον Βουλευτικόν, ὅπερ ἐπενέβαινεν εἰς τὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ· ὅτε δέ, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1823, τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐπειράθη νὰ καθυποτάξῃ βίᾳ το Βουλευτικόν, τοῦτο κατέφυγεν εἰς Ἑρμιόνην καὶ καθήρισε τὸ Ἐκτελεστικόν. Ἐντεῦθεν ἡ ἀναρχία καὶ ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος.

Τοῦτο ἦτο τὸ ἔργον τῆς πρώτης τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ἐν τούτοις ἡ Συνέλευσις αὕτη δικαίως ἑλκύει τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους, διότι ἐν τῇ Συνελεύσει ἐκείνῃ ὑπῆρχε φιλοπατρία, ὁμόνοια, εὐταξία, ἐνῷ εὐθὺς κατόπιν, ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ Ἄστρους, ἀνεπτύχθησαν ἐπικινδύνως ὁ φθόνος, ἡ ἐμπάθεια, ἡ φιλαρχία, ἡ ἰδιοτέλεια, ἡ μικροπρέπεια καὶ πάνθ' ὅσα δυστυχῶς ἐπὶ αἰῶνα σχεδὸν καταβιβρώσκουσι τὸ δύστηνον ἡμῶν ἔθνος. Τὸ κακὸν δ' ἔτι μᾶλλον ἀνεπτύχθη κατὰ τὰς ἐπομένας ἐθνοσυνελεύσεις, ὥστε ὁ λόρδος Κόχραν ὑπέμνησε πρὸς τὴν ἐν Ἑρμιόνῃ Συνέλευσιν, τῇ 9ῃ Μαρτίου 1827, αὐτὸν τὸν πρῶτον Φιλιππικὸν τοῦ Δημοσθένους. Ἐνῷ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος πάντες ὡρκίζοντο ὁμόνοιαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην ἀμοιβαίως, ἀδιαφορίαν δὲ περὶ τῶν προσωπικῶν συμφερόντων αὐτῶν καὶ τελείαν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος συμφέρον, κατόπιν ἐλησμόνησαν πάντα ταῦτα. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὀφείλομε νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἀτομικὴ εὐδαιμονία κακοτυχούσης τῆς πατρίδος, νὰ ἔχωμεν δὲ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ· «Ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθουμένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην. Καλῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἑαυτὸν διαφθειρομένης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἧσσον ξυναπόλλυται, κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυχούσῃ πολλῷ μᾶλλον διασώζεται».

Ἡ πρώτη Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου πάντοτε μετὰ σεβασμοῦ θ' ἀναφέρηται ἐν τῃ ἱστορίᾳ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, διότι δι' αὐτῆς τοῦτο, ἀφυπνισθέν, μετὰ τεσσάρων αἰώνων δουλείαν, ἐκήρυξε, διὰ πρώτην φοράν, ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὕπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν» καὶ ὥρισε τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, τὸ τετιμημένον οἰκόσημον τῆς πατροπαραδότου εὐγενείας του, τὴν κυανόλευκον αὐτοῦ σημαίαν.

ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΥΨΗΛΗΝ ΠΥΛΗΝ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ

Πρό τινος καιροῦ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βούλγαρος Ἔξαρχος ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὑπὸ τύπον ἀναφορᾶς καταγγελίαν κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, ὡς δῆθεν καταπιεζόντων τοὺς νομιμόφρονας (!!!) Βουλγάρους διὰ φόνων καὶ ἄλλων ἐκνόμων μέσων, ἡ δὲ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀναδημοσιεύουσα αὐτὴν ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Ἀγγελιαφόρου» τῆς ἐν Σόφιᾳ βουλγαρικῆς Συνόδου, σχολιάζει μετὰ μεγίστης ἑτοιμότητος καὶ λογικωτάτων ἐπιχειρημάτων τὸ βουλγαρικὸν ἔγγραφον. Τά τε σχόλια τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ Βουλγάρου Ἐξάρχου μετεφέρομεν ἐν ταῖς στήλαις τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»:

«Τὸ σχοινοτενὲς πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην τακρίριον τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (ὅπερ αὐτούσιον παραθέτομεν κατωτέρω), τὸ τερατωδῶς σφαγιάζον τὴν ἀλήθειαν κατὰ τρόπον παρόμοιον τοῦ ὁποίου ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔχῃ νὰ ἐπιδείξῃ ἡ παγκόσμιος ἱστορία, ἀποδεικνύει ἡλίου τηλαυγέστερον δύο τινα:

α΄) Ὅτι, παρὰ τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰ ἀδικήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἀχαλίνωτος ἐθνικὸς σωβινισμὸς ἐξωθεῖ οὐχὶ σπανίως κατὰ τὴν ἐποχήν μας τοὺς διαφόρους λαούς, οἱ Βούλγαροι ὑπερέχουσιν ἀδιαφιλονεικήτως ἀπό γε τῆς ἀπόψεως ταύτης πάντων τῶν λοιπῶν λαῶν, οὐδένα παρ' οὐδενὸς φοβούμενοι συναγωνισμὸν ὡς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ χειρισμοῦ τοῦ ψεύδους, τῆς συκοφαντίας καὶ τῆς διαβολῆς· καὶ β΄) ὅτι, ἡ συνταύτισις τῆς δράσεως καὶ ἐνεργείας τῶν διαφόρων ἀναρχικῶν καὶ ἐπαναστατικῶν κομιτάτων μετὰ τῆς τῶν ἐπισήμων βουλγαρικῶν ἀρχῶν ἐξίκετο εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε οὐδόλως ἐξέρχεταί τις τῶν ὁρίων τῆς αὐστηρᾶς ἀληθείας, διβεβαιῶν, ὅτι ἡ ἐν τῇ βασιλευούσῃ παρανόμως ἐγκατεστημένη βουλγαρικὴ Ἐξαρχία κατήντησεν ἁπλῶς καὶ καθαρῶς ὑποπρακτορεῖον τῶν ἐν Σόφιᾳ ἐχόντων τὴν κεντρικὴν αὐτῶν ἕδραν κομιτάτων, προωρισμένον ἵνα κολάζῃ, συγκαλύπτῃ καὶ δικαιολογῇ τὴν ἐγκληματικὴν αὐτῶν δρᾶσιν.

«Κατὰ τοὺς ἐν τῇ Ἐξαρχίᾳ, λοιπόν, Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Σέρβοι, Πατριαρχεῖον, Μητροπολῖται, Ἕλληνες καὶ Σέρβοι πρόξενοί ὤμοσαν τὸν ὄλεθρον τοῦ ἀθῴου καὶ ἀκάκου βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, τοῦ ἀνερχομένου εἰς 1 1)2 ἑκατομμύριον, ἂν ἀγαπᾶτε· ἑλληνομανεῖς καὶ σερβομανεῖς, τουρκικαὶ συμμορίαι, διοικητικαὶ καὶ δικαστικαὶ ἀρχαὶ παντὸς βαθμοῦ καὶ πάσης τάξεως, οἱ πάντες μαίνονται καὶ ὀργιάζουσι κατὰ τοῦ φιλησύχου, τοῦ φιλονόμου, τοῦ ἀπειράκτου βουλγαρικοῦ στοιχείου, οὗτινος καταπιέζεται ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, καταπατοῦνται τὰ δικαιώματα, ἀποκρούονται περιφρονητικῶς αἱ μᾶλλον νόμιμοι καὶ ᾐτιολογημέναι αἰτήσεις, προπηλακίζονται δημοσίᾳ καὶ ἀτιμωρητί, παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ τὰ ἱερώτερα αἰσθήματα, ἀφαρπάζεται ἡ κοινοτικὴ καὶ ἰδιωτικὴ περιουσία, ἐξαναγκάζεται δὲ δι' ἐκβιαστικῶν μέσων, ἵνα ἀπαρνηθῇ τὴν

Ἐξαρχίαν· ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὅτι δι' ἀνηκούστου τρομοκρατίας ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἐκηρύχθη ἐκτὸς νόμου καὶ ἐπιδιώκεται ἡ ἐξολόθρευσίς του, ἡ δὲ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν μέτρον λαμβάνει πρὸς προστασίαν αὐτοῦ.

«Τὸ νὰ συντάσσωνται καὶ δημοσιεύωνται ἀνευθύνως τοιαῦτα κακοήθη τερατολογήματα ὑπὸ τῆς «Ἐσωτερικῆς Διοργανώσεως» καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαναστατικῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, ἐπ' ἐλπίδι φενακισμοῦ καὶ παραπλανήσεως τῆς δημοσίας γνώμης, θὰ ἀπετέλει φαινόμενον ἀσύνηθες μέν, ἀλλ' ὅπως δήποτε, μέχρι σημείου τινός, φυσικὸν καὶ εὐνόητον. Τὸ νὰ παρέρχηται ὅμως εἰς τὸ μέσον ἐπίσημος ἀρχή, καὶ μάλιστα θρησκευτική, καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ ἐπισήμως, μετὰ χαλκοπροσωπίας ἀπαραδειγματίστου, τὴν συγκάλυψιν καὶ προστασίαν τῶν βδελυρῶν καὶ αἱμοχαρῶν κακούργων, τῶν ἀπὸ τοῦ 1903 ἰδίᾳ αἱματοκυλισάντων δι' ἀναριθμήτου ἀλληλουχίας ἀπεριγράπτως θηριωδῶν κακουργιῶν διαπιστωθεισῶν ὑπὸ τοῦ παγκοσμίου τύπου καὶ προκαλεσασῶν τὴν βδελυγμίαν καὶ τὴν φρίκην ἁπαξάπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὸ μακεδονικὸν καὶ θρᾳκικὸν ἔδαφος, χωρὶς νὰ φεισθῶσιν ἐν τῇ μανιώδει αὐτῶν λύσσῃ οὐδὲ τῶν ξένων, τῶν οἰκούντων ἢ καὶ ἁπλῶς ταξειδευόντων ἐν τῇ χώρᾳ,—ὡς πιστοποιοῦσιν αἱ ἀναρχικαὶ αὐτῶν κακουργίαι κατὰ τοῦ καταστήματος τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῶν ξένων ἀτμοπλοίων, τῶν σιδηροδρομικῶν εἱρμῶν καὶ γεφυρῶν καὶ καθά, πρὸ ὀλίγων μόλις ἑβδομάδων, ἀπεπειράθησαν κατὰ τῆς μεγάλης γεφύρας τοῦ σιδηροδρόμου παρὰ τὸ Δεμὶρ Χισσάρ— τὸ νὰ ἀναλαμβάνῃ, λέγομεν, μετὰ χαλκοπροσωπίας ἀπαραδειγματίστου, ἐπίσημος ἀρχὴ θρησκευτικὴ τὴν συγκάλεσιν καὶ προστασίαν τῶν τοιούτων βδελυρῶν κακουργιῶν διαπραττομένων, τό γε νῦν, παρ' ὀγδοήκοντα ὅλων βουλγαρικῶν συμμοριῶν, καθὰ πιστοῦται ἐκ τοῦ ἐπισήμου καταλόγου τοῦ δημοσιευομένου ὑπὸ τοῦ παρισινοῦ «Χρόνου» τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ φαινόμενον πρωτοφανὲς μὲν καὶ παράδοξον ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἅμα καὶ παρήγορον, ὡς παρέχον ἡμῖν τὴν ἔνδειξιν, ὅτι γεγονός, σπουδαίως διαταράξαν τοὺς κύκλους τῶν βουλγαρικῶν πόθων, προὐκάλεσε τὴν παραζάλην καὶ τὰς ἀπέλπιδας ἰαχὰς τοῦ ἐξαρχικοῦ τακριρίου.

«Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐκτίθησιν ὁ «Χρόνος» τῶν Παρισίων ἐν τῷ μνησθέντι ἄρθρῳ του ὡς ἑξῆς :

«Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τὰ βουλγαρικὰ σώματα ἐνέσπειρον, ἁπανταχοῦ τῆς Μακεδο-«νίας, τὸν τρόμον καὶ διέπραττον πᾶν εἶδος βιαιοπραγίας, ὅπως ἐξαναγκάσωσι τὸν ἑλλη-«νικὸν πληθυσμόν, ἵνα ἀπαρνηθῇ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του μετὰ τῆς ἐθνικῆς συνειδή-«σεώς του καί, καταλιμπάνων τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὑπαχθῇ «εἰς τὴν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Τὰ γεγονότα ἐπιβεβαιοῦνται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐκ «τῶν κιτρίνων καὶ κυανῶν διπλωματικῶν Βίβλων.... Οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας, ἐξη-«κολούθησαν, λοιπόν, ἀνεχόμενοι τὰ πάντα μετὰ στωϊκισμοῦ καὶ ἐγκαρτερήσεως. Ἀλλά, «ἀπελπισθέντες ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἐξακολουθούσης νὰ κωφεύῃ εἰς τὰ παράπονά των, εὑρέ-«θησαν εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ ἀντιτάξωσιν ἔνοπλον ἄμυναν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς «ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας των. Ὁ κ. Κωνστάν, διεπίστου ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ «τῆς 12 Δεκεμβρίου 1904 τὴν κορύφωσιν τῆς βουλγαρικῆς ἐκδικήσεως καὶ προσέθετεν «ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν διὰ τοῦ καταρτισμοῦ σωμάτων»....

«Ἡ ἄμυνα λοιπόν, ἡ, κατ' ἀνάγκην, ἀντιταχθεῖσα κατὰ τῶν βουλγαρικῶν λῃσταν-

ταρτικῶν συμμοριῶν, τὰ σύντονα διοικητικὰ καὶ στρατιωτικὰ μέτρα τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, καὶ αἱ ὑπὸ ταύτης, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μ. Δυνάμεων εἰσαχθεῖσαι καὶ βαθμιαίως εἰσαγόμεναι μεταρρυθμίσεις, ἤρξαντο ἀπαλλάττοντα ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς τρομοκρατίας τὸν τλήμονα μακεδονικὸν πληθυσμόν, ὅστις καὶ ἤρξατο, ἐλευθέρως, νὰ ἐκδηλοῖ τὴν πρὸς τοὺς βουλγάρους κακούργους ἀπέχθειάν του καὶ νὰ ἀπαρνῆται τούτους, ἀποκαλύπτων τὰ δεινά, ἅτινα παρ' αὐτῶν ὑπέστη· μαρτύριον τούτου πρόσφατον κείσθω ἡ ἔκθεσις τοῦ μητροπολίτου Μελενίκου, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας».

«Τὸ τοιοῦτον κατετάραξε τὰ κομιτᾶτα, συναισθανθέντα τὸ ἔδαφος σαλευόμενον ὑπὸ τοὺς πόδας των καὶ ἐκφεύγοντας τῶν χειρῶν των τοὺς καρποὺς πολυετοῦς ἐγκληματικῆς ἐνεργείας, ἐφ' ᾧ καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνέτειναν τὰς κακουργίας αὐτῶν, καθὰ μαρτυροῦσι τὰ τελευταῖα φρικαλέα κακουργήματα αὐτῶν ἐν Τεχόβῳ, Μελενίκῳ. Κλαπούσνᾳ, Ζιρνόβῳ κτλ., ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπεκαλέσθησαν τὴν συνδρομὴν τῆς Ἐξαρχίας, ἥτις, κατέχουσα βεβαίως τὰς πραγματικὰς ἐκθέσεις τῶν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων κακουργιῶν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἀντέστρεψε τοὺς ὅρους καὶ ἀντικαταστήσασα ἁπλῶς τὰ ὀνόματα τῶν θυμάτων διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν δημίων, παρουσίασεν ἐν τῷ τακριρίῳ της τοὺς Ἕλληνας ὡς διαπράξαντας κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ τὰ κακουργήματα καὶ τὰς καταπιέσεις, ἃς ἐν τῇ πραγματικότητι διέπραξαν οἱ Βούλγαροι κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ· ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι διὰ τῆς κατὰ τὴν δημώδη παροιμίαν «φωνάζει ὁ κλέφτης νὰ φοβηθῇ ὁ οἰκοκύρης» μεθόδου ταύτης, θὰ παρεπλανᾶτο, διὰ μυριοστὴν φορὰν ἡ εὐρωπαϊκὴ δημοσία γνώμη καὶ θὰ ἐξελάμβανε τοὺς Ἕλληνας ὡς τοὺς ταραξίας, τοὺς ἀντιδρῶντας εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον τῆς Ὑψ. Πύλης καὶ τῆς Εὐρώπης.

«Εὐτυχῶς, οὐδὲ σκιὰ τοιούτου κινδύνου ὑφίσταται πλέον. Τόσον ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, ὅσον καὶ ἡ δημοσία γνώμη—διαφωτισθεῖσα ἀποχρώντως κατὰ τρόπον ἀνεπίδεκτον καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀμφιβολίας—, γινώσκουσι τὴν σήμερον θετικῶς καὶ ἀσφαλῶς τὰς ἀπὸ ἐτῶν μυσαρὰς ἐνεργείας τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, τῶν τρεμόντων πρὸ τοῦ φάσματος τοῦ ἔργου τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐκ τῶν κακουργιῶν αὐτῶν προσδοκώντων τὴν παρακώλυσιν αὐτοῦ, ἅτε γινωσκόντων, ὅτι ἡ ἐπαναφορὰ τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας ἐν τῇ χώρᾳ θὰ ἐματαίου ἐσαεὶ τὴν πραγμάτωσιν τῶν βουλγαρικῶν ἁρπακτικῶν διαθέσεων, τῶν ἐπ' οὐδεμιᾶς νομίμου βάσεως στηριζομένων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκ μόνου τοῦ κράτους τῆς βίας καὶ τοῦ τρόμου ἐξαρτωσῶν τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν.

«Τὸ ταχρίριον τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας θὰ συντελέσῃ μόνον, ὅπως παρὰ σύμπαντι τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ἐδραιωθῇ, ἐξαλειφομένου πλέον παντὸς ἴχνους ἐνδοιασμοῦ, ἡ πεποίθησις, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, παρὰ τὰ προσχήματα, ἀποτελεῖ τὴν σήμερον ἁπλῶς καὶ καθαρῶς πρακτορεῖον τῶν ἀναρχικῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων· καθὼς καὶ ὅτι οἱ μόνοι ἀληθεῖς καὶ πραγματικοὶ ἀλληλεγγύως καὶ ἀδιασπάστως ὑπεύθυνοι ἐπὶ τῇ ἀνωμάλῳ καὶ τεταραγμένῃ καταστάσει τῇ κρατούσῃ ἀπὸ ἐτῶν ἤδη μὲ ἔωρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπαπειλούσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, εἶσιν οἱ νῦν κυβερνῆται τῆς Σόφιας καὶ ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία.

Ταχρίριον τοῦ βουλγάρου Ἐξάρχου πρὸς τὴν Ὑψ. Πύλην, δημοσιευθὲν ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς βουλγαρικῆς Συνόδου «Ἐκκλησιαστικῷ Ἀγγελιαφόρῳ», (ἀριθ. 1. τοῦ 1907), μετατυπωθὲν δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων βουλγαρικῶν ἐφημερίδων, ἐν αἷς καὶ ἡ ἐφημερὶς «Πρέπορετς», (Ἰανουαρίου 13,1907), ὅθεν καὶ μεταφράζεται.

«Ὑψηλότατε,

«Κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη, δὲν ἔπαυσα ὁ ὑποφαινόμενος νὰ ἐφελκύω τὴν σοβαρὰν προσοχὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν κακουργιῶν, τῶν διαπραττομένων κατὰ τοῦ πιστοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ ἐν τοῖς βιλαετίοις ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ προπαγανδῶν. Διὰ σειρᾶς ἀκαταπαύστου ταχριρίων κατεδείκνυον πῶς ἡ ἑλληνικὴ καὶ σερβικὴ Προπαγάνδα, τὸν σκοπὸν αὐτῶν, τοῦ προσ λκῦσαι ὀπαδοὺς εἰς λογαριασμὸν τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου, ἐπιδιώκουσαι, ἐπεκτείνουσιν ἀτιμωρητὶ τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας αὐτῶν κατὰ τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις, ταράττουσιν, ἀποσυνθέτουσι καὶ διασπῶσι τὸ ἐξαρχικὸν ποίμνιον, ἀφαρπῦσι τὰς ἐκκλησίας, τὰς σχολὰς, τὰ νεκροταφεῖα καὶ τὰ παντοῖα κοινοτικὰ κτήματα αὐτοῦ. Παρεκάλουν ἐνθέρμως, ὅπως ἐνεργηθῇ τὸ δέον πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ τούτου καὶ σεβασμὸν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος. Ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ποιμνίου μου θλῖψιν, πάντα τὰ διαβήματά μου ἀπέμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος. Δὲν ἀρκεῖ, ὅτι ἐπὶ 30 ἔτη μέγα μέρος τῶν δι' αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου ἠγγυημένων ἐκκλησιαστικῶν προνομίων τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος, ὡς ἰδίας κοινότητος ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, μένουσιν εἰσέτι γράμμα νεκρὸν καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ παραχωρηθέντα οὐδαμῶς λαμβάνονται ὑπ' ὄψει, ἀλλὰ τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἀφαιροῦνται ὑπὲρ τῶν Προπαγανδῶν. Λίαν πρόσφατα παραδείγματά εἰσι τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τοὺς Βουλγάρους μητροπολίτας, καίπερ ἐφωδιασμένους δι' ὑψηλῶν βερατίων, διαφιλονεικοῦνται ἄλλοτε τοῦτο καὶ ἄλλοτε ἐκεῖνο ἐκ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. Οἱ ἀρχιερατικοὶ ἐπίτροποι ἐξακολουθητικῶς ἀποκλείονται ἀπὸ τῶν διοικητικῶν συμβουλίων. Οἱ πρόεδροι τῶν κοινοτήτων δὲν ἀναγνωρίζονται, τὰ μὴ σεσημασμένα διὰ χαρτοσήμου ταχρίρια αὐτῶν δὲν γίνονται δεκτὰ καὶ αἱ ἐπίσημοι κοινοτικαὶ σφραγῖδες, αἱ ἐπὶ 30 ἤδη ἔτη οὖσαι ἐν χρήσει, ἀπαγορεύονται. Αἱ βουλγαρικαὶ ὑποθέσεις αἱ ἀφορῶσαι ἐκκλησίας καὶ σχολὰς δὲν θεωροῦνται. Ἀποφάσεις ληφθεῖσαι ἐπαναθεωροῦνται πρὸς βλάβην τῶν ἐξαρχικῶν. Οἱ ἐν Γκιουμουλτζίνῃ Βούλγαροι, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν ἀνέμενον νὰ ἐκτραπῇ αὐτοῖς νὰ μεταβάλωσιν εἰς νεκροταφεῖον τὸ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἀγορασθὲν ὑπ' αὐτῶν, ἐγκρίσει τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν, ἀμπέλιον (μούλκ), εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ θάψωσιν ἐν αὐτῷ ἕνα νεκρὸν αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ ἀρχαί, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ταφήν, ἐκθάπτουσι τὸ λείψανον καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς ταφὴν εἰς τὸ χωρίον Καζλάρ, γενέτειραν τοῦ ἀποθανόντος, 7 ὥρας μακράν, ἐνῷ ὁ πρόεδρος τῆς ἐν Γκιουμουλδζίνῃ (βουλγαρικῆς) κοινότητος ἐς-

ρ μόναχος Διονύσιος καὶ ὁ Βούλγαρος πρόκριτος Δ. Κυριάκωφ κατεδικάσθησαν εἰς 1 μηνὸς φυλάκισιν καὶ 1 λίρας πρόστιμον.

«Ἐν Κουμανόβῳ, παρὰ τὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν ἰραδέν, κατηδαφίσθη ὁ φράκτης ὁ χωρίζων τὸ βουλγαρικὸν νεκροταφεῖον ἀπὸ τοῦ τῶν σερβομανῶν καὶ ᾠκειοποιήθη ὑπ' αὐτῶν μέρος ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ. Ἐν Τετόβῳ, ἡ ἐκκλησία, ἡ σχολὴ καὶ τὰ κοινοτικὰ κτήματα, ἀξίας ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας λιρῶν, παραδίδονται εἰς τὴν σερβομανικὴν μειονοψηφίαν, ἐξαναγκάζονται δὲ οἱ Βούλγαροι νὰ δεχθῶσι διὰ τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς μέρος τὸ ὅλον 300 λίρας· ἡ ἐκκλησία δέ, παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῶν Βουλγάρων, ἐγκαινιάζεται ὑπὸ τοῦ σερβομανοῦς ἀρχιερέως Σκοπείων, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ καϊμακάμη. Ταῦτά εἰσι γεγονότα, λαμβανόμενα ἐκ τοῦ προχείρου· ἄλλως τοιαῦτα παραδείγματα ὑπάρχουσιν ἄπειρα. Εἰς τοὺς Βουλγάρους ἀρνοῦνται τὴν εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους κεχορηγημένην ὑπὸ τῆς Α. Μεγαλειότητος καὶ ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ κράτους ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς συνειδήσεως. Οἱ Βούλγαροι δὲν δύνανται νὰ ὁμολογῶσι δημοσίᾳ τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν καὶ νὰ ἀναγνωρίζωσιν ἀκωλύτως τὴν πνευματικὴν ἀρχὴν αὐτῶν. Ἑκατοντάδες βουλγαρικῶν χωρίων, ἅτινα πρὸ τετραετίας, ἐπωφελούμενα ἐκ τῆς ἀνακηρυχθείσης ὑπὸ τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν ἄνακτος ἐλευθερίας καὶ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἀνεγνώρισαν τὴν Ἐξαρχίαν, μένουσιν ἔκτοτε μετὰ κεκλεισμένων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολῶν αὐτῶν. Ἡ Κυβέρνησις ἀποδέδει τὴν ἀπόσπασιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου εἰς βίαν καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἀρχὴν τῆς τηρήσεως τοῦ καθεστῶτος. Ἀλλ' ἡ ἐμμονὴ τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ἐμμονὴ μὴ συντριβεῖσα ἐπὶ τέσσαρα ἤδη ἔτη ὑπὸ τῶν παντοίων καταδιώξεων καὶ τῶν μεγάλων θυσιῶν, εἰς ἃς ὑποβάλλεται, μέχρις ἐγκαταλείψεως ἔτι τῆς γενεθλίου ἑστίας, ἀποδεικνύει ὀφθαλμοφανῶς,ὅτι περὶ βίας τινὸς οὐδὲ λόγος δύναται νὰ γίνῃ. Ἡ ἀρχὴ τοῦ statuquo, ἄλλως τε, προβάλλεται μόνον,προκειμένου περὶ τῶν Βουλγάρων, ἵνα παρακωλυθῇ ἡ προσέλευσις αὐτῶν εἰς τὴν πάτριον Ἐκκλησίαν καὶ ἡ διοργάνωσις αὐτῶν ὡς κοινότητος. Ἡ ἑλληνικὴ ὅμως καὶ σερβικὴ Προπαγάνδα δύνανται ἐλευθέρως νὰ εἰσορμῶσι καὶ νὰ ἐγκαθιδρύωνται καὶ εἰς ἐκείνας ἔτι τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἅτινα ἀναγνωρίζουσι τὴν Ἐξαρχίαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἔτι τῆς συστάσεως αὐτῆς. Ἐκφραστικώτατον καὶ πρόσφατον παράδειγμα παρουσιάζει ἡ πόλις Περλεπές. Εἰ καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὡς ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, δὲν ὑπάρχει οὐδὲ εἷς Σέρβος, ὅμως ἱδρύθη αὐτόθι σερβικὸν παρεκκλήσιον καὶ ἐνεκαινιάσθη ἐπὶ παρρησίᾳ τῶν ἀρχῶν, ἐξελέγη καὶ δὲ Σέρβος μουκτάρης. Ἐν Γκιουμουλδζίνῃ ὅμως, ὅπου ὑπάρχουσι 40 οἰκίαι Βουλγάρων, ὅπως καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, μετὰ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ,τὸ ἰδαρὲ μεδζλίσιον ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσῃ Βούλγαρον μουκτάρην καὶ ἐπὶ ἔτη ἤδη κρατεῖ κεκλεισμένον τὸ βουλγαρικὸν παρεκκλήσιον. Τὰ δι' ἀνηκούστου τρομοκρατίας ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Προπαγάνδας ἀποσπασθέντα ἐξαρχικὰ χωρία γίνονται δεκτὰ ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν δικαιοδοσίαν μετὰ με-

γάλης πομπῆς. Αἱ κεκλεισμέναι τέως ἐκκλησίαι αὐτῶν ἀνοίγονται ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν μουδίρηδων, τσαούσηδων, χωροφυλάκων καὶ στρατιωτῶν, μετ' ἰδιαιτέρας πομπῆς, ἐντολῇ τοῦ μητροπολίτου, προσκαλουμένων νὰ παρα τῶσι καὶ τῶν κατοίκων τῶν γειτονικῶν χωρίων.

«Ὁ κλῆρος τοῦ Πατριαρχείου τελευταίως ὑπερέβη πᾶν ὅριον ἐν τοῖς καταδιωγμοῖς αὐτοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Ἕλληνες ἀρχιερεῖς, ὡς ὁ Σερρῶν, ὁ Αἴνου, ὁ Διδυμοτείχου, ὁ Ἀδριανουπόλεως, ἀκωλύτως διοργανοῦσιν ἀντιβουλγαρικὰς δι δηλώσεις, περιβάλλουσι μέλαινα τοὺς ναοὺς ἀπαγγέλλουσι δημοσίᾳ ὑβριστικῶ ἀτους λόγους κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους καὶ ἐκφοβίζουσ. δι' ἀναθεμάτων καὶ ἀφορισμῶν πάντα, ὅστις ἤθελεν ἔχῃ δοσοληψίας μετὰ Βουλγάρων. Περὶ μητροπολιτῶν, οἷοι ὁ Καστορίας καὶ ὁ Δράμας, δὲν ὁμιλῶ πλέον, διότι οἱ κακουργίαι τούτων κατήντησαν κλασικαί. Οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς εἰς τὰς πόλεις μεταβαίνουσιν ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ ἐκφοβίζουσι τοὺς Βουλγάρους νὰ μὴ στέλλωσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα, διότι μετ' οὐ πολὺ ὅλοι οἱ Βούλγαροι θὰ κρεμασθῶσιν. Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς σχολαῖς οἱ μαθηταὶ ἀπαγγέλλουσι δημοσίᾳ ποιήματα ἐμπεποιισμένα διὰ μεγίστων ὕβρεων κατὰ τῶν Βουλγάρων, γεγραμμένα δ' ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς προξενείοις. Οἱ Ἕλληνες μαθηταὶ λιθοβολοῦσι τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα, ρίπτουσι λάσπην κατὰ τῶν βουλγαρικῶν παρεκκλησίων, δέρουσι τοὺς Βουλγάρους μαθητάς. Εἰς τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς τῶν ἑδρῶν τῶν βιλαετίων ἐλευθέρως πωλοῦνται αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες, ἐν αἷς κηρύττεται ἡ ἐξολόθρευσις τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος. Αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες πρόξενοι περιέρχονται τὰ καφφενεῖα καὶ κηρύττουσι τὴν σταυροφορία κατὰ παντὸς βουλγαρικοῦ. Πάντα ταῦτα δὲν θεωροῦνται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσ ως ὡς σπορὰ ἔχθρας μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν, θεωρεῖται δ' ὡς τοιαύτη ἡ πρᾶξις ἑνὸς Βουλγάρου διδασκάλου, ὅστις κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐμνήσθη ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἱστορικῶν τινων γεγονότων περὶ τῶν Ἑλλήνων, περὶ οὗ ἀσημάντου ἐπεισοδίου τρεῖς ἤδη τεσκερέδ ς ἐγράφησαν πρὸς τὴν Ἐξαρχίαν. Ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ τί ἐστι τὸ σπείρειν τοιαύτην φυλετικὴν ἔχθραν καὶ ἐξάπτειν τὰ πάθη μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀνάπτειν πυρκαϊὰν ἐν τῷ οἴκῳ, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ κράτους. Ταχρίρια ἐκφράζοντα παράπονα ἐπὶ τοιαύταις ἐνεργείαις τῶν Ἑλλήνων οὐχὶ ἅπαξ ὑπεβλήθησαν παρ' ἐμοῦ.

Ἀλλὰ τὸ κακὸν οὐχὶ μόνον δὲν κατέπαυσεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ηὐξήθη. Ἔφθασε δὲ εἰς τὸ ἀπόγειον σημεῖον, ὅταν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐνεφανίσθησαν αἱ ἔνοπλοι συμμορίαι τῶν Προπαγανδῶν. Ἄλλως τε αἱ ἔνοπλοι ἑλληνικαὶ συμμορίαι πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ Βουλγαρισμοῦ εἶνε ἁπλῶς νέα ἔκδοσις τῶν πρὸ 25ετίας τοιούτων. Ἡ κατάστασις ἀποβαίνει τοιαύτη, ὥστε οὐχὶ πλέον περὶ βιαιοπραγιῶν ἢ ἀφαιρέσεως ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινοτικῶν δικαιωμάτων τοῦ πιστοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ὧν ἄνευ δὲν ὑπάρχει ἀσφάλεια ζωῆς, τιμῆς, καὶ περιουσίας, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ,

ἥτις εὕρηται ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς. Αἱ ἑλληνικαὶ καὶ αἱ σερβικαὶ συμμορίαι περιτρέχουσι τὰ βουλγαρικὰ χωρία, ἐνσπείρουσαι πανταχοῦ τὸν τρόμον καὶ τὸν ἀφανισμόν. Αἱ συμμορίαι αὗται, ἐξ 100—150 ψυχῶν ἐνίοτε συγκείμεναι, πολιορκοῦσι τὰ χωρία, ὅπως μὴ ἐκφύγῃ οὐδὲ ἓν θῦμα, χορεύουσιν ἐνώπιον τῶν ὁρισθέντων θυμάτων καὶ ἐκτελοῦσιν εἶτα τὰς φρικαλέας ἀγριότητας αὐτῶν. Ἐπιπίπτουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς κατὰ τῶν ἐξαρχικῶν χωρίων, πυροβολοῦσιν ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας, φονεύουσι προκρίτους, πολυμελεῖς οἰκογενείας, ὁμάδας ἐργατῶν καὶ πλῆθος λαοῦ, τινὰς μάλιστα ἐξ αὐτῶν, ἀφοῦ ὑποβάλωσι πρότερον εἰς ἀγριωτάτας βασάνους. Φονεύεται ὁ κόσμος ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτοῦ, ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἐν τοῖς μύλοις, ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐνῷ τέλος πορεύεται εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἀγορὰς ἢ δι' ἐμπορικὴν ἐργασίαν. Φονεύονται γέροντες 90ούται καὶ παιδία 5—10 ἐτῶν, νέοι 17—18 ἐτῶν, ἄνδρες, γυναῖκες, νέοι καὶ νέαι, νεόνυμφοι. Ἀπὸ τῶν θυμάτων ἀποκόπτεται καὶ λαμβάνεται ἀνὰ ἓν οὖς, ὅπως ἐπιδειχθῇ τοῖς διέπουσι τὰ ἑλληνικὰ κομιτᾶτα καὶ ληφθῇ ἡ προβλεπομένη ἀμοιβή. Δὲν ὑπάρχει ἐπαρχία, ἥτις νὰ μὴ χορηγῇ 5, 10 καὶ 15 θύματα κατὰ μῆνα. Πυρπολοῦνται αἱ οἰκίαι, οἱ ἀχυρῶνες, οἱ μύλοι, τὰ σπαρτά, αἱ βοσκαί, καταστρέφονται οἱ κῆποι, αἱ μωρεοφυτεῖαι, αἱ ἄμπελοι, διαρπάζονται τὰ οἰκιακὰ ἔπιπλα, τὰ ἐνδύματα καὶ πᾶν ὅ τι ὑποπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας. Ἀπάγονται εἰς αἰχμαλωσίαν οἱ εὐπορώτεροι τῶν κατοίκων καὶ δὲν ἀπελευθεροῦνται εἰμὴ μετὰ τὴν καταβολὴν λύτρων ἐξ 20—25 λιρῶν καὶ πλέον. Ἁρπάζωνται τὰ κοινοτικὰ λειβάδια. Εις πολλὰ μέρη, ὁ φόβος τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν ἠνάγκασε τοὺς χωρικοὺς νὰ μένωσι προσκλεισμένοι ἐντὸς τῶν χωρίων, ἀφίνοντες ἀθέριστα τὰ σπαρτὰ αὐτῶν καὶ καταδεδικασμένοι οὕτω εἰς τὴν πεῖναν. Πᾶσα δοσοληψία ἐστομάτησε. Τῶν ἐπιθέσεων τῶν συμμοριῶν προηγοῦνται ἀπειλητικαὶ ἐπιστολαί, δι' ὧν οἱ ἀρχηγοὶ δηλοποιοῦσιν εἰς τὰ σημειωθέντα χωρία ὁποία τύχη ἀναμένει αὐτά, ἐὰν μὴ ἀπαρνηθῶσι τὴν Ἐξαρχίαν. Τοιαῦται ἐπιστολαὶ προσαρτῶνται ἐνίοτε ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν θυμάτων, τῶν πιπτόντων ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν συμμοριῶν. Ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀρχιερεῖς προηγουμένως ἐπισείουσι τὸν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἀφανισμὸν κατὰ τῶν χωρίων ἐκείνων, ἅ περ θὰ ἀρνηθῶσι νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτούς. Ἀρκεῖ νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς καταστρεπτικὰς ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ χωρίου Ζαγοριτσάνης τῆς Καστορίας, τῆς Ζελενίτσης τῆς Φλωρίνης καὶ τῆς Ζερβῆς τῶν Βοδενῶν. Ὁλόκληρα χωρία, ἐνῷ ὑπάρχει στρατὸς ἐν αὐτοῖς, μεταναστεύουσιν, ἵνα ἀποφύγωσι τὸν ἀπὸ τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν ὄλεθρον. Δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ κουράσω τὴν ὑμετέραν Ὑψηλότητα. ἀπαριθμῶν τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ταχριρίων, δι' ὧν ἀνηνέχθην παραπονούμενος πρὸς τὴν Ὑ. Πύλην καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων κατὰ τῶν τοιούτων κακουργιῶν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν σερβικῶν συμμοριῶν, συνυποβαλὼν ἐν ἀντιγράφῳ καὶ ἐν μεταφράσει καί τινας ἐκ τῶν ἀπειλητικῶν ἐπιστολῶν, περὶ ὧν εἶπον ἀνωτέρω, καίτοι τὰ ἐκτιθέμενα ἐν τοῖς

ταχριρίοις τούτοις γεγονότα πόρρω ἀπέχουσι νὰ ἀποτελῶσι τὸ ὅλον τῶν διαπραχθεισῶν κακουργιῶν. Ἄλλως τε ἀρκετὰ σαφῶς διαζωγραφεῖται ἡ κατάστασις ἐκ τοῦ ἐπισυνημμένου ὧδε καταλόγου τῶν εἰς γνῶσιν τῆς Ἐξαρχίας περιελθόντων τοιούτων γεγονότων ἀπὸ 22 τοῦ παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου μέχρι 24 Σεπτεμβρίου, ἤτοι κατὰ τὸ διάστημα ἑνὸς μηνός.

«Ἡ κατάστασις αὕτη, Ὑψηλότατε, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ὁ πιστὸς βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἐν τοῖς βιλαετίοις ἐκηρύχθη ἐκτὸς νόμου. Εἰς πᾶν βῆμα ἐξολοθρεύεται συστηματικῶς. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτοῦ ζητεῖ νὰ σωθῇ, μεταναστεύων τμηματικῶς εἰς τὴν ξένην, ἀφίνων ὄπισθεν αὐτοῦ ἔρημα τὰ χωρία καὶ τοὺς ἀγρούς· χωρία τινὰ ἤρχισαν νὰ καταφεύγωσι καὶ εἰς τὴν οὐνίαν. Ἐὰν ἡ κατάστασις αὕτη ἔχῃ ὡς αἰτίαν, ὅτι ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου ἐνεφανίσθησαν ἔνοπλοι συμμορίαι, δὲν εἶνε προσῆκον νὰ ὑφίσταται τὴν τιμωρίαν ὁ πληθυσμός. Δικαίωμα καὶ καθῆκον τῆς Κυβερνήσεως εἶνε, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, νὰ καταδιώκῃ καὶ διαλύῃ τὰς συμμορίας ταύτας, ἀλλ' εἶνε ὅλως ἄδικον νὰ συνταυτίζηται μετ' αὐτῶν 1 1)2 ἑκατομμύριον πληθυσμοῦ πιστοῦ, εἰρηνικοῦ, φιλοπόνου καὶ παραγωγικοῦ, πληθυσμοῦ, ὅστις αὐτὸς πρῶτος συμβαίνει νὰ εἶνε θῦμα τῶν διαφόρων ἐν γένει συμμοριῶν. Πρὸς τούτο ς ὑπάρχουσι καὶ ἑλληνικαὶ καὶ σερβικαὶ συμμορίαι. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸς τοὺς Σέρβους δὲν συμπεριφέρονται τοιουτοτρόπως.

«Καλῶς ἐννοῶν τὸ πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καθῆκον, δὲν δύναμαι νὰ μὴ ὑψώσω φωνὴν κατὰ τῆς ἀνυποίστου ταύτης καταστάσεως τοῦ ποιμνίου μου καὶ νὰ μὴ παρακαλέσω ἰδιαζόντως, ὅπως ληφθῶσι σύντονα καὶ δραστήρια μέτρα πρὸς κατάπαυσιν πάσης καταδιώξεως, βιαιοπραγίας καὶ ἐξολοθρεύσεως κατὰ τοῦ πιστοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐξασφάλισιν, εἰς τὸν πληθυσμὸν τοῦτον, εἰρηνικῆς καὶ ἐλευθέρας ἐκπολιτιστικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὑλικῆς εὐημερίας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ φιλολάου ἡμῶν Ἄνακτος, τιμωμένων τῶν δικαίων καὶ τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ σεπτὴ θέλησις τοῦ Ἄνακτος, τοῦτο ἐπιτάσσουσιν οἱ νόμοι τοῦ κράτους, τοῦτο ἐπιβάλλει ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη.

«Ἐκ τούτου πρώτιστα καὶ μάλιστα θὰ ὠφεληθῇ ἡ αὐτοκρατορία.»

Η ΡΩΜΟΥΝΙΚΗ ΧΡΕΩΚΟΠΙΑ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.

Ἐκ τῆς αὐτῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» παραλαμβάνομεν καὶ τὰ ἑπόμενα, σχετικὰ πρὸς τὸ πλῆρες ἐν Μακεδονίᾳ ναυάγιον τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου :

«Ὁ ἑλληνοβλαχικὸς πληθυσμός, ὁ ἄμεσος καὶ πρώτιστος ἐνδιαφερόμενος ἐν τῷ ζητήματι, τῷ τεχνητῶς δημιουργηθέντι ὑπὸ τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας, διὰ σκοποὺς βδελυροὺς καὶ καταχθονίους, τοὺς ὁποίους δεόντως ἀπεκαλύψαμεν—ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁμολογιῶν αὐτῶν τούτων τῶν Ρωμούνων—ἐν προηγουμένοις φύλλοις τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», ἐξακολουθεῖ ἐκδηλῶν, πανηγυρικῶς, τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτοῦ κατὰ τῆς ἀνοσίας ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ ἀποκρούων, ἐντόνως καὶ κατηγορηματικώτατα, πᾶσαν ἀνάμιξιν τῶν αὐτοκλήτων προστατῶν καὶ συνηγόρων του, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει, οὐ μόνον ὡς πάντη ξένους καὶ ἀλλοτρίους αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ὡς χειρίστους τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπιβούλων τῶν τιμαλφεστάτων αὐτοῦ συμφερόντων, καθ' ὧν ἐπικαλεῖται τὴν προστασίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, *ὡς τῆς μόνης ἀνωτάτης πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀρχῆς*.

«Ἀλλ' ἀφήσωμεν τὸν λόγον εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς Ἑλληνοβλάχους, γράφοντας πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, *ὑπὸ χρονολογίαν 17 Φεβρουαρίου 1907* ὡς ἑξῆς :

«Πρὸς τὴν Αὐτοῦ θειοτάτην Παναγιότητα τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην

Κ. Κ. ΙΩΑΚΕΙΜ Γ'.

«Παναγιώτατε Δέσποτα,

«Οἱ ὑποφαινόμενοι, κάτοικοι τῆς Αἰκατερίνης, κωμοπόλεως τῆς ἱερᾶς ἐπισκοπῆς Κίτρους, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι ὑπήκοοι τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Σουλτάνου, πιστοὶ δὲ καὶ ἀφωσιωμένοι ἀκραδάντως καὶ εἰς τὰ σεβαστὰ Πατριαρχεῖα, τὴν Μητέρα Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ τὰς πατρικὰς ἡμῶν παραδόσεις, πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι ἀπ' αἰώνων εἰς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τὸν μόνον νόμιμον προστάτην τοῦ θρησκεύματος καὶ τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν, ὑποβάλλομεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ τῇ Ὑμετέρᾳ προσκυνητῇ ἡμῶν Παναγιότητι, ὅτι, ἐπειδὴ ἔτυχε μετὰ τῆς καθαρᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ ὁμιλῶμεν

ἰδιαιτέρως ἐν ταῖς οἰκίαις ἡμῶν καὶ ἑλληνοβλαχικόν τι γλωσσικὸν ἰδίωμα(παρεφθαρμένην δηλονότι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετά τίνων λατινισμῶν), ἐπάγγελμα δὲ νὰ ἔχωμεν ἀρχῆθεν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸ βόσκειν πρόβατα (ζῶα δηλαδὴ, ἅτινα βλήχουσι-βελάζουσι), διὰ ταῦτα Ἑλληνοβλάχους ἢ Κουτσοβλάχους ἢ καὶ ἁπλῶς **Βλάχους** ὠνόμασαν ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ἡμῶν ἐπαγγέλματος, ὅ περ καὶ σήμερον πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἐξακολουθοῦσι, ὄντες κεχαγιάδες (ἀρχιποιμένες).

«Καὶ μέχρι μὲν σήμερον ἡ ὀνομασία Βλάχος, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ποιμένος μόνον σημαίνουσα, οὐδόλως ἠνώχλει ἡμᾶς, κλείοντας τὰ ὦτα καὶ ἀποφεύγοντας προσεκτικῶς τὴν εἰς τὰ μέρη ἡμῶν παρεισορμήσασαν καὶ ἐνσφηνωθεῖσαν ρωμουνικὴν Προπαγάνδαν, ἥτις, διὰ ψευδοθεωριῶν καὶ ἱστορικῶν ἀναληθειῶν καὶ ἐξαπατήσεων διὰ χρημάτων καὶ δωροδοκιῶν ἀφθόνων καὶ δι' ὅλων των θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων ἐζήτει νὰ πείσῃ ἡμᾶς ἵνα στέλλωμεν τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὰ ὑπ' αὐτῆς ἱδρυθέντα ρωμουνικὰ σχολεῖα πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἐντελῶς ξένης πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀχρήστου εἰς τὰ μέρη ἡμῶν ρωμουνικῆς γλώσσης ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐν ταῖς οἰκογενειαις ἡμῶν· ἐλάχιστα ἐν τούτοις κατορθώσασα, καθ' ὅσον μόνον ἀέργους τινὰς ἐξ ἡμῶν ἁδρῶς πληρώσασα, κατώρθωσεν ἐντὸς τόσων ἐτῶν νὰ προσηλυτίσῃ, τοὺς πεινῶντας τούτους πείσασα τῷ ψωμισμῷ, ὅτι δῆθεν εἶνε Ρωμοῦνοι ὡς Βλάχοι ! καὶ οὐχὶ Ἕλληνες ! ἐνῷ ἡμεῖς οἱ Βλάχοι πάντες, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἀργυρωνήτων, ἔχομεν τὴν πατροπαράδοτον πεποίθησιν, ὅτι εἵμεθα οἱ γνησιώτεροι Ἕλληνες.

«Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τοῦδε ἐπράττομεν, ἀποφεύγοντες μετὰ φανατισμοῦ ἐθνικοῦ καὶ ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἀκατάληπτον εἰς ἡμᾶς ρωμουνικὴν αὐτῶν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ τὰς θεωρίας καὶ τὰς ἰδέας αὐτῶν καὶ ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν αὐτῶν, ἵνα μὴ τυχὸν διαφθαρῶμεν διὰ τοῦ ἀφθόνου αὐτῶν χρήματος, ὡς ἐλάχιστοί τινες ἐξ ἡμῶν διεφθάρησαν, πωλήσαντες τὴν καρδίαν αὐτῶν, τουτέστι τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν αἴσθημα· νῦν δέ, ὁπότε ἡ λέξις Βλάχος *διὰ τῆς βίας* ζητεῖται νὰ λάβῃ,ἀντὶ τῆς σημασίας ἐπαγγέλματος, ἐθνικότητος σημασίαν, ἐθνικότητος διακρινούσης καὶ διαχωριζούσης ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα (ρούμ-μιλετῆ) πάντας τοὺς φέροντας τὸ ὄνομα Βλάχος, ὅ περ ὄνομα θεωρηθήσεται ταὐτόσημον τοῦ Ρωμοῦνος, ***νῦν ὁπότε δι' ὅλων τῶν ἀθεμίτων καὶ οὐχὶ τιμίων μέσων, ἐξαπατήσεων, μηχανορραφιῶν, ῥᾳδιουργιῶν, δωροδοκιῶν καὶ τῶν τοιούτων, ἡ ρωμουνικὴ λεγομένη Προπαγάνδα, εἰς τὸ ἀπροχώρητον τοῦ παραλογισμοῦ ἀφιχθεῖσα, ζητεῖ τὴν ἐξεύρεσιν προσώπων ἀργυρωνήτων ἐξ ἡμῶν τῶν λεγομένων Βλάχων, ἅτινα, ἔστω καὶ ἐλάχιστα, κρυφίως ἡμῶν θέλουσιν ὑποστηρίξῃ δι' ἀναφορῶν αὐτῶν τὴν ρωμουνικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐθνικὴν δῆθεν ἡμῶν τῶν Βλάχων, καὶ τὴν σύστασιν ρωμουνικῆς κοινότητος παρ' ἡμῖν καὶ τὰ τοιαῦτα, τὴν σημασίαν τοῦ*** **Βλάχος** ***καὶ*** **Ρωμοῦνος** ***μεμελετημένως συγχέοντες***,αἰσθανόμεθα νῦν, Παναγιώτατε Δέσποτα, τὴν ἀνάγκην ἵνα,ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ὑμετέρας προσκυνητῆς ἡμῶν Παναγιότητος, τοῦ μόνου νομίμου προστάτου τοῦ θρησκεύματος καὶ τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν, μετ' ἄλγους ψυχῆς τὸ ἐλ-

λληνικὸν ἡμῶν ἐθνικὸν αἴσθημα εὐελπίστως ἀναθέσωμεν καὶ διακηρύξωμεν στεντορείᾳ τῇ φωνῇ, ὅτι πατροπαραδότως ἀπ' αἰώνων Ἕλληνες εἴμεθα, ἀφωσιωμένοι ἀκραδάντως τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἀρρήκτως δὲ ὅτι συνηνωμένοι, ἓν ὅλον καὶ μόνον ἓν ἐν κοιναῖς παραδόσεσι καὶ ἐθίμοις μετὰ τῶν ἑλληνιστὶ ὁμιλούντων ἀδελφῶν ἡμῶν Ἑλλήνων (ρούμ-μιλετῆ) ἀποτελοῦμεν, οὐδέποτε ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων διακρίναντες καὶ χωρίσαντες, ἀλλ' ὡς ἓν ἔθνος, καὶ μόνον ἕν, μετ' αὐτῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀείποτε αἰσθανόμενοι καὶ θεωροῦντες. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀδιάσπαστον ἡμῶν ταὐτότητα ἐν πᾶσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ τὴν ἀδιασάλευτον ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν πίστιν πρὸς τὸ βασίλειον κράτος καὶ τὴν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν ἀφοσίωσιν πανηγυρικῶς διακηρύττοντες, μετ' ἀγανακτήσεως καὶ ἀποστροφῆς μανθάνομεν τὰς καταβαλλομένας ὑπ' ὀλιγίστων ἐξ ἡμῶν ἀργυρωνήτων τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ἐνεργείας πρὸς διάσπασιν τῆς ἑνότητος ἡμῶν ταύτης καὶ ἐντόνως διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῶν ξενικῶν τούτων καταχθονίων μηχανορραφιῶν καὶ ῥᾳδιουργιῶν, τῶν τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν διαίρεσιν μεταξὺ ὁμαιμόνων βλαχοφώνων καὶ ἑλληνοφώνων ἀδελφῶν ἐπιδιωκουσῶν, θερμοπαρακαλοῦμεν ὅπως ἡ διακήρυξις καὶ διαμαρτυρία ἡμῶν αὕτη ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας προσκυνητῆς ἡμῶν Παναγιότητος καὶ ὑψίστης θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἡμῶν κορυφῆς, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας τὴν ἑλληνικὴν ἡμῶν ἐθνικότητα ἀναθέσαντες *καὶ τὰ τυχὸν κατὰ ὑποδείξεις τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ὑπό τινων ἐξ ἡμῶν ὀλιγίστων ἀργυρωνήτων, κρυφίως ἡμῶν, κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἡμῶν τῶν Βλάχων ἐθνικότητος γενησόμενα δι' ἀναφορῶν διαβήματα ῥητῶς ἀποκηρύττοντες*, καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἑλληνοφώνων ἡμεῖς οἱ βλαχόφωνοι Ἕλληνες ὑπὲρ τοῦ Μεγαλειοτάτου ἡμῶν Ἄνακτος εὐχόμενοι, κατασπαζόμεθα βαθυσεβάστως τὴν δεξιὰν τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς ἡμῶν Παναγιότητος καὶ διατελοῦμεν τέκνα ἐσαεὶ πειθήνια καὶ ἀκραδάντως ἀφωσιωμένα.»

«*Ἐν Αἰκατερίνῃ τῇ 17 Φεβρουαρίου 1907*».

«Ἡ ἀναφορὰ αὕτη φέρει τὰς ὑπογραφὰς τοῦ κλήρου, τῶν δημογερόντων καὶ τετρακοσίων ὀγδοήκοντα κατοίκων.

«Παρεμφερεῖς πρόσφατοι ἀναφοραί, κατὰ τὸν αὐτὸν Φεβρουάριον μῆνα τοῦ 1907 ὑπογραφεῖσαι, διεβιβάσθησαν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν βλαχοφώνων κατοίκων τῶν κωμῶν καὶ χωρίων τῆς ἐπαρχίας Κίτρους· ἤτοι, δευτέρα, ἐκ τῶν κωμῶν «Καλύβια Πάλαινας», «Καλύβια Κίτρους», «Κίτρους», «Χρόνη» καὶ «Κολοκούριον» μετὰ πεντακοσίων τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὑπογραφῶν· τρίτη ἐκ τῆς κώμης «Καρίτσης» μετὰ τριακοσίων εἴκοσιν ἐννέα ὑπογραφῶν· τετάρτη, ἐκ τῶν χωρίων «Καλύβια ἅγιος Ἰωάννης», «Βριμίρι» καὶ «Κορινοῦ» μετὰ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἓξ ὑπογραφῶν· πέμπτη, ἐκ τῆς κώμης «Καλύβια Κουντουριωτίσσης» μετὰ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα δύο ὑπογραφῶν, καὶ τέλος ἕκτη, ἐκ τῆς κώμης «Λιτόχωρον» μετὰ ἑβδομήκοντα μιᾶς ὑπογραφῶν.

«Τὸ περιεχόμενον τῶν ἀναφορῶν τούτων, τῶν διασπωσῶν ὡς ἱστὸν ἀράχνης τὰς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Κίτρους τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἐν τῷ ἐξυφαίνεσθαι μηχανορραφίας τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας, ἀποτελεῖ ἅμα τὴν εὐγλωττοτέραν ἀναίρεσιν τῶν ἱστορικῶν, ἐθνολογικῶν καὶ γλωσσολογικῶν περὶ τοῦ κουτσοβλαχικοῦ πληθυσμοῦ ψευδολογιῶν καὶ σοφιστειῶν ταύτης, τηκομένων αὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός.

«Σημειωτέον δὲ, ὡς πρὸς τὴν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματες «Βλάχος», ὅτι πράγματι, μέχρι τῆς σήμερον, ἐν μέσαις Ἀθήναις τοὺς γαλακτοπώλας οἱασδήποτε ἐθνικότητος ἀποκαλοῦσι Βλάχους.

* *
*

«Ἐνῷ οἱ Ἑλληνόβλαχοι τῆς ἐπισκοπῆς Κίτρους δι' ἀναφορῶν πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀποκρούουσι τὴν ρωμουνικὴν Προπαγάνδαν, οἱ ἐν Μοναστηρίῳ ὁμαίμονες αὐτῶν διαμαρτύρονται καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον δι' ἐγγράφου, ἀποσταλέντος πρὸς τὴν ἔγκριτον ἰταλικὴν ἐφημερίδα «Ἰταλικὸν Ταχυδρόμον» (Corriere d'Italia). Περίληψιν τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀνεδημοσίευσαν αἱ ἐγκριτότεραι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, ἐξ ὧν παραθέτομεν τὴν τοῦ Gaulois» (φύλλον τῆς 16 Μαρτίου) ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

»Οἱ Κουτσόβλαχοι τοῦ Μοναστηρίου ἀπηύθυναν πρὸς τὴν «Corriere d'Italia» λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐπιστολήν, δι' ἧς διαμαρτύρονται κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας καὶ τῶν ἀποπειρῶν ταύτης πρὸς ἐξομοίωσιν αὐτῶν μετὰ τῶν Ρωμούνων.

»Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ διατυποῦται ἐν πρώτοις κατ' ἀρχήν, ὅτι ρωμουνικὸν στοιχεῖον, ὑπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως δὲν ὑφίσταται ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, μεθ' οὗ «συνεδέθησαν ἔκπαλαι διὰ τῆς κοινῆς ἱστορίας καὶ τῶν παθημάτων, διὰ «τῶν κοινῶν παραδόσεων καὶ πόθων, διὰ τῶν κοινῶν πρὸς κοινὴν προαγωγὴν ἀγώνων».

»Αἱ ἀνυπολόγιστοι θυσίαι, εἰς ἃς ὑποβάλλεται ἡ Ρωμουνία πρὸς ἐπίτευξιν χιμαιρικῶν σκοπῶν, εἰσὶν ἀδικαιολόγητοι, καθόσον οὐδεὶς ποτε Κουτσόβλαχος ἐπεκαλέσθη τὴν ἀντίληψίν της. Κατὰ συνέπειαν ἡ πολιτεία τῆς Ρωμουνίας ἀποτελεῖ πραξικόπημα κατὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, δυνάμει τῆς ὁποίας ἕκαστος χαίρει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἐθνικότητα, εἰς ἣν ἀνήκει. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Κουτσόβλαχοι διακηρύττουσι πανδήμως, ὅτι εἰσὶν Ἕλληνες, ἀποβαίνει ἄπορον πῶς καὶ ἐν τίνι δικαιώματι ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἀξιοῖ νὰ μεταβάλῃ τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν ἰδέας διὰ τῆς μισθώσεως προπαγανδικῶν ὀργάνων, διὰ τῆς συντηρήσεως συμμοριῶν καὶ ἐν γένει διὰ τῆς χρήσεως παντοειδῶν βιαίων μέσων.»

» Η ἐπιστολὴ ὑποδεικνύει, ἀκολούθως, ὅτι τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀδυνατεῖ ἀπολύτως νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς ρωμουνικοὺς πόθους, τοὺς προερχομένους ἔξω-

θεν καὶ ἀντικειμένους πρὸς τὰς ἰδέας τῶν ἐνδιαφερομένων, καὶ συμπεραίνει ὡς ἑξῆς :

«Οἱ γράφοντες τὰς γραμμὰς ταύτας εἰσὶ Κουτσόβλαχοι, κατὰ πάντα ὅμοιοι «πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἀδελφοὺς ἡμῶν, διακρινόμενοι ἐκείνων μόνον κατὰ τὸ «ἀσπονδότερον μῖσος, ὅπερ ἡμεῖς ἴσως τρέφομεν κατὰ τῶν Ρωμούνων, οἵτινες, ἐν «ὀνόματι δῆθεν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν καὶ πρὸς ἰδιοτελῆ καὶ ἀδύνατον ἐν ταὐτῷ σκοπόν, «προσπαθοῦσι νὰ ἐνσπείρωσι τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν φιλησύχων κατοίκων, οἵτινες «ἕν τι μόνον ποθοῦσιν, ὅπως ἀφήσωσιν αὐτοὺς ἀνεπηρεάστους ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν «θρησκευτικῶν καὶ σχολικῶν αὐτῶν καθηκόντων».

* *
*

«Ἡ «*Corriere d'Italia*», δημοσιεύουσα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἐξαίρει τὴν σημασίαν αὐτῆς, ἣν ἀνάγει εἰς περιωπὴν αὐθεντικοῦ ἐγγράφου. Ἐπισυνάπτει δέ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς δημοσιεύσεως ταύτης σπουδαίαν μελέτην τοῦ καθηγητοῦ *Giuseppe Tomaseti* περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ρωμουνίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ διαπρεπὴς ἱστορικός, ἐκτίθησιν ἐν πρώτοις περιληπτικῶς τὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἀνέλιξιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ σκιαγραφεῖ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ προσφάτως ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ γενόμενα, μεθ' ὃ ἐπάγει :

»Ὡς ἐξάγεται, οἱ Βούλγαροι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ οἱ Ρουμοῦνοι ἐν τῇ αὐτῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἠπείρῳ (οἱ τελευταῖοι δ' οὗτοι διὰ προπαγάνδας, ἧς ἔναρξις ἐγένετο παρ' Ἕλληνος ἀρνησιπάτριδος, τοῦ Μαργαρίτου) πειρῶνται νὰ ὑπεκκαύσωσι τὸ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου μῖσος καὶ νὰ ἑλκύσωσι τοὺς Κουτσοβλάχους, Ἕλληνας ὄντας, ἐκ λόγων πεποιθήσεως καὶ συμφερόντων. Βούλγαροι καὶ Ρωμοῦνοι ἐπιδιώκουσιν ἰδιοτελεῖς σκοπούς· ***ἀλλ' ἂν μεταξὺ τῶν τελευταίων εὕρηνται ἄνδρες ἀνεπτυγμένοι καὶ ἀμερόληπτοι, ὀφείλουσι νὰ ἀναγνωρίσωσιν, ὅτι οὔτε ἡ ρωμαϊκὴ ἱστορία, οὔτε ἡ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐπιτρέπουσι τὴν δικαιολόγησιν τοιαύτης τερατωδίας***».

* *
*

«Οἱ ἐν Ἀμερικῇ ἐγκατεστημένοι Κουτσόβλαχοι, οἱ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Σαμαρίνης ἕλκοντες τὴν καταγωγήν, συνέστησαν ἀδελφότητα πρὸς συντήρησιν τῶν τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν καὶ τοῦ ναοῦ τῆς γενετείρας αὐτῶν. Ἡ συνδρομὴ ἑκάστου μέλους ὡρίσθη εἰς 1 φράγκον καὶ 25 ἑκατοστὰ καθ' ἑβδομάδα, ἡ δὲ ὁλικὴ ἐτησία πρόσοδος θὰ ἀνέλθῃ οὕτως εἰς 7500 φράγκα.

«Ὁ ἐν Δαμασκῷ τῆς Συρίας ἐγκατεστημένος Ἑλληνόβλαχος κ. Πέτρος Τζιάκος, ἐκ τῆς μακεδονικῆς κωμοπόλεως Νεβέσκης, ἀνέλαβε τὴν ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀνακαίνισιν τοῦ ἑτοιμορρόπου ἑλληνικοῦ ναοῦ τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

«Καὶ ἐν τῇ θεσσαλικῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλασσῶνος αἱ ρωμουνικαὶ μηχανορραφίαι ἐναυάγησαν τέλεον, καθὰ διατρανοῦται ἐκ τῆς κατωτέρω ἐκθέσεως :

Ἔκθεσις τοῦ Μητροπολίτου Ἐλασσῶνος

«Παναγιώτατε Δέσποτα,

«Οἱ κατ' ἔτος ἐν τῇ παροικίᾳ ταύτῃ ἐνσκήπτοντες ρωμουνοδιδάσκαλοι, παραμείναντες ἐπὶ τετράμηνον ἄνευ μαθητῶν καὶ σχολείων, ἀπῆλθον τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν, 23 λήγοντος, κατευθυνόμενοι εἰς Γρεβενά. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο πολὺ ἐνωρίτερον τοῦ συνήθους ἀπήλλαξαν τὴν παροικίαν, ἀφ' οὗ ὅμως καὶ αὖθις ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ποιήσωνται χρῆσιν μέσων καὶ τρόπων, πρὸς ἀποπλάνησιν, αὐτοῖς μόνον γνωστῶν καὶ θεμιτῶν. Τὰ πιστὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τέκνα ἀπέδειξαν ἔτι ἅπαξ, ὅτι τῶν πολυτιμοτάτων λογίζονται τὴν εἰς τὰ πάτρια ἐμμονὴν καὶ ἀφοσίωσιν.

«Κατασπαζόμενος δὲ κτλ.

«*Ἐν Ἰσαριτσάνῃ τῇ 26 Φεβρουαρίου 1907*

† «*Ὁ Ἐλασσῶνος* **Πολύκαρπος**».

«Τὸ ὅλως ἀνωφελὲς τῶν προσπαθειῶν τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ἐν Ἠπείρῳ πιστοποιεῖ ἐμμέσως καὶ αὐτὴ ἡ «Independance Roumaine» ἐν ἀνταποκρίσει αὐτῆς ἐξ Ἰωαννίνων (φύλ. 16 Δεκεμβρίου).

»Ὡς γνωστόν, ὁ τὸν ἱδρυτὴν τοῦ ἐν Ἰωαννίοις ρωμουνικοῦ προξενείου Παδεάνον διαδεξάμενος κ. Βραϊλιάνος, ἐν ἐκθέσει αὐτοῦ πρὸς τὴν Κυβέρνησίν του, εἶχεν ὑποδείξῃ τὸ ὅλως μάταιον καὶ ἀνωφελὲς τῶν ρωμουνικῶν προσπαθειῶν πρὸς προσέλκυσιν τῶν Ἑλληνοβλάχων. Ἀλλ' ἡ ἔκθεσις αὕτη ἀπήρεσεν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ὁ κ. Βραϊλιάνος, ἀνακληθείς, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ κ. Γρατσιάνου, ὅστις καὶ αὐτός, καταλήξας εἰς τὰ αὐτά, εἰς ἃ καὶ ὁ προκάτοχός του συμπεράσματα, ἀνεκοίνωσε ταῦτα τοῖς ἐν Βουκουρεστίῳ, διακόψας ἅμα τὰς πρὸς τὰ ἐν Ἰωαννίνοις ὄργανα τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας σχέσεις.»

«Περὶ τῆς καταστάσεως ταύτης πραγματεύεται ἡ ἐξ Ἰωαννίνων ἀνταπόκρισις τῆς «*Independance Roumaine*», καταλήγουσα ὡς ἑξῆς:

«Ὅτι γινώσκομεν περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις ἡμετέρων πραγμάτων εἶνε, ὅτι ὑπάρχει ἐν Ἰωαννίνοις ρωμουνικὸν προξενεῖον, ὅ περ καὶ τοῦτο θὰ ἠγνοοῦμεν, ἐὰν μὴ ὁ πρόξενος ὕψωνεν ἐνίοτε τὴν φωνήν του ὅπως βεβαιώσῃ τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι ἡ θέσις αὐτοῦ εἶνε ἐντελῶς ματαία».

Ἐπιθεώρησις ξένου τύπου.

«Ἐκ τῆς «*Orient*» τῶν Βρυξελλῶν, «Ὀργάνου προασπίσεως τῶν συμφερόντων τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας» (*Journal de défense des intérêts de l'empire Ottoman*).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΡΩΜΟΥΝΙΚΗΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑΣ

«Μὴ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἐπιχειροῦμεν ἐν ταῖς ὀλίγαις ταύταις γραμμαῖς τὴν μελέτην τοῦ «ρωμουνικοῦ ζητήματος», τοῦ τοσοῦτον ἁπλοῦ καὶ περιπλόκου.

«Τοσοῦτον ἁπλοῦ καθόσον ἀποβαίνει σχεδὸν ἀδύνατος ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἀνεύρεσις ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθοῦς Ρωμούνου, πλὴν, ἐννοεῖται, τῶν ἐγκατασταθέντων ἐν Μακεδονίᾳ,ἀφ'ἧς ἐποχῆς ἡ ρωμουνικὴ πολιτικὴ ἔκρινεν ὠφέλιμον νὰ ἐπιπροσθέσῃ ἕνα ἐπὶ πλέον παράγοντα ταραχῶν ἐν τῷ μακεδονικῷ κυκεῶνι. Λέγομεν δὲ «ἅμα περιπλόκου»,διότι, ἅπαξ ἀνακαλύψαντες τὴν ἀνάγκην τῆς νέας ταύτης περιπλοκῆς οἱ Ρωμοῦνοι τὰ πάντα ἐμηχανεύθησαν ὅπως καταστήσωσι τὸ πρόβλημα ἄλυτον. Καὶ σήμερον δ' ἔτι, ἀντὶ διευκολύνσεως, ἐργάζονται πρὸς δυσχέρανσιν αὐτοῦ.

«Ἀντὶ νὰ τραπῶσιν, ἐν τῇ πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πολιτείᾳ των, τὴν ὁδὸν τῆς πειθοῦς, ἀποδεικνύοντες τὸ δίκαιον τοῦ ζητήματός των διὰ τρόπου εὐκρινοῦς,ἐπιβάλλοντες τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀξιώσεών των, θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι ἀπὸ σκοποῦ τὰ πάντα μετῆλθον ὅπως καταστήσωσιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἀδύνατον τὴν ἀναγνώρισιν, ἣν ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἐπεπόθουν τόσον διακαῶς.

«Δὲν προέβαλλον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐπιχειρήματα, ἀλλ' ἀπήτησαν παρ' αὐτῶν, διὰ τῆς μεθόδου, ἣν χρησιμοποιοῦσιν οἱ λησταὶ τῶν ὀρέων ἀπέναντι τῶν διαβατῶν, τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δῆθεν ρωμουνικῶν μακεδονικῶν κοινοτήτων.

«Προέκριναν τὴν χρῆσιν τοῦ ἐκβιασμοῦ, ὑποθέσαντες, ὅτι ἠδύναντο νὰ προσενεχθῶσι τοιουτοτρόπως πρὸς ἐξουσίαν πνευματικῆς φύσεως ἀρυομένην ἄνωθεν ἅπασαν τὴν ἠθικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ πρὸς ἣν ὀφείλει τις νὰ ἀποτείνηται, καθ' ὃν τρόπον οἱ Ἀπόστολοι πρὸς τὸν Σωτῆρα.

«Ἐλησμόνησαν, ὅτι ἀφοῦ ἅπαξ ἐπεζήτουν παρὰ τῆς πνευματικῆς ταύτης Ἐξουσίας τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπάρξεως τῶν ρωμουνικῶν τούτων κοινοτήτων, ἀνωμολόγουν τὴν ἐξάρτησίν των ἀπὸ τῆς Ἐξουσίας ταύτης, ἧς ἀποδέχονται τὴν δικαιοδοσίαν. Ἀλλά, ἀποδεχόμενοι τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς, ἐδικαιοῦντο νὰ ἀποπειραθῶσι μέτρα ἐκβιαστικὰ ἐπὶ τῶν ἀποφάσεών της; Ἐδικαιοῦντο νὰ ἀποπειραθῶσιν, ὅπως βίᾳ τῇ ἐπιβάλωσιν ἀπόφασιν, ἣν αὕτη ἐφρόνει,ὅτι δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ, ὑφ' οὓς ὅρους ἐτίθετο τὸ ζήτημα;

«Ἀναμφισβητήτως οἱ Ρωμοῦνοι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦτο.

«Καὶ ὅμως οἱ ἀξιοῦντες νὰ ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἀναγνώρισιν, ἣν τοῦτο ἐθεώρει ἑαυτὸ ὡς μὴ δικαιούμενον νὰ ἐκχωρήσῃ, κατέφυγον εἰς ἀληθῆ ἐκβιαστικὰ μέτρα κατ' αὐτοῦ.

«Περιττὸν θεωροῦμεν νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὸν ἀληθῆ διωγμόν,οὗτινος ἐγένοντο θύματα πάντες οἱ ἐν Ρουμανίᾳ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες καὶ ὅστις διωγμὸς ἐξακολουθεῖ εἰσέτι. Ἀλλά, μήπως τὰ κακόβουλα σχόλια τῶν ρωμουνικῶν ἐφημερίδων καὶ ἡ βιαιοπαθὴς αὐτοῦ γλῶσσα δὲν ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ ἐκβιαστικὰ μέσα;

«Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ ἐπίκλησις τῆς παρεμβάσεως μιᾶς ἢ πλειόνων Δυνάμεων πρὸς ἐξάσκησιν μείζονος πιέσεω; δὲν ἀποδεικνύει ἀνυπαρξίαν νομίμων ἐπειχειρημάτων;

«Ἐν συνόψει, τὸ λεγόμενον «ρωμουνικὸν ζήτημα» ἐδημιουργήθη κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν διὰ μόνον τὸν λόγον μεγαλειτέρας περιπλοκῆς ὑποθέσεως ἀρκούντως ἤδη ἀκανθώδους».

(*Τὸ ἄρθρον τοῦτο τῆς* Orient *ἀνεδημοσίευσεν ὁ* «Gaulois» *καὶ ἄλλαι ἐφημερίδες.*)

Συμμαχία Βουλγάρων καὶ Ρωμούνων.

(*Ἐκ τῆς παρισινῆς* «Lanterne» *τῆς 9 Μαρτίου*).

«Τὰ βουλγαρομακεδονικὰ κομιτᾶτα διοργάνωσαν ἀληθῆ σταυροφορίαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπιτυχίας τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως ἐξελιπάρησαν καὶ ἐπέτυχον τὴν σύμπραξιν τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως. Ἀπεκαλύψαμεν ἤδη ἐν προηγουμένοις ἄρθροις τὰς μηχανορραφίας τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ. Κατεδείξαμεν μεθ' ὁποίας κακοπιστίας οἱ Ρωμοῦνοι ἀξιοῦσι νὰ ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοὺς Κουτσοβλάχους. Οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες δὲν ἀφῆκαν νὰ διαφύγῃ αὐτοὺς ἡ λαμπρὰ αὕτη εὐκαιρία πρὸς ἐξασθένησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἔθηκαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ρωμουνιζόντων τὴν πεῖραν καὶ τὴν δεξιότητά των περὶ τὸ καταδιώκειν, κατακρεουργεῖν καὶ ἀκρωτηριάζειν ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία. Ὅσα δὲ θύματα δὲν κατώρθωσαν νὰ καταλάβωσιν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, τὰ κατεκυνήγησαν ἐν αὐτῷ τῷ ρωμουνικῷ βασιλείῳ.

«Δὲν θὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τῶν αἱματηρῶν τούτων σκηνῶν, περὶ ὧν ἐλάβομεν τὰς ἀσφαλεστέρας ἀποδείξεις. Ἁπλῶς μόνον ἀναμιμνήσκομεν τὰς δολοφονίας, τὰς βιαιοπραγίας, τὰς δηώσεις, τὰς ἐξώσεις, τὰς ὁποίας ἠνέχθησαν ἢ διέταξαν οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ. Ἐπ' ἐσχάτων ἄλλοι 57 φιλήσυχοι καὶ τίμιοι Ἕλληνες διετάχθησαν νὰ ἀπέλθωσι τῆς Ρωμουνίας ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν.

«Ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα δικαιολογεῖ τὴν διαγωγήν της ὡς ἐκ τῆς ἀδιαλλάκτου πρὸς τὴν ρωμουνικὴν ἐθνότητα πολιτείας τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις. Ἀλλ' ἡ δικαιολογία αὕτη καταρρέει εἰς τὸν ἐλάχιστον ἔλεγχον. Διότι οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διατελεῖ πάντη ἀνεξάρτητον ἀπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιρροῶν καὶ οὐδεὶς ἔξωθεν δικαιοῦται νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ θρησκευτικῶν ζητημάτων. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ ἐπίρριψις εὐθύνης πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἀνευθύνους; Διατί πρὸ πάντων ἡ ἐκδίκησις ἐπὶ ἀνθρώπων ἀθώων, μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς ἔριδος διατελούντων καὶ σεβομένων τοὺς νόμους τῆς χώρας, ἐν ᾗ ζῶσι;

«Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι ἐλησμόνησαν πολὺ ταχέως τὸ παρελθόν των καὶ μετετράπησαν, εὐχερῶς πάνυ, εἰς δημίους. Πολὺ δυσχερῶς οἱ μεταγενέστεροι θὰ ἀποφανθῶσιν εὐμενῶς ὑπὲρ αὐτῶν.

* *
*

«Οἱ Ρωμοῦνοι ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἰσὶν ὁμόφυλοί των. Τί φρονοῦσιν ἐπ' αὐτοῦ οἱ πρόξενοί μας; Εἷς ἐξ αὐτῶν ἐπέστελλε τὰ ἀκόλουθα περίπου πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν κ. Rouvier: «Θὰ ὑπάρχωσι Ρωμοῦνοί τινες ἐν Μακεδονίᾳ—ἔγραφεν—ἐφ' ὅσον οἱ πράκτορες τοῦ Βουκουρεστίου θὰ χορηγῶσι χρυσὸν εἰς τοὺς τυχοδιώκτας. Καθ' ἣν ἡμέραν ὅμως παύσῃ ἡ χρυσῆ βροχή, οἱ ρωμουνίζοντες οὗτοι θὰ ἐξαφανισθῶσιν ὡς στίφος στρουθίων· θὰ κρυβῶσιν ἐν ταῖς τρώγλαις των». Ἐπληροφόρει δὲ ὁ κ. Στέεγ (ὁ

Γάλλος πρόξενος) τῷ κ. Δελκασσέ, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἰσὶν ἀεὶ σταθερώτεροι ὑπέρμαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ» Πράγματι οὐδαμοῦ συνήντησα Ἕλληνας φανατικωτέρους, ἀτιθασσοτέρους καὶ μᾶλλον ἀδιαλλάκτους ἀπὸ τοὺς Κουτσοβλάχους τοῦ Μοναστηρίου.»

Ἐνταῦθα, ἐκτίθησιν ὁ γράφων τὴν γνωστὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ρωμουνίζοντος ἱερέως Παπαθεοδώρου, εἰς ἣν παρέστη μετὰ τοῦ Γάλλου προξένου κ. Γωτιέ, καθ' ἣν σκηνὴν σύμπας ὁ ὀρθόδοξος πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀρνησιπάτριδος ἱερέως,σωθέντος ὑπὸ τοῦ Γάλλου προξένου, ἐνῷ ἰατρός τις ἠρώτα τὸν γράφοντα εἰρωνικῶς :—«Καὶ λοιπόν, κύριε, ποῦ εἰσιν αἱ χιλιάδες τῶν ἐνταῦθα Ρωμούνων, αἱ ἀποκρούουσαι τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους, τοὺς ὑποκειμένους τῷ Πατριαρχείῳ» ; Μεθ' ὃ ἐξακολουθεῖ:

«Μοὶ ἐδόθη οὕτω μάθημα πραγματογνωσίας, ἀνατρέπον πᾶσαν θεωρίαν καὶ πᾶν σύστημα. Ὁ ρωμουνίζων ἱερεὺς δὲν εἶχεν εὕρῃ οὔτε ἕνα ὑπερασπιστήν, οὐδὲ εἷς κάτοικος τοῦ Μοναστηρίου εἶχε σπεύσῃ πρὸς ἀρωγήν του.

«Τοῦτο δέ, διότι ἐν Μοναστηρίῳ, κέντρῳ τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας,δὲν ὑπάρχουσι ρωμουνίζοντες, καθόσον πάντες οἱ Κουτσόβλαχοι εἰσὶν Ἕλληνες κατὰ τὴν καρδίαν, τὰ αἰσθήματα, τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς πόθους. Ἅπαντες πέμπουσι τὰ τέκνα των εἰς τὰς ἑλληνικὰς σχολάς, τὰς ὁποίας προικοδοτοῦσι. Αὐτοὶ διεξάγουσι τὸν ζωηρότερον καὶ ἀμειλικτώτερον ἀγῶνα κατὰ τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Βουλγάρων . . . Οὐδ' αὐτὸς ὁ μητροπολίτης δύναται νὰ μετριάσῃ αὐτὸν τὸν φλογερὸν ἐθνικὸν ζῆλόν των. Πάντα μὴ φιλέλληνα θεωροῦσιν ἐχθρὸν ἄσπονδον. Σύζυγος ἰατροῦ ἔλεγέ μοι : — «Ἔπαυσα συχνάζουσα εἰς «τοὺς οἴκους τῶν προξένων, διότι ἔχουσι τὴν μανίαν νὰ μᾶς θεωρῶσιν ὡς Ρωμούνους». Πρόκριτός τις μοὶ ἐξωμολογήθη τάδε:—«Ἂν ποτὲ τὸ Πατριαρχεῖον ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς «ἀξιώσεις τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας καὶ ἀποστείλῃ ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας, ὄρ«γανα ταύτης, εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωμεν. Εἴμεθα πρῶτον Ἕλληνες «καὶ κατόπιν ὀρθόδοξοι». Ἐν τῇ κώμῃ Σέλιᾳ, γέρων τις μοὶ εἶπε τὰ ἑξῆς :— «Ἕλληνες καὶ Βλάχοι εἴμεθα ἀχώριστοι ὡς σὰρξ καὶ ὄνυξ».

«Πραγματικῶς, πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἐκρωμουνισμὸν τοιούτων ἀνθρώπων ἀποτελεῖ αὐτόχρημα μωρίαν. Πάντες οἱ περιηγηταὶ διεπίστωσαν τὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα τῶν κοινοτήτων Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου, Βερροίας, Μετσόβου, Κρουσόβου κτλ. Ὁ κ. Βίκτωρ Μπεράρ διεπίστωσεν, ὅτι ἐν Μοναστηρίῳ οἱ Ἕλληνες οὗτοι εἰσὶ Κουτσόβλαχοι: «Οὗτοι —γράφει—εἰσὶν οἱ ἀπὸ πεντηκονταετίας μεγάλοι εὐεργέται τοῦ Ἑλληνισμοῦ. . . . π.χ. ὁ Σίνας ἦτο Βλάχος ἐκ Μοσχοπόλεως, ὁ Δούμπας Βλάχος ἐκ Νικολίτσης, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρης, ὁ Ἀβέρωφ Βλάχοι ἐκ Μετσόβου».

«Οἱ Ρωμοῦνοι μετετράπησαν εἰς ὄργανα τοῦ παμβουλγαρισμοῦ ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐλπίδος. Οὐδέποτε θὰ δυνηθῶσι νὰ διαδραματίσωσιν οἱονδήποτε πρόσωπον ἐν τοῖς μακεδονικοῖς πράγμασιν. Ἐργάζονται λοιπὸν πρὸς ὄφελος ἀποκλειστικὸν τῶν γειτόνων των. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ παραμελοῦσι τὰ ἑκατομμύρια τῶν Ρωμούνων μὲ σάρκα καὶ ὀστᾶ, τὰ ὑπάρχοντα ἐν Βεσσαραβίᾳ, Βουκοβίνῃ καὶ Τρανσυλβανίᾳ».

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩι "ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ" ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

ΚΑΙ

ΤΑ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΥ ΣΧΟΛΙΑ ΤΩΝ «ΚΑΙΡΩΝ» ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Τὸ ἐν Λονδίνῳ ἐδρεῦον Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον, οὗ πασίγνωστον τὸ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ἐνδιαφέρον, ἀπηύθηνεν ἐπ' ἐσχάτων βραχὺ ὑπόμνημα πρὸς τὰς Κυβερνήσεις Ἑλλάδος, Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Ρωμουνίας ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐν Μακεδονίᾳ διεξαγόμενον φυλετικὸν ἀγῶνα. Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ὡς καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ ἄρθρον, τῶν «Καιρῶν» τοῦ Λονδίνου, ἀφίνοντες τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας.

* * *

«Πρὸς τὰς Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ρωμουνίας.

«Τῷ 1903, κατὰ τὰς μεγάλας ἐν Μακεδονίᾳ ταραχὰς καὶ αἱματοχυσίας, ἱδρύθη τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς βαθείας τῶν Ἄγγλων συναισθήσεως, ὅτι εἶνε συνυπεύθυνοι διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ὡς ἐκ τοῦ μέρους, ὅ περ ἡ Ἀγγλία διεδραμάτισεν ἐν τῇ ἐπιτεύξει τῆς βερολινείου Συνθήκης.

»Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1903 τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον ἔπραξε πᾶν τὸ δυνατὸν ὅπως ὑποστηρίξῃ διὰ τοῦ λόγου πρὸ τῆς βρεττανικῆς δημοσιότητος καὶ διὰ ταύτης ἐνώπιον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην δραστικῶν μεταρρυθμιστικῶν ἐν Μακεδονίᾳ μέτρων. Οὗτος ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου· ἀλλὰ συγχρόνως κατέβαλε τοῦτο πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἀγγλίας ὑπὲρ εὐρυτέρας καὶ βαθυτέρας γνώσεως τῶν αἱμικῶν χωρῶν, ἐμψυχούμενον ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ὅτι θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὰ κράτη τοῦ Αἵμου ν' ἀναπτύξωσι τὰς ἐθνικὰς ἰδιότητας τῶν λαῶν των καὶ τοὺς θεσμούς των ἄνευ οὐδεμιᾶς ξένης ἀναμίξεως.

»Εἶνε πρόδηλον, ὅτι ἡ εἰρηνικὴ ἀνάπτυξις τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐφ' ὅσον παραμένει ἄλυτον τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ὅ περ ἔχει τοσαύτην σπουδαιότητα. Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀμφισβητηθῇ, ὅτι ἡ λύσις αὐτοῦ ἐπιτακτικῶς ἐπιβάλλεται ὑπὸ φιλανθρωπικῶν λόγων.

»Καὶ ὅμως οὐδεμία προστασία ὑπάρχει ἀκόμη διὰ τὰ θύματα τῆς ἀνομίας· μετὰ τετραετεῖς προσπαθείας καὶ μετὰ συντονωτάτην προσοχὴν τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον κατέληξεν ἤδη εἰς τὴν γνώμην, ὅτι εἶνε νῦν πλέον καιρὸς νὰ βεβαιωθῇ ἡ ἀλήθεια, ὅτι κύριον ἐμπόδιον, ὅπερ συναντᾷ ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτοῦ ὅπως διεγείρῃ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ δημοσίαν γνώμην καὶ ὑπερνικήσῃ τὴν ἀπάθειαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διὰ τὴν λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, εἶνε τὸ σφάλμα τῶν αἱμικῶν καὶ τῶν μικρῶν παραδουναβείων Κρατῶν, ἤτοι τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρωμουνίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας, ὅτι δὲν κανονίζουσι τὴν πολιτικήν των καὶ δὲν συνεννοοῦνται περὶ κοινῆς τινὸς λύσεως.

»Τὸ ἐλεεινὸν ἐν Μακεδονίᾳ φαινόμενον,— ὁ μεταξὺ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν λαῶν διεξαγόμενος ἀγών,—καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πολιτικῆς αἱ μεμονωμέναι προσπάθειαι τῶν Κρατῶν τοῦ Αἵμου ἐματαίωσαν μέχρι τοῦδε πᾶσαν προσπάθειαν. Τὸ Κομιτᾶτον κατὰ τὸν πλέον ὡρισμένον τρόπον δηλοῖ, ὅτι εἶνε ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ συνεννόησις καὶ ὅτι ἡ ἐπιδίωξις μεμονωμένης πολιτικῆς συνδέεται μετὰ τῶν μεγίστων κινδύνων Ἐὰν ἐπιτευχθῇ τις συνενόησις ὡς ἀποτέλεσμα εἰλικρινῶν καὶ φιλοφρόνων σκέψεων ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν καὶ ἡ ἀπόφασίς των ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, τότε τὸ Κομιτᾶτον εἶνε πεπεισμένον, ὅτι σχετική τις πρὸς τοῦτο δήλωσις δὲν θὰ ἔμενεν ἄνευ ἀποτελέσματος, θὰ ἔδιδε δὲ ἰσχυροτάτην ὤθησιν πρὸς τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀναβληθεῖσαν λύσιν τοῦ πολυπλοκωτάτου τῶν ζητημάτων τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς.

»*Ἐπίτιμος πρόεδρος*: ***Westclabe***
»*Πρόεδρος*: ***N. Buxton***
»*Γραμματεὺς* ***W. Moore***»

* *
*

Ἐπὶ τοῦ ὑπομνήματος τούτου οἱ «Καιροὶ» τοῦ Λονδίνου δημοσιεύουσι τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον ;

«Οὐδαμοῦ τῆς οἰκουμένης συγκρούεται τόσον ὀξέως ἡ τραχεῖα πραγματικότης τῆς πολιτικῆς πρὸς τὰ μεγάλα ἠθικὰ διδάγματα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ὅσον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ κυρία μέριμνα καὶ φροντὶς τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, τῶν ἀλληλοδιαδόχως ἀπελευθερωθέντων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, εἶνε δυστυχῶς συχνότατα οὐχὶ πῶς νὰ βελτιώσωσι τὴν τύχην τῶν ἀδελφῶν των, τῶν διαβιούντων ἔτι ὑπὸ τὴν ἡμισέληνον, ἀλλὰ πῶς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μεγέθυνσιν τῶν ἄλλων. Ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἐπιδείκνυται τὸν ζῆλόν του ὅπως προαγάγῃ τὴν εὐημερίαν ἐκείνων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Χριστιανῶν, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν κατηγορίαν τῆς χριστιανωσύνης, ἣν αὐτὸ πρεσβεύει, ἢ οὓς δύναται ν' ἀναγκάσῃ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου νὰ τὴν ἀσπασθῶσι. Τὰ κράτη ταῦτα εἶνε οἱ θερμουργότατοι καὶ οἱ ἀσυνειδητότατοι τῶν προσηλυτιστῶν. Ἀλλ' ἕως ἐδῶ μόνον προβαίνει ἡ ἀφοσίωσίς των εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Οὐδὲ ἓν ἐξ αὐτῶν, ὡς φαίνεται, εἶνε πρόθυμον νὰ ἐγκαταλίπῃ οὐδὲ τὰς παραφρονεστάτας τῶν πολιτικῶν του φιλοδοξιῶν ἢ νὰ μετριάσῃ τὰς ἀβασιμωτάτας τῶν ἐγκοσμίων του ἀξιώ-

σεων χάριν ἄλλων οἱωνδήποτε Χριστιανῶν, ἱσταμένων ἐκτὸς τῆς κοινότητός του. Οὐδὲ ἓν ἐξ αὐτῶν θέλει νὰ παραιτήσῃ οὐδὲ ἕνα πόθον του φανταστικῆς τινος μερίδος τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους ἐν ἀορίστῳ μέλλοντι, ὅπως φέρῃ παροῦσαν ἀνακούφισιν τῆς ἀθλιότητος καὶ τῶν δεινοπαθημάτων οὐδ' εἰς ἐκείνους τοὺς Χριστιανούς, οἵτινες πρεσβεύουσι μὲν τὰς αὐτὰς θρησκευτικὰς ἀρχάς, ἀλλὰ κατοικοῦσιν ἀκόμη πέραν τῶν συνόρων του. Εἶνε πρόθυμα νὰ σκευωρῶσιν ὑπὲρ τῶν παθόντων τούτων ἀνθρώπων· εἶνε πρόθυμα νὰ κλείωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἀθρόων συνωμοσιῶν καὶ ἐνόπλων εἰσβολῶν, αἵτινες ὑποτίθεται, ὅτι εὐεργετοῦσι τοὺς ἀληθεῖς τούτους πιστούς, προσφέρουσαι αὐτοῖς ἔνοπλον βοήθειαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν ἀντιθέτων χριστιανικῶν αἱρέσεων, ἀναγκάζουσαι δ' αὐτοὺς διὰ τῆς βίας νὰ συμμορφωθῶσιν, ὅταν δὲν δεικνύωσιν ἀρκετὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς αὐθορμήτως προσφερομένας ταύτας εὐεργεσίας. Τοῦτο συμβαίνει πυκνότατα, διότι οἱ οὕτως εὐνοούμενοι καὶ βοηθούμενοι γινώσκουσιν ἐκ πικρᾶς πείρας, ὅτι τοιούτου εἴδους ἐπισκέψεις, ὅσον ὀλίγον ἐπιθυμηταὶ καὶ ἂν εἶνε εἰς τοὺς ὑποδεχομένους, συχνάκις ἐκθέτουσιν αὐτοὺς εἰς τὰς ἀντεκδικήσεις τῶν Τούρκων ἢ τῶν περιφερομένων ἐν τῇ χώρᾳ ἐνόπλων στιφῶν ἀντιζήλου τινὸς Κράτους ἢ Ἐκκλησίας, ἅμα ὡς ἀπέλθωσιν οἱ μεγαλόψυχοι ἐλευθερωταί των. Ἀλλὰ τὰ κράτη, ἅτινα καμμύουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν στιφῶν τούτων, εἰς τὴν ἀναχώρησίν των, καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφήν των, ἐν πληρεστάτῃ γνώσει τῶν ἀποτελεσμάτων, ἃ συνεπάγονται αἱ ἐπισκέψεις των εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Μακεδονίας ἐν ὅλῳ, ἐν πληρεστάτῃ γνώσει τῶν ἐξολοθρευτικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀσπόνδου ἔχθρας, ἣν ὑποδαυλίζουσι καὶ ἀναφλέγουσι μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου—τὰ κράτη, λέγομεν, οὐδέποτε φαίνονται σκεπτόμενα νὰ καταστήσωσι τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὁμοθρήσκων των ἀντικείμενον τῶν κοινῶν προσπαθειῶν των ἢ καὶ ἁπλῶς τῶν κοινῶν βουλῶν καὶ σκέψεών των.»

Μετὰ τὴν προεισαγωγὴν ταύτην ὁ «Χρόνος» ἐξακολουθεῖ:

«Τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον, ἀποτελούμενον ἐξ ἀνδρῶν, ὧν ἀναμφισβήτητος τυγχάνει ἡ εἰλικρινὴς ἐπιθυμία τοῦ ἀνακουφίσαι τὰ δεινὰ καὶ τὴν ἀθλιότητα τῶν Μακεδόνων, ἀπηύθυναν ἐπ' ἐσχάτων ὑπόμνημα περὶ τούτου πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, οὗ βραχεῖαν περίληψιν ἐδημοσιεύσαμεν πρό τινων ἡμερῶν, ἐξαίρει ἐπειγόντως εἰς τὰς μνημονευθείσας κυβερνήσεις τὴν ἀνάγκην συμβιβαστικοῦ πνεύματος καὶ τοὺς μεγάλους κινδύνους, οὓς προκαλοῦσι τὰ κράτη τοῦ Αἵμου, μετερχόμενα ἕκαστον ἰδίαν καὶ μεμονωμένην πολιτικήν. Τὸ Κομιτᾶτον ἐξαίρει ἐμφατικῶς εἰς τοὺς ἄνδρας τοῦ Αἵμου τὴν πρόδηλον ἀλήθειαν, ὅτι ἡ εἰρηνικὴ καὶ ἀσφαλὴς ἀνάπτυξις τῶν χωρῶν των ἀναγκαίως ἐπιβραδύνεται, ἐφ' ὅσον παραμένει ἄλυτον τὸ μακεδονικὸν ζήτημα. Βεβαιοῖ τὰς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου, ὅτι τὸ κυριώτατον ἐμπόδιον, εἰς ὃ προσέκρουσαν μέχρι τοῦδε αἱ προσπάθειαί του, ὅπως συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ δημοσίας γνώμης εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὑπῆρξεν, ὅτι «τὰ αἱματώδη καὶ παράδοξα ἔθιμα» (?) τὰ κράτη παρέλειψαν νὰ συμβιβά-

σωσι τὰς πολιτικάς των πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ συμφωνήσωσι περὶ κοινῆς λύσεως», προσθέτει δὲ μάλιστα, ὅτι ἡ παράλειψις αὕτη ὑπῆρξε καὶ ἡ κυριωτάτη δυσκολία τοῦ ὑπερνικῆσαι στὴν ἀπροθυμίαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων πρὸς τὸ ἐπενεγκεῖν λύσιν τινά». Ὅθεν τὸ Κομιτᾶτον συνηγορεῖ ὑπὲρ «εἰλικρινοῦς καὶ φιλικῆς συζητήσεως» μεταξὺ τῶν κρατῶν, καὶ δηλοῖ, ὅτι, ἐὰν τυχὸν ἐπιτευχθῇ συμφωνία τις ὡς ἀποτέλεσμα τοιαύτης συζητήσεως, καὶ ἐὰν αὕτη λύσις, ἥτις θ' ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τῶν κρατῶν, τῶν στενώτατα συνδεομένων πρὸς τὰ διάφορα τμήματα τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ» τεθῇ ἐνώπιον τῶν Δυνάμεων, εἶνε πεπεισμένον, ὅτι τοσοῦτον σπουδαία ἀπόφανσις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μὴ ληφθῇ καθόλου ὑπ' ὄψει, καὶ ὅτι μεγίστη ὤθησις θὰ ἐδίδετο πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἡ συλλογιστικὴ τοῦ Κομιτάτου εἶνε ὑπό τινας ἐπόψεις ἀναμφισβητήτως ὀρθή. Ἐνδέχεται νὰ μὴ ἔχωμεν ἀκριβῶς τόσην πεποίθησιν, ὅσην ἔχει τὸ Κομιτᾶτον, περὶ τοῦ ὅτι αἱ διαιρέσεις τῶν αἱμικῶν κρατῶν εἶνε ὁ κύριος λόγος, δι' ὃν ἡ δημοσία γνώμη τῆς ἡμετέρας χώρας δὲν θέλει νὰ «συγκεντρωθῇ» εἰς ἣν διεύθυνσιν ἐπιθυμεῖ τὸ Κομιτᾶτον· δυνάμεθα ἀκόμη ὀλιγώτερον νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι, αἰρομένων τῶν διαστάσεων τούτων, αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις θ' ἀντεμετώπιζον πᾶσαι μετὰ προθυμίας ἓν τῶν φοβερωτάτων εὐρωπαϊκῶν προβλημάτων. Ἀλλ' ἡ οὐσία τῆς αὐθορμήτως δοθείσης ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου συμβουλῆς πρὸς τὰς κυβερνήσεις Βουλγαρίας, Σερβίας, Ἑλλάδος καὶ Ρωμουνίας — ἵνα μηδὲν εἴπωμεν περὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Μαυροβουνίου, — εἶνε ἀναμφισβητήτως ὀρθὴ καὶ ὑγιὴς ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς. Ἡ ἀδυναμία τοῦ νὰ συμφωνήσωσιν αἱ κυβερνήσεις ἐκεῖναι περὶ κοινῆς πολιτικῆς, ἢ μᾶλλον, ὡς προτιμῶμεν ἡμεῖς νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν, ἡ κατάφωρος καὶ προφανῶς ἄσπονδος αὐτῶν ἀμοιβαία ἔχθρα ἀναμφιβόλως ἐχειροτέρευσε σφόδρα τὴν ἠθικήν των θέσιν εἰς τὰ ὄμματα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρώπης· ἐνέβαλεν εἰς ἀθυμίαν καὶ ἀπόγνωσιν τοὺς φίλους των καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς δυσμενῶς πρὸς αὐτοὺς διακειμένους· συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ γεννήσῃ ἀπελπισμόν, ἂν μὴ ἀδιαφορίαν, ἐν ταῖς ψυχαῖς πολλῶν περὶ τῆς τύχης τῶν Μακεδόνων. Αἱ καταγγελίαι τουρκικῶν ὠμοτήτων ἀποβάλλουσι τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεώς των, ὅταν οἱ καταγγέλλοντες δύνανται νὰ κατηγορῶσι, καὶ πράγματι κατηγορῶσιν ἀξιοπίστως ἀλλήλους διὰ θηριωδίας, διαπραττομένας κατὰ τῶν θυμάτων τῶν Τούρκων, οὐδὲ κατὰ κεραίαν ὀλιγώτερον ἀγρίας τῶν τουρκικῶν καὶ πολὺ περισσότερον ἀπροκλήτους . . . Ἡ πολιτική, ἣν τὸ Κομιτᾶτον παροτρύνει τὰς κυβερνήσεις Σόφιας, Βελιγραδίου, Ἀθηνῶν καὶ Βουκουρεστίου ν' ἀκολουθήσωσιν ἡνωμέναι, εἶνε ἰδεώδης πολιτική. Δὲν θὰ ἠδύναντο ἴσως πράγματι ν' ἀγάγῃ εἰς τὴν ἄμεσον ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν των, οὐδὲ τοιούτων ἀκόμη ἐπιθυμιῶν, ἂν ἐν γένει ὑπάρχωσιν, ἃς ἴσως ἀπὸ κοινοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ τρέφωσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Ὑπάρχουσι δυσκολίαι ἀντιτασσόμεναι εἰς τὸν δρόμον τοῦτον, ἃς τὸ Κομιτᾶτον, φρονίμως ποιοῦν, οὐδὲ μνημονεύει τὸ παράπαν, ὡς, λόγου χάριν, ἡ ὕπαρξις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, αἱ εὐρωπαϊκαὶ συνθῆκαι, αἱ ἐγγυημέναι περὶ τῆς ἀκεραιότητός του, ἡ δύναμις

καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τῶν στρατῶν, τῶν ὑπερασπιζόντων αὐτήν, καὶ αἱ φιλικαὶ σχέσεις, αἱ γνωσταὶ καὶ αἱ ἄγνωστοι, αἵτινες ὑπάρχουσι μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἄλλων ἰσχυρῶν ἡγεμόνων τῶν Δυνάμεων. Τὸ Κομιτᾶτον φαίνεται, ὅτι ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν πάντων τούτων, διότι ἐπὶ τέλους ἡ διαβεβαίωσις, ἣν δίδει καὶ δι' ἧς ὑποχρεοῖ ἑαυτὸ ἐν τῷ τέλει τοῦ ὑπομνήματός του, φαίνεταί πως χωλὴ καὶ ἀνίσχυρος. Ἡ διαβεβαίωσις αὕτη οὐδὲν ἄλλο φαίνεται ὑπισχνουμένη ἢ τοῦτο, ὅτι, ἐὰν τὰ αἱμικὰ καὶ τὰ παρίστρια κράτη κατορθώσωσι τὸ δύσκολον κατόρθωμα τοῦ νὰ συμβιβάσωσι τὰς πολιτικάς των καὶ νὰ προβάλωσιν εἰς τὸν κόσμον τὴν ὁριστικὴν λύσιν τῶν ζητημάτων, ὑφ' ὧν διαιροῦνται καὶ χωρίζονται δι' ἀσπόνδου ἔχθρας, αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ παραδίδωσιν ἐ ν τ ε λ ῶ ς τὴν λύσιν ταύτην. Καὶ προσθέτει μὲν τὸ Κομιτᾶτον, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο θὰ ἔδιδε μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος. Ἴσως θὰ ἔδιδε τοιαύτην ὤθησιν· ἴσως καὶ ὄχι· κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἀλλ' ὅτι θὰ εὐηργέτει ὁλόκληρον τὴν Χερσόνησον, συμπεριλαμβανομένων τῶν τε ἀνεξαρτήτων κρατῶν καὶ τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν, ἡμεῖς οὐδεμίαν ἔχομεν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔτι μᾶλλον λυπούμεθα, ὅτι ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν τοὺς φόβους μας περὶ ἀπιθάνου τελεσφορήσεως τῶν παραινέσεων τοῦ Κομιτάτου. Εἴμεθα πρόθυμοι νὰ μεταπεισθῶμεν, ἀλλὰ νὰ μεταπεισθῶμεν ὑπὸ πραγμάτων καὶ γεγονότων. Θὰ χαρῶμεν, ἂν ἐλεγχθῶμεν πλανώμενοι, καὶ θὰ αἰσθανθῶμεν εἰλικρινῆ χαράν, ἐὰν ἴδωμεν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου καὶ τοῦ βασιλέως Πέτρου, τοῦ βασιλέως Γεωργίου καὶ τοῦ βασιλέως Καρόλου, εἰσερχομένους εἰς τὴν εἰλικρινῆ καὶ φιλικὴν συζήτησιν, εἰς ἣν προσκαλεῖ αὐτοὺς τὸ Κομιτᾶτον. Θὰ ἠδύναντο νὰ συνέλθωσιν ἐν Χάγῃ — διὰ προφανεῖς λόγους ὀφείλουσι κατ' ἀνάγκην νὰ συναντηθῶσιν ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους,—ἐὰν μέλλωσί ποτε νὰ συναντηθῶσιν. Ἡμεῖς δὲν προσδοκῶμεν, ὅτι θὰ κατώρθουν νὰ συμβιβάσωσι τὰς πολιτικάς των καὶ ν' ἀνακαλύψωσι τὴν ποθητὴν κοινὴν λύσιν· ἀλλ' ὅμως θὰ ὕψωνον μεγάλως τὴν φήμην καὶ τὴν ὑπόληψίν των ἐν τῷ κόσμῳ, ἐὰν κατώρθουν ἔστω καὶ νὰ συνέλθωσιν ἁπλῶς καὶ ν' ἀποχωρισθῶσιν ἔπειτα ἄνευ ὀξείας καὶ φανερᾶς ἔριδος.»

ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΣ

Ἀνακοινοῦμεν εὐχαρίστως τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ὅτι πρό τινων ἡμερῶν ἐτέθησαν ἐν Ἀθήναις αἱ βάσεις μεταξὺ ἐγκρίτων Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν κοινῆς ἀμφοτέρων τῶν λαῶν συνεργασίας πρὸς καταπολέμησιν τῶν κοινῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας ταύτης, ἐπιτασσομένης ὑπὸ τῶν συμφερόντων τῶν τε Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου κατενοήθη, πολλάκις ἐγένοντο ἀπόπειραι καὶ ἐπίσημα διαβήματα. ὅπως λάβῃ θετικωτέραν καὶ πραγματικωτέραν ὑπόστασιν ἡ σύμπραξις αὕτη, ἀλλ' εἰς οὐδὲν θετικὸν καὶ σοβαρὸν κατέληξαν ἀποτέλεσμα. Ῥαδιοῦργος πολιτική, κερδοσκοποῦσα ἐπὶ τῶν μικροφιλοτιμιῶν ἀμφοτέρων τῶν λαῶν, εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου πρὸς διάσπασιν αὐτῶν, χωρὶς νὰ δρέψῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα γενναίους καρποὺς τῶν ἐνεργειῶν της. Εὐτυχῶς, ἔστω καὶ ὀλίγον ἀργά, καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἤρξαντο κατανοοῦντες, ὅτι καθῆκον ἔχουσι, μεριμνῶντες περὶ τῶν ὑψίστων συμφερόντων τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἀλβανικῆς πατρίδος, νὰ συνενοηθῶσι καὶ νὰ προβῶσιν εἰς κοινὴν ἐνέργειαν κατὰ τῶν ἐπιβουλευόντων τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν.

Αἱ βάσεις τῆς συνεννοήσεως ἐτέθησαν ἤδη καὶ ἡ ἐνέργεια ἄρχεται. Ἔχομεν τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι τὸ κήρυγμα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς Ἑνώσεως θὰ ἀπηχήσῃ πανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἀλβανικοῦ κόσμου καὶ θὰ συναθροίσῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτῆς πάντα Ἀλβανὸν καὶ Ἕλληνα. Ὑφίστατο μεταξὺ ἀμφοτέρων ψυχρότης, διάστασις, ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ ὑποδαυλιζομένη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τοῦτο. Ἤδη ἐπέστη ὁ καιρὸς πρὸς κατίσχυσιν θετικῆς γνώμης περὶ τῶν πραγμάτων. Ὁ σπόρος ἐρρίφθη. Ἂς καλλιεργήσωμεν αὐτὸν μετὰ πεποιθήσεως. Εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι τάχιστα θέλουσι καταδειχθῇ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας.

Ἀλλ' ἂς μὴ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς λόγους μόνον, εἰς τὰς ἱστορικὰς καὶ εἰς τὰς ἐθνολογικὰς μελέτας. Περὶ πάντων τούτων ἀμφότεροι οἱ λαοὶ συμφωνοῦσιν. Οἱ ἀντιδρῶντες ἐκ τῶν Ἀλβανῶν, καὶ οὗτοι εἶνε εὐάριθμοι, διεσπαρμένοι ἐκτὸς τῆς Ἀλβανίας, ἐν ἀποτυφλώσει ἀξιοδακρύτῳ διατελοῦσιν ὄργανα ξένης πολιτικῆς, ἐπιβουλευούσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος των, αὐτὴν τὴν ἐθνικήν της ὑπόστασιν. Καθῆκον ἔχει ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ Ἕνωσις νὰ φωτίσῃ αὐτούς, νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τῆς σφαλερᾶς ὁδοῦ, ἐν ᾗ φέρονται, καιριώτατα παραβλάπτοντες τὰ συμφέροντα τῆς Ἀλβανίας. Οὐδ' ὀφείλουσι ν' ἀγνοῶσιν οἱ τετυφλωμένοι οὗτοι, ὅτι μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν λαῶν ὑπάρχει ἀλληλεγγύη, ὅτι πᾶσα ζημία τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἔχει τὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, καὶ τἀνάπαλιν. Ἂς κατανοήσωσι τοῦτο καὶ

ἂς ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, κωφεύοντες πρὸς τὰς ῥᾳδιουργίας τῶν κοινῶν ἐχθρῶν.

Ταῦτα κατὰ καθῆκον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς σημερινῆς δημοσιεύσεως τῆς Δηλώσεως τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς Ἑνώσεως, παρ' ἧς ἀξιοῦμεν, καὶ μεθ' ἡμῶν ἀμφότεροι οἱ λαοί, Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες, σύντονον καὶ δραστηρίαν ἐνέργειαν πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἰδέας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας μετὰ πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως κατέρχεται εἰς τὸν κοινὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν ἀγῶνα.

Δήλωσις τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς Ἑνώσεως.

«Τὰ ἀπὸ τριακονταετίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Χερσονήσῳ ἰδίως τοῦ Αἵμου συμβαίνοντα, τείνοντα εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὴν καταπάτησιν τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀπαραγράπτων δικαίων τῶν γηγενῶν αὐτῆς, ἔδει πρὸ καιροῦ νὰ προκαλέσωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ νὰ πείσωσιν Ἕλληνας καὶ Ἀλβανούς, ὅτι ἐπιτακτικῶς ἐπεβάλλετο ἡ σύσφιγξις τῶν δεσμῶν, τῶν ἑνούντων αὐτοὺς ἐκ κοινῶν παραδόσεων, ἐκ κοινῆς καταγωγῆς καὶ ἐκ κοινῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ κινδύνων.

«Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀνατρέπουσα ἐκ θεμελίων τὸ πολιτειακὸν οἰκοδόμημα τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, ἐδημιούργησε μεγάλην Βουλγαρίαν, περιλαμβάνουσαν ἅπασαν σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Θρᾴκης, ἐδιχοτόμει τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ διεμέλιζε τὴν Ἀλβανίαν κατὰ τρόπον ἐνισχύοντα, δι' ἐκδόσεως ἀλβανικῶν τμημάτων, τὰ σλαυϊκὰ φῦλα καὶ μεταβάλλοντα αὐτὴν εἰς ὄγκον ἄμορφον καὶ ἐθνικῶς ἀτελῆ, ἀποστερούμενον ποδῶν καὶ χειρῶν.

«Εὐτυχῶς ὕψιστα συμφέροντα κραταιῶν Δυνάμεων, ἐξωθουμένων ἄλλως τε ὑπὸ τῆς ἐν συγκινήσει καὶ ἐξεγέρσει διατελούσης συνειδήσεως τῶν φιλελευθέρων ἐθνῶν, ἐματαίωσαν τότε τὸ ἀποτρόπαιον σχέδιον τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ μιᾶς τῶν εὐγενεστέρων φυλῶν καὶ ἑνὸς τῶν ἡρωϊκωτέρων λαῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

«Ἡ τὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀντικαταστήσασα Συνθήκη τοῦ Βερολίνου, περιορίζουσα τὴν Βουλγαρίαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς σφαίρας, περιφρουροῦσα δὲ τὴν ὕπαρξιν τῆς Τουρκίας διὰ τοῦ καθορισμοῦ φυσικῶν ὁρίων καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως εἰς τὸν Σουλτᾶνον τοῦ δικαιώματος νὰ καταλάβῃ στρατιωτικῶς τὰ ἀπόρθητα στενὰ τοῦ Αἵμου, ἐνέπνευσε τοῖς ἄλλοις λαοῖς τὴν πεποίθησιν περὶ μελλούσης ἐθνικῆς διαπλάσεως καὶ βελτιώσεως τῆς τύχης αὐτῶν, ὡς μεμαρτυρημένως καὶ ῥητῶς ἠγγυᾶτο ἡ κοινὴ καὶ διεθνὴς ὑποχρέωσις, ἣν ἀνέλαβον αἱ συνυπογράψασαι τὴν βερολίνειον Συνθήκην Μεγάλαι Δυνάμεις, αἵτινες, ἀπὸ κοινοῦ καὶ δι' ἀμοιβαίων διομολογιῶν, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσαγάγωσι καὶ νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ νέους θεσμοὺς καὶ ριζικὰς μεταρρυθμίσεις.

«Τὸ ἔργον ὅμως τῆς ἀναζωογονήσεως τῆς Ἀνατολῆς διὰ τῆς ἑδραιώσεως πολιτεια-

κοῦ συστήματος, ἑδραζομένου ἐπὶ τῆς ἀπονομῆς δικαιοσύνης καὶ ἴσων δικαίων εἰς ἅπαντα τὰ ἔθνη αὐτῆς, ἀπέβη δυστυχῶς ἡδὺ ὄνειρον δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἀλβανούς, λησμονήσαντας τὸν ἐφιάλτην τῆς βουλγαρικῆς ἐπικρατήσεως καὶ παριδόντας τὴν ἀνάγκην εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως περὶ συμπράξεως πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἐπιδράσεως τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ἄλλων σλαυϊκῶν φύλων. Καὶ ἐν τῇ ὑπνηλῇ ἡμῶν ἀπρονοησίᾳ, ἀσυνειδήτως γενόμενοι ὄργανα τῶν ἐπιβούλων εἰσηγήσεων ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσι συμφέρον νὰ ἴδωσιν ἡμᾶς διεσπασμένους διετελοῦμεν ἐν διαμάχῃ καὶ συζητήσει ἐπὶ ἀσημάντων τοπικῶν ζητημάτων. Οὕτω πολιτευθέντες, κατελίπομεν ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπετρέψαμεν εἰς αὐτοὺς ν' ἀναλάβωσι καὶ νὰ συνεχίσωσι τὸ ἔργον τῆς ἀναπλάσεως τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν εἰς χώρας καθαρῶς ἑλληνικὰς καὶ ἀλβανικάς

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἡμεῖς, ἥκιστα μεριμνῶντες περὶ τῆς διεκδικήσεως τῶν παρ' ἁπάσης τῆς Εὐρώπης ἀναγνωρισθέντων εἰς ἡμᾶς δικαίων, διετελοῦμεν ὑπὸ τὸ ψυχοφθόρον κράτος τῆς ἀποπνικτικῆς ἀδιαφορίας, οἱ Βούλγαροι ἐπιδεξίως ἀπέφευγον τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπιβεβλημένων αὐτοῖς ὑποχρεώσεων· μετέβαλλον εἰς ψιλὴν ἔννοιαν καὶ νεκρὸν γράμμα τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς ὑποτέλειαν, μὴ ἀποτίσαντες τῇ ἐπικυριάρχῳ Δυνάμει τὸν κοινῇ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ὁρισθέντα φόρον ὑποτελείας· κατώρθουν νὰ μὴ καταληφθῶσιν ὑπὸ τουρκικῶν φρουρῶν τὰ στενὰ τοῦ Αἵμου καὶ εἰς ἐπίμετρον κατελάμβανον ἀτιμωρητὶ καὶ αὐτὴν τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, τὴν κατὰ πρότυπον αὐτοδιοικήτου συστήματος καὶ ἰσονόμου πολιτεύματος πηχθεῖσαν προνομιοῦχον ἐπαρχίαν.

Ἔκτοτε, ἀχαλινώτου καταστάσης τῆς πλεονεξίας αὐτῶν, λυσσωδῶς ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ, καταπατοῦντες τὰ ἱερώτερα τῶν δικαίων καὶ παραβιάζοντες τὰς τιμιωτέρας τῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων. Αἱ ἐγκληματικαὶ ἀπόπειραι κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, οἱ παράνομοι σφετερισμοὶ ἰδιωτικῶν καὶ κοινοτικῶν περιουσιῶν καὶ αἱ ἱεροσυλίαι τῶν ἱερῶν ἱδρυμάτων τῶν κατωχυρωμένων ὑπὸ διεθνῶν συμβάσεων καὶ τελούντων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ἀπαραβιάστων φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων, ἀποτελοῦσι πρωτοφανῆ κακουργήματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Πάντες οἱ μὴ σλαυϊκοὶ λαοί, οἱ συμβιοῦντες ἐν τῇ ὑποτελεῖ Ἡγεμονίᾳ καὶ ἐν τῇ προνομιούχῳ ἐπαρχίᾳ, ὑπέστησαν τὰς κακούργους αὐτῶν ἐπιδρομὰς καὶ καταδιώξεις. Τζαμία καὶ λοιπὰ ἱερὰ ἱδρύματα μουσουλμανικά, ἐκκλησίαι, σχολεῖα καὶ ἄλλα ἱδρύματα ἑλληνικὰ βιαίως διηρπάγησαν. Οἱ τουρκικοὶ καὶ οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, μυριοτρόπως ἐκβιασθέντες, βλέποντες τὰς πόλεις καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν πυρπολουμένους καὶ λεηλατουμένους ὑπὸ τοῦ ἀγρίου πλήθους, τῇ συνενοχῇ καὶ ὑπὸ τὰ βλέμματα τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἀθρόοι ἐγκατέλειψαν τὴν πάτριον γῆν, ἵνα σώσωσι τὴν ζωὴν καὶ διαφύγωσι τὴν φοβερὰν ἐξαχρείωσιν τῆς ἀρνησιθρησκείας.

«Ἀφ' οὗ χρόνου, ἡ μὲν Εὐρώπη, ἀδιαφοροῦσα ἐπὶ ταῖς τελουμέναις ὑπερβασίαις καὶ κακουργίαις, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Βουλγάρους ν' ἀθετήσωσιν ἀτιμωρητὶ τοὺς κυριωτέρους ὅρους καὶ τὰς οὐσιαστικωτέρας βάσεις τῶν διεθνῶν πράξεων, ἡ δὲ Τουρκία οὐδαμῶς ἐφρόντισε νὰ ἐνισχύσῃ τὰς ἄλλας ἐθνότητας διὰ πρακτικῶν καὶ γενικῶν μεταρρυθμίσεων, φυσικὸν ἦτο ὅπως οἱ Βούλγαροι ἐπιδιώξωσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὴν πραγμάτωσιν τῶν πόθων αὐτῶν. Περιβαλλόμενοι τὸ προσωπεῖον φιλησύχων ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, καὶ προβάλλοντες ὡς ἐλευθερωταὶ ἐν τῇ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῶν φιλελευθέρων τῆς Εὐρώπης, ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτηδείως, καὶ τὴν ἀκηδίαν τῶν πρώτων καὶ τὴν εὐπιστίαν τῶν δευτέρων, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐπεκτάσεως τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἐξαρχίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἐπικρατήσεως τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐπιρροῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου ἀπὸ πενταετίας ἀπροκαλύπτως πλέον ἐπιζητοῦσι διὰ παντὸς μέσου τὴν ἐξαφάνισιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τὴν πλαστογράφησιν αὐτῆς τῆς ἱστορίας.

«Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πραγμάτων καὶ ἡ τακτικὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐκπροσωπουσῶν τὴν ἠθικὴν δύναμιν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιβολὴν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἔπεισαν ἡμᾶς, Ἕλληνας καὶ Ἀλβανούς, ἐκπροσωποῦντας τὰς δύο ἰσχυροτάτας καὶ διὰ φυλετικῆς συγγενείας συνδεδεμένας φυλὰς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἀπειλουμένας ἐν αὐτῇ τῇ ἐθνικῇ ὑπάρξει, ἵνα προσέλθωμεν εἰς συνεννόησιν πρὸς ἄμυναν τῶν κοινῶν δικαίων καὶ συμφερόντων.

«*Ἐφ' ᾧ ὑποχρεούμεθα καὶ δηλοῦμεν :*

1ον). «Δὲν θέλομεν διαταράξῃ τὴν γενικὴν εἰρήνην, ἀντιπράττοντες πρὸς πᾶσαν βλέψιν καὶ πολιτικὴν ἐνέργειαν ἀφορῶσαν εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀνατολῆς, συμφώνως πρὸς τὰς διεθνεῖς συμβάσεις· ἐννοοῦμεν ὅμως τὸ καθεστὼς τοῦτο ἀποτελοῦν ἀληθῆ ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης ἐν τῷ κόσμῳ, παράγοντα δικαιοσύνης καὶ ἰσονομίας διὰ τοὺς λαοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

2ον). «Δὲν θέλομεν ἀποκρούσῃ τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τῆς Εὐρώπης· ἀλλ' ἐννοοῦμεν, ὅπως αἱ κυρούμεναι μεταρρυθμίσεις ὦσι ριζικαὶ καὶ γενικαὶ δι' ὅλους τοὺς λαούς.

3ον). «Δὲν θέλομεν ἀντιπράξῃ πρὸς τὰ δίκαια καὶ τοὺς νομίμους πόθους οἱασδήποτε ἐθνότητος· ἀλλ' ἀξιοῦμεν, ἵνα καὶ τὰ δίκαια καὶ οἱ νόμιμοι πόθοι ἡμῶν ὦσι σεβαστοὶ παρ' αὐτοῖς. Θέλομεν δὲ ἀποκρούσῃ πᾶσαν προπαγανδικὴν ἐνέργειαν, θρησκευτικὴν ἢ πολιτικήν, καὶ ῥᾳδιουργίαν, ὁθενδήποτε καὶ ἂν προέρχηται, καὶ κηρύξῃ κοινὸν ἐχθρὸν πάντα ἐπιβουλευόμενον ἢ προσβάλλοντα τὰ κοινὰ καὶ ἰδιαίτερα ἡμῶν ἐθνικὰ δίκαια.

4ον). «Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ εἴμεθα ἀδελφοὶ καὶ φίλοι ἄνευ διακρίσεως θρησκείας, καὶ ἔχομεν κοινὰ τὰ συμφέροντα καὶ κοινοὺς τοὺς κινδύνους. Τὸ κοινὸν πρόγραμμα ἡμῶν ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐθνικὴν διάπλασιν ἑκάστης φυλῆς ἐντός τῶν ἱστορικῶν αὐτῆς ὁρίων, διατηρουμένου τοῦ καθεστῶτος καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου ἀλβανικῆς πατρίδος καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ἀλυτρώτων ἑλληνικῶν χωρῶν, εἴ ποτε τὸ πολιτικὸν καθεστὼς ἤθελε μεταβληθῇ.

5ον). «Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ἀποκρούομεν τὴν καταδυνάστευσιν καὶ τὴν ἀπορρόφησιν τῶν συνοίκων λαῶν. Ἐλευθερία θρησκευτική, ἑνότης κοινωνική, αὐτονομία πολιτική, συνεργασία πάντων τῶν λαῶν, τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν οἰκούντων, ἀποτελοῦσι τὰς βάσεις τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος καὶ τῶν ἐνδομύχων ἡμῶν πόθων.

«Πρὸς τοῦτο ἐπικαλούμεθα τὴν ἀποδοχὴν τῆς Δηλώσεως ταύτης παρὰ πάντων τῶν ὁμοφρόνων καὶ τὴν συνεργασίαν αὐτῶν ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδελφότητος ἐν τῇ κοιτίδι τῶν ἡμετέρων προγόνων, οἵτινες τοσοῦτον συνετέλεσαν ἀπὸ παλαιτάτου καιροῦ ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

«Ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ Ἕνωσις, ταῦτα κηρύττουσα, ἀπευθύνεται ἐπίσης εἰς πάντας τοὺς ἀλλοεθνεῖς προμάχους τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν συνδρομὴν αὐτῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Μαρτίου 1907.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ, ΑΝΑΤΟΛΗ, ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΡΩΗΝ ΓΑΛΛΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ἐδημοσιεύσαμεν ἔκθεσιν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν Ἀνατολῇ γαλλικῶν σχολῶν κ. Μαριὲλ Σιαρλῶ, ἤδη μεταφέρομεν ἐκ τῆς παρισινῆς ἐφημερίδος «Siècle» τὰ ἑξῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἀξιαναγνώστους περικοπὰς ἐκ σχετικῆς διαλέξεως τοῦ πρώην Γάλλου ὑπουργοῦ κ. J. Lanessan;

«Ὁ κ. J. Lanessan (Γάλλος βουλευτὴς καὶ πρώην ὑπουργός, ἐν διαλέξει αὐτοῦ, γενομένῃ ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῇ «Σχολῇ τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν μελετῶν», ἐπραγματεύθη τὸ ζήτημα « τῆς προστασίας τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Καθολικῶν»: Ὁ ἔγκριτος πολιτικὸς ἐζωγράφησε μετὰ δυνάμεως λόγου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐγγράφων ἀποδείξεων τὴν δρᾶσιν τοῦ καθολικοῦ κλήρου καὶ τὴν ὀλεθρίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Γαλλίας ἐπιρροήν.

— «*Τὸ μοναδικὸν καὶ ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον τῶν καθολικῶν ἱεραποστόλων ἐν τῇ Ἀνατολῇ*— εἶπεν ὁ κ. Lanessan—*εἶνε ὁ θρησκευτικὸς προσηλυτισμός*. Ὁρμώμενος ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ θρησκεία του εἶνε ἡ καλλίστη πασῶν καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀδυνατεῖ νὰ εὐημερήσῃ ἐκτὸς αὐτῆς, ὁ καθολικὸς ἱερεὺς ὡς μόνην μέριμναν ἔχει τὴν διάδοσίν της παρὰ τοῖς λαοῖς *καὶ ἐν ἀνάγκῃ διὰ τῆς βίας, ἂν διαθέτῃ τὰ πρὸς τοῦτο μέσα*. Ἐμορφώθη ἀποκλειστικῶς πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ πρὸς ἐπιτέλεσίν του δὲν θὰ ἀναχαιτισθῇ ὑπ' οὐδενὸς κωλύματος, νομίζων, ὅτι κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ζήλου του ἀντιμετρηθήσεται αὐτῷ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ.

»Ἁπλῆ ἐπιτροχάδην ἐπισκόπησις τῆς δράσεως τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι τοῦτο εἶνε *τὸ μόνον ἀντικείμενον* καὶ *ὁ ἀποκλειστικὸς σκοπὸς, ὃν ἐπιδιώκει.*

»Ἐξ Ἰαπωνίας ἐκδιώκονται ἕνεκα τῆς βιαίας πάλης, εἰς ἣν ἐπιδίδονται κατὰ τῆς θρησκείας τοῦ τόπου. Ἐν Σινικῇ καὶ ἐν τῇ Ἰνδοκίνῃ, ἀνεκτοὶ γενόμενοι κατ' ἀρχάς, καταδιώκονται ἀκολούθως διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ὅτε δὲ οἱ Ἰησουῗται ἀπεπειράθησαν νὰ φανῶσι διαλλακτικώτεροι, ὁ πάπας ἀπεδοκίμασε τὴν πολιτείαν αὐτῶν ταύτην.

«Τὰ γενόμενα ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ ἐπαναλαμβάνονται ταὐτοσήμως καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ δρᾶσις τοῦ καθολικοῦ κλήρου, διευθυνομένη ἐν πρώτοις κατὰ τῶν μὴ Χριστιανῶν, *ἐστράφη ἀκολούθως κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐξαναγκασθείσης εἰς ἄμυναν.*

»Πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ λαοὶ καταπολεμοῦσι τὸν καθολικὸν προσηλυτισμόν, ὡς ἐπιβουλευόμενον τὴν θρησκείαν αὐτῶν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν βάσιν τοῦ οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν.

«Ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία καὶ ὁ πολιτισμός μας καθιστῶσιν ἡμᾶς τοὺς ἐν τῇ Δύσει ἀδιαφόρους πρὸς τὸν θρησκευτικὸν προσηλυτισμόν. Παρ' ἡμῖν ὁ καθολικός, ὁ διαμαρτυρόμενος, ὁ Ἰουδαῖος διακρίνονται μόνον ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν τῆς λατρείας των ἐντὸς τῶν εὐκτηρίων οἴκων· ἐκτὸς δ' αὐτῶν εἰσὶν ἀπαράλλακτοι, ὑποκείμενοι εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ εἰς τὸν αὐτὸν κοινωνικὸν ὀργανισμόν.

»Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔνθα ὁ καταπολεμῶν τὴν θρησκείαν προσβάλλει ταὐτοχρόνως τὸν οἰκογενειακὸν καὶ κοινωνικὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν· καὶ ἐν τοῦτο ἔγκειται ὁ πολιτικὸς κίνδυνος τοῦ καθολικοῦ προσηλυτισμοῦ διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς».

Ἐνταῦθα ἀναπτύσσει ὁ ῥήτωρ διὰ παραδειγμάτων τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα καὶ τοὺς ἀλληλοσπαραγμούς, οὓς προὐκάλεσεν ὁ προσηλυτισμὸς τοῦ καθολικοῦ κλήρου ἐν ταῖς διαφόροις χώραις τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Μεθ' ἃ ἐξακολουθεῖ:

—«Καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ συνέβη τὸ αὐτό.

»Ἐν Παλαιστίνῃ οἱ Χριστιανοὶ ἀπήλαυον μεγάλης ἐλευθερίας πρὸ τῶν σταυροφοριῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἁλώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Χαλίφου Ὀμάρ. Ἡ βαρβαρότης τῶν Σταυροφόρων, οὐ μόνον κατὰ τῶν μὴ Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῶν τούτων τῶν ὀρθοδόξων, προὐκάλεσε τὴν μετὰ ταῦτα ἀντίδρασιν.

»*Ὁ παπισμὸς περὶ ἓν μόνον μεριμνᾷ· πῶς νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς μὴ Χριστιανοὺς καὶ τὸν ὀρθόδοξον χριστιανισμόν. Οὐδεὶς λόγος ἴσχυσέ ποτε νὰ ἐπιφέρῃ τροποποίησιν ἐν τῇ συμπεριφορᾷ αὐτοῦ, τῇ καταιεινούσῃ ἀείποτε εἰς ἐπίτευξιν τοῦ διπλοῦ τούτου σκοποῦ του.*

»*Καὶ ἡ πολιτικὴ αὕτη τοῦ παπισμοῦ ἐφηρμόσθη ἀείποτε κατὰ γράμμα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθολικῶν ἱερέων.*

»Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας. . . . . Ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐξυπηρέτησεν αὕτη τὰ συμφέροντα τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς; Τὰ γεγονότα ἀπαντῶσιν ἀρνητικῶς.»

Ἐνταῦθα ἐκτίθεται ἡ ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ στάσις τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ἀποφεύγοντος τὴν διδασκαλίαν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἵνα μὴ παραβλαφθῇ ὁ παρ' αὐτοῦ διενεργούμενος θρησκευτικὸς προσηλυτισμός· ἐν τῇ γαλλικῇ μάλιστα Κοχιγχίνῃ ἀποκρούσαντος καὶ αὐτὴν τὴν κυβερνητικὴν ἐπιχορήγησιν, τὴν παρεχομένην αὐτῷ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς διδασκαλίας τῆς γαλλικῆς.

—»Καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲ οὐδαμῶς συνεβάλλοντο πρὸς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, καθόσον μέχρι τῶν μέσων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος δὲν εἶχον σχολάς· καὶ ἂν ἐλαλεῖτο ἐν Σμύρνῃ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἡμῶν ἐπικράτησιν, τὴν προκύψασαν ἐκ τῶν συμβάσεων τοῦ 1535. Ἀπὸ τῶν μέσων δὲ τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἡ γαλλικὴ διδάσκεται ἐν ταῖς

ἑλληνικαῖς καὶ ὀθωμανικαῖς ἐν ταῖς σχολαῖς, τὰς ὁποίας οἱ γονεῖς προτιμῶσιν, ὡς μὴ παρενοχλούσας τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν, *ἐνῷ εἰς τὰς σχολὰς τῶν καθολικῶν κληρικῶν συμβαίνει τὸ ἐναντίον*. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βηρυττῷ οἱ φοιτηταὶ τῆς ἰατρικῆς Σχολῆς παραπονοῦνται κατὰ τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν.

«Αἱ σχολαὶ λοιπὸν τῶν καθολικῶν κληρικῶν εἰσὶν ἐπιβλαβεῖς μὲν διὰ τὴν πολιτείαν καὶ τὸν θρησκευτικὸν προσηλυτισμὸν αὐτῶν, οὐδεμιᾶς δὲ σχεδὸν ὠφελείας πρόξενοι ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ δὲ ἐπ' αὐτῶν προστασία τῆς Γαλλίας οὐχὶ μόνον δὲν μᾶς ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶς βλάπτει, καὶ καθιστᾷ τὴν Γαλλίαν ὑπεύθυνον διὰ τὴν πολιτείαν καὶ τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῶν καθολικῶν κληρικῶν.

«Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀρθῇ αὕτη. Οἱ Γάλλοι κληρικοὶ δέον νὰ προστατεύωνται ὡς ἁπλοῖ Γάλλοι πολῖται· ἀλλ' οὐχὶ ὡς προσηλυτισταί, ἀπαλλασσομένης οὕτω τῆς Γαλλίας ἐνώπιον τῶν ἰθαγενῶν τῆς εὐθύνης διὰ τὰς παρεκτροπάς, τὰς διαπραττομένας ἐν τῇ θέρμῃ τοῦ προσηλυτιστικοῦ ζήλου ὑπὸ τῶν καθολικῶν κληρικῶν.

»Τόσον ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ, ὅσον καὶ ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ, ἡ Γαλλία δύναται νὰ καλλιεργῇ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς διὰ λαϊκῶν σχολῶν, δι' ἰατρῶν, νοσοκομείων κτλ. πολλῷ ἀποτελεσματικώτερον ἢ διὰ κληρικῶν. Οὗτοι κατεδείχθησαν ἀπολύτως ἀνίκανοι νὰ προσηλυτίσωσιν ὀπαδοὺς ἐκ τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, οὓς θὰ ἑφελκύσωσιν αἱ λαϊκαὶ σχολαί μας, αἱ ἰατρικαὶ κλ. ἐπ' ἀγαθῷ τόσον τοῦ γαλλικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου, ὅσον καὶ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης».

Εἰς τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον τὸ παριστάμενον κατὰ τὴν διάλεξιν ἐνεποίησαν βαθυτάτην αἴσθησιν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Lanessan, οὗτινος αἱ τελευταῖαι λέξεις ἐκαλύφθησαν ὑπὸ ζωηρῶν ἐπευφημιῶν.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.

Ὁ τελευταῖος ἀριθμὸς τοῦ ἐν Παρισίοις γαλλιστὶ ἐκδιδομένου, περιοδικοῦ «Ἑλληνισμοῦ» περιεῖχε παράρτημα, ἐν ᾧ ὑπῆρχον πολλαὶ καὶ ὡραῖαι φωτογραφίαι, ἃς ἐν προβολῇ εἶχεν ἐπιδείξῃ ὁ κ. Παγιαρὲς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς διαλέξεώς του, τῆς γενομένης ἐν Παρισίοις τῇ προτροπῇ τοῦ «Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ». Αἱ φωτογραφίαι αὗται παριστῶσιν ἀπόψεις σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων μετὰ τοῦ σχολικοῦ αὐτῶν πλ θυσμοῦ. Τὰ κτίρια ταῦτα φαίνονται κατεσκευασμένα κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς ἡ δὲ στάσις καὶ ἡ ἐνδυμασία τῶν μαθητῶν δεικνύουσιν καὶ αὐτὰ ὁποία μέριμνα καὶ ἀγάπη καταβάλλεται ὑπὸ τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν εὐεργετῶν ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνοπαίδων. Μετὰ τὴν χαρμόσυνον παράστασιν τῶν φωτογραφιῶν τούτων, ἕπονται ἄλλαι, ἐμπνέουσαι τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ἀγανάκτησιν· εἶνε αἱ φωτογραφικαὶ εἰκόνες, αἱ παριστῶσαι τὰς λυπηρὰς σκηνὰς φόνων καὶ ἐμπρησμῶν καὶ τὰ δυστυχῆ θύματα τῆς θηριωδίας τῶν Κομιτατζήδων. Ἔρχονται ἀκολούθως αἱ τῶν ἀρχηγῶν τῶν βουλγαρικῶν συμμ ριῶν καὶ τῶν ἡμετέρων ἀνταρτῶν. Ἄρχεται δὲ καὶ τελειώνει ὁμοίως τὸ ἔκτακτον τεῦχος μὲ φωτογραφίας ἑλληνικῶν ἑορτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ διὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Παπαφείου, τοῦ λαμπροῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς σχολείου τεχνῶν καὶ γεωργίας, καὶ ἐν Μεγαρόβῳ, χωρίῳ ἡρωϊκῷ, ἀντιστάντι εἰς τὰς συμμορίας Βουλγάρων καὶ Ρωμούνων συνάμα. Τὸ εἰκονογραφημένον τεῦχος περιέχει ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνισμὸς ἐν Μακεδονίᾳ» ἐκτενῆ περιγραφὴν τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων καὶ τῶν βουλγαρικῶν ῥᾳδιουργιῶν. Τοῦ κειμένου τούτου μεταφέρομεν τὰ ἑξῆς:

«Ἡ βουλγαρικὴ δρᾶσις δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ λήγουσα περὶ τὰ 1860, εἶνε περίοδος ἐθνικῆς κυοφορίας. Ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1900 εἶνε ἡ περίοδος τῆς εἰρηνικῆς μὲν προπαγάνδας, ἀλλὰ πείσμονος καὶ ἰσχυρῶς διευθυνομένης· εἶνε ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ βουλγαρισμοῦ.

«Κατὰ τὸ 1870 συνεστήθη ἡ Ἐξαρχία· κατὰ τὸ 1878 συνεστήθη καὶ ἡ Ἡγεμονία. Εὐθὺς ἀμέσως οἱ Βούλγαροι ἐγκαινιάζουσι τὴν φιλότουρκον αὐτῶν πολιτικήν, διότι, ἀκολουθοῦντες τὸ ῥητὸν τοῦ ὑπουργοῦ Κιντσέφ, «ἔχουσι περισσότερον νὰ λογαριασθῶσιν μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρὰ μετὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ».

«Εἶνε τοῦτο εἶδος δόγματος. Ἐν τῷ περιφήμῳ φυλλαδίῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ «ἡ Μακεδονία καὶ ἡ χιλιετηρὶς τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου» κατ' ἔμπνευσιν λέγουσι τῆς Ἐξαρχίας ἐκδοθέντι, ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς:

»Ἵνα θριαμβεύσωμεν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ, ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν τὴν συμμαχίαν τῶν Τούρκων»

»Ἡ σώφρων αὕτη πολιτικὴ τοῖς παρέσχε πλεῖστα ὅσα προνόμια σχολικὰ καὶ ἐκκλησιαστικά, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς δικτατορίας τοῦ Σταμπουλώφ.

»Καὶ ὅμως, παρ' ὅλας τὰς μεγάλας προσπαθείας, τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα φαίνονται ἰσχνά. «Αἴ, εἶνε ὀδυνηρὸν καὶ ταπεινωτικόν, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς «Μακεδονίας καὶ τῆς χιλιετηρίδος τοῦ ἁγίου Μεθοδίου» νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐξαιρέσει τῶν πρὸς βορρᾶν σαντζακίων, ὅλοι οἱ λοιποὶ πληθυσμοί, εἶνε πρόθυμοι, ἄνευ οὐ-

δεμιᾶς πιέσεως, νὰ δηλώσωσι, νὰ ὑπογράψωσιν, ὅτι δὲν εἶνε διόλου Βούλγαροι, ὅτι θέλουσιν, ὅτι ἀναγνωρίζουσι τὸ Πατριαρχεῖον, ὅτι προτιμῶσι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους.»

»Καὶ ἐδιπλασίασαν τὸν ζῆλον, τὴν ἐθνικὴν ζέσιν. Δεκαπέντε ἔτη ἀργότερον τοῦ 1900, παρὰ τὴν σχολικὴν δρᾶσιν, παρὰ τὰ βεράτια, ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα δὲν ἐθεώρει ἑαυτὴν ἱκανοποιημένην διὰ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα. Τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν τὴν εἶχον καταλάβῃ βίᾳ· δὲν ἔμενεν εἰς αὐτοὺς ἢ νὰ προσβάλωσι τὴν Μακεδονίαν πρὸς ἵδρυσιν τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ διὰ τῶν βιβλίων, τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας προπαγάνδα ὑπῆρξεν ἀποθαρρυντικὴ ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐλπίδας, ἃς εἶχον πλάσῃ κατ᾽ ἀρχάς, ὤφειλον νὰ τὴν ἀντικαταστήσωσι διὰ τῆς προπαγάνδας τῶν ἔργων.

»Οὕτω φθάνομεν εἰς τὴν τρίτην περίοδον τῆς βουλγαρικῆς δράσεως.

»Ἔνοπλοι συμμορίαι διέβησαν τὰ σύνορα, κηρύττουσαι ἀνὰ τὴν χώραν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας, τὴν ἐκεῖθεν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων, καὶ καλοῦσαι εἰς ἐξέγερσιν ὅλους τοὺς Χριστιανούς.

»Προσεπάθησαν νὰ σπείρωσι τὴν ἐπανάστασιν· κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Βούλγαροι ἔδειξαν θαυμασίαν ἐπιτειότητα, ἀποφεύγοντες κατ᾽ ἀρχὰς μετὰ προσοχῆς νὰ ὁμιλῶσι περὶ βουλγαρικοῦ κινήματος. Ὡμίλησαν περὶ ἀπελευθερώσεως ὅλων τῶν Χριστιανῶν, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος. Ἡ ἑλληνικὴ συνεργασία τοῖς ἦτο ἀπαραίτητος. Ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας, ἡ μακεδονικὴ ἐπανάστασις ἀπέβαινεν ἀδύνατος. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κρύπτωνται τὰ ἀληθῆ ἐλατήρια ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των, ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ κινήματος. Διὰ τοῦτο ἐφεῦρον τὸ σύνθημα τῆς «μακεδονικῆς αὐτονομίας» μετὰ ἐλπίδων ἐλευθερίας, καὶ δικαιοσύνης διὰ πάντας. Οὕτως ἤλπιζον, ὅτι ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀπατώμενοι, ἤθελον προσχωρήσῃ καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν μετὰ τῶν βουλγαρικῶν καὶ τῶν σερβικῶν ἤθελον θριαμβεύσῃ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀργότερον, τοῦ ἐγχειρήματος ἐπιτυχόντος, ἡ Βουλγαρία ἐκεῖ πλησίον στρατιωτικῶς ἑτοίμη, θὰ κατελάμβανε τὴν αὐτόνομον αὐτῶν Μακεδονίαν καὶ τὸ στρατήγημα θὰ ἐλάμβανε πέρας· οἱ Ἕλληνες θὰ εἶχον ἐξαγάγῃ τὰ κάστανα ἐκ τῆς πυρᾶς.

» Ἡ παγὶς ἐστήθη λίαν ἐπιτυχῶς, οἱ Σέρβοι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, ὀλίγου δεῖν συνελαμβάνοντο. Τινὲς ἀπήντησαν εἰς τὴν πρόσκλησιν· Ἕλληνες ἐκ Νιαούσσης, Μελενίκου καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν κέντρων τῆς Μακεδονίας συμετέσχον τῶν σωμάτων τῶν δῆθεν «ἐπαναστατῶν».

»Ἡ «Ἐσωτερικὴ Διοργάνωσις» — ἔγραφε Βούλγαρός τις τῷ 1903 — ἀριθμεῖ μεταξὺ τῶν μελῶν της πολυαρίθμους Ἕλληνας. . . «Τὰ ὀνειροπολήματα ταῦτα διαλύθησαν ταχέως, διότι ἐγένετο δῆλον, ὅτι ὅτι αἱ συμμορίαι, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Βούλγαροι διδάσκαλοι, ὅλοι ἐκτελεσταὶ τῶν ἐκ Σόφιας διαταγῶν, ἐνήργουν ὑπούλως ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων μᾶλλον ἢ τῶν Τούρκων. Τὸ σύστημα τῆς πρώτης στιγμῆς ἐλησμονήθη ταχέως. Ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτῶν ζήλῳ οἱ ἀπόστολοι οὗτοι προὔδωσαν τέλος τὸν ἀπόκρυφον σκοπόν των. Ἤρχισαν νὰ ὁμιλῶσιν εἰς τοὺς χωρικοὺς περὶ ἐπαναστάσεως καὶ ἐν τῷ ἅμα περὶ βουλγαρισμοῦ. Οἱ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον γαλουχηθῇ μὲ κενὰς ἐλπίδας, ἤνοιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ὑπεχώρησαν φρονίμως. Ἀποκαλυφθέντες οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Μακεδονίας, ἤρχισαν νὰ κατακρεουργῶσι τοὺς Μακεδόνας, ἵνα τοὺς προσηλυτίσωσιν εἰς τὴν ἰδέαν των, διὰ τοῦ φόβου καὶ ἐν τῷ ἅμα τοὺς παρασύρωσιν εἰς τὸ κίνημα.»

ἐκίνησε τὸ μῖσος. Τὸν βδελύσσομαι!
Τὴν χεῖρά μου, γνωρίζεις, δὲν τῷ ἔδωκα
καὶ τῶν Ρωμαίων τ' ἀχανὲς βασίλειον
ἐκ συμπαθείας, ὄχι, πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν,
ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης, μᾶλλον ἐξ ἀποστροφῆς
πρὸς τὸν εὐνοῦχον Βρίγκαν, τὸν παμμίαρον
αὐτὸν ἐχθρόν μου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Καὶ λοιπόν... τὶ σκέπτεσαι;

ΘΕΟΦΑΝΩ

Νὰ σοὶ τὸ εἴπω τόρα, δὲν εἶνε καιρός,
'Αλλά, εἰπέ μοι! Εἶνε ὁ 'Οσμὰν πιστός;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ὅπως ἐγώ, Αὐγούστα. Ἔχω πρὸς αὐτὸν
ἐμπιστοσύνην. Εἶνε ὄργανον τυφλόν,
καί ἀφοσιωμένον.

ΑΥΓΟΥΣΤΑ

Ἔχομεν αὐτοῦ
ἀπόλυτον ἀνάγκην. Τόρα ὕπαγε!
Πρέπει νὰ ἴδω πρότερον τὸν Τσιμισκῆν,
διότι πάντα ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτοῦ.
Βλέπω τοὺς δύο νικηφόρους στρατηγοὺς
ἐνταῦθα ἐρχομένους καὶ ἀπέρχομαι.
Προσεταιρίσου ἀμφοτέρους. Σύμμαχοι
ἡμῶν πρέπει νὰ εἶνε. Μεῖνε μετ' αὐτῶν.

Μεταχειρίσου ἔντεχνον πολιτικὴν
διὰ νὰ τοὺς κερδίσῃς.

(φεύγει)

ΣΚΗΝΗ Β'.

Εἰσέρχονται ὁ Μιχαὴλ Βούρτζης, Πέτρος, καὶ ὁ ἀνωτέρω.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Τοὺς περικλεεῖς
κ' ἐνδόξους τῆς 'Αντιοχείας νικητὰς
προσαγορεύω.

(δεξιοῦνται)

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΥΡΤΖΗΣ

Ἡ σεπτὴ βασίλισσα
μᾶς ἀποφεύγει, βλέπω, ὡς ἂν μίασμα
ἐφέρομεν πανώλους μεθ' ἡμῶν ἐδῶ
ἐκ τῆς 'Ασίας.

ΠΕΤΡΟΣ

Μὰ τὸ ξῖφός μου αὐτό,
πρώτην φορὰν νομίζω εἰς τὸ κράτος μας
αὐτὸ συμβαίνει, στρατηγοὺς νὰ δέχωνται
τροπαιοφόρους, ὡσανεὶ ἐδέχοντο

ἐχθροὺς ἀσπόνδους, ἐπειδὴ μαντεύματα
φοβοῦνται ἀστρολόγων. Ἴσως ἔπρεπε
νὰ νικηθῶμεν, ὅπως μᾶλλον ἔνθερμος
δεξίωσις μᾶς γίνῃ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἀλλ' ἡ ἄνασσα
ἡ σεβαστὴ Αὐγούστα, σᾶς ὁρκίζομαι,
καὶ πρὸ ὀλίγου ἔτι μοῦ ὡμίλησε
μετὰ πολλῆς εὐνοίας δι' ὑμᾶς.

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΥΡΤΖΗΣ

Αὐτὸ
δὲν ἐμποδίζει εἰς φυγὴν νὰ τρέπεται,
μόλις μᾶς ἴδῃ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Τοῦ συζύγου τὴν ὀργὴν
φοβεῖται, ὅστις ἐπ' ἐσχάτων ἔγεινε
τοσοῦτον δεισιδαίμων, ὥστε καὶ αὐτὴν
φοβεῖται τὴν σκιάν του.

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΥΡΤΖΗΣ

Εἶν' ἀπίστευτον,
τῇ ἀληθείᾳ! Ἐὰν δὲν τὸν ἔβλεπον
νὰ ἐφορμᾷ ὡς λαῖλαψ κατὰ τῶν ἐχθρῶν,
ἴσως τοὺς μύθους τούτους θὰ ἐπίστευον.
Ἀλλ' ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ λίαν εὐμενῶς
ἡμᾶς ἐδεξιώθη.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἐκ πολιτικοῦ
συμφέροντος ὡρμήθη, ὅπως τὸν λαὸν
αὐτοῦ μὴ ἐξεγείρῃ ἐναντίον του,
ὅστις ἀρχίζει πλέον νὰ καταβοᾷ,
ἐντέχνως λίαν ὑποδαυλιζόμενος
ὑπὸ τοῦ κλήρου κατὰ τῶν πιέσεων
τοῦ Νικηφόρου καὶ τῶν καταχρήσεων
τοῦ φιλαργύρου ἀδελφοῦ του Λέοντος.
Ἀλλ' εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι μὲ καλὸν
δὲν εἶδεν ὄμμα τὴν πανήγυριν τῆς χθές...

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΥΡΤΖΗΣ (ἔκπληκτος)

Λοιπὸν τοσοῦτον μετεβλήθη ὁ ἀνήρ;
Τί λέγεις, Πέτρε;

ΠΕΤΡΟΣ

Ἴσως ῥάσον μοναχοῦ
μᾶς περιμένει... Προτιμότερον πολὺ
ὑπὸ τὰ ξίφη νὰ ἐπίπτομεν νεκροὶ
τῶν πολεμίων. Δύστηνον Βυζάντιον!
μοῦ φαίνεσαι ὡς πλοῖον ἄνευ οἴακος
ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους κυμαινόμενον.
Τῆς χθὲς ὁ ἥρως εἶνε σήμερον γυνή,
καὶ πρὸ τῶν μαντευμάτων τρέμει τῶν μωρῶν
ὁ μέγας Νικηφόρος! Οὐδὲ εἷς ἀνὴρ
ὑπάρχει πλέον ἐν τῷ Κράτει σήμερον,
οὐδεὶς ἰθύντωρ, οὐδὲ εἷς σωτήρ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

'Αλλὰ
τὸν Ἰωάννην λησμονεῖς τὸν Τσιμισκῆν,
τὸν ἥρωα ἐκεῖνον;

ΠΕΤΡΟΣ

Δὲν τὸν λησμονῶ.
Εἶνε ὁ μόνος ἴσως, ὅστις δύναται
νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα, ἐὰν ἡ χλιδὴ
καὶ ὁ ἀπράγμων βίος, ὃν διήγαγεν
ἀπὸ τοσούτων χρόνων δὲν ἐμάρανε
τὸ ἀνδρικόν του φρόνημα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Δὲν ἤλλαξε,
σᾶς βεβαιῶ, οὐδόλως. Εἶνε ὁ αὐτός.
Καὶ ἤδη ὅτε κλίνει πρὸς τὴν δύσιν του
τοῦ Νικηφόρου ὁ ἀστὴρ ὀφείλομεν
τὸν Ἰωάννην νὰ περιστοιχίσωμεν
ὡς δορυφόροι ἄστρου ἀνατέλλοντος.
Ὁ Νικηφόρος ἀνεκάλεσεν αὐτὸν
τῆς ἐξορίας καὶ θὰ τὸν ὑποδεχθῇ
ἐνταῦθα μετ' ὀλίγων μετ' ἐνδείξεων
ἀγάπης καὶ φιλίας, ὅπως καὶ ὑμᾶς.
'Αλλὰ βεβαίως ἐκ καρδίας σᾶς μισεῖ
καὶ εἰς τοὺς τρεῖς σας ὑποσκάπτει ἔνεδραν.
Ἰδοὺ αὐτὸς προβαίνει μὲ τὴν ἄνασσαν
καὶ τὸν Κουροπαλάτην Λέοντα Φωκᾶν.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Εἰσέρχεται ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς,
καὶ ὁ Κουροπαλάτης Λέων Φωκᾶς, ἡ Θεοφανὼ
καὶ οἱ ἀνωτέρω.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ἴσως, στρατάρχαι, ἡ τῆς χθὲς ὑποδοχὴ
ἐντὸς τοῦ Ἱπποδρόμου ὅπως ἔπρεπεν
ἐγκάρδιος δὲν ἦτο καὶ ηὐδόκησα
ἐντὸς τοῦ παλατίου ζωηρότερον
νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου
διὰ τὴν νίκην, ἥτις ἐξησφάλισεν
εἰς τὴν 'Ασίαν τὴν ὑπεροχὴν ἡμῶν.

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΥΡΤΖΗΣ

Ἡ νίκη αὕτη, Αὐτοκράτορ βασιλεῦ,
δὲν ἦτο ἄλλο εἰμὴ ἀσθενὴς ἠχὼ
τῶν θαυμαστῶν θριάμβων, οὓς κατήγαγες
κατὰ τοῦ Χαμβδανίδου. Μετὰ τὴν σειρὰν
τῶν εὐκλεῶν σου ἄθλων κατὰ τοῦ Ἰσλὰμ
τοιοῦτον τρόμον εἰς αὐτὸν ἐνέσπειρες,
ὥστε εἰς τὄνομα σου τρέποντ' εἰς φυγὴν
καὶ οὔτε εἶνε τρόπαιον περιφανὲς
ἡ τῆς 'Αντιοχείας ἅλωσις.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Λαμπρὰ
συνέχειά των εἶνε, Βούρτζη Μιχαήλ,
καὶ τὴν αὐτὴν ἐκπέμπει αἴγλην φωτεινήν,
οἵαν τοῦ Χαλεπίου ἡ ἐκπόρθησις.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἡ νίκη σας, στρατάρχαι, τὴν καρδίαν μου
πληρεῖ χαρᾶς τοσαύτης, ὥστε λησμονῶ
τῆς βασιλείας τὰς φροντίδας τὰς πικρὰς,
ὧν συμμετέχω μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ
βασιλικοῦ συζύγου μου· κ' ἡ ἄφιξις
τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ μετ' οὐ πολὺ
θὰ κορυφώσῃ τὴν διπλῆν ἡμῶν χαράν.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Τῷ ὄντι φθάνει μετ' ὀλίγον ὁ καλὸς
ἀνεψιός μου. Τὸν ἐπόθησα πολύ.
Εἶχον ἀνάγκην ὄντως στήθους φιλικοῦ,
ὅπως στηρίξω ἐπ' αὐτοῦ τὴν κεφαλήν,
ἣν τὸ βαρύ μου στέμμα κατεπόνησε.
Ὦ! πόσον τῶν ἀγώνων ἐπεθύμησε
τὰ ἔνδοξα πεδία ἡ καρδία μου!
Ἐκεῖ τὸ στῆθος σοῦ προτάσσει ὁ ἐχθρὸς
καὶ δὲν σὲ πλήττει ἐκ τῶν ὄπισθεν ποτὲ
ὡς ἡ συκοφαντία κ' ἡ διαβολὴ
κ' αἱ μυσαραὶ πλεκτάναι, ὅσας κατ' ἐμοῦ
τῶν καλογήρων ὁ ἑσμὸς ἐξύφανε.

ΠΕΤΡΟΣ

Καὶ τίς ὁ λόγος, Αὐτοκράτορ Αὔγουστε,
τοῦ μίσους των τοῦ τόσου;

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Τὰ προνόμια
νὰ περιστείλω τῶν μονῶν ἠθέλησα,
διὰ νὰ συντηρήσω τὰ στρατεύματα

τοῦ Βυζαντίου, ἅτινα περιφρουροῦν
πρὸ τόσων χρόνων τῆς πατρίδος τὴν τιμήν.
Ἐχθρόν των μὲ λαμβάνουν καὶ μὲ ἀπειλοῦν,
διότ' εἰς τὸν στρατόν μου τὸν δαφνηστεφῆ
δεικνύω διαφέρον καὶ προτίμησιν.
Τοῖς ὑπεσχέθην πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν.
ὅτε ἀκόμη ἤμην στρατηγὸς ἁπλοῦς,
τὸ ράσον νὰ φορέσω καὶ μ' ἐμίσησαν
διότι τὴν πορφύραν ἐπροτίμησα.
Ποσάκις μὲ βιάζουν δι' ἐπιστολῶν
ἐκείνην νὰ τηρήσω τὴν ὑπόσχεσιν!

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ

Ὁ πατριάρχης πταίει ὁ Πολύευκτος·
ὅστις τὸν κλῆρον καθ' ἡμῶν ὑποκινεῖ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Αὐτὸς ὁ Ἀθωνίτης Ἀθανάσιος,
ὁ φιλοστόργως ὡς υἱὸν ἐκθρέψας με,
ὁ σύμβουλός μου, ὁ πατήρ, ὁ φίλος μου,
μοὶ γράφει καθ' ἑκάστην ἐπιτακτικῶς
εἰς τὴν μονὴν τῆς Λαύρας εἰς τὸν Ἄθωνα,
ἣν διὰ τῶν λαφύρων ἄλλοτ' ἔκτισα,
νὰ μεταβῶ καὶ ζήσω μετ' αὐτοῦ ἐκεῖ.
Νάφήσω τὴν πατρίδα καὶ τὸν θρόνον μου
τῶν πολεμίων ἕρμαιον τὸν ἔρωτα
συζύγου ἀγαπώσης με περιπαθῶς
νάφήσω θέλουν, καὶ εἰς μοναστήριον
καλόγηρος νὰ ζήσω!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Τί ἀπαίτησις

μωρὰ τῳόντι ! Ἂν τολμοῦν, ἂς ἔλθωσι,
νὰ σ' ἀποσπάσουν τῆς πιστῆς ἀγκάλης μου.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ἀγάπη μου γλυκεῖα, μόνον διὰ σοῦ
ὁ κόσμος καὶ ὁ θρόνος ἔχει θέλγητρα
εἰς τὴν ψυχήν μου. Εἶνε ὄντως ἀληθές,
πῶς παιδιόθεν εἶχον κλίσιν μυστικὴν
πρὸς τὸν ρεμβώδη βίον τὸν μοναστικόν,
καὶ μετὰ τοὺς ἀγῶνας τοὺς πολυετεῖς
ὑπὲρ τοῦ Κράτους κ' ὑπὲρ τῆς θρησκείας μας
ἐπόθουν ν' ἀποθάνω προσευχόμενος.
Ἀλλ' ἓν σου βλέμμα, μία λέξις ἤρκεσε
τὸν βίον νἀγαπήσω τὸν ἐγκόσμιον.
Ἂν δὲν σ' ἠγάπων τόσον, φίλη, πρὸ πολλοῦ
τοῦ Κράτους τὰς ἡνίας θ' ἄφινον εὐθὺς
ἐν προσευχῇ νὰ ζήσω.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Καὶ τίς δύναται
ἐκτὸς σοῦ ἄλλος νὰ κρατήσῃ στιβαρῶς
τὸ σκῆπτρον τῶν Ρωμαίων ;

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Σύ, φιλτάτη μου

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἐγώ ;... οὐχί.. (*βλέπουσα ἐρχόμενον τὸν Ἰωάννην*)
ὁ Ἰωάννης... ἔρχεται !..

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Εἰσέρχεται ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ οἱ ἀνωτέρω.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ἐλθέ, ἀνεψιέ μου ! Ἡ ἀγκάλη μου
πρὸ χρόνων σ' ἀναμένει ἀνοικτή. Ἐλθὲ
(*Τὸν περιπτύσσεται. Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς κλίνει ἐδαφιαίως πρὸ τῆς Θεοφανοῦς*).
Θεοφανώ, τὴν χεῖρα δὸς πρὸς ἀσπασμὸν
εἰς τὸν ἀνεψιόν σου.

(*Ἡ Θεοφανὼ τείνει τὴν χεῖρα, ἣν ἀσπάζεται ὁ Ἰωάννης συγκεκινημένος.*)

ΘΕΟΦΑΝΩ

Δὲν ἀμφιβάλλω, Ἰωάννη Τσιμισκῆ.
ὅτι τὰ πάντα εἰς τὴν λήθην ἔρριψας,
καὶ ὅτ' εἰς τὴν ψυχήν σου οὔτε ἴχνος κἂν
μνησικακίας ἔχεις κατ' ἐμοῦ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Ἀλλὰ...
ἐγώ, Αὐγοῦστα, πάντοτε θερμὴν στοργὴν
ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης μου διέτρεφον...

ΘΕΟΦΑΝΩ (*μετὰ σημασίας*).

Στοργήν ;... νὰ σὲ πιστεύσω ;... Δὲν ἐξήλειψε
τὸ αἴσθημά σου τοῦτο ἡ πολυετὴς
ἐντεῦθεν ἀπουσία ;...

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Ὄχι, ἄνασσα !

(πρὸς τοὺς στρατάρχας.)

Στρατάρχαι, τῶν θριάμβων σας τὸ ἄκουσμα
καὶ εἰς τὴν ἐρημίαν μου ἐσάλπισεν
ἡ πτεροφόρος φήμη, κἐναβρύνομαι
τὴν χεῖρά σας νὰ σφίγξω τὴν ἡρωϊκήν.

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ, ὁμοῦ

Δομέστικε γενναῖε ! *(δεξιοῦνται.)*

***ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ** (πρὸς τὸν Λέοντα)*

Τὸν ἀνεψιὸν
πῶς δὲν προσαγορεύεις τὸν παμφίλτατον,
Κουροπαλάτη Λέων ;

(Ὁ Κουροπαλάτης Λέων καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς τείνουσι ψυχρῶς τὰς χεῖρας.)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Πόσον σήμερον,
ἀνεψιέ μου, εὐτυχῆ μὲ καθιστᾷ
ἡ ἐν τῷ Παλατίῳ παρουσία σου !
Ἡ προσφιλής σου ὄψις μοὶ ἀναπολεῖ
εὐδαίμονας ἡμέρας, ἡ ἀρρενωπὴ
μορφή σου μἐνθυμίζει τοὺς ἀγῶνάς μας,
τοὺς τόσον πολυμόχθους. Συμπολεμιστὴς
καὶ φίλος μου ὑπῆρξες ἐπιστήθιος
κ' εὔχομαι ὅπως ἡ δεξίωσις αὐτὴ
ἡ ἐγκαρδία σβύσῃ ἐκ τῆς μνήμης σου

τοῦ βασιλέως τὴν ποινὴν τὴν αὐστηράν,
καὶ σοῦ ὑπομιμνήσκει μόνον τὴν στοργὴν
τοῦ θείου σου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ (συγκινούμενος)

Εἰς μνήμην φέρω πάντοτε
τὸν ἥρωα καὶ μόνον τῆς πατρίδος μου
ἣν ἀπὸ τῶν Ἀράβων ἀπελύτρωσεν.

ΘΕΟΦΑΝΩ (ἐντόνως)

Εἰς τὸ πλευρόν του ἔχων συναγωνιστὴν
ἀντάξιόν του.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ (μετὰ σημασίας)

Καὶ εἰς τὴν καρδίαν του
τὸν ἔρωτά του φέρων τὸν διάπυρον,
ὅστις εἰς ἄθλους τὸν παρώρμα διαρκῶς.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἰπέ μοι τώρα, φίλτατε ἀνεψιέ,
μακρὰν ἡμῶν πῶς ἔζης ;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Βίον ὀκνηρόν,
τὸν βίον τοῦ ἀγρότου, παμβασίλισσα,
μετὰ τῶν φίλων εἰς τὴν θήραν πάντοτε
διημερεύων καὶ ζητῶν νὰ λησμονῶ
τοῦ παρελθόντος τὴν πολύμοχθον ζωήν.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Μετὰ τῶν φίλων... λέγεις ; ὥστε πάντοτε
ἡμᾶς τούς... φιλοστόργως ἀγαπῶντάς σε

ἐχθρούς σου ἐθεώρεις... κἐκ τῆς μνήμης σοὺ
ἐζήτεις νἀπαλείψῃς;...

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Ἡ Βασίλισσα
τοὺς λόγους μου βεβαίως παρεξήγησε...

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ἀφήσωμεν, στρατάρχαι, τὸν ἀνεψιὸν
μετὰ τῆς θείας νὰ φιλονεικοῦν, ὡς πρίν.
Φοβοῦμαι, Ἰωάννη, μήπως νικηθῇς
εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτο, ὅστις ἄνισος
θὰ εἶνε μεταξύ σας. Εἶσ' ἀτρόμητος,
ὡς στρατιώτης, ἀλλ' ὡς ῥήτωρ ἄπειρος,
καὶ εἰς τὴν γοητείαν τὴν ἀμάχητον
τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς Θεοφανοῦς
θὰ παραδώσῃς παρευθὺ τὰ ὅπλα σου.
Γνωρίζεις νὰ παλαίῃ, ὄχι νὰ λαλῇς,
κ' αἱ λεγεῶνες τῶν Ἀράβων ἅπασαι
δὲν ἔχουσι τὴν ῥώμην καὶ τὴν δύναμιν
τοῦ πνεύματός της. Σὲ προειδοποίησα.
Ὑπάγωμεν, στρατάρχαι! Τῶν θριάμβων σας
ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τὰ καθ' ἕκαστα.

(Ἐξέρχονται ἅπαντες ἐκτὸς τῆς Θεοφανοῦς καὶ
τοῦ Ἰωάννου.)

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Θεοφανώ. Ἰωάννης Τσιμισκῆς

ΘΕΟΦΑΝΩ (κατ' ἰδίαν)

Ἐνώπιόν του τρέμω!..

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ (κατ' ἰδίαν)

Θάρρος, Τσιμισκῆ!

ΘΕΟΦΑΝΩ (ὡσαύτως)

Ἐντός μου ποία πάλη!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ (ὡσαύτως)

Αἴγλην ἔλαβε
διπλῆν ἀκόμη τὸ ἀκμαῖον κάλλος της.
Ἀλλ' ὅμως, ὦ ψυχή μου, θάρρει, πάλαισον!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Λοιπόν, τῇ ἀληθείᾳ, μἐξελάμβανες
ἐχθράν σου, Ἰωάννη;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Ἄνασσα! ποτέ!
Πῶς δύναταί τις μῖσος νὰ αἰσθάνεται
κατὰ τῆς βασιλίσσης καὶ τῆς θείας του;

ΘΕΟΦΑΝΩ

Αὐτοὺς τοὺς δύο τίτλους πόσον τοὺς μισῶ
ἐξερχομένους τῶν χειλέων σου!..

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

'Αλλά...

ΘΕΟΦΑΝΩ

Δὲν ἔχει ἄλλ ν τίτλον ἡ καρδία σου;

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Βασίλισσά μου!... Θεία μου!...

ΘΕΟΦΑΝΩ

'Αμφότεραι
αἱ λέξεις αὗται οὐδαμῶς μὲ συγκινοῦν.
Βασίλισσα, μ' ὑψώνεις ἄ ω σοῦ πολύ...
καὶ θεία... μὲ μακρύνεις... Εἰς τα χείλη σου
δὲν δύναται νἀνθήσῃ τίτλος ἕτερος,
ἢ ἄλλη λέξις, ἥτις τὴν ἀπόστασιν
νὰ προσεγγίζῃ:.. Ὄνομά τι προσφιλές,
γλυκύτερον τοῦ θρόνου... καὶ... θερμότερον
τῆς συγγενείας;...

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ (*ἐν συγκινήσει*)

Σεβαστὴ βασίλισσα!...

(*κατ' ἰδίαν*)

Ψυχή μου, νὰ παλαίσῃς ἔσο ἕτοιμος!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἰπέ μου ἄλλην λέξιν κ' ἡ πορφύρα μου
εἰς ράκος καταπίπτει, καὶ ὁ σύνδεσμος
τῆς συγγενείας ὁ χαλύβδινος εὐθὺς
συντρίβεται ὡς νῆμα...

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Πλὴν... δὲν ἐν σῷ,
Αὐγοῦστα, σ' ἱκετεύω!...

ΘΕΟΦΑΝΩ

Πῶς; δὲν μ' ἐννοεῖς;..
Τῇ ἀληθείᾳ;... Πόσον διαψεύδουσιν
οἱ γαλανοί σου ὀφθαλμοὶ τὰ ρόδινα
αὐτά σου χείλη!.. Εἰς ἐκείνους θεωρῶ
τὰς οὐρανίας φλόγας, κ' εἰς αὐτὰ
τοὺς πάγους τοῦ Καυκάσου. Παραδείσιον
αὐτοὶ ἐκπέμπουν ἁρμονίαν καὶ αὐτὰ
τὴν σιωπὴν τοῦ Ἅδου! Ἢ ὁμίλησον,
ἢ παῦσον νὰ μὲ βλέπῃς!.. Ἄνοιξον αὐτά,
ἢ κλεῖσ' ἐκείνους!..

ΙΩΑΝΝΗΣ (*ἐν σφοδρᾷ συγκινήσει*).

Φεῦ! δὲν δύναμαι
τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ κλείσω! Εἰς τὸν χείμαρρον
τῶν τόσων μου δακρύων, ὅσα ἔχυσαν
καὶ μέλλουσι νὰ χύσωσι, τὰ βλέφαρα,
αἱ θύραι των, ἀνοίγονται ἀφ' ἑαυτῶν
ὅπως τοῦ Νείλου τἀσθενῆ προχώματα
πλημμύρα παρασύρει ἀκατάσχετος.

ΘΕΟΦΑΝΩ (*τρυφερῶς*).

Ἔκλαυσες, Ἰωάννη;.. Καὶ τὸ αἴτιον;

ΙΩΑΝΝΗΣ (*συγκρατούμενος*).

Ἡ... ἐξορία...

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,20
2). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1,—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2,—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια,	»	1,—
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,20
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0,10
8). » » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1,—
9). **Χ. Χριστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0,10
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	»	1,—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0,50
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14). **Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1,—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2,—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1,—
19). A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20). O. de Bezobrazow.—Notes sur la Question d'Orient.	»	0,50
21). **Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
25). **Ἡρακλ. Βασιάδου.**— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2,—
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0.10
28). **Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1,—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
30). **Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1,—
31). **Ἰ. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	»	1.—

Τὰ ταχυδρομικὰ εἰς βάρος τῶν ἀγοραστῶν.

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας.	»	7.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	2.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ι' Τεῦχος 112ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1907 Ἀπρίλιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1907

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

ΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
Προέδρου τῆς Ἑταιρείας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

(Συνέχεια ἐκ τεύχους Μαρτίου)

Βουλγαρικὰ ἀντίποινα.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ προπαρελθόντος ἔτους ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, μεταβὰς εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ ἀποχαιρετῶν τὸν Μέγαν Βεζύρην ἐπὶ τῇ ἐπί τινα χρόνον ἀπομακρύνσει αὐτοῦ ἐκ τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης, συνίστα σύντονον καταδίωξιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων. Ὡς διὰ πραγματικῶν ἀποδείξεων κατεδείχθη ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἡ ἀπὸ ἐτῶν περιαδομένη ἀνὰ τὰ πλεῖστα τῶν ὀργάνων τῆς δημοσίας γνώμης ἐν Εὐρώπῃ βουλγαρικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἐπικράτησις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀδριανουπόλει ἐξηλέγχετο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ψευδὴς καὶ ἀνυπόστατος. Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἀφυπνίζετο ἐν Μακεδονίᾳ, κατόπιν βραχυχρονίου ἀδρανείας, ἐπελθούσης ἰδίᾳ συνεπείᾳ τῶν ἀτυχημάτων τοῦ τελευταίου ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ἀτρόμητοι ἥρωες καὶ μάρτυρες τῆς ἰδέας ταύτης καθηγίαζον διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν καὶ πάλιν τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος τῆς Μακεδονίας, τοσούτων ἀφθονοῦν ἐνδόξων καὶ μαρτυρικῶν ἀναμνήσεων ὑπὲρ ἐλευθερίας, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Νέα εὐγενὴς σελὶς προσετίθετο ἐν ταῖς ἱστορικαῖς δέλτοις τῆς πατρίδος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, τῶν περὶ τὸν Νικοτσάραν, τὸν Ζαφειράκην, τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶν, τὸν Γεώργιον Ὀλύμπιον ἀγωνισαμένων τὸν ἀγῶνα τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Φλογερὰ πνοὴ ἐθέρμανε τὰ στήθη τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας. Αἱ δὲ λυμαινόμεναι τὴν χώραν βουλγαρικαὶ ὀρδαὶ ὑπεχώρουν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἡγεμονίας. Οὕτως ἤρξατο ἐκλεῖπον τὸ βουλγαρικὸν γόητρον, ἐγίνετο δὲ ἐν Εὐρώπῃ σοβαρὸς λόγος περὶ ἑλληνικῆς δυνάμεως καὶ ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Μακεδονίᾳ. Πρὸ τῶν γεγονότων τούτων ἡ ξένη πολιτική, καὶ ἰδία ἡ ἀγγλική, ἐξεδήλωσεν ἀμέριστον ἐνδιαφέρον πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Τοῦτο ἐμαρτυρεῖτο κατὰ τὴν εἴς τινας εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ἐπίσκεψιν τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου, διατρανουμένων θερμοτάτων συμπαθειῶν πρὸς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν. Ἂν ἡ δημοσία εὐρωπαϊκὴ γνώμη ἀπέστρεφε τὸ ὄμμα ἀπὸ τῶν Βουλγάρων, ἡ ἐπίσημος πολιτικὴ ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν αὐτῆς προστασίαν τοὺς λυμεῶνας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Πρωτοστατοῦσιν ἰδίᾳ δυστυχῶς ἐν τῷ φιλοβουλγαρισμῷ τούτῳ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἐν ᾧ ὁ ἐν Σόφιᾳ ἀνταποκριτὴς

τῶν λονδινείων «Καιρῶν» ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας, ἵνα ἀναλάβῃ ἐν τῷ παγκοσμίῳ φύλλῳ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Βουλγάρων, παρασιωπῶν ἢ δικαιολογῶν πάντα αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα καὶ τὰς κακουργίας. Ἐπιζητεῖται παντὶ τρόπῳ ἡ διαστρέβλωσις τῶν ζητημάτων, ἡ ἐπίρριψις τῆς εὐθύνης τῶν συμβαινόντων ἐν Μακεδονίᾳ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους Μητροπολίτας, εἰς τοὺς προξενικοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐπὶ τέλους εἰς τὰ ἀμυνόμενα ἐπὶ τόπου ἑλληνομακεδονικὰ σώματα. Ἐπιδιώκεται ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν σωμάτων τούτων παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κυβερνήσεων, μὴ λαμβανόντων ὑπ' ὄψει τῶν ἀξιούντων ταῦτα, ὅτι ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικὴ ἐνέργεια φέρει ἐξ ὁλοκλήρου ἐπιτόπιον ἀμυντικὸν χαρακτῆρα, διεξάγεται δὲ ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων, οὓς δὲν ἀσφαλίζει τὸ παράπαν ἡ ὑπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν αἰγῖδα διατελοῦσα κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν μακεδονικὴ διοίκησις. Καὶ ἐνῷ γίνονται συχνότατα παραστάσεις ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῆς δράσεως τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, οὐδὲ λόγος γίνεται ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας, τῆς Ρωμουνίας κατὰ τῆς δράσεως τῶν βουλγαρικῶν, σερβικῶν καὶ ρωμουνικῶν συμμοριῶν. Τοὐναντίον μάλιστα πιέζονται ἐπανειλημμένως ἥ τε ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων καὶ Ρωμούνων, καὶ νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα τῆς Μακεδονίας ἕρμαιον τῆς πλεονεκτικῆς πολιτικῆς τῶν μεγαλοϊδεατῶν τῆς Σόφιας καὶ τοῦ Βουκουρεστίου.

Τοιαύτη τυγχάνει ἡ δικαιοσύνη τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριετίαν ἀπὸ τῆς εἰς Μακεδονίαν εἰσαγωγῆς καὶ ἀποτυχίας τῶν λεγομένων Μεταρρυθμίσεων. Ζητοῦνται οἱ ἔνοχοι τῆς ἀποτυχίας. Καὶ κηρύσσονται τοιοῦτοι παραδόξως οὐχὶ αἱ βουλγαρικαὶ ὀρδαί, οὐχὶ αἱ ρωμουνικαὶ ραδιουργίαι, οὐχὶ ἡ ἀνικανότης τῶν ὀργάνων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, οὐχὶ ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτική, ἡ ἐκμεταλλευομένη τὰ συμβαίνοντα καὶ χαιρεκακοῦσα ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις· καὶ πρωτίστως τὰ ἑλληνομακεδονικὰ σώματα. Τελοῦνται μνημόσυνα ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐν Μακεδονίᾳ προμάχοις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἴτε ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ, εἴτε ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, τῆς ἐλευθέρας, τῆς ἀλυτρώτου, τῆς ἐν διασπορᾷ. Ἐξαγρίωσις τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ ρωμουνικοῦ φανατισμοῦ. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀγανάκτησις καὶ ἀποδοκιμασία εὐρωπαϊκῶν τινῶν κυβερνήσεων. Εἰκὼν τῆς εὐρωπαϊκῆς φιλανθρωπίας.

Ἐπὶ τῇ δράσει τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐπὶ ταῖς ὑπ' αὐτῶν ἐπιτυχίαις, ἐπὶ τῇ χρεωκοπίᾳ τῆς βουλγαρικῆς καὶ ρωμουνικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ὁ ἀνθελληνισμὸς ἐκδηλοῦται ζωηρότατος, κατὰ πρῶτον ἐν τῷ διωγμῷ ἀθῴων Ἑλλήνων, ἐγκατεστημένων ἐν τῷ παραδουναβίῳ κράτει, πρωτοστατούσης αὐτῆς τῆς κυβερνήσεως. Ἀφηγήθην ἤδη ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τὰ κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον,

ὃν καὶ αὐτὸς ὁ νῦν Βούλγαρος πρωθυπουργός, τέως ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, Πετκώφ, ἀπεδοκίμαζε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐν πληθούσῃ βουλγαρικῇ Βουλῇ. Ἐν τούτοις δὲν παρέρχεται πολὺς χρόνος, καὶ ἡ ἀνθελληνικὴ μῆνις ἐξεγείρεται καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ. Τὰ ἐπίσημα ὄργανα τῶν κομιτάτων ἐργάζονται παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξεγείρωσι τὸν βουλγαρικὸν ὄχλον κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἡγεμονίας, κατὰ παντὸς δικαίου αὐτῶν, ἐξησφαλισμένου δι' ἐπισήμων συνθηκῶν καὶ κανονισμῶν. *Οὐδ' ἴχνος Ἑλληνισμοῦ πρέπει νὰ μείνῃ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου!* Τοιοῦτο εἶνε τὸ σύνθημα τῆς βουλγαρικῆς φιλοπατρίας. Οἱ σύλλογοι, τὰ κομιτᾶτα, ἐκτοξεύουσι μύδρους διαπύρους κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι διατελεῖ ἐν φρενοκομείῳ, λαμβάνων γνῶσιν τῶν κηρυγμάτων τοῦ βουλγαρικοῦ φανατισμοῦ, ὅστις παντοιοτρόπως λυμαίνεται ἅπασαν τὴν χώραν ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τῇ ἐγκρίσει αὐτῶν τῶν ὀργάνων τῆς κυβερνήσεως.

Ὀφείλω νὰ βασισθῶ ἐπὶ γεγονότων, νὰ προσενέγκω ἀποδείξεις παράφρονος, τῆς ὅσον καὶ ἐγκληματικῆς ταύτης καταστάσεως, ἥτις ἐνέσκηψεν ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ. Ὀλίγα ἐκ πολλῶν.

Ἐν τοῖς πρώτοις ὁ ἐθνικὸς Σύλλογος, «Βούλγαρος Φιλογενής», ἐξαπέλυσε πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ Βουλγάρους τὴν ἀκόλουθον προκήρυξιν:

«Ἀδελφοί,

«Ἡ ἀνθελληνικὴ κίνησις, ὡς ἀπήχησις τῆς ἐθνικῆς ἀδρανείας, ἀνεστάτωσεν ὅλας τὰς γωνίας καὶ ἔθηκε τέλος εἰς τὴν ἀδικαιολόγητον καὶ ἐγκληματικὴν ἡμῶν ὑπομονὴν ἀπέναντι τῶν ἐγκλημάτων τῶν αἰωνίων ἡμῶν ἐχθρῶν—τῶν Ἑλλήνων. Καθῆκον ἱερὸν ἐπιβάλλεται εἰς ὅλους τοὺς φιλοπάτριδας νὰ τείνωσιν, εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην περίστασιν, φιλικὴν χεῖρα πρὸς ἀδελφικὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ πάλῃ, ἥτις εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἔχει ἀνάγκην διαρκοῦς καὶ ἀνεξαντλήτου ἐνεργείας καὶ γενικῆς ὑποστηρίξεως, ἵνα δυνηθῇ νὰ στεφθῇ διὰ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας καὶ νίκης κατὰ τῶν κατηραμένων ἐχθρῶν.

«Μετὰ τὸ προσενεχθὲν κτύπημα διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν Σχολῶν καὶ Ἐκκλησιῶν (ἡμετέρων ἐκ πάππων καὶ προγόνων κτημάτων), διὰ νὰ φθάσῃ αὐτὸ εἰς τὸν ἀρχικὸν σκοπόν του, ὡς καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ ἱκανὸν τὸν μυσαρὸν Ἕλληνα νὰ αἰσθανθῇ, ὅτι ζῇ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ὅτι πρέπει νὰ ὑποτάσσηται εἰς τοὺς νόμους καὶ νὰ σέβηται τὸν λαόν, ὅστις παρέσχεν εἰς αὐτὸν φιλοξενίαν, ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει Ἐθνικοῦ Συλλόγου, ὁ «Βούλγαρος Φιλογενής», κηρύττει καὶ προσκαλεῖ καὶ σᾶς νὰ κηρύξητε ἀπὸ τῆς σήμερον πόλεμον, ἀποκλεισμὸν **κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ.**

1ον) Μὴ καλεῖτε Ἕλληνα ἰατρὸν παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς σας καὶ μὴ μεταχειρίζεσθε φάρμακα ἀπὸ ἑλληνικὸν φαρμακεῖον.

2ον) Μὴν ἀποτείνεσθε δι' ὑπεράσπισιν πρὸς δικηγόρον Ἕλληνα.

3ον) Προφυλάττεσθε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας παραγγελιοδόχους, ἀντιπροσώπους ἐργοστασίων, ἐμπορικῶν καταστημάτων, ἑταιρειῶν κτλ.

4ον) Ἀποφεύγετε πᾶσαν ἀγορὰν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους καὶ τεχνίτας.

5ον) Μὴν ἐμπορεύεσθε μὲ Ἕλληνας, πωλοῦντας χονδρικῶς.

6ον) Μὴν ἀγοράζετε τοὺς βρωμεροὺς ἰχθῦς, τὰς σεσηπυίας ἐλαίας, τὰ λεμόνια καὶ πᾶν ὅ τι πωλεῖ Ἕλλην.

7ον) Μὴν ἀγοράζετε μεταξόσπορον ἀπὸ Ἕλληνας καὶ μὴ πωλεῖτε εἰς αὐτοὺς τοὺς μεταξοσκώληκάς σας.

8ον) Μὴν ἀγοράζετε τοὺς νησιωτικοὺς οἴνους, τὸν παραποιημένον οἶνον, τὸ νοθευμένον ὄξος καὶ οἰνόπνευμα, ὅταν παρασκευάζηται ἀπὸ Ἕλληνα.

9ον) Μὴ πωλῆτε ροδέλαιον εἰς Ἕλληνα διὰ νὰ τὸ νοθεύσῃ καὶ σᾶς ἐκθέσῃ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς.

10ον) Μὴ πωλῆτε τὰς τροφάς σας εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους των, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἀπατῶσιν εἰς τὴν μέτρησιν καὶ τὸν λογαριασμόν.

11ον) Μὴ δέχεσθε εἰς τὰ ἐργοστάσιά σας, τὰ ἐργαστήρια, τὰ καταστήματα καὶ τοὺς οἴκους σας ἐργάτας καὶ ὑπηρέτας Ἕλληνας κατὰ τὴν ἐθνικότητα. Τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος εἶνε μόνον διαφθορὰ καὶ προδοσία.

«*Βούλγαροι φιλογενεῖς*,

«Ἀκόμη ἀπὸ τῆς σήμερον ἐγκαταλείψατε ὅλα τὰ ξενοδοχεῖα, οἰνοπωλεῖα καὶ καφενεῖα, τῶν ὁποίων οἱ ἰδιοκτῆται καὶ οἱ καταστηματάρχαι εἶνε Ἕλληνες.

«*Βούλγαροι*,

«Τὸν οὕτω κηρυχθέντα πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡμεῖς πρέπει νὰ διεξαγάγωμεν μέχρι τέλους, ἐπαξίως τῶν προγόνων μας, πρὸς τιμὴν τῆς μητρὸς Βουλγαρίας.

«Ὁ ἀγὼν οὗτος θὰ εἶνε ἡ μοναδικὴ ἱκανοποίησις τῶν πολυπαθῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, οἵτινες ἀμειλίκτως φονεύονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἀντάρτας, ὑποστηριζομένους καὶ διατηρουμένους διὰ χρυσίου κερδηθέντος ἐν Βουλγαρίᾳ.

«*Ὦ Βούλγαροι*,

«Συναντῶν τὸν Ἕλληνα, σκέφθητι ὅτι εἶσαι ἀπόγονος τοῦ Κρούμμου, τοῦ Ἀσσέν, τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ Σαμουήλ. Μηδέποτε λησμόνει, ὅτι ἀπέναντί σου ἵστανται οἱ νόθοι ἀπόγονοι Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

«*Ἀδελφοί*,

«Ὑποστηρίξατε παντοιοτρόπως τὸν ἀποκλεισμὸν παντὸς ἑλληνικοῦ καὶ στερεώσατε τὸν ἀγῶνα κατὰ ἐκθηλυνθέντων καὶ ἐκφύλων Φαναριωτῶν.

«Μόνον οὕτω θ' ἀποδείξωμεν, ὅτι καὶ εἰς ἡμᾶς ὑπάρχει ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια καὶ φιλοτιμία.

(Τὸ προεδρεῖον τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει Ἐθνικοῦ Συλλόγου, «Βούλγαρος Φιλογενής.»)

Συγχρόνως ἐν Φιλιππουπόλει ἐτοιχοκολλήθησαν πανταχοῦ τῆς πόλεως αἱ ἑξῆς προκηρύξεις:

«Ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς νὰ ὁμιλῆται ἡ φαναριωτικὴ γλῶσσα εἰς τὸν κῆπον, εἰς τὸ ἑστιατόριον, εἰς τὸ καφενεῖον, ἢ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ.» Διαταγὴ τοῦ Λαοῦ.

«Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι, Ἰσραηλῖται καὶ λοιποί! Ὑποστηρίξατε τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀποκλεισμὸν καὶ ἐπαγρυπνεῖτε ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ. Συμμορφώθητε πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀπαθεῖς τιμωροῦνται ἀνηλεῶς καὶ καταδιώκονται.»

Διαταγὴ τοῦ λαοῦ ἀριθ. 4.

«Ἀπόφασις τοῦ κομιτάτου Ροδολζούμπετς. Ἔκκλησις πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀδελφούς. Μετὰ τὴν τιμωρίαν καὶ ἀφαίρεσιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολείων καθῆκον ἡμῶν εἶνε νὰ ἀποκλείσωμεν πᾶν ὅ τι ἑλληνικόν». Ἕπονται 11 ἄρθρα, ἐν οἷς ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς Βουλγάρους πᾶσα πρὸς τοὺς Ἕλληνας σχέσις.

Ἡ ἔκκλησις περατοῦται ὡς ἑξῆς: *«Πατριῶται τῆς Βουλγαρίας σκεφθῆτε, ὅτι ὑμεῖς ὡς ἀπόγονοι τοῦ Τσάρου Κρούμμου ἔχετε ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀπογόνους Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.»*

Καὶ ἐν Φιλιππουπόλει κατὰ τὸ Συλλαλητήριον τῆς 6ης (19ης) Αὐγούστου ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῶν συναθροισθέντων Βουλγάρων τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα:

«Σήμερον, 19 Αὐγούστου 1906, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, συνελθόντες ἐν Φιλιππουπόλει εἰς πανεθνικὸν συλλαλητήριον, δηλοῦσι:

«1. Ἡ πολιτική, ἣν μετέρχονται ἡ Ἑλλάς, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Τουρκία, τείνει εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ.

«2. Ἡ ὑπομονή, ἡ ἀγόγγυστος καὶ φιλειρηνικὴ πρᾳότης, ἃς ἐπεδείξαντο μέχρι τοῦδε ὁ βουλγαρικὸς λαὸς καὶ ἡ κυβέρνησίς του, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀναγκαῖαι εἰς τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν οἱουδήποτε λαοῦ, καὶ ἰδίᾳ τῶν λαῶν τοῦ Αἵμου, καθίστανται ἐγκληματικαὶ κακίαι ἀπέναντι τῆς προμνημονευθείσης πολιτικῆς, ἀφοῦ μάλιστα δι' αὐτῶν δὲν κατορθοῦται ἡ ἐπίτευξις τῆς εἰρήνης ἐκείνης, ἥτις εἶνε ποθητὴ καὶ ἀπαραιτήτως ἀναγκαία ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

«3. Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, εἰς ἣν ὁ βουλγαρικὸς λαὸς ἐναπέθετε τοσαύτας ἐλπίδας, οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ θέσῃ χαλινὸν εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν βάρβαρον πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ ἐχειροτέρευσε διὰ τῶν μυστεγείων μεταρρυθμίσεων καὶ ἄλλων αὐτῆς ἔργων τὴν θέσιν τῶν βουλγαρικῶν στοιχείων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, γεννήσασα ἐλπίδας, αἵτινες παρεκίνησαν τοὺς Βουλγάρους νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ ν' ἀποστῶσι τῆς ἀμύνης.

«4. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις πέμπει στίφη δολοφόνων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τυγχάνει οὐ μόνον ἀνοχῆς, ἀλλὰ καὶ ὑποστηρίξεως παρὰ τῆς Τουρκίας.

«5. Συνεπείᾳ πάντων τούτων ὁ βουλγαρικὸς λαὸς καὶ ἡ Κυβέρνησίς του ὀφείλουσι κατ' ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πολιτικὴν τῆς εἰρήνης, ἵνα μὴ θεῶνται μετ' ἐσταυρωμένων τῶν χειρῶν πῶς ἡ πεπολιτισμένη Εὐρώπη καὶ ἡ ἄσπλαγχνος αὐτῆς διπλωματία μένουσιν ἥσυχοι καὶ ἀπαθεῖς θεαταὶ τῆς ἐκμηδενίσεως φυλῆς

ἀόπλου, ἐνόχου μόνον καὶ μόνον, διότι δὲν θέλει ἢ νὰ εἶνε βουλγαρικὴ καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ καταστῇ γέφυρα ἄγουσα εἰς τὴν Μεσόγειον.

«Διὰ ταῦτα ὁμοφώνως οἱ συνελθόντες ψηφίζουσι τὴν ἑπομένην ἀπόφασιν:

«1. Προσκαλοῦμεν τὴν Κυβέρνησιν,

«α΄) νὰ ἀναλάβῃ ἐνεργῶς καὶ δραστηρίως τὸν ἀγῶνα δι' ὅλων τῶν μέσων καὶ νὰ κατορθώσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης·

«β΄) νὰ διαρρήξῃ τὰς διπλωματικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ λάβῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων πάντα τὰ μέτρα τῶν ἀντεκδικήσεων, τὰ ἐπιτρεπόμενα ὑπὸ τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, τουτέστιν ἀπελάσεις, ἀποκλεισμὸν τῶν ἑλληνικῶν ἐμπορευμάτων, κτλ.

«2) Βεβαιοῦμεν:

«α΄) ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις τῆς Μυρστέγης--καὶ ἐφαρμοζόμεναι ἔτι καθ' ὁλοκληρίαν καὶ εὐσυνειδήτως—δὲν κατορθοῦσιν ἄλλο εἰμὴ νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐκμηδένισιν καὶ καταστροφὴν τῶν Βουλγάρων, χωρὶς νὰ καθησυχάζωσι τὰ πνεύματα.

«β΄) ὅτι ὁ βουλγαρικὸς λαὸς ἐπεδείξατο ἄκραν ἀνοχὴν πρὸς πάσας τὰς ἐθνικότητας τῆς Βουλγαρίας. Λυπούμεθα δέ, ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀπανθρώπου πολιτικῆς αὐτῶν καὶ διὰ τῶν προσκλήσεων ἠνάγκασαν μερικὰ ἄτομα τοῦ ἡμετέρου λαοῦ νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἀνεκτικότητά των.

«3) Προσκαλοῦμεν τὸν λαὸν τῆς Βουλγαρίας νὰ ὑποστηρίξῃ ὑλικῶς μετὰ γενναιότητος τοὺς πιεζομένους ἀδελφούς, οἵτινες ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς αὐτοσυντηρήσεώς των καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ νὰ μὴ διακόψῃ τὸν ἐνεργὸν ἀγῶνα μέχρι τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης».

Κατὰ τὸ ἐν Σόφιᾳ Συλλαλητήριον τῆς 23ης Ἰουλίου ἐγένετο δεκτὸν τὸ κάτωθι ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου παρεκαλεῖτο ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις:

α΄. «Νὰ διακόψῃ τὰς ἐπισήμους αὐτῆς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀνακαλοῦσα τὸν ἐν Ἀθήναις πολιτικὸν Πράκτορα τῆς Βουλγαρίας, διότι ἐξ Ἀθηνῶν ἡ Κυβέρνησις ἀποστέλλει ἔνοπλα σώματα εἰς τὴν Μακεδονίαν.

β΄. «Νὰ κατάσχῃ πάντας τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ ἑλληνικοὺς ναούς, διότι οὗτοι ἐκτίσθησαν διὰ χρημάτων ἀποκτηθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ.

γ΄. «Νὰ λάβῃ μέτρα καταθλιπτικὰ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ Ἑλλήνων, ἀνάλογα πρὸς τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς Ρωμουνίας, ὅπως ἐξαναγκάσῃ αὐτοὺς καὶ ἀπέλθωσιν.»

Πρὸ τῶν αἱμοχαρῶν καὶ ἐπονειδίστων τούτων κηρυγμάτων, τῶν καταισχυνόντων τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ζῶμεν, ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ὑπεκρίνετο ἀγανάκτησιν καὶ ἐλάμβανεν ὅπως δήποτε μέτρα τινὰ πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι κατίσχυσαν τὰ θηριώδη ἔνστικτα τοῦ ὄχλου. Ἔπρεπε νὰ λάβῃ πλήρη ὑπόστασιν τὸ φοβερὸν κήρυγμα τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Καὶ ἤδη ἐξεδηλοῦτο τὸ πρῶτον κροῦσμα ἐν

Βάρνῃ, μεγάλῃ πόλει τῆς Βουλγαρίας, ἐν ᾗ ἤκμαζεν ἀκόμη πρὸ ὀλίγον ἐτῶν ὁ Ἑλληνισμός, ἀλλὰ διὰ τῆς μεθοδικῆς ἐνεργείας τῆς Νέας Βουλγαρίας ὑπέστη ἐπ' ἐσχάτων σημαντικὴν ἐλάττωσιν. Ἐπέστη ἤδη ὁ χρόνος τῆς ὁλοσχεροῦς καταστροφῆς αὐτοῦ. Ἀποβιώσαντος τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου, ἐξελέγετο ἄλλος, διάδοχος αὐτοῦ, κατὰ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος, ἐξωθούμενος ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν, ἐξεμάνη. Ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ ἀτμοπλοίου, τοῦ καταπλεύσαντος εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως, ἅπας ὁ συρφετὸς κατῆλθεν εἰς τὴν προκυμαίαν, ἀπειλῶν καταστροφάς, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ἀποτολμήσῃ ὁ Μητροπολίτης νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀτμοπλοίου. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ αἱματοχυσιῶν, δύο ἐκ τῶν προκρίτων τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος σπεύδουσι πρὸς τὸν Νομάρχην, ἀνακοινοῦντες τὰ τεκταινόμενα ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου. Οὗτος, ὑποκρινόμενος, ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ τηλεγραφήσωσιν εἰς τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν Θρησκευμάτων εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀλλ' οὐδεμία ἐδόθη ἀπόκρισις. Ἐν τούτοις ὁ ὄχλος ἐξηκολούθει μαινόμενος καὶ ἀπειλῶν νὰ διαμελίσῃ τὸν Ἕλληνα Ἱεράρχην, ἐν ᾗ περιπτώσει οὗτος ἤθελε τολμήσῃ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀτμοπλοίου. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ ἀρχιερεὺς ἠναγκάζετο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ πρωτευούσῃ διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας ἐξέφραζεν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην τὴν λύπην αὐτοῦ ὑποσχόμενος, ὅτι ἤθελεν ἐνεργήσῃ συντόνως παρὰ τῇ κυβερνήσει ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Μητροπολίτου. Ὡς μὴ ὤφειλε, τὸ Πατριαρχεῖον παρέσχε πίστιν εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Βουλγάρου πράκτορος. Οὕτως ὁ Μητροπολίτης ἐπέστρεφε μετά τινας ἡμέρας εἰς τὴν ἕδραν τῆς διοικήσεώς του. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου ὑποδοχὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε χείρων τῆς πρώτης. Ἠναγκάζετο καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐπὶ τῷ θριάμβῳ τούτῳ ἀγαλλόμενος ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος, οἱονεὶ πρὸς διαιώνισιν αὐτοῦ, εὑρὼν καθ' ὁδὸν ὄνον τινά, ἐνέδυσεν αὐτὸν ἀρχιερατικὰ ἄμφια, ἔθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦ ὀρθοδόξου ποιμενάρχου στέμμα καὶ περιῆγε τὸ ἀθῷον κτῆνος καθ' ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς τῆς τρομοκρατουμένης πόλεως συνοικίας. Ἐν τοιαύτῃ περιβολῇ τὸ ζῷον ἐφωτογραφήθη, ἡ δὲ φωτογραφία ἐγένετο ταχυδρομικὸν δελτάριον καὶ ἀπεστάλη εἰς τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ κόσμου. Τὸ γεγονὸς οὐ χρῄζει σχολίων.

Ἀντιγράφω τὰ ἑπόμενα ἐκ περιγραφῆς τῶν γεγονότων ὑπὸ μάρτυρος αὐτόπτου:

«Τὴν ἑσπέραν τῆς παρελθούσης Τρίτης ἄπειρος ὄχλος βουλγαρικός, ἐπανερχόμενος ἐκ συλλαλητηρίου καὶ ἐπιτιθέμενος κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ, διῆλθεν ἔμπροσθεν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας αἱ θύραι κατ' ἀτυχῆ σύμπτωσιν ἦσαν ἀνοικταί, καθότι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν οἱ ἱερεῖς, ἀνύποπτοι ἐπιστρέψαντες ἐκ κηδείας ὁμογενοῦς, ἐξεδύοντο τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἄμφια ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

«Ἡ μανία τοῦ πλήθους ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἐν μέσῳ ἐκκωφαντικῶν κραυγῶν, εὑρέθησαν ὅλοι ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας. Τί ἐγένετο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν δὲν περιγράφεται. Οὐδὲν ἀπέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του. Τὸ εὐαγγέλιον, τὸ δισκοπότηρον καὶ ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἱερὰ σκεύη ἐσχίσθησαν, ἐθραύσθησαν καὶ ἐποδοπατήθησαν. Οἱ ἱερεῖς ἐδάρησαν καὶ ἐξεβλήθησαν τοῦ ναοῦ. Ἄλλοι δὲ ἀνέλαβον τὴν προσαγωγὴν Βουλγάρων ἱερέων, τοὺς ὁποίους ὑπεχρέωσαν νὰ ἱερουργήσωσι βουλγαριστὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς καταχτήσεως τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐπὶ τέλους ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Μακεδονίας ἀπῆλθον ὠρυόμενοι:

— «Θάνατος εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς δολοφόνους τῶν Βουλγάρων τῆς «Μακεδονίας!»

«Κατόπιν τῶν βανδαλισμῶν τούτων αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μὴ δειχθῶσιν ἀποδοκιμάζουσαι τὰς ἀνηκούστους ταύτας ἐνεργείας τοῦ ὄχλου, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν, Τετάρτην, λίαν πρωΐ, ὁ νομάρχης καὶ ὁ δήμαρχος μετέβησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐσφράγισαν τὰς θύρας καὶ παρέδωσαν τὰς κλεῖδας αὐτῆς εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Βάρνης.»

Τὰ ἐν Βάρνῃ τελεσθέντα ἀνοσιουργήματα ἦσαν ὁ πρόλογος τῆς αἱματηρᾶς τραγῳδίας, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐξελιχθῇ πλήρης φρίκης καθ' ἅπασαν τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν. Καθῆκον ἔχω, καταγγέλλων τὰ ἀκατονόμαστα γεγονότα, νὰ δημοσιεύσω ἐνταῦθα ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν διαπραχθέντων κακουργημάτων, οὐχὶ διὰ νὰ συγκινήσω, οὐχὶ διὰ νὰ προκαλέσω συμπαθείας ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς χώρας, περιπλανωμένων ἀπό τινος χρόνου ἀνὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν πρὸς εὕρεσιν ἄρτου καὶ ἀσύλου, ἀλλὰ διὰ νὰ καταγγείλω τοὺς αἰτίους τῶν κακουργιῶν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἀφοῦ ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη δικαιολογεῖ ἢ καὶ συγχαίρει τοὺς κακουργήσαντας.

Μετὰ τὴν Βάρναν ἤρχετο ἡ σειρὰ τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς πρότερον πρωτευούσης τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἀντιγράφω τὰ ἑπόμενα περὶ τῶν γενομένων καταστροφῶν, ἀρυόμενος αὐτὰ ἐξ ἐπισήμων πληροφοριῶν.

Κατὰ τὰς ἐπισήμους καὶ ἀξιοπίστους πηγὰς αἱ λαβοῦσαι χώραν καταστροφαὶ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

«**15 Ἰουλίου.** — Προκηρύξεις, τοιχοκολληθεῖσαι ἐν Φιλιππουπόλει, καλοῦσι διὰ τὴν αὔριον τὸν λαὸν εἰς συλλαλητήριον ἀνθελληνικόν, ὅπως «διαδηλώσῃ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ ἀντιπάθειαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν του καὶ τὰ συγχαρητήριά του πρὸς τὸν λαὸν τῆς Βάρνης διὰ τὸ ὑψίστης φιλοπατρίας ἔργον αὐτοῦ.

«**16 Ἰουλίου.** — Ὁμὰς βουλγαρικὴ κατέλαβε τὴν πρωΐαν τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους· τὰ λειτουργικὰ βιβλία ἐπυρπολήθησαν· ἱερεὺς Βούλγαρος ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ καὶ ἐτέλεσεν ἀμέσως λειτουργίαν. Τὴν 10ην π.

μ. συλλαλητήριον ἐκ 2 μέχρι 3 χιλιάδων ἀτόμων, ὧν πολλοὶ ἔξωθεν ἐλθόντες. Τοῦ συλλαλητηρίου λήξαντος, ὁ ὄχλος καταλαμβάνει ἐξ ἐφόδου τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον, τοῦ ὁποίου τὸ ἐσωτερικὸν διηρπάγη καὶ κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ τὴν μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνης, ἥτις ἐσυλήθη καὶ διηρπάγη. Αἱ ἐκκλησίαι Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἁγίου Δημητρίου, Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ Ἁγίου Διονυσίου κατελήφθησαν ἐπίσης καὶ ἐσυλήθησαν ὑπὸ τοῦ ὄχλου. Ἐντελῶς ἐλεηλατήθησαν ἡ Σχολὴ Μαρασλῆ (Γυμνάσιον καὶ σχολεῖον στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἀρρένων), τὸ Σχολεῖον θηλέων, τὸ τμῆμα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τοῦ παρθεναγωγείου — ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ οἰκονομικὰ συσσίτια διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς καὶ ὁ Μουσικὸς Σύλλογος «Ὀρφεύς» — τὰ νηπιαγωγεῖα τῆς Ἁγίας Μαρίνης καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὸ Οἰκοτροφεῖον ἀρρένων καὶ τὸ τῶν θηλέων. Ἐν τῇ λεηλασίᾳ τῶν σχολείων δὲν ἐφείσθησαν οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐπίπλων καὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἐπιστατῶν καὶ ὑπηρετῶν. Κατεστράφησαν ἐπίσης καὶ ἐλεηλατήθησαν: ἡ ἑλληνικὴ Λέσχη, τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων «Ὁμονοίας» καὶ 48 ἑλληνικὰ ἰδιωτικὰ καταστήματα, ὧν 7 παντοπωλεῖα, 5 οἰναποθῆκαι, 2 καφενεῖα, 9 ἀρτοπωλεῖα, 3 ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, 2 ὡρολογοποιεῖα, 3 ἀλευροπωλεῖα, 3 ἑστιατόρια, 2 καπνεργοστάσια, 1 ὀδοντοϊατρεῖον, 1 καπνοπωλεῖον, 1 τυπογραφεῖον, 1 ἐπιπλοπωλεῖον, 1 φαρμακεῖον, 1 ἐδωδιμοπωλεῖον, 1 συμβολαιογραφεῖον, 1 ἑστιατόριον τῆς ἑλληνικῆς Λέσχης, 1 ἐλαιουργεῖον σησάμου καὶ 2 οἰκίαι.

«Ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ Μητροπολίτου, τὴν ὁποίαν λεηλατοῦσι ταύτην τὴν στιγμήν, ὁμὰς ἀτόμων, ὡπλισμένων διὰ ροπάλων, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κομιτατζῆ Ἀρναουτὼφ καὶ ἑνὸς δημοτικοῦ ὑπαλλήλου, εἰσώρμησεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Μητροπολίτου, ἐφόνευσε τὸν κλητῆρα Νικόλαον Μαρουδῆν καὶ ἐρρίφθη κτηνωδῶς κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ἐπιτρόπου Φωτίου, τὸν ὁποῖον ἐλήστευσαν καὶ ἐμωλώπισαν· ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν πνίξωσι καὶ ἔχυσαν ἐπ' αὐτοῦ χλωροφόρμιον· ὅταν δὲ ἀπώλεσε τὰς αἰσθήσεις του, ἐπεχείρησαν νὰ τὸν ρίψωσιν ἀπὸ τὸ παράθυρον· ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας, κατωρθώθη νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν «Sœurs d'Agram» (ὅπου ἀκόμη νοσηλεύεται σήμερον). Ὁ ὄχλος ἔθραυσε τὰς θύρας τοῦ γηραιοῦ δικηγόρου Μαλιάδου καὶ εἰσώρμησεν εἰς αὐτήν· ὁ Μαλιάδης ἐπυροβόλησε κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων ὅπως ἀμυνθῇ, φεύγων δὲ συνελήφθη καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τὰ ὄμματα τεσσάρων ἀστυφυλάκων.

«Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἐκκλησιῶν, τῶν δημευθεισῶν παρὰ τῶν Βουλγάρων, δόντων εἰς αὐτὰς νέα ὀνόματα, τὸ Κομιτᾶτον ἐδήλωσεν, ὅτι συναινεῖ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας αἱ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τῆς προτάσεως μὴ γεομένης ἀποδεκτῆς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἥτις εἶνε ἰδιωτικὸν παρεκκλήσιον, ἀνῆκον εἰς Ἕλληνας ὑπηκόους, ἀπεδόθη αὕτη.

«**17 Ἰουλίου.**—Ἤρξαντο ἐν Φιλιππουπόλει νὰ ἐξαναγκάζωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ καταβάλωσι μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας καὶ νὰ ἐξασκῶσι παντὸς εἴδους πιέσεις κατ' αὐτῶν, ὅπως ὑπογράψωσι δηλώσεις προσχωρήσεως εἰς τὴν Ἐξαρχίαν. Ἐν ταῖς δημευθείσαις ἑλληνικαῖς ἐκκλησίαις τῆς Φιλιππουπόλεως ἐγκατέστησαν διαχειριστικὰ συμβούλια, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τὰ ἀκίνητα κτήματα τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος (ἢ τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν), συνιστάμενα εἰς κατοικίας, καταστήματα, ἀποθήκας κτλ., μεμισθωμένα εἰς 52 μισθωτὰς ἀντὶ ἐτησίου μισθώματος 8220 φράγκων. Οἱ Βούλγαροι οὗτοι διαχειρισταὶ ἐπέβαλον εἰς τοὺς μισθωτὰς νὰ συνάψωσι νέα μισθωτήρια συμβόλαια καὶ νὰ καταβάλωσιν εἰς αὐτοὺς νέα μισθώματα.

«**20 Ἰουλίου.**—Συλλαλητήριον ἐν Τατὰρ-Παζαρτζίκ. Ἡ ἐκκλησία τῆς Μεταμορφώσεως ἐδημεύθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἔδωκαν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Ἐδημεύθησαν ἐπίσης τὸ ἀρρεναγωγεῖον καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον, τὰ ὁποῖα φέρουσιν ἐπὶ πλακὸς ἐκ μαρμάρου τὴν ἑξῆς περιγραφήν: «Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἱδρύθη χορηγίᾳ τοῦ φιλέλληνος λόρδου J. Long καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Τατὰρ-Παζαρτζὶκ τῷ 1877». Συλλαλητήριον ἐν Περιστερᾷ. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας καὶ τὸ σχολεῖον στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐδημεύθησαν, τὸ δὲ δεύτερον καὶ ἐλεηλατήθη.

«Ἐδημεύθησαν τὰ μοναστήρια τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων παρὰ τὴν Κούκλαιναν καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τὴν Βελαστίτσαν. Τὰ δύο ταῦτα μοναστήρια, καθὼς καὶ τὸ τῶν Βοδενῶν, κέκτηνται πολλὰ στρέμματα ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων, δάση καὶ κτήνη.

«Ἐν Φιλιππουπόλει (τὸ γεγονὸς ἠκούσαμεν παρὰ τοῦ ἰδίου Νομάρχου) ὁ Ἐπίτροπος τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου ζητεῖ παρὰ τοῦ Εἰσαγγελέως νὰ τῷ παραδώσῃ τὸ Εὐαγγέλιον (μεγίστης ἀξίας) τῆς ἑλληνικῆς δημευθείσης μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τὰ ἀντικείμενα τὰ διασωθέντα ἐκ τῆς λεηλασίας τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου σεβασμιωτάτου Φωτίου καὶ τὴν βιβλιοθήκην τούτου. Ὁ Εἰσαγγελεὺς καὶ ὁ Φρούραρχος στρατηγὸς Ἰβάνωφ (ἀφοῦ ἔλαβεν ὁ τελευταῖος ὁδηγίας παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν) ἔδωκαν διαταγὴν νὰ παραδοθῶσι τὰ ἀντικείμενα ταῦτα πρὸς τὸν μητροπολιτικὸν Ἐπίτροπον.

«Τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον, τὸ ὁποῖον ἐφρουρεῖτο ὑπὸ ἐνόπλου δυνάμεως, παρεδόθη εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν.

«**22 Ἰουλίου.** — Ὁ Νομάρχης Φιλιππουπόλεως μετέβη εἰς Στενήμαχον καὶ ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὴν νύκτα τὸν Ἕλληνα ἰατρὸν Δοξιάδην καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ μεσολαβήσῃ, ὅπως ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος παραδοθῇ εἰς τὸ Κομιτᾶτον, πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων ταραχῶν. Ὁ Νομάρχης κατώρθωσε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ νεωκόρου τὰς κλεῖδας τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐγκατέστησεν ἐν ταύτῃ φρουρὰν ἐκ δέκα στρατιωτῶν.»

Ὑπάρχει καὶ συνέχεια. Ἐν Στενημάχῳ, παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν, κατοικουμένῃ ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, οἱ Βούλγαροι κατέλαβον μίαν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἡσύχως καὶ ἀθορύβως, ἄνευ φανατικῶν κραυγῶν καὶ διαδηλώσεων. Βουλγαρικὸς στρατὸς ὑπῆρχεν ἀρκετὸς ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' οὐδ' ἐσκέφθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἁρπαγήν.

Ἐπίσης κατέστρεψαν ἐκ θεμελίων τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τοῦ Τσιπροχωρίου καὶ κατέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὸ ἐν αὐτῇ Νηπιαγωγεῖον, ἀκολούθως δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν παραθύρων, χαρτῶν, βιβλίων κτλ. βοηθοῦντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ στρατοῦ.

Τὸ ἱππικόν, ὅταν εἶδε τὴν δειλίαν τῶν Βουλγάρων, ὥρμησε κατὰ τῶν ἀόπλων Ἑλλήνων μὲ τὰ ξίφη καὶ διεσκόρπισεν αὐτοὺς ἀνὰ τὰς ὁδούς. Εἶτα τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πεζικὸν ἐσχημάτισαν τετράγωνον καὶ ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ τοὺς κομιτατζῆδες κατέστρεψαν μετ' αὐτῶν καφενεῖα καὶ καταστήματα διὰ τῶν τουφεκίων· οἱ Ἕλληνες, ὑπερασπίζοντες τὰς περιουσίας καὶ ἑστίας αὐτῶν, ἠθέλησαν ν' ἀμυνθῶσιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ στρατὸς ἐπεμβαίνει καὶ εὐκολύνει τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐντὸς τῆς ὁποίας διεπράχθησαν ἀνήκουστα ὄργια, μετὰ τῆς αὐτῆς δὲ ὁρμῆς προχωροῦντες κατέλαβον τὸ ἡμιγυμνάσιον, τὴν βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησαν καὶ παρέδωσαν εἰς τὸ πῦρ, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα σχολεῖα, ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, καὶ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας ὀκτὼ ἐν ὅλῳ.

Μετὰ τοῦτο ὁ ὄχλος προέβη εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ λεηλασίαν τῶν καταστημάτων καὶ οἰκιῶν, προξενήσας ζημίας ἄνω τοῦ ἑκατομμυρίου.

Ἀλλ' ἡ χειρίστη πασῶν τῶν καταστροφῶν ἐγένετο ἐν Ἀγχιάλῳ. Θέλω ἐπικαλεσθῇ καὶ πάλιν τὴν μαρτυρίαν αὐτόπτου προσώπου, ὡς καὶ τὰς ἐπιβεβαιώσεις ἐπισήμων βουλγαρικῶν ὀργάνων τοῦ τύπου. Τὰ κατὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

«Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἁρπαγῆς τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολῶν τοῦ Πύργου, ὡς καὶ τῆς διαρπαγῆς καταστημάτων, συνῆλθον ἐν τῇ Μητροπόλει Ἀγχιάλου οἱ πρόκριτοι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιερέως καὶ συνεσκέφθησαν περὶ τοῦ πρακτέου ἐν περιπτώσει ἀποπείρας ὁμοίων πραξικοπημάτων. Ἀπεφάσισαν δὲ ἵνα ἀμυνθῶσιν *ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου.*

«Περὶ τούτου ἐγνωστοποίησαν ἐπισήμως καὶ τὴν Κυβέρνησιν, παρ' ἧς ἐπανειλημμένας καὶ ἐγγράφους ἔλαβον διαβεβαιώσεις, ὅτι οὐδὲν τὸ ἔκτροπον θὰ συμβῇ.

«Τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν (30 Ἰουλίου), διὰ συνθηματικοῦ τηλεγραφήματος ἐγνωστοποιήθη τοῖς ἐν Ἀγχιάλῳ, ὅτι τὴν 11ην τῆς νυκτὸς θὰ ἀνεχώρουν ἐκ Πύργου περὶ τὰ 150 μέλη τοῦ Κομιτάτου, ἅτινα θὰ ἔφθανον εἰς Ἀγχίαλον περὶ τὰ ἐξημερώματα. Περὶ τὸ μεσονύκτιον λοιπὸν συνῆλθον ἐν τῇ Μητροπόλει ἱκανοὶ τῶν πολιτῶν καὶ ἀπεφάσισαν ὅπως, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως καὶ ἐνοχοποιήσεως, μὴ ἐμποδίσωσιν αὐτοῖς τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν, τη-

ρήσωσι δὲ καθαρῶς ἀμυντικὴν θέσιν ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας, τῶν σχολῶν καὶ τῆς Μητροπόλεως. Περὶ τὴν 4ην μετὰ μεσονύκτιον ἠγγέλθη ἡ ἄφιξις τῶν κακοποιῶν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως, ἀμέσως δὲ οἱ κώδωνες τῆς ἐκκλησίας ἤρξαντο κρουόμενοι καὶ ὁ λαὸς κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ παρετάχθη πρὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἔφερον οἱ πλεῖστοι ξύλα, σίδηρα καὶ ρόπαλα, ὀλίγοι δὲ εἶχον περίστροφα, καὶ τοῦτο διότι οὐδέποτε ἐφαντάζοντο, ὅτι οἱ κακοποιοί, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἤρχοντο ὡπλισμένοι διὰ μακρῶν ὅπλων, ὡς ἐν ἐκστρατείᾳ. Μετ' ὀλίγον οἱ Βούλγαροι ἀνεφάνησαν ἐκ τῆς ἑτέρας γωνίας τῆς ἀγορᾶς, διευθυνόμενοι πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Ἰδόντες δέ, ὅτι πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἦτο συνηθροισμένος λαὸς ἱκανός, ἤρξαντο πυροβολοῦντες δι' ἐνσφαίρων πυρῶν, ἀλλ' εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὰ παράθυρα τῆς ἐκκλησίας, πρὸς ἐκφοβισμὸν πάντως τοῦ λαοῦ. Οἱ δι' ὅπλων μακρῶν ὡπλισμένοι καὶ πυροβολοῦντες ἦσαν περὶ τοὺς πεντήκοντα· οἱ δὲ λοιποί, κατὰ τὸ σύνηθες, ἦσαν ὡπλισμένοι διὰ ροπάλων καὶ περιστρόφων. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδεὶς ἐκινήθη ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἱσταμένων, προέβησαν καὶ ἦλθον σχεδὸν εἰς ἐπαφήν, ὅτε πυροβολήσαντες κατὰ τῶν ἔμπροσθεν ἱσταμένων πολιτῶν ἐφόνευσαν δύο καὶ ἐτραυμάτισαν ἄλλους δύο, ὧν ὁ εἷς ἀπέθανε τῇ ἐπαύριον. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν φόνων τούτων ὥρμησαν οἱ κάτοικοι κατὰ τῶν φονέων διὰ τῶν ροπάλων αὐτῶν καὶ ἐφόνευσαν πέντε ἐξ αὐτῶν· οἱ κακοποιοί, μὴ περιμένοντες, φαίνεται, τοιαύτην ἐπίμονον ἀντίστασιν καὶ μὴ ἔχοντες διαταγὰς νὰ προβῶσιν εἰς σφαγάς, ὠπισθοχώρησαν καὶ εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ εἰς τὴν ἀπέναντι ἄκραν τῆς ὁδοῦ (εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου βημάτων) κειμένου τουρκικοῦ τεμένους, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ λαός, ἰδών, ὅτι οἱ ἐπιδρομεῖς ἦσαν ὡπλισμένοι δι' ὅπλων μακρῶν (παλαιῶν στρατιωτικῶν) καὶ ὅτι ἡ ἄμυνα διὰ ράβδων καὶ ροπάλων δὲν ἦτο δυνατή, ἐπρομηθεύθησαν δέκα τέσσαρα ὅπλα μακρά, ὅσα εὑρέθησαν ἐν τῇ πόλει, διὰ τῶν ὅπλων δὲ τούτων ὁπλισθέντες γενναῖοί τινες νέοι, ἔστησαν ὄπισθεν τοῦ τοίχου τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ, περιμένοντες τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἐνῷ ὁ λαὸς διετάχθη νὰ προφυλαχθῇ εἰς τὰς πέριξ οἰκίας καὶ νὰ μὴ ἐκτίθηται.

«Οἱ ἐπιδρομεῖς, ἰδόντες ἐκ τοῦ μιναρὲ τοῦ τζαμίου, ὅτι ὁ πρὸ τοῦ ναοῦ λαὸς διεσκορπίσθη καὶ ὑπολαβόντες, ὅτι ἐγκατέλιπε τὸν ναόν, προέβησαν εἰς δευτέραν ἐπίθεσιν, εὑρεθέντες δὲ ἀπροσδοκήτως πρὸ τοῦ πυρὸς τῶν μαρτινίων ὅπλων, ὑπεχώρησαν ἐσπευσμένως εἰς τὸ τζαμίον, ἀφέντες ἐν τῇ ὁδῷ οὐκ ὀλίγους νεκρούς. Ἀμέσως τὸ τηλεγραφεῖον ἐπληροφόρησε τὸν ἐν Πύργῳ πρόεδρον τοῦ κομιτάτου περὶ τῆς ἐπικινδύνου θέσεως τῶν εἰς Ἀγχίαλον ἀποσταλέντων, ἤρχισαν δὲ ἐκεῖ οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν νὰ καλῶσι τοὺς Βουλγάρους τοῦ Πύργου νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Ἀγχιάλῳ κινδυνευόντων ἀδελφῶν. Ἠνοίχθη διὰ τῆς βίας ὁπλοπωλεῖον ἑνὸς Ἕλληνος καὶ ἑκουσίως ἕτερον ἑνὸς Βουλγάρου ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἐπάρχου, οὐχὶ μακρὰν ἱσταμένου, ἐφορτώθησαν περὶ τὰ 700 ὅπλα καὶ ἄφθονα πολεμεφόδια, δι' ἁμαξῶν δὲ καὶ διὰ τῆς ἀτμα-

κάτου τοῦ λιμενάρχου μετὰ πλήθους ὄχλου ἀπεστάλησαν εἰς Ἀγχίαλον. Πρὶν ἢ φθάση ἡ ἐπικουρία αὕτη, τινὲς ἐκ τῶν ἐπιδρομέων, πυροβολοῦντες ἀδιακόπως ἐκ τοῦ μιναρὲ καὶ τῶν παραθύρων τοῦ τζαμίου καὶ τῶν γωνιῶν τῆς ὁδοῦ, ἔθεσαν ἤδη τὸ πῦρ (περὶ τὴν 10ην τῆς πρωΐας) εἰς τὴν πλησίον συνοικίαν. Τὰ πράγματα ἔμειναν οὕτω μέχρι μεσημβρίας, τῶν μὲν Ἑλλήνων ἀμυνομένων ἐκ τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ, τῶν δὲ ἐπιδρομέων πυροβολούντων ἐνσφαίρως ἐκ τοῦ μιναρὲ καὶ τοῦ τζαμίου, ἐνῷ ἡ πυρκαϊὰ προέβαινεν, οὐδενὸς τολμῶντος νὰ ἐξέλθη εἰς κατάσβεσιν αὐτῆς, διότι ἀμέσως ἐπυροβολεῖτο ἄνωθεν καὶ πέριξ. Ἀφιχθείσης ὅμως περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ὡς ἄνω ἐπικουρίας, ἡ σκηνὴ ἔλαβεν ἤδη ἀγρίαν ὄψιν, διότι οἱ ἀφιχθέντες πολυάριθμοι Βούλγαροι (περὶ τοὺς 1200) εἰσώρμησαν διὰ πλαγίων ἄλλων ὁδῶν καὶ ἀγρίως πυροβολοῦντες κατὰ παντὸς ἐμφανιζομένου ἔθετον εἰς πᾶσαν γωνίαν πῦρ. Ἡ καταστροφὴ ἦτο ἤδη τελεία. Οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των μέχρι τῆς 4ης μ. μ., ὅτε καέντων ὅλων τῶν πέριξ ὑπεχώρησαν, χωρὶς εὐτυχῶς νὰ πέση οὐδείς. Ἐν τῷ ναῷ ὑπῆρχον ἄλλοι ὀκτὼ ὡπλισμένοι διὰ περιστρόφων, ὧν ἀγνοεῖται ἡ τύχη, τῶν πέριξ πολιτῶν τοῦτο μόνον γινωσκόντων, ὅτι περὶ τὰς 4 1)2 μ. μ., ἀνετινάχθη ὁ θόλος τοῦ ναοῦ διὰ δυναμίτιδος ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων· οὐχ ἧττον φαίνεται, ὅτι καὶ οὗτοι ἐγκαίρως ἀπεσύρθησαν. Ἡ συμπλοκὴ ἐξηκολούθει ἔτι ἀραιῶς ἐν ταῖς συνοικίαις, ἐν αἷς τοὺς εἰσορμῶντας ἀνέμενον πελέκεις. Ἐν τούτοις, ὡς πρὸς τὸ γενικόν, μετὰ τὴν 3ην μ.μ., ὁπότε πλέον τὰ πάντα ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός, οἱ Ἕλληνες ἔφυγον εἰς τὴν παραλίαν καὶ ὅπου ἠδύνατο ἕκαστος νὰ σωθῇ. Μόνον δὲ μανιωδῶς ἐφέροντο ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐπιδρομεῖς ἀτάκτως πυροβολοῦντες κατὰ παντός.

»Ὁ ἀρχιερεὺς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔμενεν ἐν τῇ Μητροπόλει, ἣν ἐφρούρουν δύο νέοι ὡπλισμένοι διὰ μαρτινίων. Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πρώτης πυρκαϊᾶς μετέβη εἰς τὸ διοικητήριον καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ ἐπάρχου, ἀλλ' οὗτος τῷ εἶπεν, ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ τῷ ἐγγυηθῇ ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ ἐκεῖ. Ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὅπου ἀκολούθως κατέφθασαν οἱ κακοποιοὶ καὶ συνήφθη ἀγὼν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ. Ὅτε ἐκ τῶν τεσσάρων νέων, οἵτινες ἐφύλαττον τὴν μητρόπολιν, ἐφονεύθη ὁ εἷς, ἐτέθη δὲ καὶ πῦρ, ὁ Μητροπολίτης μετ' αὐτῶν ἔφυγον δι' ὀπισθίας θύρας εἰς οἰκίαν τινά. Ἐκεῖ ἐνέδυσαν τὸν Μητροπολίτην ἐνδύματα πολιτικὰ καὶ ὡδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου τὸν ἔκρυψαν κάτωθεν δικτύων καὶ ἐφαπλωμάτων.

»Κατὰ προσέγγισιν ὑπολογίζονται αἱ ἀπώλειαι τῶν μὲν Ἑλλήνων εἰς 9 φονευθέντας ἐν τῇ πρὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Μητροπόλεως συμπλοκῇ καὶ εἰς 70 φονευθέντας, καὶ καέντας ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ταῖς ὁδοῖς, ὧν οἱ πλεῖστοι γυναῖκες, γραῖαι, παιδία καὶ γέροντες, τῶν δὲ Βουλγάρων εἰς 32 φονευθέντας καὶ τραυματίας. Ἐκ τῶν Βουλγάρων τινὲς ἐφονεύθησαν ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν συναδέλφων των, οἵτινες ἀδιακρίτως ἐπυροβόλουν κατὰ παντὸς ἐμφανιζομένου ἐν ταῖς ὁδοῖς.»

Ἐπυρπολήθησαν 1000 οἰκίαι καὶ 200 καταστήματα ἀξίας φρ.	8,400,000
Ἔπιπλα οἰκιῶν, ἐνδύματα κλπ.	3,500,000
500 καταγώγια οἰνοποιΐας μετ' ἐπίπλων, ἐργαλείων, κλπ.	2,500,000
Ἐμπορεύματα	1,000,000
Ζημίαι εἰς κοσμήματα καὶ χρηματικὰ ποσά	2,500,000
Πυρποληθεῖσα ἐκκλησία	300,000
2 Σχολαὶ μετὰ τῆς Μητροπόλεως	200,000
Οἰνοπνευματοποιεῖον Διαμαντοπούλου	150,000
Βιβλιοθήκη ἀρχιερέως καὶ ἔπιπλα Μητροπολεως	200,000
Πολύτιμα σκεύη Ἐκκλησίας, εἰκόνες, ἐνδυμασίαι ἀρχιερέως πολυτιμόταται, διάφορα κειμήλια, κτλ.	500,000
Ἤτοι ἐν ὅλῳ ζημίαι φρ.	19,255,000

Ἠδύνατό τις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ νομίσῃ, ὅτι αἱ περιγραφαὶ αὗται περὶ τῶν καταστροφῶν τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Ἀγχιάλου καὶ τῶν λοιπῶν τμημάτων τῆς χώρας, ἣν ἐνεπιστεύθη ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη εἰς τὴν Νέαν Βουλγαρίαν, προέρχονται ἐξ ἑλληνικῶν πηγῶν, ἄρα μὴ ἀξιοπίστων, ἅτε μεροληπτουσῶν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἀφοῦ μάλιστα ὄργανά τινα τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης, φιλίως διατελοῦντα πρὸς τὴν βουλγαρικὴν πολιτικήν, δὲν ἐδίστασαν καὶ νὰ ἐπιρρίψωσι τὴν εὐθύνην τῶν γενομένων εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀνυποστάτου τῶν ὑποθέσεων τούτων, θέλω ἐπικαλεσθῆ τὰς μαρτυρίας ἐγκρίτων Βουλγάρων, εἴτε ἐν τῇ Βουλῇ, εἴτε ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ καταγγειλάντων καὶ καταδικασάντων τὰς ἐλεεινὰς ταύτας παρεκτροπὰς τῶν συμπατριωτῶν των. Ἀφοῦ οἱ περὶ τὸν κ. Μπάουτσερ καὶ τὸ λεγόμενον *βαλκανικὸν* κομιτᾶτον δὲν ἐδίστασαν νὰ δικαιολογήσωσι τὰ ἀνοσιουργήματα ταῦτα, εὑρέθησαν εὐτυχῶς Βούλγαροι, στιγματίσαντες ἐκ φιλανθρωπίας καὶ εὐσυνειδησίας τὰ ἐγκλήματα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Ἀγχιάλου.

Ἐν τῇ βουλγαρικῇ Βουλῇ ὁ ἀντιπρόσωπος Πασάρεφ, συζητουμένη τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν Λόγον, εἶπε τὰ ἑπόμενα, κατακρίνων τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως ἐν τῷ μακεδονικῷ ζητήματι καὶ τὴν φαύλην αὐτῆς συμπεριφορὰν ἐν ταῖς κατὰ τῶν Ἑλλήνων κακουργίαις. Ἀναδημοσιεύω ταῦτα ἄνευ σχολίων. Ἐπικαλοῦμαι τὰ σχόλια τοῦ σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας καὶ τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ παντοίων βουλγαροφίλων:

» Συμβουλεύουσί τινες νὰ μεταχειρισθῶμεν ἀντίποινα κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν ἔγινεν. Ἴσως τὰ ἀντίποινα θεωροῦνται ὡς ἄκαιρα, διότι παραβλάπτουσιν ἄλλα βουλγαρικὰ συμφέροντα. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπικαιρότερα ἦσαν τὰ ἀντίποινα κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐθνικότητα Βουλγάρων ὑπηκόων;

» Ἐννοῶ ἡ Κυβέρνησις νὰ μὴ ἐμποδίζῃ τὰ συλλαλητήρια, ἀλλὰ νὰ ἐπιτρέπῃ τοὺς *βανδαλισμούς*, νομίζω ὅτι εἶνε ἔγκλημα ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργοῦ καὶ συμμετοχὴ

εἰς τὰ σκάνδαλα. Θὰ σᾶς φέρω παραδείγματα ἀπὸ τὴν Βάρναν. Ὅτε ἠμποδίσθη ἡ κάθοδος τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου Νεοφύτου εἰς τὴν πόλιν ταύτην, μερικοὶ ἐνέδυσαν ἕνα ὄνον μὲ ράσα καὶ τὸν περιέφερον εἰς τοὺς δρόμους.

»Καὶ ποῖοι νομίζετε ὅτι ἦσαν εἰς αὐτὴν τὴν πομπήν; Μεταξὺ τοῦ πλήθους εὑρίσκετο εἷς ἐνωμοτάρχης μὲ ἀρκετοὺς χωροφύλακας, προεπορεύετο δὲ ὁ ἴδιος ἀρχιαστυνόμος! Ὁ Νομάρχης τρεῖς ἡμέρας κατὰ σειρὰν ἐζήτει τηλεγραφικῶ ὁδηγίας ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐλάμβανεν ἀπάντησιν.

»Γνωρίζομεν ἐπίσης, ὅτι οἱ νομάρχαι Φιλιππουπόλεως καὶ Πύργου ἔφευγον ἀπὸ τὰς πόλεις των εἰς τὰ χωρία, διὰ νὰ μὴ εὑρεθῶσιν ἐκεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν σκανδάλων. Τοιαῦται αὐθαιρεσίαι τοῦ ὄχλου δὲν ἐπιτρέπονται ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ. Μὲ αὐτὰς τὸ γόητρον τῆς Βουλγαρίας, τὸ ὁποῖον ἐκερδίσαμεν εἰς 30 ἔτη, τὸ ἐχάσαμεν ἐντὸς 30 ὡρῶν. Παρόμοιοι βανδαλισμοὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνωσιν, ἰδίως ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐὰν ἡ ἀστυνομία δὲν ὑπεστήριζε τοὺς ταραξίας.

»Τίνος λόγου ἕνεκα πρότερον μὲν ἐγίνοντο αἱ ταραχαὶ καὶ ἡ διαρπαγὴ τῶν ἑλληνικῶν περιουσιῶν, ἐνῷ κατόπιν, ὅταν ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς περιοδείας του ὁ ὑπουργὸς Πετκώφ καὶ ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα, δὲν ἐπανελήφθησαν αὗται μέχρι τῆς σήμερον; Ἀπαντήσατε εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο! Διότι εἰς τὰς πρώτας μὲν ἡμέρας ἡ ἀρχὴ ἐπροστάτευε τοὺς ταραξίας καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς βανδαλισμούς, ἐνῷ κατόπιν ἐκηρύχθη κατ' αὐτῶν...

»Ἡ ἀρχὴ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ ξένης ἰδιοκτησίας καὶ δὲν εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις ὑπεκίνησε τὰς ταραχάς. Τί ἠμπορεῖ νὰ κερδίσῃ αὕτη ἐκ τοιούτων βανδαλισμῶν; Ποία ὠφέλεια προέκυψεν ἐξ αὐτῶν; Ὅτι ἐλάβομεν μερικὰς ἐκκλησίας;

»Ὄχι· τὰ γενόμενα ἐκηλίδωσαν τὴν βουλγαρικὴν πατρίδα, καθὼς καὶ τὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία, ἂν δὲν τὰ ὑπεκίνησε, δὲν κατώρθωσεν ὅμως οὔτε νὰ τὰ προλάβῃ».

Μετὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου κατήγγειλε τὰ κακουργήματα τοῦ ὄχλου καὶ τὴν ἔνοχον διαγωγὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ ὁ βουλγαρικὸς τύπος. Σοβαρὰ ἐφημερίς, ἡ «Βουλγαρία,» γράφει τὰ ἑπόμενα:

«Ἡ Κυβέρνησις μὲ ἐλαφρὰν συνείδησιν ἐπέτρεψε τὴν πλήρη καταστροφὴν ὁλοκλήρου βουλγαρικῆς πόλεως. Ἐντρεπόμεθα καὶ *ἐρυθριῶμεν, διότι εἴμεθα Βούλγαροι!* Οἱαιδήποτε καὶ ἂν εἶνε αἱ περιστάσεις, τὸ γεγονὸς τοῦτο *θὰ κηλιδώσῃ τὸ βουλγαρικὸν ὄνομα καὶ τὴν ἱστορίαν μας.* Ἡ παροῦσα Κυβέρνησις εἶνε ἡ μόνη ὑπεύθυνος τῆς θλιβερᾶς τύχης τῆς Ἀγχιάλου, διότι, κατὰ μοιραίαν ἀπόφασιν αὐτῆς, ἐξελέγη ἡ κωμόπολις ἐκείνη ὡς ἓν ἐκ τῶν σημείων, ἔνθα ἐπρόκειτο νὰ ἐκτυλιχθῇ ἡ παρασκευασθεῖσα τραγῳδία τῶν ἐρημώσεων.

«Τὸ σχέδιον ἐξετελέσθη οὕτως, ὥστε ὑπερέβη καὶ τὰς προσδοκίας τῶν ἡρωϊκῶν ὑποκινητῶν τοῦ δράματος, οἱ ὁποῖοι δὲν εὑρίσκοντο ἐν Ἀγχιάλῳ, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐν Σόφιᾳ, ἢ μᾶλλον ἐκεῖθεν τῶν συνόρων ἡμῶν, καὶ οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται σή-

μερον ὅλοι ἐνταῦθα, διότι εἶνε οἱ ἴδιοι οἱ κυβερνῆται...Βάρνα, Φιλιππούπολις, Πύργος, Στενήμαχος, Σόφια, Ρουχτσούκιον, Ἀγχίαλος, Ἀετόπολις, κτλ. ταῦτα εἶνε τὰ ὁρισθέντα σημεῖα διὰ τὴν καταστροφήν.

«Οἱ ἥρωες τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως, ἀφοῦ ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς μὲ τὴν πυρκαϊὰν τῆς Μακεδονίας (τὸ κίνημα τοῦ 1903), θὰ καταλήξωσιν ἐν μέσῳ φλογῶν, ἀναρχίας καὶ καταστροφῆς ἐν Βουλγαρίᾳ».

Η αὐτὴ ἐφημερὶς προσθέτει, ὅτι «ἡ πλήρης ἐλευθερία τῶν συναθροίσεων», τὴν ὁποίαν ὁ στρατηγὸς Πετρὼφ συνιστᾷ διὰ τῆς τελευταίας ἐγκυκλίου του εἰς τὰς ἀρχάς, ἐπιβαρύνει ἔτι μᾶλλον τὴν κυβερνητικὴν εὐθύνην. Τοῦτο θὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν ὄχλον εἰς νέας βιαιότητας ἐν τῷ μέλλοντι.»

Τὰ ἄρθρα ταῦτα ἔχουσι προφανῆ τὴν ἔμπνευσιν. Ἡ «Βουλγαρία» εἶνε τὸ ὄργανον τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ Δάνεφ, ὁ ὁποῖος ἐπανειλημμένως ἤδη διεμαρτυρήθη κατ' ἀνωφελῶν βιαιοτήτων καὶ ἐπικινδύνων ὑπερβολῶν τῶν συμπατριωτῶν του.

Ἑτέρα ἐφημερίς, ἡ «Ἡμερησία», ἐκδιδομένη ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ, μὴ διατελοῦσα ἐν τούτοις φιλίως πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ἐπιλαμβανομένη τῆς καταστροφῆς τῆς Ἀγχιάλου, δὲν διστάζει νὰ ὁμολογήσῃ τὰ ἑξῆς ὡς πρὸς τὴν ὑπέροχον ἐθνικὴν κατάστασιν τῶν ἐν Ἀγχιάλῳ Ἑλλήνων :

«Ἡ Ἀγχίαλος ἐκάη, γράφει ἡ βουλγαρικὴ ἐφημερίς. Ἡ παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Μαύρης θαλάσσης ἑλληνικὴ αὕτη φωλεὰ μετεβλήθη εἰς ἐρείπια, τὰ ὁποῖα καπνίζουσιν ἀκόμη. Ἐπὶ δεκατέσσαρας ὁλοκλήρους αἰῶνας ἡ πόλις αὕτη κειμένη ἐν βουλγαρικῇ (;) γῇ, ἐχρησίμευεν ὡς φρούριον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπροσπέλαστον, ἀπετέλει Ἀκρόπολιν ἀπόρθητον καὶ ἀπαραβίαστον τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδεώδους. Ἦτο κράτος ἐν κράτει, ὅπως εἶνε καὶ ἡ Στενήμαχος, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ Μεσημβρία καὶ ἡ Σωζούπολις. Ἑλληνικοὶ νόμοι, ἑλληνικὰ συμφέροντα, ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐβασίλευον».

Ἀλλὰ μετὰ μείζονος τόλμης καὶ εὐσυνειδησίας κατήγγειλε τὰ κακουργήματα ταῦτα καὶ τὴν ἀναντίρρητον συνενοχὴν τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως ἐφημερίς, ἐν Πύργῳ ἐκδιδομένη, μίαν ὥραν ἀπέχοντι τῆς Ἀγχιάλου, εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Εἶνε ἡ «Μπουργάζι Γκλὰζ» (Φωνὴ τοῦ Πύργου), ἧς τὸ ἄρθρον δέον νὰ ἀναγνωσθῇ, ὡς χαρακτηρίζον ἄριστα καὶ τὸν βουλγαρικὸν ὄχλον καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κυβέρνησιν.

»Οὐδεὶς ἐπεδοκίμασε τὰς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπιτραπείσας ὑπὸ τῆς ἐξουσίας βιαιοπραγίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀνθελληνικῶν συλλαλητηρίων. Εὐνόητον ἄρα εἶνε τίνος λόγου ἕνεκα ἐξετοξεύθησαν πικραὶ λέξεις κατὰ τῆς Βουλγαρίας διὰ τὰς βιαιοπραγίας ταύτας καὶ παρ' αὐτῶν τῶν φίλων ἡμῶν μάλιστα. Διὰ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Βουλγαρίας οὐδὲν λέγομεν· οὗτοι εὗρον ὑλικὸν ἐν ταῖς βιαιοπραγίαις δι' ἀδικαιολογήτους κατηγορίας ἐναντίον ἡμῶν τῶν Βουλγάρων.

»*Κατὰ τύπους καὶ ἡ* Κυβέρνησις δὲν ἐπεδοκίμασε τὰς βιαιοπραγίας, καίτοι ἕκαστος ἐγνώριζεν, ὅτι αὕτη τὰς *ἐπέτρεψε*. Γνωστὰ εἶνε ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τὰ

τηλεγραφήματα τοῦ ὑπουργοῦ Πετκώφ. Ἀλλ' οὐδεὶς πιστεύει τὴν ἡμετέραν Κυβέρνησιν. *Πρὸς τὸ θεαθῆναι* αὕτη ἦτο ἠναγκασμένη νὰ λάβῃ μέτρα ἐναντίον τῶν βιαιοπραγιῶν· διὰ τοῦτο ἀπέλυσε μερικοὺς ὑπαλλήλους, ἤγειρε κατηγορίας ἐναντίον τῶν ἡγετῶν τοῦ ὄχλου, ἀπεμάκρυνε (!) τὰ ταραχοποιὰ στοιχεῖα καὶ ἐδήλωσε διὰ τῆς ἡμιεπισήμου «Νὸβ βέκ», ὅτι αὕτη πράττει τοῦτο, διότι δὲν ἐπιδοκιμάζει τὰς βιαιοπραγίας, τοὺς δὲ ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι ἐπέτρεψαν ταύτας, ἀπέλυσε, μὴ δυναμένη νὰ φανῇ συνένοχος αὐτῶν.

»Δι' ἡμᾶς οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα τῆς Κυβερνήσεως εἶνε ἀντίφασις. Πρὸ παντὸς ποῦ εὑρίσκεται ἡ λογική, ὁπόταν ὁ Νομάρχης Πύργου ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ Ζέλκωφ, τοῦ ἰδίου Ζέλκωφ, ὅστις ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ διευθυντοῦ τῆς Νομαρχίας Φιλιππουπόλεως, ἔχοντος εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ὁλόκληρον μεραρχίαν στρατοῦ καὶ 150 ἀστυνόμους, ἐπέτρεψε νὰ διαπραχθῶσιν αἱ ἀδικαιολόγητοι βιαιοπραγίαι ἐναντίον τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων ἐν Φιλιππουπόλει: Κατὰ τὴν λογικὴν τῆς «Νὸβ βέκ» ἡ Κυβέρνησις οὐχὶ μόνον συμμερίζεται τὰς ἐνεργείας τοῦ Ζέλκωφ, ἀλλὰ καὶ τὸν βραβεύει διὰ τὰς ἐπιτραπείσας βιαιοπραγίας, προάγουσα αὐτὸν εἰς Νομάρχην Πύργου, τοῦ μεγαλειτέρου ἑλληνικοῦ κέντρου, ἐν ᾧ ἔγειναν καὶ γίνονται αἱ μεγαλείτεραι τῶν βιαιοπραγιῶν· θὰ ἴδωμεν δέ, ὅτι καὶ τὰ ἔργα μαρτυροῦσι τοιαύτην ἀλληλεγγύην.

»Μάτην περιεμένομεν, ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀγχιάλου θὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰς βιαιοπραγίας· ἤλλαξε μόνον τὸ σύστημα τούτων, καὶ ἀντὶ τῶν καθ' ὁμάδας ἐπιδρομῶν, ἤρχισαν αἱ ἰδιαίτεραι καταδιώξεις καὶ οἱ ἐκβιασμοί. Σπεῖραι κακούργων ὑπὸ τὴν φανερὰν αἰγῖδα τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν κυβερνητῶν κομματαρχῶν διασταυροῦσι τὰ ἑλληνικὰ χωρία καὶ τὰς καλύβας, ἀπειλοῦσι τοὺς Ἕλληνας πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ τοὺς ληστεύουσι. Τὸ τοιοῦτο σύστημα εἶνε κινδυνωδέστερον τοῦ πρώτου, διότι κρατεῖ τοὺς Ἕλληνας εἰς διηνεκῆ φόβον καὶ τοὺς ἀναγκάζει εἰς τὴν καθ' ὁμάδας μετανάστευσιν. Αὕτη εἶνε ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς μεταναστεύσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐχὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ 10ου ἄρθρου τοῦ περὶ ἐκπαιδεύσεως νόμου· τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶχεν ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐνωρίτερον, ἀλλ' οἱ χωρικοὶ οὐδὲ ἐσκέφθησαν νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν εἶνε καὶ τὰ βάρη τῶν διαφόρων νόμων, ὡς τοῦ τῶν δασῶν, ἀροτριώντων κτηνῶν κτλ., μὲ τὰ ἀτελεύτητα πρόστιμα, ὡς προφασίζονται οἱ Ἕλληνες πρὸς τὸ θεαθῆναι. Ἡ ἀληθὴς αἰτία ἔγκειται εἰς τὸν πανικὸν καὶ τοὺς ἐκβιασμούς, εἰς οὓς εἶνε ἐκτεθειμένοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τριῶν μηνῶν.

«Οἱ Ἕλληνες δὲν τολμῶσι νὰ παραπονεθῶσι. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ πρὸς τίνα νὰ παραπονεθῶσι; Πρὸς τὴν ἀστυνομίαν; ἀλλ' αὕτη φανερῶς προστατεύει τὰς βιαιοπραγίας! Κατὰ τίνος δὲ νὰ παραπονεθῶσιν; κατὰ τῆς ἀστυνομίας; Εὐνόητον εἶνε, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουσι διὰ τῶν παραπόνων αὐτῶν νὰ εὕρωσι τὰ χείρονα, καὶ οὕτω πείθονται εἰς τὰς προπαγάνδας τῶν Ἑλλήνων πρακτόρων καὶ μεταναστεύουσι. Διὰ νὰ μὴ μᾶς κατηγορήσωσιν ὡς κενολόγους, ὡς μεγαλοποιοῦντας τὰ πράγματα,

θὰ ἀφηγηθῶμεν τί συμβαίνει τώρα ἐν Ἀγχιάλῳ. Δὲν ἤρκεσαν τὰ ἄλλα δεινοπαθήματα τῶν Ἀγχιαλιτῶν.

«Οἱ κακοῦργοι διηνεκῶς ἀπειλοῦσι τοὺς κατοίκους διὰ νέας πυρκαϊᾶς «Πρέπει τὸ πᾶν νὰ καῇ». Τὸ ἑσπέρας τῆς 13ης ἐξερράγη πυρκαϊὰ εἰς τοὺς σταύλους τοῦ ξενοδοχείου τῆς «Μαύρης Θαλάσσης» ἐν Ἀγχιάλῳ. Αὐτόπται βεβαιοῦσιν, ὅτι ἡ πυρκαϊὰ ἦτο προμελετημένη, προξενηθεῖσα ὑπὸ τῶν κακούργων διὰ πετρελαίου χυθέντος ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ σταύλου. Εἶνε γεγονός, ὅτι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἀπουσίαζον ἐξ Ἀγχιάλου καὶ ἔπαρχος καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ καὶ δήμαρχος καὶ δημαρχικοὶ κλητῆρες καὶ πυροσβέσται!! Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις ὁμοίως, ὡς καὶ τὴν παραμονὴν τῆς 3ης Ἰουλίου, εἶχεν ἀποσυρθῇ εἰς τὸν Πύργον. Χάρις εἰς τὴν τυχαίως εὑρεθεῖσαν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἀντλίαν, ἡ πυρκαϊὰ περιωρίσθη διὰ τῆς πυρπολήσεως δύο σταύλων καὶ δύο οἰκιῶν, ζημία περὶ τὰ 6 χιλιάδας φράγκων, ἀλλ' ὁ κίνδυνος θὰ ἦτο μέγας, ἐὰν ἔπνεεν ἄνεμος θὰ ἐκαίετο τὸ σωθὲν τμῆμα τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν κατάσβεσιν τοῦ πυρὸς ἐνεφανίσθη μόνος ὁ Λασκαρόγλους, οἱ δὲ δημαρχικοὶ κλητῆρες καὶ οἱ πυροσβέσται δὲν ἐφάνησαν· δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὸ πῦρ προὐκάλεσε μέγαν πανικόν· σχεδὸν ὅλαι αἱ οἰκίαι καὶ τὰ καταστήματα ἐκενώθησαν. «*Πάλιν μᾶς καίουσιν*», *ἐφώναζον πεφοβισμένοι οἱ Ἕλληνες*, καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ σβέσωσι τὸ πῦρ, διότι δὲν ἐγνώριζον τί θὰ θὰ τοῖς συνέβαινεν. Οἱ δὲ Βούλγαροι μετὰ φρίκης ἔλεγον, «ὅτι πρέπει νὰ φυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας» καὶ ἔσωζον ὅ τι ἠδύναντο.

»Μετὰ τὴν προφανῶς ἐκ προμελέτης πυρκαϊὰν ταύτην, ὄχι μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ Βούλγαροι ἤρξαντο νὰ μεταναστεύωσιν ἐξ Ἀγχιάλου, οἱ δὲ ὑπάλληλοι ἤρχισαν νὰ ἀποστέλλωσι τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἀλλαχοῦ ἐκ φόβου νέων πυρκαϊῶν καὶ λεηλασιῶν. Μόνον τὸ Δημαρχεῖον μὲ τοὺς κακούργους του καὶ ἡ Ἀστυνομία εἶνε ἱκανοποιημένοι! Ἐὰν τοῦτο γίνεται ἐν Ἀγχιάλῳ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς Ἀστυνομίας, μολονότι αὕτη φυγομαχεῖ, ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ τί συμβαίνει ἐν τοῖς χωρίοις.

»Μάτην ἡ Ἀστυνομία πειρᾶται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀναρχίαν ταύτην, ἐπικαλουμένη τὴν φιλοπατρίαν· μετὰ παρρησίας καὶ τόλμης γράφοντες, γνωρίζομεν, ὅτι θὰ ἐπισύρωμεν τὸ μῖσος τῶν κακῶς ἐννοουμένων ἐθνικοφρόνων, τὴν καταδίωξιν τῆς Ἀστυνομίας καὶ τῶν κακούργων. Μέχρι τοῦδε ἐσιωπῶμεν, ἀλλ' ἡ σιωπὴ εἶνε ἐγκληματική· πρέπει νὰ τεθῇ τέλος εἰς τὴν ἀναρχίαν, *μέχρις ὅτου δὲν γείνωσι θύματα καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι*· καὶ τοῦτο εἶνε ἐγγύς. Πρέπει νὰ λεχθῇ τίς ἐδημιούργησε τὴν ἀναρχίαν ἐν Βουλγαρίᾳ».

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐκ πολλῶν. Ἠδυνάμην ἀληθῶς νὰ περιλάβω ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ πλείστας ἄλλας μαρτυρίας, ἐξ ὧν θὰ κατεδείκνυτο ἀριδήλως, ὅτι ἡ εὐθύνη ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἐπιβαρύνει κατ' ἐξοχὴν τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν. Ὁ σιδηροῦς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ Πετκώφ, ὅστις ἐπανειλημμένως παρέσχε δείγ-

ματα ἀκάμπτου θελήσεως καὶ ἐξαιρετικῆς νοημοσύνης, ἠδύνατο, ἂν ἐπεθύμει, νὰ παρακωλύσῃ τὴν μανίαν τοῦ ὄχλου κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς ἡγεμονίας. Καθῆκον εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις ν' ἀναμνησθῇ ὅσα πρὸ ὀλίγου ἀκόμη χρόνου ἐξετόξευε κατὰ τῆς ρωμουνικῆς κυβερνήσεως, ἣν ἐκήρυττε συνένοχον τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως παρεκτροπῶν τοῦ ρωμουνικοῦ ὄχλου κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τίνα ἄρά γε τὰ αἴτια τῶν τοιούτων κακουργιῶν καὶ τῆς ἐγκληματικῆς ἀπραξίας τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Βουλγαρικὴ ἐφημερίς, ἧς καὶ ἀνωτέρω ἐδημοσίευσα ἐνδιαφέρον ἄρθρον, παρέχει τὴν ἀκόλουθον ἐξήγησιν: «Τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα μετὰ τῶν ἀποτροπαίων ἐπακολούθων δὲν προεκλήθη ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς φήμης περὶ ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Αἱ κυβερνητικαὶ ἐφημερίδες ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ βουλγαρικῇ ἀδρανείᾳ κατὰ τὰς πρώτας περὶ τῆς ἑνώσεως ταύτης φήμας. Ἡ ἔκπληξις δὲ τῆς κυβερνήσεως σημαίνει πάντοτε ἀπειλήν. Ὅτε ἡ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀπειλὴ δὲν ἐβοήθησεν, ἡ κυβέρνησις ἐπέτρεψε τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα. Ἔδαφος πρόσφορον πρὸς τὸ κίνημα τοῦτο εἶχε δημιουργηθῇ πρὸ πολλοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ, ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς διπροσωπίας τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐχρησιμοποίησεν αὐτό, ἐλπίζουσα ὅτι τοῦτο θ' ἀνέστελλε τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν τῆς Κρήτης».

Τοιαῦτα ἔγραφε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ μνησθεῖσα βουλγαρικὴ ἐφημερίς. Ἀκριβῆ ἢ μὴ ἀδιάφορον. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι πολλοὶ τῶν ἐγκρίτων Βουλγάρων, οἷος ὁ πρώην πρωθυπουργὸς Δάνεφ μετ' ἀγανακτήσεως ἀπεδοκίμασαν τὰ γεγονότα ταῦτα. Ἰδίᾳ διεκρίθη ἐν τῇ ἀποδοκιμασίᾳ ταύτῃ τῶν βουλγαρικῶν ὀργίων ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας Νάτσεβιτζ. Δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποτάξῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα, τὴν φιλοπατρίαν, εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου. «Δὲν ἠδυνάμην, ἔλεγε δικαιολογῶν τὴν παραίτησίν του, ν' ἀντιμετοπίσω τοὺς ἐν τῷ διπλωματικῷ σώματι. συναδέλφους μου, χωρὶς νὰ ἐρυθριάσω ὡς ἐκ τοῦ αἴσχους, δι' οὗ ἡ παροῦσα κυβέρνησις περιεκάλυψε τὴν πατρίδα».[1] Οὕτως ἔκρινε τὰ κακουργήματα τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας ὁ Νάτσεβιτζ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πετκώφ, ἐν στιγμαῖς εἰλικρινείας, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀγχίαλον μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ κινῶν τὴν κεφαλὴν ἐν συντριβῇ καρδίας, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐπιφωνήσῃ εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀκολούθων του: «Τὰ ἐγκλήματα ταῦτα θὰ στοιχίσωσιν ἀκριβὰ εἰς τὴν Βουλγαρίαν». Ἀλλ' ὁ φόβος τοῦ Βουλγάρου πολιτικοῦ ἦτο ἀνυπόστατος. Ἐλάχιστον τμῆμα τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης συνεκινήθη καὶ ἠγανάκτησεν ἐκ τῶν βουλγα-

1) Ἐν ἄλλῃ περιστάσει ὁ Νάτσεβιτζ εἶπε τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς παραιτήσεώς του. «Τὰ τρία ἔτη, ἅτινα διῆλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπῆρξαν δι' ἐμὲ ἔτη μαρτυρίου, ὅ περ δὲν ἠδυνάμην ἐπὶ πλέον νὰ ὑποφέρω μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀγχιάλου. Αὕτη μοὶ προὐξένησε διπλοῦν μαρτύριον. Ἔπασχον καὶ ὡς διπλωματικὸς πράκτωρ καὶ ὡς Βούλγαρος. Διὸ καὶ δὲν ἐδίστασα μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Ἀγχιάλου νὰ ὑποβάλω ἀμέσως τὴν παραίτησίν μου».

ρικῶν κακουργιῶν. Πανταχοῦ ἡ Βουλγαρία ἐπευφημεῖται. Εἶνε τὸ κράτος τοῦ μέλλοντος· ἡ Ἰαπωνία τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἡ προωρισμένη νὰ ἀναγεννήσῃ καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν νομιμότητα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου !

Ἀλλ' ὄχι, ἤθελον ἀδικήσῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἐν Εὐρώπῃ δημοσίαν γνώμην καὶ τὰ ὄργανα αὐτῆς, καταγγέλλων αὐτὴν ἐπὶ ἀπολύτῳ σιγῇ καὶ ἀδιαφορίᾳ ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι κακουργήμασι. Πλεῖστα ὄργανα αὐτῆς διεμαρτυρήθησαν, στιγματίσαντα, ὡς ἔδει, τοὺς αἰτίους τῆς γενομένης ἐν μέσῃ Εὐρώπῃ κακουργίας. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ «Βιενναία Γενικὴ Ἐφημερὶς» ἐδημοσίευσε τὸ ἑξῆς θαυμάσιον ἄρθρον :

«Αἱ ἐν Φιλιππουπόλει ὑπερβασίαι ρίπτουσι νέον σκοτεινότατον φῶς εἰς τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν κατάστασιν. Ἐν Βάρνῃ, Πύργῳ, Φιλιππουπόλει καὶ Στενημάχῳ πόλεσιν, οἰκουμέναις ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, διωργανώθησαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον χρόνον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων πολυάριθμα ἀνθελληνικὰ συλλαλητήρια, κατόπιν τῶν ὁποίων «ἠλώθησαν» ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι, ἐλεηλατήθησαν ἑλληνικοὶ οἶκοι καὶ ἐφονεύθησαν φιλήσυχοι Ἕλληνες πολῖται.

«Ταῦτα πάντα ἐγένοντο προμεμελετημένως, ὅπως καταρρακωθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ βερολίνειος Συνθήκη, οὐδεμία δὲ εἶνε δυνατὴ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις εἶνε πληρέστατα σύμφωνος πρὸς τὸν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἀρξάμενον ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων διωγμόν· διότι ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἔδωκε τὸ σύνθημα εἰς τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα τῆς Βάρνης, διατάξασα τὸν νομάρχην νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου, διότι δῆθεν τὸ Πατριαρχεῖον δὲν εἶχεν ἀναγγείλῃ τοῖς ἐν Σόφιᾳ τοῦ Μητροπολίτου τὸν διορισμόν.

«Ἂς φαντασθῶμεν νῦν, ὅτι τὰ ἐν Φιλιππουπόλει ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου διαπραχθέντα κακουργήματα διεπράττοντο ὑπὸ Μουσουλμάνων ἐν τουρκικῇ πόλει ! Ἂν οἱ Μωαμεθανοὶ ἀπετόλμων ν' ἁρπάσωσιν ἐν Μακεδονίᾳ ἐξαρχικοὺς ναοὺς καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς παρέμενεν ἀδρανὴς εἰς τοὺς στρατῶνας, ὁποίας σπαρακτικὰς κραυγὰς θὰ ἐξέβαλλον οἱ Βούλγαροι ! Ὁποία κατακραυγὴ θὰ ἐξερρήγνυτο καὶ ἐν τῇ ἄλλως ἀπὸ πολλοῦ ἀπημβλυμμένῃ Εὐρώπῃ !

«Ἀλλὰ δὲν εἶνε αἰσχρότερον, ὅτε νεαρὸν ἀκόμη Κράτος, ὡς ἡ Βουλγαρία, παραβιάζει ἀναφανδὸν τὴν βερολίνειον Συνθήκην, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν βιωτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων ;

«Τὸ αἶσχος τῆς Φιλιππουπόλεως ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν εἰσῆλθεν ἀκόμη εἰς τὸν κύκλον τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν, ἐπιβάλλεται δ' αὐστηρὰ ἐπέμβασις τῶν ἐν Βερολίνῳ συμβληθεισῶν Δυνάμεων· δὲν πρέπει αὗται ν' ἀνεχθῶσιν, ὅπως ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος, συγκατανευούσης καὶ τῆς ἡγεμονικῆς Κυβερνήσεως, μεταβάλῃ εἰς ράκη τὴν βερολίνειον Συνθήκην καὶ ἀνακηρύξῃ ὡς δημόσιον ἐν Βουλγαρίᾳ δίκαιον τοὺς νόμους ληστρικοῦ σωβινισμοῦ».

Συγχρόνως ὁ «Πεσταῖος Λόϋδ», σχολιάζων ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ τὰ βουλγαρικὰ ὀρ-

για, καὶ ἰδίᾳ τὰς ἐν Σόφιᾳ διαδηλώσεις καὶ ζητωκραυγὰς τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου πρὸ τοῦ μεγάρου τοῦ αὐτόθι ἀγγλικοῦ πρακτορείου, παρατηρεῖ τὰ ἑπόμενα: «Τίς ὁ λόγος τῆς ἰδιαιτέρας ταύτης ἐκδηλώσεως τῶν Βουλγάρων διαδηλωτῶν ὑπὲρ τοῦ Ἄγγλου πράκτορος καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους, ἐνῷ ὑπὸ τὰ λοιπὰ διπλωματικὰ πρακτορεῖα, ὁπόθεν διῆλθον ὡσαύτως, δὲν ἐξεδήλωσαν τοιοῦτον ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν;»

Ἀλλ' ἡ ἀπορία αὕτη δὲν εἶνε δυσκατανόητος. Ὑπετέθη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παρά τινων κακοβούλων, τοῦθ' ὅ περ ἄλλως τε ὑπηνίχθησαν καὶ ὄργανα τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου, ὅτι αἱ ἐν Βουλγαρίᾳ καταστροφαὶ προὐκλήθησαν καὶ ὑπεστηρίχθησαν ὑπό τινος *ἀοράτου δυνάμεως*, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀποσπασθῇ ἡ προσοχὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, τοῦθ' ὅ περ ἐνδιαφέρει τὴν μὴ φιλοκρητικὴν πολιτικὴν τῆς δυνάμεως ταύτης. *Honni soit qui mal y pense...*

Ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Κολωνίας» ἐπίσης, ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καταστροφῶν, ἔγραφεν ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑπόμενα:

«Ἡ γενικὴ ἐξέγερσις ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τῆς κινήσεως τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ φέρεται ὡς αἰτία τῶν τελευταίων βιαιοπραγιῶν. Ἐξ ἄλλου *τονίζεται, ὅτι ὑποκινηταὶ ἐδημιούργησαν ταύτας*. Ὁπωσδήποτε ἡ βουλγαρικὴ ἀστυνομία, ἥτις ἄλλως τε δὲν χαίρει φήμην ὑπερβολικῆς προβλέψεως, δὲν ἐπενέβη καὶ πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, ἂν ἦτο τόσον ἀδύνατος, ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπέμβῃ ἐγκαίρως.

»Ἀλλὰ τὰ ἀξιοθρήνητα γεγονότα ἀποδεικνύουσιν ἅπαξ ἔτι τοὺς ὀξεῖς ἀνταγωνισμοὺς μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, τῶν ὁποίων αἱ ῥίζαι εὑρίσκονται βαθύτερον ἀφ' ὅσον κοινῶς φρονεῖται.

»Τὸ 1872 ἔδωσεν ἰδίαν Ἐξαρχίαν εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἡ ὁποία ἤδη ἔγινεν ἀντίπαλος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἔλαβεν ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Βουλγαρίας εἰς ἡγεμονίαν καὶ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ὁ πληθυσμὸς τῶν δύο τούτων χωρῶν μετέστη κατὰ τὸ ἐπικρατέστερον μέρος πρὸς τὴν Ἐξαρχίαν, μόνον δὲ ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Στενημάχῳ, ἐν τοῖς λιμέσι τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ ἄλλοις τισὶ διαμερίσμασιν ὑφίστανται ἀκόμη ἑλληνικαὶ κοινότητες, αἱ ὁποῖαι βῆμα πρὸς βῆμα κατεπιέσθησαν.

«Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δύναται δικαίως νὰ παραπονῆται διὰ τὰς πολλαπλᾶς παρανόμους καταπιέσεις καὶ ἐπεμβάσεις. Ἡ ἀγανάκτησις μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Ἐξαρχικῶν ἐπετάθη περισσότερον, ὅτε ὁ ἀγὼν περὶ Μακεδονίας ἔλαβε τὴν ἐξέλιξιν τοῦ διὰ τῶν σωμάτων πολέμου μεταξὺ τῶν δύο ἐθνοτήτων, ἀγών, ὅστις προκαλεῖ διαρκῶς θύματα.

»Ἀλλ' αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἐποιήσαντο οἱ Βούλγαροι. Συγχρόνως μὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Σταμπούλωφ ἔπαυσεν ἡ πολιτικὴ τῆς εἰρηνικῆς κατακτήσεως τῆς Μακεδονίας δι' ἐπεκτάσεως τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἀποστολῆς τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ προπαγάνδα ἤρξατο ἔργου, ὅ περ ἐπήνεγκε δεινά· προὐκάλεσε τὴν ἔνοπλον ἄμυναν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πατριαρχείου, Ἑλλήνων καὶ Σέρβων.

»Δι' ἕνα ἀπροσωπόληπτον παρατηρητὴν τῶν πραγμάτων αἱ αἰτιάσεις καὶ αἱ ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Πύλης δὲν ἔπρεπε ν' ἀπευθύνωνται κατ' αὐτῆς διὰ τὴν κατάστασιν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ κατὰ τῶν Δυνάμεων, αἵτινες, ἂν ἐπεθύμουν ἀπὸ πολλοῦ νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις, ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῶσιν ἐνεργητικώτερον ἐπὶ τῶν γειτονικῶν Κρατῶν τῆς Τουρκίας, ἅτινα παρέχουσιν ἀσφαλῆ καταφύγια εἰς τὰς συμμορίας.

»Ἡ κατάστασις τῶν Ὀρθοδόξων ἐν Βουλγαρίᾳ ὑπὸ τὰς περιστάσεις ταύτας φυσικὸν εἶνε νὰ βαίνῃ ἐπὶ τὰ χείρω. Τὰ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ μακεδονικὰ κομιτᾶτα δημιουργοῦσι προφορικῶς καὶ ἐγγράφως ἐξερεθισμὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπανειλημμένως ἐβροντοφωνήθη ἡ ἀξίωσις τῆς ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων. Ἐν τούτοις διαβλέπουσιν ἐπικίνδυνα στοιχεῖα, καὶ μάλιστα πρό τινων ἐτῶν, ὅτε ἠπειλεῖτο σύγκρουσις μετὰ τῆς Τουρκίας, Μουσουλμάνοι καὶ Ἕλληνες ἔφεδροι ἀπεκρούσθησαν.

»Ὁπωσδήποτε μέχρι τοῦδε ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἀπέφευγε νὰ λαμβάνῃ ἐξαιρετικὰ μέτρα κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων, ἐν ὅσῳ οὗτοι δὲν ὑπέπιπτον εἰς παρανομίας· ἀλλ' ἐπωφελεῖτο πάντοτε ἑκάστης εὐκαιρίας παρουσιαζομένης, ὅπως ἐξασθενίσῃ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Πατριαρχείου.

»Καθὰ ἤδη ἐγκαίρως ἀνηγγέλθη, ἔθεσεν ὡς ἀρχήν, κατὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν θέσιν του τοῦ Μητροπολίτου Βάρνης Νεοφύτου, ὅτι εἰς τὸ μέλλον μόνον Βούλγαροι ὑπήκοοι θὰ ἐπιτρέπηται νὰ καταλαμβάνωσι τὰς ἐπισκοπικὰς θέσεις.

»Τὸ οὕτως ἐκδηλωθὲν ἀξίωμα ἀντιβαίνει πρὸς τὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας ἠκολούθησε μέχρι τοῦδε τὸ Πατριαρχεῖον, καθ' ὅσον οἱ διευθύνοντες κύκλοι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐτόνισαν τὸν οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ἀποκλείει ἐντελῶς ζητήματα φυλετικά.»

Καθῆκον ἔχω νὰ παραθέσω ἐνταῦθα καί τινα ἀκόμη ἀποσπάσματα ἄρθρων ἢ ἀνταποκρίσεων εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων. Ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν «Ἀμβουργείων Νέων,» περιοδεύσας μετὰ τὴν καταστροφὴν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἐπιστέλλει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἑπόμενα ἐκ τῆς περιοδείας του:

»Ἐπεσκέφθην τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς ἑλληνικῆς Μητροπόλεως, ὅστις, ὑπὸ ἀνάρρωσιν εὑρισκόμενος, εὗρε στέγην παρά τινι ὁμογενεῖ. Ἀντεπροσώπευε τὸν ἀπόντα Μητροπολίτην, ὅτε, μετὰ τὸ Συλλαλητήριον τῆς 16)29 Ἰουλίου ὁ μαινόμενος ὄχλος, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἐπήδησεν ὑπὲρ τὸ τεῖχος, ἐξεχύθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὥρμησεν εἰς τὴν Μητρόπολιν. Τῷ ὑπεβλήθη ἔγγραφον, δι' οὗ ὤφειλε νὰ ὁμολογήσῃ τὴν προσχώρησίν του εἰς τὴν Ἐξαρχίαν. Ἐπὶ τῇ ἀρνήσει του, τὸν ἔρριψαν κατὰ γῆς καὶ τὸν ἐποδοπάτουν, μέχρις ὅτου ἀπώλεσε τὰς αἰσθήσεις. Ὁ ὄχλος ἀπῄτει νὰ τὸν ρίψωσιν ἔξω τοῦ παραθύρου. Ἀλλ' «ἀπέθανεν», ἐφώναξάν τινες καὶ οὕτως ἀφέθη κείμενος ἐκτάδην. Ἀργότερα μετεφέρθη εἰς τὸ αὐστριακὸν νοσο-

κομεῖον, ὅπου ἐπὶ ἑβδομάδας ἐκυμαίνετο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἐν τῷ ἑλληνικῷ ναῷ τελοῦνται βουλγαρικαὶ ἱερουργίαι, τὸ δὲ μέγαρον τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου προορίζεται διὰ τὸν Βούλγαρον Μητροπολίτην, ὅστις ἐξοικονομεῖ οὕτω 120 εἰκοσάφραγκα κατ' ἔτος.

Ἡ βιενναία «Γενικὴ ἐφημερὶς», ἐν τῇ δικαίᾳ αὐτῆς ἀγανακτήσει, δὲν διστάζει νὰ εἴπῃ, ὅτι αἱ φρικαλεότητες τοῦ Κισνοβίου καὶ τοῦ Γκόμελ ἐν Ρωσσίᾳ ὑπελείφθησαν τῶν τῆς Ἀγχιάλου. Καὶ προσέτι λέγει : «Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις καὶ αὐτὸ τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος ἵστανται ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης δεινῶς ἐκτεθειμένοι. Πῶς ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ συμβῇ, ὥστε αἱ ἀρχαὶ τῆς ἡγεμονίας, μετὰ τὰ συμβάντα τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Στενημάχου, τοῦ Πύργου, τοῦ Καρναμπὰτ καὶ τῆς Μεσημβρίας, νὰ μὴ λάβωσι πάντα τὰ προστατευτικὰ μέτρα, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν φανερῶς σχεδιασθεῖσαν καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων ἐπιμελῶς προπαρασκευασθεῖσαν κατὰ τῆς Ἀγχιάλου ἐπίθεσιν; Πῶς δ' ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ συμβῇ, ὥστε πόλις ὁλόκληρος ἐν μέσῳ τῆς Βουλγαρίας νὰ πυρποληθῇ ἐκ πάντων αὐτῆς τῶν ἄκρων, χωρὶς αἱ ἀρχαὶ τῆς ἡγεμονίας νὰ ἐναντιωθῶσι πρὸς τοῦτο, χωρὶς ὁ ἐκ τοῦ 2 1)2 ὥρας ἀπέχοντος Πύργου προσκληθεὶς στρατὸς νὰ ἐναντιωθῇ, ἔστω καὶ διὰ πυροβολισμῶν, ἂν δὲν ἠδύνατο ἄλλως, ὑπὲρ τῆς βαρέως προσβληθείσης πολιτειακῆς ἐξουσίας καὶ ὑπὲρ τῆς *ἐθνικῆς τιμῆς*, πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐμπρηστὰς καὶ δολοφόνους, οἵτινες ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν ἀνήρχοντο μαινόμενοι καὶ λυσσῶντες ὅλην τὴν κλίμακα τῶν στυγερωτάτων κακουργημάτων, τῆς δολοφονίας, τῆς ἁρπαγῆς καὶ λῃστείας, τοῦ ἐμπρησμοῦ καὶ τῆς ἀτιμώσεως ;. . . Ὅσας δήποτε κακουργίας καὶ ἂν διέπραξαν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ λῃστρικὰ στίφη ἀλβανικῆς, βουλγαρικῆς, ρωμουνικῆς καὶ σερβικῆς ἐθνικότητος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, *ἡ ἀτιμία τῆς Ἀγχιάλου ἐπισκιάζει τὰ πάντα*. Δεικνύει δι' αἱματηρῶν ὑπὸ τῶν φλογῶν τῆς πυρκαϊᾶς περιλαμπομένων γραμμάτων, ποία τύχη καὶ ποῖον μέλλον θὰ περιέμενε τὴν Μακεδονίαν, ἂν αἱ Δυνάμεις ἀπέσπων ταύτην ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ὡς αὐτόνομον ἐπαρχίαν μετὰ βουλγαρικῆς ἐπικρατήσεως καὶ ἐνεπιστεύοντο αὐτὴν εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἀρχάς».

Μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγανακτήσεως ἔγραφε τὰ ἑπόμενα καὶ ἡ βιενναία «Ἐφημερὶς τῶν Ξένων» :

«Τὴν ἀνώμαλον κατάστασιν ἐν Μακεδονίᾳ ἐδημιούργησεν αὐτὴ ἡ ὑποτελὴς ἡγεμονία διὰ τῆς συγκροτήσεως καὶ ἀποστολῆς συμμοριῶν, πρὶν ἢ τὰ μακεδονικὰ σώματα ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν συμμοριῶν τούτων καὶ μεταχειρισθῶσι τὰ μέσα, ἅτινα αὗται πρὸ πολλοῦ μετεχειρίζοντο κατὰ τῶν Ἑλλήνων».

Καὶ ἐπιλέγει κατωτέρω :

«Ἀλλὰ πλὴν τούτων θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ: Πῶς δικαιολογεῖ ἡ Βουλγαρία τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἕλληνος δικηγόρου Μαλιάδου ἐν Φιλιππουπόλει, διαπραχθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀστυφυλάκων ; πῶς δικαιολογεῖ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ στρατοῦ, ὑπο-

στηρίζοντος κατὰ τὰ ἀνθελληνικὰ συλλαλητήρια τὸν συρφετόν; Πῶς δικαιολογεῖ, ὅτι τὰς ἁρπαγείσας ἑλληνικὰς ἐκκλησίας δὲν παρέδοσεν ἀκόμη εἰς τὰς κοινότητας τῶν ὁμογενῶν; Πῶς δικαιολογεῖ, ὅτι ἐνῷ ὁ Νομάρχης Πύργου ἐγνώριζε τὰ τεκταινόμενα κατὰ τῆς Ἀγχιάλου, διότι ἐκ Πύργου ἐξεστράτευσαν ἔνοπλοι οἱ κομιτατζῆδες, οὐδὲν ἔπραξε πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου, ἔπραξε δὲ πολλὰ μετὰ τὴν καταστροφήν, συλλαβὼν τὸν Μητροπολίτην Ἀγχιάλου καὶ 40 προκρίτους ὡς ὑποκινητὰς τῶν ταραχῶν;

«Οἱ καλοῦντες τὰς Δυνάμεις νὰ ἐφαρμόσωσι τὸ 23ον ἄρθρον τῆς βερολινείου Συνθήκης, τὴν ὁποίαν σήμερον ἐνθυμοῦνται, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ὡρῶν ἐποδοπάτουν ἀσεβέστατα τὴν συνθήκην ταύτην, τὴν μετέβαλον εἰς ράκος καὶ τὴν ἔρριπτον εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης.

«Καὶ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀξιοῦσι τὸν τίτλον τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Μακεδονίας! Ὀνειρεύονται μίαν μεγάλην Βουλγαρίαν, ἵνα εἰς εὐρυτέραν κλίμακα ἐφαρμοσθῶσιν ὅλα τὰ αἴσχη, ἅτινα διαπράττουσι σήμερον.

«Ἀλλ' ἐπὶ ἔτη μακρὰ κρατεῖ ἡ πεποίθησις ἐνταῦθα, ὅτι οὐδεμία δύναμις θὰ τολμήσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ τῆς Εὐρώπης τὴν ἐπέκτασιν τῆς Βουλγαρίας.»

Ἐν Γαλλίᾳ ὡσαύτως, τῇ εὐγενεῖ χώρᾳ, ἥτις οὐδέποτε ἐπελάθετο τῶν φιλελληνικῶν αὐτῆς παραδόσεων, μέγα μέρος τῆς δημοσίας γνώμης κατεξανέστη κατὰ τῶν ἐγκλημάτων ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ γαλλικοῦ Κοινοβουλίου—ὡς συνέβη ταὐτοχρόνως καὶ ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ διὰ τοῦ Γκάλλι, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐστριακοῦ διὰ τοῦ Συλβέστρου—ἠκούσθη ἡ εὔγλωττος φωνὴ τοῦ Διονυσίου Κοσχιὲν ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς Ἀγχιάλου καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ εὐγενὴς ἀντιπρόσωπος τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ τὰ ἑπόμενα, στιγματίζων τὰ φρικαλέα κακουργήματα τῶν ἐπισήμων καὶ τῶν ἀνεπισήμων Βουλγάρων :...«Ὑπῆρχον ἐν Ἀγχιάλῳ Ἕλληνες, οἵτινες διέπραττον τὸ ἀδίκημα νὰ ἐμμένωσιν ἐν τῇ θρησκείᾳ των καὶ νὰ τιμῶσι τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου, ἣν εὐσεβῶς διετήρησαν, τῆς γλώσσης τοῦ Ἀττίλα, ἥτις εἶνε ἡ τῶν Βουλγάρων, ἐνῷ κατὰ νόμον τινὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὑπουργείου Σταμπουλὼφ ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα ἔδει νὰ λαλῆται ἐν ἅπασι τοῖς σχολείοις. Ὁ νόμος οὗτος περιῆλθεν εἰς ἀχρηστίαν, ἐτέθη δὲ ἐν χρήσει κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο.

«Οἱ Ἕλληνες διεμαρτυρήθησαν, ἀλλ' αἴφνης φοβερὰ ὀχλαγωγία ὑπεκινήθη ὑπό τινος δικηγόρου τῆς Φιλιππουπόλεως, Δραγκοῦλεφ ὀνομαζομένου, μεταβάντος εἰς Ἀγχίαλον μετὰ συμμοριτῶν, ὅστις προσέβαλε τοὺς Ἕλληνας, συνηγμένους πέριξ τῶν σχολῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ Ἕλληνες ἠμύνθησαν, ἀλλὰ νέαι ἐπικουρίαι κατέφθασαν ἐκ Πύργου. Ἀληθὴς τότε μάχη ἔλαβε χώραν, μεθ' ὃ ὁλόκληρος ἡ πόλις ἐπυρπολήθη. Δύναμαι νὰ ἐπιδείξω ὑμῖν τὰς φωτογραφικὰς εἰκόνας τῆς πό-

λεως ταύτης, πρὸ καὶ μετὰ τὸ κακούργημα, καταστραφείσης τελείως ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς.

«Πρὸ τοιούτων γεγονότων, κύριε Ὑπουργέ, νομίζω καθῆκον ἡμῶν, καθῆκον τῆς Γαλλίας, προστάτιδος τῶν καταδυναστευομένων, ἐχόντων τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνωμεν ἐν Ἀνατολῇ, νὰ γνωρίσωμεν τῇ βουλγαρικῇ Κυβερνήσει, ἥτις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὑπῆρξε συνένοχος, διότι πρόκειται περὶ πόλεων, ἐχουσῶν φρουράν, οἱ νομάρχαι καὶ οἱ στρατιωτικοὶ διοικηταὶ τῶν ὁποίων εἶχον προειδοποιηθῇ, νὰ γνωρίσωμεν, λέγω, τῇ βουλγαρικῇ Κυβερνήσει, ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἵνα διαπράξῃ τοιαύτας πράξεις, ἀλλ' ὅτι ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐπὶ σκοπῷ προόδου καὶ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι παρομοία διαγωγὴ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιδοκιμασθῇ ὑπὸ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

«Θ' ἀπαντήσῃ ὑμῖν, ὅτι αἴτιοι τούτων ὑπῆρξαν ἀνεπιτηδειότητες καὶ ὑποκινήσεις, ἀλλὰ δύνασθε ν' ἀποκριθῆτε αὐτῇ, κύριε ὑπουργέ, ὅτι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, οἱ πρῶτοι ἐπιτεθέντες καὶ οἱ καταδυναστεύοντες ἔχουσι πάντοτε ἄδικον δι' ὅτι δήποτε καὶ ἂν συνέβη καὶ ὅτι οὗτοι εἰσὶν οἱ ἐγκληματίαι ἐνώπιον τῆς ἱστορίας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ(πολὺ καλά, πολὺ καλά, δικαίως !). Δὲν ἀμφιβάλλω, κύριε ὑπουργέ, ὅτι δὲν θὰ παραλείψητε νὰ εἴπητε τοῦτο τοῖς Βουλγάροις.»

Ἀλλ' ἰδίᾳ ἐξεδήλωσε τὴν φιλελληνικὴν αὐτοῦ συμπάθειαν καὶ δρᾶσιν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανειλημμένως διὰ πολλῶν ἀγορητῶν ὁ «Σύνδεσμος ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων». Κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς 2 Νοεμβρίου 1906 ὁ πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου κ. Th. Homolle εἶπε περὶ τῶν βουλγαρικῶν θηριωδιῶν τὰ ἑπόμενα : «Κατὰ τὸν παρελθόντα Αὔγουστον σοβαρὰ γεγονότα, ἅτινα ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποδοκιμασθῶσιν ἀνεπιφυλάκτως, ἔσχον ὡς θέατρον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Αὐτόθι οἱ Ἕλληνες ἀποτελοῦσι σημαίνουσαν μειονότητα, ἧς τὰ δίκαια καὶ τὰ προνόμια ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Βερολινείου Συνθήκης.

«Οἱ Βούλγαροι ἀπανθρώπως παρεβίασαν εἰρηνικὸν πληθυσμόν, ὅστις δὲν εἶχεν ἢ ἓν ἄδικον μόνον, ὅτι ἦτο ἑλληνικὸς καὶ ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις.

«Ἐν διαφόροις πόλεσι τὰ καταστήματα τῶν Ἑλλήνων διαρπάγησαν, αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ σχολεῖα των κατεσχέθησαν ἢ ἐκλείσθησαν καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἀκμάζουσα πόλις Ἀγχίαλος, θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν τετάρτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα καὶ διατελοῦσα ἑλληνικὴ διὰ μέσου χιλίων ἀστασιῶν, ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἠδυνήθησαν ἢ δὲν ἠθέλησαν νὰ προλάβωσι τὰ θλιβερὰ ταῦτα γεγονότα, ἅτινα ἐν τούτοις εἶχον προαγγελθῇ αὐταῖς καὶ προπαρασκευασθῇ ἀκωλύτως. Πολὺ καλλίτερον διὰ τῆς σιωπῆς ἐπεκύρωσαν αὗται τὴν διαρπαγὴν τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων, ἅτινα μετέβαλον, κυριαρχικῷ δικαιώματι, εἰς μονάς, ἐκκλησίας καὶ σχολὰς βουλγαρικάς.

«Ταῦτα πάντα εἶνε αὐτόφωρος παραβίασις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ρητῶν θεσπισμάτων τῆς βερολινείου Συνθήκης.»

Πρὸ τῶν ἀδιαφιλονεικήτων τούτων ἐγκλημάτων, ἀνομολογηθέντων ὑπὸ πλείστων ὀργάνων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἀκόμη τύπου, καταγγελθέντων ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βήματος τῆς βουλγαρικῆς Βουλῆς, ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη ἐτήρησε σιγήν, εἰ καὶ εἶχε καθῆκον νὰ ἀξιώσῃ καὶ παρὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ παρὰ τῆς ἐπικυριάρχου Τουρκίας τὸν σεβασμὸν τῶν διεθνῶν συνθηκῶν, ἀσυστόλως παραβιασθεισῶν ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων, ἅτινα ἐν γνώσει κατηργήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ τῶν κυβερνώντων ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ. Οὐ μόνον δὲν ἐγένετο τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀπεδόθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ εὐθύνη τῶν πεπραγμένων εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Τὸ λέγω μετὰ λύπης. Πλέον ἢ ἅπαξ, κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν τῶν σταμπουλοφίκων, τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ διεξαγομένης ἑλληνικῆς ἀμύνης καὶ ἐζήτησε διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ τὴν καταδίωξιν τῶν δῆθεν ὑπευθύνων ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ Ἑλλήνων Μητροπολιτῶν. Ἡ δὲ δημοσία ἐν Ἀγγλίᾳ γνώμη, παραπλανωμένη, ὡς εἶπον καὶ πρότερον, ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ ἀνταποκριτοῦ τῶν ἀγγλικῶν «Καιρῶν», ὑπερμάχου ἑώλου θεωρίας, καθ' ἣν ἡ Βουλγαρία μεγεθυνομένη ἐδαφικῶς δύναται νὰ καταστῇ ἐν τῷ μέλλοντι προπύργιον ἀντιρωσσικὸν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἑλληνομακεδονικῆς ἀμύνης, παρέσχε δ' ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰςτοὺς Βουλγάρους ἐγκληματίας. Οὐδ' ἐδίστασε τὸ δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῶν Οὐίγγων, μετὰ τὰς πρώτας ἐν τῇ Σοβράνιε δηλώσεις τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ Πετκώφ, νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἄμεμπτον (correct attitude) τὴν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν πολιτικὴν τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως· ἐνῷ ταὐτοχρόνως ὁ ἐνΠαρισίοις ἀνταποκριτὴς τῶν αὐτῶν «Καιρῶν» ἐτηλεγράφει τὴν ὀγδόην Αὐγούστου 1906, ὅτι κατὰ θετικὰς (!) πληροφορίας, «ἡ ἐπαπειλουμένη ἀνανέωσις τῶν ἐπιθέσεων κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων εἶνε ἔργον ταραχοποιῶν πρακτόρων μυστικῆς ἑλληνικῆς Ἑταιρείας, ἀφωσιωμένης εἰς ἑλληνικὴν ἐθνικὴν προπαγάνδαν», τοῦθ' ὅ περ οὐδ' ὁ φανατικώτατος τῶν Βουλγάρων θὰ ἐτόλμα νὰ φαντασθῇ. Καὶ ἐνῷ κατηγγέλλοντο ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου ὡς *προκλητικαὶ* αἱ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ δηλώσεις τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, αἱ αἰτιολογοῦσαι τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἄμυναν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ τοῦ ἡμιεπισήμου «Βήματος» (Tribun) ἡ περὶ τῶν στρατιωτικῶν παρασκευῶν ἀγόρευσις αὐτοῦ ὡς *ἀσυνήθως ἄστοχος* (Singularly Tactless Speech), αἱ πολεμικαὶ βουλγαρικαὶ δηλώσεις ἐπηυφημοῦντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν προσώπων καὶ τῶν αὐτῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων. Εὐτυχῆ ἐξαίρεσιν ἐν τούτοις ἐξεδήλωσεν ἐν τῇ φιλοβουλγαρικῇ ταύτῃ συναυλίᾳ ἄρθρον, γραφὲν πρό τινων ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ κ. Λῶ, ὑπουργοῦ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, δημοσιευθὲν ἐν τοῖς «Καιροῖς» τοῦ Λονδίνου. Ἀντιγράφω ἐκ τοῦ ἄρθρου τούτου τὰ κυριώτατα :

«Ἡ ἀρχὴ τῶν σημερινῶν ταραχῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὀφείλεται εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, τῶν ὁποίων τὸ στρατarχεῖον εὑρίσκετο ἐν Σόφιᾳ, ἀπήλαυε δὲ καὶ πάσης ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως.

»Οἱ κομιτατζῆδες φαινομενικῶς προσεπάθουν ν' ἀπελευθερώσωσι τοὺς ἀδελφοὺς τῶν μακεδονικῶν ἐπαρχιῶν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ· τὸ πρόγραμμά των ὅμως περιεῖχε καὶ πᾶν εἶδος βίας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων κατοίκων, ὅσοι ἠρνοῦντο νὰ συνδράμωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔργον, ὅ περ βεβαίως δὲν ἦτο ἁπλῆ σταυροφορία πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Χριστιανῶν κατοίκων ἐν γένει, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγὼν ὑπὲρ τῆς βουλγαρικῆς ἐπικρατήσεως ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ἐθνοτήτων, τῶν κατοικουσῶν τὰς μακεδονικὰς ἐπαρχίας, περὶ ὧν ἠλπίζετο, ὅτι ταχέως ἦτο ἐνδεχόμενον ν' ἀποχωρισθῶσι τῆς λοιπῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

»Ἐφ' ὅσον αἱ συμμορίαι τῶν κομιτατζήδων δὲν εἶχον προσλάβῃ τοιαύτην δύναμιν, ὥστε νὰ καταστῶσι σοβαρὸς κίνδυνος εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, οἱ Τοῦρκοι πολιτικοὶ ηὐχαριστημένοι, διότι μία μερὶς ἦσαν Χριστιανῶν ἐβιαιοπράγει οὕτω καὶ ἔσφαζεν ἄλλην. Ἀλλ' εἶχον ταὐτοχρόνως ἀποφασίσῃ, μεθ' ὅλον τὸ βραδυκίνητον αὐτῶν, νὰ ἀνακόψωσι τὸ βουλγαρικὸν κίνημα εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἤθελε καταστῇ πολὺ ἐπικίνδυνον.

»Ὅτε ἡ δρᾶσις καὶ αἱ βιαιοπραγίαι τῶν κομιτατζήδων καὶ τὸ βραδυκίνητον τῶν Τούρκων, ἵνα λάβωσι σύντονα ἐναντίον αὐτῶν μέτρα, εἶχε δημιουργήσῃ τόσον θόρυβον ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ὥστε ν'ἀνησυχήσῃ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὰς Δυνάμεις ταύτας εἰς ἐπέμβασιν, οἱ Τοῦρκοι, μολονότι φαινομενικῶς, ἀντέταξαν πᾶσαν ἀντίστασιν εἰς τὰς αὐστριακὰς καὶ ρωσσικὰς ἀξιώσεις. Εἶχον ἐν τούτοις ἀρκετὰ πάθῃ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ὥστε μετὰ προθυμίας νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὴν περαιτέρω δρᾶσιν τῶν ταραξιῶν. Καὶ εἰργάσθησαν πράγματι, καταστρέψαντες ἢ ἀπωθήσαντες ἐντὸς τῶν βουλγαρικῶν ὁρίων τὰς σπουδαιοτέρας τῶν συμμοριῶν.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὸ δημόσιον φρόνημα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς χώρας, τὰς οἰκουμένας ὑπὸ Ἑλλήνων, συνεκλονήθη βιαιότατα ὑπὸ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν κομιτατζήδων καὶ τοῦ θλιβεροῦ θεάματος τῶν Ἑλλήνων προσφύγων, τῶν διαφευγόντων τοὺς Βουλγάρους διώκτας αὐτῶν.

»Τῆς τοιαύτης ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης ἀναπόδραστον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ υἱοθέτησις τῆς πολιτικῆς τῶν ἀντιποίνων.

»Ἕλληνες καὶ Σέρβοι ἦσαν ἐξ ἴσου ἀνίσχυροι ἀπέναντι τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, δεδομένου, ὅτι ἡ ὁπλοφορία ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, μόνοι δ' οἱ κομιτατζῆδες καὶ οἱ φίλοι αὐτῶν εἶχον ὅπλα, ἅτινα ἐπρομηθεύοντο ἐκ Βουλγαρίας.

» Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐκκλήσεις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἡ Εὐρώπη δὲν ἐκινήθη νὰ προστατεύσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σέρβους ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν

ὠμοτήτων, μέχρις ὅτου ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν οὗτοι ν' ἀμυνθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν»...

Ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ κακουργία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς καταστροφὰς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Ἀγχιάλου. Ἡ κατάστασις ἐξακολουθεῖ. Οἱ διωγμοί, αἱ καθείρξεις, αἱ ἀπελάσεις δὲν ἔχουσι τέλος. Πρέπει ἡ βουλγαρικὴ ἡγεμονία, ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία νὰ ἐξαγνισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἄγους. Τοιοῦτον εἶνε τὸ πρόγραμμα τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς, κηρυττόμενον καὶ ἐπευφημούμενον ὑπὸ τῶν παντοίων βουλγαροφίλων. Ἡ πολιτικὴ αὕτη, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν διὰ συνοπτικῆς διαδικασίας, ὑπὸ τοῦ ὄχλου διεξαγομένης, καταστροφὴν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, τῶν ὑπερβαινόντων τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας καθ' ἅπασαν τὴν ἡγεμονίαν, πρόσφορον εὗρεν ἐπίσης μέθοδον ἐξαφανισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς διὰ τῆς ἁρπαγῆς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Σχολείων τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ὧν τὰ δίκαια ἐπισήμως ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐξησφαλίσθησαν διά τε τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ διὰ τοῦ ὀργανικοῦ Νόμου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἀληθῶς τὸ πέμπτον καὶ τὸ εἰκοστὸν ἄρθρον τῆς εἰρημένης Συνθήκης καθορίζουσι τὰ ἑπόμενα ὡς πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν :

Ἄρθρον Ε'. «Ἡ διαφορὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως ἢ ὁμολογίας οὐδενὶ δύναται νὰ ἀντιταχθῇ ὡς λόγος ἀποκλεισμοῦ ἢ ἀνικανότητος ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἐν τῇ παραδοχῇ εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀξιώματα καὶ τιμάς, ἢ ἐν τῇ ἐξασκήσει παντὸς ἐπαγγέλματος ἢ βιομηχανίας ἐν οἱῳδήτινι τόπῳ. Ἡ ἐλευθέρα καὶ ἐξωτερικὴ ἐνάσκησις πασῶν τῶν θρησκειῶν ἐξασφαλίζονται πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν Βουλγαρίαν, καθὼς καὶ τοῖς ξένοις, καὶ οὐδὲν πρόσκομμα παρεμβληθήσεται, τόσον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν τῶν κοινοτήτων, ὅσον καὶ εἰς τὰς πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν σχέσεις των.»

Ἄρθρον Κ'. «Αἱ συνθῆκαι, συμβάσεις και διεθνεῖς συνεννοήσεις οἱασδήποτε φύσεως, αἱ συνομολογηθεῖσαι ἢ συνομολογηθησόμεναι μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν ξένων Δυνάμεων, θὰ ἐφαρμόζωνται ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, καθ' ὃν τρόπον καὶ καθ' ἅπασαν τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν... Ἡ Υ. Πύλη ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν γενικῶν νόμων τῆς αὐτοκρατορίας, τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν πάντων τῶν θρησκευμάτων.»

Ποῖοι δὲ εἶνε οἱ γενικοὶ οὗτοι νόμοι τοῦ Κράτους, ἀναπτύσσεται ἐν τῷ 62ῳ ἄρθρῳ, ἔχοντι ὡς ἑξῆς :

«Τῆς Ὑ. Πύλης ἐκφρασάσης τὴν ἑαυτῆς ἀπόφασιν περὶ διατηρήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς ἔκτασιν, τὰ συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουσιν ὑπὸ σημείωσιν τὴν αὐθόρμητον ταύτην δήλωσιν. Οὐδαμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας κτλ. (ἀπαρραλλάκτως ὡς ἀνωτέρω ἐν ἄρθρῳ Ε'.)

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὀργανικῷ νόμῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅστις ὡς γνωστὸν συνετάχθη ὑπὸ εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης,

καθορίζεται συγκεκριμένως ἡ ἰσοτιμία τῶν τριῶν λαῶν, βουλγαρικοῦ, τουρκικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ, τῶν οἰκούντων ἐν τῇ χώρᾳ, διὰ τῆς ἀπολαύσεως τῶν αὐτῶν ἀστικῶν κα πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἀνακηρύξεως καὶ τῶν τριῶν γλωσσῶν, βουλγαρικῆς, τουρκικῆς καὶ ἑλληνικῆς, ὡς ἐπισήμων καὶ ὑποχρεωτικῶς ἀποδεκτῶν ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπισήμοις τε καὶ ἰδιωτικαῖς πράξεσιν.»

Παρὰ πάντα ταῦτα, παρὰ τὰς ἐπισήμους ἐγγυήσεις τῆς Εὐρώπης, οἱ Βούλγαροι, ὡς κατέδειξα ἤδη διὰ τῶν πραγμάτων ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, πρῶτον ἔσχον μέλημα τὴν καταστροφὴν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς ἡγεμονίας διὰ τῆς παραβιάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν καὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἱδρύσεως τῆς ἡγεμονίας ἤρξατο ὁ διωγμὸς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σχολείου. Ἤδη τῇ 1 Ἰουνίου τοῦ 1879 ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἀπηυθύνθη πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀντιπροσώπους τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς ἑπομένης ἐγκυκλίου, διεκτραγῳδῶν τὴν κατάστασιν τῶν ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ μουσουλμανικῶν Κοινοτήτων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔλεγε τὰ ἑξῆς: «Ἡ κατάστασις τῶν ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Βάρνης οἰκούντων Μουσουλμάνων κατέστη ἀφόρητος, αἱ δὲ κατ' αὐτῶν βιαιοπραγίαι ὑπερέβησαν πᾶν ὅριον· οὕτω δὲ προσβολαὶ κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας, κλοπαὶ ἁπλαῖ καὶ διὰ ῥήξεως, διαρπαγαί, φόνοι, βάσανοι, ἁπλῶς δ' εἰπεῖν βαρβαρώταται καὶ ἐγκληματικώταται ἐπιθέσεις καθ' ἑκάστην διαπράττονται κατά τε τῶν προσώπων καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν Μωαμεθανῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Σόφιᾳ, Κιουστεντηλίῳ καὶ Ροδομύρι Μουσουλμάνων ἡ θέσις δὲν εἶνε κρείττων, διότι, ἐκτὸς τῶν παντοειδῶν δεινῶν, ἅπερ ὑπέστησαν καὶ εἰσέτι ὑφίστανται, ἀπειλοῦνται προσέτι ἐν τῇ χρήσει τοῦ τῆς ἰδιοκτησίας δικαιώματος».

Ἀλλὰ καὶ ἡ κατάστασις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν δὲν ἦτο διάφορος, ἰδίᾳ μετὰ τὴν βιαίαν προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν ἡγεμονίαν. Πλεῖσται, ὡς εἶπον ἤδη ἐν προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἐκκλησίαι, μοναί, σχολεῖα διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐπινευούσης καὶ συντρεχούσης τῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα προεγράφη, μὴ ἀναγνωριζομένη ὡς μία τῶν γλωσσῶν τοῦ τόπου, συνῳδὰ τῷ προμνημονευθέντι ἄρθρῳ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀνεκηρύχθησαν ὡς ἰδιωτικά, ἀφαιρεθείσης αὐτοῖς πάσης συνδρομῆς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, συνδρομαὶ δέ τινες, χορηγούμεναι ἐκ τῶν δημοτικῶν ταμείων ἑλληνικῶν καθαρῶς πόλεων, οἷαι ἡ Ἀγχίαλος, ὁ Πύργος, ἡ Μεσημβρία, ἡ Σωζούπολις, ἡ Στενήμαχος, διετέθησαν ὑπὲρ βουλγαρικῶν σχολείων. Πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι ἀντικατεστάθησαν διὰ Βουλγάρων τοιούτων, ἢ ἐπεβλήθη αὐτοῖς βαρύτατος φόρος ἐπιτηδεύματος.

Πρὸ δεκαεξαετίας εἶχεν ἐκδηλωθῇ ἡ πρόθεσις τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ κυβερνώντων πρὸς πλήρη κατάργησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ. Ἐπὶ τούτῳ εἰσήχθη νομοσχέδιον, ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Βουλῆς, κατὰ τὸ δέκατον ἄρθρον

τοῦ ὁποίου ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἑλληνόπαιδας νὰ προσέρχωνται πρὸς διδασκαλίαν ἐν τοῖς βουλγαρικοῖς σχολείοις ἀπὸ τοῦ ἕκτου μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας. Μόνον δὲ μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των ἐκ τῶν σχολείων τούτων ἐπετρέπετο νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Κατανοεῖται τὸ πρόδηλον τῆς διὰ τοῦ νόμου τούτου καταργήσεως τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ, κεκτημένῃ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ἄνω τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων κατοίκων, ἐπαρχιακὰ δὲ διαμερίσματα ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικά. Αἱ διατάξεις τοῦ νόμου τούτου, καίπερ ψηφισθέντος ἐν τῇ Συνόδῳ ἐκείνῃ, δὲν ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν συνεπείᾳ διαμαρτυριῶν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὰς Δυνάμεις, τὰς ὑπογραψάσας τὴν βερολίνειον Συνθήκην, ἀλλὰ παντοιοτρόπως διὰ τοῦ διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ διδασκαλία αὐτῆς περιωρίσθη. Ἐν τούτοις μετὰ τὰ τελευταῖα ἀνοσιουργήματα τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον τοῦ νόμου ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν, ἁπάντων τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῆς ἡγεμονίας, κοινοτικῶν καὶ ἰδιωτικῶν, περιελθόντων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Βουλγάρων.

Ἤδη ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον χρόνον ἀπεφάσισε τὰ ἑπόμενα, ἅτινα καὶ ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν :

Ὡς πρὸς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα θὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ἄρθρον 10ον τοῦ νόμου τοῦ 1891. Διὰ τὰ ἑλληνικὰ γυμνάσια θὰ ἐπιτραπῇ ἡ λειτουργία αὐτῶν ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως οἱ καθηγηταὶ ὦσι Βούλγαροι ὑπήκοοι, ὑπηρετήσαντες εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν καὶ ὑποστάντες εἰδικὴν δοκιμασίαν.

Τὰ προγράμματα τῶν μαθημάτων πρέπει νὰ τύχωσι τῆς ἐγκρίσεως τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ καὶ ἡ διδασκαλία τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης νὰ γίνηται εἰς εὐρυτέραν κλίμακα.

Εἰδικὸς ἐπιθεωρητὴς θὰ ἐπιβλέπῃ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου τὴν τήρησιν τῶν ἀποφάσεων τούτων.

Αἱ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες ἐκφράζουσι τὴν χαράν των, διότι ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Κυβερνήσεως ἀποτελεῖ ἱκανοποίησιν τῶν διατυπωθεισῶν ἐν τοῖς τελευταίοις συλλαλητηρίοις εὐχῶν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ καὶ συνάμα ἀντίποινα κατὰ τῆς δράσεως τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικῶν σωμάτων.

Διὰ τοῦ νέου τούτου πραξικοπήματος, παρὰ πάντα ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν νόμον, μετὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα, ἐσημάνθη τὸ τέλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, τῇ βορείῳ Θρᾴκῃ. Αἰῶνες καὶ αἰῶνες διῆλθον ἐπὶ τῆς ἀθλίας ταύτης χώρας στυγνῆς δουλείας καὶ μαρτυρίων, ἀλλ' ἡ πνευματικὴ συνείδησις τῶν πληθυσμῶν παρέμεινε σεβαστή. Ἤδη, κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θρᾴκης κατεδικάσθη εἰς τὴν διὰ πνευματοκτονίας θανάτωσιν, εἰς τὸν χείριστον τῶν θανάτων, ὃν δύναται νὰ ὑποστῇ εὐγενὴς καὶ φιλότιμος λαός. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, οἱ περισωθέντες ἐκ τῆς τελευταίας καταστροφῆς, ἔχοντες πλήρη συνείδησιν τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν καὶ τῆς ἱστορικῆς τιμῆς, πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀπωλείας τῆς

γλώσσης, οὐχὶ δὰ τῆς κοπῆς τῆς γλώσσης, ὡς συνέβαινε κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, ἀλλὰ διὰ τῆς πονηροτέρας καὶ ὑπουλοτέρας μεθόδου, τῆς μὴ διδασκαλίας αὐτῆς, ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας δι' ἀναφορᾶς τῶν προέδρων τῶν ἐφορειῶν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῆς ἡγεμονίας, ἐξ ἧς ἀποσπῶ τὰ οὐσιωδέστερα τεμάχια :

« Ἐν βραχυτάτῳ τοῦ χρόνου διαστήματι ἐδοκιμάσαμεν τὰς μεγίστας τῶν ἀδικιῶν. Οἱ εὐκτήριοι ἡμῶν οἶκοι, αἱ ἱεραὶ μοναί, αἱ ἡμέτεραι σχολαί, ἡ κοινοτικὴ ἡμῶν περιουσία ἐσυλήθησαν, κατεστράφησαν καὶ βίᾳ κατελήφθησαν. Ἡ χρῆσις τῆς μητρικῆς ἡμῶν γλώσσης ἀπηγορεύθη. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ ὑπόστασις τῶν ἡμετέρων Κοινοτήτων καθόλου — ἔργον ὁλοκλήρων αἰώνων — ἐξεμηδενίσθη. Καὶ ταῦτα χωρὶς οὐδέποτε νὰ παράσχωμεν πραγματικὴν αἰτίαν ἢ ἀφορμήν, διότι ἀείποτε — καὶ τοῦτο μετὰ θάρρους δυνάμεθα νὰ διακηρύξωμεν — διετελέσαμεν πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι ὑπήκοοι τῆς Ὑμετέρας Βασιλικῆς Ὑψηλότητος καὶ νομοταγεῖς τῆς Ἡγεμονίας πολῖται.

« Ὑψηλότατε, παρὰ τὰς δεινὰς ὅμως ταύτας καταστροφάς, παρὰ τὰς θλίψεις καὶ στενοχωρίας, ἃς ἐπὶ δίμηνον ἤδη ὑφιστάμεθα, δὲν ἀπωλέσαμεν τὸ θάρρος, οὐδ' ἀπεβάλομεν τὴν ἐλπίδα περὶ ταχείας βελτιώσεως τῆς ἀφορήτου ταύτης καταστάσεως καὶ διορθώσεως τῆς γενομένης ἡμῖν ἀδικίας, διότι ἀνεμένομεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν παρὰ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν αὐστηρὰν τιμωρίαν τῶν ἐργατῶν τῶν καταστροφῶν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἁρπαγέντων ἱερῶν ναῶν, σχολῶν καὶ μονῶν μετὰ τῶν ἀνηκόντων αὐτοῖς ἀκινήτων, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι πρὸς συντήρησιν τῶν ἡμετέρων σχολῶν.

« Ἀλλ' ἐνῷ τοιαύτας ἀνεμένομεν ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας τῆς ἡγεμονικῆς κυβερνήσεως, αἴφνης ὅλως ἀπροσδοκήτως ἀπεστάλη ἡμῖν παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἐπιθεωρητῶν τῶν σχολείων ἔγγραφον, ἀγγέλλον ἡμῖν ὅτι, τῇ 15 τρέχοντος, τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπεφάσισε τὴν ἐφαρμογὴν ἀπὸ τοῦ ἀρξαμένου ἤδη σχολικοῦ ἔτους τοῦ 10ου ἄρθρου τοῦ περὶ παιδείας νόμου τοῦ 1892, καθ' ὃ τὰ τέκνα ἡμῶν δέον νὰ ἐκπαιδεύωνται βουλγαριστὶ ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, καθὼς καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὰ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διατάξεων τοῦ ἰδίου νόμου, αἵτινες καταργοῦσι τὰ δημοτικὰ ἡμῶν σχολεῖα καὶ καθιστᾶσιν ἀδύνατον τὴν λειτουργίαν τῶν τῆς μέσης παιδεύσεως ἡμετέρων σχολείων, μολονότι τελείως ἐν αὐτοῖς διδάσκεται ἡ ἐπίσημος τοῦ τόπου γλῶσσα, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ νῦν ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὅτε τὸ παρελθὸν ἔτος οὗτος ἐπεσκέφθη τὰ ἐν Φιλιππουπόλει σχολεῖα. »

Ταὐτοχρόνως ἐπιτροπὴ ἐξ Ἑλλήνων μετέβη εἰς τὴν βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν, ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν ἐκ νέου ἀναστολὴν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἑλληνοκτόνου τούτου δεκάτου ἄρθρου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ νόμου. ***Lasciate ogni speranza***, ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Τὸ γενόμενον οὐκ ἀπογίγνεται. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ὑπεχώρησεν εἰς τὸ βουλγαρικόν, ὅπως ὁ Ὀρφεὺς εἰς τὸν Βάζωφ ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἱδρύματος τοῦ ὁμωνύμου Συλλόγου.

Πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἠθικοῦ ποιοῦ τῶν κυβερνώντων τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ

τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ μέχρι τοῦ τελευταίου Βουλγάρου, τῆς εἰλικρινείας αὐτῶν καὶ τῆς φιλαληθείας, ἀναδημοσιεύω τὰ δύο ἑπόμενα ἐπίσημα ἔγγραφα. Εἶνε χαρακτηριστικώτατα.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, διατρανῶν τὸν μέγαν τῆς καρδίας του πόνον, ὡς ἐθνάρχης τοῦ καταδιωκομένου ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἐν Μαριεμβάδ διαμένοντα ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδον, τὴν ἐπιοῦσαν τῆς τραγικῆς καταστροφῆς τῆς Ἀγχιάλου, τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα, διαμαρτυρόμενος καὶ ἐξαιτούμενος δικαιοσύνην.

«Ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ λαὸς τῆς Βουλγαρίας ἀδικοῦσι καταφώρως καὶ διὰ πρωτοφανῶν τρόπων τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἐκκλησίαν μου καὶ τὸν ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸν ὑποκείμενον θρησκευτικῶς ταύτῃ.

«Πάντα ταῦτα προσάπτουσι μῶμον ἀνεξίτηλον τοῖς διαπράττουσι καὶ ἀδικοῦσι εὐσεβῆ, λαὸν φιλόχριστον καὶ φιλοπάτριδα.

«Ἐν ὀνόματι τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου, ἐν ὀνόματι πάντων τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας μου καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ θρόνου, τῶν κατωχυρωμένων διὰ νόμων ἱερατικῶν τε καὶ πολιτικῶν, ἐν ὀνόματι τῆς διαταραχθείσης συνειδήσεως σύμπαντος τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, οὗτινος ἡ πίστις καὶ ἡ ἱερὰ παρακαταθήκη καταπατοῦνται, ἀπαιτῶ, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τοὺς διωγμοὺς καὶ ἀποδοθῇ δικαιοσύνη εἰς τὴν ταλαιπωρουμένην Ἐκκλησίαν μου καὶ εἰς τὰ πνευματικά μου τέκνα διὰ τῆς πλήρους ἐπανορθώσεως τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος ἐν πᾶσι τοῖς προσβληθεῖσι καὶ κατερειπωθεῖσι διὰ τοῦ πυρὸς καὶ σιδήρου μέρεσιν.»

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τοῦ ἀνωτάτου ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας, τὸ πλῆρες ἁβρότητος, χριστιανικῆς ἀνεξικακίας καὶ εὐγενείας, ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος, ὁ ἀπόγονος οὗτος τῶν Βουρβώνων, ὁ καυχώμενος, ὅτι ἀντιπροσωπεύει τὴν εὐγένειαν τοῦ ἱστορικοῦ οἴκου, ἐξ οὗ κατάγεται, οὐ μόνον ἀπηξίωσε ν' ἀπαντήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐξουσιοδότησε τὸ τηλεγραφικὸν πρακτορεῖον τῆς Σόφιας ν' ἀναγγείλῃ, ὅτι θεωρεῖ *αὐτὸ ὡς συκοφαντικὸν καὶ ψευδὲς καὶ ἀνάξιον ἀπαντήσεως.* (Que la depêche du Patriarcat Œcumenique était calomnieuse et menteuse et ne méritait pas de réponse)...

Ἡ ὑβριστικὴ αὕτη ἀπάντησις ἐπεδόθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὑπὸ τοῦ διερμηνέως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πολιτικοῦ βουλγαρικοῦ Πρακτορείου καὶ ἐνεχειρίσθη τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ.

Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ εὐγενὴς Φερδινάνδος ὁ Κοβοῦργος, ὁ Βουρβῶνος, ἐξωμοιώθη καθ' ὅλα πρὸς τὸν λαόν, ἐφ' οὗ κακῇ τῇ μοίρᾳ ἡγεμονεύει καὶ λησμονήσας τὴν εὐγένειαν, ἣν ἐπέβαλλον ἡ θέσις καὶ ἡ γέννησις αὐτοῦ καὶ τὴν ὀφειλουμένην εὐλάβειαν πρὸς τὸν ἀντιπροσωπεύοντα τὰς παραδόσεις εἴκοσιν αἰώνων ὕψιστον οἰκουμενικὸν θρόνον, ἡμιλλήθη νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ αὐτὸ ἠθικὸν ἐπίπεδον, ἐφ' οὗ ἵστανται καὶ οἱ διαπράξαντες τὰς φοβερὰς ἱεροσυλίας καὶ φρικαλεότητας τῆς Ἀγχιάλου.

Τὸ ἀκόλουθον ἐπίσης ἔγγραφον, σχετικὸν πρὸς τὴν ἁρπαγὴν τῆς ἐν Φιλιππουπόλει λεηλατηθείσης καὶ περιελθούσης εἰς τὴν βουλγαρικὴν κατοχὴν Σχολῆς Μαρασλῆ, ἀρξαμένης τῆς ὑπὸ τὴν νέαν κατοχὴν λειτουργίας αὐτῆς τῇ 2 Ἰανουαρίου 1907, ὁ Νομάρχης Φιλιππουπόλεως ἀπηύθυνεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ οὗτος εἰς τοὺς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν δικαιολογιτικὴν τῆς καταλήψεως τοῦ ἱδρύματος ἔκθεσιν, ἣν ὁ δεύτερος οὗτος διεβίβασεν εἰς Ὀδησσὸν τῷ ἱδρυτῇ κ. Μαρασλῇ.

«Ἐξ ἐπισήμου ἐκθέσεως τοῦ διοικητοῦ Φιλιππουπόλεως καταφαίνεται ὅτι, προκειμένου περὶ τοῦ κτιρίου τοῦ κ. Μαρασλῆ, ὅ περ ἐχρησίμευε μέχρι τοῦδε ὡς χῶρος διὰ τὸ ἑλληνικὸν γυμνάσιον, δὲν ἐγένετο σφετερισμός. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐπεσκεύασέ πως τὸ κτίριον, ὅπως ἐπὶ τοῦ παρόντος τοποθετηθῶσιν ἐν αὐτῷ τάξεις τινὲς πρωτοβαθμίων σχολείων, ἐν αἷς διδάσκονται ἐπίσης καὶ ἑλληνόπαιδες, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρέχοντος σχολικοῦ ἔτους ἐφηρμόσθη ἡ 10 § τοῦ περὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως νόμου καθ' ὅλην τὴν ἡγεμονίαν. Εὐθὺς ὡς ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης θὰ εἶνε εἰς κατάστασιν καὶ θὰ θελήσῃ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς νομικὰς διατάξεις τῶν περὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως ἰδιωτικῶν σχολῶν, δύναται αὕτη καὶ πάλιν νὰ χρησιμοποιῇ τὸ αὐτὸ κτίριον. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ***τὸ κτίριον τοῦ κ. Μαρασλῆ ἐξυπηρετεῖ πάντοτε τὸν αὐτὸν σκοπόν, δι' ὃν προώρισται, εἶνε δηλαδὴ ἵδρυμα ἐκπαιδευτικόν, ἐν ᾧ τὰ τέκνα τῶν κατοίκων τῆς Πλόβδιβ, βουλγαρόπαιδες καὶ ἑλληνόπαιδες, κτῶνται τὴν πρωτοβάθμιον μόρφωσιν***»...

* * *

Οὕτως ἐξειλίχθη ἡ πολιτικὴ τῶν βουλγαρικῶν ἀντιποίνων ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ. Ἐπὶ τῇ προφάσει ἀγανακτήσεως κατὰ τῆς διεξαγομένης ἐν Μακεδονίᾳ ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἐτελέσθησαν ἀνοσιουργήματα, ὑπομιμνήσκοντα τὰς θλιβερωτάτας σελίδας τῆς ἱστορίας. Ταῦτα μένουσι μέχρι τῆς σήμερον ἀτιμώρητα καὶ ἀνεκδίκητα. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς καθῆκον ἔχει νὰ διαμαρτυρηθῇ, νὰ ἐπιζητήσῃ τὰ προσήκοντα ἀντίποινα, νὰ ἐπιφωνήσῃ μετὰ τοῦ θείου ποιητοῦ:

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν.»

Καὶ νὰ ἀγωνισθῇ.

Χαρακτηριστικὸν γεγονός. Καθ' ὃν χρόνον ἐτελοῦντο τὰ ἐγκλήματα ταῦτα ἐπὶ παραβάσει παντὸς θείου καὶ ἀνθρωπίνου νόμου, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος, θλιβόμενος ἐπὶ τῇ συμφορᾷ ταύτῃ ὁμογενῶν πληθυσμῶν, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα·

«Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπικαλεῖται τὴν εὐμενῆ τῆς Ὑμ. Σεβασμιότητος προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἀπαραδειγματίστων βιαιοπραγιῶν, τῶν ὅλως ἀδικαιολογήτων,

ἐναντίον τῶν νομιμοφρόνων Ἑλλήνων τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν Μοναστηρίων καὶ τῶν Ἱεραρχῶν, παρὰ τὴν προστασίαν, ἣν πάντες οὗτοι ἐδικαιοῦντο νὰ ἀπολαύωσιν ἐκ μέρους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, δυνάμει τῆς βερολινείου Συνθήκης.

«Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐξαιτεῖται δι' Ὑμῶν τὴν ἀδελφικὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας παρὰ τῇ βρεττανικῇ Κυβερνήσει, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς περαιτέρω δολοφονίας καὶ διαρπαγάς, ἐγκολαπτούσας ὕβριν εἰς τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ζῶμεν».

Εἰς τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς διὰ τρίτου προσώπου:

«Παρακαλεῖσθε νὰ πληροφορήσητε τὸν Μητροπολίτην Ἀθηνῶν ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκόπου Γιβραλτάρ, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας μὲ παρεκάλεσε νὰ *στείλω τὴν ἀκόλουθον πληροφορίαν*: ὅτι τὸ τηλεγράφημα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καθ' ἣν ἐποχὴν οὗτος ἔλειπεν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην καὶ τῷ ἐδόθη ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του πρὸ *ὀλίγων* ἡμερῶν.

»Ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁλόκληρος ἡ ἀγγλικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐνεργεῖ εἰς ζητήματα, ἅτινα ἔχουσι πολιτικὸν χαρακτῆρα· καὶ ὅτι εἶνε ἀδύνατον διὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον νὰ ἐνεργήσῃ τι, δυνάμενον νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς *δικαιολόγησις* τῶν εἰσβολῶν σωμάτων ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος.

»Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐθεώρησεν, ὅτι τῷ ἦτο ἀδύνατον νὰ στείλῃ τηλεγραφικὴν ἢ ἐπίσημον ἀπάντησιν, ἀλλὰ μὲ διατάσσει νὰ βεβαιώσω τὴν Σεβασμιότητά του, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Ἐκκλησία ἀκούει μετὰ μεγάλης λύπης τὰς ἔριδας τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ πέμπει πρὸς τὴν Σεβασμιότητά του ἀδελφικοὺς ἀσπασμούς».

Καὶ ἤδη, μετὰ τὴν λεπτομερῆ καὶ ἀπροσωπόληπτον ταύτην ἀφήγησιν τῶν βουλγαρικῶν ἀντιποίνων κατὰ τῶν ἀθώων πληθυσμῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐρωτᾶται — τίς ὁ καθοπλίσας τὴν συνείδησιν καὶ τὴν χεῖρα τῶν δολοφόνων;

Θὰ ἀποκριθῇ μίᾳ τῶν ἡμερῶν ἡ ἱστορία:— Ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτική, ἥτις ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη θεᾶται ἀπαθῶς τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ χώρᾳ καὶ ἐνίοτε ἐνθαρρύνει, χωρὶς νὰ ἐκβάλῃ κραυγὴν ἀγανακτήσεως ἢ δυσθυμίας.

Ὅτε ἐξεδηλώθη κατ' ἀνάγκην ἡ ἑλληνομακεδονικὴ ἄμυνα, κατεξανίστη ἡ εὐαίσθητος ψυχὴ ἀνακτοβουλίων τινῶν κατὰ τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγωνιζομένων καὶ κατεδίκασε τὴν ἄμυναν ταύτην.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη προὐκάλεσε τὰς καταστροφάς. Οἱ δολοφόνοι ἐνεθαρρύνθησαν. Ἀλλ' ἡ ἱστορία καθῆκον ἔχει νὰ ἐξενέγκῃ τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτῆς κατὰ τῶν ἠθικῶν αὐτουργῶν. Οὕτω καθίσταται πράγματι *Νέμεσις*.

Νεοκλῆς Καζάζης.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗι ΕΤΑΙΡΕΙΑι ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

Π. ΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΕΝ ΤΩι ΕΘΝΙΚΩι ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩι

ΓΕΝΟΜΕΝΗ

ΤΗι 8 ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΕΝ ΤΗι ΑΙΘΟΥΣΗι ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἐν προηγουμένῃ μου, Κύριοι, διαλέξει, ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω γενικάς τινας παρατηρήσεις ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς σχέσεις μεταξὺ πολιτικῆς τοῦ συμφέροντος καὶ πολιτικῆς τοῦ αἰσθήματος, τὴν τελευταίαν τῶν ὁποίων εἴδομεν ὁσημέραι πλειότερον ἐκτοπιζομένην παρὰ τῆς πρώτης.

Σήμερον, ἐπιτρέψατέ μοι, νὰ παράσχω εἰδικήν τινα τῆς γνώσεως ταύτης ἀπόδειξιν, εἰλημμένην ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ δὴ παρ᾽αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἀπόψεως, ἥτις ὀλιγώτερον ἐμελετήθη. Ὄντως, οἱ ἐγκύψαντες εἰς τὴν σπουδὴν τῆς μεγάλης ἐποποιίας τοῦ 1821, παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ δραματικοῦ μεγαλείου τῶν γενναιοτέρων ἐξωτερικῶν ἐκφάνσεων τοῦ ἀγῶνος, ἔθεντο ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τὴν διπλωματικὴν ἄποψιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εἰς τρόπον, ὥστε, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ σχεδὸν Ἕλλην γνωρίζων τὰ κύρια σημεῖα τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν πολεμικοῦ ἀγῶνος, πάντως οὐκ ὀλίγοι ἀγνοοῦσι τὴν ὀλιγώτερον καταφανῆ καὶ δυσχερέστερον ἐξηκριβωμένην διπλωματικὴν ἄποψιν τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἐφ᾽ ἧς ἐπέχυσαν φῶς νεώτερα δημοσιεύματα, ἐκθάψαντα ἱστορικὰς ἀληθείας, κεκρυμμένας ἐν ταῖς κιτρινωπαῖς σελίσιν ἀρχαίων καὶ καχυπόπτως ἐπὶ μακρὸν φυλασσομένων ἀπὸ τῆς δημοσιότητος ἐγγράφων.

Διότι οἱ διπλωματικοὶ ἀγῶνες παρουσιάζουσι καὶ ταύτην τὴν διαφορὰν ἔναντι τῶν πολεμικῶν τοιούτων. Οἱ τελευταῖοι διεξάγονται ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, εἰς τὰς πεδιάδας ἢ τὰς θαλάσσας ἐν ἐκδηλώσεσι φανεραῖς καὶ ἀναμφισβητήτοις. Οἱ δεύτεροι διεξάγονται διὰ τῶν ὑπούλων ὅπλων τῆς εὐστρόφου καιροσκοπίας, ὑπὸ τὸ φέγγος τοῦ σκιεροῦ φωτισμοῦ τῶν κατακλείστων γραφείων καὶ ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν συγκάλυψιν τῶν ὑπερμεγέθων φακέλλων. Ἐὰν δὲ τὸ τοιοῦτον παρατηρῆται

ὁπωσδήποτε καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ, ἔτι μᾶλλον συνέβαινεν ἐν χρόνοις ἀπομεμακρυσμένοις, καθ' οὓς ἡ φύσις τῶν πολιτευμάτων, αἱ δυσκολίαι τῶν συγκοινωνιῶν καὶ ἡ ἐλάσσων διάδοσις τοῦ τύπου εὐχερέστερον ἐπεβοήθουν τὰς τοιαύτας συγκαλύψεις.

Σκοπὸς τῆς παρούσης διαλέξεως εἶνε ἡ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἔκθεσις τῆς δράσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐπαναστάσει. Ἡ ἔρευνα αὕτη θέλει συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξοβέλισιν προκαταλήψεών τινων, καταδεικνύουσα τὰ ὑστερόβουλα ἐλατήρια ξένων διπλωματικῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες ἄλλως ὑπὸ ἀκραιφνῶς ἐνεργητικὸν χαρακτῆρα θὰ διεβλέποντο, καὶ θέλει ἐμπεδώσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ στοιχεῖον τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος διεδραμάτισεν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐπεμβάσει τῶν χρόνων ἐκείνων πολὺ σπουδαιότερον, ἢ ὅσον κοινῶς πιστεύεται, χωρὶς βεβαίως ἐκ τούτου νὰ ἐξωθῆται εἰς μᾶλλον περιωρισμένα τοῦ δέοντος ὅρια ἡ προσήκουσα πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις εὐγνωμοσύνη, ἀλλ' ἁπλῶς, ἵνα ἐποικοδομῆται ἐναργέστερον ἡ πεποίθησις, ὅτι ὀλίγα μόνον δύναταί τις ν' ἀναμένῃ παρὰ τῆς ἀλλοτρίας γενναιότητος.

Κατὰ τὰ πορίσματα νεωτέρων μελετῶν ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς διακεκριμένας περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον (1821—1822) ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις ἐν τῷ ἑλληνοτουρκικῷ ζητήματι ἄρχεται διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1821 τελεσιγράφου τῆς Ρωσσίας πρὸς τὴν Πύλην, ἐν ᾧ, πλὴν ἄλλων, δηλοῦται, ὅτι «ἀδυνατεῖ ἡ Ρωσσία νὰ παρίσταται ἀπαθὴς θεατὴς τῆς ἐξολοθρεύσεως τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ». Συνεπείᾳ τοῦ τελεσιγράφου τούτου διημείφθησαν συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ καταστῇ τὸ ἑλληνοτουρκικὸν ζήτημα ἀντικείμενον ἐρεύνης τοῦ ἐν Βερώνῃ συνεδρίου. (Ὅρα πλῆρες τὸ κείμενον τοῦ τελεσιγράφου τούτου καὶ τὰ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν σχετικῶν διαπραγματεύσεων παρὰ τῷ Debidour, Histoire diplomatique de l' Europe, depuis l' ouverture du Congrès de Vienne jusqu' à la clôture du Congrès de Berlin, ἐν τόμῳ I σ. 168 καὶ ἑπομ.). Τὸ συνέδριον τοῦτο, οὗ αἱ ἐργασίαι διεξήχθησαν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1822, ἐθεώρησε κατάλληλον νὰ περιορίσῃ τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἔργον αὐτοῦ εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἑξῆς εὐχῆς: «Εἴθε ὁ Θεὸς καὶ ἡ θεία πρόνοια νὰ ἐπιδαψιλεύσωσι τῷ ἑλληνικῷ λαῷ τὴν ἀνακούφισιν ἐκείνην, ἣν αἱ Δυνάμεις δὲν ἤθελον δυνηθῇ νὰ παρέξωσιν αὐτῷ, χωρὶς νὰ παραβῶσιν ἕτερα καθήκοντα (Chateaubriand, le Congrès de Verone t. I. p. 80). Ὁ Τσάρος μάλιστα, ὅπως εὐαρεστήσῃ ἔτι μᾶλλον τοὺς συμμάχους αὐτοῦ, οὐ μόνον συνήνεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ γείνωσι δεκτοὶ οἱ ἐν Ἀγκῶνι ἱκετευτικῶς ἀναμένοντες ἀπεσταλμένοι Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ἐπροθυμοποιήθη βραδύτερον νὰ εἴπῃ περὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅτι θεωρεῖ τούτους «ἀναξίους τῶν συμπαθειῶν αὐτοῦ καὶ εὔχεται μάλιστα, ὅπως νικήσωσιν οἱ Τοῦρκοι». (Ὅρα Κ. Μένδελσον Βαρθόλδη Ἱστορίαν, κατὰ μετάφρασιν Α. Βλάχου, τόμος Α' σ. 427). Κατὰ τοιοῦτον τρόπον λήγει ἡ πρώτη περίοδος τῆς

διπλωματικῆς ἐπεμβάσεως ἐν τῷ ἑλληνοτουρκικῷ ζητήματι. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ (1822—1825) ἡ ρωσσικὴ διπλωματία, τοῦτο μὲν εὑρισκομένη εἰς διενέξεις πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἕνεκα τοῦ μὴ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῶν ἀσιατικῶν μεθορίων τῶν δύο κρατῶν ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1812 καὶ ἐπιθυμοῦσα οὕτω νὰ παράσχῃ πράγματα τῇ Πύλῃ, τοῦτο δὲ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τὴν ζωτικότητα καὶ ἀντοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ θεωροῦσα αὐτὸν ἐπιδεκτικὸν ἐκμεταλλεύσεως, ἀπηύθυνεν ἐν ἔτει 1824 ὑπόμνημα πρὸς τὰς Δυνάμεις, δι' οὗ προέτεινε τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἑλλάδος—ἐν ᾗ περιελαμβάνετο ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Κρήτη—ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως ἡ Ἑλλὰς τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ρωσσίας. Ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία, κατανοήσασα τὴν ρωσσικὴν ὑστεροβουλίαν, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἀδυνατεῖ κἂν νὰ συζητήσῃ τοιαύτην πρότασιν, ἐνῷ ὁ ἀνεξάντλητος εἰς πλεκτάνας Μέττερνιχ, προσποιηθείς, ὅτι δέχεται κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασιν, ἤρξατο διαιωνίζων τὰς σχετικὰς συζητήσεις, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι αἱ τῇ ρητῇ αὐτοῦ εἰσηγήσει προσληφθεῖσαι ὡς σύμμαχοι τῆς Τουρκίας αἰγυπτιακαὶ δυνάμεις ἤθελον συντελέσῃ κατὰ τὸν χρόνον τῶν μακρῶν διαπραγματεύσεων εἰς τὴν ἀπόπνιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Α' ἀποθνήσκει, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἄρχεται ἡ τρίτη περίοδος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως ἐν Ἑλλάδι (1825—1829). Τὸν ἀποθανόντα αὐτοκράτορα διεδέξατο ὁ δεσποτικὸς Νικόλαος Α', ὅστις, ἐπιθυμῶν νὰ στρέψῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς πολεμικὰς δυσχερείας τῆς Πύλης, ἀπευθύνει αὐτῇ τὸ ἀπὸ 27 Μαρτίου 1826 τελεσίγραφον, ἐν ᾧ ποικίλας μὲν ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας ὑποβάλλει ἀξιώσεις, ἀλλ' οὐδὲ κἂν μνείας ἀξιοῖ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Ἐν συνεντεύξει αὐτοῦ μετ' ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου τῆς βιενναίας αὐλῆς ὁ Τσάρος, γενομένου λόγου περὶ Ἑλλήνων, εἶπεν: — «Ὄχι, δὲν ὀνομάζω αὐτοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ἀποστάτας καὶ ὡς τοιούτους οὐδέποτε θέλω βοηθήσῃ αὐτούς». (Βαρθόλδη Α' σ. 558). Ἐν τούτοις ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, φοβουμένη ὅσας ἤθελε τυχὸν καρπωθῇ ἡ Ρωσσία ὠφελείας ἐξ ἐνδεχομένου ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, συνεπείᾳ τῶν ὑπερφιάλων ρωσσικῶν ἀξιώσεων ἐπικειμένου, ἐθεώρησε συμφέρον νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν λύσιν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ζητήματος, ἐλπίζουσα συνάμα, ὅτι ἡ τοιαύτη αὐτῆς στάσις, ἥτις ἤθελε χαρακτηρισθῇ ὡς φιλελληνική, θὰ κατέκτα τὰς συμπαθείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις τοσαύτην ἀπεκαλύφθη ἔχων ζωτικότητα. Ἡ ἀμοιβαία δυσπιστία Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας προὐκάλεσεν ἀμοιβαίαν ἐπιτήρησιν καὶ ἐν τέλει συνεργασίαν, ἐκ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπιβληθεῖσαν. Ἑκατέρα τῶν Δυνάμεων τούτων ᾐσθάνετο, ὅτι ἔδει νὰ ἐκλείψῃ ἡ πέτρα ἐκείνη τοῦ σκανδάλου, ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἥτις ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἐπικινδύνους μεμονωμένας ἐπεμβάσεις. Ὑπεγράφη ὅθεν τὸ ἀπὸ 4 Ἀπριλίου 1826 πρωτόκολλον, δι' οὗ ἀπεφασίσθη νὰ παραχωρηθῇ αὐτονομία τῇ Ἑλλάδι, ἥτις ἤθελε κηρυχθῇ φόρου ὑποτελὴς τῇ Τουρκίᾳ. Ἐν τούτοις ἡ ρωσσικὴ διπλωματία, ἐκμεταλλευομένη ἔτι μᾶλλον τὰς δυσχερείας τῆς Πύλης, ἠνάγκασε ταύτην νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἄκερμαν

ῆς 7 Ὀκτωβρίου 1826, δι' ἧς σπουδαῖα ἡ Ῥωσσία ἐκαρποῦτο ὠφελήματα. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία, δυσφοροῦσα ἐπὶ ταῖς διπλωματικαῖς ταύταις νίκαις τῆς Ῥωσσίας, ἠναγκάσθη νὰ ἀνακοινώσῃ τὸ πρωτόκολλον τῆς 4 Ἀπριλίου πρὸς τὰς ἑτέρας Μεγάλας Δυνάμεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία δὲν ἀπεδέχθησαν τοῦτο, ἡ δὲ Γαλλία, ἥτις οὐδεμίαν εἶχε λάβῃ πρωτοβουλίαν ἐν τῷ ἑλληνοτουρκικῷ ζητήματι, ἔκρινε προσφορώτερον νὰ ἀποδεχθῇ αὐτό, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ, ἐνῷ δυσπιστοῦσα ἐπεθύμει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποκλειστικὴν συνεννόησιν Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, ἀφ' ἑτέρου ἐπεδίωκε κατάλληλον ἀφορμήν, ὅπως ἐπανακτήσῃ τὸ πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθὲν γόητρον αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τῇ προτάσει ὅθεν τῆς Γαλλίας ἡ σύμβασις τῆς 4ης Ἀπριλίου μετεβλήθη εἰς πραγματικὴν συμμαχίαν μεταξὺ Νικολάου Α',Γεωργίου Δ' καὶ Καρόλου Ι' πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τῆς λονδινείου Συνθήκης τῆς 24/6 Ἰουλίου 1827, ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ὁποίας ἐκρίθη κατάλληλον νὰ περιγραφῶσι πρὸ παντὸς αἱ ἐπαχθεῖς ζημίαι (les pertes considérables), ἃς ὑφίστανται οἱ ὑπήκοοι τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐκ τῶν πειρατειῶν, αἵτινες, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει ἀναρχίας, σπουδαῖα παρενέβαλλον προσκόμματα εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπόριον. (Ὅρα πλῆρες τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ταύτης ἐν Gemma, Storia dei trattati del secolo XIX, σ. 125—126). Ἡ οὕτω καταρτισθεῖσα συνθήκη τοῦ Λονδίνου ἀνεκοινώθη πάραυτα τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει, ἥτις ἔσπευσε νὰ ἀποδεχθῇ ταύτην, ἐνῷ ἡ Πύλη ρητῶς ἐδήλωσεν, ὅτι ἐθεώρει ἀνάξιον καὶ ἁπλῆν γνῶσιν αὐτῆς νὰ λάβῃ. (16 Αὐγούστου 1827). Ἡ προκλητικὴ αὕτη σκληροτραχηλία τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἐξέθηκε τὴν φιλαυτίαν τῶν τριῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἀπεφάσισαν τὴν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποστολὴν στόλου, ἡ κατὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ὁποίου αὐθαδεστάτη στάσις τῶν Τουρκοαιγυπτίων προὐκάλεσε τὴν περιλάλητον ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου, ἥτις διὰ τοῦ βασιλικοῦ λόγου τῆς 29 Ἰανουαρίου 1828 ἐχαρακτηρίσθη ἐν Λονδίνῳ ὡς συμβὰν ἀπαίσιον, ἐφ' ᾧ ἐξεφράζετο λύπη βαθεῖα. (Σ. Τρικούπη, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Δ' σ.207). Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου ἡ Ῥωσσία, ἐπωφελουμένη καὶ αὖθις τῶν δυσχερειῶν τῆς Πύλης, νέαν εὗρεν ἀφορμήν, ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σφετεριστικῶν αὐτῆς τάσεων. Ἐπεβάλλετο ὅθεν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ Γαλλίᾳ, ἐὰν ἤθελον νὰ ἐμποδίσωσιν ἀποκλειστικὴν ἐπέμβασιν τῆς Ῥωσσίας, νὰ παρεμβῶσιν, ὡς πρῶτον δὲ ἐπιβαλλόμενον μέτρον ἔκρινον τὴν ἀποδίωξιν τῶν Αἰγυπτίων ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλ' ἡ Γαλλία δὲν συνῄνει νὰ ἀνατεθῇ τὸ τοιοῦτον ἔργον τοῖς Ἄγγλοις, λόγῳ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις, τούτου δ' ἕνεκα ἀνέλαβεν αὐτὴ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως. (E. Driault. La question d' Orient σ. 125). Ἐν τούτοις ἡ Ῥωσσία, εὑροῦσα ἀφορμὴν ἐκ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως ὅρων τινῶν τῆς ἀπὸ 6 Ἰανουαρίου 1828 διακοινώσεως αὐτῆς, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων δῆθεν γενομένης, πράγματι δὲ σκοπούσης τὴν ῥωσσικὴν κατάληψιν τῆς Μολδαυίας καὶ τῆς Βλαχίας (Gemma, σ. 126—127), κινητοποιεῖ τὸν

στρατὸν αὐτῆς καὶ 100,000 Ρώσσων διευθύνονται πρὸς τὴν 'Ασιατικὴν Τουρκίαν, ἕτερον δὲ στρατιωτικὸν σῶμα διαβαίνει τὸν Προῦθον. Ἡ 'Αγγλία καὶ ἡ Αὐστρία κατεθορυβήθησαν καὶ ἀπήτησαν νὰ ὑπογραφῇ ὡς τάχιστα ἡ ἀπὸ 2)14 Σεπτεμβρίου 1829 συνθήκη τῆς 'Αδριανουπόλεως, δι' ἧς ἡ μὲν Ρωσσία σπουδαιότατα ἐκαρποῦτο πλεονεκτήματα, ἡ δὲ Τουρκία ἠναγκάζετο νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 6 'Ιουλίου 1827, ὅ ἐστι νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Παραλείπω τὴν ἱστορίαν τῶν ἐγωϊστικῶν διαπραγματεύσεων πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐνθουσιωδῶν ἀποστροφῶν εὐγνωμοσύνης, ἃς συνήθως οἱ ῥήτορες τῆς ΚΕ' Μαρτίου φιλοτεχνοῦσιν ὑπὲρ τῶν Δυνάμεων, περαίνω τὴν μελέτην ταύτην διὰ τῶν ἑξῆς λόγων ξένου συγγραφέως. «Ἐν ὅλῃ τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν εἶνε προφανές, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν κυβερνήσεων, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἅπασαι, ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῶν ἀμέσων αὐτῶν συμφερόντων πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐκ γενναίας συμπαθείας ὑπὲρ λαοῦ δυστυχοῦντος καὶ ἐξόχως ἀξίου τῆς συνδρομῆς τῆς Εὐρώπης. Βαθεῖα ἐνυπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν λαῶν καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν κυβερνήσεων... Οὐδ' αὐτὴ ἡ Γαλλία, ἡ μᾶλλον ἀφιλοκερδὴς τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, παρέλειψε νὰ ἐπιδιώξῃ ἐξ αὐτοῦ πραγματικὰ ὠφελήματα...Τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος ἀπέβησαν ἀντικείμενον τῆς μεγαλειτέρας φειδοῦς καὶ γλισχρότητος. Ἡ ἐλευθερία τῇ προσεμετρήθη μετὰ πάσης αὐστηρότητος ἐπὶ τῇ προφάσει μέν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἀνίκανος νὰ ποιῆσηται χρῆσιν ταύτης, ἐπὶ τῇ πραγματικῇ δ' αἰτίᾳ, ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν ἤθελον τὴν Ἑλλάδα, οὔτε ἐπαρκῶς ἐλευθέραν (E. Driault· σ. 128—130)». Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Γάλλου συγγραφέως δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὡς χαρακτηριστικὸν ἴδιον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ ἐξυπηρέτησις οὐχὶ περιωρισμένων ἐθνολογικῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἡ προαγωγὴ τῶν ὑψηλοτέρων ἐκφάνσεων τοῦ καθ' ὅλου ἀνθρωπισμοῦ, οὕτω καὶ τῆς μεγάλης τοῦ 21 ἐπαναστάσεως οἱ ὑπεράνθρωποι ἀγῶνες πολλῷ μᾶλλον τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων προήγαγον τὰ ἰδεώδη τοῦ καθ' ὅλου πολιτισμοῦ, τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀποτελεσάσης τὴν πρώτην ἐπιφανεστάτην καὶ βαρυσήμαντον νίκην τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἐναντίον τοῦ συστήματος τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τοῦ εἰδεχθοῦς τοῦ δεσποτισμοῦ πνεύματος.

Πλήν, ἐὰν τοιαῦται καὶ τοσαῦται θυσίαι κατέληξαν εἰς ἀποτελέσματα τοσούτῳ δυσανάλογα πρὸς αὐτάς, εἰς ποῖα ἀποτελέσματα δύναται νὰ καταλήξῃ ἐθνικὴ σταδιοδρομία ἐν ᾗ ἡ λέξις θυσία ἀποτελεῖ μεμονωμένην καὶ σπανίως ἀπομεμονωμένην ἐξαίρεσιν;

Καὶ ἐν τούτοις τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς εἶνε τοιοῦτον, ὥστε οἱ μόχθοι καὶ οἱ ἀγῶνες —οὐχὶ τὸ δίκαιον—εἰσὶν οἱ κύριοι παράγοντες τῆς νίκης.

Οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἔλεγον Vigilanti bus jura sunt scripta. Δὲν νομίζετε, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν εὔγλωττον ἀπήχησιν τῆς βαθείας ἐκείνης ρωμαϊκῆς ἐννοίας εἰς τοὺς

βαρυσημάντους λόγους, οὓς οὐ πρὸ πολλοῦ ἀπήγγειλεν ἐν Γλασκώβῃ κορυφαῖος πολιτικὸς τῆς Ἀγγλίας, ὁ Ρώσβερυ ;

«Μέχρις ἐσχάτων—ἔλεγεν οὗτος, ὁμιλῶν περὶ τῶν Ἄγγλων—ἐκεκτήμεθα εἶδος μονοπωλίου. Νῦν ἀγωνιζόμεθα περὶ ὑπάρξεως. Ἄλλοτε ἠδυνάμεθα νὰ κατακλινώμεθα ἐπὶ κλίνης ρόδων καὶ νὰ θερμαίνωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡμῶν, τῇ δόξῃ ἡμῶν καὶ τῷ παρελθόντι ἡμῶν. Ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ δὲν πρόκειται νῦν περὶ τούτου. Συμφώνως πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ νεωτέρου κόσμου ἡ ἐπικράτησις τῶν ἱκανωτέρων καὶ ἐπιτηδειοτέρων εἶνε ἀλήθεια ἀπόλυτος.»

Εἰς τὴν τοσούτῳ ρωμαλέως καὶ σαφῶς διατετυπουμένην ταύτην σκέψιν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, ὅτι πᾶσα πρόοδος εἶνε κατάκτησις, πᾶσα κατάκτησις προαπαιτεῖ ἀγῶνα, πᾶς ἀγὼν προϋποτίθεσιν ἀντίστασιν.

Ἀγὼν εἶνε ὁ ὑπέρτατος τῆς φύσεως νόμος ἐν πάσῃ τοῦ βίου ἐκφάνσει. Θρησκεία εἶνε ὁ ἀγὼν τῆς πίστεως κατὰ τῆς ὀλοφροσύνης. Πατρὶς εἶνε ὁ ἀγὼν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος κατὰ τοῦ ἀτομικοῦ τοιούτου. Ἀρετὴ εἶνε ἀγὼν τοῦ καθήκοντος κατὰ τῆς ὀρέξεως. Παιδεία εἶνε ἀγὼν τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς ἀμαθείας. Τέχνη εἶνε ἀγὼν τῆς ἐμπνεύσεως κατὰ τῆς ἀμόρφου καὶ κατεργαστέας ὕλης. Ἡ οἰκονομική, στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπικράτησις εἶνε ἀγὼν τῆς δράσεως κατὰ τῆς νωθρείας πνεύματος καὶ σώματος.

Ἐὰν λοιπὸν εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀγὼν εἶνε ὁ ὑπέρτατος τῆς φύσεως νόμος, ἐκεῖνα μόνον τὰ ἔθνη καὶ ἐκεῖνα τὰ ἄτομα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς βιοῦντα συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους ἐκείνους τῆς φύσεως, ἅτινα ἄγουσιν εἰς τὴν ἐπικράτησιν, ὅσα τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγῶνος θέτουσιν ὡς ὑπέρτατον γνώμονα τοῦ βίου.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ
ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ
ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ Κ^ου^ Ι. ΨΥΧΑΡΗ

Ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου, ἐκ κόσμου τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν γραμμάτων, ὁ κ. Ι. Ψυχάρης, καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἐποιήσατο ἐν Παρισίοις τὴν 4|17 παρελθόντος μηνὸς Μαρτίου, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Πολιτικῶν Μηχανικῶν τῆς Γαλλίας, διάλεξιν περὶ τοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ, τοῦ ποιήσαντος τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν ὕμνον καὶ ἄλλα δημώδη ποιήματα. Ἡ συνέλευσις προηδρεύετο ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Ὁμώλλ, Προέδρου τοῦ *Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, παρισταμένων τῶν κ.κ. Δεμών, ἀντιπροέδρου τῆς Γερουσίας, Θ. Ρεϊνάχ, βουλευτοῦ, Μπαρμπιὲ-δὲ-Μεϊνάρ, Λουδ. Χαβέτ, Ε. Ποτιέ, μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου, Ἐδ. Θερύ, Γαστὼν Δεσχιάν, Γ. Φουζιέρ, Π. Γριμανέλλη, Γρ. Τριανταφυλλίδου καὶ ἄλλων πολλῶν.

Λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Ι. Ψυχάρης εἶπε τὰ ἑξῆς:

— «Ἐκ τῆς ταχείας ταύτης ἐπισκοπήσεως, ἣν διερχόμεθα ἐν ταῖς περὶ τῶν συγχρόνων δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ ἡ φιλολογία. Μάλιστα ἔπρεπε νὰ τῇ δοθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρυτέρα θέσις, ἐὰν ἠδυνάμην νὰ πράξω τοῦτο ἐν διαστήματι μιᾶς ὥρας.

«Εὐτυχεῖς οἱ λαοί, οἵτινες ἔγραψαν! Εὐτυχεῖς καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη, οἵτινες ὠνειρεύθησαν μόνον, χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ διαβιβάσωσιν ἡμῖν τὸ ὄνειρόν των, ἢ ἐν παραδόσεσιν, ὧν ὁ χαρακτηριστικός των ἀντίλαλος θὰ νανουρίζῃ πάντοτε! Οἱ προνομιοῦχοι οὗτοι λαοὶ εἰργάσθησαν διὰ τοὺς ἄλλους. Ὅλαι αἱ μεγάλαι φιλολογικαὶ ἐποχαὶ ὑπῆρξαν ὡραῖαι ἐποχαὶ ἀνθρωπισμοῦ. Ἁρμόζει νὰ παρατηρήσωμεν ἀληθῶς, ὅτι ἡ φιλολογία, ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς ἐξωτερικεύσεως, ἡ ἀνάγκη τῆς διαχύσεως, εἶνε τὸ γνώρισμα τῶν γενναιοκάρδων λαῶν. Οἱ ἄνευ φιλολογίας λαοὶ εἶνε λαοὶ ἐγωϊσταί. Κατακτῶσιν, ἢ μᾶλλον δὲν γινώσκουσι πῶς νὰ κατακτήσωσι, διότι δὲν ζῶσιν ἢ δι' ἑαυτοὺς μόνον, ἐν ταῖς κατακτήσεσιν αὐτῶν. Οὕτω δέ, ὅταν ἐκλείπωσι, δὲν ἀφίνουσι ὄπισθέν των ἢ ὄνομά τι, ἐνίοτε μυστηριῶδες, ὅ περ

παρέχει ἐνίοτε ἀργότερον εἰς τὸν φιλόλογον τὴν ἀνάμνησιν ὀνόματος ἐπὶ πολὺ ἀκόμη μισητοῦ, μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ κατακτητοῦ. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ Οὖνοι, οἵτινες ἀπεκάλουν τὸν βασιλέα των διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς—γνωρίζετε τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *Ἀττίλα*—καὶ οἵτινες δὲν μετεχειρίσθησαν τοὺς ὁμοίους των ὡς ἀδελφούς. Τοιοῦτοι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὅταν ἡμέραν τινὰ ἐκλείψωσιν, ἡ ἀνθρωπότης οὐδὲν καλὸν θὰ ὀφείλῃ αὐτοῖς, οὐδεμίαν δὲ προσέφερον τῇ Ἑλλάδι ὑπηρεσίαν ἢ τὴν περίφημον ἐπανάστασίν της. . . . .

«Ὁ ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός, περὶ οὗ τὸ τῆς ὁμιλίας μου ταύτης θέμα, ἐπανασυνδέει εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα τὴν ἀπὸ αἰώνων τεθραυσμένην ἅλυσιν τῆς μεγάλης φιλολογίας. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1799 καὶ ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1857. Αἱ ποιητικαὶ ἀπαρχαί του συμπίπτουσι — δὲν εἶνε δὲ ποσῶς τὸ τοιοῦτον τυχαῖον — μὲ αὐτὴν τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀπὸ τοῦ 1824 ὁ Σολωμὸς ἐν τῷ περιφήμῳ του «*Ὕμνῳ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν*», ἔψαλε τὰ πρῶτα πολεμικὰ κατορθώματα τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ἥτις ἀδιαφιλονεικήτως εἶνε μία τῶν ὡραιοτέρων ἀφυπνίσεων ἃς εἶδέ ποτε ὁ κόσμος.

«Πρὸς κατανόησιν ὅλης τῆς σημασίας τοῦ ἔργου τοῦ Σολωμοῦ, καὶ ἐξήγησιν τοῦ παραδόξου φαινομένου ποιητοῦ, παρουσιασθέντος αἴφνης καὶ ἄνευ ἐπιδεικτικῆς προπαρασκευῆς, ἐν χώρᾳ, μετὰ σιωπὴν πλειστάκις αἰωνίαν τῆς ποιήσεως, ἀνάγκη νὰ ἐπαναθέσωμεν αὐτὸ ἐν τῷ ἐθνικῷ περιβάλλοντι τῆς γεννήσεώς του. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἴπω ὑμῖν λέξεις τινὰς περὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης. Δὲν προτίθεμαι ποσῶς νὰ ἀφηγηθῶ τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ νὰ καταδείξω ὑμῖν ἀφορμάς τινας αὐτῆς. Θὰ ἐπαναφέρωσιν ἡμᾶς—μάλιστα ἡ τελευταία—κατ' εὐθεῖαν εἰς εἰς τὸν Σολωμόν. Εἴμεθα συνειθισμένοι ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἐγχειριδίων ἡμῶν. Τὰ γεγονότα, ἅτινα φαίνονται ἡμῖν φυσικώτατα, ἔχουσι βαθείας αἰτίας, συχνὰ δυσδιαγνώστους.

«Τίνες λοιπὸν εἶνε αἱ ἀφορμαί, αἵτινες τὴν 25 Μαρτίου 1821 ἐπήνεγκον τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος;

«Εἶνε πολλαπλαῖ. Θὰ πραγματευθῶ περὶ τριῶν, τῶν οὐσιωδεστέρων. Πρώτη εἶνε ἡ τουρκικὴ βλακεία καὶ ὠμότης, αἵτινες συμβαδίζουσι πάντοτε. Ὁ δεσπότης δὲν συγχωρεῖ ἢ τοὺς ἐξωμότας καὶ τοὺς ἕρποντας. Ὁ βίος καθίστατο ἀβίωτος. Ἡ ἀφορμὴ ὅμως αὕτη δὲν ἐπήρκει. Δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσι λαοὶ πιεζόμενοι, οὓς ὁ νικητὴς ἀφομοιοῖ καὶ συγχωνεύει μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τότε ἐπαναστατεῖ ὁλόκληρος ὁ λαός, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἀποβλέπει οὗτος εἰς τὸν σχηματισμὸν ἰδιαιτέρου ἔθνους.

«Ὑπῆρχε λοιπὸν ἄλλο τι· ὑπῆρχε—θὰ τὸ εἴπωμεν παρακατιόντες—, ἡ **μεγάλη ἰδέα**, ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σκοπίμως ἀνέφερα τὴν μεγάλην ἰδέαν, πρὶν ὁμιλήσω περὶ τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, διότι τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα ἐνεσαρκοῦτο ἀκριβῶς τότε, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἐν τῇ *μεγάλῃ ἰδέᾳ*.

«Πόθεν ἤρχετο αὕτη εἰς τοὺς Ἕλληνας; Ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος; Οὐδαμῶς.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς οὐδεμίαν εἶχε συνάφειαν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ πλέον ἅπαντες οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821 ἤθελον νὰ γείνωσιν ἔθνος. Ἄρα ἡ ἐθνικὴ ἑνότης τυγχάνει σύλληψις, ἥν, οὕτως εἰπεῖν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδέποτε ἔσχον. Πολὺ βραδύτερον ἐπανευρίσκομεν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι κἄτι ἐκ τοῦ πνεύματός των, ἀλλ' οὐχὶ τῷ 1821. Ὁ κ. Σάθας, μεταξὺ τόσων δημοσιευμάτων, παρέσχεν ἡμῖν σπουδαῖα κείμενα περὶ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Κρήτης κατὰ τὸν μεσαίωνα.

«Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἡ Κρήτη, ἀποσπασθεῖσα τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἐσκέφθη νὰ ἀπελευθερωθῇ τοῦ ἐνετικοῦ ζυγοῦ. Πιστεύετε, ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐσκέφθη νὰ σχηματίσῃ ἑλληνικὸν βασίλειον; Ὄχι ποσῶς, ὁ δὲ λόγος εἶνε περίεργος. Ὑπῆρχε κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐν Κρήτῃ εἶδος κλασσικῆς ἀναγεννήσεως, οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, διότι οἱ Κρῆτες οὐδέποτε ἐσκέφθησαν νὰ ἀναστήσωσι τοὺς γραμματικοὺς τύπους, ἀλλ' ὡς πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν φιλολογίαν, τὴν οὐσίαν. Ἐπεθύμουν ἴδιον θέατρον. Εἶχον ποιητάς, οἱ δὲ ποιηταὶ ἐκεῖνοι διὰ τῆς νέας των γλώσσης ἀνεκάλουν τὰς ἐνδόξους ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, καὶ ἔθετον τὴν μεγαλόνησόν των ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διός. Ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ τις, ὅτι τοῦτο ἦτο ἱκανὸν νὰ πληρώσῃ αὐτοὺς τοῦ πνεύματος τῶν προγόνων, ἀφοῦ εἷς τῶν ποιητῶν τούτων, ἐν ἐξόχῳ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὕμνῳ, ζητεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης του, πέριξ τῆς ὁποίας τότε θὰ προσήρχοντο νὰ συνενωθῶσιν αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι. Οὕτως, ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτὴ νῆσος, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη φλέγεται διὰ τὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἕνωσίν της — καὶ τὴν ὁποίαν θὰ κατορθώσῃ — ὠνειροπόλει καὶ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ ἀποκεντρωτικὸν ὄνειρον τῆς ἀρχαιότητος.

«Τὸ ὄνειρον τῶν πολεμιστῶν τοῦ 1821 εἶνε ὁλωσδιόλου διάφορον. Ἡ δόξα τῶν προγόνων δὲν εἶνε ἡ μόνη αὐτῶν κινητήριος δύναμις. Ἡ ἰδέα των περὶ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἡ ἰδέα των περὶ τοῦ κράτους τοῖς ἔρχεται ἐκ τοῦ Βυζαντίου. Ὅστις λέγει Βυζάντιον, σχεδὸν λέγει πάντοτε Ρώμην. Οὕτως, ἓν τῶν κυριωτέρων ρευμάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως παρουσιάζει ἡμῖν μίαν ἁρμονικὴν συμβολὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος διὰ τῆς ἑνότητος, καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος διὰ τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων, καὶ συνοψίζει ἐν ἑαυτῷ τὴν σκέψιν τῶν δύο μεγαλειτέρων λαῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

«Σημειῶ ἐνταῦθα πρὸς τιμὴν ταύτης τῆς *μεγάλης ἰδέας*, ὅτι συχνάκις περιγελῶσιν αὐτήν. Ὅσον βαθέως καὶ ἂν εἰσῆλθον διὰ πάντοτε λατινικαί τινες λέξεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅσον ἀνεξαλείπτως λατινικά τινα ὀνόματα μηνῶν καὶ ἂν ἐρρίζωσαν ἐν αὐτῇ, τοσοῦτον καὶ ἡ *μεγάλη ἰδέα* ἠγκυροβόλησεν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς καρδίαις. Ἐξέρχεται ἐξ αὐτῶν τῶν σπλάγχνων τοῦ παρελθόντος, εἶνε γεγονὸς ἱστορικόν, τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ ὑπολογίσωμεν κατὰ πάντα τρόπον. Θὰ μοὶ παρατηρηθῇ, ὅτι αὐτὴ εἶνε ἰδέα. Δὲν γνωρίζω ἐν τῷ κόσμῳ πρακτικωτέραν αὐτῆς ἰδέαν ἄλλην. Μόνη ἡ

ἐπιδίωξις τῆς ἰδέας συντελεῖ εἰς τὴν πραγματοποίησίν τινος, καὶ διὰ νὰ σκοπεύσωσιν οἱ Ἕλληνες τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπέτυχον τὰς Ἀθήνας.

«Ἡ τρίτη ἀφορμὴ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1821 μὲ φέρει, ὡς ἐδήλωσα ὑμῖν, εἰς τὸν Σολωμόν. Ἀναγινώσκονται αἱ λέξεις αὗται ἔν τινι τῶν σημειώσεών του, ἃς ἠρέσκετο νὰ ρίπτῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου: «*Καὶ ἡ τουρκικὴ τυραννία ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφόν της*. Αἱ ἐρημίαι καὶ τὰ ὄρη τότε ἐγένοντο προσκυνητήρια ἐλευθερίας, ἐπληρώθησαν ζώντων θεῶν καὶ οἱ ἀντίλαλοι ἀντήχησαν συγχρόνως ἐκ τοῦ κρότου τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἁρμονίας τῶν ᾀσμάτων.»

«Ἰδοὺ μία λέξις, ἥτις μοὶ ἐπιβάλλει νὰ ὀνειροπολῶ. Ὑπάρχει ἐν τοῖς λαοῖς, ὡς ἐνίοτε καὶ παρά τισι προσώποις, ψυχική τις ὁρμή, βεβαία καὶ μυστηριώδης, ἥτις προαγγέλλει αὐτοῖς περὶ τῆς ἀξίας των, καὶ βεβαιοῖ αὐτοὺς περὶ αὐτῆς, καὶ ἐννοῶ ἐνταῦθα τὴν μελλοντικήν των ἀξίαν, τὴν διανοητικὴν ἀρετήν, ἧς τεκμήρια νὰ μὴ εἶχον δυνηθῇ ἀκόμη νὰ δείξωσι. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους δὲν ἠμύνοντο μόνον ὑπὲρ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ἠμύνοντο ἤδη καὶ ὑπὲρ τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Θουκιδίδου καὶ τοῦ Πλάτωνος. Κατ' ἀξιοθαύμαστον σύμπτωσιν ὁ Μπότσιαρης ἦτο συγχρόνως καὶ ποιητὴς καὶ πολεμιστής, ὡς ὁ Σοφοκλῆς ἦτο ποιητὴς καὶ στρατηγός. Δὲν εἶνε λοιπὸν ποσῶς ὁ πόλεμος, ὡς γενικῶς πιστεύεται, ὅστις κέκτηται ἐν ἑαυτῷ, ἀγνοῶ ποίας, δυνάμεις δημιουργικὰς ποιήσεως. Αἱ μεγάλαι φιλολογικαὶ ἀνθίσεις προηγοῦνται, ἔστω καὶ δυνάμει, τῶν μαχῶν, ἡ δὲ ἀπόδειξις εἶνε, ὅτι δὲν τὰς ἀκολουθοῦσιν ἀναγκαίως πάντοτε. Δὲν βλέπομεν τοὺς Τούρκους μετὰ τὸ 1453 νὰ παραγάγωσιν ἔργον τι οἷον δήποτε. Ἄλλη τις χώρα, ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν πλουσίαν ψυχὴν τῶν ποιητικῶν της δώρων, εἶνε δι' ἡμᾶς παράδειγμα ἔτι σπουδαιότερον. Ἰδού, ὅτι ἀπὸ τριακονταετίας ἡ πατρὶς τοῦ Γκαίτη, τοῦ Σχίλλερ, καὶ τοῦ Ἄϊνε σιωπᾷ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μόνον ἐν πλήρει εἰρήνῃ ἐνεφανίσθησαν λογοτέχναι τινές. Ἀνέφερον ὑμῖν πρὸ ὀλίγου τοὺς Κρῆτας τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος. Δεικνύουσιν ἡμῖν οὗτοι ἐναργῶς, ὅτι τὸ φιλολογικὸν δαιμόνιον ἐξυπνᾷ πρὸ τῶν ὅπλων, διότι οἱ Κρῆτες δὲν μετεχειρίσθησαν τὰ ὅπλα ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ὀνειρεύθησαν μόνον. Ὅταν λαός τις αἰσθάνηται, ὅτι κινδυνεύῃ ἡ διανοητική του, ἔστω καὶ λανθάνουσα, ἀνάπτυξις, ἐξεγείρεται ἵνα δώσῃ ἐλευθέραν πορείαν εἰς τὸ πνεῦμά του.

«Οὕτως ἔρχεται ὁ Σολωμὸς ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ διὰ νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς του. Παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ δημοτικὰ ᾄσματα — τὰ ὡραιότερα κοσμήματα τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας —, τὰ ᾄσματα τῶν Κλεφτῶν καὶ ἕτερα ἀκόμη. προβάλλουσιν αἰφνιδίως πανταχόθεν καὶ ἰδίως πρὸ τοῦ 1821, μετὰ ποιητικὸν μαρασμόν, ὅστις, δυνατὸν εἰπεῖν, διήρκεσε τόσον, ὅσον διήρκεσε τὸ Βυζάντιον, διότι τῇ ἀληθείᾳ, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, δὲν ὑπάρχει βυζαντινὴ φιλολογία, ἐὰν διὰ τῆς φιλολογίας ἐννοῶμεν τὰ ἔργα τῆς φαντασίας. Οἱ Βυζαντινοὶ ἵσταντο πολὺ μακρὰν τοῦ λαοῦ, ἐνῷ ὁ Σολωμὸς ἀδιαλείπτως ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς δημοτικῆς μούσης. Ἐχαιρέτισεν ὡς μέγα γεγονὸς τὴν δημοσίευσιν τῆς συλλογῆς

τοῦ Φωριέλλ καὶ ἠδυνήθη νὰ εἰσκρίνῃ τοὺς ποιητικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς θησαυρούς, οὓς ἐνέκλειον τὰ ποιήματα ταῦτα. Ἐν τούτοις ἴσως καὶ ἄλλος τις λόγος τὸν παρεκίνησε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν μητρικήν του γλῶσσαν, ἀντὶ τῆς τεχνητῆς καὶ διδασκαλικῆς, ἥτις ἐγράφετο τότε πέριξ αὐτοῦ καὶ ἧς καθαρός τις φιλόλογος, ὁ Κοραῆς, ἦτο ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος. Διηγοῦνται ὄντως, ὅτι ἡμέραν τινὰ περιδιαβάζων ἐν Ζακύνθῳ, συνήτησεν ἐπαίτην, ὅστις, διὰ νὰ κερδαίνῃ τὸν ἄρτον του, ἐπήγαινεν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἐγένετο, καὶ ἀπήγγειλε στίχους πρὸ τῶν θυρῶν τῶν πλουσίων.

«Ὁ ποιητὴς συνεκινήθη βαθέως καὶ ἐνόησε.

—«Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ γράφω ποιήματα», εἶπεν. «Ἰδοὺ ἡ γλῶσσά μου!»

Ἐὰν ἡ ἱστορία αὕτη δὲν εἶνε ἀληθής, ἡ ἐπινόησίς της ὅμως εἶνε τέλειος συμβολισμός. Ὁ ποιητὴς εἶνε τόσον περισσότερον ἄνθρωπος, ὅσον ἀπευθύνεται εἰς περισσοτέρους ἀνθρώπους. «Πολὺς λαὸς μὲ ἠκολούθει» εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Ναυσικᾶν. Ὁ ποιητὴς πρέπει νὰ δύναται νὰ λέγῃ οὕτω περὶ ἑαυτοῦ.

«Ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἔργου του. Ἐπεθύμουν νὰ ἀποδείξω ὑμῖν, ὅτι ὑπῆρξε μέγας ποιητής, ποιητής, ὅστις κατ' οὐδὲν ὑπολείπεται τῶν συναδέλφων του, ἢ κάλλιον τῶν τῆς Δύσεως ἀδελφῶν του. Ἀλλ' ἰδού με λίαν στενοχωρημένον. **Neogrecae sunt; non leguntur**. Καὶ ἔπειτα, ὅλοι ἐδῶ δὲν εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ γνωρίζωσι τὴν νεοελληνικήν. Μὲ τὸ βιβλίον ἀνὰ χεῖρας—ὁ Σολωμὸς δὲν ἄφησεν ἡμῖν ἢ ἓν μόνον βιβλίον—θὰ προσπαθήσω νὰ καταστήσω ὑμᾶς ἱκανοὺς νὰ ἐγγίσητε διὰ τοῦ δακτύλου ποιητικάς τινας καλλονάς. Θὰ μοὶ παρατηρήσητε ἴσως ἀκόμη, ὅτι ἡ καλλονὴ καθίσταται μόνον αἰσθητὴ καὶ δὲν ἀποδεικνύεται ποσῶς. Ἒ λοιπόν! δὲν νομίζω τοῦτο καθ' ὅλου ἀκριβές. Συχνὰ ἡ καλλονὴ ἔχει ἀνάγκην νὰ νοηθῇ πρὶν καταστῇ αἰσθητή. Προχωρῶ μακρύτερα. Δύναταί τις, κατ' ἐμὴν γνώμην, ν' ἀποδείξῃ,—σχεδὸν ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω—*μαθηματικῶς*, ποῖοι εἶνε μεταξὺ τῶν ποιητῶν ἐκεῖνοι, οἵτινες δικαιοῦνται τοῦ τίτλου τῶν μεγάλων ποιητῶν. Θὰ προσπαθήσω λοιπὸν νὰ παραστήσω ὑμῖν ἐνταῦθα τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς μεγάλης ποιήσεως, τοὐλάχιστον καθὼς ἐγὼ ἀντιλαμβάνομαι αὐτά. Προχωροῦντες θὰ ἴδωμεν ἐκεῖνα τῶν σημείων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν τῷ Σολωμῷ.

«Τὸ διακρίνον γενικῶς καθ' ὅλους τοὺς χρόνους καὶ καθ' ὅλους τοὺς τόπους τὸν ἐθνικὸν ποιητὴν εἶνε οἱ πρῶτοι στίχοι. Ἄλλοι ἴσως θὰ προετίμουν νὰ ὀνομάσωσι τὸ τοιοῦτον πρώτην ἔμπνευσιν. Ἐννοῶ ἐνταῦθα κατὰ τρόπον ἐπακριβῆ τὴν ἔμπνευσιν, ἥτις ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου ἀναβλύζει, καὶ ἀμέσως ἀποκρυσταλλοῦται, ἐννοῶ τὸν στίχον τῆς ἀρχῆς, τὸ φωτεινὸν σημεῖον ὁλοκλήρου τοῦ τεμαχίου, ἐν τῷ ἡρωϊκῷ ὡς καὶ ἐν τῷ αἰσθηματικῷ εἴδει, ἂν καὶ ὁ στίχος οὗτος λέγῃ ἀμέσως κατωτέρω ὅ τι θέλει νὰ εἴπῃ, καὶ εἶνε ἀπροσδόκητον καὶ ὁριστικόν.

«Ὁ Μπωντελαὶρ ἔχει πολλοὺς τοιούτους πρώτους στίχους, οἵτινες προξενοῦσιν ἀμέσως ἐντύπωσιν.

«Καὶ ὁ Σολωμὸς βρίθει τοιούτων στίχων.

«Οὕτω ἡ ἐπικήδειος ᾠδή του εἰς τὸν Βύρωνα, ὅστις προσφάτως εἶχεν ἀποβιώση ἐν Μεσολογγίῳ, ἀρχίζει διὰ τῆς ἑξῆς στροφῆς:

«Λευτεριὰ γιὰ λίγο πάψε
Νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί,
Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάϊρον τὸ κορμί.»

«Καὶ ἐν ἄλλῳ εἴδει οἱ στίχοι οὗτοι πρός τινος νεκρᾶς:

Τὰ τραγούδια μοῦ τἄλεγες ὅλα
Τοῦτο μόνον δὲν θέλεις τὸ πῇς
Τοῦτο μόνον δὲν θέλεις ἀκούσῃ
Ἄχ! τὴν πλάκα τοῦ τάφου κρατεῖς.»

«Δύναταί τις νὰ παραθέσῃ ἐν πεζῷ πολλοὺς ἐκ τοιούτων πρώτων στίχων, διότι ὑπάρχουσι πεζογράφοι ἀντάξιοι τοῦ ὀνόματος τῶν ποιητῶν, μάλιστα ποιητικώτεροι τῶν ἄλλων:

« *Ἐνθυμεῖσαι ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ Θεοῦ, ἔνθα ἀναπαύεσαι, τὰς μακρὰς ἐκείνας ἡμέρας τῆς Γκαζίρας;*»

«Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκονται θαυμάσιαι τοιαῦται ἐνάρξεις (débuts), ὡς π.χ. ἡ ἔν τινι χαρακτηριστικῇ ἀντιστροφῇ χοροῦ τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Σοφοκλέους:

«*Ἔρχεται, ἔρχεται ἡ ἑκατόμπους θεά, ἡ ἑκατόγχειρ θεὰ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ βάθους τῶν φοβερῶν τόπων, ὅπου ἐνεδρεύει ἡ ἀκάματος Ἐριννύς.*»[1]

«Παραφράζω μᾶλλον ἢ μεταφράζω, διότι λεπτὴ κριτικὴ ἠδύνατο ἐνταῦθα νὰ ταράξῃ τὸν ποιητήν, ὅστις, λησμονῶν καὶ αὐτὸς τὸν πρῶτον στίχον του, *τοὺς ἑκατὸν πόδας, οὓς δίδει εἰς τὴν θεάν*, ὁμιλεῖ ἡμῖν, ὀλίγους στίχους κατωτέρω, ἐν παρομοίᾳ συνθέσει, *περὶ τῆς χαλκόποδος Ἐριννύος*: «Ἡ ἑκατόμπους θεά, ἡ ἑκατόγχειρ θεά,» ἀκολούθως «ἡ χαλκόπους Ἐριννύς». Λογικῶς σημαίνει τοῦτο, ὅτι αὕτη ἔχει τόσους χαλκίνους πόδας, ὅσους ἔχει πόδας. Ἄρα θὰ συμφωνήσητε μετ' ἐμοῦ, ὅτι ὅλοι οὗτοι οἱ χάλκινοι πόδες εἶνε περισσότεροι τοῦ δέοντος, προκειμένου ἔστω καὶ περὶ θεῶν ἀκόμη, πολὺ χειρότεροι καὶ τῶν νικελωμένων ποδῶν. Ἐν τούτοις ὁ λεπτὸς κριτικὸς θὰ εἶχεν ἄδικον καὶ ὁ ποιητὴς θὰ ἔχῃ δίκαιον. Μὴ νομίσετε ὅμως, ὅτι ἀρέσκομαι ἐνταῦθα νὰ παρουσιάσω ὑμῖν παράδοξόν τι· ὁ κανὼν τῶν πρώτων τούτων στίχων οὓς ἐνεκωμίαζον ὑμῖν, εἰς τὰ πλεῖστα αὐτῶν μέρη εἶνε ν' ἀκολουθῶνται οὗτοι ὑπὸ στίχων ἀσθενεστέρων. σύγγνωτέ μοι τὴν λέξιν, ὑπό τινων κακῶν στίχων, καὶ οἱ κακοὶ οὗτοι στίχοι εἰσὶν ἰδίᾳ μία τῶν βεβαιοτέρων ἐνδείξεων, δι' ὧν ἀναγνωρίζεται, οὐχὶ ἐπακριβῶς ὁ τέλειος στιχοπλόκος ὁ καλὸς ποιητής, ἀλλ' ὁ ὑψιπέτης ποιητής. Θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι οἱ μεσαίας δυνάμεως ποιηταὶ δὲν ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ φανῶσιν ὑποδεέστεροι. Οἱ ἄλλοι δὲν δίδουσι ποσῶς σημασίαν. Βλέπετε, ὅτι οὔτε εἰς Σοφο-

1) Ἥξει καὶ πολύπους καὶ πολύχειρ ἁ δεινοῖς
κρυπτόμενα λόχοις
χαλκόπους Ἐριννύς »

κλῆς διαφεύγει τὴν γενικὴν ταύτην τύχην. Ἀκόμη δὲν γνωρίζομεν ἀρκετὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, διὰ νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὰ ἀνθρωπινώτατα ταῦτα ἐλαττώματα, ἅτινα ἀμέσως παρουσιάζονται εἰς ὑμᾶς παρά τινι νεωτέρῳ. Ἀνέφερον ὑμῖν τὸν Μποντελαίρ. Βρίθει ἐκ τῶν ὀχληρῶν τούτων πτώσεων. Καὶ ὁ Σολωμὸς ἔχει τὴν μεγάλην αὐτοῦ μερίδα. Ὁ Βυγνύ, ὅστις, ὅταν ἵπταται, ἵπταται ὑψηλότερον τῶν ἄλλων, ἔχει κουραστικὰς σελίδας, ὅταν δὲν ἵπταται πλέον.

«Ὁ Λαμαρτῖνος καὶ ὁ Μυσσέ, καὶ ἰδίᾳ ὁ Λαμαρτῖνος, πληρόνουσι τοὺς μεγάλους στίχους των διὰ στάσεων ἀποτόμων καὶ κακῶν. Ὁ Βίκτωρ Οὐγγὼ ἐγνώριζεν ἁπλῶς νὰ ἐμφράττῃ τὰς ὀπάς του διὰ χρυσίου. — ἐνίοτε ὅμως, ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, καὶ διὰ μέλχιορ.

«Ἐν τούτοις ἐνθυμοῦμαι μίαν λέξιν, ἣν ἑσπέραν τινὰ ἔλεγεν ὁ Οὐγγὼ εἰς νεαρὸν ποιητήν — δι' ἐκεῖνον ἅπαντες οἱ ποιηταὶ ἦσαν νεαροί. Ὁ ποιητὴς οὗτος ἠθέλησε νὰ τῷ ἀναγνώσῃ ποίημά τι καὶ ὁ διδάσκαλος τὸν ἠρώτησε τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων, οὓς τοῦτο περιεῖχε. Εἶχε διακοσίους! Ὁ Οὐγγώ, ὅστις ἦτο ἀβροφρονέστατος, ἀπέτεινε, δὲν γνωρίζω πλέον τίνα, φιλοφροσύνην πρὸς τὰς παρούσας κυρίας· «αἱ γυναῖκες εἶπε, δικαιοῦνται ν' ἀξιῶσιν ὅπως πᾶν ὅ τι εὑρίσκεται κύκλῳ αὐτῶν εἶνε ὡραῖον» μεθ' ὃ, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ποιητήν, τῷ εἶπε:

— «Κύριε οὐδεὶς οὐδέποτε ἔχει κάμῃ διακοσίους συνεχεῖς στίχους ὡραίους!

«Ὁ λόγος οὗτος εἶνε βαθύς. Ὁ στίχος συγκεντροῖ καὶ φωτίζει, ἐνῷ ὁ πεζὸς λόγος ἀναπτύσσει. Ἰδοὺ διατί ἡ ἐμφάνισις τοῦ πεζοῦ λόγου, ἐννοῶ τὴν φιλολογικὴν πεζογραφίαν, τυγχάνει μέγα γεγονὸς ἔν τινι χώρᾳ, θὰ ἔλεγον μάλιστα *ἐνθρόνισις*, διότι ὁ πεζὸς λόγος εἶνε ἐνθρόνισις τῆς λογικῆς. Ἔκτοτε ἡ σκέψις παρακολουθεῖται, κρίνεται καὶ ἐπαγρυπνεῖται. Κτίζεται. Καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη, φανερὰ καὶ συνεχής, καταλήγει εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Νιζὰρ ἀκριβῶς ἐκάλει *εὐφράδειαν*. Οὐδὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γείνῃ ἄνευ τῆς πεζογραφίας, οὔτε ἐπιστήμη, οὔτε πρόοδος.

«Ἡ μεγάλη εἰκών, ἥτις διαγκωνίζεται ἐν τῷ ἀνωμάλῳ ποιητικῷ περιβάλλοντι, καὶ ἥτις διανοίγει δίοδον διὰ μέσου τῶν γλωσσικῶν σκοπέλων εἶνε ὡσαύτως ἓν τῶν χαρισμάτων τοῦ ἀληθοῦς ποιητοῦ.

— «Ἡ πληγὴ κατηνέχθη διὰ τοῦ πελέκεως» λέγει προσέτι ὁ Σοφοκλῆς, βλέπων ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ τὸ καθημαγμένον πρόσωπον τοῦ Ἀγαμέμνονος.

— «Φοβοῦμαι, λέγει ἀλλαχοῦ, καθὼς ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ἱπταμένης περιστερᾶς», χωρὶς νὰ ἀνησυχήσῃ οὔτε περὶ τῆς συντάξεως, οὔτε περὶ τῆς φαινομενικῆς ἀκριβείας τῆς συγκρίσεως.

«Ὁ Σολωμὸς ἀναγνωρίζει ὁμοίως τὴν Ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, διατρέχουσαν τὴν γῆν μεγάλοις βήμασι.

«Ὁ Ἀγρίππας τοῦ Ὠμπινιὲ δὲν ὡμίλει οὕτω περὶ Θεοῦ;

«Τίνος τὸ πᾶν τρέχον καὶ τὸ πᾶν ὡσαύτως βλέπον ὄμμα;

«Ὁ Σολωμὸς παριστᾷ ὑμῖν τὴν Ἐλευθερίαν ἐξερχομένην κρυφίως ἐνίοτε ἐκ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς τάφου. Μετέβαινεν εἰς τὴν ξένην ἵνα ζητήσῃ βοήθειάν τινα.

«Καὶ ὁ ποιητὴς προσθέτει:

«Μοναχὴ τὸ δρόμο πῆρες,
ἐξανάρθες μοναχή.
Δὲν εἶν' εὔκολες οἱ πόρτες,
ὅταν ἡ χρειὰ τῆς κροταλεῖ».

«Καὶ ἔπειτα, οἱ στίχοι οὗτοι, ὅλως ἰδίας προελεύσεως καὶ ὁριστικοῦ χαρακτῆρος, ζοφεροὶ ἢ γελόεντες, πλούσιοι ἐξ αἰσθήματος ἢ σκέψεώς τινος, συχνάκις μάλιστα ἁπλῶς ἠχηροὶ καὶ τρόπον τινὰ καλλονῆς ἀχρήστου, ὡς οἱ στίχοι οὗτοι τοῦ Σχενιέ, οὓς ὁ Σαὶντ Μπὲβ ἠγάπα:

«*Ὁ χρυσὸς ἔλαμπε πανταχοῦ εἰς τοὺς ἄξωνας τῶν ἁρμάτων σου*»

Ἢ ἐὰν προτιμᾶτε τὸν αἰσθηματικὸν χαρακτῆρα:

«*Ὁ ἄνθρωπος εἶνε μαθητευόμενος. Ὁ πόνος εἶνε ὁ διδάσκαλός του*».

«Ὁ Σολωμός, εἰς στίχους τῆς φύσεως ταύτης, ἐπιζητεῖ νὰ ἐπισωρεύσῃ σκέψεις Ἔχει τοιαύτας ἀπείρως τρυφεράς, καθαρῶς μουσικάς, χαλυβδίνου ὑφῆς:

«*Ἡ δύναμή σου θάλασσα, ἡ θέλησή μου βράχος*».

«Θὰ ἠδυνάμην ν' ἀναφέρω τινὰς ἐκ τῶν τελείων τούτων στίχων, ἐκ τῶν λαμπρῶν τούτων στίχων, προσέχων πάντοτε νὰ ἐκλέξω αὐτοὺς μεταξὺ περιδόξων ποιητῶν, ἐν πλείσταις γλώσσαις, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, ἐν τῇ λατινικῇ, ἐν τῇ γαλλικῇ, ἐν τῇ ἀγγλικῇ, ἐν τῇ γερμανικῇ, ἐν τῇ ἰταλικῇ.— Ὁ Δάντης βρίθει τοιούτων— καὶ ἐν τῇ ρωσσικῇ. Βλέπετε λοιπὸν καλῶς, ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ χαρακτηριστικόν τι διακριτικόν, κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς μεγάλους.

«Σημειώσωμεν ἐν παρόδῳ, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν εὐμνημονευτότεροι στίχοι τούτων, ἀκριβῶς διότι εἰσὶ τέλειοι. Καὶ ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἀκόμη τύχη τις, ἀνήκουσα ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς μεγάλους ποιητὰς καὶ εἰς τοὺς μεγάλους στίχους

«Ἀλλ' ἐνταῦθα ἐγγίζω χαρακτηρισμὸν βαθύτερον ἀκόμη εἰς δῶρον σπανιώτερον, εἰς ἀρετὴν εἰδικήν, ἧς ἀπολαύουσιν ὀλίγοι προνομιοῦχοι.

«Ὁ Σολωμὸς ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων δύο ᾄσματα, το μὲν ἐπὶ τῷ θανάτῳ ποιμένος τὸ δὲ ἐπὶ τῷ θανάτῳ ποιμενίδος τινός. Ἀνοίξατε τὴν συλλογὴν τῶν **Carmina popularia Greciae recentioris d' A. Passow** καὶ θὰ ἴδητε ἐν αὐτοῖς τὰ δύο ταῦτα ᾄσματα ἐξειλημμένα ὡς δημοτικὰ ᾄσματα! Γελᾶτε; Δὲν ἔπταισεν εἰς τοῦτο ἐκεῖνος, διότι ταῦτα ἐγένοντο λαϊκά. Ὁ Σολωμὸς περιεβλήθη τὴν κατάστασιν ἀνωνύμου ποιητοῦ.

«Εἶνε ἴσως τοῦτο ἡ μεγαλειτέρα δόξα, ἡ δυναμένη ν' ἀποδοθῇ εἰς ποιητήν, ὡς

εἶνε καὶ διὰ πάντα συγγραφέα ἡ βεβαιοτέρα τιμὴ νὰ ἐπαναλαμβάνωσι τὰς σκέψεις του, χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζωσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες τὸν ἐχθρεύονται.

«Στοχάσθητε, ὅτι, διὰ νὰ ἀφομοιωθῇ τις μετὰ τοῦ πλήθους, ἀπαιτοῦνται ἐκλεκτὰ χαρίσματα. Εἴμεθα πάντες ἄπειρον ἄθροισμα συναπαντωμένων καὶ ψυχῶν, ἀγνώστων τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην. Ἐνίοτε ἡ ἀστραπὴ ἐκρήγνυται καὶ ἡ γνωριμία συντελεῖται. Ὁ ποιητὴς συλλέγει τὴν ἀστραπὴν ταύτην ἐν ὡρισμένῃ στιγμῇ καὶ ἐν ᾧ σημείῳ διηυθύνετο πρὸς αὐτὸν ὁλόκληρος ἡ ψυχὴ τοῦ πλήθους. Ἠσθάνθη, ὡς αἰσθάνεται, καὶ ἐσκέφθη ὅπως σκέπτεται τὸ πλῆθος. Ἔδωκε τὴν μορφὴν εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν.

«Ὁ Σολωμὸς ἔσχε τὴν εὐτυχίαν ταύτην. Διὰ νὰ τὸν κρίνωμεν ἀναλόγως πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν μέχρι ποίου σημείου τυγχάνει σπάνιον τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν ὅλαις ταῖς χώραις. Ὁ Γκαίτης ἔπλασεν ἐκ τῆς Μαργαρίτας του ἕνα τύπον προσφιλῆ τοῖς συμπατριώταις του, καρδίαν, ἐν ᾗ ἄλλοι ἐρασταὶ συναντῶνται, καὶ πολλοὶ στίχοι τοῦ Ἅϊνε κυκλοφοροῦσιν ἀνὰ τὰς γερμανικὰς χώρας. Δὲν γνωρίζω νὰ ἔχῃ γείνῃ δημοτικὸν οὐδὲν ἐκ τῶν ᾀσμάτων τούτων, οὐδ' ἐκεῖνα μάλιστα, ἅτινα ὁ Ἅϊνε ἠρύσθη ἐκ τῆς λαογραφίας τῆς πατρίδος του. Ὁ Σαικσπῆρος ἐγνώριζε νὰ στυλώνῃ ἐν τοῖς δράμασί του ἐθνικὰ πρόσωπα. Ἐν Γαλλίᾳ, οἴμοι! — ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐν τῷ Μολιέρῳ — οὐδὲν ἔχομεν τὸ παρόμοιον, διότι δὲν ὑπάρχει ζῶσα ἀφῃρημένη ἔννοια, ἐν ᾗ νὰ συνοψίζηται ὁ Γάλλος. Τὸ τοιοῦτον πηγάζει — ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι — ἐκ τοῦ ὅτι ἡ γαλλικὴ φιλολογία εἶνε ἀριστοκρατική. Τὸ ἐπίθετον δὲ τοῦτο δὲν σημαίνει ποσῶς, ὅτι αὕτη γράφεται ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ, ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ καθαρεύουσα εἰς τὰ ὄμματά τινων — ἴσως ἀκόμη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ — φαίνεται, ὅτι ἀποτελεῖ εἶδος παράγοντος τῆς ἀριστοκρατίας. Ὄχι, ὁ Μολιέρος ἔγραφε χωρὶς νὰ ἐντρέπηται; — «Νικόλα φέρε μου τὲς παντοῦφλες». — καὶ ἡ ἁπλῆ αὕτη φράσις καθιεροῖ, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀρχὴν γραφῆς, κυριαρχούσης ἐπὶ τῆς γαλλικῆς πεζογραφίας. Τὴν ὀνομάζω ἀριστοκρατικήν, διότι βεβαίως αἱ σχολαὶ διαδέχονται ἐν αὐτῇ τὰς σχολὰς ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὅτε ἐκυριάρχει ἡ κλασσικὴ σχολή· ἄρα, ὁ λέγων σχολὴν ἀριστοκρατίζει πάντοτε. Πρέπει νὰ ἀνέλθωμεν μέχρι τοῦ Ραμπελαί, τοῦ μὲ ἄπειρον πνεῦμα πεπροικισμένου τούτου συγγραφέως, διὰ νὰ ἴδωμεν τὸν καλὸν σιδηρουργὸν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του, ἀναλύοντα ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα νομίσματα, τὸν σίδηρον, τὸν χαλκόν, τὸν ὀρείχαλκον καὶ τὸν χρυσὸν καὶ κτυπῶντα διὰ τῆς σφύρας του ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν πανοπλίαν, δι' ἧς κινεῖται ἀνέτως εἰς γίγας, γεννηθεὶς ἐν τῷ ἐδάφει τῆς Γαλλίας, ἐκ τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἀληθείας, τῆς συμβολικῆς καὶ εὐκόλου.

«Θέλω περάνῃ διά τινων λέξεων τὴν ἐπιθεώρησιν ταύτην τῶν θεμελιωδῶν προσόντων τοῦ ἀνταξίου τοῦ ὀνόματος τούτου ποιητοῦ. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἀξίζει τι ἄνευ τοῦ ὑψίστου χαρίσματος. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ δημιουργικοῦ χαρίσματος· ἡ ἔκφρασις δὲν ἔχει ἔννοιαν· ταῦτα δὲν δημιουργοῦσι, συνδυάζουσι· θέλω ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ δημιουρ-

γικοῦ χαρίσματος. Πρόκειται νὰ λάβωμεν τοὐλάχιστον ἓν ράκος τῆς ζωῆς ταύτης, τῆς παλλομένης πέριξ ἡμῶν καὶ ἐν ἡμῖν, νὰ τὴν μεταφέρωμεν ἐπὶ τοῦ ἀψύχου χάρτου καὶ ἐκεῖ νὰ ἐνεργήσωμεν τὴν ἀναβίωσιν της ἐν τῇ κινδυνευούσῃ ν' ἀπολεσθῇ ζωτικότητι. Ὅτι εἶπον ὑμῖν μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ Σολωμοῦ παρέχει ὑμῖν τὴν γνῶσιν, ὅτι ἐκέκτητο τὴν ἱκανότητα ταύτην τῆς ἀναβιώσεως. Τὰ ποιημάτια τῶν πρωτολείων του «ἡ *Φαρμακωμένη*», ἡ «*Ἀγνώριστη*», τὸ «*Κάκιωμα*», ἡ «*Ξανθή*», ἅτινα διέτρεχον ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κερκύρας, ἦσαν ζωντανὰ ποιήματα, διότι ἐγνώριζε νὰ θέτῃ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν μίαν στιγμὴν τῆς ἰδίας του ζωῆς ἢ τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων. Θὰ ἴδητε ἐκ τῶν ἑπομένων μέχρι ποίου σημείου εἶχε τὸ χάρισμα τοῦτο τῆς ἀναστάσεως.

«Τοῦτο μὲ φέρει νὰ ὁμιλήσω ὑμῖν περὶ δύο ἐνδιαφερουσῶν καὶ διακεκριμένων περιόδων τῆς ζωῆς τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ. Μετὰ τοὺς γενικοὺς χαρακτηρισμοὺς τῆς μεγάλης ποιήσεως, ἣν ἀνεγνωρίσαμεν αὐτῷ, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἐσφράγισε τὰ ἔργα του διὰ τῆς προσωπικῆς του σφραγῖδος. Ἐπὶ τοῦ κοινοῦ κανεβὰ ἐκέντησε τὰ ἴδια αὐτοῦ χρώματα.

«Ὁ Σολωμός, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ καὶ παιδιόθεν μαθὼν τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του τῷ 1818, ἀφοῦ ἐπεράτωσεν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρτιωτάτας ἀνθρωπιστικὰς σπουδάς, καὶ ἐγκατέστη τῷ 1828 ἐν Κερκύρᾳ.

«Τὸ διάστημα τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχὴς περίοδος τῆς ζωῆς του καὶ τῆς μούσης του. Δὲν ἀσχολεῖται εἰς ὅ τι ἐγένετο, ἐλέχθη ἢ ἐγράφη πρὸ αὐτοῦ. Ἔρχεται καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων του ᾀσμάτων δημιουργεῖ ἐν Ἑλλάδι τὴν λυρικὴν ποίησιν, σχεδὸν ὡς τῷ 1820 ὁ Λαμαρτῖνος διὰ τῆς θείας του ἀγνοίας, καὶ διότι δὲν ἐγνώριζεν οὐδὲν ἐκ τοῦ παρελθόντος, αἴφνης ἐν τῇ *Λίμνῃ* ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς συγχρόνους του νέα αἰσθήματα, τόσον νέα, ὅσον καὶ τὰ ἄστρα ἄλλου κόσμου.

«Ἐπὶ πλέον δὲ οὐδεμία ὁμοιότης μεταξὺ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τῶν ρωμαντικῶν. Ἐν πλήρει βυρωνισμῷ δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμέν τι οὔτε ἐν τῇ ζωῇ του, οὔτε ἐν τοῖς στίχοις του, ὅ περ ὀνομάζεται προσποίησις. Οὔτε ἡ ἐλαχίστη ρητορικὴ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Φοσκόλου, τοῦ ποιητοῦ τούτου μὲ τὴν βαθεῖαν καρδίαν καὶ μὲ τὸ τεταμένον ὕφος. Ὁ Θωμαζαῖος ἔλεγεν εἰς τὸν Σολωμόν: «Οἱ Γερμανοὶ κατορθοῦσι νὰ παριστῶσι βαθείας καὶ τὰς κοινοτέρας σκέψεις, ἐνῷ σὺ εὗρες καὶ τὸν τρόπον νὰ παριστᾷς ἡμῖν κοινὰς καὶ τὰς βαθυτέρας σκέψεις.»

«Τοῦτο ὑπῆρξε πάντοτε ἀληθὲς παρὰ τῷ Σολωμῷ· ὑπῆρξεν ἀρχή του, ἀλλ' ἡ ἀξία του δὲν πηγάζει ἀποκλειστικῶς ἐκ τούτων. Ἡ ρητορικὴ εἶνέ τι ἀδύνατον ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ τῆς Ἑλλάδος, διότι δὲν ἔχει αὕτη οὐδὲν τὸ θεατρικόν. Δὲν γνωρίζω διὰ ποίας χάριτος, διὰ ποίου δώρου, ἴσως κληρονομικοῦ, τὰ κοινὰ μαθήματα τοῦ Πλάτωνος διατρέχουσι κατὰ μῆκος τοῦ λόγου, ὅστις μέχρι τῶν σοβαρωτέρων θεμάτων νομίζει τις, ὅτι συνομιλεῖ μετὰ τοῦ ἀναγνώστου του.

«Τὸ μειδίαμά του, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε μειδίαμα, ἀλλὰ μᾶλλον ψυχικὴ κατά-

στασις, ἡ ἁπλότης καὶ ἡ ἀγαθότης δὲν λείπουσι ποσῶς, ἐὰν καλῶς παρατηρήσωμεν,καὶ ἀπὸ τὰ λυρικώτερα τεμάχια τοῦ ποιητοῦ. Αἱ ποιότητες αὗται κατακαταφαίνονται ἔτι μᾶλλον, ἐπὶ πλέον δὲ μετὰ τοῦ γέλωτος, ἐν ταῖς σατύραις τοῦ Σολωμοῦ, διότι, ὅπως ὅλα τὰ τέλεια πνεύματα, εἶχε τὴν ἔκρηξιν τόσον ἰσχυρὰν ἐν τῷ γέλωτι, ὅσον καὶ ἐν τῷ λυγμῷ. Ὑπῆρχέ τις τότε ἐν τῇ μικρᾷ κοινωνίᾳ, ἐν ᾗ ἔζει, Ροΐδης ὀνομαζόμενος,ἐξίσου κακὸς ἰατρὸς καὶ κακὸς στιχουργός, ὁ δὲ Σολωμός, ὅστις ἄλλως τὸν ἐπεσκέπτετο συχνά, ἕτοιμος νὰ ἐπωφεληθῇ πᾶσαν ἄποψιν κωμικὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, τὸν κατεφόρτωνε δι' ἐπιγραμμάτων· ἔγραφε κατ'αὐτοῦ ὁλόκληρον σάτυραν. Διηγοῦνται, ὅτι ἐνίοτε καὶ ὁ Ροΐδης ἀπήντα, καὶ ὅτι ὁ Σολωμός, ἅμ'ὡς εὕρισκεν ἐν τοῖς στίχοις τούτου καλόν τινα στίχον, μετέβαινε παρὰ τῷ Ροΐδῃ, τὸν ἐνηγκαλίζετο καὶ τὸν συνέχαιρε.

«Οἱ γέλωτες δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολύ.Τοὐλάχιστον οὐδὲν ἴχνος ἔχομεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς φιλολογικῆς δράσεως τοῦ Σολωμοῦ. Τῷ 1826, φαίνεται, ὅτι ἔσχε δρᾶμά τι ἐν τῇ ζωῇ του, περὶ οὗ δὲν ἔχομεν ἐπακριβεῖς πληροφορίας, καθόσον ὁ Σολωμὸς δὲν ὡμίλει ποτὲ περὶ ἑαυτοῦ. Αἱ ἐνδείξεις ἄλλως τε συμφωνοῦσιν νὰ πληροφορήσωμεν ἡμᾶς, τινὲς δὲ λεπτομέρειαι ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ στίχοις ἐπιβεβαιοῦσι τὸ ὑποτιθέμενον, ὅτι νεᾶνίς τις ἀπέθανεν ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτόν, δηλητηριασθεῖσα.Εἶνε ἀκριβῶς ἐκείνη, πρὸς ἣν ὁ Σολωμὸς συνέθεσε τὸ ᾆσμα τῆς «*Φαρμακωμένης*», τὸ ὁποῖον ἀνέφερον προηγουμένως.

«Μήπως δι'αὐτὸ ἐγκατέλειψε τὴν Ζάκυνθον, τῷ 1828, μὴ δυνάμενος, ὡς ἐκ τῆς δοκιμασίας ταύτης,νὰ ζήσῃ ἐπὶ τῶν μερῶν,ἐν οἷς δὲν ὑπῆρχε πλέον αὕτη; Συνέβη ἐπανάστασίς τις ἐν αὐτῷ; Ὁ θάνατος προσφιλῶν ὄντων, ὅταν δὲν παραλαμβάνῃ καὶ ἡμᾶς μετ'αὐτῶν, ἔχει ἐπί τινων ἐκ τῶν ἡμετέρων φύσεων τὸ μοναδικὸν ἀποτέλεσμα, μετὰ τὴν μετάνοιαν, νὰ στερεώσῃ ἡμᾶς ἐν τῷ καθήκοντι, καὶ κατά τινα τρόπον ἐν αὐτῷ τῷ ἄλγει ἡμῶν. Ἠσθάνθη ὁ Σολωμός, κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ θανάτου, ὅτι ὤφειλε νὰ πράξῃ ἔργον διαρκείας; Μήπως ἐσκέφθη, ὅτι ὤφειλε νῦν νὰ ἀφιερώσῃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν εἰς τὴν χώραν, ὅπου ἠδυνήθη νὰ παραγάγῃ τὸ ἐκλεκτὸν δημιούργημα, ἐξ οὗ ἀπέπνεον οἱ στίχοι του ἀγάπην καὶ ἁγνότητα; Ἕως τότε τοὐλάχιστον κατὰ τὰ πρῶτά του ἔτη, ὁ Σολωμὸς ἐδίσταζεν ἀκόμη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ του. Δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη καλῶς, ἐὰν δὲν θὰ ἔγραφεν ἰταλιστί. Ἀσφαλῶς θὰ ἔδιδεν ἕνα ἐπὶ πλέον μέγαν ποιητὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἦτο εἷς ἐξ ἐκείνων, ὡς εἶπεν ὁ Π. Μέγερ περὶ τοῦ Γ. Παρίς, ὅτι θὰ ἔλαμπε πανταχοῦ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν δευτέραν του περίοδον, ἢ κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον τῆς ἐργασίας του, ἀφιεροῦται ὁλοσχερῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ τέχνη εὐρύνει ἐν αὐτῷ νέαν σύλληψιν.

«Ὑπάρχουσιν ἐν τῇ μεταμορφώσει ταύτῃ τοῦ Σολωμοῦ τοσαῦτα ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα,ὥστε ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὰ ἓν πρὸς ἕν, οὕτω δὲ θὰ διεισδύσωμεν κάλλιον εἰς τὸ μυστήριον τῶν τελευταίων του ἐτῶν.

«Γνωρίζετε ἀναμφιβόλως τὴν ὡραίαν τοῦ Σολωμοῦ ῥῆσιν :

«*Κλεῖσε μέσα σοῦ τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ αἰσθανθῇς νὰ λαχταρίζῃ κάθε εἶδος μεγαλείου*».

«Ὁ Σολωμὸς δὲν ἐννοεῖ ποσῶς ἐνταῦθα μόνον τὴν νέαν Ἑλλάδα, ἣν λατρεύει, τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1821, ἥτις ἀνίσταται, ἀλλὰ σκέπτεται καὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Εἶχε σπουδάσῃ ἐν Ἰταλίᾳ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα· ἡ λατρεία τῆς Ἑλλάδος τὸν εἶχε κυριεύσῃ. Ὁσάκις δὲ—καὶ ὑπάρχει ἐνταῦθα *ὑποβολικὴ* ἀπόδειξις—ὁσάκις ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι παρατηρεῖται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν ἐξέγερσίς τις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, σκέπτονται ἀμέσως τοὺς ἀθανάτους προγόνους Ἐνοχλοῦνται καὶ παθαίνονται ἐκ τούτου. Ὁ ὕπνος των ταράσσεται ἐκ τῆς εὐωδίας τῶν ἀρχαίων μύρτων Τὸ πικρὸν φύλλον τῆς ἀτθίδος δάφνης λαμβάνει δι᾽αὐτούς, δὲν γνωρίζω ποίαν, γεῦσιν γλυκύτητος, ἥτις εὐχαριστεῖ τὸν οὐρανίσκον αὐτῶν. Οἱ δυστυχεῖς ποιηταὶ ἐργάζονται καὶ ὀνειρεύονται τοὺς ἀρχαίους. Ἐπιδιώκουσι τὴν αὐτὴν δόξαν; Ἀγνοῶ. Γνωρίζω μόνον τὴν ἀφορμὴν τῆς φροντίδος των: ὅτι πρέπει νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ ἔργον. Πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλολογία, πρέπει τὸ ὡραῖον βιβλίον νὰ μὴ κλείσῃ ποτὲ τὴν τελευταίαν του σελίδα, πρέπει διὰ νέου ἀγῶνος νὰ ἀναληφθῇ σήμερον τὸ ἔργον τοῦ ἄλλοτε, τὸ κολοσσαῖον. Ἰδοὺ ὁ λόγος, δι᾽ ὃν οἱ ποιηταὶ ἐνθυμοῦνται καὶ ἀγωνίζωνται ν᾽ ἀναστήσωσι τοὺς προγόνους.

«Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον δύο μόνον τρόποι ὑπάρχουσι καὶ οὐχὶ τρεῖς. Ὁ πρῶτος τρόπος εἶνε νὰ ἔχῃ τις τὸ δαιμόνιον ἐκείνων καὶ νὰ παραγάγῃ ἔργον ὅλως ἀλλοῖον. Οὕτως ἔπραξεν ὁ Δαντης, ὅστις γενικῶς ἐχρησίμευσεν ὡς παράδειγμα ἐν τῇ Δύσει. Ὁ μόνος τρόπος νὰ μιμηθῇ τις τοὺς ἀρχαίους, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἰδανικόν των, εἶνε ἀκριβῶς νὰ μὴ μιμηθῇ ποσῶς αὐτούς. Ἡ πρωτοτυπία εἶνε ἡ καλειτέρα ἀπόδειξις σεβασμοῦ, ἣν δύναταί τις νὰ τοῖς προσφέρῃ. Ὁ δεύτερος τρόπος εἶνε ἁπλούστερος, ταπεινότερος, χθαμαλώτερος, ἀλλ᾽ ἔχει καὶ αὐτὸς ἀπείρους δυσκολίας, δημιουργίαν ὅλην· πρόκειται δι᾽ αὐτοῦ νὰ μεταφρασθῶσι πρόκειται δι᾽ αὐτοῦ νὰ ἀναστηθῶσιν οἱ ἀρχαῖοι.

«Καὶ ὅμως πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς γραφὴν τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἐκδηλοῦται ἀμέσως διά τινος μεταφράσεως τῶν κλασσικῶν ' Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, συγγραφεύς τις, διαμείνας ἄγνωστος, μετέφρασεν ἐμμέτρως ἕνα λόγον τοῦ Ἰσοκράτους—καὶ δίδει οὕτως ἡμῖν ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων μνημείων τῆς λεγομένης χυδαίας. Εἴδατε, ὅτι ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸν ΙϚ' αἰῶνα, ἐὰν δὲν μετέφραζον—μολονότι ὑπάρχουσι μέρη τινά, ἅτινα ὄζουσι μεταφράσεως ἐν τῇ *Ἐρωφίλῃ*, ἑνὶ τῶν δραμάτων τῆς ἐποχῆς ταύτης—ἐκαυχῶντο ὅμως ζωηρῶς, ὅτι κατήγοντο ἐκ τῶν ἀρχαίων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ. αἰῶνος ὁ Χρηστόπουλος,—χυδαϊστής, ὡς τὸν λέγουσι καὶ σπουδαῖος,—μετέφρασε τὴν πρώτην ῥαψῳδίαν τῆς Ἰλιάδος. Σήμερον δέ, ὅτε ἡ ἀφύπνισις εἶνε ἔτι μᾶλλον συνειδητή, αἱ μεταφράσεις εἶνε μᾶλλον ἄφθονοι. Ὁ Ὅμηρος, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης. ὁ Θουκιδίδης, ὁ Λόγγος καὶ αὐτὸς ὁ Λουκιανὸς μεταμορφοῦνται καὶ προσαρμόζονται κατὰ τὰς νεωτέρας ἀνάγκας. Δὲν εἶνε αὗται ποσῶς

χυδαῖαι μεταφράσεις, ἀλλ' ἔργα δημιουργικά, ὡς αἱ μεταφράσεις τοῦ Ἀμυὼ ἢ τοῦ Καλβίνου. Τέλος καὶ ὁ Σολωμὸς δὲν διέφυγε τὸν κοινὸν νόμον· ἄφησεν ἡμῖν ἀποσπάσματά τινα μεταφράσεως τῆς Ἰλιάδος.

«Ἡ προσήλωσις αὕτη εἰς τὸ ἔργον τῶν προγόνων εἶνε συγκινητικὴ καὶ χαρακτηριστική. Ὁ Ταὶν ἀπέδειξεν, ὅτι πραγματικῶς οὐδεμία γλῶσσα δύναται νὰ μεταφρασθῇ, νὰ μετενεχθῇ εἰς ἄλλην. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον οὐδὲν ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς ἀξίας τῆς νεωτέρας φιλολογίας, οὔτε ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐννοίας τῶν τίτλων τούτων. Καὶ ὁ Σολωμὸς ἐσκέπτετο νὰ μεταφράσῃ, ἀλλ' ἄλλο τι. Ἐσκέπτετο νὰ μεταφράσῃ ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ αὐτὸ τὸ ἰδανικὸν τῶν ἀρχαίων, τοῦτο δὲ ὑπῆρξε, διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἰσχύος, μία τῶν μεγαλειτέρων ἀγωνιῶν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ βίου του.

«Δὲν ὑπῆρξε μόνον τοῦτο. Ἐγνώριζε κατὰ βάθος τοὺς συγγραφεῖς τῆς Ἰταλίας. Εἶχε διδαχθῇ παρ' αὐτῶν ν' ἀγαπᾷ τὴν λατινικὴν φιλολογίαν, τὴν ἰσχυροτάτην ταύτην φιλολογίαν, τὴν λαμπρὰν μὲν συχνάκις, ἀλλὰ συνάμα καὶ μεγάλου οἴκτου. Εἶνε πάντοτε ὡραῖαι, πάντοτε γόνιμοι αἱ συναντήσεις αὗται τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ λατινικοῦ πνεύματος ἐν ἑνὶ ἐγκεφάλῳ, εἶνε πλούσιαι εἰς διαπλάσεις ἐκ δύο χωμάτων διὰ μιᾶς μόνης χειρός. Ὁ Σολωμὸς ἐζήτει προφανῶς νὰ προικίσῃ τὸν Ἕλληνα, ὅστις μόλις ἀνεγεννᾶτο, δι' ὅλης τῆς τέχνης, δι' ὅλων τῶν λεπτοτήτων, δι' ὅλων τῶν πανουργιῶν πεπειραμένης γηραιᾶς φιλολογίας, οἵα εἶνε ἡ ἰταλικὴ φιλολογία. Τὰ χειρόγραφά του εἶνε διδακτικὰ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Αἱ παραλλαγαὶ ἐπισωρεύονται· γράφει ἕνα στίχον, τὸν ἐπαναγράφει πεντάκις, δεκάκις, ἕως οὗ δυνηθῇ νὰ τὸν κάμψῃ κατὰ τὴν θέλησίν του, ἕως οὗ ἐπιτύχῃ νὰ ἐγκλείσῃ ἐν αὐτῷ ἕνα κόσμον, διότι συχνάκις δὲν ὀνειροπόλει ὀλιγώτερον τούτου.

—«Ἀφέθητι νὰ κυβερνηθῇς διὰ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ σου,» ἀνέκραξεν ἡμέραν τινά, «καὶ μετὰ ταῦτα δάμασον αὐτήν, γενοῦ κύριός της». Δι' αὐτὸ καὶ ἐπωνομάσθη ὑπὸ τῆς Δώρας τῆς Ἰστρίας «τὸ γνησιώτερον τέκνον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ρώμης».

«Ὑπὸ τὴν διπλῆν ταύτην προκατάληψιν ὁ Σολωμὸς ἤρξατο τοῦ ἔργου. Κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βίου του,—τὴν ἐποχὴν τοῦ *Ὕμνου* καὶ τῆς *Ἀγνώριστης*—ἠγάπα ὀλίγον τὴν νωχέλειαν. Συνέθετεν εὐχαρίστως στίχους, ἐν ᾧ τῷ ἔπαιζον μουσικήν, ὡς συνείθιζε καὶ ὁ Μυσσέ. Ἴσως ἀκόμη νὰ ἠμέλει ἐνίοτε ἑαυτόν. Εἶνε ὅμως λίαν αὐστηρὸς διὰ τὰ αὐτοσχέδιά του ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Μὴ ὦμεν καθὼς αὐτός. Οἱ μοχθηροὶ τῆς σήμερον ἀρέσκονται ἐνίοτε νὰ περιφρονῶσι καὶ αὐτὰς τὰς πρώτας ἐμπνεύσεις τοῦ Σολωμοῦ. Συμβαίνει σχεδὸν ὅ τι συνέβη καὶ εἰς τὸν ποιητὴν τῶν *Ἰάμβων*, οἱαδήποτε ἀπόστασις καὶ ἂν ὑπάρχῃ, ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Σολωμοῦ, μεταξὺ δύο ποιητῶν.—«Οἱ *Ἴαμβοι* τοῦ Μπαρμπιέ, λέγουσιν ἡμῖν, δὲν εἶνε ποίημα. Τὸ *Πιαντό* του πρέπει νὰ θαυμάζηται». Παρόμοιόν τι λέγουσι καὶ περὶ τῶν τελευταίων ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ.

«Καθόλου! Ὑπάρχουσι συχνάκις ἐν τοῖς διανοητικοῖς, ὡς καὶ τοῖς αἰσθηματικοῖς ἡμῶν ἔργοις, τρίτη κίνησις, δι' ἧς ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν πρώτην,

διὰ τρόπου μᾶλλον περιεσκεμμένου, διότι διήλθομεν ἤδη διὰ τῆς δευτέρας, καὶ ἐὰν ἡ πρώτη εἶνε ἡ καλή ἡ τρίτη εἶνε ἡ καλειτέρα. Τὸ καλείτερον τοῦ Μπερμπιὲ εἶνε οἱ *Ἴαμβοί* του, καὶ ὅ τι ὁ Σολωμὸς ἔγραψε κατὰ τὴν νεότητά του παραμένει ἔξοχον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν θέλει ἐμποδίσῃ ἡμᾶς νὰ θαυμάζωμεν καὶ ὅ τι ἔγραψε κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ὡρίμου ἡλικίας του.

«Ἐπὶ πλέον, δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων τρόπων διαφορὰ τοσοῦτο βαθεῖα. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε πάντοτε ὁ ἴδιος. Δὲν πρέπει νὰ πιστευθῇ, ὅτι ὁ Σολωμὸς εἶνε ὅ τι λέγεται *ποιητὴς τῆς ἐμπνεύσεως*. Ὁ Μόντης, ὅστις ἦτο μεγάλη προσωπικότης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ πατριάρχης τοῦ ἰταλικοῦ Παρνασσοῦ, ἐδυσφόρει ποτὲ κατὰ τοῦ Σολωμοῦ, ὃν ἄλλως τε ἐθαύμαζεν, ἕνεκα στίχου τινὸς τοῦ Δάντου, εἰς τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ ὁποίου ἤθελε νὰ εἰσχωρήσῃ ὁ νεαρὸς Ἕλλην.

—«Ἀρκεῖ νὰ τὸν αἰσθάνησαι !» ἀνέκραξεν ὁ Μόντης.

—«Ὄχι!» ἀπεκρίθη μετὰ σταθερότητος ὁ Σολωμός, «Πρέπει καὶ νὰ τὸν ἐννοήσω!»

Ἤθελεν ὥστε τὸ πνεῦμα νὰ ἐννοήσῃ τὰ ἔργα, ἅτινα ἐνίοτε εἶνε σκοτεινά· νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν καρδίαν. Τὰ ποιήματα τῆς πρώτης ἐποχῆς φέρουσιν, αὐτὰ καθ' ἑαυτά, τὰ σημεῖα τελείου τύπου καθολικότητος, τέχνης ἄγαν διδακτικῆς. Ἐλπίζω νὰ δώσω ὑμῖν ἀμέσως ἀκριβεστέραν ἰδέαν διὰ τῶν προβολῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, αἵτινες θὰ εἰκονογραφήσωσιν ἓν ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων.

Ἡ Ἀγνωριστη.

Ποιὰ εἶνε τούτη,
Ποῦ καταιβαίνει
Ἀσπρονιυμένη
Ὀχ' τὸ βουνό;

—

Τώρα ποῦ τούτη
Ἡ κόρη φαίνεται
Τὸ χόρτο γίνεται
Ἄνθι ἁπαλό.

—

Κι' εὐθὺς ἀνοίγει
Τὰ ὡραῖά του κάλλη
Καὶ τὸ κεφάλι
Συχνοκουνεῖ,

—

Κι' ἐρωτεμένο
Νὰ μὴ τὸ ἀφήσῃ
Νὰ τὸ πατήσῃ
Παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι' ὄμορφα
Ἔχει τὰ χεῖλα,
Ὡσὰν τὰ φύλλα
Τῆς ροδαριᾶς,

—

Ὅταν χαράζῃ
Καὶ ἡ αὐγούλα
Λεπτὴ βροχούλα
Στέρνει δροσιᾶς

—

Καὶ τῶν μαλλιῶνέ της
Τ' ὡραῖο πλῆθος
Πάνου στὸ στῆθος
Λάμπει ξανθό.

—

Ἔχουν τὰ μάτια της
Ὅπου γελοῦνε
Τὸ χρῶμα, ποὖνε
Στὸν οὐρανό.

Ποιὰ εἶνε τούτη,
Ποῦ καταιβαίνει
Ἀσπρουντυμένη
Ἀχ τὸ βουνό;

«Βλέπετε τίνι τρόπῳ ὁ ποιητὴς ἰδανικεύει. Οἱ Κερκυραῖαι νεάνιδες δὲν ἀπέρχονται οὕτως εἰς τὸ ὄρος λυσίκομοι. Ὁ ποιητὴς ἐπλήγει ὑπὸ τῆς ὡραιότητος τῆς θυγατρὸς τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Ἄγγλου διοικητοῦ, ἥτις ἐνεδύετο λευκὰ καὶ ἠγάπα τὰ ἄνθη. Τὸ λευκὸν αὐτὸ ἔγεινεν ὁ κύριος τόνος τοῦ μικροῦ τούτου μεμελετημένου ποιήματος· ἡ ἀπροσωποίητος ἐμφάνισις εἶνε τὸ σύμβολον πάσης ἀγνώστου κόρης, ἐκπληττούσης καὶ θελγούσης. Ἡ Ἄγνωστος αὕτη δυνατὸν ὡσαύτως νὰ εἶνε ἡ Ποίησις, ἥτις κατέρχεται σήμερον ἐκ τοῦ ὄρους εἰς τὰς πεδιάδας Ἑλλάδος ὅλως νεωτέρας.

«Ὅπως ὁ Γκαίτης, οὕτω καὶ ὁ Σολωμὸς ἐκέκτητο τὸ σπάνιον χάρισμα ν' ἀναλύῃ τοὺς ψυχικούς του πόνους, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ὑφίστατο αὐτοὺς ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ ἐντάσει των. Τὸ πνεῦμα ἔβλεπε τὴν παλλομένην καρδίαν. Θαυμάσωμεν τὰς ἀρετάς, αἵτινες εὑρίσκοντο συσσσωρευμέναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ, ἐξ ἀνατροφῆς ἢ ἐκ γεννήσεως. Εἶχε φυσικῶς γενικὰς ἰδέας καὶ ἐγνώριζε νὰ ἐξυψοῖ τὰς ἰδέας του. Ἐγνώριζε πολλὰς γλώσσας καὶ ἵνα ἐπαναλάβωμεν μίαν λέξιν τοῦ Ἐννίου, εἶχε πλάσσῃ δι' ἑαυτὸν πολλὰς ψυχάς, ἀκολούθως δὲ ὅ τι ἐσκέπτετο, ἐγένετο ἀμέσως μέγα. Ἐπὶ τέλους ἐξετέλει μετὰ θαυμαστῆς λεπτότητος, μεριμνῶν καὶ περὶ τῆς ἐλαχίστης λεπτομερείας, καὶ τὰς εὐρυτέρας του ἀκόμη συλλήψεις.

«Ὁ ἀντικειμενισμὸς ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ βίου του κατέστη ἀπόλυτος ἀρχή. Εἶνε ἐν αὐτῷ ταὐτοχρόνως θεωρητικὸς καὶ δημιουργός. Ὁμιλεῖ που περὶ τῶν χρωμάτων ἐκείνων τοῦ λυκόφωτος, ἅτινα δὲν ἔχουσι μὲν ὀνόματα, ἀλλ' ἔχουσιν ἀπείρους καλλονάς. Θέλει ν' ἀναπαραστήσῃ τὰς ἀποχρώσεις ταύτας διά τε τῆς μελέτης καὶ τοῦ χρωστῆρος. Ὀνειρεύεται ἓν μῖγμα ἁπλότητος καὶ βαθύτητος ἐκ τοῦ γερμανισμοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ φωτός. Ἀπὸ πᾶν ὅ τι εἶνε γνήσιον ἑλληνικὸν θέλει νὰ ἐκβάλῃ πᾶν ὅ τι εἶνε παγκόσμιον. Τὴν ἄποψιν ταύτην τοῦ πνεύματος τοῦ Σολωμοῦ ἐπραγματεύθη θαυμασίως ὁ μέγας σύγχρονος ποιητὴς κ. Κ. Παλαμᾶς, ὄντως πλασθεὶς νὰ ἀντιλαμβάνηται παρ' ἄλλῳ τινὶ ὅ τι εὑρίσκεται ἐν ἑαυτῷ. Δὲν ἐπιμένω λοιπόν. Προτιμῶ νὰ παρουσιάσω ὑμῖν κατ' ἐκλογήν, δύο χαρακτηριστικὰ ποιήματα τῆς ἐποχῆς ταύτης τῶν αὐτῶν ἐμπνεύσεων.

«Συμβάν τι ἔλαβε χώραν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1849. Νεαρός τις Ἄγγλος μετέβη νὰ λουσθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐνῷ ἐκολύμβα, τὸ ἥμισυ τοῦ σώματός της κατεπίθη ὑπό τινος καρχαρίου. Τὸ θηρίον τοῦτο ἐν Κερκύρᾳ ἔχει τὴν τύχην νὰ ὀνομάζηται διὰ τοῦ ὡραίου ὀνόματος τοῦ *Πορφύρα*. Τὸ ὄνομα ἐκέντησε κατ' ἀρχὰς τὸν Σολωμόν; Πάντοτε ὁ ποιητὴς ποιεῖται μνείαν τοῦ συμβάντος ἐκείνου. Ἀλλ' ἠθέλησε καὶ νὰ τὸ καταστήσῃ γνωστόν, δημοτικόν.

«Θέλει, καθὼς ἔλεγεν ὁ Ταίν, *«νὰ γενικεύσῃ τὴν μερικότητα»* ἢ τοὐλάχιστον ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου τούτου γεγονότος νὰ ἐξαγάγῃ τεράστιον σύμβολον. Ὁ νεανίας, ὅστις παρὰ τῷ Σολωμῷ ἀπόλλυσι πᾶσαν ἐθνικότητα, πηγαίνει νὰ λουσθῇ τὴν νύκτα εἰς τὰ γαληνιαῖα καὶ κυανᾶ ὕδατα μεταξὺ δύο φωτοβόλων κόσμων, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης, ἥτις ἀντανακλᾷ ὅλους τοὺς ἀστέρας. Λούονται καὶ αὐτοὶ μετ' αὐτοῦ· ἐπιχειρεῖ νὰ τοὺς συλλάβῃ διὰ τῶν χειρῶν του, ἐπιχειρεῖ νὰ κατακτήσῃ τὸ διάστημα καὶ τὸ μυστήριον, ὅταν... δάκνεται ὑπὸ τοῦ Πορφύρα, «καὶ τὴν ἐπαύριον» λέγει ὁ Σολωμός, «ἡ κεφαλή του ἐξεβράσθη εἰς τὴν ἀκτήν. Θαυμαστὸν λείψανον ἐρημίας καὶ μεγαλείου.» Ἔξοχον!

«Ἀκούσατε ἀκόμη καὶ τοῦτο. Ἐπιλαμβάνεται ἑνὸς μακροῦ ποιήματος, περὶ τοῦ Μεσολογγίου: **«Οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι»** δὲν εἶνε ποίημα καθαρῶς ἐθνικόν, ἀλλὰ ποίημα πλῆρες ψυχολογίας, σκέψεως καὶ μελέτης. Χίλια ἐμπόδια παρουσιάζονται ὅπως θέσωσιν εἰς δοκιμασίαν τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων, χίλιαι προσπάθειαι καταβάλλονται ἐπ' αὐτῶν, πολιορκοῦσι τὴν ψυχήν των. Ἀλλ' ἰδοὺ ὁ μέγιστος τῶν κινδύνων: τὸ ᾆσμα τῆς ἀνοίξεως ἐκρήγνυται ἀμέσως, ἡ ἄνοιξις ἀναρριπίζει ἐν ταῖς καρδίαις τὸν ἔρωτα τῆς ζωῆς, χαλαρώνει τὴν ἀντίστασιν καὶ τὸ καθῆκον. Καὶ βλέπετε, ὅτι τὸ ᾆσμα τοῦτο εἶνε εὐρυτέρας ἐννοίας καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ περιφήμου ᾄσματος τῆς «*Βαλκυρίας*» τοῦ Βάγνερ.

«Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ποιήματος τούτου, ὁ ποιητὴς ἐσημείωνε μετ' ἁπλότητος ἐπί τινος χάρτου τὸ ἑξῆς: «Προσπάθησον ν' ἀνακαλύψῃς ἐντὸς τοῦ μικροῦ σου κύκλου τὰ οὐσιωδέστερα συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τὰ ἠθικὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν δύνασαι. Οὕτω ἡ ὑπόθεσίς σου συνδέεταί πως μετὰ τοῦ παγκοσμίου συστήματος. Ἴδ τὸν Προμηθέα καὶ ἐν γένει τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου.»

«Ἀντιλαμβάνεσθε νῦν τίνι τρόπῳ ἐνεπνέετο ὁ Σολωμὸς ἐκ τῶν ἀμιμήτων παραδειγμάτων; Ὦ! ἡ ἀρχαία Ἑλλάς! Ἐπεθύμουν νὰ ὁμιλήσω ὑμῖν περὶ αὐτῆς ἐπὶ μακρόν. Ἐπεθύμουν νὰ τὴν ὑμνήσω, ἐπὶ μακρὸν μεθ' ὑμῶν. Ἕκαστος λαὸς φθάνει εἰς τὸν πλανήτην μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπινοίας. Ὁ ἄνθρωπος ἐπινοεῖ διαδοχικῶς τὸν λίθον, τὸν σίδηρον καὶ τὸν χρυσόν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εὗρον, ἔπλασαν οὐχὶ τὴν ποίησιν —ὅλοι οἱ λαοὶ εἶνε ποιηταὶ— οὐχὶ τὴν σκέψιν— ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται παντοῦ— ἔπλασαν τὴν ἀξίαν, τὴν ὑπερτάτην βεβαιότητα τῆς σκέψεως καὶ τῆς ποιήσεως, καὶ ἴσως εὑρίσκεται ἐν αὐτοῖς ἐκεῖνο, ὅ περ μέγα τι πνεῦμα ἐξέλαβεν ὡς τὴν ἐφεύρεσιν τῆς δόξης, ἣν τοῖς ἀπονέμει. Ἡ δόξα ἐπῆλθεν ὡς πλεόνασμα ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ τῆς σκέψεως ἀξίᾳ, ἀξίᾳ δὲ ὁριστικῇ, διότι οἱ Ἕλληνες ἐφεῦρον ὅλα διὰ πάντοτε. Ὁ Δάντης εἶνε ἐντὸς τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἡ μέθοδος τοῦ Κλὼδ Μπερνὰρ εἶνε ἤδη ἐντὸς τοῦ Ἱπποκράτους μετὰ ἐκπληκτικῶν παρομοιώσεων. Δὲν ὑπάρχουσι βεβαίως μεγαλείτεραι διανοητικαὶ ἀπολαύσεις τῶν ῥεουσῶν ἐντὸς ἡμῶν ἔκ τινος καλῶς ἐννοουμένης πηγῆς τῶν ἀρχαίων, μὲ κύματα συνεχῆ καὶ μεγάλα. Αἱ αἰσθηματικαὶ ἀπολαύσεις ἀφθονοῦσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει συχνότερον παρ' ὅσον πιστεύεται.

Ἀλλ' εἰσὶν ἅπασαι δύσκολοι. Ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο μεγάλη μελέτη. Δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη ὅλα τὰ χωρία τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅπου πρέπει νὰ γελῶμεν, καὶ μὲ ὅλην τὴν σημερινὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἠλέκτρας, δὲν γνωρίζομεν ὅλα τὰ χωρία τοῦ Σοφοκλέους, ὅπου πρέπει νὰ συγκινώμεθα, οὔτε τὸ βάθος τῆς ἐννοίας.

«Ἀληθῶς συγκινοῦμαι περισσότερον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ζακύνθου, ὅταν ἀκούῃ μετ' οἴκτου τὸν ταπεινὸν Ἕλληνα ἐπαίτην, ἀλλὰ συγκινοῦμαι ἔτι περισσότερον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Κερκύρας, ὅταν καταγίνεται διὰ τῶν δυνάμεών του νὰ μὴ φανῇ ἀνάξιος τῶν προγόνων του. Προσκυνήσωμεν γονυκλινῶς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα· μὴ τὴν βεβηλώνωμεν ὅμως ποσῶς δι' ἀσθενῶν μιμήσεων, καὶ ἀγαπήσωμεν, διότι εἶνε ἀξία τῆς ἀγάπης ἡμῶν, καὶ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα πρὸς χάριν αὐτῆς καὶ μόνης.

«Ὁ Διονύσιος Σολωμὸς δὲν ἠσπάζετο τὴν γνώμην τοῦ σχολαστικοῦ Διονυσίου τοῦ ἐκ Θράκης, ὅστις μεγαλοπρεπῶς, ἐν πλήρει χριστιανικῇ ἐποχῇ, διῄρει εἰς δύο κατηγορίας τὰς γλώσσας τῆς οἰκουμένης: εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὰ βαρβάρους γλώσσας ἀφ' ἑτέρου. Ἡ ἰταλικὴ εἶχε καταστῇ διὰ τὸν ἡμέτερον ποιητὴν μητρικὴ γλῶσσα. Γνωρίζομεν, ὅτι καὶ ἐσκέπτετο ἰταλιστί. Αἱ σημειώσεις, ἃς ἐλάμβανε πρὸς κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου τῶν ποιήσεων του, αἱ λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς, αἱ ἰδέαι, αἵτινες τῷ ἤρχοντο, πάντα ταῦτα εἶνε ἰταλιστὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις του. Ἔπειτα, ὅταν ἔγραφε τοὺς στίχους του, ἐγένετο πάλιν Ἕλλην ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Ἡ χημία τοῦ ἐγκεφάλου τούτου μοὶ προκαλεῖ τὴν σκέψιν. Ὅσον δυσανάλογος καὶ ἂν εἶνε ἡ σύγκρισις, ἐν τῇ καθ' ὅλα παρισινῇ ζωῇ ἐμοῦ αὐτοῦ, ὑπάρχει μία στιγμή, ὑπάρχει μία ὥρα, δύο καθ' ἡμέραν, ἐνίοτε καὶ περισσότεραι, τὸ δὲ θέρος, ἐν τῇ βρεττανικῇ μου ἐξοχῇ πολλαὶ ὧραι, καθ' ἃς, ἡ μητρική μου γλῶσσα μὲ κυριεύει ὅλον ὅταν κάθημαι πρὸ τῆς τραπέζης μου νὰ γράψω. Ἀκούω μετ' εὐκρινείας εἰς ἀπόστασιν χιλιάδων λευγῶν, τοὺς λόγους οἵτινες διαμείβονται ἔν τε ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς οἰκίαις. Ὁ ἦχός των μοὶ ἔρχεται εἰς τὸ οὖς καθαρός, ἡ ὁμιλία τῆς γενετείρας μου ὑπαγορεύει ἐσωτερικῶς τὸν κανόνα της καὶ τὴν ἁρμονίαν της. — Οὕτω δὲ γράφω, ὅπως ὁμιλοῦσι.

«Πολλοὶ σκέπτονται καὶ ὀλίγοι πραγματοποιοῦσι. Δὲν ἔχομεν οἴμοι! ἢ ἀποσπάσματα τῆς δευτέρας περιόδου τοῦ Σολωμοῦ. Δὲν ἔχομεν ἄρτια ποιήματα. Διατί τοῦτο; Ἐνταῦθα ἐγγίζομεν τὸ τραγικὸν μυστήριον τῶν τελευταίων του ἐτῶν.

«Μοὶ διηγήθησαν ἐν Ζακύνθῳ, ὅτι ὁ ποιητὴς συνήθιζε ν' ἀναγινώσκῃ τοὺς στίχους του εἰς τοὺς φίλους του, ἀλλ' εὕρισκε παρ' αὐτοῖς ἐλαχίστην ἀντίληψιν. Ἑσπέραν τινα ὅμως τοὺς ἑστίασεν ἵνα τοῖς ἀναγνώσῃ ἰταλικούς τινας στίχους τῆς μούσης του, ὡς τοῖς εἶπε, διότι ἔγραφε καὶ ἰταλιστὶ ἐξόχους τοιούτους. Τοῖς τοὺς ἀνέγνωσε, ἀλλὰ παγετώδης σιγή, ἀσαφεῖς ἐκφράσεις.

—«Πῶς σᾶς φαίνεται;» Τοὺς ἠρώτησεν ἐπιμόνως.

«Τῷ ἀπεκρίθησαν δι' ἀνάρθρων μουρμουρισμῶν.

—«Σᾶς συλλυποῦμαι» τοῖς εἶπεν ὁ Σολωμὸς χαιρεκάκως. «Σᾶς ἀνέγνωσα ἓν τῶν ὡραιοτέρων ᾀσμάτων τοῦ Πατριάρχη!»

«Τοῦτο δὲν εἶνε ἢ ἀνέκδοτον. Ἡ ἀλήθεια ὑπῆρξε βαθύτερον.

«Ἐν τοῖς ἰταλικοῖς φιλολογικοῖς κύκλοις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πλησίον ἀνδρῶν οἵτινες ὠνομάζοντο Μόντης, Μαντσόνης, Οὖγος Φώσκολος, Θωμαζαῖος, ὁ Σολωμὸς ἐθεωρεῖτο πολὺ μεγάλης ἀξίας. Ὡμίλουν ἀπεριφράστως περὶ τοῦ πνεύματός του. Ὁ Θωμαζαῖος ἀνέφερε τὸ ὄνομα τοῦ Δάντου κατὰ τὰς περὶ Σολωμοῦ ὁμιλίας του. Τὸν μετέφραζον ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν Κερκύρᾳ ἰδίως εἷς ὅμιλος ἐνθουσιωδῶν νεανιῶν τὸν ἐλάτρευεν. Ὁ γλυκὺς ποιητὴς Ἰούλιος Τυπάλδος ἔτρεφε βαθεῖαν λατρείαν πρὸς τὸν διδάσκαλόν του. Προσθετέον, ὅτι ὁ Σολωμὸς διὰ τοῦ κριτικοῦ πνεύματος, οὗ ἦτο πεπροικισμένος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀγνοῇ τὴν ἀκριβῆ του ἀξίαν, οὔτε τὴν σπουδαιότητα τοῦ παρ' αὐτοῦ ἀναληφθέντος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἔργου. Ἔρχεται ἡ στιγμή, καθ' ἣν διά τινα πνεύματα ἡ λέξις ὑπερηφάνεια δὲν ἔχει πλέον ἄλλην σημασίαν ἢ τὴν τῆς μετριοφροσύνης. Ὁ Σολωμὸς δὲν ἠδύνατο ποσῶς νὰ κρατηθῇ ὥστε νὰ μὴ συγκρίνῃ τὰς ἐνδείξεις τοῦ θαυμασμοῦ, αἵτινες ἐξεδηλοῦντο αὐτῷ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, πρὸς τὴν γνώμην, ἣν ἔτρεφον γενικῶς δι' αὐτὸν ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι του. Εἶνε ἀληθῶς θαῦμα, ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ δημιουργικόν του ἔργον, εὑρισκόμενος μόνος, οὕτως εἰπεῖν, μεθ' ἑαυτοῦ, χωρὶς νὰ συγκοινωνῇ ποτε μετὰ τῆς ἀδιαφόρου ἢ ἐχθρικῆς κοινωνίας. Δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι τὸ κοινὸν τὸν ἠγνόει. Πρέπει βεβαίως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τοὺς ἀξέστους χρόνους, καθ' οὓς ἔζη. Μόλις ἱδρύετο τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον. Δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἀγνοῆται ὅτι ὁ Σολωμὸς ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ὅστις ἐν τούτοις ἦτο πεφωτισμένος ἡγεμών, ὁ νέος θρόνος, ὅστις ὤφειλε μόλα ταῦτα εἰς τὰ γράμματα τὴν ὕπαρξίν του, δὲν ἐφαίνετο κἂν ὑποπτεύων, ὅτι ὑπῆρχον λόγιοι ἐν Ἑλλάδι.

«Ὁ Σολωμὸς ἠτύχησε νὰ δοκιμάσῃ βαθυτέρας ἀκόμη πικρίας, πικρίας ἀφράστους καὶ θανασίμους. Ἡ ἐξόχως πεφωτισμένη διάνοιά του ὤφειλε νὰ αἰσθανθῇ πολλάκις πρὸ τῆς σκέψεως τῶν συμπατριωτῶν του τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ εἰσέλθῃ ἐν αὐταῖς. Ἐχρειάζετο νὰ ἐπαναλάβῃ δι' αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀπόδειξιν τῶν στοιχειωδεστέρων πραγμάτων, ὡς πρός τε τὰ γλωσσικὰ καὶ τὰ τεχνικὰ ζητήματα. Ἡμεῖς οἱ καθηγηταί, γνωρίζομεν τὰς πικρίας ταύτας. Ἡ ἀπάντησις μαθητοῦ τινος, προωρισμένου ἐνίοτε διὰ τὴν ὑψηλὴν διδασκαλίαν, ἀποκαλύπτει ἡμῖν ἀβύσσους ἀνησυχαστικάς, ὀπὰς σκοτεινάς, ὁλόκληρον ἀγωγὴν πρὸς ἐπιτέλεσιν. Ἐφ' ὅσον δυνάμεθα, θὰ ἐργαζώμεθα, καὶ ὅταν δὲν θὰ δυνάμεθα θὰ παραιτηθῶμεν. Ἀλλοίμονον, αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Σολωμός, ἀλλὰ μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδίας του. Ἀπεσύρθη τελείως ἐκ τῆς κερκυραϊκῆς κοινωνίας, κατελήφθη ὑπὸ μισανθρωπίας ἀπροσπελάστου, δὲν ηὐχαριστεῖτο πλέον εἰς τοὺς περιπάτους του ἢ εἰς τοὺς λόγους τῶν μικρῶν παιδίων, δὲν εἶχε σύντροφον ἐν τῇ ἐργασίᾳ του ἢ τὰ ἄνθη τῶν γαζιῶν,

ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ζήσῃ. Λέγεται ἐν τούτοις, ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν του εὑρέθησαν ἐν τοῖς συρταρίοις του τὰ τελειωμένα ποιήματα, ἅτινα δὲν ἐδείκνυεν εἰς οὐδένα. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οὐδέποτε ποιητὴς ἐφρόντισεν ὀλιγώτερον αὐτοῦ περὶ τῶν χειρογράφων του. Παράδοσίς τις ὅμως κυκλοφορεῖ, καθ' ἣν ὁ Σολωμός, ἀπηλπισμένος καὶ δύσθυμος, τὰ ἔχει καταστρέψῃ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ χειρῶν.(1) Δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω, ὅτι ἐσκέφθη νὰ τιμωρήσῃ οὕτω τὴν πατρίδα του. Πρέπει νὰ ἀποκριθῶμεν διά τινος καλοῦ λόγου καὶ ὅταν ἀγνοῶμεν. Πρέπει τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας νὰ ἐξεγείρῃ τὸν σκεπτόμενον. Ἀναμφιβόλως ἐνδιαφέρει νὰ ἀπονέμωμεν εἰς τοὺς ποιητὰς ζῶντας τὰς μεγαλειτέρας τιμάς, διότι αὐτοὶ πράγματι θεμελιοῦσιν, ὡς εἴδομεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς παρούσης διαλέξεως. Ἀλλ' ἡ πεποίθησις αὐτῶν περὶ τοῦ καλοῦ, ὅπερ ποιοῦσιν, ἡ βεβαιότης περὶ τοῦ ἀμητοῦ τοῦ μέλλοντος πρέπει νὰ τοῖς εἶνε ἀρκετή. Τί θὰ ἐσκέπτετο ὁ Σολωμός, ὅστις συνεκινεῖτο ἐξ ἑνὸς καλοῦ στίχου τοῦ Ροΐδου, ἐὰν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὴν φιλολογικὴν ἀναγέννησιν τῆς σήμερον, περὶ ἧς εὐχαρίστως θὰ ὡμιλήσω ὑμῖν ποτε, καὶ νὰ χαιρετίσω ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ συγχρόνου ἡμῶν κ. Κωστῇ Παλαμᾶ, ποιητὴν μεγαλείτερον αὐτοῦ, εὐρύτερον τὴν διάνοιαν καὶ τελειότερον;

«Δὲν θὰ ἦτο πλήρης ἡ περὶ Σολωμοῦ ὁμιλία μου, ἐὰν δὲν προσέθετον, καταλήγων ἤδη, ὅτι ἡ μεγαλειτέρα του δόξα ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἔγραψε ἐν τῇ λεγομένῃ χυδαίᾳ γλώσσῃ, καὶ θὰ ἠσέβουν πρός τε τὸ ἀκροατήριόν μου καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν δὲν προσέθετον μίαν λέξιν περὶ τοῦ λεγομένου γλωσσικοῦ ζητήματος.

«Ὁ Σολωμὸς ἔγραφε τὴν ἑλληνικήν, ὡς ἠδυνήθη, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὴν ἔγραψε. Ἠσθάνετο κατὰ βάθος τὸ ἐθνικὸν ἰδίωμα, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Δάντου, ἐγνώριζε νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ τῶν διαλέκτων, ὡς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γλώσσῃ τοῦ ὄχλου, τὰς ἀναγκαίας λέξεις. Τοιουτοτρόπως σχηματίζονται αἱ κοιναὶ γλῶσσαι. Οὕτως ἀργότερον ὁ Βαλαωρίτης, ἑτέρα φιλολογικὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος, μετέβαινε νὰ συλλέξῃ εὐλαβῶς τὰς εὐχύμους καὶ φωτοβόλους λέξεις εἰς τὴν νῆσόν του Μαδουρήν. Τὸ οὐσιῶδες σημεῖον, ὅπερ δέον νὰ σημειώσωμεν διὰ τὸν Σολωμόν, εἶνε ὅτι οὗτος συνέδεε στενῶς τὴν ἐθνικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ἀπὸ τοῦ σχολαστικισμοῦ. Ἀπεστρέφετο τοὺς σχολαστικοὺς ὅσον καὶ τοὺς Τούρκους. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις τῷ 1824 ἀνήρχετο ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Ζακύνθου, διὰ νὰ φωνάξῃ μακρόθεν πρὸς τοὺς πολιορκουμένους: «Βάστα, κακημένο Μεσολόγγι, βάστα!» ᾐσθάνετο, ὅτι μόνον ἡ γλῶσσα αὕτη ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἔκφρασιν εἴς τε τὴν καρδίαν καὶ τὴν σκέψιν. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο

1) Κατ' ἄλλην τινὰ ἔκδοσιν, συγγενής τις αὐτοῦ, ἐξάδελφός του, ἕνεκα οἰκογενειακῶν ἐρίδων, γενομένου καταλόγου τῶν χειρογράφων τούτων, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ποιητοῦ, κατέστρεψεν αὐτά. Ἐν τούτοις ὑπάρχει καὶ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα οὐδέποτε εἶχον ἀποπερατωθῇ. Ὁπωσδήποτε φαίνεται βέβαιον, ὅτι ὑπῆρχον χειρόγραφα, ἅτινα ἐξηφανίσθησαν.

ἔγραψε καὶ ἐν πεζῷ, διότι εἶχε τὸ ἔξοχον πλεονέκτημα νὰ γράφῃ καὶ ἐν πεζῷ, τὸν λαμπρόν του «διάλογον μεταξὺ Ποιητῆ καὶ Δασκάλου».

«Διὰ πᾶν ὅ τι ἀφορᾷ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, θὰ εἶμαι σύντομος. Γνωρίζετε, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι δύο γλῶσσαι, ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς γραπτῆς παραδόσεως καὶ ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως πάσης ὁμιλουμένης γλώσσης. Αὕτη μόνη ἱστορικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς δικαιοῦται τοῦ τίτλου τῆς νεοελληνικῆς, διότι ἡ ἑτέρα μαρτυρεῖ, ἀφ᾽ ἑαυτῆς, ὅτι μιμεῖται, τὴν ἀρχαίαν. Ἀλλ᾽ οὐδεὶς λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀδιαφορῇ ποτε περὶ τῶν ἄλλων λαῶν. Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶνε ὑψίστου ἐνδιαφέροντος. Ἡ Ἑλλὰς τῆς σήμερον εἶνε χώρα διανοητικῶς καὶ ποιητικῶς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων, τῶν πρωτοτυπωτέρων καὶ τῶν μᾶλλον πεπροικισμένων. Πρόκειται νὰ γνωρίσητε—τοῦτο δὲ ἀξίζει βεβαίως τὸν κόπον—διὰ ποίων νέων θησαυρῶν θ᾽ αὐξήσῃ τοὺς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἀνήκοντας ἤδη θησαυρούς. Ἄρα ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ ἡμῖν τὴν ψυχήν της ἢ διὰ νεοελληνικῆς γλώσσης—καὶ πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ὀργάνου τούτου ἐργάζονται σήμερον μετ᾽ αὐταπαρνήσεως.

«Ἡ συζήτησις ἐτέθη κακῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς εἶπε κρ τικός τις ἐκ Ρωσσίας, ὁ κ. Λυκιαρδόπουλος, ἀκριβέστατα πληροφορημένος, ἐγένετο, δὲν γνωρίζω, ποία, προςπάθεια πρὸς ἀναστύλωσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἀναγέννησις νέου κόσμου. Ἐν τούτοις ἐνδιαφέρει σήμερον νὰ σκεφθῶμεν περὶ αὐτοῦ. Εὑρισκόμεθα πρὸ ἀφεύκτων ἀναγκῶν. Ἑκάστη χώρα ἔχει ἀνάγκην μιᾶς γλώσσης, ἣν νὰ δύνανται ἁπαξάπαντες οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης νὰ μανθάνωσι νὰ γράφωσι. Ἵνα τὸ τοιοῦτον καταστῇ δυνατὸν, χρειάζεται γραμματικὴ, ἢ ἄλλοις λόγοις, χρειάζεται ἑνότης. Ὅλον τὸ ζήτημα ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν δύο τούτων φράσεων. Γνωρίζω τὸ ζήτημα, ἀφότου ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν τὸ μελετῶ. Ἡ διδασκαλικὴ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ τὰς ἀναποφεύκτους ἀπαιτήσεις. Μὴ ἀφεθῶμεν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν Διονύσου τοῦ Θρᾳκός. Οἱ ἀρχαῖοι φιλέλληνες, περιηγηταί τινες τοῦ ΙϚ′ αἰῶνος, τινὲς φιλόλογοι τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ἐλεγχόμενοι σήμερον ὑπὸ ἐπιστημόνων μᾶλλον μεμορφωμένων, συνετέλεσαν εἰς τὴν περιφρόνησιν τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἣν κατηγόρησαν ὡς *χυδαίαν* καὶ *βάρβαρον* ἀκόμη! Γλῶσσα, ἐν ᾗ ὁ Σολωμὸς ἀπεκρυστάλλωσε τὴν ψυχήν του, εἶνε ἡ εὐγενεστέρα γλῶσσα τοῦ κόσμου. Ὅσον δὲ διά τινας γραμματικὰς λεπτομερείας, συστατικὰς πάσης φιλολογικῆς γλώσσης, δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν πολλὴν σημασίαν καὶ ὅταν ἀκόμη αὗται ἐκπλήττουσιν ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἡ ὡραία λέξις *sollicitude* προσέκρουεν ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μολιέρου. Πρέπει λοιπὸν νὰ βλέπωμεν τὰ πράγματα ἐξ ἀνωτέρας περιωπῆς, ἐν περισσοτέρῳ φωτί.

«Οὕτω μέλλω νὰ περάνω διὰ μικρᾶς ἱστορίας, ἥτις θέλει παράσχῃ ὑμῖν ἀναψυχὴν ἐκ τῶν γραμματικῶν τούτων ἀνιαροτήτων. Ἐπιτρέψατέ μοι ν᾽ ἀνέλθω εἰς τὴν φιλολογίαν τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἰδίως δὲ εἰς ἓν τῶν μνημείων

τῆς ἀποκρύφου ταύτης φιλολογίας, ἥτις ἐθέρμαινε τὴν πίστιν, τῶν πρώτων Χριστιανῶν, καὶ ἥτις ηὔφραινε τὰς ἀγρυπνίας των.

«Διηγοῦνται ἐν ταῖς Πράξεσι τοῦ Θωμᾶ, ὅτι ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, εἰδικῇ ἐντολῇ τοῦ Χριστοῦ, ἀπῆλθε παρά τινι βασιλεῖ τῆς Ἀνατολῆς.

— «Τί γνωρίζεις νὰ κάμῃς;» τὸν ἠρώτησεν ὁ βασιλεύς.

— «Εἶμαι τέκτων καὶ γνωρίζω νὰ κτίζω ἀνάκτορα», τῷ ἀπεκρίθη.

— «Ἦλθες ἀκριβῶς, καθ' ἣν στιγμὴν σὲ χρειάζομαι· νὰ μοὶ οἰκοδομήσῃς ἕν.

«Ὁ Ἀπόστολος δέχεται καὶ ἀμέσως περιτρέχει τὰς πόλεις καὶ τὰς ἐξοχάς, σπείρων τὸν καλὸν λόγον, ἐξαπλῶν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ θάρρος μεταξὺ τῶν ἐγκαταλελειμμένων.

«Μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἐζήτησε τὸ ἀνάκτορόν του.

— «Ὠκοδόμησα τὸ ἀνάκτορόν σου,» ἀπεκρίθη ὁ Ἀπόστολος μετὰ μεγαλοπρεπείας, «ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἴδῃς, πρέπει πρῶτον ν' ἀποθάνῃς».

«Μαντεύετε τί ἔπραξεν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν λόγων τούτων: ἔρριψε τὸν Ἀπόστολον εἰς τὴν φυλακήν.

«Θεέ μου! ἐν ἐποχαῖς πολὺ μεταγενεστέραις τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἴδομεν ἀναλόγους ἀποκρίσεις, οὕτω δὲ ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἑλλάδι δὲν ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ κ. Πάλλη.

«Τί ἀπαιτεῖται ἐν τούτοις πρὸς ἐπισφράγισιν τοῦ διηγήματος τούτου; Ὅτι δὲν θὰ ἴδωμεν, ἡμεῖς τὸν θρίαμβον τῆς νέας ἑλληνικῆς ἢ μετὰ θάνατον; Βεβαίως ὄχι. Θὰ εἴπω ὅλως τοὐναντίον, ὅτι πρέπει νὰ τὸν ἴδωμεν, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν ποσῶς. Τοῦτο ἐπείγει. Ὁ κ. Παλλιαρὲς ὑπέδειξεν ἡμῖν λίαν εὐκρινῶς καὶ λίαν θετικῶς ἐν τῇ περὶ Μακεδονίας διαλέξει του, ὅτι ὁ Μακεδὼν δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ διδαχθῇ τὸν Ξενοφῶντα, ὃν διατρέχει ἐν τῷ σχολείῳ, ὅπου δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀνάγκας πρακτικωτέρας. Ἡ Μακεδονία κινδυνεύει, τρέχουσα μετ' αὐτοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ληφθῇ τὸ ταχύτερον ἀπόφασις. Τὸ Φανάριον, ὅπερ ἔχει τὴν ὑψηλὴν διεύθυνσιν τῆς διδασκαλίας, θὰ φροντίσῃ βεβαίως νὰ ἐπαγρυπνήσῃ. Ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ θαυμάσω τελευταίως τὴν εὐφυΐαν τοῦ νῦν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακεὶμ τοῦ Γ'. Θὰ ἐννοήσῃ εὐκόλως ὅτι τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ἐν παραμοίαις περιστάσεσιν, εἶνε ζήτημα ζωτικὸν δι' ἔθνος ποθοῦν τὸ μεγαλεῖόν του.

«Ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ἔχει ἄλλην σημασίαν. Σημαίνει, ὅτι πρέπει πρὸ παντὸς νὰ σκεπτώμεθα περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς θετικωτέραν τάξιν ἰδεῶν, νὰ προπαρασκευασθῶμεν διὰ τὸ μέλλον, πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν, ἢ μετριοφρονέστερον, πρέπει νὰ ἀναγινώσκωμεν. Ἐὰν ἀνεγίνωσκεν ὁ κόσμος, τὸ γλωσσικὸν ζήτημα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης δὲν θὰ ὑφίστατο. Θὰ εἴμεθα πάντες σύμφωνοι. Γνωρίζω ἕνα ἀγαθὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἀνέλαβε προσφάτως νὰ συζητήσῃ μετ' ἐμοῦ περὶ τοῦ αἰωνίου ζητήματος. Τὸν ἠρώτησα ἐὰν ἀνέγνωσε τὰ εἰδικὰ περὶ τούτου βι-

6λία. Καὶ ἀπεκρίθη φυσικῶς, ὄχι, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπληροφόρησα περὶ διαφόρων βιβλίων, τῷ ἔθεσα τὰ βιβλία μου εἰς τὴν διάθεσίν του, ἀλλὰ δὲν ἦλθέ ποτε νὰ τὰ παραλάβῃ. Εἶνε πάντοτε ὀχληρὸν νὰ μεταβάλλῃ τις γνώμην. Ἐν τούτοις πολλοὶ μετέβαλλον. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς νεοελληνικῆς ἀπαρτίζουσι λεγεῶνα.

«Ὅλος ὁ κόσμος δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀξιότιμον κ. Παπαμιχαλόπουλον, βουλευτήν, ὅστις τὴν 22αν Φεβρουαρίου ἐ. ἔ., εἶπεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς: «Οἱ δημοτικισταὶ εἶνε ἄθλιοι.... Συμβουλεύουσιν ἡμᾶς νὰ ἀνατινάξωμεν διὰ δυναμίτιδος τὸν Παρθενῶνα. Δὲν εἶνε Χριστιανοί.. . Τὰ ἔργα των εἶνε ἐμέσματα... καὶ ὀλέθρια ἐθνικῶς... Τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δὶς μετεχειρίσθη καὶ αὐτὸς ὁ Θεός (Ἐπευφημίαι)». Ὁ ἀξιότιμος βουλευτής, διὰ τῆς τελευταίας ταύτης φράσεως, ὑπαινίσσεται ἀναμφιβόλως τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα. Δὲν ἐνδιαφέρεται ποσῶς περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν καιρῶν. Δι' αὐτὸν ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος, ἣν ἐπικαλεῖται ἐν τῇ ἀγορεύσει του, καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Ἑβδομήκοντα, περίφημος διὰ τοὺς ἑβραϊσμούς της καὶ τὴν πιστὴν προσήλωσίν της εἰς τὸ πρωτότυπον, εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτό. Ὅσον δὲ διὰ τὴν γλῶσσαν τῶν Εὐαγγελίων, οἴμοι! εἶνε γλῶσσα λίαν *χυδαία*, ὁ δὲ κ. Παπαμιχαλόπουλος ἀγνοεῖ τὰ πρωτότυπα, ἅτινα ἐκθειάζει. Μὴ ὠθῶμεν πολὺ τὰ πράγματα. Τὰ λοιπὰ—τὸ ἀνάθεμα πρὸς τοὺς *χυδαϊστὰς*—εἶνε πολὺ περισσότερον φανερά. Αἱ μεσταὶ αὗται ἐκφράσεις δὲν εἶνε κατ' ἐλάχιστον ὑπερβολικαί: Πρόκειται περὶ *χυδαϊστῶν*, ὡς τὸν Σολωμόν, τῶν περιποιούντων τιμὴν εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα!

«Δὲν πρέπει νὰ ἐμμείνωμεν ἐπὶ τῶν μικρῶν τούτων ἐλαττωμάτων, ἐπὶ τῶν ἐλαφρῶν τούτων παραλογισμῶν. Ὁ Ἕλλην, ὅστις σήμερον ἄγει τὸ 75ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, εἶνε γηραιότερος κατὰ ἓν ἔτος τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Χρειάζεται πάντοτε νὰ καταγινώμεθα, διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν τεραστίαν προσπάθειαν, ἣν ἐπετέλεσεν ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ 1821. Ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον δυνάμεθα καὶ ὀφείλομεν νὰ σκεπτώμεθα γηθοσύνως περὶ τοῦ μέλλοντος, καθόσον, διὰ νὰ μείνῃ τις γνήσιος Ἕλλην, πρέπει νὰ ἐμπιστεύηται πρὸ παντὸς εἰς τὴν καλῶς ἐννοουμένην λατρείαν τῆς Ἰδέας.

Η ΕΝ ΑΝΑΤΟΛΗι ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον, ἡ σοβαρὰ ἄλλως τε ἰταλικὴ ἐφημερὶς ὁ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος», δημοσιεύει ἄρθρον περίεργον, οὗτινος δίδομεν κάτωθι ἐκτενεῖς περικοπάς. Τὸ ἄρθρον ἐμπνέει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἄκρατος φιλοβουλγαρισμός, τυφλώνων τρομερῶς τὸν γράφοντα, ὥστε νὰ μὴ προσθέσῃ τοὐλάχιστον, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων, ὅτι ταῦτα ἀνεφάνησαν πολὺ βραδύτερον πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ὠμοτήτων. Τὸν συντάκτην αὐτοῦ κ. Μαντεγάτσα παρουσιάζει ὁ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος» ὡς τὰ μάλλα ἐνήμερον τῶν τοῦ Αἵμου.

Τὸ ἄρθρον δὲ δημοσιεύομεν ὄχι μόνον ἕνεκεν τῆς τιμητικῆς θέσεως, ἣν δίδει αὐτῷ ὁ «Ταχυδρόμος», ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ περίεργον τῶν ἀντιλήψεων τοῦ γράφοντος καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν κατάστασιν τοῦ ἐρεθισμοῦ ἐν τοῖς κράτεσι τοῦ Αἵμου, ἣν περιγράφει. Περὶ πάντων δὲ τούτων ποιοῦμεν τὰς μεγαλειτέρας ἐπιφυλάξεις, πρὸ πάντων ὁσάκις φαντασιοπληκτεῖ περὶ τῆς δράσεως τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν Μακεδονίᾳ. Πιθανὸν τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Μαντεγάτσα νὰ ἔχῃ ὑστεροβουλίαν, τὴν μετρίασιν τῆς δυσαρεσκείας, ἣν θὰ προυκάλεσεν ἐν Σόφιᾳ ἡ ἐν Ἀθήναις πρόσφατος ἀντεπίσκεψις τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ.

Ἰδοὺ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Μαντεγάτσα.

«Τὰ ἀπό τινων ἑβδομάδων δημοσιευόμενα σποραδικῶς τηλεγραφήματα, μάλιστα δὲ τὰ τῶν τελευταίων ἡμερῶν, τεκμηριοῦσι περὶ ἐντάσεως, ὁσημέραι αὐξανούσης, τῶν μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας σχέσεων. Δυστυχῶς ἡ νηνεμία ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου εἶνε νηνεμία ἀπατηλή, ἀποκρύπτουσα σοβαροὺς κινδύνους, οὕτως ὥστε πανταχόθεν πάντες λαμβάνουσι προφυλάξεις, ὡσεὶ εὑρισκόμενοι εἰς τὰς παραμονὰς γεγονότων, δυναμένων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ διαταράξωσι τὴν εἰρήνην. Πράγματι δὲν παρουσιάσθη μέχρι σήμερον ἀπὸ τοῦ 1902, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τελευταίας στάσεως, περίοδος γονιμωτέρα εἰς δρᾶσιν τῆς σημερινῆς, οὐ μόνον ἐκ μέρους τῆς διπλωματίας τῶν τοῦ Αἵμου, δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας, αἵτινές εἰσιν αἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμεναι, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῆς διπλωματίας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες δικαίως ἀνησυχοῦσι περὶ τῶν ἀντικτύπων, τοὺς ὁποίους δύναται νὰ ἔχῃ εἰς τὰς ἀμοιβαίας μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις πᾶν ὅ τι συμβαίνει ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ. Ὅτι, ἰδίᾳ ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία ἑτοιμάζονται διὰ πόλεμον, ὅστις εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας φαίνεται ὡς ἄφευκτος, δι' οὐδένα εἶνε τοῦτο μυστήριον. Ὁμιλοῦσι περὶ τούτου ἐν Σόφιᾳ καὶ ἐν Κωνσταν-

τινουπόλει, καὶ γίνεται συζήτησις περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς διπλωματικοῖς γραφείοις, ἔνθα ἐξετάζονται πᾶσαι αἱ πιθανότητες, αἱ δυνάμεναι νὰ τὸν προκαλέσωσι.

«Πρό τινων ἑβδομάδων τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας προτοῦ χεὶρ δολοφόνου τῷ ἀφαιρέσῃ τὴν τόσον πολύτιμον διὰ τὴν χώραν του ζωήν, συνέτρωγον μετὰ τοῦ δυστυχοῦς Πετκώφ, καθήμενος παρὰ τραπέζιον αἰθούσης τινος τοῦ «Συλλόγου Ἑνώσεως». Ἦτο μεθ' ἡμῶν ἐκτὸς τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὁ Γεννάδιεφ, ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ ὁ κ. Στάντσιεφ, ἄρτι διορισθεὶς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὡμιλήσαμεν περὶ χιλίων πραγμάτων καὶ ἐννοεῖται περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Ὁ Πετκώφ, ὅστις, καθὼς ὁ μέγας αὐτοῦ φίλος καὶ διδάσκαλος Σταμπούλωφ, δὲν ἔχαιρε τὴν εὔνοιαν τῶν Μακεδόνων, διότι πολλάκις εἶχε λάβῃ δραστηριώτατα μέτρα, ἵνα παρεμποδίσῃ τοὺς Βουλγάρους νὰ συμμετάσχωσι τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ διότι, ἀνελθὼν εἰς τὴν ἀρχήν, ἐφήρμωσε πολιτικὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον τῶν προκατόχων του, οἵτινες εἶχον ἀπεναντίας συνδράμῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ παντὶ τρόπῳ τὴν στάσιν, μοὶ ἐξήγησε δι' ὀλίγων λέξεων τὸ πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ κόμματός του περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. Δὲν νομίζω δέ, ὅτι προδίδω διπλωματικὸν ἀπόρρητον, ἀνακοινῶν τοὺς λόγους τοῦ μεταστάντος πολιτευτοῦ, διότι ἤδη ἀπροκαλύπτως περὶ τοῦ προγράμματος τούτου καὶ τῶν προκαλεσάντων αὐτὸ λόγων ἐγένετο πολλάκις λόγος καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσι, ταῖς φιλικώτερον κειμέναις πρὸς τὸν Πετκὼφ καὶ ἐν ἐκείναις, αἵτινες διηρμήνευον τὰς σκέψεις του.

«Ἡ Βουλγαρία, μοὶ εἶπεν, ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν πρέπει, οὐδὲ δύναται νὰ συνδράμῃ τὸ στασιαστικὸν κίνημα. Πρῶτον, διότι θὰ ἔθετεν ἑαυτὴν ἐκ τοῦ μέρους τοῦ ἀδίκου ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης. Ὁ γνωρίζων τὴν Ἀνατολὴν γνωρίζει, ὅτι οὐδὲν ἔχει τις νὰ περιμένῃ ἐκ τῶν περιφήμων μεταρρυθμίσεων. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Εὐρώπη πιστεύει εἰς αὐτὰς — προσέθηκε χαμογελῶν—δὲν πρέπει ἡμεῖς νὰ ἐμποδίσωμεν νὰ γίνῃ ἡ δοκιμή. Δεύτερον, εἶνε ἀνάγκη νὰ περιμείνωμεν, ὅπως μετέλθωμεν τὴν δραστικὴν ἐκείνην πολιτικήν, ἣν τινες συμβουλεύουσιν, ὅταν εὑρεθῶμεν μᾶλλον παρεσκευασμένοι. Ἐπράξαμεν πολλά. Ἀλλὰ πάντοτε λείπει ἀκόμη κάτι νὰ πράξωμεν, ἵνα περιαγάγωμεν τὸν στρατόν μας εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ὑπεροχῆς, ὅ περ θέλει ἐπιτρέψῃ ἡμῖν νὰ λάβωμεν ἄλλον τόνον φωνῆς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἡ Εὐρώπη θὰ ἐννοήσῃ καὶ θὰ πεισθῇ τέλος, ὅτι αἱ περίφημοι μεταρρυθμίσεις, ὅπως τὰς διετύπωσεν ἡ διπλωματία, ἀποβαίνουσιν ἄχρηστοι καὶ ὅτι ἡ κατάστασις πραγματικῶς ἐχειροτέρευσεν, ἀντὶ νὰ καλειτερεύσῃ.»

«Ἐχειροτέρευσεν ἡ κατάστασις, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Μαντεγάτσα, διὰ τοὺς Βουλγάρους, διότι, ἐνῷ ἡ Κυβέρνησις τῆς ἡγεμονίας φέρει δυσχερείας εἰς τὸ στασιαστικὸν κίνημα καὶ στερεῖ πάσης βοηθείας τὰς συμμορίας, ἀφ' ἑτέρου αἱ ἑλληνικαὶ καὶ σερβικαὶ συμμορίαι ἐδιπλασίασαν τὴν δρᾶσίν των ἀπὸ ἑνὸς ἔτους, ἐνθαρρυνόμεναι καὶ βοηθούμεναι ὑπὸ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων.

«Τὰ δὲ ἀθηναϊκὰ φύλλα λογοδοτοῦσι καθ' ἑκάστην περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἑλληνικῶν συμμοριῶν, τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀξιωματικῶν τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ διατελουσῶν.

«Ἐννοεῖται ρῖκοθεν, ὅτι ἥ τε Τουρκία καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐν Μακεδονίᾳ θεωροῦσι τὰς ἑλληνικὰς καὶ σερβικὰς αὐτὰς συμμορίας ὡς δυνάμεις συμμαχικὰς (!) κατὰ τοῦ μόνου ἐπιφόβου πολεμίου, τῆς Βουλγαρίας, κατὰ τῆς ὁποίας ζητοῦσιν ἀκαταπαύστως νὰ ὠθήσωσιν εἰς πόλεμον τὸ πολεμικὸν κόμμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ ὁ κ. Μανταγάτσα ἀπαριθμεῖ τὰ βουλγαρικὰ θύματα, ὡς λέγει ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ μετὰ λεπτομερειῶν τὸν θάνατον τοῦ Γρούΐεφ, εἰσέρχεται εἰς τὸ ζήτημα τῶν εἰς τὰ σύνορα ἐξοπλισμῶν.

«Καθὼς εἶπον, λέγει ὁ κ. Μαντεγάτσα, ἡ κατάστασις ἀπέβη τοσοῦτον σοβαρωτέρα καὶ ἐπικίνδυνος, καθόσον οἱ Βούλγαροι δὲν ἔχουσιν ἀντιμετώπους μόνον τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἀναγκάζονται, συμμάχους ἔχοντες μόνον τοὺς εὐαρίθμους Κουτσοβλάχους, νὰ μάχωνται ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν σερβικῶν συμμοριῶν, βοηθουμένων ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὁ θάνατος τοῦ Γρούΐεφ προὐξένησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἐν Βουλγαρίᾳ. Μερὶς τοῦ μακεδονικοῦ κόμματος ἔλαβεν ἀφετηρίαν ἐκ τῶν τελευταίων γεγονότων, ἵνα ἐπιτίθηται ἔτι σφοδρώτερον κατὰ τῆς ἡγεμονικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, λέγουσα, ὅτι τοιουτοτρόπως (διὰ τῆς κυβερνητικῆς ἀδρανείας) ἐντὸς βραχέως χρόνου ἡ Μακεδονία θὰ ἔχῃ θυσιασθῇ. Ἑτέρα μερὶς ὑπεχώρησεν ἐνώπιον τῶν ὑπὸ τοῦ μεταστάντος ὑπουργοῦ προβληθέντων λόγων, ὅστις, ἐξακολουθῶν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἀνέφερον, εἶχεν ὑποβάλῃ, ὀλίγας ἡμέρας προτοῦ ἀποθάνῃ, εἰς τὴν ψήφισιν τῆς Σοβράνιε, τὸ νέον δάνειον δεκάδων τινων ἑκατομμυρίων φράγκων, ὧν μέρος—τριάκοντα δύο—εἶχον προσδιορισθῇ διὰ τὴν ἀγορὰν νέων πυροβόλων καὶ δι' ἄλλας ἐπειγούσας στρατιωτικὰς ἀνάγκας. Τὰ νέα αὐτὰ στρατιωτικὰ ἔξοδα, ἂν καὶ ἀποφασισθέντα πρὸ πολλοῦ, ἐφάνησαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ψηφοφορίας των, ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ἔκτακτον δραστηριότητα, ἥτις ἐκδηλοῦται ἀπό τινων μηνῶν ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν Βουλγάρων διὰ τῆς συμφωνίας αὐτῆς μεταξὺ Τούρκων, Ἑλλήνων καὶ Σέρβων....

«Εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην, ἣν ἡ ἡγεμονία ἠναγκάσθη νὰ ἐφαρμόσῃ, διότι οἱαδήποτε κυβέρνησις ἤθελεν ἀνατραπῇ, ἐὰν ἔμενεν ἀδιάφορος εἰς τὰς κατὰ τῶν Βουλγάρων σφαγάς, ἐδόθη ἀμέσως ἀπάντησις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς συντόνου ἐπισπεύσεως τῶν τουρκικῶν ἐξοπλισμῶν ἔν τε τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τοῖς τουρκοβουλγαρικοῖς συνόροις. Μετὰ πυρετώδους ταχύτητος οἱ Τοῦρκοι ἀλλάσσουσι τώρα τὸ πυροβολικὸν τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου σώματος μὲ πυροβόλα προσφάτως ἀγορασθέντα παρὰ τοῦ ἐργοστασίου Κρούπ· 16 πυροβολαρχίαι καὶ περὶ τοὺς δισχιλίους ἵππους, ἀγορασθέντας ἐν Ρωσσίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ, ἐστάλησαν εἰς Μακεδονίαν, εἴκοσι δύο δὲ ἄλλαι πυροβολαρχίαι πρόκειται νὰ παραδοθῶσι καὶ νὰ μετακομισθῶσιν εἰς Μακεδονίαν πρὸ τοῦ Ἰουνίου. Ἀπό τινων ἑβδομάδων στρατιωτικαὶ ἁμαξοστοιχίαι φέρουσιν εἰς Μακεδονίαν στρατιώτας καὶ πολεμοφόδια»....

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Μαντεγάτσα διηγεῖται, ὅτι ἡ Τουρκία, φοβουμένη μὴ τὰ ἀποτελέσματα πολέμου μετὰ τῆς Βουλγαρίας ὦσι καταστρεπτικὰ δι' αὐτήν, ἐζήτησε διπλωματικῶς τὴν ἀπομόνωσιν τῆς Βουλγαρίας καὶ τοιαύτην ἀποστολὴν ἔδωκεν εἰς τὸν Μουνὴρ πασσᾶν, πρέσβυν ἐν Παρισίοις «καὶ διὰ μεγάλης πομπῆς. ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Μαντεγάτσα, ἔκτακτος ἐθωμανικὴ ἀποστολὴ μὲ τὸν Μουνὴρ πασσᾶν ἐπὶ κεφαλῆς, μετέβη εἰς Βελιγράδιον, να παραδώσῃ εἰς τὸν βασιλέα Πέτρον αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Σουλτάνου... Ἐνοήθη ἀμέσως ἐν Ἀνατολῇ ὁποίαν σημασίαν εἶχεν ἡ πομπὴ καὶ ἡ ἐπισημότης, μεθ' ἧς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Πέτρου ἐγένετο δεκτὸς ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Σουλτάνου, καθὼς εἶχεν ἐννοηθῆ ὀλίγους μῆνας πρότερον ἡ σημασία τῶν παρασήμων, ἅτινα ὁ βασιλεὺς Πέτρος ἔστειλεν εἰς τέσσαρας ἐπισκόπους Ἕλληνας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, ἐν ᾗ στιγμῇ ἐπάλλοντο σφοδρότερον αἱ διενέξεις καὶ τὰ μίση μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.»

«Ὁ Μουνὶρ πασᾶς εἶχε μεταβῆ εἰς Βελιγράδιον ἵνα ζητήσῃ τὴν συμμαχίαν τῆς Σερβίας, ἐν περιπτώσει συμπλοκῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι οὔτε ὁ τύπος τοῦ Βελιγραδίου οὔτε ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέφερέ τι περὶ τῆς συνεντεύξεως, ἣν ὁ Μουνὶρ πασᾶς ἔσχεν ἐν Βελιγραδίῳ. Ἀλλ' ὅμως εἶνε βεβαιωμένον, ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος ἔκομε τὰς πρώτας προτάσεις καὶ ὅτι δυστυχῶς οἱ λόγοι του δὲν ἐπῆγαν εἰς μάτην. Αἱ μεταξὺ Σερβίας καὶ Τουρκίας σχέσεις γίνονται ὁσημέραι ἐγκαρδιώτεραι...»

Μετὰ ταῦτα διηγεῖται ὁ κ. Μαντεγάτσα, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος ἐστράφη πρὸς τὴν Ρωμουνίαν, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς παρασημοφορίας τῆς βασιλίσσης Κάρμεν Σίλβας, διὰ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθη μάλιστα νέον τάγμα διὰ καλλιτεχνικὴν καὶ φιλολογικὴν ἀξίαν.

—«Ἀλλ' ἡ ἀπονομὴ τοῦ παρασήμου, γενομένη ἐν μεγάλῃ ἐπισημότητι τὴν 16 Μαρτίου ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Βουκουρεστίου, ἦτο ἡ φαινομένη τῆς ἀποστολῆς πρόφασις. Ὁ ἀληθὴς σκοπὸς ἦτο ἄλλος καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν Βελιγραδίῳ γενόμενα διαβήματα. Εἶχε δηλαδὴ τὸν σκοπὸν νὰ δώσῃ τῇ Ρουμανίᾳ νὰ ἐλπίσῃ περὶ τῆς πιθανότητος νὰ προσαρτήσῃ ἑαυτῇ ἐπαρχίας τινὰς τοῦ Δουνάβεως, αἵτινες νῦν ἀνήκουσι τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ Ρωμοῦνοι διεκδικοῦσι δικαιώματα, ἐὰν τὸ νέον βασίλειον ἤθελε προσφέρῃ τὴν συνδρομὴν κατὰ τῆς ἡγεμονίας ἐν περιπτώσει πολέμου. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται ὑπῆρξαν πάντοτε ὀλίγον τι ὡς τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν δύο τούτων Δυνάμεων τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, και ἡ τουρκικὴ πολιτικὴ ἐσκέφθη, ὅτι ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τούτου. Ἀλλ' ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἐν τῇ αὐλῇ ἐκείνῃ ὁ Μουνὶρ πασσᾶς εὗρε διαθέσεις ὅλως ἀλλοίας τῶν ἐν Βελιγραδίῳ. Μετὰ πολλῆς τῆς λεπτότητος, ἀλλὰ καὶ μετ' ἴσης ἀνδρικότητος αἱ προτάσεις καὶ αἱ προεξοφλήσεις τοῦ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου τῆς Α. Α. Μ. ἐγένοντο ἀπαράδεκτοι.

«Ἐγένοντο μὲν συμπόσια καὶ ὑποδοχαὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Σουλτάνου μετὰ τῆς ἀπαραιτήτου ἀνταλλαγῆς παρασήμων, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἐφάνη πολὺ

γενναῖος, ἀλλ' οὐδὲν περισσότερον τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης φιλοφρονημάτων, καὶ δὲν θὰ ηὐχαρίστησε βεβαίως τὸν Σουλτᾶνον τὸ κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα, ὅ περ, ἐπιστρέφων ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βουκουρεστίου, τῷ ἔστειλεν ὁ Μουνὶρ πασσᾶς. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην μάλιστα ἔτυχε νὰ ἴδω τὸν Μουνὶρ πασσᾶν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ξενοδοχείου, ἐνῷ ἐδίδε διαταγὰς καὶ παρέδιδε τηλεγραφήματα εἰς τὸν γραμματέα του, ἀλλὰ δὲν εἶχεν εἰς τὰ χείλη του τὸ σύνηθες μειδίαμα».

Ὁ κ. Μαντεγάτσα προσθέτει, ὅτι ἡ αὐλὴ τῆς Σόφιας ἔλαβε γνῶσιν τῶν διατρεξάντων ἐν Βουκουρεστίῳ, καθὼς εἶχε λάβῃ προηγουμένως γνῶσιν τῶν ἐν Βελιγραδίῳ λαβόντων χώραν, καθὼς σήμερον εἶνε ἐν γνώσει τῆς μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν συνεννοήσεως (!), ἥτις εἰς ἑκάστην εὐκαιρίαν ἐκδηλοῦται καὶ ἐπισφραγίζεται. Τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Μαντεγάτσα καταλήγει, θίγον τὸ ἐπεισόδιον τῆς τελευταίας ἀντεπισκέψεως τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ ἐν Ἀθήναις. Λέγει, ὅτι παρ' ὅλας τὰς δηλώσεις ἡ ἀντεπίσκεψις αὕτη ἐθεωρήθη ἐν Ἀνατολῇ ὡς ἐνθάρρυνσις ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας πρός τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἐθνικὰς διεκδικήσεις της καὶ εἰς τὰς ἀντιβουλγαρικὰς τάσεις τῶν ἄλλων κρατῶν. Καὶ τὸ ἄρθρον περατοῦται ὡς ἑξῆς:

«Ἐννοῶ καλῶς, ὅτι ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἡ ἀνταπόδοσις τῆς ἐπισκέψεως, συνεφωνήθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος ἔτους, ὅτε ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἦτο διάφορος τῆς σημερινῆς. Ἀλλά, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς μετέπειτα καταστάσεως, τῆς αἰφνιδίως παρουσιασθείσης, εἶνε ἐπιτετραμμένη ἡ ἐρώτησις, ἐὰν δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον ἡ ἐν Ἀθήναις ἐπίσκεψις νὰ μὴ εἶχε γίνῃ ἀκριβῶς εἰς περίοδον τοσοῦτον μεγάλης στρατιωτικῆς καὶ διπλωματικῆς δράσεως.»

ΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ

«Τὸ «Βαλκανικὸν Κομιτάτον» ἀπηύθυνεν ἐσχάτως, ὡς γνωστόν, ὑπόμνημα εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας, προτρέπον αὐτὰς νὰ δώσωσι τέρμα εἰς τὰς διαμάχας, αἵτινες τὰς χωρίζουσι, καὶ ἐξεύρωσι τρόπον νὰ συμβιβάσωσι τὰς βλέψεις των. Οἱ «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου δεικνύονται πολὺ σκεπτικοὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκκλησιν ταύτην. Δὲν πιστεύουσι πολὺ εἰς τὴν πιθανότητα παρομοίας συμφωνίας, ἣν αἱ μεταξὺ τῶν ἐθνικοτήτων διαμάχαι καθιστῶσι προβληματικὴν καὶ ποιοῦσιν ἐκτενῆ ἀνάλυσιν τοῦ ἐν λόγῳ ὑπομνήματος, ἐπιμένοντες ἰδίᾳ εἰς τὴν πρότασιν εἰλικρινοῦς συζητήσεως μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων μερῶν.

«...Τὸ Βαλκανικὸν Κομιτάτον» λέγουσιν οἱ «Τάϊμς» ἐκφράζεται «ὑπὲρ φιλικῆς καὶ εἰλικρινοῦς συζητήσεως» μεταξὺ τῶν κρατῶν τούτων καὶ δηλοῖ, ὅτι ἐὰν μετὰ τοιούτην συζήτησιν ἐπήρχετο συμφωνία ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τοὺς πόθους ἑκάστου τῶν κρατῶν, τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὴν τύχην τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, καὶ ἐὰν ἡ συμφωνία αὕτη ὑπεβάλλετο εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, εἶνε βέβαιον, ὅτι ἀπόφασις τοσοῦτον σπουδαία δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, προσέτι δὲ ἓν μέγα βῆμα πρὸς τὰ πρόσω θὰ ἐγίνετο οὕτως εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

«Ὁ συλλογισμὸς οὗτος τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου εἶνε προφανῶς ἀκριβὴς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἀλλὰ πιθανὸν νὰ μὴ συμμερίζωνται οἱ παρ' ἡμῖν πολιτευόμενοι τὴν γνώμην τοῦ Κομιτάτου, ὅτι δηλαδὴ ὁ σπουδαιότερος λόγος, δι' ὃν ἡ κοινὴ γνώμη τῆς χώρας μας δὲν θέλει νὰ «συμφωνήσῃ» εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, ὅπως τὴν ἐκθειάζει τὸ Βαλκανικὸν Κομιτάτον, εἶνε αἱ διαιρέσεις μεταξὺ τῶν κρατῶν, τοῦ Αἵμου. Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον βέβαιοι εἴμεθα, ὅτι, ἐὰν ἐκλείψωσιν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος διαμάχαι, ὅτι, λέγομεν, πᾶσαι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις θὰ εἶνε ἐξ ἴσου διατεθειμέναι νὰ ἐπιληφθῶσιν ἑνὸς τῶν φοβερωτέρων εὐρωπαϊκῶν προβλημάτων. Ἀλλ' ἡ αὐθόρμητος συμβουλή, ἣν τὸ Βαλκανικὸν Κομιτάτον δίδει εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρωμουνίας—χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὸ Μαυροβούνιον—εἶνε καθ' ἑαυτὴ ἀναμφιβόλως μνημεῖον εὐθυκρισίας καὶ λογικῆς».

Καὶ ἐκφράζοντες τὴν λύπην των περὶ τῶν διχονοιῶν, αἵτινες χωρίζουσι τοὺς διαφόρους ἐνδιαφερομένους, οἱ «Τάϊμς» ἐπιπροσθέτουσιν:

«Ἡ πολιτική, ἣν τὸ Βαλκανικὸν Κομιτάτον προτρέπει τὰς κυβερνήσεις τῆς Σόφιας, τοῦ Βελιγραδίου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Βουκουρεστίου νὰ ἀκολουθήσωσιν ἐκ συμφώνου, εἶνε πολιτικὴ ἰδανική. Ἐν τῇ πράξει, θὰ ἠδύνατει αὕτη νὰ τῇ παρασχῃ τὴν πραγμάτωσιν τῶν πόθων των.

«Ὑπάρχουσιν δυσχέρειαι, ἃς τὸ Βαλκανικὸν Κομιτάτον φρονίμως ἀποφεύγει νὰ μνημονεύσῃ, π. χ. ἡ ὕπαρξις τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ αἱ εὐρωπαϊκαὶ συνθῆκαι, αἵτινες ἐγ-

γυῶνται τὴν ἀκεραιότητα αὐτοῦ, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀποφασιστικότης τῶν στρατευμάτων, ἅτινα τὸ προστατεύουσι καὶ αἱ σχέσεις, αἱ γνωσταὶ ἢ ἄγνωστοι, φιλίας, αἵτινες ὑπάρχουσι μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἄλλων βασιλέων. Τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον φαίνεται, ὅτι συλλογίζεται ἄλλως τὴν σημαντικότητα τῶν παραγόντων τούτων, διότι ἡ βεβαιότης, ἣν δίδει καὶ δι' ἣν ἐγγυᾶται εἰς τὸ τέλος τοῦ ὑπομνήματος, φαίνεται ὀλίγον τι χωλαίνουσα καὶ ἀνίσχυρος. Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη κατ' οὐσίαν δὲν λέγει ἄλλο τι, εἰμὴ ὅτι, ἂν τὰ τοῦ Αἵμου κράτη συνεφώνουν καὶ παρουσίαζον εἰς τὸν κόσμον τὴν ὁριστικὴν λύσιν τῶν ζητημάτων, ἅτινα τὰ χωρίζουσι καὶ εἶνε αἴτια θανασίμου ἐχθρότητος μεταξύ των, θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς πὰς Δυνάμεις νὰ παραγνωρίσωσι καθ' ὁλοκληρίαν τοιαύτην λύσιν.»

Οἱ «Τάϊμς» δείκνυνται ἀπαισιόδοξοι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τῶν συμβουλῶν τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου, προσθέτουσιν ὅμως, ὅτι θὰ ἔχαιρον ἐκ τῶν πρώτων ἐὰν τὰ γεγονότα διέψευδον τὰς ἀμφιβολίας των.

Περαίνουσι δὲ συμβουλεύοντες νὰ ἀχθῇ ἡ συζήτησις ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῆς Χάγης.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς, δὲν ἀσπαζόμεθα τὴν ἀπαισιοδοξίαν τῶν «Τάϊμς» εἰμὴ μόνον ἐὰν τὰ διάφορα διαμαχόμενα μέρη ἐπιμένωσιν εἰς ἀμέτρους φιλοδοξίας. Πολλάκις ἐξεφράζομεν τὴν λύπην ἡμῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου διὰ τὸ ἀδιάλλακτον, ὅπερ δεικνύουσιν οἱ Βούλγαροι. Καὶ ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἔλαβον ἐνθαρρύνσεις εἰς τοῦτο παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου, προστατευόντων μάλιστα τῶν «Τάϊμς». Μέχρις ὅτου δὲ ὁ βουλγαρισμὸς δείξῃ τάσεις ὀλίγον συμβιβαστικάς, ἃς μείνωσι βέβαιοι οἱ ἐν Σόφιᾳ, ὅτι δὲν θὰ κερδήσωσι πολὺ ἐκ τούτου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς, ἐπιθυμοῦμεν ἀσμένως τὴν πραγμάτωσιν τῶν εὐχῶν του Βαλκανικοῦ Κομιτάτου.

Ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς τὴν φιλικὴν καὶ εἰλικρινῆ συζήτησιν, ἣν ἐκθειάζει.

Παρῆλθε δὲ ἤδη πολὺς χρόνος ἀφ' ὅτου συνεστήσαμεν νὰ γίνωσιν ἀνακρίσεις ἐν Μακεδονίᾳ, ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ νὰ ἐρωτηθῶσιν οἱ διάφοροι πληθυσμοὶ ἐκ τῶν αἰσθημάτων των, τὰς τάσεις καὶ τοὺς πόθους των Καὶ νομίζομεν, ὅτι τοιοῦτον διάβημα ἤθελε προαγάγῃ πολὺ τὴν ὁριστικὴν λύσιν. Ἀλλὰ πρῶτον εἶνε ἀνάγκη νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν τρομοκρατίαν, ἥτις λυμαίνεται τὴν Μακεδονίαν· εἶνε ἀνάγκη αἱ συμμορίαι οἱασδήποτε ἐθνικότητος νὰ κενώσωσι τὴν χώραν, νὰ ἐπανέλθωσιν ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη, καὶ παγιωθῶσιν οὕτως ἡ ἡσυχία καὶ ἡ ἀσφάλεια ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐκείναις αἵς τόσον βαθέως διασεισθείσαις. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτηθῇ τις ἀπὸ μόνους τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀφοπλισθῶσι Πρὸ πάντων δὲ πρέπει νὰ ἀπευθύνωνται ἀφειδῶς εἰς Σόφιαν αἱ συμβουλαὶ μετριοπαθείας καὶ φρονήσεως. Ὄντως εἰς τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα, ὑπεύθυνα καὶ αἴτια τῆς τ α ούσης καταστάσεως, πρέπει νὰ δοθῶσι συμβουλαὶ ἵνα ἀφοπλίσωσι τοὺς ἐντοπίους ὀδόντας των. Τότε δὲ μόνον, ὅταν θὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ σκεφθῇ τις νὰ ἐπιληφθῇ ἀνακρίσεως καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ῥήτραν τῆς ἐν Μύρστεγ συμφωνίας, ἥτις προβλέπει τὴν μεταρρύθμισιν, τὴν σκοποῦσαν νὰ καθορίσῃ λογικωτέραν κατανομὴν τῶν ἐθνικοτήτων, τουτέστι τὸν καθορισμὸν τῶν σφαιρῶν ἐπιρροῆς ἑκάστης.

Οἱ «Τάϊμς» φαίνονται ἀμφιβάλλοντες περὶ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ φιλικῆς συζητήσεως. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, αἱ διεθνεῖς συνθῆκαι καὶ ἡ δύναμις τῶν στρατευμάτων φαίνονται εἰς αὐτοὺς σοβαρὰ ἐμπόδια διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοιαύτης συζητήσεως, τῆς προωρισμένης νὰ φέρῃ μίαν συνεννόησιν. Ἀναμφιβόλως δὲν ἀγνοοῦμεν

τὰς δυσχερείας ταύτας. Ἀλλὰ ἀνευρίσκομεν τὰς ἰδίας αὐτὰς δυσχερείας, μὲ τὴν προσθήκην μάλιστα ἄλλων ἀκόμη καὶ εἰς τὸ σχέδιον τῆς αὐτονόμου Μακεδονίας.

Πρό τινος ἀκόμη ἐπιστεύετο ἐν Λονδίνῳ εἰς τὸ δυνατὸν. εἰς τὴν ἀνάγκην μάλιστα τῆς αὐτονομίας. Δὲν ἐγένετο λόγος τότε περὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· ἀπεναντίας ὁ ἀγγλικὸς τύπος, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν «Τάϊμς», ἐμέμφετο τοὺς Ἕλληνας, ὅτι δὲν ἠνοῦντο μετὰ τῶν Βουλγάρων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Σήμερον δὲ, ὅτε πρόκειται περὶ τῆς λύσεως, τῆς βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης καὶ συμφώνως πρὸς τὰ δίκαια ἑκάστης ἐθνικότητος, οἱ «Τάϊμς» διατυπώνουσιν ἐνστάσεις καὶ ἐπιφυλάξεις, αἵτινες δὲν ἀμοιροῦσι μὲν ἀξίας, ἀλλ' αἵτινες ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀξίαν καὶ διὰ τὸ σχέδιον τῆς αὐτονόμου Μακεδονίας.

Ὅπως καὶ ἂν ᾖ, εἶνε βέβαιον ὅτι τὸ νὰ ἐρωτηθῶσιν οἱ Μακεδόνες τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων ἐπὶ τῶν πόθων των καὶ τὸ νὰ ὁρίσῃ τις τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ θέσιν εἰς ἑκάστην ἐθνικότητα, εἶνε μέσον πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος, πολὺ περισσότερον ἀποτελεσματικὸν καὶ δίκαιον τοῦ νὰ ἐπιζητήσῃ τις νὰ ἑνώσῃ εἰς αὐτόνομον κράτος ἐπαρχίας, ἃς αἱματοκυλίουσιν αἱ χείρισται φυλετικαὶ ἀντιζηλίαι.

Ἡ ἐπιχείρησις θὰ εἶνε ἴσως μακρὰ καὶ δυσχερής, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ εἶνε μακροτέρα καὶ δυσκολωτέρα ἐκείνης, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ πλησιάσῃ ἀλλήλους καὶ νὰ πλάττῃ ἓν μῖγμα ἀπὸ πληθυσμούς, οἵτινες ἀλληλομισοῦνται, ἀλληλοσπαράζονται, ἀλληλοφονεύονται. Αὐτονομικὸν κυβερνητικὸν σύστημα προϋποθέτει κοινὰ συναισθήματα καὶ πόθους τῶν πληθυσμῶν, οἵτινες ἀπολαύουσιν αὐτοῦ, τάσεις πρὸς συνένωσιν, μίαν κεντρομόλον δύναμιν, ἐὰν δυνάμεθα νὰ ἐκφρασθῶμεν οὕτω, ἐνῷ οἱ μακεδονικοὶ πληθυσμοί, πολέμιοι μεταξύ των, ὑπόκεινται εἰς κεντρόφυγα δύναμιν καὶ ζητεῖ ἕκαστος νὰ ἑνωθῇ εἰς ἓν τῶν πλησίον κρατῶν, ἅτινα ἄλλως δὲν ζητοῦσιν εἰμὴ νὰ ἑνώσωσι μίαν ἡμέραν τοὺς ὁμαίμονας ἢ θετοὺς ἀδελφούς, οὓς ἀριθμοῦσιν ἐν Μακεδονίᾳ.

(*Ἐκ τοῦ «Hellénisme» τῶν Παρισίων*)

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

ΤΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ
ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
Προέδρου τῆς Ἑταιρείας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶνε ἔργον ἱστορίας ἅμα καὶ ἀμύνης. Ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα περιλαμβάνονται. Ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱστορικῶν δεδομένων ἀπόδειξις τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν παλαιτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ διεκδίκησις ἐν αὐτῇ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον καὶ εἰκοστὸν αἰῶνα γένεσις καὶ ἐξέλιξις τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δὲν ἐπικαλοῦμαι ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἔργου ἱστορικὰς μόνον μαρτυρίας. Τὸ βιβλίον φέρει μὲν τὸν χαρακτῆρα ἱστορικοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ πολεμικὸν ἐπίσης χαρακτῆρα. Ἀποστολὴν ἔχει νὰ ἐκθέσῃ τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, νὰ καταγγείλῃ πρὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς δημοσίας γνώμης τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, πρὸ τοῦ αἰωνίου καὶ ἀδεκάστου δικαστηρίου τῆς ἱστορίας, τὰ κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον καὶ εἰκοστὸν αἰῶνα χαλκευόμενα καὶ τελούμενα ὑπὸ τῆς πολιτικῆς πονηρίας πρὸς ἐξαφάνισιν ἀπὸ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους πληθυσμῶν, ἀπὸ αἰώνων ἐκδηλωσάντων ποικιλοτρόπως ἑλληνικὴν συνείδησιν. Ἐντεῦθεν ἡ δημοσίευσις αὐτοῦ, ὡς ἱστορικοῦ τε συγχρόνως καὶ ὡς δικανικοῦ ἔργου.

Προσεπάθησα ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ, μελετηθείσῃ ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἀρξαμένῃ δὲ νὰ δημοσιεύηται πρὸ ἑξαετίας, διακοπείσῃ πλέον ἢ ἅπαξ ἐν τῷ μεταξύ, ἕνεκα κατεπειγόντων ἄλλων ἀντικειμένων, καὶ μόλις σήμερον συμπληρωθείσῃ μετὰ τὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς τελευταίας τετραετίας, καὶ ἰδίᾳ τὰ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος γενόμενα ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, νὰ ἐκθέσω τὰ πράγματα, ὅπως ἔχουσι καὶ ὅπως συνέβησαν, νὰ εἴπω τὴν ἀλήθειαν, καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν. Ἂν ηὐτύχησα, ἐν τῷ ἔργῳ μου, ὅ περ δὲν συνέταξα μόνον διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ ὅ περ σκοπῶ νὰ μεταδώσω προσεχῶς εἰς εὐρύτερον δημόσιον, οὐδὲν ἄλλο ἐπιδιώκω ἢ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῶν γεγονότων. Ἐπὶ τούτῳ φιλοδοξῶ νὰ τύχω καὶ θιασωτῶν καὶ συνεργατῶν ἐν τῷ ἀγῶνι, ὃν ἀπό τινος χρόνου διεξάγει τὸ ἑλληνικὸν γένος κατὰ τῶν ποικίλων αὐτοῦ πολεμίων.

Ὀφείλω κατὰ καθῆκον νὰ δηλώσω εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὅτι πολλὰ μέρη τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἔργου ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον (ἐν ἔτει 1901—1903) ἐν τῇ ὁμωνύμῳ μηνιαίᾳ ἐπιθεωρήσει τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐξ αὐτοῦ δὲ προῆλθον αἱ ἐν ἔτει 1902 ἐν Ἀθήναις γενόμεναι Διαλέξεις περὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ τὰ ἐν Παρισίοις (1) καὶ ἐν Λονδίνῳ (2) σχετικὰ περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος δημοσιεύματα ἐν ἔτει 1903, ὡς καὶ τὸ προσεχῶς δημοσιευθησόμενον ἐν Παρισίοις, La Macédoine et les Roumains.

Καθὰ ἐδήλωσα ἤδη, τὸ βιβλίον εἶνε ἔργον ἀμύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ποιά τις βιαιοπάθεια ἐν τῇ φράσει, ἀλλ' οὐχὶ ἀνακρίβεια, ἢ αὐθαίρετος κρίσις. Περὶ παντὸς βασίζομαι ἐπὶ ἱστορικῶν καὶ ἐθνολογικῶν δεδομένων, ἐπὶ πηγῶν, οὐχὶ ἑλληνικῶν, δυνα-

1) *L'Hellénisme et la Macédoine (Paris, 1903).*
2) *Hellenism and Macedonia (London, 1904).*

μένων νὰ τεθῶσιν ὑπὸ ἔλεγχον καὶ ν' ἀμφισβητηθῶσιν, ἀλλ' ἐπὶ ξένων, ἀκόμη καὶ σλαυϊκῶν, καὶ βουλγαρικῶν, καὶ ρωμουνικῶν,

Ἐπαναλαμβάνω νὰ εἴπω, ὅτι ἐν τῇ συγγραφῇ εἶχον ὑπ' ὄψει μόνον τὴν ἀλήθειαν. Οὐδὲν ἄλλο. Ὅτε ἐδημοσιεύθη, πρὸ τριετίας ἤδη, ἐν θυελλώδει καὶ κρισίμῳ στιγμῇ διὰ τὰ ἡμέτερα δίκαια ἐν Μακεδονίᾳ, παρὰ πάντων χαρακτηριζομένη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὡς βουλγαρικῇ χώρα, τὸ ἐξ αὐτῆς ἀπόσπασμα, L'Hellénisme et la Macédoine, ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸν ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων, ὡς ἔργον ἀμερολήπτου καὶ θετικῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων. Ὁ δὲ ἱστορικός, δηλαδὴ αὐστηρῶς ἀληθής, χαρακτὴρ τοῦ βιβλίου, ἐξηνάγκασε τὸ ἐν τῷ βουλγαρικῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν γραφεῖον τοῦ τύπου νὰ ἐκδώσῃ εἰδικὴν ἐφημερίδα («Correspondance Balcanique»), ἀσχοληθεῖσαν εἰς ἀποπείρας πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἰσχυρισμῶν περὶ τοῦ ἐκ τῶν πραγμάτων πιστουμένου ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Μακεδονίας. Μετὰ ταῦτα ἡ ἐφημερὶς διεκόπη.

Συντάσσων τὸ βιβλίον, παρὰ τὴν διεξαγομένην πολεμικὴν πρὸς τοὺς ἀμφισβητοῦντας διὰ παντὸς ἀνοσίου τρόπου ἑλληνικὰ δίκαια ἐν τῇ πολυπαθεῖ χώρᾳ, δὲν παρεπλανήθην ὑπὸ ἐθνικῶν ἢ φυλετικῶν ὑποχρεώσεων. Δὲν ἐπλαστογράφησα τὴν ἱστορίαν, δὲν διεστρέβλωσα τὰ γεγονότα, οὐδένα ἠθέλησα νὰ ἀδικήσω.

Καθώρισα τὰ πράγματα ὅπως ἔχουσιν, ὅπως ἐξειλίχθησαν ἀπὸ αἰώνων. Ἐθεώρησα σύνορα τῆς Μακεδονίας τὰ ἱστορικά, τὰ ἐθνογραφικά, τὰ γλωσσικά, οἷα στηρίζουσιν αὐτὰ ἡ γλῶσσα, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις, ἡ ἱστορία. Πάντα ταῦτα, ἐν συνδυασμῷ λειτουργοῦντα, ἀποτελοῦσι τὴν δύναμιν, τὸ δίκαιον τῶν λαῶν. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀφετηρία τοῦ ἔργου.

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου—καὶ δὲν διστάζω νὰ τὸ διακηρύξω—δὲν ἐφείσθην τῶν πονηρῶν καὶ τῶν παλιμβούλων, ἐν οἱῳδήποτε οὗτοι καὶ ἂν εὑρίσκωνται στρατοπέδῳ, ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν ἀνακτοβουλίων, ἐν τοῖς διαβουλίοις τῶν πολιτικῶν γραφείων.

Παραδίδων εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ βιβλίον, εὔχομαι εἰς τοὺς ὁμογενεῖς εὐστάθειαν πρὸ τῶν κινδύνων, πίστιν, ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν.

Καὶ ἐπὶ τέλους ἐξικετεύω αὐτοὺς νὰ ἐγρηγορῶσι, νὰ συγκεντρώσωσι τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν δυνάμεις ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Οἱ καιροὶ ἐπείγουσιν, ὁσημέραι σοβαρώτεροι καθιστάμενοι. Οἱ πολέμιοι προβαίνουσιν ἐν τῷ καθ' ἡμῶν ἀγῶνι ἰσχυρότεροι καὶ ἀμειλικτότεροι.

Καθῆκον ἔχομεν νὰ σκεφθῶμεν, νὰ κατανοήσωμεν, ὅτι ἡ ἐπιτυχής,

ἡ ἑλληνικὴ λύσις τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐνεστὼς μόνον καὶ τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἄνευ τῆς Μακεδονίας ὁ Ἑλληνισμὸς διχοτομεῖται. Καὶ ὀφείλομεν νὰ κατανοήσωμεν πάντες, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε ἑλληνική, οὐχὶ διότι ἐγένετο ἡ γενέτειρα τῶν δύο μεγάλων βασιλέων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους—τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου—τοῦ μεγίστου τῶν φιλοσόφων Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ διότι καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ πληθυσμὸς τῆς περιμαχήτου χώρας κέκτηται ἑλληνικὸν κατ᾿ ἐξοχὴν χαρακτῆρα. Ὑπερέχει τῶν ἐνοίκων λοιπῶν λαῶν, οὐ μόνον κατὰ ποιόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πλειονότητα. Τοῦτο δέον νὰ ληφθῇ ὑπ᾿ ὄψει ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, διπλασιαζόντων ἐν τῇ συναισθήσει τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Μακεδονίας τὰς δυνάμεις αὐτῶν, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὰς θυσίας πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομέων.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ δίκαιον τῆς ἱστορίας, τὸ δίκαιον τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς πρὸς σωτηρίαν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς σὺν αὐτῇ κινδυνευούσης ἑλληνικῆς πατρίδος. Πρωτίστως ἀπαιτεῖται τὸ δίκαιον τῆς ἰσχύος. Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θεὸς τῶν λαῶν εἶνε ὁ θεὸς τῶν πολέμων.

«Ἡ μόνη δύναμις τῶν ἐθνῶν εἶνε ἡ στρατιωτικὴ αὐτῶν ἀρετή. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε τόσους ἥρωας ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1829, δὲν θὰ ὑφίσιατο σήμερον ὡς ἔθνος».

Τοιαῦτα ἔλεγε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐν Παρισίοις ὁ ἀκαδημαϊκὸς καὶ ἱστοριογράφος κ. Henry Houssaye, ἀγορεύων περὶ τῆς ἡρωϊκῆς Ἑλλάδος τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν τῷ «Γαλλικῷ Συνδέσμῳ ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Εἶνε τὸ αἰώνιον memento τῆς ἱστορίας.

Ὁ Ἑλληνισμὸς καθῆκον ἔχει νὰ πολιτευθῇ συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα ταῦτα.

Ἐπὶ τὸ ἔργον.

Ἐν Ἀθήναις μηνὶ Ἀπριλίῳ 1907.

Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΘΕΟΦΑΝΩ

Τοῦτο μόνον ; . .

ΙΩΑΝΝΗΣ

Μόνον ; . . Πῶς ;
Καὶ μήπως τοῦτο δὲν ἀρκεῖ ; Νὰ τήκωμαι
μακρὰν τοῦ Παλατίου ὦ Βασίλισσα,
μακρὰν τῆς δόξης, τοῦ χρυσολαμποῦς αὐτου
ἀστέρος, ὅστις πάντοτε καθοδηγεῖ
τὸν σκοτεινόν μου βίον . . . τοῦτο δὲν ἀρκεῖ ;

ΘΕΟΦΑΝΩ

Λοιπὸν τὴν δόξαν μόνον εἰς τὸν βίον σου
λατρεύεις ; Τοῦτο εἶνε μόνον τὄνειρον
τὸ αἴσθημά σου, ἡ φιλοδοξία σου ;
Πτωχὴ ψυχή, καὶ ἄλλο τίποτε λοιπὸν
δὲν ἔχεις εἰς τὰ στήθη εὐγενέστερον
μᾶλλον ἀκμαῖον... μᾶλλον ἰσχυρόν, ἐκτὸς
αὐτοῦ καὶ μόνου ; Πόσον σὲ λυποῦμαι !... Πῶς
ἐνώπιόν μου φαίνεσαι μικρός !..,

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἀλλά . . .
Μικρὰν τὴν δόξαν λέγεις ;

ΘΕΟΦΑΝΩ

Δύστηνε θνητέ !
καὶ ἀγνοεῖς πῶς ὅλα τὰ αἰσθήματα,
ὅλα τὰ πάθη, ἡ φιλία, ἡ πατρίς,
ἡ δόξα, ἡ μητρότης εἶνε ἀφεγγεῖς

ἀστέρες δορυφόροι καὶ διάττοντες
ἐνώπιον τοῦ ἄλλου . . . τοῦ φωτίζοντος
τὸν κόσμον ὅλον . . . τοῦ ἡλίου τοῦ λαμπροῦ . .
τοῦ ἄλλου ;

ΙΩΑΝΝΗΣ

Τῆς φιλίας εὐγενέστερον ;
Ἀδύνατον, Αὐγοῦστα ! Πρὸς τὸν ἄνακτα
τὸν Νικηφόρον μὲ συνδέει αἴσθημα
τοσοῦτον μέγα, ὥστε καὶ βασίλειον
νὰ τὸ ἐξαγοράσῃ δὲν θὰ δυνηθῇ . . .

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἴθε κἀκεῖνος νὰ ᾐσθάνετο αὐτό . . .

ΙΩΑΝΝΗΣ (ταρασσόμενος)

Τί λέγεις ; δὲν μ' ἐδέχθη τόσον εὐμενῶς,
τοσοῦτον φιλοστόργως ; . .

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἐκ πολιτικῆς
τὸ ἔπραξεν ἀνάγκης. Ὅλος ὁ λαὸς
τὸν κατηγόρει, ἐπειδὴ σ' ἐξώρισε.

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἀλλ' ὅμως σύ, Αὐγοῦστα, τὸ ἐζήτησες . . .

ΘΕΟΦΑΝΩ (ἐν ἐκρήξει πάθους).

Διότι δὲν ἐνόεις, ποία γέεννα
τὸ στῆθος τοῦτο πρὸ ἐτῶν ἐμαίνετο·
διότι δὲν ἐνόεις, ἢ δὲν ἤθελες

ποτὲ νὰ ἐννοήσῃς τὴν πυριφλεγῆ
τῶν ὀφθαλμῶν μου γλῶσσαν, ἄσπλαγχνε, τυφλέ.
Διότι μόνος, πρῶτος ὅλων τῶν θνητῶν
περιεφρόνεις ὅ,τι ὅλος ὁ λαὸς
τοῦ Βυζαντίου νὰποκτήσῃ φλέγεται . . .
τὸν ἔρωτά μου !..

ΙΩΑΝΝΗΣ (*ἀποστρέφων τὴν ὄψιν*).

Σίγα, σίγα, πρὸς Θεοῦ ! . .

(*κατ' ἰδίαν*)

Ὦ ! πόσον εἶν' ὡραία τὴν στιγμὴν αὐτήν !
Βοήθει με νὰνθέξω, μῆτερ τοῦ Θεοῦ ! . .

ΘΕΟΦΑΝΩ (*μετὰ πάθους*).

Αἴ ! νὰ σιγήσω πλέον εἶν' ἀδύνατον !
Ἐπὶ τοῦ χείλους εἶμαι τοῦ βαράθρου, καὶ
θὰ κρημνισθῶ . . . θὰ πέσω ! . . (*γονυπετεῖ*).

ΙΩΑΝΝΗΣ (*ἐμβρόντητος*).

Ὕψιστε Θεέ !
ὁποῖον πάθος !

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἰς τὸ γόνυ ἔπεσα,
καὶ σ' ἱκετεύω, Ἰωάννη, σ' ἀγαπῶ. . .

ΙΩΑΝΝΗΣ

Φεῦ ! τί ἀκούω ! Ἄνασσα, ἐγέρθητι !

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἄνασσα, ὄχι ! ἐρωμένη . . . δούλη σου ! . . .
Ἓν ἐκ τῶν δύο, ἄλλως δὲν ἐγείρομαι ! . . .

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἔστω, Αὐγούστα, μάθε εἰς τὸ στῆθός μου
τοῦ Ἅδου ἐμφωλεύουν τὰ μαρτύρια
πρὸ τόσων χρόνων ! μάθε, ὅτ' ἡ θεία σου
καὶ τὴν ζωήν μοῦ δίδει καὶ τὸν θάνατον,
τὴν δρόσον καὶ τὴν λάβαν ! . . μάθε σὲ μισῶ,
ἀλλὰ καὶ σὲ λατρεύω . . .

ΘΕΟΦΑΝΩ

Μὲ μισεῖς ; Θεέ,
ὁποία εὐτυχία ! . . Μίσει, μίσει με ! . .
πλὴν μὴ ἀδιαφόρει ! . . Μὲ τὸ μῖσός σου
εἰς τὴν ψυχήν σου μ' ἔχεις . . . εἰς τὸ στῆθός σου
ἀδιακόπως . . . Ἀλλὰ δὲν ἀνέχομαι
τὴν ἀδιαφορίαν. Εἶνε ἡ ἀγάπη μου
ἰσχυροτέρα, φίλτατε, τοῦ μίσους σου,
καὶ θὰ μὲ ἀγαπήσῃς, ὅσον σ' ἀγαπῶ . . .

(*Εἰσέρχεται ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς*).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Νικηφόρος καὶ οἱ ἀνωτέρω

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

(πρὶν ἴδῃ γονυπετῆ τὴν Θεοφανώ).

Τίς ἐκ τῶν δύο ἐκηρύχθη νικητής;

(βλέπων τὴν Θεοφανὼ γονυπετῆ μένει ὡς ἀπολιθωθεὶς.)

ΘΕΟΦΑΝΩ

(προσποιουμένη ὅτι δὲν εἶδε τὸν Νικηφόρον)

Ἡ Θεομήτωρ, φίλτατε ἀνεψιέ.
ἐν Βυζαντίῳ πάλιν σ' ἐξαπέστειλε
διὰ νὰ σώσῃς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ
τὸν σεβαστόν σου θεῖον, καὶ γονυπετὴς
σὲ ἱκετεύω ἵνα, ἐκ τῶν μοναχῶν
τὸν προστατεύσῃς, οἵτινες τὸν ἀπειλοῦν,
νὰ τὸν φονεύσουν!..

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

'Ω Αὐγούστα προσφιλής,
Θεοφανὼ γλυκεῖα! Εἶσαι πάντοτε
ὁ φύλαξ ἄγγελός μου καὶ προστάτης μου!..
(ἀνεγείρων αὐτήν)
Ἐλθὲ εἰς τὴν ἀγκάλην τὴν συζυγικήν!

(Τὴν περιπτύσσεται. Ὁ Ἰωάννης μένει ἐμβρόντητος, ἡ αὐλαία πίπτει).

Τέλος τῆς Β' Πράξεως.

———

ΠΡΑΞΙΣ Γ'.

Τῇ ὑπόγεια τοῦ Βουκολέοντος.

———

ΣΚΗΝΗ Α'.

Εἰσέρχονται ὁ Πραιπόζιτος Βασίλειος καὶ ὁ Ὀσμάν, κρατοῦντες δᾷδας.

———

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κατ' εὐτυχίαν οἱ στρατάρχ' ἐπείσθησαν
καὶ ὅλα βαίνουν κατ' εὐχὴν· τὸν Τσιμισκῆν
ἂν ἡ Αὐγούστα πείσῃ, τότε αὔριον
θὰ ἐγερθῇ ἐξαίφνης τὸ Βυζάντιον
μὲ ἄλλον βασιλέα, φίλτατε Ὀσμάν,
καὶ εἰς ἐμὲ θὰ ἔχῃς ἰσχυρότατον
καὶ φίλον καὶ προστάτην. Θὰ προβιβασθῶ
εἰς Πρόεδρον Συγκλήτου. Ἡ Θεοφανὼ
πρὸς ἀμοιβὴν τῶν τόσων ὑπηρεσιῶν,
ἃς τῇ παρέσχον, τοῦτο τὸ ἀξίωμα
τὸ ὕπατον τοῦ Κράτους μοὶ ἐδώρησεν.
Ὦ! ποία εὐτυχία!

ποτὲ νὰ ἐννοήσῃς τὴν πυριφλεγῆ
τῶν ὀφθαλμῶν μου γλῶσσαν, ἄσπλαγχνε, τυφλέ.
Διότι μόνος, πρῶτος ὅλων τῶν θνητῶν
περιεφρόνεις ὅ,τι ὅλος ὁ λαὸς
τοῦ Βυζαντίου νἀποκτήσῃ φλέγεται . . .
τὸν ἔρωτά μου !..

ΙΩΑΝΝΗΣ (ἀποστρέφων τὴν ὄψιν).

Σίγα, σίγα, πρὸς Θεοῦ ! . .

(κατ' ἰδίαν)

Ὦ ! πόσον εἶν' ὡραία τὴν στιγμὴν αὐτήν !
Βοήθει με νἀνθέξω, μῆτερ τοῦ Θεοῦ ! . .

ΘΕΟΦΑΝΩ (μετὰ πάθους).

Αἴ ! νὰ σιγήσω πλέον εἶν' ἀδύνατον !
Ἐπὶ τοῦ χείλους εἶμαι τοῦ βαράθρου, καὶ
θὰ κρημνισθῶ . . . θὰ πέσω ! . . (γ νυ ιειεῖ).

ΙΩΑΝΝΗΣ (ἐμβρόνιητος).

Ὕψιστε Θεέ !
ὁποῖον πάθος !

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἰς τὸ γόνυ ἔπεσα,
καὶ σ' ἱκετεύω, Ἰωάννη, σ' ἀγαπῶ. . .

ΙΩΑΝΝΗΣ

Φεῦ ! τί ἀκούω ! Ἄνασσα, ἐγέρθητι !

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἄνασσα, ὄχι ! ἐρωμένη . . . δούλη σου ! . . .
Ἓν ἐκ τῶν δύο, ἄλλως δὲν ἐγείρομαι ! . . .

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἔστω, Αὐγοῦστα, μάθε εἰς τὸ στῆθός μου
τοῦ Ἅδου ἐμφωλεύουν τὰ μαρτύρια
πρὸ τ σων χρόνων ! μάθε, ὅτ' ἡ θεία σου
καὶ τὴν ζωήν μοῦ δίδει καὶ τὸν θάνατον,
τὴν δρόσον καὶ τὴν λάβαν ! . . μάθε σὲ μισῶ,
ἀλλὰ καὶ σὲ λατρεύω . . .

ΘΕΟΦΑΝΩ

Μὲ μισεῖς ; Θεέ,
ὁποία εὐτυχία ! . . Μίσει, μί ει με ! . .
πλὴν μὴ ἀδιαφόρει ! . . Μὲ τὸ μῖσός σου
εἰς τὴν ψυχήν σου μ' ἔχεις . . . εἰς τὸ στῆθός σου
ἀδιακόπως . . . Ἀλλὰ δ ν ἀνέχομαι
τὴν ἀδιαφορίαν. Εἶνε ἡ ἀγάπη μου
ἰσχυροτέρα, φίλτατε, τ ῦ μίσους σου,
καὶ θὰ μὲ ἀγαπήσῃς, ὅσον σ' ἀγαπῶ . . .

(Εἰσέρχεται ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Νικηφόρος καὶ οἱ ἀνωτέρω

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

(πρὶν ἴδῃ γονυπετῆ τὴν Θεοφανώ).

Τίς ἐκ τῶν δύο ἐκηρύχθη νικητής;

(βλέπων τὴν Θεοφανὼ γονυπετῆ μένει ὡς ἀπολιθωθείς.)

ΘΕΟΦΑΝΩ

(προσποιουμένη ὅτι δὲν εἶδε τὸν Νικηφόρον)

Ἡ Θεομήτωρ, φίλτατε ἀνεψιέ,
ἐν Βυζαντίῳ πάλιν σ' ἐξαπέστειλε
διὰ νὰ σώσῃς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ
τὸν σεβαστόν σου θεῖον, καὶ γονυπετὴς
σὲ ἱκετεύω ἵνα, ἐκ τῶν μοναχῶν
τὸν προστατεύσῃς, οἵτινες τὸν ἀπειλοῦν,
νὰ τὸν φονεύσουν!..

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ὦ Αὐγούστα προσφιλής,
Θεοφανὼ γλυκεῖα! Εἶσαι πάντοτε
ὁ φύλαξ ἄγγελός μου καὶ προστάτης μου!..
(ἀνεγείρων αὐτήν)
Ἐλθὲ εἰς τὴν ἀγκάλην τὴν συζυγικήν!.

(Τὴν περιπτύσσεται. Ὁ Ἰωάννης μένει ἐμβρόνητος, ἡ αὐλαία πίπτει).

Τέλος τῆς Β' Πράξεως.

ΠΡΑΞΙΣ Γ'.

Τῇ ὑπόγεια τοῦ Βουκολέοντος.

ΣΚΗΝΗ Α'.

Εἰσέρχονται ὁ Πραιπόζιτος Βασίλειος καὶ ὁ Ὀσμάν, κρατοῦντες δᾷδας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κατ' εὐτυχίαν οἱ στρατάρχ' ἐπείσθησαν
καὶ ὅλα βαίνουν κατ' εὐχὴν· τὸν Τσιμισκὴν
ἂν ἡ Αὐγούστα πείσῃ, τότε αὔριον
θὰ ἐγερθῇ ἐξαίφνης τὸ Βυζάντιον
μὲ ἄλλον βασιλέα, φίλτατε Ὀσμάν,
καὶ εἰς ἐμὲ θὰ ἔχῃς ἰσχυρότατον
καὶ φίλον καὶ προστάτην. Θὰ προβιβασθῶ
εἰς Πρόεδρον Συγκλήτου. Ἡ Θεοφανὼ
πρὸς ἀμοιβὴν τῶν τόσων ὑπηρεσιῶν,
ἃς τῇ παρέσχον, τοῦτο τὸ ἀξίωμα
τὸ ὕπατον τοῦ Κράτους μοὶ ἐδώρησεν.
Ὦ! ποία εὐτυχία!

ΟΣΜΑΝ

Πόσοι θησαυροὶ
νὰ κρύπτωντ' ἐδῶ κάτω τῶν προγόνων μου
καὶ συμπατριωτῶν μου!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

(μὴ προσέχων εἰς τὸν 'Οσμάν.)

'Αλλ' ἡ ἄνασσα
δὲν φαίνεται ἀκόμη.

ΟΣΜΑΝ

Τὰ πολευικὰ
ὑπάρχουν ὅλα μηχανήματα ἐδῶ
κ' αἱ σκευασίαι ὅλαι ;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (δυσπίστως)

Διατί, 'Οσμάν,
αἱ ἐρωτήσεις αὗται;

ΟΣΜΑΝ

Περιέργεια
ἁπλῆ καὶ μόνη μὲ ὠθεῖ, Πραιπόζιτε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

'Εντὸς τῶν ὑπογείων τούτων κρύπτονται
τὰ λάφυρα, τὰ ὅπλα, καὶ αἱ μηχαναὶ
τοῦ Βυζαντίου καὶ διὰ καταπακτῆς

κρυφίας νὰ ἐξέλθῃς εἰς τὸν Βόσπορον
δύνασ' ἐντεῦθεν.

ΟΣΜΑΝ (ἀφελῶς)

Ὄντως; καὶ τὸ ὑγρὸν πῦρ;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κ' ἐκεῖνο· κράτει κάλλιον τὴν δᾳδά σου
μήπως τοῦ Βουκολέοντος τ' ἀνάκτορα
καὶ μετ' αὐτῶν συγχρόνως τὸ Βυζάντιον
εἰς τοὺς ἀστέρας ἐκτινάξωμεν, Ὀσμάν.

ΟΣΜΑΝ

Τί τέχνασμα τοῦ Ἅδου! Πόσον ἤθελον
τὴν συνταγήν του τώρα νὰ ἐμάνθανον!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Τὸ μυστικὸν νὰ μάθῃς εἶν' ἀδύνατον
τῆς σκευασίας ταύτης. Εἶν' ἀπόρρηττον
τῆς πολιτείας.

ΟΣΜΑΝ

Ὅλα σου τὰ μυστικὰ
Πραιπόζιτε, μοῦ λέγεις. Δὲν ἠδύνασο
καὶ τοῦτο νὰ μοῦ εἴπῃς;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Εἶν' ἀδύνατον.

ΟΣΜΑΝ

Θὰ μοῦ τὸ εἴπῃς τόρα!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἄλλοτε, Ὀσμάν.

ΟΣΜΑΝ *(ἐντόνως)*

Εἰπέ μού το ἀμέσως! Παραυτα!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ποία φωνή! Τί βλεμμα!

ΟΣΜΑΝ *(ἐπιτακτικῶς)*

Τόρα, παρευθὺς
θέλω νὰ μάθω, πῶς κατασκευάζεται
ἡ συσκευὴ ἐκείνη ἡ σατανική,
δι' ἧς τὴν Κρήτην κατεκτήσατε· δι' ἧς
ἐκαύσατε τοὺς στόλους τῶν Σαρακηνῶν.
τὴν συνταγήν του δός μου τόρα πάραυτα,
ἀλλέως τρέμε! Μὲ αὐτὴν τὴν δᾷδα μου
θὰ θέσω πῦρ νὰ καύσω τὸ Βυζάντιον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ὀσμὰν τί λέγεις; μήπως παρεφρόνησες;

ΟΣΜΑΝ

Παραφροσύνην, λέγεις, τὴν ἐκδίκησιν
τὸ μῖσός μου, εὐνοῦχε, ὅπερ τὴν ψυχὴν
μοῦ καταφλέγει τόρα; Ἄπιστος φυλή!
Ἐντὸς του παλατίου ἐνεδύσατε
μὲ δουλικὸν μανδύαν τόν διάδοχον
του κραταιοῦ Ἐμίρου τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ,
κ' εἰς τὸν κλωβὸν τὸν σκύμνον ἐνεκλείσατε
τοῦ λέοντος ἐκείνου! Μοῦ ἡρπάσατε

τὴν εὐανθῆ μου Κρήτην, μέγυμνώσατε
των θησαυρῶν μου. Τέρας, μὲ κατέστησες
ἀνδράποδόν σου, ὄργανόν σου δουλικόν,
ἀλλ' ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς νεμέσεως.
Σὲ διατάσσω, λέγε μου τὴν συσκευήν,
ἢ ἑτοιμάσου εἰς χόρον ἀπαίσιον
χόρον τοῦ ᾅδου ἀποτρόπαιον!

(Θέλει νὰ ρίψῃ τὴν δᾷδα. Ὁ Βασίλειος ξιφουλκεῖ.)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ὀσμάν,
πίπτεις νεκρός!

ΟΣΜΑΝ

Τὸ ξῖφος σύρεις κατ' ἐμοῦ;
ἆ! ὄχι! δὲν σὲ καίω! φρικωδέστερον
μαρτύριον θὰ λάβῃς. Τρέχω πάραυτα
νὰ μεταδώσω πάντα εἰς τὸν Λέοντα.

(φεύγει δρομαῖος.)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ *μόνος*

Ὀσμὰν θὰ σοῦ τὸ εἴπω!.. Μεῖνε!.. ἔφυγε!...

ΟΣΜΑΝ

Νὰ τὸν προλάβω πρέπει. Ποία συμφορά!..

(σπεύδει κατόπιν τοῦ Ὀσμάν. Ἐξ ἀντιθέτου ὁ Τσιμισκῆς).

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

(μόνος).

Τί ἆρά γε σκοπεύει ; Τί νὰ μελετᾷ
ἡ ζοφερὰ ψυχή της, κ' εἰς τὰ σκοτεινὰ
αὐτὰ τοῦ Βουκολέοντος ὑπόγεια
μ' ἐκάλεσε νὰ ἔλθω ; Μὴ τοῦ ἔρωτος
θέλει να σβύσῃ τὸν πυρ φλεγέθοντα,
ἢ μήπως ἑτοιμάζει νέον σχέδιον,
ὅπως τὸν κόσμον καταπλήξῃ ; Τί ζητεῖ ;
Θεέ μου, ποῖον κάλλος ! ποῖοι ὀφθαλμοί,
μαγεύοντες, θαμβοῦντες καὶ φονεύοντες !
Εἰπέ μου, Πλάστα, διατί μ' ἐγέννησες
γενναῖον πρὸ τῆς σπάθης τῶν Σαρακηνῶν
κ' ἐνώπιόν της ἄνανδρον καὶ ῥίψασπιν ;

(βυθίζεται εἰς σκέψεις)

Ἀλλ' ὄχι, θὰ παλαίσω. Ἐπολέμησα
ἐπὶ ἑπταετίαν τὸ ἀνίλεον,
τὸ στυγερόν μου πάθος καὶ θὰ νικηθῶ
ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας; Ἐν μιᾷ στιγμῇ
θὰ διαρρήξω τεσσαράκοντα ἐτῶν
δεσμοὺς ἁγίους συγγενείας κα στοργῆς,
φιλίας καὶ ἀγάπης; Δὲν ἐπρόδωκα
τὸν Νικηφόρον, ὅταν στέμμα μ' ἔδωκαν,
καὶ χάριν τοῦ ἐνόχου τούτου πάθους μου
θὰ τὸν προδώσω τόρα ;... Στέμμα !... Ὦ ψυχή,
πρὸς τί δονεῖσαι τόσον εἰς τὴν μαγικὴν
μυστηριώδη λέξιν, ἥτις πάντοτε

μὲ χαρακτῆρας φλογεροὺς χαράσσεται
εἰς τὸ ζοφῶδες χάος σου; Φιλόδοξος
ψυχή μου, σίγα! Εἶνε ψεῦδος. πρόφασις,
ὅτι ποθεῖς τὸ στέμμα τάχα νὰ φορῇς
ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος σου.
Προφάσεις! τοὺς ἐχθρούς της ἔτι δύνασαι
καὶ ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης νὰ τοὺς πολεμᾷς...
Καὶ θὰ τοὺς πολεμήσω! Αὔριον ζητῶ
τὴν στρατηγίαν ὅλης τῆς Ἀνατολῆς,
διὰ νὰ φύγω ἄλλον πόλεμον δεινόν,
τῆς θείας μου. Καὶ τόρ' Αὐγούστα, πρόβαλλε !
Τὸ τρυφερόν σου κάλλος θέλει συντριβῇ
ἐπὶ τοῦ χαλυβδίνου τούτου θώρακος
ὡς εὔθραυστον ἀγγεῖον! Θάρρος, Τσιμισκῆ!
Ἰδοὺ αὐτὴ προβαίνει!

(Εἰσέρχεται ἡ Θεοφανὼ κρατοῦσα δᾷδα).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Ἰωάννης Τσιμισκῆς, Θεοφανώ.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ποί' ἀκρίβεια !
Ἀνεψιέ μου ! Ἐὰν αὕτη ἀρετὴ
τῶν βασιλέων εἶνε, λίαν προσεχῶς
θὰ βασιλεύσῃς.

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἦλθον πρῶτος, ἄνασσα,

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται ἢ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,20
2).	**τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1,—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2,—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1,—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0,10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1,—
9).	**Χ. Χρηστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
10).	**τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0,10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	»	1,—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0,50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14).	**Γ. Ν. Χατζιδάκι.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15).	**τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1,—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2,—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1,—
19).	Α. Ζ. Stephanopoli, Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20).	O. de Besobrasow.—Notes sur la Question d'Orient.	»	0,50
21).	**Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22).	**Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2,—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0.40
28).	**Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1,—
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
30).	**Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1.—
31).	**Ι. Καλοστύπη.**— [illegible] ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	»	1.—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	»	7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	2.—

Τὰ ταχυδρομικὰ εἰς βάρος τῶν ἀγοραστῶν.

κ. Ἀλέξανδρον Πιπινέλην
Κύμην

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ι' Τεῦχος 113ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1907 Μάϊος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1907

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ"

ΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ

Προέδρου τῆς Ἑταιρείας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΩΣ

ΚΑΤΑ

ΤΟΥ ΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΣΕΡΒΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Είνε γνωστόν, ὅτι ἐν τῷ βιλαγετίῳ τοῦ Κοσσόβου, ἤτοι τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἐπικρατεῖ τὸ μουσουλμανικὸν ἀλβανικὸν στοιχεῖον, τῶν ἄλλοτε ἐν τῇ ἀλβανικῇ ταύτῃ χώρᾳ ἐγκατεστημένων, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σερβικῆς ἀκμῆς, Σέρβων, ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν πρὸ δύο καὶ ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδων, τὸ δὲ ὑπάρχον εἰσέτι αὐτόθι ὀρθόδοξον σλαυϊκὸν στοιχεῖον διατελεῖ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ σερβικὴ πολιτική, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ βουλγαρικήν, ἐπιδιώκουσα ἐπέκτασιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ βιλαγετίου τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἐπέτυχε πρὸ δεκαετίας περίπου τὸν ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διορισμὸν ἱεράρχου σερβικῆς καταγωγῆς ἐν ταῖς ἡνωμέναις ἐπαρχίαις τῆς Ρασκοπρισρένης, ἤδη δέ, παραπείσασα εἰς παραίτησιν τὸν Ἕλληνα μητροπολίτην τῶν ἐπίσης ἡνωμένων ἐπαρχιῶν Δεβρῶν καὶ Βελεσσοῦ, ἠξίωσε παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν διορισμὸν καὶ δευτέρου μητροπολίτου σερβικῆς καταγωγῆς διὰ τὰς χειρευσάσας ταύτας ἐπαρχίας, σκοποῦσα τὴν διὰ Σέρβων ἱεραρχῶν βαθμηδὸν πλήρωσιν ὅλων τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ ἐν λόγῳ ἀλβανικοῦ βιλαγετίου, καὶ τὴν μετατροπὴν ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος, λειτουργοῦντος ἀπὸ αἰώνων καὶ κεκυρωμένου ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων σουλτανικῶν φιρμανίων καὶ βερατίων.

Ἡ ἐν Ἀθήναις ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς πρό τινος ἱδρυθεῖσα «**Ἑλληνοαλβανικὴ Συνεννόησις**», ἐξίσου μεριμνῶσα περί τε τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἀλβανικῶν συμφερόντων, ὁποθενδήποτε κινδυνευόντων, πρὸς πρόληψιν νέου ἀδικήματος τῶν ἀλβανικῶν δικαίων ἐν τῷ βιλαγετίῳ Κοσσυφοπεδίου, προέβη εἰς τὴν ἑξῆς διαμαρτυρίαν:

ποτὲ νὰ ἐννοήσῃς τὴν πυριφλεγῆ
τῶν ὀφθαλμῶν μου γλῶσσαν, ἄσπλαγχνε, τυφλέ.
Διότι μόνος, πρῶτος ὅλων τῶν θνητῶν
περιεφρόνεις ὅ,τι ὅλος ὁ λαὸς
τοῦ Βυζαντίου νἀποκτήσῃ φλέγεται . . .
τὸν ἔρωτά μου !..

ΙΩΑΝΝΗΣ (ἀποστρέφων τὴν ὄψιν).

Σίγα, σίγα, πρὸς Θεοῦ ! . .

(κατ' ἰδίαν)

Ὦ ! πόσον εἶν' ὡραία τὴν στιγμὴν αὐτήν !
Βοήθει με νἀνθέξω, μῆτερ τοῦ Θεοῦ ! . .

ΘΕΟΦΑΝΩ (μετὰ πάθους).

Αἴ ! νὰ σιγήσω πλέον εἶν' ἀδύνατον !
Ἐπὶ τοῦ χείλους εἶμαι τοῦ βαράθρου, καὶ
θὰ κρημνισθῶ . . . θὰ πέσω ! . . (γονυπετεῖ).

ΙΩΑΝΝΗΣ (ἐμβρόντητος).

Ὕψιστε Θεέ !
ὁποῖον πάθος !

ΘΕΟΦΑΝΩ

Εἰς τὸ γόνυ ἔπεσα,
καὶ σ' ἱκετεύω, Ἰωάννη, σ' ἀγαπῶ. . .

ΙΩΑΝΝΗΣ

Φεῦ ! τί ἀκούω ! Ἄνασσα, ἐγέρθητι !

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἄνασσα, ὄχι ! ἐρωμένη . . . δούλη σου ! . . .
Ἓν ἐκ τῶν δύο, ἄλλως δὲν ἐγείρομαι ! . . .

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἔστω, Αὐγούστα, μάθε εἰς τὸ στῆθός μου
τοῦ Ἅδου ἐμφωλεύουν τὰ μαρτύρια
πρὸ τῶν χρόνων ! μάθε, ὅτ' ἡ θέα σου
καὶ τὴν ζωήν μοῦ δίδει καὶ τὸν θάνατον,
τὴν δρόσον καὶ τὴν λάβαν ! . . μάθε σὲ μισῶ,
ἀλλὰ καὶ σὲ λατρεύω . . .

ΘΕΟΦΑΝΩ

Μὲ μισεῖς ; Θεέ,
ὁποία εὐτυχία ! . . Μίσει, μίσει με ! . .
πλὴν μὴ ἀδιαφόρει ! . . Μὲ τὸ μῖσός σου
εἰς τὴν ψυχήν σου μ' ἔχεις . . . εἰς τὸ στῆθός σου
ἀδιακόπως . . . Ἀλλὰ δὲν ἀνέχομαι
τὴν ἀδιαφορίαν. Εἶνε ἡ ἀγάπη μου
ἰσχυροτέρα, φίλτατε, τοῦ μίσους σου,
καὶ θὰ μὲ ἀγαπήσῃς, ὅσον σ' ἀγαπῶ . . .

(Εἰσέρχεται ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Νικηφόρος καὶ οἱ ἀνωτέρω

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

(πρὶν ἴδῃ γονυπετῆ τὴν Θεοφανώ).

Τίς ἐκ τῶν δύο ἐκηρύχθη νικητής;

(βλέπων τὴν Θεοφανὼ γονυπετῆ μένει ὡς ἀπολιθωθεὶς.)

ΘΕΟΦΑΝΩ

(προσποιουμένη ὅτι δὲν εἶδε τὸν Νικηφόρον)

Ἡ Θεομήτωρ, φίλτατε ἀνεψιέ.
ἐν Βυζαντίῳ πάλιν σ' ἐξαπέστειλε
διὰ νὰ σώσῃς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ
τὸν σεβαστόν σου θεῖον, καὶ γονυπετὴς
σὲ ἱκετεύω ἵνα, ἐκ τῶν μοναχῶν
τὸν προστατεύσῃς, οἵτινες τὸν ἀπειλοῦν,
νὰ τὸν φονεύσουν!..

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ὦ Αὐγούστα προσφιλής,
Θεοφανὼ γλυκεῖα! Εἶσαι πάντοτε
ὁ φύλαξ ἄγγελός μου καὶ προστάτης μου!..
(ἀνεγείρων αὐτήν)
Ἐλθὲ εἰς τὴν ἀγκάλην τὴν συζυγικήν!.

(Τὴν περιπτύσσεται. Ὁ Ἰωάννης μένει ἐμβρόνητος, ἡ αὐλαία πίπτει).

Τέλος τῆς Β' Πράξεως.

———

ΠΡΑΞΙΣ Γ'.

Τὰ ὑπόγεια τοῦ Βουκολέοντος.

———

ΣΚΗΝΗ Α'.

Εἰσέρχονται ὁ Πραιπόζιτος Βασίλειος καὶ ὁ Ὀσμάν, κρατοῦντες δᾷδας.

———

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κατ' εὐτυχίαν οἱ στρατάρχ' ἐπείσθησαν
καὶ ὅλα βαίνουν κατ' εὐχήν· τὸν Τσιμισκῆν
ἂν ἡ Αὐγούστα πείσῃ, τότε αὔριον
θὰ ἐγερθῇ ἐξαίφνης τὸ Βυζάντιον
μὲ ἄλλον βασιλέα, φίλτατε Ὀσμάν,
καὶ εἰς ἐμὲ θὰ ἔχῃς ἰσχυρότατον
καὶ φίλον καὶ προστάτην. Θὰ προβιβασθῶ
εἰς Πρόεδρον Συγκλήτου. Ἡ Θεοφανὼ
πρὸς ἀμοιβὴν τῶν τόσων ὑπηρεσιῶν,
ἃς τῇ παρέσχον, τοῦτο τὸ ἀξίωμα
τὸ ὕπατον τοῦ Κράτους μοὶ ἐδώρησεν.
Ὦ! ποία εὐτυχία!

ΟΣΜΑΝ

Πόσοι θησαυροὶ
νὰ κρύπτωντ' ἐδῶ κάτω τῶν προγόνων μου
καὶ συμπατριωτῶν μου!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

(*μὴ προσέχων εἰς τὸν 'Οσμάν.*)

'Αλλ' ἡ ἄνασσα
δὲν φαίνεται ἀκόμη.

ΟΣΜΑΝ

Τὰ πολεμικὰ
ὑπάρχουν ὅλα μηχανήματα ἐδῶ
κ' αἱ σκευασίαι ὅλαι;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (*δυσπίστως*)

Διατί, 'Οσμάν,
αἱ ἐρωτήσεις αὗται;

ΟΣΜΑΝ

Περιέργεια
ἁπλῆ καὶ μόνη μὲ ὠθεῖ, Πραιπόζιτε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

'Εντὸς τῶν ὑπογείων τούτων κρύπτονται
τὰ λάφυρα, τὰ ὅπλα, καὶ αἱ μηχαναὶ
τοῦ Βυζαντίου καὶ διὰ καταπακτῆς

κρυφίας νὰ ἐξέλθης εἰς τὸν Βόσπορον
δύνασ' ἐντεῦθεν.

ΟΣΜΑΝ (*ἀφελῶς*)

Ὄντως; καὶ τὸ ὑγρὸν πῦρ;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κ' ἐκεῖνο· κράτει κάλλιον τὴν δᾷδά σου
μήπως τοῦ Βουκολέοντος τ' ἀνάκτορα
καὶ μετ' αὐτῶν συγχρόνως τὸ Βυζάντιον
εἰς τοὺς ἀστέρας ἐκτινάξωμεν, Ὀσμάν.

ΟΣΜΑΝ

Τί τέχνασμα τοῦ Ἅδου! Πόσον ἤθελον
τὴν συνταγήν του τώρα νὰ ἐμάνθανον!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Τὸ μυστικὸν νὰ μάθῃς εἶν' ἀδύνατον
τῆς σκευασίας ταύτης. Εἶν' ἀπόρρητον
τῆς πολιτείας.

ΟΣΜΑΝ

Ὅλα σου τὰ μυστικὰ
Πραιπόζιτε, μοῦ λέγεις. Δὲν ἠδύνασο
καὶ τοῦτο νὰ μοῦ εἴπῃς;

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Εἶν' ἀδύνατον.

ΟΣΜΑΝ

Θὰ μοῦ τὸ εἴπῃς τώρα!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἄλλοτε, Ὀσμάν.

ΟΣΜΑΝ (*ἐντόνως*)

Εἰπέ μού το ἀμέσως! Παραυτα!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ποία φωνή! Τί βλεμμα!

ΟΣΜΑΝ (*ἐπιτακτικῶς*)

Τόρα, παρευθὺς
θέλω νὰ μάθω, πῶς κατασκευάζεται
ἡ συσκευὴ ἐκείνη ἡ σατανική,
δι' ἧς τὴν Κρήτην κατεκτήσατε· δι' ἧς
ἐκαύσατε τοὺς στόλους τῶν Σαρακηνῶν.
τὴν συνταγήν του δός μου τόρα πάραυτα,
ἀλλέως τρέμε! Μὲ αὐτὴν τὴν δᾷδα μου
θὰ θ.σω πῦρ νὰ καύσω τὸ Βυζάντιον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ὀσμὰν τί λέγεις; μήπως παρεφρόνησες;

ΟΣΜΑΝ

Παραφροσύνην, λέγεις, τὴν ἐκδίκησιν
τὸ μῖσός μου, εὐνοῦχε, ὅπερ τὴν ψυχὴν
μοῦ καταφλέγει τόρα; Ἄπιστος φυλή!
Ἐντὸς του παλατίου ἐνεδύσατε
μὲ δουλικὸν μανδύαν τόν διάδοχον
του κραταιοῦ Ἐμίρου τοῦ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ,
κ' εἰς τὸν κλωβὸν τὸν σκύμνον ἐνεκλείσατε
τοῦ λέοντος ἐκείνου! Μοῦ ἡρπάσατε

τὴν εὐανθῆ μου Κρήτην, μέγυμνώσατε
των θησαυρῶν μου. Τέρας, μὲ κατέστησες
ἀνδράποδόν σου, ὄργανόν σου δουλικόν,
ἀλλ' ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς νεμέσεως.
Σὲ διατάσσω, λέγε μου τὴν συσκευήν,
ἢ ἑτοιμάσου εἰς χόρον ἀπαίσιον
χόρον τοῦ ᾅδου ἀποτρόπαιον!

(Θέλει νὰ ρίψῃ τὴν δᾷδα. Ὁ Βασίλειος ξιφουλκεῖ.)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ὀσμάν,
πίπτεις νεκρός!

ΟΣΜΑΝ

Τὸ ξῖφος σύρεις κατ' ἐμοῦ;
ἆ! ὄχι! δὲν σὲ καίω! φρικωδέστερον
μαρτύριον θὰ λάβῃς. Τρέχω πάραυτα
νὰ μεταδώσω πάντα εἰς τὸν Λέοντα.

(φεύγει δρομαῖος.)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ μόνος

Ὀσμὰν θὰ σοῦ τὸ εἴπω!.. Μεῖνε!.. ἔφυγε!...

ΟΣΜΑΝ

Νὰ τὸν προλάβω πρέπει. Ποία συμφορά!..

(σπεύδει κατόπιν τοῦ Ὀσμάν. Ἐξ ἀντιθέτου ὁ Τσιμισκῆς).

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

(μόνος).

Τί ἆρά γε σκοπεύει ; Τί νὰ μελετᾷ
ἡ ζοφερὰ ψυχή της, κ' εἰς τὰ σκοτεινὰ
αὐτὰ τοῦ Βουκολέοντος ὑπόγεια
μ' ἐκάλεσε νὰ ἔλθω ; Μὴ τοῦ ἔρωτος
θέλει να σβύσῃ τὸν πυ ιφλεγέθοντα,
ἢ μήπως ἑτοιμάζει νέον σχ διον,
ὅπως τὸν κόσμον καταπλήξῃ ; Τ ζητεῖ;
Θεέ μου, ποῖον κάλλος! ποῖοι ὀφθαλμοί,
μαγεύοντες, θαμβοῦντες καὶ φονεύοντες!
Εἰπέ μου, Πλαστα, διατί μ' ἐγέννησες
γενναῖον πρὸ τῆς σπαθης τ ν Σαρακηνῶν
κ' ἐνωπιόν της ἄνανδρον καὶ ῥίψασπιν ;

(βυθίζεται εἰς σκέψεις)

Ἀλλ' ὄχι, θὰ παλαίσω. Ἐπολέμησα
ἐπὶ ἑπταετίαν τὸ ἄ ιλεον,
τὸ στυγερόν μου πάθος καὶ θὰ νικηθῶ
ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας; Ἐν μιᾷ στιγμῇ
θὰ διαρρήξω τεσσαράκοντα ἐτῶν
δεσμοὺς ἁγίους συγγενείας και στοργῆς,
φιλίας καὶ ἀγάπης; Δὲν ἐπρόδωκα
τὸν Νικηφόρον, ὅταν στέμμα μ' ἔδωκαν,
καὶ χάριν τοῦ ἐνόχου τούτου πάθους μου
θὰ τὸν προδώσω τόρα ;... Στέμμα!... Ὦ ψυχή,
πρὸς τί δονεῖσαι τόσον εἰς τ ν μαγικὴν
μυστηριώδη λέξιν, ἥτις πάντοτε

μὲ χαρακτῆρας φλογεροὺς χαράσσεται
εἰς τὸ ζοφῶδες χάος σου; Φιλόδοξος
ψυχή μου, σίγα! Εἶνε ψεῦδος. πρόφασις,
ὅτι ποθεῖς τὸ στέμμα τάχα νὰ φορῇς
ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρί ος σου.
Προφάσεις! τοὺς ἐχθροὺς της ἔτι δύνασαι
καὶ ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης νὰ τοὺς πολεμᾷς...
Καὶ θὰ τοὺς πολεμήσω! Αὔριον ζητῶ
τὴν στρατηγίαν ὅλης τῆς Ἀνατολῆς,
διὰ νὰ φύγω ἄλλον πόλεμον δεινόν,
τῆς θείας μου. Καὶ τόρ' Αὐγούστα, πρόβαλλε!
Τὸ τρυφερόν σου κάλλος θέλει συντριβῇ
ἐπὶ τοῦ χαλυβδίνου τούτου θώρακος
ὡς εὔθραυστον ἀγγεῖον! Θάρρος, Τσιμισκῆ!
Ἰδοὺ αὐτὴ προβαίνει!

(Εἰσέρχεται ἡ Θεοφανὼ κρατοῦσα δᾷδα).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Ἰωάννης Τσιμισκῆς, Θεοφανώ.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ποί' ἀκρίβεια!
Ἀνεψιέ μου! Ἐὰν αὕτη ἀρετὴ
τῶν βασιλέων εἶνε, λίαν προσεχῶς
θὰ βασιλεύσῃς.

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἦλθον πρῶτος, ἄνασσα,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται ἢ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,20
2). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1,—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2,—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1,—
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,20
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατὸς	»	0,10
8). » » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1,—
9). **Κ. Χρηστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0,10
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	»	1,—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0,50
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14). **Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1,—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2,—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1,—
19). A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20). O. de Basobre-pw.—Notes sur la Question d'Orient.	»	0,50
21). **Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
25). **Ἡροκλ. Βασιάδου.**— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2,—
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0.10
28). **Ν. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1,—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1,—
30). **Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1,—
31). **Ἰ. Καλοστύπη.**— [illegible] Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	»	1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλ[illegible] Καζάζη — Ἐκ Ῥώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας.	»	7.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	«	3.—

Τὰ ταχυδρομικὰ εἰς βάρος τῶν ἀγοραστῶν.

κ. Ἀλέξανδρον Πιπινέλην
Κύμην

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ι' Τεῦχος 113ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1907 Μάϊος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1907

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ

Προέδρου τῆς Ἑταιρείας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή

Τὸ βιβλίον, ἀποτελούμενον ἐκ **430** *μεγάλων σελίδων μετ᾽ ἐθνογραφικοῦ χάρτου τῆς Μακεδονίας, τιμᾶται δραχμῶν πέντε* (**5**) *καὶ εὑρίσκεται ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς «**ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ** τοῦ **ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**».*

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΕΩΣ
ΚΑΤΑ
ΤΟΥ ΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΣΕΡΒΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἐν τῷ βιλαγετίῳ τοῦ Κοσσόβου, ἤτοι τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἐπικρατεῖ τὸ μουσουλμανικὸν ἀλβανικὸν στοιχεῖον, τῶν ἄλλοτε ἐν τῇ ἀλβανικῇ ταύτῃ χώρᾳ ἐγκατεστημένων, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σερβικῆς ἀκμῆς, Σέρβων, ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν πρὸ δύο καὶ ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδων, τὸ δὲ ὑπάρχον εἰσέτι αὐτόθι ὀρθόδοξον σλαυϊκὸν στοιχεῖον διατελεῖ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ σερβικὴ πολιτική, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ βουλγαρικήν, ἐπιδιώκουσα ἐπέκτασιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ βιλαγετίου τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἐπέτυχε πρὸ δεκαετίας περίπου τὸν ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διορισμὸν ἱεράρχου σερβικῆς καταγωγῆς ἐν ταῖς ἡνωμέναις ἐπαρχίαις τῆς Ρασκοπρισρένης, ἤδη δέ, παραπείσασα εἰς παραίτησιν τὸν Ἕλληνα μητροπολίτην τῶν ἐπίσης ἡνωμένων ἐπαρχιῶν Δεβρῶν καὶ Βελεσσοῦ, ἠξίωσε παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν διορισμὸν καὶ δευτέρου μητροπολίτου σερβικῆς καταγωγῆς διὰ τὰς χειρευσάσας ταύτας ἐπαρχίας, σκοποῦσα τὴν διὰ Σέρβων ἱεραρχῶν βαθμηδὸν πλήρωσιν ὅλων τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ ἐν λόγῳ ἀλβανικοῦ βιλαγετίου, καὶ τὴν μετατροπὴν ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος, λειτουργοῦντος ἀπὸ αἰώνων καὶ κεκυρωμένου ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων σουλτανικῶν φιρμανίων καὶ βερατίων.

Ἡ ἐν Ἀθήναις ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς πρό τινος ἱδρυθεῖσα «**Ἑλληνοαλβανικὴ Συνεννόησις**», ἐξίσου μεριμνῶσα περί τε τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἀλβανικῶν συμφερόντων, ὁποθενδήποτε κινδυνευόντων, πρὸς πρόληψιν νέου ἀδικήματος τῶν ἀλβανικῶν δικαίων ἐν τῷ βιλαγετίῳ Κοσσυφοπεδίου, προέβη εἰς τὴν ἑξῆς διαμαρτυρίαν:

«Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλληναλβανικῆς Συνεννοήσεως».

«Ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ, ὅτι μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Διοικήσεως τῆς ἀλβανικῆς ἐπαρχίας Δεβρῶν καὶ Βελεσσοῦ ἀδικαιολόγητον παραίτησιν τοῦ μητροπολίτου Πολυκάρπου πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκλογῆς ἐπισκόπου σερβικῆς ἐθνότητος, παρὰ τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ διοικήσει τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας·

«Ἔχουσα ὑπ' ὄψει·

«Ὅτι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὁ πληθυσμὸς εἶνε ἀλβανικός· ὅτι ἡ ἐγκατάστασις Σέρβου μητροπολίτου, κεκτημένου πρὸς τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐν χώρᾳ ἀλβανικωτάτῃ, σημαίνει ἐγκατάστασιν σερβικῆς ἐπιρροῆς, ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς, τοῦτο δὲ τρανῶς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς αἰτήσεως τῶν δῆθεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εὑρισκομένων σερβικῶν πληθυσμῶν πρὸς ἐκλογὴν μητροπολίτου σερβικῆς ἐθνότητος, ὡς καὶ τοῦ ἐπ' ἐσχάτων γενομένου ἐν Βελιγραδίῳ συλλαλητηρίου, ἐξαιτουμένου παρὰ τῆς σερβικῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐργασθῇ πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου προγράμματος, ἐπιδιώκοντος τὴν ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀναγνώρισιν τοῦ ἀλβανικοῦ τούτου διαμερίσματος ὡς σερβικῆς χώρας·

«Λαμβάνουσα πάντα ταῦτα ὑπ' ὄψει ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς Συνεννοήσεως:

α) «Διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἐνδεχομένης ἐγκαταστάσεως Σέρβου μητροπολίτου ἐν χώρᾳ καθαρῶς ἀλβανικῇ·

και β) «Προσκαλεῖ τοὺς ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπαρχίᾳ Ἀλβανούς, Μουσουλμάνους καὶ Χριστιανούς, νὰ διαμαρτυρηθῶσι καὶ ν'ἀντιστῶσι πάσῃ δυνάμει κατὰ τῆς τεκταινομένης ταύτης μεταβολῆς τοῦ ἤδη ἰσχύοντος ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ τουρκικοῦ Κράτους καὶ τὰ προνόμια τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔχοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἐπικειμένη ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Δεβρῶν καὶ Βελεσσοῦ μεταβολὴ ἔξει ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν ἀλβανικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τῇ ὁμόρῳ χώρᾳ δικαίων καὶ συμφερόντων».

«*Ἀθήνησι 4 Μαΐου 1907*.»

«Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ»

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ
ΤΟΥ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ
ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ
ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΕΡΡΙΚΟΥ ΟΥΣΣΑΙ
Η ΗΡΩΪΚΗ ΕΛΛΑΣ
1821—1827

Ἡ ὀγδόη διάλεξις τοῦ «Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ» ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Ἐρρίκου Οὐσσαὶ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἀντιπροέδρου τοῦ Συνδέσμου τούτου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Ἀγρονόμων τῆς Γαλλίας, τὴν 14/27 Ἀπριλίου ἐνώπιον ἀκροατηρίου, συνισταμένου ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ τοῖς γράμμασι καὶ τῶν κομψοτέρων κυριῶν τῆς ἀνωτέρας παρισινῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς παροικίας. Μεταξὺ τούτων διεκρίνοντο ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ οἱ κκ. Ν. Δεληγιάννης πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος, Σ. Λεβίδης πρῶτος γραμματεὺς τῆς αὐτόθι ἑλληνικῆς πρεσβείας, Μένδελ ὑποδιευθυντὴς τοῦ Γραφείου τοῦ πρωθυπουργοῦ κ Κλεμανσώ, Κόμης Δὲ-Μουΐ ἐπίτιμος πρέσβυς, ἀρχαῖος ἐπιτετραμμένος τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις, Π. Δεληγιάννης ἐκτελῶν καθήκοντα προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις κτλ.

Ὁ διακεκριμένος ἀκαδημαϊκός, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν κ.κ. Θ. Ὡμόλλ, διευθυντοῦ τῶν ἐθνικῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας καὶ προέδρου τοῦ Συνδέσμου, Θεοδώρου Ρεϊνὰχ βουλευτοῦ καὶ ἀντιπροέδρου τοῦ Συνδέσμου, Δεμὸν, ἀντιπροέδρου τῆς Γερουσίας, Ἰουλίου Λεμαῖτρ, ἀκαδημαϊκοῦ, Ἐδμόνδου Τερρὺ διευθυντοῦ τοῦ «Εὐρωπαίου Οἰκονομολόγου», Γριμανέλλη τμηματάρχου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, Γ. Φουζέρ, Ἐμμ. Ροδοκανάκη, Γρ. Τριανταφυλλίδου καὶ ἄλλων μελῶν τοῦ Συνδέσμου, ἔλαβεν ὡς ἀντικείμενον τῆς διαλέξεώς του «τὴν ἡρωϊκὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1821 — 1827», ἀρξάμενος τῆς διαλέξεώς του ὡς ἑξῆς:

«*Κυρίαι καὶ Κύριοι,*

«Κατὰ τὴν πρώτην διάλεξιν τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου ὁ κ. Ὡμόλλ, ὁ προσφιλὴς ἡμῶν Πρόεδρος, εἶχεν ὡς θέμα: «*Διατί ἀγαπῶμεν τὴν Ἑλλάδα*». Μὲ τὴν συνήθη αὐτοῦ εὐγλωττίαν ἐξέθηκε τοὺς λόγους τοῦ φιλελληνισμοῦ. Ἡ λέξις ἔχει ἀπωλέση ἴσως τὴν σημασίαν της, ἀλλ' ἡ ἰδέα εἶνε πάντοτε ζωηρὰ ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ καρδίᾳ ἡμῶν. Ὁ κ. Ὡμόλλ ὡμίλησε περὶ τῆς τέχνης, τῆς ποιήσεως, τῆς φιλοσοφίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας πρώτη αὐτὴ ἐφεῦρε, διετύπωσε καὶ ἐφήρμοσε, περὶ τῆς ἐπιρροῆς, τῆς λάμψεως καὶ τῆς

ἐπιδράσεως τῶν φώτων αὐτῆς ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὑπέμνησεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θησαυρὸς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, διατηρηθεὶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ δι' αὐτῶν μεταδοθεὶς εἰς τὴν Δύσιν, παρήγαγε τὴν Ἀναγέννησιν. Κατέδειξεν ὑμῖν τέλος τὰς προσπαθείας τῶν Ἑλλήνων ὅπως καταστῶσιν ἔθνος, τὰς ταχείας καὶ καταπληκτικὰς προόδους αὐτῶν, τὸ τόσον ἀκμάζον ἐμπόριόν των, τὴν τόσον εὐημεροῦσαν βιομηχανίαν των, τὰ τόσον πολυάριθμα καὶ πολυφοίτητα σχολεῖά των.

«Ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος τῆς φλογερᾶς συμπαθείας καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἡμῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα: ἡ πολεμικὴ ἀρετὴ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των. Ὅπως ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, οὕτω καὶ ἡ σύγχρονος εἶχε τοὺς ἡρωϊκούς της χρόνους. Περὶ τῶν χρόνων τούτων, περὶ τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης Ἑλλάδος θὰ ὁμιλήσω ὑμῖν σήμερον.

«Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ βορρᾶ μέχρι τοῦ ἀκροτάτου νότου, ἀπὸ τῆς Ἠπείρου μέχρι τῆς Μάνης, ἔδραξαν τὰ ὅπλα, ὅπως ἀμυνθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ τῆς σημαίας τοῦ Σταυροῦ. Θριαμβευταὶ ἐνίοτε, ἡττώμενοι πολλάκις, δεκατιζόμενοι, ὠθούμενοι μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων καὶ τοῦ βάθους τῶν χαραδρῶν, ἀλλὰ πληρώνοντες ἀκριβὰ τὴν νίκην εἰς τοὺς νικητάς των, ὑπετάσσοντο ἵνα καὶ πάλιν ἐπαναστατήσωσιν. Ἡ ὀθωμανικὴ κυριαρχία οὐδέποτε ἐπαγιώθη ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πυρκαϊά, καταστελλομένη ἐδῶ, ἥναπτε ζωηροτέρα ἐκεῖ. Ὅταν δὲ δὲν ἐμάχοντο ἔψαλλον. Ἓν ᾆσμα λέγει:

«Δὲ θὰ πάψωμε ποτὲ
«Τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τραγούδι..»

«Καὶ εἰς τὰ ᾄσματά των προσήρχονται καὶ ἄλλοι πολεμισταί. Οὕτω, διὰ τῶν πολεμικῶν ἀφηγήσεων καὶ τῶν ἐνδόξων θανάτων, τῶν μαρτυρίων καὶ τῶν ἀνδραγαθιῶν, διὰ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὕμνων καὶ τῶν εἰς μνήμην τῶν ἐν ταῖς μάχαις φονευθέντων ἀνδρείων ἀγωνιστῶν μυρολογίων, ἡ αὐτοσχέδιος λαϊκὴ Μοῦσα διετήρει ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἄσβεστον τὸ πῦρ τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως.

«Ὁ καπετὰν Νικολὸς Τζουβάρας ὑψώνει τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν:

«Ποὔχε τὸ φλάμπουρο ὄμορφο, κόκκινο καὶ γαλάζιο».

Περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπιχειρεῖ αἱματηρὰν διάβασιν:

«Κι' ἐκεῖθε πέρα πέρασε, πάη στὸ Καρπενήσι,
«Πάη νὰ κάνῃ τὴ λαμπρὴ καὶ τὸ «**Χριστὸς Ἀνέστη**»
«Νὰ ψήσῃ τὸ σφαχτάρι του, κόκκινα αὐγὰ νὰ φάῃ».

«Μετὰ εἴκοσι μάχας τὰ παλληκάρια τοῦ Τσιόλκα, κατάκοπα καὶ ἀποθνήσκοντα τῆς πείνης, ἀρνοῦνται νὰ βαδίσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, λέγοντα:

—Πῶς θέλ'ς νὰ πολεμήσωμε, μπρὲ Τσιόλκα καπετάνε,

«Στ' Ἁλωναριοῦ τὰ κάματα, στ' Αὐγούστου τὰ ἡλιοπύρια;
«Ἀνάψαν τὰ ντουφέκια μας, δὲ δέχονται μπαρούτι...

«Ἀλλ' ὁ Τσιόλκας, σύρων τὴν σπάθην του, ἀποκρίνεται:

—«Παιδιά μου βγάλτε τὰ σπαθιὰ νὰ κάνωμε γιουρούσι,
«Νὰ μάθουν χῶρες καὶ χωριὰ νὰ μάθουν βιλαγέτια,
«Ὅτι ὁ Τσιόλκας πολεμάει μὲ τρεῖς χιλιάδες Τούρκους,
«Στ' Ἁλωναριοῦ τὰ κάματα, στ' Αὐγούστου τὰ ἡλιοπύρια.—
«Τρεῖς μέρες ἐπολέμησαν, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες,
«Κι' ὁ καπετᾶνος πέρασε μ' ὅλα τὰ παληκάρια,
«Πατῶντας πάνω σὲ κορμιά, σὲ τούρκικα κουφάρια,
Καὶ σὰν ἀητός πετάχτηκε ψηλὰ στὰ κορφοβούνια».

«Τρεῖς γενναῖοι συνέλαβον τὸ σχέδιον τῆς καταλήψεως τῆς Γαμβρούσης. Ὁ πρῶτος:

«Ὁ Μποῦζο-Μάρκος ἔβγαινε πρῶτος εἰς τὸ μπεντένι,
«Κι' ἑφτὰ νομάτους ἔκοψε μόνος μὲ τὸ μαχαίρι,
—«Μ' ἀλλᾶστε ἀπάνω, μπρὲ παιδιὰ τοὺς Τούρκους νὰ γιουργιάρω,
«Γιατὶ δὲ βγαίνω ἐγὼ ἀπ' ἐδῶ, ὄξω καὶ νὰ πεθάνω»—.
«Ὁ πρῶτος, ποῦ σκοτώθηκεν εἶταν ὁ Μποῦζο-Μάρκος
«Κι' ἔπειτας ἐσκοτώθηκαν οἱ τρεῖς καπεταναῖοι».

«Ὁ Ἀλῆ πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων εἶχεν ὁμήρους ἓξ τέκνα τῶν Σουλιωτῶν. Ἐφόνευσεν ἐξ αὐτῶν τὰ τέσσαρα, παραγγείλας εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως, τὸν Τζαβέλλαν καὶ τὸν Δράκον, ὅτι ἐφείσθη τῶν τέκνων αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ ἔχωσι τὴν τύχην τῶν ἄλλων ὁμήρων, ἂν τὸ Σούλι δὲν συνθηκολογήσῃ.

«Τ' Ἀλῆ Πασσᾶ τὰ φέρανε τὰ ἓξ ἀράδ' ἀράδα,
«Κι' αὐτὸς τὰ τέσσαρα ἔσφαξε, στὰ δυὸ ζωὴ χαρίζει
«Στοῦ Δήμου Δράκου τὸν ὑγιὸ κι' ἕν' ἀδερφὸ τοῦ Φώτου.
«Κ' ἐκεῖνοι καθὼς τ' ἄκουσαν, βαρυὰ τοὺς κακοφάνη,
«Τὰ παληκάρια σύναξαν καὶ τὸν παπᾶ καλοῦνε
—«Δέσποτα καὶ πρωτοπαπᾶ, βάλε τὸ πετραχήλι,
«Νὰ ψάλῃς τὰ μνημόσυνα τῶν ἓξ παλληκαριῶν μας,
«Τὰ δυὸ καθὼς τὰ τέσσαρα σφαγμένα τὰ μετροῦμε».—

«Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι δρομεῖς, οἱ ὁποῖοι μετεβίβαζον ὁ εἷς εἰς τὸν ἄλλον τὴν δᾷδα, οὕτως ἐν Ἑλλάδι αἱ γενεαὶ διαδέχονται ἀλλήλας καὶ μεταβιβάζουσιν ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην τὸ ξῖφος τοῦ πολεμιστοῦ.

«Ὁ καπετὰν Δημότσιος ἔλεγεν:

—«Ἐπαραγέρασα, μωρὲ καημένα παλληκάρια,
«Δὲν μπόρ' νὰ σύρω τ' ἅρματα καὶ πρῶτος δὲ μοῦ πρέπει
«Μόν' ἔχω γυιὸ γιὰ τὸ σπαθί, κι' ἄλλον γιὰ τὸ ντουφέκι,
«Ἔχω καὶ γυιὸ μικρότερο τὸ φλάμπουρο νὰ σέρνῃ».

«Παλληκάρι, φονευθὲν διὰ προδοσίας, φωνάζει ἀποθνῆσκον:

—«*Ἀφίνω πίσω μου ὀρφανὰ τὰ μαῦρα τὰ παιδιά μου,*
«*Θὰ πάρουνε τὸ αἷμά μου μὲ τούρκικα κεφάλια...*

«Ὁ καπετὰν Λάμπρος, θανασίμως πληγωθείς, λέγει εἰς τὸν υἱόν του, παραδίδων αὐτῷ τὴν σπάθην καὶ τὸ ὅπλον του;

—«*Νὰ τ' ἄρματά μου, φόρεσε, καὶ γένου καπετᾶνος...*
«*Νὰ φκιάσῃς τὸ κιβοῦρι μου μαρμαροστολισμένο,*
«*Νᾆνε πλατὺ νᾆνε ψηλὸν ὅσο γιὰ δυὸ νομάτους*
«*Νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω.*
«*Καὶ στὴ δεξιά μου τὴ μεριὰ ν' ἀφήσῃς παραθύρι*
«*Ν' ἀκούω τὸ ντουφέκι σου, σὰν πολεμᾷς τοὺς Τούρκους*».

«Τὰ παλληκάρια οὐδὲν ἐθεώρουν ὡραιότερον οὐδὲν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐπιθυμητότερον τοῦ θανάτου. Εἰς τὸ τέλος τῶν γευμάτων προπόσεις ὑπὲρ ὑγείας ἐγίνοντο ἀμοιβαίως μετὰ τῆς εὐχῆς: «Καλὸ βόλι»! Ἡ προσέγγισις τοῦ θανάτου δὲν ἐπτόει τὸν Ἕλληνα ἥρωα. Τὸν ἐξηρέθιζε, τὸν ἐνθουσίαζε. Ἐξέβαλλε τὴν τελευταίαν φωνήν, ὅπως θὰ ἐξεδίπλωνε μίαν σημαίαν.

«Κλέφτης τις τοῦ Ὀλύμπου, θανασίμως πληγωμένος, λέγει πρὸς τὸν κατελθόντα ἐπ' αὐτοῦ ἀετὸν ἵνα φάγῃ τὰς σάρκας του:

Φάγε πουλλὶ τὰ νειᾶτά μου, φάγε καὶ τὴν ἀντρειά μου
Νὰ κάνῃς πῆχυ τὸ φτερὸ καὶ πιθαμὴ τὸ νύχι.

Ὁ Γυφτάκης λέγει:

—«*Συντρόφοι μου, λαβώθηκα, κόψτέ μου τὸ κεφάλι,*
«*καὶ κρύψτέ το νὰ μὴ τὸ ἰδοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ χαροῦνε*».

Ὁ Κίτσιος λέγει:

—«*Καὶ τί μὲ μέλλ' ὁ θάνατος; τὸ αἷμα τῶν ἀντρείων*
«*Φκιάνει λεπίδια γιὰ σπαθιὰ πυκνὰ σὰν τὸ σιτάρι.*

«Οἱ ὀρεσίβιοι Ἕλληνες ἔχουσιν ἀποκρίσεις, ὁμοίας ταῖς τοῦ Λεωνίδα:
Τοῦρκος ἀρχηγὸς προστάζει τὸν Τσέλιον νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Πασσᾶν:

—«*Ὅσο εἶν' ὁ Τσέλιος ζωντανός, πασσᾶ δὲν προσκυνάει*
«*Πασσᾶ 'χει ὁ Τσέλιος τὸ σπαθί, βεζύρη τὸ τουφέκι.*

Ὁ ἐπαναστάτης Κοντογιάννης εἶχεν ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ τῆς λεπίδος τῆς σπάθης του τὰ ἑξῆς:

«*Ὅποιος τυράννους δὲν ψηφεῖ,*
«*Ἐλεύθερος στὸν κόσμον ζῇ·*
«*Δόξα, τιμή, ζωή του*
«*Εἶν' μόνο τὸ σπαθί του*».

«Ἕτερος ἀρχηγὸς κλεφτῶν τοῦ Ὀλύμπου ἐμποδίζει τὴν διάβασιν ἐκ τοῦ στενοῦ εἰς τουρκικὸν στρατόν, εἰπὼν εἰς τὸν διοικητὴν αὐτοῦ πασσᾶν :

—«*Πασιᾶ, δὲν εἶνε τούρκικον αὐτὸ ἐδῶ τὸ μέρος.*
«*Ἐδῶ δὲν εἶνε τὰ Μωριά, μὸν κλέφτικο ντουφέκι.*»

«Ἡ Ἑλληνὶς δὲν ἔχει τὴν ψυχὴν ὀλιγώτερον ἀνδρικήν. Ἔχει τόνους Σπαρτιάτιδος μητρός :

—«*Πλατάνια μου πλατύφυλλα, ὅλα νὰ μαραθῆτε,*
«*Κι' ἐσεῖς ἀηδόνια τοῦ βουνοῦ, ὅλα νὰ βουβαθῆτε,*
«*Ἐφέτος μᾶς ἐνίκησαν, εἴμεστε νικημένοι.*
«*Καὶ σεῖς παιδιά μου νἄχετε τὴν μαύρη μου κατάρα,*
«*Καὶ τὸ κορμί σας ἄλυωτο νὰ μένῃ, ἂν ποτέ σας*
«*Τὸν Τοῦρκο προσκυνήσετε καὶ γίνετε ραγιᾶδες*».

«Ὑπάρχει ἐν Κορδύλῃ ἄλλη τις Ἰωάννα Χασιέτ :

«*Ξεθλυκωθῆκαν τὰ κουμπιὰ καὶ τὰ χρυσᾶ τσαπράζια*
«*Καὶ τῆς φανῆκαν τὰ βυζιά, σὰν κίτρα, σὰν λεμόνια,*
«*Κι' ὁ Τοῦρκος μιὰ ψιλὴ φωνὴ ἀπόλυκε καὶ λέγει* :
—«*Γυναῖκα πολεμούσαμε, χτυπούσαμε γυναῖκα !*
«*Κόρης σπαθὶ ἔσκότωνε, κι' ἔσφαζε γενιτσάρους ;*» —

«Ταῦτα δὲν εἶνε ἢ πολεμικὰ κατορθώματα ἀτελεύτητα, ἡρωϊσμοὶ προσωπικοί, μάταιοι θρῆνοι. Ἀλλ' αἱ ἀπέλπιδες αὗται μάχαι ἀφίνουσι παραδείγματα καὶ παρέχουσι μαθήματα. Τὰ δάκρυα συμπυκνοῦνται εἰς σύννεφα καὶ ἐκ τῶν συννέφων ἐκσπᾷ ὁ κεραυνός.

«Ἱστορικοὶ κατέγιναν εἰς τὸ νὰ ὑποδείξωσι τὰς ἀμέσους καὶ τυχαίας αἰτίας τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὑπέμνησαν τὴν σύστασιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐν Ὀδησσῷ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Σκουφᾶ. Παρηκολούθησαν τὰς προόδους τῆς Ἑταιρείας ταύτης, ἡ ὁποία ὑπηγόρευεν ὡς σκοπόν εἰς τοὺς ἑταίρους της : «τὴν ἔνοπλον συνένωσιν ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τοῦ Σταυροῦ κατὰ τῆς Ἡμισελήνου». Ἐξέθηκαν (ὢ λίαν ἀτελῶς καὶ μετὰ πολλῶν εἰκασιῶν) τὰς ἐνεργείας τῶν ἑταίρων ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ 1820. Ἐπεκαλέσθησαν κενὰς ἰδέας, κοῦφα σχέδια καὶ ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. Ἀφηγήθησαν τὴν μερικὴν ἐπανάστασιν, τὴν τόσον εὐκόλως καὶ τόσον ταχέως κατασταλεῖσαν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐξήγειρεν ἐν Μολδοβλαχίᾳ, καὶ ἀφηγήθησαν ὡσαύτως τὴν ἀνταρσίαν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀνταρσίαν, ἡ ὁποία ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἐπάνοδον τῶν Σουλιωτῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων των.

«Συμφωνῶ, ὅτι Ἑταῖροι διέτρεχον τὴν Ἑλλάδα καὶ ὡμίλουν περὶ προσεχοῦς ἐξεγέρσεως εἴς τινας τῶν προκρίτων τοῦ κλήρου καὶ τῶν κοινοτήτων. Ἀναγνωρίζω,

ὅτι αἱ ἐκστρατεῖαι κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς παραδουνάβείους ἡγεμονίας καὶ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ εἰς τὴν Ἤπειρον, καθ'ἃς ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν διαθεσίμων στρατιωτικῶν δυνάμεών της, διηυκόλυναν ἐμμέσως τὰς ἐπιτυχίας τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ δὲν πρέπει ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821 εἶχε προπαρασκευασθῆ. Εἶχε προπαρασκευασθῆ ἐν τοῖς πνεύμασι καὶ ταῖς καρδίαις, ἀλλ' ὄχι καὶ κατὰ τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας, οὐδὲ κατὰ τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις.

« Ἐν Καλαβρύτοις, τὴν 25 Μαρτίου, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς ἐξεγείρει τὸν λαόν, ὑψώνει σταυρὸν πρὸ τοῦ ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐξορκίζει ἐπ'αὐτοῦ τὸ συνηθροισμένον πλῆθος νὰ πολεμήσῃ μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Μάνῃ, τὴν 26 Μαρτίου, δύο ἀρχηγοί, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πετρόμπεης συναθροίζουσι τοὺς ἄνδρας των καὶ βαδίζουσι κατὰ τῶν Καλαμῶν. Ἐν Λακωνίᾳ νεᾶνίς τις, ἡ Κωνστάντω Ζαχαριᾶ, καλεῖ εἰς τὰ ὅπλα πεντακοσίους χωρικούς, ἐκδιώκει τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν χωρίων καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ ἰσχυρὸν φρούριον τοῦ Μιστρᾶ.

«Ἆ! κυρίαι, ἰδοὺ ἡ γυναικεία χειραφέτησις, πρὶν ἢ ἐφευρεθῇ τὸ πρᾶγμα. Ἐν Βοιωτίᾳ ὁ Διάκος μετὰ τριακοσίων ἀνδρῶν ἐπαναστατεῖ τὴν χώραν. Ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου οἱ ναύαρχοι τῶν Ψαρῶν, οἱ ἄρχοντες τῶν Σπετσῶν, οἱ γερουσιασταὶ τῆς Ὕδρας κηρύσσουσι τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ὑδραϊκὴ Γερουσία ψηφίζει ἀσυζητητεὶ τὴν εὐγενῆ ταύτην προκήρυξιν: «Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀποτινάσσει τὸν ζυγόν, ὁ «ὁποῖος τὸ θλίβει ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, ἐγείρεται καὶ δράττει τὰ ὅπλα διὰ νὰ θραύ«σῃ τὰ δεσμὰ αὐτοῦ». Οἱ κάτοικοι τῆς Ὕδρας, ζηλοτύπως ἀποβλέποντες εἰς τὴν συμμετοχὴν καὶ τοὺς κινδύνους, ἀπεφάσισαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰς περιουσίας, τὰς ἰδιαιτέρας προσόδους αὐτῶν καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς θέσεως τῆς νήσου των, διὰ νὰ πολεμήσωσι τὸν κοινὸν ἐχθρόν.

« Ἡ προκήρυξις αὕτη, γενομένη δεκτὴ μετ'ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ ὑδραϊκοῦ λαοῦ, ἀπεστάλη εἰς τὰ Ψαρρά, εἰς τὰς Σπέτσας καὶ εἰς ὅλας τὰς νήσους, Τῆνον, Ἄνδρον, Κέαν, Σάμον. Ὀλίγαι ἡμέραι ἤρκεσαν διὰ νὰ μετασχηματισθῇ εἰς πολεμικὸν ναυτικὸν ὅλη ἡ νησιωτικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία. Πάντες ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἔργον τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως. Τὰ τηλεβόλα ἐξῆλθον τῶν ὁπλοστασίων διὰ νὰ ὁπλίσωσι καὶ τὰς ἁλιευτικὰς ἀκόμη λέμβους. Βυτία πυρίτιδος, ὅπλα καὶ πολεμεφόδια μετεκομίσθησαν ἐπὶ τῶν ἀόπλων τότε πλοίων, δι'ὧν οἱ νησιῶται ἐπλούτιζον καὶ δι' ὧν, καθ' ἃ ἔλεγον, «ἐκόμιζον ἐκ τῆς Αἰγύπτου τοὺς δημητριακοὺς καρπούς, ἐκ τῆς Προβηγκίας τὸν χρυσόν, καὶ ἐκ τῶν γηλόφων τὰς σταφυλάς».

« Ἠνοίχθη κατάλογος ἐράνων ὅπως καλυφθῶσι τὰ ἔξοδα τῆς πρώτης ἐκστρατείας. Αἱ δωρεαὶ ἦσαν ἄφθονοι. Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης καὶ ἕτερός τις Ὑδραῖος, ὁ Ὀρλάνδος, προσέφερον ἕκαστος 56,000 φράγκων ἐτησίως, διὰ τὴν συντήρησιν δέκα πλοίων. Πλουσία χήρα ἐκ Σπετσῶν, ἡ περίφημος Μπουμπουλίνα, ἐξώπλισε δι' ἰδίων

ἐξόδων τρία βρίκια. Ἡ ὡραία Μαντὼ Μαυρογένους ἐξώπλισε στολίσκον, ὁ ὁποῖος ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Εὔβοιαν ἐθελοντικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν Ζορμπᾶν καὶ τὸν Νικολῆν. Κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἡ Μαντὼ ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ περιουσία της καὶ ἡ χεὶρ της θὰ ἀνῆκον εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν δύο ἀρχηγῶν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπανήρχετο νικητής. Ὁ ἐθνικὸς ἐνθουσιασμός, ὁ ὁποῖος ἀνεπτέρωνε τὸ θάρρος καὶ ἤνοιγε τὰ χρηματοκιβώτια, ὑπῆρξε τόσον μέγας, ὥστε περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου ὁ νησιωτικὸς στόλος ἀπηρτίζετο ἐξ 176 πλοίων, φερόντων ὅλων ὁμοῦ πλέον τῶν 1550 τηλεβόλων.

«Ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς τὸ πῦρ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μεταδίδεται εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ἀπὸ τοῦ Ταϋγέτου μέχρι τῆς Ὄρθρυος. Ὁλόκληρος ὁ Μωρέας, ἡ Ἀττική, ἡ Βοιωτία, ἡ Φωκίς, ἡ Φθιῶτις, ἡ Εὔβοια, αἱ Σποράδες, αἱ Κυκλάδες, πολλαὶ μεγαλόνησοι τοῦ ἀσιατικοῦ πελάγους διατελοῦσιν ἐν πλήρει ἐπαναστάσει. Αἱ μικραὶ τουρκικαὶ φρουραὶ καταφεύγουσιν εἰς τὰς ἀκροπόλεις καὶ τὰ ἰσχυρὰ φρούρια, ἀναμένουσαι ἐνισχύσεις καὶ ἐγκαταλείπουσαι εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ αὐτὰς τὰς πόλεις, Σπάρτην, Μιστρᾶν, Πάτρας, Ἄργος, Ναύπλιον, Κόρινθον, Μέγαρα, Ἀθήνας, Θήβας, Τῆνον, Ἄνδρον, Σάμον, Ὕδραν.

* *
*

«Μετὰ τὸν ἐκθαμβωτικὸν αὐτὸν πρόλογον, ἡ τραγῳδία ἀνελίσσεται αἱματηρὰ καὶ ἔνδοξος ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Ἐννοεῖται καλῶς ὅτι δὲν πρόκειται ν' ἀφηγηθῶ ὑμῖν τὸ μέγα τοῦτο δρᾶμα. Δὲν ἀρκεῖ ἡμίσεια ὥρα διὰ νὰ συνοψίσῃ τις συμβάντα πολέμου 80 μηνῶν. Θὰ ἦτο ἁπλῆ σειρὰ χρονολογιῶν καὶ πίναξ ὀνομάτων. Τοῦ πολέμου τούτου τῆς ἀνεξαρτησίας θέλω νὰ ὑπομνήσω ὑμῖν μόνον ὡραῖά τινα ἡρωϊκὰ κατορθώματα, τολμηρὰς καὶ γενναίας τινὰς πράξεις, ἱκανὰς νὰ δικαιολογήσωσι τὸν τίτλον τῆς διαλέξεως ταύτης: «**Ἡ Ἡρωϊκὴ Ἑλλάς**».

«Εἶνε ἀναρίθμητα τὰ κατορθώματα καὶ οἱ ἡρωϊσμοὶ οὗτοι. Ἡ δυσκολία ἔγκειται εἰς τὸ ποῖον νὰ ἐκλέξῃ τις ἐξ αὐτῶν. Θὰ ἀφηγηθῶ ὑμῖν μερικοὺς τοὺς ὁποίους τυχαίως συγκρατῶ εἰς τὴν μνήμην μου.

«Καταληφθεὶς μετὰ δέκα ἀνδρῶν ἐν τοῖς στενοῖς τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τῆς πρωτοπορίας τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη ὁ Διάκος, θυσιάζεται μετὰ τῶν συντρόφων του. Ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ ἵππον, τὸν ὁποῖον προσφέρει αὐτῷ ὁ ψυχογυιός του καὶ συνάπτει πεισματώδη μάχην μετὰ τῶν Τούρκων. Ἀναχαιτίζει αὐτοὺς ἐπὶ μίαν ὥραν. Οἱ σύντροφοί του πίπτουσιν ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, βαρέως πληγωμένος, ἀνίκανος νὰ ὑπερασπισθῇ, συλλαμβάνεται καὶ δέσμιος ὁδηγεῖται εἰς Λαμίαν. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐθεωροῦντο ὡς διατελοῦντες εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, οἱ Τοῦρκοι μετεχειρίζοντο αὐτοὺς ὡς ἐνόπλους στασιαστάς. Εἰς τὸν νόμον τοῦτον, τὸν τόσον αὐστηρόν, ὁ πολεμικὸς κῶδιξ τοῦ Ἰσλὰμ ἔθετε πάντοτε τοῦτον τὸν περιορισμόν, ὅτι

ὁ αἰχμάλωτος ἠδύνατο, γινόμενος Μουσουλμᾶνος, νὰ διασώσῃ τὴν ζωήν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ. Ὁ Διάκος ὁδηγεῖται εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως, βλέπει τὰς ἑτοιμασίας τοῦ θανάτου του, τὸν πάσσαλον. Ὁ πασσᾶς προσφέρει αὐτῷ χάριν, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐξομωσίας :

—«*Γίνεσαι Τοῦρκος, Διᾶκε μου, νὰ σώσῃς τὴ ζωή σου ;*
—«*Ἐγὼ Ρωμηὸς γεννήθηκα, Ρωμηὸς καὶ θὰ πεθάνω...*
«*Σκοτῶστέ με, ἕναν Ρωμηὸ σκοτώνετε μονάχα*
«*Καὶ σὰν ἐμένα ἀμέτρητους Διάκους ἔχ' ἡ Ἑλλάδα*».

«Τὴν 18 Ἰουνίου 1822 ἐγίνετο ἑορτὴ ἐν τῷ λιμένι τῆς Χίου καὶ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ. Ὁ Μπαλέστ, Γάλλος ἀξιωματικός, πολεμῶν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν Ἑλλήνων, ἐφονεύθη ἐν Κρήτῃ, τὴν δὲ κεφαλήν του ἐκόμισαν εἰς τὸν πασσᾶν. Τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ στόλου εἶχε συγκεντρωθῇ ἐπὶ τοῦ πλοίου, ὅπως συγχαρῇ τὸν Καρᾶ - Ἀλῆν, διότι ὁ Μπαλέστ ἦτο πολὺ ἐπίφοβος. Ὁ πασσᾶς ἐκράτησεν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοὺς κυριωτέρους ἀξιωματικοὺς καὶ προσέφερεν εἰς αὐτοὺς γεῦμα. Διεσκέδαζον, διότι ἦσαν νικηταὶ καὶ ἠδύναντο ἀφόβως νὰ διέλθωσι μίαν νύκτα ραμαζανίου ἐπὶ τοῦ πλοίου τούτου, ἔχοντος πλήρωμα 2000 ἀνδρῶν, ὡπλισμένου μὲ 80 πυροβόλα καὶ περιεστοιχισμένου ὑπὸ πεντήκοντα καὶ πλέον πολεμικῶν πλοίων.

«Λοιπόν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν δύο μικρὰ πλοιάρια ἀπέπλευσαν ἐκ Ψαρρῶν. Τὸ ἓν ἔφερεν εἴκοσι ναύτας, τὸ ἕτερον δεκατέσσαρας. Οἱ τριάκοντα τέσσαρες οὗτοι ἤθελον νὰ ἐκδικήσωσι τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου. Ἦσαν πυρποληταὶ ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην. Φθάνουσι, μόλις ἐνύκτωσεν, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος καὶ διαλαθόντες τὴν προσοχὴν τῶν φρουρῶν τῶν δύο φρεγατῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφρασσον τὸν λιμένα, λοξοπλοοῦσι διὰ μέσου τῶν ἠγκυροβολημένων πλοίων καὶ πλησιάζουσι τὴν ναυαρχίδα. Ταχὺ ὡς βέλος τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ πλοίου, ὁ Κανάρης ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῆς πρῴρας, πλησιάζει τὸν πρωρατικὸν ἱστὸν καὶ ἀγκυστρώσας, ρίπτει τὴν ἁρπάγην ἐπὶ τῶν ἐπωτίδων τοῦ πλοίου.

«Τούτου γενομένου, κατέρχεται ἐκ νέου εἰς τὸ πυρπολικόν, ἀνάπτει αὐτὸ καὶ πηδᾷ εἰς τὴν λέμβον, τῆς ὁποίας κόπτει τὸ σχοινίον διὰ τῆς σπάθης. Ὁ ὕπαρχός του Γεώργιος Πιπῖνος, ὁ ὁποῖος ἐξετέλεσε τὴν αὐτὴν ἐργασίαν μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας κατὰ τῆς φρεγάτας τοῦ Πιαλῆ βέη, ἑνοῦται μετὰ τοῦ Κανάρη. Ἀμφότεροι διέρχονται μετὰ τῶν λέμβων των ὑπὸ τὸ πῦρ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους χαιρετίζουσι θριαμβευτικῶς : «Νίκη εἰς τὸν Σταυρόν !» Οἱ ἀτρόμητοι ναῦται ἀπαξιοῦσι νὰ κρυφθῶσι ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ἔργον των ἐξετελέσθη καὶ ἔχουσι ἐν βυτίον πυρίτιδος ἐντὸς ἑκάστης λέμβου, διὰ νὰ ἀνατιναχθῶσιν εἰς τὸν ἀέρα, ἐὰν τοὺς ἀνακόψωσι τὴν φυγήν.

«Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι σκέπτονται μᾶλλον περὶ τῆς πυρκαϊᾶς, τῆς ἀπειλούσης νὰ ἐξαπλωθῇ ἐφ' ὅλων τῶν πλοίων. Ἡ ναυαρχὶς πυρπολεῖται ἐν μιᾷ στιγμῇ. Ὁ ἄνεμος, ὅστις ἐγείρεται αἴφνης, ζωογονεῖ τὴν δύναμιν τῶν φλογῶν, αἱ ὁποῖαι μεταδίδονται

εἰς τὴν γέφυραν, τὰ ἐξάρτια, τὰ θωράκια. Πανταχοῦ τὸ πῦρ σπινθηροβολεῖ. Τὸ πλοῖον μεταβάλλεται εἰς κάμινον. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς θερμότητος τὰ πυροβόλα βάλλουσιν αὐτομάτως, μεταδίδοντα εἰς τὸν στόλον τὸν τρόμον καὶ τὸν θάνατον. Αἱ φλόγες προχωροῦσι πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκην. Ὁ πασσᾶς κατέρχεται εἰς ἓν ἀκάτιον. Εἷς ἱστὸς καεὶς πίπτει, βυθίζει τὸ σκάφος καὶ κατασυντρίβει τὴν ὀσφὺν τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ. Ναῦται τὸν μεταφέρουσι κολυμβῶντες εἰς τὴν παραλίαν, ἔνθα ἐκπνέει ἐν μέσῳ φοβερῶν ἀλγηδόνων, ἀφοῦ εἶδε πυρπολουμένην τὴν ναυαρχίδα του καὶ τὰς περισσοτέρας τῶν φρεγατῶν του.

«Δεκάκις, εἰκοσάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὀκτὼ ἐτῶν τοῦ πολέμου, ὁ Κανάρης ἐπαναλαμβάνει αὐτὸ τὸ τρομερὸν κατόρθωμα ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἢ ἐν πλήρει ἡμέρᾳ. Τὴν 16 Μαρτίου 1824 μὲ ἓν μόνον πυρπολικὸν καὶ ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου ἐπλησίασε ἐχθρικὴν φρεγάταν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σάμου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπυρπόλησε. Τόσος ὑπῆρξεν ὁ τρόμος μεταξὺ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ὥστε ὁ ναύαρχος παρῃτήθη τῆς ἐνισχύσεως τῆς διόδου τοῦ λιμένος διὰ τῶν 26 πλοίων του!

«Βραδύτερον ὁ ταγματάρχης Βωτιέ, παρακαλέσας τὸν Κανάρην νὰ τῷ ἀφηγηθῇ τὰς συναντήσεις του μετὰ τῶν Τούρκων, ἔλαβε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν: «Δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον. Τὴν τελευταίαν φορὰν εἴμεθα δεκαπέντε ἄνδρες. Ὅλοι ἔπραξαν ὅ τι καὶ ἐγώ. Φωνάξατέ τους καὶ θὰ σᾶς διηγηθῶσι πῶς συνέβησαν τὰ πράγματα».

«Εἷς Ἄγγλον πλοίαρχον, ὁ ὁποῖος ἐζήτει νὰ μάθῃ τὸ μυστικὸν πρὸς παρασκευὴν τῶν πυρπολικῶν, ὥστε νὰ ἐπιφέρωσι ταῦτα τόσον τρομερὰ ἀποτελέσματα, ὁ Κανάρης ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας του καὶ εἶπε: «Τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας εἶνε ἐδῶ».

«Ὑπερτάτη φράσις, κύριοι, ἡ ὁποία θὰ εἶνε αἰωνίως ἀληθής. Ματαίως θὰ ἑκατονταπλασιάζωσι τ' ἀποτελέσματα τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν τουφεκίων, ματαίως θὰ μεταμορφώνωσι τὰ πεδία τῶν μαχῶν εἰς διαβατικὰ φρούρια καὶ θὰ ἐφευρίσκωσι νέας τακτικάς, πάντοτε ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πολεμιστῶν θὰ εὑρίσκηται τὸ μυστικὸν τῆς νίκης. Μίαν ἀκόμη λέξιν περὶ τοῦ Κανάρη: Ἔλεγον, ὅτι δὲν ἤξιζε νὰ ὀνομάζηται γενναῖος, διότι «δὲν τὸν ἔπιαναν τὰ βόλια»!

«Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀκατάβλητοι ὄπισθεν τῶν βράχων ἢ τῶν τειχῶν. Ἦσαν ἔξοχοι εἰς τὰς ἐξ ἀπροόπτου ἐπιδρομάς, εἰς τὰς αἰφνιδίας ἐφόδους καὶ εἰς τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας, ἀλλ' ἐνίοτε —ὄχι πάντοτε— ἐγνώριζον νὰ νικῶσι καὶ εἰς τακτικὴν μάχην. Τὴν 24 Μαΐου 1821, τέσσαρες χιλιάδες Μανιᾶται καὶ Μεσσήνιοι, ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Μαυρομιχάλην, ἀνθίστανται μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν ἐπὶ τῆς γραμμῆς Βαλτετσίου-Βερβένων κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ στρατοῦ τοῦ Μουσταφᾶ πασσᾶ, ἀποτελουμένου ἐκ 12,000 Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν μετὰ 1500 ἵππων καὶ καλοῦ πυροβολικοῦ. Τὴν ἐπομένην οἱ Ἕλληνες ἔγειναν ἐπιθετικοὶ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐξαντληθέντος ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τῆς προτεραίας καὶ κατεδίωξαν αὐτῶν ἐν συγχίσει μέχρι Τριπολιτσᾶς.

«Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα, ἔνθα ὁλόκληρος ὁ στρατὸς τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος εἶχε διασκορπισθῆ, ὁ Μαυροκορδᾶτος μετὰ τριάκοντα πέντε ἀνδρῶν καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσιαρης μετὰ τριάκοντα ἑπτὰ καταλαμβάνουσι τὸ Μεσολόγγιον. Ἡ μικρὰ αὕτη πόλις δὲν εἶχε δι' ἄμυναν πρὸς τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς ἢ μόνον ἓν ὀχύρωμα κατειρηπωμένον καὶ μίαν τάφρον. Ἡ θάλασσα ἦτο ἀκόμη ἐλευθέρα καὶ εἰς τὸν λιμένα αἱ λέμβοι ἦσαν πολυάριθμοι. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ στέργει νὰ ἐπιβιβασθῇ αὐτῶν.

—«Θέλω ν' ἀποθάνω ἐδῶ» λέγει.

—«Καὶ ἐγὼ» λέγει ὁ Μπότσιαρης.

«Ἡ ἀνδρικὴ αὕτη ἀπόφασις προτρέπει τοὺς κατοίκους εἰς ἀντίστασιν. Ἀποπέμπουσι τὰς γυναῖκας, τὰ παιδία, τοὺς γέροντας καὶ μένουσι μόνον 350 γενναῖοι πολεμισταί. Ὁ στρατὸς τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη πλησιάζει: 11,000 ἄνδρες μετὰ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ. Οἱ Τοῦρκοι λεηλατοῦσι τὴν πόλιν καὶ ἀρχίζουσι τὸν βομβαρδισμόν. Οἱ μύδροι καὶ αἱ βόμβαι δὲν φοβίζουσι τοὺς ὑπερασπιστάς, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ θυσιάσωσι τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἄρχεται τότε διαπραγματεύσεων. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ὑποκρίνεται, ὅτι συνεννοεῖται καὶ διὰ νὰ κερδίσῃ καιρόν, ἐξαπατᾷ τὸν ἐχθρὸν δι' ὑποσχέσεων παραδόσεως. Ἐπωφελήθησαν οὕτω τῆς ἀνακωχῆς ταύτης διὰ νὰ ἐνισχύσωσι τὰ ὀχυρώματα, ὀχυρώσωσι δὲ καὶ τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, τὰς ὄπισθεν τοῦ περιφράγματος. Ἓξ ἑβδομάδες παρέρχονται καὶ ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐξακολουθεῖ ἀκούραστος νὰ διαπραγματεύηται τὴν ἡμέραν καὶ νὰ κανονιοβολῇ τὴν νύκτα: Τότε διὰ θαλάσσης φθάνει ἐπικουρία 700 Πελοποννησίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πετρόμπεη, τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ τοῦ Κανέλλου Δηλιγιάννη. Οἱ ἐπίλεκτοι οὗτοι ἄνδρες κατέστησαν ἐμπειροπόλεμοι κατὰ τὴν μακρὰν καὶ φονικὴν ἄμυναν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους. Ἄλλαι ἐπικουρίαι ἀναβιβάζουσι τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου εἰς 2500 ἄνδρας. Ὁ Μουσταφᾶς ἀποστέλλει τελευταῖον μήνυμα. Ὁ Μαυροκορδᾶτος τότε ἀφόβως ἀποκαλύπτει τὰς προθέσεις αὐτοῦ. Ἀπαντᾷ ἐγγράφως: «Ἐὰν θέλετε τὸν τόπον μας, ἔλθετε νὰ τὸν καταλάβητε». Οἱ πολιορκηταὶ ἀπώλεσαν πολὺν καιρόν, ἐξηντλήθησαν δὲ ἐκ τῶν στερήσεων καὶ ἐδεκατίσθησαν ἐκ τῶν νόσων. Ὁ Μουσταφᾶς λίαν βραδέως ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἔφοδον. Προχωροῦσιν ἀνδρείως οἱ στρατιῶταί του, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἤδη εἶνε πολυάριθμοι καὶ μάχωνται ἀκατάβλητοι ὄπισθεν τῶν προχωμάτων καὶ τῶν ἐπάλξεών των. Ὁ ἐχθρὸς ἐγκαταλείπει 800 νεκροὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὴν ἐπομένην δ' ἑβδομάδα ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς προσεγγίσεως τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου, αἴρει ἐσπευσμένως τὴν πολιορκίαν, ἐγκαταλείπων μέγα μέρος τῶν ἀποσκευῶν του καὶ τοῦ πυροβολικοῦ του.

«Τὴν νύκτα τῆς 7ης Αὐγούστου 1823 ὁ Μπότσιαρης μετὰ 400 Σουλιωτῶν ἐπιπίπτει εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου τοῦ Καρπενησίου καὶ ἐνσπείρει τὸν τρόμον. Εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς σάλπιγγός του, τῆς ὁποίας ὁ ἦχος ἦτο ἐπίσης οἰκεῖος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅσον ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος τοῦ Ρολάνδου εἰς τοὺς μαχητὰς τοῦ Καρο-

λομάγνου, τρεῖς ἑλληνικαὶ φάλαγγες ἐπιπίπτουσι συγχρόνως κατὰ τριῶν διαφόρων σημείων τοῦ στρατοπέδου. Λυσσαλέα εἶνε ἡ σύρραξις. Ὁ Μπότσαρης, πληγωθεὶς διὰ λόγχης εἰς τὸν δεξιὸν βουβῶνα, ἐξακολουθεῖ νὰ μάχηται. Μία σφαῖρα τὸν ἀνατρέπει, πλήξασα αὐτὸν θανασίμως. Τὰ παλληκάρια του τὸν περιστοιχίζουσι κλαίοντα :

— «Ἀδελφοί μου, λέγει ὁ Μάρκος ἀποθνήσκων, ἀφίνω τὰ τέκνα μου καὶ τὴν γυναῖκά μου εἰς ὑμᾶς καὶ εἰς τὸ ἔθνος. Νὰ μείνητε, ἡνωμένοι, πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα καὶ θεοσεβεῖς. Τελειώσατε τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἤρχισα. Ἐγώ, ἀποθνήσκω ηὐχαριστημένος, διότι ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου πρὸς τὴν πατρίδα».

«Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ψαρρῶν, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1824, διακόσιοι Θετταλομάγνητες, κεκλεισμένοι ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀνθίστανται ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας εἰς πάσας τὰς ἐφόδους, στερούμενοι ζωοτροφιῶν, καὶ ὕδατος. Ἀποφασίζουσι νὰ ἀποθάνωσι καὶ ἑτοιμάζουσιν εἰς ἑαυτοὺς θάνατον ἔνδοξον. Εἰς νέαν ἔφοδον, ἐνῷ αἱ τουρκικαὶ φάλαγγες συνωθοῦνται ὑπὸ τὰ τείχη καὶ ὑψοῦσι τὰς κλίμακας, ρίπτουσι δαυλοὺς εἰς τὰς δύο πυριτιδαποθήκας. Τὸ φρούριον ἀνατινάσσεται καὶ θάπτει αὐτοὺς ὑπὸ τὰ ἐρείπειά του ὁμοῦ μὲ χιλίους ἐχθρούς.

«Ἀπὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, κατὰ τὴν ὁποίαν τόσον ἐνδόξως ἀντετάχθησαν οἱ Ἕλληνες τὸ 1822, τὰ ὀχυρώματα τῆς μικρᾶς πόλεως ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἐπεξετάθησαν, ἡ τάφρος ἡ περιβάλλουσα τὴν πόλιν ηὐρύνθη. Τὸ πυροβολικὸν περιελάμβανεν ἤδη ἑξήκοντα πυροβόλα καὶ ὁλμοβόλα. Χάρις εἰς τ' ἀμυντικὰ ταῦτα μέσα καὶ ἰδίως εἰς τὸ ἀτρόμητον τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πόλεως, φρουρὰ ἐκ 3,000 στρατιωτῶν καὶ 1000 Μεσολογγιτῶν ἀντετάχθη ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1825, κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρεσὶτ πασσᾶ. Καὶ ἀντέταξαν τόσον γενναίαν ἀντίστασιν, ὥστε οἱ Τοῦρκοι, χωρὶς νὰ ἄρωσιν ἐντελῶς τὴν πολιορκίαν, περιωρίσθησαν εἰς τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδόν των καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἄπρακτοι.

«Τὸν ἐπόμενον χειμῶνα ὁ Ἰμβραὴμ πασσᾶς μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἦλθε πρὸς συνάντησιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρεσίτ, ἐνῷ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος ἠγκυροβόλει ἐνώπιον τοῦ Μεσολογγίου. Τώρα πλέον ἡ πόλις ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς, περιορισθέντες εἰς 2500, ἀνελόγουν 2 πρὸς 20. Ἀντέστησαν οὐχ ἧττον ἐπιτυχῶς ἀντιτάσσοντες πῦρ κατὰ τοῦ πυρός, ἀποκρούοντες τὰς ἐφόδους καὶ καταστρέφοντες, κατὰ τὰς εὐτόλμους ἐξόδους των, τὰς ὀχυρωτικὰς ἐργασίας τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς 3 Φεβρουαρίου ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι νὰ περιορίσωσι τὴν μερίδα τοῦ ἄρτου εἰς 100 δράμια δι' ἕκαστον, τὴν 10ην δὲ Φεβρουαρίου δὲν ὑπῆρχεν πλέον ἄλευρα. Ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας ἐτρέφοντο μὲ ὑπολείμματά τινα ὀρύζης. σκύλλους, ποντικούς, θαλάσσια ζωόφυτα, καὶ φύκη. Εἰς τὴν πεῖναν προσετίθετο τὸ ψῦχος διότι ἔλειπον ἐντελῶς τὰ ξύλα. Εἰς ἐπίμετρον ἐπιδημία δυσεντερίας ἐξερράγη. Ὁ Ἰμβραὴμ πασσᾶς προέτεινεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν, ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως οἱ κάτοικοι παραμείνωσιν,

ἡ δὲ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν ὦσι σεβασταί. Οἱ στρατιῶται θὰ ἐξήρχοντο ἐλευθέρως, ἀφοῦ κατέθετον πρῶτον τὰ ὅπλα. Ὁ Κίτσος Τζαβέλλας ἀπήντησε πρὸς τὸν Τοῦρκον ἄγγελον, ὅτι «οἱ Ἕλληνες δὲν παραδίδουσι σπάθας, βεβαμμένας εἰς τὸ ἐχθρικὸν αἷμα».

«Διὰ νὰ διαφύγωσι τὸν ἐκ τῆς πείνης θάνατον, οἱ πολιορκούμενοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθωσιν ὁμαδὸν καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ ὄρη, διασπῶντες τὰς τουρκικὰς γραμμάς. Ἡ ἔξοδος αὕτη ἔλαβε χώραν τὴν νύκτα τῆς δεκάτης πρὸς τὴν ἑνδεκάτην Ἀπριλίου. Οἱ πολιορκούμενοι διῃρέθησαν εἰς τρεῖς φάλαγγας, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ γέρων Νότης Μπότσιαρης, ὁ Κίτσος Τζαβέλλας καὶ ὁ Μακρῆς. Εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν οἱ στρατιῶται ἐβάδιζον πρῶτοι, ἔπειτα τὰ γυναικόπαιδα, οἱ γέροντες, οἱ δυνάμενοι ν' ἀκολουθήσωσι καὶ τέλος ἀπόσπασμα ὁπλιτῶν. Οἱ ἀσθενεῖς, οἱ ἀνάπηροι, οἱ τραυματίαι κατέφυγον εἰς ἕνα μῦλον, ἔνθα ὑπῆρχε ἡ ἀποθήκη τῆς πυρίτιδος καὶ τὸν ὁποῖον μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνετίναξαν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ἀέρα, ἡρωϊκῶς ἀποθνήσκοντες ἐντὸς αὐτοῦ.

«Ὁ ἐχθρὸς ἐκαραδόκει. Μόλις οἱ Ἕλληνες προυχώρησαν, οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἐκεῖνοι ἤνοιξαν δίοδον αἱματηράν, ἐγκαταλείποντες ὅμως τοὺς ἡμίσεις τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Καταδιωκόμεναι ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν μέχρι τῶν πρώτων κλεισωρειῶν τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, αἱ γυναῖκες, διὰ νὰ διαφύγωσι τὴν ἀτίμωσιν, κατεκρημνίσθησαν ἀπὸ τοὺς βράχους, ἐπαναλαμβάνουσαι τὸ ἡρωϊκὸν κατόρθωμα τῶν Σουλιωτισσῶν κατὰ τὸ 1803.

«Τὸ δρᾶμα εἶνε γνωστόν, ἀλλὰ θὰ τὸ ἀφηγηθῶ καὶ πάλιν. Ἑξήκοντα Σουλιώτισσαι εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποτόμου ὄρους, ἄνευ ἄλλης διεξόδου, πλὴν στενῆς ἀτραποῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔβλεπον ν' ἀνέρχωνται πρὸς καταδίωξίν των οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Προσηυχήθησαν, ἐξεσφενδόνισαν τὰ τέκνα των εἰς τὸ βάραθρον καὶ κατόπιν, τείνουσαι πρὸς ἀλλήλας τὴν χεῖρα, ἤρχισαν ψάλλουσαι ᾆσμα θανάτου καὶ χορεύουσαι πένθιμόν τινα χορόν, τοῦ ὁποίου ἑκάστη κίνησις τὰς προσήγγιζε πρὸς τὴν κλιτὺν τοῦ βράχου. Ὅταν ἡ ὁδηγοῦσα τὸν χορὸν ἔφθασεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου κατεκρημνίσθη ἐντὸς αὐτῆς, ἠκολούθησαν δ' ὅλαι αἱ σύντροφοί της, χωρὶς νὰ ἀφήσωσιν ἡ μία τὴν χεῖρα τῆς ἄλλης.

«Ἡ ἔνοπλος ἐπέμβασις τῆς Εὐρώπης, ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, ἡ εἰς τὸν Μωρέαν ἀπόβασις τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα καὶ ἰδίως ἡ διὰ τοῦ Αἵμου διάβασις τῶν Ρώσσων ὑπὸ τὸν Διέβιτς ἔθεσαν τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δίκαιον νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ Ἑλλὰς τοῦ 1827 εἶχε καταβληθῇ καὶ ἠδυνάτει πλέον ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἦσαν ἐξ ἴσου ἐξηντλημένοι. Βεβαίως ἡ Τουρκία ἦτο ἰσχυροτέρα, πλουσιωτέρα, καλλίτερον ὠργανωμένη στρατιωτικῶς, ἔχουσα δὲ καὶ αὐτὴ ἐπίσης στρατιώτας γενναίους καὶ ἐπιφόβους, θὰ ἐνίκα ἐπὶ τέλους, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο θὰ ἀπῃτοῦντο πολλαὶ προσπάθειαι καὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη,

«Παρὰ τὴν ἀποφασιστικὴν παρέμβασιν τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ μόνον ἀνήκει ἡ τιμή, ὅτι ἐκτήσαντο τὴν ἐλευθερίαν των. Διὰ τῶν τολμηρῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς μακρᾶς ἀντιστάσεώς των προὐκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν φλογερὰν συμπάθειαν τῆς Εὐρώπης καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν παρέμβασιν Κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἀπροκαλύπτως ἐχθρικαὶ πρὸς τὸ ἔργον των. Ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἐνεπνέοντο ἐπίσης ἐκ τῶν ἡττῶν ὅπως καὶ ἐκ τῶν νικῶν, ὅτι ἐμάχοντο ἀκαταπαύστως καὶ ὅτι μετὰ τὰς τόσας ἥττας καὶ καταστροφὰς οὐδέποτε ἀπηλπίσθησαν. «Ὁ Θεὸς ἔδωκε τὴν ὑπογραφήν του εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος» ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης. «Δὲν θὰ τὴν πάρῃ ὀπίσω.» Ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐσκέπτοντο καὶ ἐνήργουν ὅπως ὁ Κολοκοτρώνης. Ἤθελον νὰ ρίψωσι τὸν τελευταῖον ἐκεῖνον κανονιοβολισμόν, ὁ ὁποῖος κατὰ μίαν ἱστορικὴν φράσιν αφονεύει τὸν ἐχθρόν».

«Ὁ τελευταῖος κανονιοβολισμός, ὁ ριφθεὶς ἀπὸ τῶν κατερειπωμένων ἐπάλξεων τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ἐφόνευσε τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' ἔκαμε τόσον κρότον, εἶχε τόσην μακρὰν καὶ πολυθόρυβον τὴν ἀπήχησιν, ὥστε ἔφερε στρατοὺς καὶ στόλους εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων.

«Οὕτως ἡ τολμηρὰ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἀδάμαστος εὐστάθειά των καὶ οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνές των ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη κατέληξαν εἰς τὸ μέγα ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἤλπισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

«Τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ τέχναι ἀποτελοῦσι τὴν αἴγλην καὶ τὴν δόξαν τῶν λαῶν, ἀλλὰ τοὺς λαοὺς δημιουργοῦσιν αἱ πολεμικαὶ ἀρεταί. Ἡ πολεμικὴ ἱκανότης δὲν εἶνε ἴσως ἡ μᾶλλον ἀξιέπαινος ἀρετὴ τῶν ἐθνῶν, ἀλλ' εἶνε βεβαίως ἡ μᾶλλον τελεσφόρος. Καὶ ἂν μὴ ἐχύνοντο χείμαρροι αἱμάτων ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, τὰ ἀρχαῖα γράμματα οὐχ ἧττον θὰ κατέλαμπον τὸν κόσμον καὶ μετὰ θαυμασμοῦ θὰ ἀνεγινώσκομεν τὸν Ὅμηρον, τὸν Σοφοκλῆ καὶ τὸν Πλάτωνα. Ἀλλὰ ἄνευ τῶν τουφεκίων τῶν ἀξέστων ὀρεσιβίων τῆς Μάνης καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀγράμματοι, δὲν θὰ ὑπῆρχε σήμερον ἑλληνικὸν ἔθνος» !

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Τῇ ἐνδεκάτῃ τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἑωρτάσθη μετ' ἀσυνήθους πομπῆς καὶ ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος ἡ ἐπέτειος τῆς ἀλησμονήτου ἐξόδου τῶν προμάχων τοῦ Μεσολογγίου, ἥτις ἐγένετο τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, τῇ 11ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1825. Ἤδη ὁ Καποδίστριας, ὁ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, εἶχε θεσπίσῃ τὴν καθ' ἕκαστον ἔτος τέλεσιν ἑορτῆς ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἡμέρας, μιᾶς τῶν ἐνδοξοτάτων τοῦ ἱστορικοῦ ἑορτολογίου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Δυστυχῶς ἡ ἐπέτειος ἑωρτάζετο μέχρι τοῦ ἔτους τούτου ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ, ὡς ἑορτὴ μᾶλλον τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου ἢ ὡς ἐθνικὴ ἑορτή. Τὸ ἄτοπον τοῦτο τῆς ὀλιγωρίας πρὸς τὴν ἐθνικὴν δόξαν κατενοήθη ἐπὶ τέλους καὶ ἡ ἐπέτειος τῆς Ἐξόδου ἑωρτάσθη φέτος πανηγυρικώτατα ἐν τῇ κλεινῇ πόλει τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Εὐχόμεθα νὰ μὴ λησμονηθῇ καὶ πάλιν ἡ ἐθνικὴ αὕτη ὑποχρέωσις.

Τὸ εὐγενέστερον ἴσως τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 εἶνε ἡ Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου. Εἶνε ἐφάμιλλον, ἂν μὴ ὑπέρτερον, πρὸς τὰ παλαιὰ κατορθώματα τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Θερμοπυλῶν.«Ὁ λόρδος Πάλμεστρων, ἀγορεύων τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1829 ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων περὶ τῶν ὁρίων τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους, λέγει ὁ Μεσολογγίτης ἱστορικὸς Σπυρίδων Τρικούπης, ἀνύψωσε τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς προγονικῆς μας δόξης ὡς πρὸς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας, ἀποδοκιμάζων πᾶσαν ὁροθετικὴν γραμμήν, μὴ περιλαμβάνουσαν δι' ὁποιονδήποτε λόγον τὰς Ἀθήνας, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Πλαταιάς, τὰς Θερμοπύλας, συνάμα δὲ καὶ τὸ Μεσολόγγι».

Ἡ Ἑταιρεία τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἑορτῇ τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἡμέρας,συνεορτάζουσα μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, νομίζει, ὅτι παρέχει ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἅμα ἰσχυρὰν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τροφὴν εἰς τοὺς ἐπιλαθομένους συγχρόνους Ἕλληνας τῶν προγονικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς ἐθελοθυσίας τῶν προμάχων τῆς ἐνδόξου πόλεως, προσφέρουσα εἰς τούς ἀναγνώστας αὐτῆς καὶ τοὺς ἑταίρους ὡς ἀνάγνωσμα τὸ *Ἡμερολόγιον τῆς Πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου*, οἷον ἐδημοσιεύθη, ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ συντασσόμενον, ἐν τοῖς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐκδιδομένοις «Ἑλληνικοῖς Χρονικοῖς» ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ φιλέλληνος Μάγερ,φονευθέντος κατὰ τὴν ἔξοδον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ «Γενικῇ Ἐφημερίδι τῆς Ἑλλάδος». Εἶνε πολύτιμον ἀνάγνωσμα, περιγράφον ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὰ δεινά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν πολιορκουμένων.

Ἔστω αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ἡ μίμησις.

Ἂς ζήσῃ τὸ ἑλληνικὸν γένος τὴν ζωὴν ἐκείνων· μόνον οὕτω πολιτευόμενον θὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργων αὐτῶν.

Μεσολόγγιον, τῇ 11 Ἀπριλίου 1825

Σήμερον πρὸ μεσημβρίας ἔφθασαν τέλος πάντων οἱ ἐχθροὶ ἀπέναντι τοῦ Ἀνατολικοῦ εἰς τὰ περιβόλια , ὅπου καὶ συνάζονται ὁλονέν· οἱ ἡμέτεροι, ἰδόντες τοὺς

ἔρριψαν εὐθὺς τρία κανόνια ἐκ συνθήματος καὶ μᾶς ἀνήγγελαν πάραυτα τὸν ἐρχομόν των.

14 Ἀπριλίου 1825

.....Τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον, συνθεμένον ἀπὸ 5,000 στρατιώτας, εἶχε πιασμένας τρεῖς ὑψηλὰς θέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐσχημάτιζον ἓν ἡμικύκλιον· καὶ τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς Χατζῆ Χρῆστον, Χατζῆ Στεφανῆν καὶ Κώσταν Μπότσιαρην, τὸ δὲ δεξιὸν ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς Τζαβέλλαν καὶ Καραϊσκάκην μαζὺ μὲ ἄλλους ἀρχηγούς, εἰς δὲ τὸ κέντρον εὑρίσκετο ὁ παρὰ τῆς διοικήσεως διωρισμένος ἀρχηγὸς ὅλων τῶν σωμάτων Κυριάκης Σκούρτης, Ὑδραῖος· ἀμφότερα τὰ κέρατα ἦσαν ὠχυρωμένα μὲ χαρακώματα κατὰ τὴν συνήθειαν· τὸ κέντρον μόνον ἦτο ἀπρομήθευτον διόλου ἀπὸ τοιοῦτον εἶδος ὀχυρώσεως, διότι ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐστοχάζετο, ὅτι ἠμπόρει νὰ ἀνθέξῃ μὲ στῆθος ἀνοικτὸν εἰς τὴν προσβολὴν τῶν ἐχθρικῶν λογχῶν.

Κατὰ τὰς ἑπτὰ τοῦ παρόντος πολλὰ πρωΐ, τὰ τακτικὰ στρατεύματα τοῦ ἐχθροῦ ἐβάλθησαν εἰς κίνησιν· καὶ δύω μὲν πτέρυγες διευθύνθησαν πρὸς τὰ χαρακώματα τοῦ Χατζῆ Χρήστου, ὅστις τὰς ἐδέχθη μὲ τὴν συνειθισμένην του ἀνδρείαν καὶ ἀφοβίαν· δύω δὲ ἄλλαι ὥρμησαν κατὰ τοῦ δεξιοῦ κέρατος μὲ τρία κανόνια καὶ μὲ μίαν βόμβαν· ὁ Τζαβέλλας ὑπέφερε ταύτην τὴν προσβολὴν μὲ θάρρος ἀνείκαστον, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ εἶνε ἄξιος παντὸς ἐπαίνου· δύω ἄλλαι πτέρυγες, τέλος πάντων, ὑποστηριγμέναι καὶ ἀπὸ μίαν πολυάριθμον ἱππικὴν Μαμουλούκων, διευθύνθησαν πρὸς τὸ κέντρον, τὸ ὁποῖον καὶ ἔσπασε μὲ κάμποσην ζημίαν τῶν ἡμετέρων.

Ἡ πρᾶξις ἤρχισεν ἤδη εἰς ὅλα τὰ μέρη· τὰ δύω κέρατα ἀντεστάθησαν μὲ γενναιότητα καὶ σταθερ τητα ἀπερίγραπτον· πλέον τῶν 300 σφαιρῶν καὶ βομβῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὰ χαρακώματα τοῦ στρατηγοῦ Τζαβέλλα, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐσπάραξεν ἀπὸ τὸν τόπον του διόλου.

Τὸ κέντρον ἐν τούτοις ἄρχισε νὰ κλονῆται· ὁ Κώστας Μπότσιαρης, ἄξιος ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ ἥρωος Μάρκου, ἔτρεξεν εὐθὺς μὲ ἑκατὸν περίπου ἐκλεκτοὺς στρατιώτας εἰς τοῦτο τὸ δυστυχὲς κέντρον, ἀλλ' ἔφθασεν ἀργά, ὅτε ἤδη ἡ ἱππικὴ εἶχε διασπάσῃ αὐτὸ σχεδόν· ὁ γενναῖος στρατηγὸς εὑρέθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς σφαγῆς· ἐλθὼν εἰς χεῖρας μὲ τοὺς ἐχθρούς, ἐφόνευσεν ἱκανούς· ἀλλὰ περικυκλωθεὶς πανταχόθεν, μόλις διὰ μέσου τῆς ὑπερβολικῆς ἀνδρείας καὶ ἐπιτηδειότητος τῶν στρατιωτῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων 24 ἔμειναν εἰς τὸν τόπον θυσία, ἠμπόρεσε νὰ ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον. Ἐν τούτοις ὁ ἀρχηγὸς Σκούρτης, ἀναγκασθεὶς νὰ παραιτήσῃ τὴν θέσιν του, ἀνεχώρησε καὶ ἡ ἀναχώρησίς του ἔσυρε 250 Ἕλληνας εἰς τὸν τάφον καὶ μεταξὺ αὐτῶν τοὺς δυστυχεῖς στρατηγοὺς Ἐλευθέριον Ὑδραῖον, Ξύδην, Ζαφειρόπουλον (τὸν κάλλιστον τοῦτον πατριώτην) καὶ τὸν Μποταΐτην ἐκ Τριπολιτσᾶς.

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὡς τόσον, ὅτι καὶ ἡ ζημία τῶν ἐχθρῶν, ὅσοι προσέβαλλον τὰ δύο κέρατα, καὶ ὅσοι μὲ ὁρμὴν ἔσπασαν τὸ κέντρον, ἐστάθη βεβαιότατα τριπλασία ὡς πρὸς ἐκείνην τῶν Ἑλλήνων· ὥστε ἡ μάχη αὕτη, ἂν καὶ ἀπέβη ἐν μέρει ἐπιζήμιος εἰς τὸ μέρος μας, ἐν γένει ὅμως ἐδόξασε τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ ἀνέδειξε ἐπίσημα τὰ ὀνόματα τῶν στρατηγῶν Χατζῆ-Χρήστου, Τζαβέλλα, καὶ περιπλέον τοῦ Κώστα Μπότσιαρη καὶ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἀθανασίου Τούσα, οἵτινες, ἀποσιωπημένοι ἕως τώρα, ἐφάνησαν διὰ μιᾶς λαμπροὶ καὶ παρέστησαν εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι εἶνε τῳόντι κληρονόμοι γνήσιοι τῆς ἡρωϊκῆς καὶ ἀθανάτου ψυχῆς τοῦ Μάρκου Μπότσιαρη.

14 Ἀπριλίου 1825

Χθὲς ἐφάνησαν πάλιν οἱ ἐχθροὶ ἔξωθεν τῶν ἐλαιώνων τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς Γουριάν, ὅπου ἔχουν στημένας τὰς σκηνάς των. καὶ μέρος αὐτῶν εὑρίσκεται ἐδῶθεν τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ καὶ μέρος ἐκεῖθεν· προχθὲς οἱ αὐτοὶ ἱππεῖς καὶ πεζοί, δύο χιλιάδες περίπου, ἔχοντες ἕως τριακόσια φορτώματα τροφάς, ἐπέρασαν μακρὰν τῆς πόλεως τοῦ Ἀνατολικοῦ, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Κλεισούραν τοῦ Ζυγοῦ, καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Ἀποκούρου· ποῦ εὑρίσκονται ὅμως κατὰ τὸ παρὸν καὶ πρὸς ποῖον μέρος ἔχουν σκοπὸν νὰ διευθυνθοῦν, ἀγνοεῖται. Τὸ ὀχύρωμα τοῦ Ἀνατολικοῦ εἶνε καλῶς ἐνδυναμωμένον, τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐχθροὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὸ πλησιάσουν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν μακρόθεν τὴν πορείαν των.

15 τοῦ αὐτοῦ 1825

Σήμερον τὸ πρωΐ, περὶ τὰς 3 ὥρας, οἱ ἐχθροί, διῃρημένοι εἰς μικρὰ σώματα, ἔφθασαν εἰς τοὺς ἐλαιῶνάς μας, καὶ συναθροίζονται ὀλονέν. Μερικοὶ ἥρωές μας ἔτρεξαν ἐνθουσιασμένοι πρὸς ὑπάντησίν των, καὶ ἀκροβολίσθησαν μὲ αὐτοὺς πλησίον τῶν ἐλαιώνων· ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους ἐλαβώθη μόνον εἷς, ἀπὸ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἐφονεύθη ὁ σημαιοφόρος των καὶ ἐλαβώθησαν μερικοί.

16 τοῦ αὐτοῦ 1825

Τρεῖς Ἕλληνες ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἐπίτηδες ὀπίσω καὶ διέβαινον ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσον, ἐπιάσθησαν χθὲς ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους καὶ ἐφέρθησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα ἀστυνομίαν καὶ ἐξετασθέντες περὶ διαφόρων πραγμάτων ἐφανέρωσαν τὰ ἐφεξῆς :

Ὅτι ὁ Κιουταχῆς, ἡγεμὼν ταύτης τῆς ἐκστρατείας, ἐβιάσθη καθ' ὁδὸν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω, ἐπειδὴ οἱ δελῆδες, τοὺς ὁποίους εἶχε, διότι δὲν τοῖς ἔδωκε τὸν μισθόν, τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη νὰ τοῖς τὸν μετρήσῃ, εὐθὺς καθὼς ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀχελῷον ποταμόν, ἀγανακτήσαντες ὀπισθοδρόμησαν νὰ διαρπάσουν τὰ περίχωρα· ἐπέστρεψε λοιπόν, ἢ διὰ νὰ εὕρῃ χρήματα νὰ τοὺς πληρώσῃ, ἢ νὰ τοὺς καταπείσῃ νὰ τὸν

ἀκολουθήσουν πάλιν· ὅτι ἐρχόμενος ἠγγάρευσε 300 Ἕλληνας τεχνίτας διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, κτίστας, δηλαδὴ ταφροποιούς, ξυλουργοὺς καὶ ἀπὸ ὅσους ἄλλους εἶχεν ἀνάγκην, ἐξ ὧν ἦσαν οἱ ἐρωτώμενοι· ὅτι διαβαίνων ἄφινε φυλακὴν εἰς πᾶσαν ὀχυρὰν θέσιν, ἀπὸ 150-200 ἀνθρώπους· ὅτι τὰς τροφάς του τὰς ἔχει εἰς τὸν Καρβασαρᾶν, καὶ ἔκαμεν ἀποθήκας τὰς ὀλίγας κατοικίας, τὰς ὁποίας εὗρεν ἐκεῖ, ἀφοῦ τὰς ἐπεσκεύασεν ὀλίγον, καὶ διώρισε νὰ λαμβάνουν ἀπ' αὐτοῦ τριῶν μόνον ἡμερῶν τροφάς, ὅσας ἔχει καὶ αὐτὸ τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἦλθεν ἐνταῦθα, καὶ καθημερινή τους τροφὴ νὰ εἶνε ἀνὰ μισὴ ὀκὰ ἀλεῦρι εἰς κάθε στρατιώτην· ὅτι φέρουν δύο μικρὰ κανόνια μεθ' ἑαυτῶν, τὰ ὁποῖα τὰ ἐφόρτωσαν εἰς τὰ ἄλογα καὶ τὰ μετεκόμιζον· ὅτι ἕνας ἄλλος ἡγεμὼν στρατεύματος, ὀνομαζόμενος Σούλτζα Κόρτζας, ἔχει καὶ αὐτὸς στρατεύματα διὰ νὰ ἔλθῃ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμὸς εἶνε ἄγνωστος εἰς αὐτούς· ὅτι ὁ προδότης Βαρνακιώτης ἔχει τὸ μὲν στράτευμά του, συμποσούμενον ἕως δύο χιλιάδες, εἰς τοῦ Ἀρρέθα τὸ Μοναστῆρι, αὐτὸς δὲ εὑρίσκεται εἰς Ἄρταν ἀκόμη· ὅτι ἀρχηγοὶ ὅλου τοῦ στρατεύματος εἶνε ὁ Ταχὴρ Ἀμπάζης, ὁ Πλιάσας, ὁ Μπανούσης Σέβρανης, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰμπραὴμ πασσᾶ, ὅτι ἦτο κοινὸς λόγος ἐκ μιᾶς ἀρχῆς νὰ ἔλθουν καὶ νὰ στήσουν τὰς σκηνάς των ἀπέναντι τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ὅτι αὐτοί, οἵτινες ἦλθον ἐδῶ, εἰς Μεσολόγγι, ἦταν ἕως πέντε χιλιάδες.

Σήμερον, μετὰ τὸ μεσημέριον, ἠκολούθησε καὶ ἄλλος ἀκροβολισμὸς ἐδῶ, μεγαλείτερος καὶ πεισματικώτερος ἀπὸ τὸν χθεσινόν· οἱ Ἕλληνες ἔγειναν ἀκράτητοι πλέον, ἀφ' ἧς ὥρας εἶδον τοὺς ἐχθροὺς των πλησίον των· δὲν τοὺς ἠμπόδισε μήτε ἡ καλὴ θέσις τῶν ἐχθρῶν, μήτε οἱ προμαχῶνές των, μήτε τὸ ἱππικόν των· φλεγομένων τῶν καρδιῶν των ἀπὸ ζῆλον τῆς πατρίδος, ἔτρεχον μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν εἰς τὸ στάδιον τῆς μάχης, ὅπου ἓν ἄπειρον πλῆθος λαοῦ, καὶ ἐθεώρει ἐπάνωθεν τοῦ τείχους τοὺς λαμπροὺς ἀγῶνάς των. Οἱ ἐχθροὶ ἄρχισαν νὰ τοὺς τουφεκίζουν προοδεύοντες, ἀλλ' οἱ ἀπτόητοι ἐπροχώρουν μὲ ἀτάραχον καρδίαν, καὶ φθάσαντες πλησίον των, ἄρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ στέλλουν ἀμοιβαίως εἰς αὐτοὺς τὰ θανατηφόρα βέλη των, ὥστε δὶς καὶ τρὶς τοὺς ἐφυγάδευσαν ἀπὸ τοὺς προμαχῶνάς των καὶ ἠνάγκασαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους ν' ἀφήσουν τοὺς προμαχῶνάς των καὶ νὰ καταφύγουν ὄπισθεν τῶν ἐλαιῶν. Ἀπειράκις ἐπάσχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐβγάλουν τοὺς ἐχθροὺς των ἔξω, ἀλλ' ὁ πανικός των φόβος δὲν τοὺς ἄφινε νὰ κάμουν μήτε ἕνα βῆμα ποδὸς εἰς τὸ ἔμπροσθεν. Ἐν τῷ μεταξὺ προέβαινε καὶ ἓν σῶμα ἑλληνικὸν μὲ τὴν σταυροφόρον ἐθνικὴν σημαίαν καὶ ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν ἁρμοδίαν θέσιν του, προέδραμεν ὁ σημαιοφόρος μὲ μίαν ὑπέρμετρον γενναιότητα καὶ στήσας τὴν σημαίαν πολὺ πλησίον τῶν ἐχθρῶν, ἔπεσεν ἐνδόξως. Τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐχθροί, συνέρρεον πανταχόθεν διὰ νὰ ἁρπάσουν τὴν σημαίαν, πλὴν ὅσοι ὥρμησαν δὲν ἐπέστρεψαν πλέον ὀπίσω· οἱ ἡμέτεροι ὅμως, ἁρπάσαντες τὴν σημαίαν, τὴν ἔστησαν παρακάτω καὶ ἐπολέμουν γενναίως· οἱ δὲ ἐχθροὶ δὲν ἐτόλμουν ν' ἀφήσουν τὰς ἐλαίας, καταστρατηγηθέντες ὅμως ἀπὸ τοὺς

ἡμετέρους ἐξῆλθον τέλος πάντων ἀπ' αὐτὰς καὶ ἔτρεχον ἀγεληδὸν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὑπεχώρουν ἐκ συνθήκης· τότε ἐρρίφθησαν δύω τρεῖς σφαῖραι κανονίων ἀπὸ τοῦ μεγάλου τείχους κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔστειλον ὅσους εὗρον εἰς τὸν Ἅδην, οἱ δὲ βάρβαροι ἔχασαν ἀμέσως τὸ θάρρος των καὶ κατέφυγον πάλιν εἰς τοὺς προμαχῶνας καὶ εἰς τὰς ἐλαίας καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπολέμουν, ἕως ὅτου ἐξῆλθε τὸ ἱππικὸν τῶν ἐχθρῶν, ἐνῷ ἔδυεν ὁ ἥλιος, ἐπίτηδες νὰ διαλύσουν τὸν πόλεμον, καὶ ὥρμησαν ἐναντίον τῶν ἡμετέρων, πλὴν εἰς ὀλίγα λεπτὰ περιεφέροντο οἱ ἵπποι τῇδε κἀκεῖσε, χωρὶς τοὺς ἀναβάτας των. Εἰς ταύτην τὴν μάχην ἀπὸ μὲν τοὺς ἡμετέρους ἐφονεύθη μόνον εἷς, ὁ ἀοίδιμος σημαιοφόρος, ὅστις ἦτο ἄνθρωπος τοῦ στρατηγοῦ Δημοτζέλιου, καὶ ἐπληγώθησαν ὀκτώ· ἀπὸ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἐφονεύθησαν καὶ ἐλαβώθησαν ἀρκετοί, κατὰ τὴν μαρτυρίαν καὶ ἑνὸς αὐτομόλου Ἕλληνος, ἐλθόντος πρὸς ἡμᾶς μετὰ τὸν ἀκροβολισμόν.

17 Ἀπριλίου 1825

Ἓν σῶμα ἐχθρικόν, διαβαῖνον χθὲς ἀπὸ τὸ φρούριον τοῦ Κεφαλοβρύσου, καὶ διευθυνόμενον πρὸς τὰ αὐτόθι, ἐνεδρεύσαντές το οἱ ἡμέτεροι πλησίον τοῦ Κεφαλοβρύσου, ἐπέπεσον αἰφνηδίως εἰς αὐτὸ καὶ ἐφόνευσαν ἕξ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ εἷς τόσον ἀπὸ τὰ λαμπρὰ φορέματα, τὰ ὁποῖα ἐφόρει, ὅσον καὶ ἀπὸ ἓν γράμμα διαταγῆς, τὸ ὁποῖον εὑρέθη εἰς τὸν κόλπον του, δεδεμένον ἀπὸ τὸν Ρούμελη-Βαλισῆ καὶ διορίζον νὰ λάβῃ μισθοὺς διὰ 1,500 στρατιώτας, ἐσυμπεραίνετο νὰ ἦτο χιλίαρχος, τὸν ὁποῖον ἐξέδυσαν οἱ ἡμέτεροι καὶ ἔφερον τὴν κεφαλήν του εἰς Μεσολόγγιον.

Τῇ 18 τοῦ αὐτοῦ 1825

Ἅμα ἐλθούσης ἐνταῦθα τῆς νέας τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς καὶ ἀναδεχθείσης τὴν διεύθυνσιν τῶν τῆς Δ. Ἑλλάδος πραγμάτων, ἓν ἔντιμον μέλος αὐτῆς, ὁ κύριος Γεώργιος Κανανός, μετέβη εἰς Ἀνατολικόν, διὰ νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ διατάξῃ τὰ ἐκεῖ, καθ' ὃν τρόπον αἱ παροῦσαι κρίσιμοι περιστάσεις ὑπαγόρευον· ἡ παρουσία του τῳόντι ἐχρησίμευσε πάρα πολύ, διότι εὐθὺς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ἐμβῆκεν εἰς καλειτέραν παρὰ τὸ πρότερον τάξιν, εὐθὺς καὶ τὸ ἀντικείμενον νεόκτιστον φρούριον, διωρισμένον νὰ ὑπερασπίζεται τὸ Κεφαλόβρυσον, καὶ ἑπομένως νὰ ἐμποδίζῃ ἢ τουλάχιστον νὰ δυσκολεύῃ τὴν ἐκεῖθεν διάβασιν τῶν ἐχθρῶν, ἐπιάσθη μὲ ἱκανοὺς στρατιώτας, καὶ ὠχυρώθη μὲ τὰ χρειώδη πυροβόλα· τοῦτο, ἀφοῦ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ἐβαστάχθη ἀπὸ τοὺς αὐτόθι διορισθέντας Ἕλληνας καὶ ἐπροξένησεν ἐν τῷ μεταξὺ φθορὰν ἀρκετὴν εἰς τοὺς ἐχθρούς, χθὲς ἑσπέρας, ἐγκαταλειφθέν, (δὲν ἠξεύρομεν διὰ ποίας αἰτίας !) ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς ἐναντίους ἐξαίφνης. Μολονότι ἡ κυρίευσις τοῦ εἰρημένου φρουρίου ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀπαίσια παρεπόμενα, ἐπειδὴ ἡ μακρινὴ ἀπόστασίς του ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ἀφαιρεῖ πᾶσαν ὑποψίαν ἀμέσου τινὸς βλάβης, μόλον τοῦτο, ἐὰν ἔμενεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλ-

λήνων, ἐχρησίμευε τὰ μέγιστα, διότι ἡμπόδιζε τὴν ἐλευθέραν διάβασιν τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τὴν δίοδον τοῦ Κεφαλοβρύσου, καθὼς καὶ τὴν εὔκολον μετακόμισιν τῶν τροφῶν των.

Τὰς ἀληθεῖς αἰτίας τῆς ἐγκαταλείψεώς του, εἴπομεν, ὅτι δὲν ἠξεύρομεν· ἠξεύρομεν ὡς τόσον, ὅτι ἡ ἀταξία καὶ ἀνυποταξία εἶνε μιὰ αἰτία τῶν περισσοτέρων δεινῶν, τὰ ὁποῖα πάσχομεν.

22 Ἀπριλίου 1825

Χθὲς ἦλθον πέντε Ἕλληνες, αὐτομολήσαντες ἀπὸ τὸ ἀπέναντι τοῦ Μεσολογγίου ἐχθρικὸν στρατόπεδον, καὶ διηγήθησαν τὰ ἀκόλουθα:

Ὅτι τὸ στράτευμα τῶν ἐχθρῶν, συμποσούμενον ἕως 6,000, ἔχει ἀρχηγοὺς τὸν Πλιάσαν πασσᾶν καὶ τὸν Κεχαγιᾶ τὸν Κιουταχῆν· ὁ δὲ Κιουταχῆς εὑρίσκεται ἀκόμη πέραν τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τοὺς μισθοὺς τοῦ στρατεύματός του, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις πάσχει καὶ ἔλλειψιν τροφῶν (τὰς ὁποίας λαμβάνει μακρόθεν, ἀπὸ τὸ Κρυονέρι, παράλιον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου) ἔχει μεγάλην ἀγανάκτησιν κατ' αὐτοῦ, ὥστε, ἂν ἔλθῃ καὶ χωρὶς μισθούς, ἐπαπειλοῦνται ἀπαίσια παρεπόμενα· ὅτι ἔκαμαν περιταφρώματα εἰς τὸ στρατόπεδόν των, φοβούμενοι τοὺς Ἕλληνας μὴν ἐπιπέσουν εἰς αὐτοὺς διὰ νυκτὸς καὶ τοὺς ἀφανίσουν, καὶ ὅτι ἔστειλαν εἰς Ναύπακτον καὶ Πάτραν νὰ τοὺς ἔλθουν κανόνια καὶ βόμβαι. Ἄλλος πάλιν αὐτόμολος διηγεῖτο, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐν τῷ προλαβόντι ἀκροβολισμῷ φονευθέντων ἐχθρῶν, ἦτο καὶ ἕνας σημαντικὸς καὶ ἄλλοι δύο μπέηδες μετὰ ταῦτα ἐφονεύθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦτο ὁ Σουλεϊμὰν μπέης Κονίτσας. Πρὸς τούτοις οἱ ἡμέτεροι, κανονιοβολοῦντες καθεκάστην τὸν ἐχθρὸν καὶ προξενοῦντες εἰς αὐτὸν μεγάλην ζημίαν, τὸν ἠνάγκασαν διὰ τοῦτο νὰ σκηνώσῃ μακρύτερον.

23 τοῦ αὐτοῦ 1825

Τὴν νύκτα ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶνε εἰς ἐγρήγορσιν· αἱ ἄκραι τοῦ τείχους ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἕως εἰς τὸ ἄλλο, φυλάσσονται ἀπὸ στρατιώτας. Τὰ κανονιοστάσια κυβερνῶνται ἀπὸ Μεσολογγίτας· εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα εἶνε ὁ στρατηγὸς Στουρνάρης, μετὰ τοῦτον ὁ στρατηγὸς Δημοτζέλιος καὶ ἔπειτα ὁ στρατηγὸς Μακρῆς ἕως εἰς τὸ κέντρον· εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα εἶνε ὁ στρατηγὸς Τσιόγκας καὶ μετὰ τοῦτον ὁ στρατηγὸς Λιοκατᾶς.

Τὸ Ἀνατολικὸν προφυλάσσεται ἀπὸ Σουλιώτας ὁμοῦ μὲ ἄλλους Δυτικοελλαδίτας, ὄντας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Νότη Μπότσαρη, τοῦ στρατηγοῦ Σούκα καὶ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν.

Ὁ ἐχθρὸς ἐπροχώρησε μὲ τὸ ἑλικοειδές του πρόφραγμα κατὰ μέτωπον τῆς μεγάλης θύρας τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη, καὶ παρέστησε τὰς γραμμὰς τοῦ ἀντιχαρακώματός του πρὸς τὴν ἀριστερὰν μας πτέρυγα.

24 τοῦ αὐτοῦ 1825

Εἷς αὐτόμολος μᾶς ἀνήγγειλε τὸ φθάσιμον τοῦ Κιουταχῆ εἰς τὰ αὐτόθι, προσθέτων

ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἔχουν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ περιμένουσι νὰ τοῖς ἔλθουν αἱ ἀναγκαῖαι εἰς πολιορκίαν μηχαναί, διὰ νὰ βάλουν εἰς πρᾶξιν τὰ σχέδιά των· καὶ ὅτι τὴν πυροκρότησιν τῶν κανονίων καὶ τὸν ἐκ τρίτου τουφεκισμόν μας, σημεῖα τῆς δημοσίου χαρᾶς διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην τοῦ στόλου μας, τὰ ἐξήγησαν οἱ ἐχθροί, ὅτι ἔγειναν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Δύο ἄλλοι αὐτόμολοι μᾶς ἀνήγγειλαν, ὅτι ὁ Κιουταχῆς ἐπῆγεν εἰς Κρυονέρι, διὰ νὰ ἀνταμωθῇ μὲ τὸν Γιουσοὺφ πασσᾶν τῆς Πάτρας καὶ νὰ συμβουλευθοῦν περὶ ἐξοικονομήσεως τροφῶν καὶ περὶ τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου μηχανῶν· ὅτι διάφορα ἐχθρικὰ σώματα ἐκτυπήθησαν καθ' ὁδὸν ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους· ὅτι οἱ ἐχθροὶ περιμένουν τὸν στόλον των καὶ τότε θέλουν κανονιοβολήσῃ τὸ τεῖχος, διὰ νὰ χαλάσουν κανὲν μέρος καὶ νὰ ἐφορμήσουν δι' αὐτοῦ.

Τῇ 25 Ἀπριλίου 1825

Οἱ ἐχθροὶ ἔστησαν τὴν γραμμὴν τοῦ ἀντιχαρακώματός των κατὰ μέτωπον τοῦ προφράγματος, ὀνομαζομένου «Λουνέτα», τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη ὡς ἓν δεύτερον προτείχισμα πρὸς ἀπάντησιν τῶν ἐχθρικῶν κινημάτων.

Ὁ ἐχθρὸς σήμερον ἐμβῆκεν εἰς τὰς παραλλήλους γραμμάς ἔστησεν ἀπείρους σημαίας καὶ ἐξακολουθεῖ κατὰ μέρος τουφεκισμός· οἱ ἡμέτεροι, κανονοβολήσαντες τοὺς ἐχθροὺς σήμερον, ἐφόνευσαν μερικοὺς καὶ ἐφυγάδευσαν πολλοὺς ἀπὸ τὰ προχώματά των.

26 τοῦ αὐτοῦ 1825

Ὁ ἐχθρὸς ἔκαμε τὴν νύκτα δύω τετραγωνικὰς τάφρους ἕως 250 ὀργυιὰς μακρὰν τοῦ ἡμετέρου τείχους, πρὸς τὸ μέρος τῆς κατηδαφισμένης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, διὰ νὰ κτυπᾷ τὰ κανονοστάσια τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, Κοτσόνσκου καὶ Κυριακούλη, τὰ ὁποῖα ἐνδυναμώνονται καθ' ἑκάστην παρὰ τῶν ἡμετέρων.

Κατὰ τοὺς λόγους ἑνὸς αὐτομολήσαντος, μανθάνομεν, ὅτι ἀπεβίβασαν οἱ ἐχθροὶ ἓν κανόνιον εἰς τὸ Κρυονέρι καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐπεριμένετο εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὁ ἐχθρὸς κατεσκεύασεν ἀπόψε τὴν νύκτα ἓν κανονοστάσιον μὲ πολλὰς πλατείας κανονοθυρίδας, ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος τῆς χαλασμένης Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἀπέχον 300 ὀργυιὰς μακρὰν τοῦ προμαχῶνός μας· τοῦτο τὸ κανονοστάσιον εἶνε εἰς θέσιν, ἥτις πυροβολεῖται ἀπὸ τὰ ἡμέτερα κανονοστάσια μὲ μίαν εὐθ βολον φωτίαν, ἡ ὁποία θέλει τὸ χαλάσῃ ἐντὸς ὀλίγου.—Πρὸς τούτοις κατεσκεύασε καὶ ἄλλο ἀντιχαράκωμα κατὰ μέτωπον τοῦ καρκινοειδοῦς προφράγματος, ὀνομαζομένου Μονταλεμπὲργ (Montalemberg) καὶ ἐξακολουθεῖ τυφεκισμὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

27 τοῦ αὐτοῦ 1825

Τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἔστησεν ὁ ἐχθρὸς κατὰ μέτωπον τοῦ κανονοστασίου, κατασκευασθέντος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀειμνήστου Ῥήγα, ἓν πρόχωμα ὄπισθεν τῶν παραλλήλων.

Οἱ ἡμέτεροι σήμερον τὸ πρωῒ ἄρχισαν νὰ σκάπτουν καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δευτέρου περιφράγματος τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς.

Ὁ ἐχθρὸς ἔστησεν ἓν κανόνιον, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε στέκει ἄπρακτον. Ὁ τουφεκισμὸς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ ἐξακολουθεῖ κατὰ συνέχειαν.

Τὰ κανονοβολήματα καὶ αἱ βόμβαι ἐπαπειλοῦν τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐξακολουθῇ τὰς ἐργασίας του.

28 τοῦ αὐτοῦ

Σήμερον μετὰ τὸ μεσημέριον, στήσας ὁ ἐχθρὸς ἀντικρὺ τοῦ προφράγματος τῆς Λουνέττας μίαν λομβάρδαν, ἔρριψε καθ' ἡμῶν 5 βόμβας μὲ τὴν ἀπαιτουμένην ἐμπειρίαν, πλὴν δὲν ἐπροξένησαν καμμίαν βλάβην.

29 τοῦ αὐτοῦ

Τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἄρχισεν ὁ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ ἐχθροῦ κανονοβολισμὸς καὶ διήρκεσεν ἀπὸ τὰς 2 ὥρας ἕως τὰς ὀκτώ· καὶ ἐνῷ ὁ ἐχθρὸς ἔρριπτεν εἰς τὰ πλέον κινδυνώδη μέρη βόμβας καὶ γρανάτας, ἡ θεία πρόνοια μόλον τοῦτο διεφύλαξεν ἀβλαβῶς ὅλους τοὺς ἐκεῖ παρευρεθέντας, ὥστε οἱ Ἕλληνες, ἰδόντες ὀφθαλμοφανῶς τὴν θείαν ταύτην ἐπικουρίαν, ἔλαβον περισσότερον θάρρος πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

30 Ἀπριλίου

Τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἄρχισεν ὁ ἐχθρὸς νὰ ρίπτῃ βόμβας καθ' ἡμῶν καὶ γρανάτας καὶ νὰ κανονοβολῆται ἀμοιβαίως παρ' ἡμῶν· χάριτι θείᾳ ὅμως ἀπὸ τὰ βέλη του δὲν ἐβλάφθη οὐδὲ εἷς· διήρκισε δὲ ὁ πόλεμος οὗτος ἀπὸ τὰς δύω ὥρας τῆς νυκτὸς ἕως εἰς τὰς 6.

Τὴν ἰδίαν νύκτα ηὐτομόλησαν ἐννέα Ἕλληνες ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦτο σημαντικὸς παρὰ τοῖς ἐχθροῖς· οὗτος ἐξετασθεὶς ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ πολιορκοῦντες ἡμᾶς ἐχθροὶ δὲν εἶνε καὶ τόσον δυνατοί· ὅτι ἀπὸ τὴν Γουρίαν ἕως ἐδῶ μοιράζονται εἰκοσιπέντε χιλιάδες σιτηρέσια (ταγήνια), ὅτι κατὰ Λοιδωρικίου καὶ Κραβάρων ἐξεστράτευσαν πρὸ πολλοῦ τέσσαρες χιλιάδες ἐχθρῶν. ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Μπανούση Σέβρανη· ἦλθεν ὅμως εἴδησις προχθές, ὅτι αὐτοὶ εἶνε ἀποκλεισμένοι ὀκτὼ ἡμέρας εἰς ἕνα μοναστήριον, κείμενον μεταξὺ Λοιδωρικίου καὶ Κραβάρων καὶ εἶχον ἔλλειψιν τροφῶν, ὥστε ἔτρωγον καὶ τὰ ἄλογά των· ἀναγκασθέντες νὰ κάμουν πόλεμον, ἐφονεύθησαν 60 καὶ 80 ἐπληγώθησαν· ἐφονεύθη, λέγουν, μεταξὺ τούτων καὶ ὁ Μπανούσης Σέβρανης καὶ ἄλλοι δύο σημαντικοὶ Ἀλβανοί· ποῖοι δὲ ἦσαν αὐτοὶ δεν ἤξευρε· καὶ ὅτι ἐκίνησαν 6,000 Ἀλβανοὶ πρὸς βοήθειαν τῶν ἀποκλεισθέντων, ἔχοντες ἡγεμόνας των τὸν Σούλτζα Κόρτζαν, Ταχὴρ Ἀμπάζην, Βελῆ-Ἀγᾶν, ἡγεμόνα τῶν Γρεβενῶν, Ὀμὲρ πασσᾶν, υἱὸν τοῦ Μαχμούτ-μπεη, ἕνα Γκέγκα Δεπρελῆν, ἄλλους δύο Τζάμηδες, καὶ τὸν Κεχαγιᾶ τοῦ Κιουταχῆ· ὅτι οἱ εἰς τὸ ἐνταῦθα στρατόπεδον εὑρισκόμενοι ἐχθροὶ ἔμειναν ἕως 14,000, ἔχον-

τες τὸν Κιουταχῆν, τὸν Ἰσμαὴλ Πλιάσαν μὲ ὀλίγους Ἀλβανοὺς καὶ τὸν Ἰουσοὺφ πασσᾶν, ἡγεμόνα τῆς Πάτρας, οἵτινες εἶνε κατεσκηνωμένοι ἔνδοθεν τῶν ἐλαιῶν· ὅτι ἔχουν πέντε κανόνια καὶ μίαν βόμβαν καὶ ἔστειλαν ἀκόμη νὰ φέρουν ἀπὸ Ναυπάκτου καὶ Πάτρας καὶ ἄλλα κανόνια· ὅτι οἱ Χαλδούπηδες μέλλουν νὰ ἐφορμήσουν, ἀφοῦ χαλασθῇ μὲ τὰ κανόνια ἓν μέρος τοῦ τείχους· ὅτι περιμένουν νὰ τοὺς ἔλθῃ καὶ ἄλλο στράτευμα· ἔχουν ὅμως ἔλλειψιν τροφῶν καὶ αἱ τροφαὶ τοὺς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἄρταν· ὅτι ὁ Κόνσουλος τῆς Πρεβέζης (ποῖος ὅμως ἀγνοεῖ) ἐδέχθη τὸν Κιουταχῆν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ὑπεσχέθη νὰ τῷ στείλῃ τροφάς· ὅτι οἱ Χαλδούπηδες μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς ἔχουν μεγάλην διχόνοιαν καὶ ἐδιώχθησαν οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τὰ πλησίον τοῦ ἡμετέρου τείχους χαρακώματά των, προσθέντες ἀπὸ τοὺς Χαλδούπηδες εἰς τὸν Κιουταχῆν, πῶς ὁμιλοῦν τάχα τὴν νύκτα μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐβάλθησαν εἰς τὰ χαρακώματα Καλαμάνηδες καὶ Γκέγκηδες.

Τὸ πρωΐ, προτοῦ ν' ἀνατείλῃ ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἄρχισεν ὁ ἐχθρὸς τὸν κανονοβολισμόν, ἑπομένως καὶ οἱ ἡμέτεροι· ἐσκόπει δὲ διὰ τοῦ κανονοστασίου, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασε κατὰ μέτωπον τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς μὲ δύο κανόνια, νὰ χαλάσῃ τὰ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν κείμενα προφράγματά μας, πλὴν δὲν ἐπέτυχε· ἐφονεύθη ὅμως τὸ πρωὶ ἀπὸ σφαίρας κανονίων ἐχθρικάς, κατὰ κακὴν τύχην, ἓν ἀθῶον δυστυχὲς παιδίον τρυφερᾶς ἡλικίας, καὶ ἐπληγώθησαν ἄλλοι 5, πλὴν καὶ τὰ ἡμέτερα κανονοβολήματα ἐπροξένησαν ὄχι ὀλίγην βλάβην εἰς τὸν βάρβαρον, κατὰ τοὺς λόγους τῶν αὐτομολησάντων Ἑλλήνων.

Βεβαιούμεθα πρὸς τούτους, ὅτι μετὰ τοῦ Ἰουσοὺφ πασσᾶ εὑρίσκεται καὶ κάποιος Γάλλος, ὀνομαζόμενος Λορέντζος Ριχάρδ, ὅστις ὁδηγεῖ τοὺς βαρβάρους πῶς νὰ ἐξολοθρεύσουν τάχιστα καὶ εὐκολώτερα Χριστιανούς, ἀγωνιζομένους νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ ἕνα σκληρὸν τύραννον. Εὖγέ σου, Ριχάρδ διὰ τὰ ὁποῖα ἔχεις γενναῖα φρονήματα! Εἶνε ἀμφιβαλλόμενον ὅμως ἂν εἶσαι γνήσιος Γάλλος.... Ἂν εἶσαι, βέβαια κατὰ λάθος τῆς τύχης ἐγεννήθης.

Τῇ 1 Μαΐου

Τὸ παρελθὸν βράδυ, περὶ τὴν μίαν ὥραν τῆς νυκτός, ἔρριψεν ὁ ἐχθρὸς πέντε βόμβας καθ' ἡμῶν, ἀλαλάζων εἰς κάθε ρίψιμον τῆς βόμβας του· πλὴν δὲν ἐπροξένησε καμμίαν βλάβην· οἱ ἡμέτεροι ἀντήμειψαν τοὺς ἐχθροὺς μὲ τὰ ἴδια, ρίψαντες καὶ αὐτοὶ πέντε βόμβας εἰς τὰ σημαντικώτερά των μέρη, ὥστε δὲν ἐτόλμησαν πλέον οἱ βάρβαροι νὰ ρίψουν καὶ αὖθις. Σήμερον τὸ πρωΐ, κανονοβολῶν ὁ ἐχθρός, ἐπέτυχε τὰ κανονοστάσια τοῦ Γουλιέλμου Τάλλου καὶ τοῦ Κοτσόνσκου, οἱ δὲ ἡμέτεροι δὲν ἐταράχθησαν τελείως.

Τῇ 2 τοῦ αὐτοῦ

Χθὲς κατεσκεύασεν ὁ ἐχθρὸς μεταξὺ τῶν κανονοστασίων τοῦ Ρήγα καὶ Μακρῆ μίαν δευτέραν τετραγωνικὴν τάφρον, ἔχουσαν κανονοθυρίδας. Τὴν νύκτα ἐρρίφθησαν ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρῶν τέσσαρες βόμβαι μόνον καὶ ἔπειτα ἔπαυσαν· ὥστε, κατὰ τὰ φαινόμενα, πρέπει νὰ ἔχουν ἔλλειψιν πολεμοφοδίων· οἱ ἡμέτεροι ὅμως ἔρριψαν ἱκανὰς βόμβας καὶ

γρανάτας κατ' αὐτῶν. Ἐπιστάτας τῶν κανονίων των ἔχουν οἱ ἐχθροὶ κάποιον Σελίμην καὶ ἕνα Μεχεδίζην Κωνσταντινουπολίτην. Κατὰ τὸ παρὸν μεταχειρίζονται τὰ κανόνια καὶ μίαν ἑξαδάκτυλον λουβάρδαν.

Σήμερον ἐξακολουθεῖ ἀκαταπαύστως κανονοβολισμὸς ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν ἡμετέρων μὲ βόμβας καὶ γρανάτας. Ὁ ἐχθρὸς κάθε νύκτα κατασκευάζει πάντοτέ τι νέον: πότε τετραγωνικὰς τάφρους, ἄλλοτε ἀντιχαρακώματα καὶ ἄλλοτε προμαχῶνας· ὥστε ἐκ τούτων τῶν κινημάτων του μᾶς δίδει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι αὐτὸς (ἴσως ἀπατώμεθα) δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τὸ παρὸν καὶ ὅτι βλέπει τὸ τεῖχός μας καλῶς ὠχυρωμένον καὶ προβλέπει ἐκ τούτου, ὅτι δὲν θέλει κάμει τίποτε, ἢ διότι περιμένει, καθὼς λέγουν, τὸν στόλον του νὰ τὸν προμηθεύσῃ ὅ τι χρειάζεται καὶ τότε νὰ κάμῃ τὴν ἔφοδον· πλὴν, ὅπως καὶ ἂν εἶνε, φαίνεται, ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ μᾶς κρατήσῃ διὰ πολὺν καιρὸν εἰς πολιορκίαν καὶ μὲ τὸν ἀκατάπαυστον κανονοβολισμόν του καὶ ρίψιμον βομβῶν καὶ γρανατῶν νὰ μᾶς ἀναγκάσῃ εἰς ὅ τι αὐτὸς ὀνειρεύεται· ἂς μὴ φαντάζεται ὅμως, ὅσα δὲν ἠμπόρεσαν ν' ἀπολαύσουν οἱ προκάτοχοί του, ἐπειδὴ εἴμεθα ἀποφασισμένοι ν' ἀποθάνωμεν μέχρις ἑνὸς μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, παρὰ νὰ ἐπιζήσωμεν εἰς τὸν ὄλεθρον τοῦ Μεσολογγίου. Ἐλπίζομεν ὅμως πρῶτον εἰς τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν καὶ δεύτερον εἰς τὰ νικηφόρα ὅπλα τῶν Ἑλλήνων, τὸ νὰ πάθῃ παρ' ἡμῶν, ὅ τι σκοπεῖ νὰ μᾶς κάμῃ.

Τῇ 3 Μαΐου

Σήμερον ἠκολούθησε ὀλιγώτερος παρ' ἄλλοτε κανοβολισμὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· μόλον τοῦτο αἱ ἐχθρικαὶ σφαῖραι ἐφόνευσαν κατὰ δυστυχίαν μίαν νέαν 14 ἐτῶν.

Οἱ Ἕλληνες κατασκευάζουν μεσότοιχον διὰ νὰ μὴ βλάπτωνται ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς γρανάτας· ὁ δὲ ἐχθρὸς μετετόπισε τὰς σκηνὰς τῶν σημαντικωτέρων ὄπισθεν τῶν ἐλαιῶν, πρὸς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν 4,00 ὀργυιὰς μακρὰν τοῦ ἡμετέρου τείχους. Τὴν νύκτα μᾶς ἔρριψαν δύο βόμβας μόνον.

* *
*

Τὴν 4 Μαΐου ἐπροχώρησε 40 ὀργυιὰς πλησιέστερον κατὰ μέτωπον τοῦ προφράγματος τῆς Λουνέτας διὰ μέσου μιᾶς τριγώνου τάφρου (οινῶς σαϊτάρι), τὴν ὁποίαν διὰ νυκτὸς κατεσκεύασε. Μετὰ τὸ μ σημέρι ἠκολούθησε πεισματώδης κανονοβ λισμὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ ἐφονεύθη πάλιν μιὰ δυστυχὴς γυνή· οἱ ἡμέτεροι ἔφ ρον ἓν μεγάλον τηλεβόλον κανόνιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶνε ἑπόμενον νὰ πάθῃ μεγάλην βλάβην ὁ ἐχθρός.

Λέγουν, ὅτι ὁ προδότης Βαρνακιώτης εὑρίσκεται ἀπὸ προχθὲς ἀκόμη εἰς τὸ ἐνταῦθα στρατόπεδον τῶν ἐχθ ῶν.

Τὴν νύκτα ἦτο ἡσυχία καὶ εἰς τὰ δύω μέρη· ἔρριψε δύο τρεῖς βόμβας μόνον ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔπειτα ἔπ υσεν— Ὁ Μα, μούτης μὲ τὸ βρίκι του καὶ τρία ἄλλα ἀκόμη πλοῖα περιπλέει τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀφόβως· ἐπῆγεν ἕως εἰς τὸν Κάλαμον καὶ ἐλθὼν μετὰ

ταῦτα ἄρξεν εἰς τὰ ἀκροθαλάσσια τοῦ Μεσολογγίου, μείνας δὲ μερικὰς ὥρας ἔφυγεν. Οὗτος ὁ βάρβαρος, ἐπειδὴ δὲν βλέπει κανὲν ἑλληνικὸν πλοῖον εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, προμηθεύει τοὺς ἐχθροὺς τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη, κατατρέχει καθ' ἑκάστην τὰ μικρά μας πλοιάρια καὶ κάμνει ὅ τι δυνηθῇ ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ζημιῶδες εἰς ἡμᾶς.

* *
*

Τὴν 5 Μαΐου, παρετηρήθη ὅτι ἔφερε καὶ μίαν ἄλλην λομβάρδαν ὁ ἐχθρός, μικροτέραν ὅμως τῆς πρώτης· καὶ ἓν ἄλλο μεγάλον κανόνιον, μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς κανονοβολεῖ συχνά, χωρις νὰ μᾶς προξενήσῃ βλάβην. Μετὰ τὸ μεσημέρι ἠκολούθησεν ὁ συνήθης κανονοβολισμὸς καὶ διήρκεσε σχεδὸν ἕως τὸ βράδυ. Τὴν νύκτα ἦτο ἄκρα ἡσυχία· ἦλθον τρεῖς αὐτόμολοι Ἕλληνες, διηγούμενοι, ὅτι ὁ Κιουταχῆς ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ ἀπὸ ἕνα ἀλιὲν εἰς καθένα, ὅστις ἤθελε ρίψῃ ἕνα σακκὶ χῶμα μέσα εἰς τὸ περὶ τὸ τεῖχος μας αὐλάκι· ὁ ἐχθρὸς εἰσέτι κατεσκεύασε καὶ ἄλλας τριγώνους τάφρους καὶ πλησιάζει ὁλονὲν εἰς τὸ τεῖχός μας.

7 Μαΐου

Ὁ ἐχθρός, ἀφοῦ ἡσύχασεν ἕως τὸ μεσημέρι, μετὰ ταῦτα ἤρχισε νὰ ρίπτῃ ἀκαταπαύστως καθ' ἡμῶν βόμβας καὶ γρανάτας καὶ νὰ μᾶς κανονοβολῇ, φονεύσας, κακῇ τύχῃ, καὶ ἕνα καλόγηρον· ἀνταμειφθεὶς ὅμως καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀπαραλάκτως, ἔπαυσεν.

Τὴν νύκτα, κανονοβολῶν, ἐχάλασεν ἓν ὀλίγον μέρος τοῦ μεγάλου προτειχίσματός μας· ἔρριψε δὲ καὶ τρεῖς βόμβας μόνον καὶ κατεσκεύασε νέους προμαχῶνας καὶ προχώματα.

Σήμερον ἦλθε μία γραῖα γυνὴ ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ διηγήθη, ἐξετασθεῖσα, ὅτι ἦτον αἰχμάλωτος παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ὁμοῦ μὲ τὴν νύμφην της καὶ χθὲς ἐλευθερωθεῖσα, ἐπροστάχθη νὰ ἔλθῃ εἰς Μεσολόγγιον καὶ νὰ εἴπῃ εἰς κάποιον Κωνσταντάκην χαιρετίσματα (ἐνῷ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν εὑρίσκεται εἰς Μεσολόγγιον)· ὅτι ἀπὸ τὰ ἡμέτερα κανονοβολήματα φονεύονται καθ' ἑκάστην οἱ ἐχθροί, πλὴν θάπτονται ἀμέσως, διὰ νὰ μὴ προξενήσουν δειλίαν εἰς τοὺς ἐπιλοίπους· τὸ δὲ ψωμί των εἶνε εἰς ἄκρον βαθμὸν μαῦρον· λομβάρδας καὶ ἄλλα κανόνια περιμένουν ἀπὸ Ναύπακτον καὶ Πάτραν· μελετῶσι νὰ κάμουν τὴν ἔφοδον, ἀφοῦ χαλάσουν ἓν μέρος τοῦ τείχους καὶ ἔλθουν εἰς τὰ καράβια των· ὅτι ὅσους Ἕλληνας τεχνίτας ἔχουν εἰς τὸ στρατόπεδόν των, τοὺς προσέχουν μεγάλως καὶ δὲν τοὺς ἀφίνουν νὰ συνομιλοῦν· καὶ ὅτι ὀλίγοι Ἀλβανοὶ εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν Χαλδούπηδων.

Ὅλην τὴν ἡμέραν δὲν ἠκολούθησε τίποτε, εἰμὴ ὀλίγος κανονοβολισμὸς ἀπὸ μέρους τῶν ἡμετέρων καὶ μερικαὶ βόμβαι, τὰς ὁποίας ἔρριψεν ὁ ἐχθρός.

Τὴν νύκτα ἔρριψαν οἱ ἡμέτεροι κανόνια καὶ γρανάτας ἱκανὰς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Πρὸς τὰ μεσάνυκτα ἔγινε μιὰ μερικὴ ἔξοδος ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλλήνων, ἥτις, μολονότι ἀσήμαντος, ἔβαλεν ὅμως τοὺς φύλακας τῶν ἐχθρῶν εἰς μεγάλην σύγχυσιν καὶ φόβον.

Λέγεται, ὅτι τὸ σῶμα τῶν 6,000 Ἀλβανῶν, τὸ ὁποῖον ἐπῆγε πρὸς βοήθειαν τοῦ Μπανούση Σέβρανη, νὰ ἦλθε πάλιν ὀπίσω, εἰς τὸ ἐνταῦθα ἐχθρικὸν στρατόπεδον.

Τὴν 8ην τοῦ αὐτοῦ, τὸ πρωΐ, ἤρχισαν τὰ νέα ἐχθρικὰ κανονοστάσια, τὰ ὁποῖα ἀπέχουν 150 ὀργυιὰς σχεδὸν τοῦ προτειχίσματός μας, νὰ κανονοβολοῦν τὰ ἡμέτερα κανονοστάσια.

Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν κανονοστασίων τοῦ Φραγκλίνου καὶ Γουλιέλμου Τέλλου, νεοκατασκεύαστον κανονοστάσιόν μας, ὀνομαζόμενον Τοκελί, ἔκαμε τὰ εἰρημένα ἐχθρικὰ κανονοστάσια νὰ σιωπήσουν.

Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν τὴν κατασκευὴν τοῦ προφυλακτικοῦ δρόμου, ὅστις θέλει κατασκευασθῇ εἰς ὅλον τὸ προτείχισμα.

9 Μαΐου

Ὁ ἐχθρὸς ὅλην τὴν νύκτα ἀπόψε, ἀλαλάζων καὶ φωνάζων τὰς συνήθεις του κραυγάς, ἐκανονοβόλει καὶ ἔρριπτε βόμβας· οἱ δὲ ἡμέτεροι τὸν ἀντήμειψαν μὲ γρανάτας. Τὸ πρωΐ ἐκανονοβόλησαν οἱ ἡμέτεροι τὸ νέον ἀντικανονοστάσιον τοῦ ἐχθροῦ, ρίψαντες ταὐτοχρόνως κατ' αὐτοῦ τρία κανόνια, τὰ ὁποῖα τόσον ἐπέτυχον, ὥστε οὐ μόνον ἐφόνευσαν ἱκανοὺς ἐχθρούς, ὅσους ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἴδομεν, ἀλλὰ καὶ τὸ κανόνιόν του ἔβλαψαν.

10 τοῦ αὐτοῦ

Ὁ ἐχθρὸς ταύτην τὴν νύκτα ἐστάθη πολλὰ ἥσυχος, ὁμοίως καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν. Πρὸς τὸ ἑσπέρας ἔπεσαν μερικὰ τουφέκια ἀλλεπάλληλα καὶ ἐκ τούτου ἐπροξενήθη γενικὸς καὶ παρὰ τῶν δύο μερῶν τουφεκισμός. Εἰς αὐτὴν τὴν στιγμὴν μὲ εὐχαρίστησίν του ἔβλεπέ τις τοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος τὴν ἀναζωπύρωσιν καὶ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ τί τέλος πρέπει νὰ περιμένῃ ὁ ἐχθρός, ἂν τοῦ φωτίσῃ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἔφοδον.

Τὴν 11 τοῦ αὐτοῦ

Ταύτην τὴν νύκτα οἱ ἐχθροὶ ἐξηκολούθησαν τὰς συνήθεις των κραυγὰς καὶ ἀλλαγμοὺς μὲ τρόπον παράδοξον. Τὸ πρωΐ εἴδομεν νέα περιταφρώματα καὶ προμαχῶνας, πολλὰ πλησιέστερον τοῦ τείχους μας.

Συγχρόνως μᾶς ἐκανοβόλησαν μὲ μεγίστην ἐπιδεξιότητα τὸ κανονοστάσιον τοῦ Φραγκλίνου, ἐκρήμνισαν μέρος τῆς κανονοθυρίδος καὶ ἐφόνευσαν ἕνα γενναῖον πυροβολητήν μας, Κωστῆν Μπαλτᾶν ὀνόματι, ἐκ Σερρῶν.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἠκολούθησε πεισματώδης πυροβολισμὸς κανονίων καὶ βομβῶν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· καὶ ἐνταύτῳ ἀπὸ μέρους μας ἐφονεύθη μία νέα Ἑλληνὶς 17 ἐτῶν, ἐπληγώθησαν καὶ πέντε ἄλλοι.

Σήμερον ἔφθασεν ἐνταῦθα καὶ ἕνας ὀχυρωματοποιός, Ραζιέρης ὀνομαζόμενος, ἐκ τοῦ Πιεμόντε.

12 τοῦ αὐτοῦ

Οἱ ἀλαλαγμοὶ τῶν βαρβάρων ἐξηκολούθησαν ὡσαύτως· ὁ θόρυβος οὗτος χρησιμεύει

εἰς τοὺς ἐχθροὺς διὰ νὰ μὴν ἀκούεται ὁ κτύπος τῶν ἐργασιῶν των· αἱ βόμβαι, τὰ βόλια καὶ αἱ γρανάται ἐρρίφθησαν ἀμοιβαίως μὲ τὴν συνήθη ἑτοιμότητα.

Καὶ σήμερον οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίασαν ἔτι μαλλον τὰ περιταφρώματά των καὶ μάλιστα πρὸς τὸ μέρος τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσιαρη. Μήτε ὁ τουφεκισμός, μήτε ὁ μὲ μυδράλια πυροβολισμός μας ἐμποδίζουν, ὥστε τώρα δὲν ἀπέχει περισσότερον ἀπὸ 80 ὀργυιὰς τοῦ περιτειχίσματός μας.

Σήμερον ηὐτομόλησεν ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἱπποκόμος τις τοῦ Μπανούση Σέβρανη, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις διηγεῖται, ὅτι εἰς ὅλον τὸ πολιορκοῦν ἡμᾶς καὶ τὸ Ἀνατολικὸν στράτευμα μοιράζονται τριάκοντα χιλιάδες σιτηρέσια· ὅτι ἓν σῶμα Ἀλβανῶν καὶ Χαλδούπηδων, συμποσουμένων εἰς ἑξακισχιλίους, προχωρήσαν μέχρι Λοιδωρικίου καὶ Κραβάρων, ἐκτυπήθη τόσον δυνατὰ ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψη, ἀφοῦ ἄφησεν ἀρκετὰ πτώματα, ὄχι ὀλίγας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ μάλιστα μέγαν ἀριθμὸν βοῶν καὶ προβάτων, τὰ ὁποῖα εἶχε λαφυραγωγήση εἰς τὸν πηγαιμόν του· ὅτι τὰ Σάλωνα ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους· ὅτι αἱ τροφαί, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἀπὸ τὰς Π. Πάτρας καὶ τὴν Ναύπακτον ἐμποδίσθησαν πλέον· ὅτι τὸ ψωμί των, μεμιγμένον μὲ κριθάρι, ἀραποσίτι καὶ κεχρί, εἶνε εἰς ὑπερβολὴν μαῦρον, καὶ τὸ προσμένουν νά ἔρχεται ἀπὸ τὸν Κραβασαρᾶν, καὶ ὅτι ἑτοιμάζουν δεμάτια ξύλων καὶ σακκούλια μὲ χῶμα, διὰ νὰ βάλωσιν εἰς τὴν τάφρον τοῦ τείχους μας καὶ νὰ κάμωσι τὴν ἔφοδον.

Μετὰ τὸ μεσημέρι ἤρχισαν οἱ ἐχθροὶ τὸν βομβαρδισμόν των πεισματικώτατα· δύω στρατιῶταί μας, ἱστάμενοι ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος, ἔγειναν θυσία τῆς πυροκροτήσεώς των· προσπαθοῦν δὲ οἱ ἐχθροὶ νὰ κτυπῶσιν ἐκ τοῦ πλαγίου τὰ κανονοστάσια καὶ τοὺς προμαχῶνάς μας.

Πρὸς τὸ ἑσπέρας ηὐτομόλησε καὶ ἕτερος Χριστιανὸς ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ὅστις ἦτο ἱπποκόμος καὶ αὐτὸς ἑνὸς μπήμπαση καὶ λαβὼν τὸν ἵππον τοῦ κυρίου του ἔφυγε· οἱ ἐχθροὶ τὸν εἶδον, τὸν ἐκυνήγησαν καὶ ἔρριψαν πάμπολλα τουφέκια ἐπάνω του, χάριτι θείᾳ ὅμως διεσώθη· οὗτος ἐπιβεβαιοῖ ὅσα καὶ ὁ ἱπποκόμος τοῦ Μπανούση Σέβρανη ὡμολόγησε, προσθέτων, ὅτι ἐπιστολαὶ διάφοροι ἦλθον πρὸς τὸν Κιουταχῆν ἀπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῶν ὀθωμανικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα διηυθύνθησαν πρὸς τὰ μέρη τῆς Λοκρίδος, ἐν αἷς, ἀναγγέλλοντές του οὐ μόνον τὴν κυρίευσιν τῶν Σαλώνων, τὸν ἰδεάζουσι προσέτι νὰ μὴν ἔχῃ πλέον οὐδεμίαν ἐλπίδα εἰς τὸν ἀήττητον στόλον των, καθ' ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸν ἐνίκησαν κατὰ κράτος.

13 Μαΐου

Τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ὁ βομβολισμὸς ἠκολούθησεν ἀμοιβαίως, ἡμεῖς ὅμως τὸν ἐσυντροφεύσαμεν καὶ μὲ ἱκανάς ἐπιδεξιώτατα διευθυνομένας γρανάτας.

Τὰ χαράγματα οἱ ἐχθροὶ ἄρχισαν ἀλλεπαλλήλως σφοδρότατον κανονοβολισμόν, σκοπεύοντες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ κανονοστάσια τοῦ Κοτσόνσκου, Τοκελῆ καὶ Γουλιέλμου Τέλλου, ἔπαυσε δὲ ὁ πυροβολισμὸς οὗτος μετὰ τρεῖς ἥμισυ ὥρας.

Οἱ Τοῦρκοι, φαίνεται, προπαρασκευάζονται διὰ νὰ δοκιμάσωσι τὴν ἔφοδον· πιστοποιεῖται τοῦτο καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ῥηθέντων αὐτομόλων, καὶ ἀπὸ ὅσα ὁ Κεχαγιᾶς τοῦ Κιουταχῆ γράφει ἐκ Σαλώνων, ὅτι δηλαδὴ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος κατεστράφη καὶ τὰ στρατεύματα καὶ καράβιά μας πλησιάζουν εἰς τὰ μέρη μας.

14 Μαΐου

Οἱ Τοῦρκοι ἐξακολουθοῦν νὰ ἐνδυναμώνωσι τὰ περιταφρώματά των· κατασκεύασαν καὶ ἕτερον πλησίον τοῦ περιτειχίσματος μας ἀντικανονοστάσιον· καὶ ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ἔχουν σκοπὸν νὰ περιτειχίσωσι τὰ κανονοστάσια τοῦ Ἰγνατίου καὶ Μπότσιαρη· πυροβολοῦσιν ἐν τοσούτῳ οἱ ἐχθροὶ συνεχῶς τὸ προτείχισμα τοῦ Μπότσιαρη, προσπαθοῦντες νὰ βάλωσιν εἰς ἀταξίαν τὰ πυροβόλα του. Ἡ δραστηριότης ὅμως καὶ ἐμπειρία τῶν Ἑλλήνων θὰ τοὺς διαλύσωσι αὐτὰ τὰ σχέδια. Ἀπὸ τὸ πρωΐ ἕως τὸ ἀπόγευμα ὁ πυροβολισμὸς ἠκολούθησεν ἀκατάπαυστος ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατὰ τῆς πόλεώς μας, ἢ τῶν κανονοστασίων. Ἐπίσης ἠκολούθησεν, καὶ ἀπὸ μέρους μας.

15 τοῦ αὐτοῦ

Τὴν νύκτα οἱ ἐχθροὶ μᾶς ἔρριψαν μερικὰς βόμβας. Ἐρρίφθησαν δὲ καὶ ἀπὸ τὸ κανονοστάσιόν μας «Ἀντώνιος Κοχίνης» μερικαὶ ἐπιδεξιότατα σημαδευμέναι γρανάται. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν ὄχι μόνον ἐνοχλεῖ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ φονεύει καὶ πληγώνει πολλοὺς τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν των. Ἀναθυμία μεγίστη ἐπικρατεῖ καθ' ὅλον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον. Αἱ τροφαὶ ἤρχισαν νὰ τὸν ἐλλείπωνται καὶ ἐπειδὴ ὅλαι τοῦ Ρούμελη-Βαλισῆ αἱ ἐλπίδες ἐπιστηρίζονται εἰς τὸν στόλον των, τὸν ὁποῖον δὲν βλέπει πότε νὰ φανῇ, ἄλλο παρὰ τὴν λιποταξίαν καὶ τὴν ἄκραν δυσαρέσκειαν δὲν βλέπει τις εἰς τὸ στρατόπεδόν των· τὰ συρόμενα ἀπὸ τὸ κανονοστάσιον τοῦ Φραγκλίνου βόλια φονεύουν καὶ πληγώνουν καθημερινῶς τοὺς πυροβολητὰς τῶν ἐχθρῶν.

16 τοῦ αὐτοῦ

Ταύτην τὴν νύκτα ὁ πυροβολισμὸς ἔγινεν ἀμοιβαίως μετριώτερος. Τὸ πρωῒ ἐρρίφθησαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μερικὲς κανονιὲς πολλὰ ἀδύνατοι καὶ παρετηρήσαμεν, ὅτι, ἀντὶς διὰ βόλια, μᾶς ἔρριψε πέτρας· φαίνεται λοιπόν, ὅτι ἔχει ἔλλειψιν καὶ ἀπὸ πολεμεφόδια· καὶ ἠξεύρομεν βεβαίως, ὅτι ἐκ Πατρῶν δὲν τοῦ μετακομίζουσι τίποτε πλέον, καὶ τοῦτο θέλει ἐπιβαρύνῃ βέβαια τὴν κρίσιμόν του στιγμήν.

Μεταξὺ τῶν κανονοστασίων Φραγκλίνου καὶ Κοραῆ οἱ Ἕλληνες κατεσκεύασαν καὶ ἕτερον, ἀφιερωμένον εἰς τὸ ἔνδοξον ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ Νορμάν, ὅστις, προσφέρων μεγίστας ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ μας ἀγῶνος ἐκδουλεύσεις, ἀπέθανεν εἰς Μεσολόγγιον.

17 Μαΐου

Διελθόντες χθὲς βράδυ μερικοὶ Τοῦρκοι εἰς τὸ νησὶ Πλώσταιναν, ἐπῆραν τρία ἄλογα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσαν μὲ ἕνα φονευμένον καὶ τέσσαρας πληγωμένους.

Ταύτην τὴν νύκτα ὁ ἐχθρὸς μόνον ὀλίγας βόμβας μᾶς ἔσυρε. Τὸ ἄντικρυ τοῦ κανονοστασίου «Φραγκλίνου», νέον περιτάρρωμά του, τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη ἀπόψε πολλὰ πλησίον, θέλει τοῦ χρησιμεύσῃ διὰ νὰ ἔχῃ τὰς σκοπιάς του. Ὁ ἀκατάπαυστος ἀπὸ μέρους μας τουφεκισμὸς καὶ μὲ μιτράλια πυροβολισμός μας προξενεῖ ὄχι ὀλίγον εἰς τὰς ἐργασίας του ἐμπόδιον· διὸ καὶ κατὰ τὸ παρὸν τὸ περιτάφρωμά του τοῦτο εἶνε ἡμιτελές.

Ἐκ τοῦ ἀμοιβαίου τῆς πρωίας τουφεκισμοῦ ἐφονεύθη εἰς τὸ προτείχισμα σοῦ Μπότσιαρη εἷς τῶν πυροβολητῶν μας· ὁμοίως καὶ τρεῖς ἐχθροὶ οὐ πολὺ μακρὰν τοῦ περιτειχίσματός μας.

Καὶ αὖθις σήμερον οἱ ἐχθροὶ ἠθέλησαν νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὸ νησὶ τῆς Πλώσταινας, μία δεκὰς ὅμως τουφεκίων ἐκ τῶν ἡμετέρων τοὺς ἀντέκρουσαν καὶ μετὰ καταισχύνης τοὺς ἐδίωξαν ἀμέσως.

Ἰδοὺ καὶ ἕτερος αὐτομολῶν σήμερον πῶς ἐκφράζεται περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἔλλειψις τῶν τροφῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου εἶνε εἰς ἄκρον μεγάλη. Τὸ μέλαν ψωμί των, τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ὁποίου εἶνε συνθεμένον ἀπὸ κριθάρι, πωλεῖται ἀνὰ δύω γρόσια ἡ ὀκά· μιὰ δὲ μόνη λίτρα μοιράζεται εἰς κάθε στρατιώτην τὴν ἡμέραν· μισθὸς δὲν ἐδόθη καθόλου εἰς ὅλον τὸ στράτευμα, παρὰ μόνον ἀνὰ ἕνα ἀλτὲν ἔλαβεν ὁ κάθε στρατιώτης εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας. Εἰς Κρυονέρι ἀπεβίβασαν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἑτέραν λομβάρδαν (μορτάρι), ἡ βόμβα τῆς ὁποίας ζυγίζει ἓν καντάρι· ὁμοίως καὶ ἓν κανόνι τῶν 42 λ. Τὰ πολεμεφόδιά των μετακομίζονται εἰς τοὺς μύλους μὲ μεγίστην βραδύτητα καὶ ἄλλο δὲν περιμένουν, εἰμὴ τὸν στόλων των, διὰ νὰ κάμωσι τὴν ἔφοδον. Εἰς τὰ ἐμπροσθινὰ χαρακώματα καὶ εἰς τ ς σκοπιάς των στέκονται οἱ Κακλαμάνοι· καὶ Ἀλβανοὶ τρισχίλιοι στρατοπεδεύουσιν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους. Εἰς τοὺς δευτέρους εἶνε ὅλως διόλου παρὰ τοῦ Κιουταχῆ ἀπηγορευμένον νὰ κάμωσι συνομιλίας μὲ ἡμᾶς. Πολὺ τρέμει ὁ Βεζύρης οὗτος ἀπὸ συνωμοσίας κ ὶ μὲ δίκαιον λόγον, καθότι αἱ Ἀλβανοὶ γνωρίζουν τὰ συμφέροντά των καὶ μὴ ὄντες δεισιδαίμονες, ἔχουν καὶ τὴν εὐτολμίαν νὰ τὰ στερεώσωσιν.

Ὁ ἴδιος αὐτόμολος διηγεῖται καὶ τὸ ἐφεξῆς. Γέρων τις ἱερομόναχος ἐπιάσθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς πλησίον τῆς Ναυ άκτου. Τὸν ὕβριζον οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸν ἐρράβδιζον, διότι ἐφόνευσεν ἐξ τῶν ὁμοφύλων των· καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐβίαζον νὰ μαρτυρήσῃ ποῦ ἔχει καταθεμένα τὰ ἱερὰ τοῦ μοναστηρίου σκεύη, καὶ αὐτὸς δὲν ἐμαρτύρει, τοῦ ἔκοψαν τὴν μύτην καὶ τὰ ὦτα· ἀμετάτρεπτος ὁ σεβάσμιος πατὴρ εἰς τὴν σταθεράν του ἀπόφασιν νὰ μὴ δώσῃ εἰς

τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων τὰ ἱερὰ σκεύη διὰ νὰ τὰ καθυβρίσωσι καὶ τὰ μεταχειρίζωνται μὲ τὸν αἰσχρὸν τῆς βαρβαρότητος τρόπον, ἡσύχως καὶ μὲ ἀφοβίαν τοὺς λέγει: «Καθὼς μοῦ ἐκόψατε τὴν ρίνα καὶ τὰ ὦτα, οὕτω καὶ ψήσατέ με εἰς τὴν σούβλαν διὰ νὰ δώσω τὸ ἀνῆκον πέρας τῆς ζωῆς μου, καθὼς οἱ νόμοι τῆς πατρίδος μου διατάττουσι», τὸ ὁποῖον καὶ ἔγεινεν οὕτως. Δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου καρτερὲ ἱερομόναχε, ἄξιε τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπερασπιστὰ καὶ τῶν προγόνων σου διάδοχε!

Περὶ τὸ ἑσπέρας ἠκολούθησε δυνατώτατος ὁ ἀπὸ μέρους τοῦ ἐχθροῦ κανοβολισμὸς καὶ βομβαρδισμός. Ἡμεῖς ἐνεκρίναμεν συμφερώτερον νὰ τὸν ἀνταμείψωμεν μὲ τουφέκια ἀλλεπάλληλα, δι' ὧν καὶ ἐφονεύσαμεν πολλοὺς τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν του.

18 Μαΐου

Αἱ βόμβαι τοῦ ἐχθροῦ ἐρρίφθησαν τὴν νύκτα ταύτην μὲ μεγάλην πομπήν, αἱ τέσσαρες λομβάρδαι του καὶ τὰ κανόνιά του ὅλα ἐσύροντο διὰ μιᾶς καὶ ταχύτατα. Τοῦτο δὲν ἐξέπληξεν ὅμως ποσῶς τοὺς στρατιώτας μας· καταφρονοῦντες οὗτοι τόσον τὸν κατακάθετον ὅσον καὶ τὸν ὁριζόντιον πυροβολισμόν του, ἐγέλων καὶ διεσκέδαζον. Καὶ τῳόντι πᾶς ἄνθρωπος ἀπαθὴς ὀφείλει νὰ ἐπιβεβαιώσῃ, ὅτι πάντες οἱ εἰς τὸ προτείχισμα Ἕλληνες δὲν παριστάνουν μορφὴν ἀνθρώπων ἀπὸ τόσον πολιορκισμὸν κλεισμένων, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνονται ὡς νὰ εἶνε συναγμένοι εἰς πανήγυριν.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ ἐχθρὸς ἐξηκολούθησε τὸν πυροβολισμόν του, καὶ ἐξόχως εἰς τὸ κανονοστάσιον τοῦ Κοραῆ μὲ ζημίαν ὄχι πολλὰ σημαντικήν· φαίνεται προσπαθεῖ ν' ἀνοίξῃ χαλάστραν· ἀλλὰ θέλει ἀπαντήσῃ ὄχι ὀλίγα εἰς τοῦτο ἐμπόδια. Οἱ Ἕλληνες εἶνε εἰς ὑπερβολὴν ἐνεργητικοὶ καὶ διορθώνουν ἀμέσως κάθε ζημίαν.

Δύο σημερινοὶ αὐτόμολοι ἐπιβεβαιοῦν ὅσα καὶ οἱ πρότερον, μὲ προσθήκην, ὅτι οἱ Τοῦρκοι σκοπεύουν νὰ ἀνοίξωσι τὴν δίοδον τοῦ χαρακώματός μας μὲ καλάθια γεμάτα πέτρας καὶ μὲ κλόνους δένδρων· μὲ ἀνυπομονησίαν οἱ στρατιῶταί μας περιμένουν νὰ ἴδωσι τὸ στρατήγημα τοῦτο, καθὼς καὶ τὴν ἔφοδον, τὴν ὁποίαν ὁ ἐχθρὸς σχεδιάζει νὰ κάμῃ.

Σεβόμεθα τὴν μεγάλην τῆς θείας προνοίας πρὸς ἡμᾶς ὑπεράσπισιν· καθόλον τοῦτον τὸν συνεχῆ πυροβολισμὸν τῶν βομβῶν καὶ κανονίων δὲν ἐβλάφθη οὐδείς· μία ἀπὸ ἑπτὰ ἄτομα συνθεμένη οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ὁ πατὴρ ὀνομάζεται Πᾶνος Λαγός, ἐκάθητο εἰς τὴν μικρὰν καλύβην της πέριξ τοῦ πυρός, μαγειρεύουσα τὸ δεῖπνον· μία βόμβα πίπτει εἰς τὸ κέντρον ταύτης τῆς καλύβας, τῆς ὁποίας ἡ διάμετρος μόλις εἶνε τρεῖς ὀργυιάς, ἐκπυρσοκροτεῖ καὶ δὲν προξενεῖ τὴν παραμικρὰν ζημίαν εἰς τὴν ἀθώαν ταύτην οἰκογένειαν. Ἡ καλύβα αὕτη ὀλίγον ἀπέχει ἀπὸ τὸ περίφραγμα τοῦ Μονταλαβέρτου. Σεβαστὴ τοῦ Μονταλαβέρτου σκιά! σὺ διὰ τῆς ἀγχινουστάτης ὀχυρωματικῆς σου πάντοτε πολλὰς ἀθώας ψυχὰς ἔσωσας.

Σήμερον προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα μας ἡ πολεμικὴ αὐστριακὴ γολέττα «Ἀριάδνη».

19 Μαΐου

Μόνον ὀλίγαι βόμβαι ἔπεσον τὴν νύκτα ταύτην ἀπὸ μέρους τοῦ ἐχθροῦ· ἡμεῖς δὲ ἐκυροβολήσαμεν μὲ μυδράλλια καὶ ἐτουφεκίσαμεν τοὺς ἐργάτας τῶν νέων τοῦ ἐχθροῦ πλησίον περιταφρωμάτων. Περὶ τὸ πρωΐ, ἐφονεύθησαν πεϱοβοληταί τινες τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸ κανονοστάσιαν τοῦ Κοραῆ, διὰ τὸ ὁποῖον οἱ ἐχθροί, πειραματωδῶς μετέπειτα πυροβολήσαντες τὸ αὐτὸ κανονοστάσιον, ἐπλήγωσαν ἐλαφρὰ ἕνα τῶν πυροβολητῶν μας.

Τὴν αὐγὴν εἴδομεν προσωρμισμένον εἰς τὸν λιμένα μας τὸ πολεμικὸν βρίκι «Λεωνίδαν», τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἀντιπροέδρου Κυρίου Γκίκα Μπότασῃ. Ἡ Σ. Διοίκησις ἔστειλε δι' αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν μας τροφὰς ἱκανὰς καὶ πολεμεφόδια.

Ἡ διαληφθεῖσα αὐστριακὴ γολέττα, ἅμα ὡς εἶδε τὸ βρίκιόν μας, ὅτι ἄραξεν, ἐσηκώθη εἰς τὰ πανιὰ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόλπον Π. Πατρῶν.

20 τοῦ αὐτοῦ

Περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς ἐρρίφθησαν ἀλλεπαλλήλως ἀπὸ μέρους τῶν ἐχθρῶν μερικὰ τουφέκια· αὐτὴ ἡ ἀρχὴ ἔδωκεν αἰτίαν εἰς τοὺς στρατιώτας μας νὰ πολλαπλασιάσουν τὸν ἀπὸ μέρους των τουφεκισμόν, δεικνύοντες διὰ τούτου εἰς τὸν ἐχθρὸν τὴν μεγάλην προθυμίαν, μὲ τὴν ὁποίαν θέλουν τὸν δεχθῇ εἰς τὴν μελετωμένην ἔφοδόν του. Καὶ τωόντι τὸ στρατιωτικόν μας ἐν γένει περιμένει τὴν ἡμέραν τῆς ἐφόδου ὡς τὴν λαμπρὰν τοῦ μεγάλου Πάσχα.

Μέρος τῶν ἐχθρῶν διέβη μετὰ τὸ μεσονύκτιον τὰ ρηχὰ νερὰ καὶ ἐπῆγεν εἰς ἓν νησάκι, ὅπου ἔβοσκον μερικὰ πρόβατα· δι' ἀτυχίαν, οἱ δύω φυλάττοντες αὐτὰ ποιμένες ἐκοιμῶντο μὲ ἀφροντισίαν· ὅθεν οἱ Τοῦρκοι, σφάξαντες τοὺς δύω τούτους, ἔλαβον καὶ ὅσα πρόβατα ἠδυνήθησαν καὶ ἐπέστρεψαν. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοὺς ἐνεθάρρυνε νὰ προχωρήσωσι καὶ περαιτέρω εἰς τὸ νησίον τῆς Κλείσοβας· δύω ὅμως πλοιάρια παρευρεθέντα εἰς τα ἐκεῖσε τοὺς ἐκτύπησαν καὶ τοὺς ἐδίωξαν μὲ καταισχύνην.

Ἀπὸ τὸ πρωΐ μέχρι τῆς μεσημβρίας ὁ πυροβολισμὸς τῶν κανονίων καὶ βομβῶν ἐξακολουθεῖ μὲ τὸ σύνηθες πεῖσμα καὶ ἀπὸ τὰ δύω μέρη, οἱ ἐχθροὶ σημαδεύουν ὁλονένα τὸ προτείχισμα τοῦ Μπέτσιαρη· ὁ δὲ τουφεκισμὸς ἐπικρατεῖ ἀδιαλείπτως ἀμφοτέρωθεν.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ

[Ἐξεδόθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς τούτου ἐν Ἀγγλίᾳ μικρὸς τόμος, ἐξ 140 περίπου σελίδων, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ Τοῦρκοι», πραγματευόμενος ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως διάφορα ζητήματα, ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐγγὺς Ἀνατολὴν καὶ ἐξετάζων τὴν ἀφορμὴν τῆς σημερινῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως, τὸ μέχρι τοῦδε ἐπιτελεσθὲν ἔργον τῶν Δυνάμεων, τὴν εὐθύνην τῆς Ἀγγλίας, *καί, φυσικά, τὸ τί δέον γενέσθαι.*

Ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου καὶ ἡ ἀνάγκη, ὅπως τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον λάβῃ γνῶσιν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων κεφαλαίων αὐτοῦ, ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶνε ὁ πολὺς κ. Νόελ Μπῶξτον, (Nœl Buxton) *ὁ Πρόεδρος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν Λονδίνῳ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου. Γνωρίζομεν δὲ ὅλοι ποῖον εἶνε τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον τοῦ Λονδίνου καὶ ποία ἡ δρᾶσίς του.*

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἶνε μεστὸν φιλοβουλγαρισμοῦ καὶ βρίθει συκοφαντιῶν καὶ ἄλλων χονδροειδεστάτων ψευδολογιῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Νομίζει τις, ὅτι ἐγράφη μᾶλλον διὰ βουλγαρικῆς ἢ δι' ἀγγλικῆς χειρός, διὸ καὶ ἀποφεύγομεν νὰ σχολιάσωμεν αὐτὸ εὐρέως).

* *
*

Ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ κατ' ἀρχὰς περὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων της. Κατόπιν θίγει καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὸ μῖσος τὸ ἔκτοτε ὑφιστάμενον μεταξὺ Σλαύων καὶ Ἑλλήνων. Ἀφηγεῖται τὰς τουρκικὰς κατακτήσεις, τὸν τρόμον τὸν καταλαβόντα τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον, οὐδὲ τῆς Ἀγγλίας κἂν ἐξαιρουμένης, καὶ τὰς ὀργανωθείσας κατὰ τῆς Ἡμισελήνου Σταυροφορίας. Ἀναφέρει εἶτα τὴν περὶ τὰ τέλη τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος περίφημον πρότασιν τοῦ Πίττ, ὅπως ἡ Ἀγγλία ὑποστηρίξῃ τὴν Τουρκίαν κατὰ τῆς ρωσσικῆς προελάσεως καὶ τὴν ἐχθρικωτάτην ὑποδοχήν, ἧς ἔτυχεν ἡ πρότασις ἐκ μέρους τοῦ Φὸξ καὶ τοῦ λόρδου Γκρέϋ, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Πίττ δὲν ἠρνήσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιόν του. «Ἡ σύμπραξις μετὰ τοῦ Τούρκου ἦτο προδοσία τοῦ ὑπερτάτου ἠθικοῦ νόμου», ἐπιλέγει ὁ συγγραφεύς.

Καὶ ὅμως δὲν παρῆλθον πολλὰ ἔτη διὰ ν' ἀλλάξωσιν ἐντελῶς τὰ πράγματα. «Ὁ Τοῦρκος ἔπαυσε νὰ κατακτᾷ καὶ τὸ ἐμπόριον κατέστη τὸ ὕψιστον τῶν ἐθνῶν συμφέρον. Διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἰδιαιτέρως τὸ μετὰ τῶν Ἰνδιῶν ἐμπόριον ἦτο ζωτικωτάτου ἐνδιαφέροντος καὶ πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ ριψοκινδυνεύσωσι τὰ κέρδη των, εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐκηρύσσοντο ἐχθροὶ τῆς Τουρκίας ἐν Εὐρώπῃ, *οἱ Βρεττανοὶ*

πολῖται ἤρχισαν ν' ἀναγνωρίζωσιν ὡς σοφὴν τὴν ἰδέαν τοῦ Πὶτ περὶ ὑποστηρίξεως τῆς Τουρκίας.

«Τὰ πολιτικὰ ἰδεώδη ἐξηφανίσθησαν καὶ ἡ ἰδέα τῆς Χριστιανωσύνης μετέπεσεν εἰς τὸν ἀντίθετον τῆς πλάστιγγος ζυγόν. Ἡ Ἀγγλία ἔκρινε συμφέρον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν Τοῦρκον πρὸς ἀναστολὴν τῆς προϊούσης ρωσσικῆς ἐπιρροῆς.

«Διὰ νὰ σώσωμεν τὴν Τουρκίαν, ἐπεχειρήσαμεν ἕνα μέγαν πόλεμον καὶ ἠπειλήσθημεν διὰ δεύτερον».

«Τὸ περιεργότερον ὅμως ἐξ ὅλων εἶνε, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας συμπράξεως ἡμῶν ἐκερδήσαμεν καὶ τὸ ὄνομα «π ρ ο σ τ α τ ῶ ν τ ῆ ς ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ς»· τὸ δ' ἔτι παραδοξότερον, ἢ διότης αὕτη ἀπεδόθη ἡμῖν, προκειμένου ἰδιαιτέρως περὶ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπου ἀκριβῶς ἡ Ἀγγλία, σύμμαχος τοῦ τυράννου, ἐπολέμει τὴν ἐλευθερίαν!

«Ἡ φήμη, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, ὀφείλετο κυρίως εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ Πάλμεστρον, τοῦ Ρῶσσελ καὶ τοῦ Γλάδστωνος κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλιας. Εἶχεν ἀρχίσῃ ὅμως προτήτερα, κατὰ τὴν ἐποχὴν του Κάνιγγος, ὀφείλεται δὲ οὐχ ὀλίγον καὶ εἰς τὴν φήμην τοῦ Βύρωνος, ὡς συστρατιώτου τῶν Ἑλλήνων, μαχομένου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των.»

. . . .

* *
*

Ὁ κ. Μπῶξτον ἔρχεται κατόπιν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ρωσσικὴν προστασίαν πρὸς ἀναγέννησιν τῆς παλαιᾶς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας.

«Οἱ Νοτιοσλαῦοι, τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἐθνισμὸν ἀπερρόφησαν οἱ κληρικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου (!!), δὲν εἶχον τότε δικαίωμα οὔτε τὴν γλῶσσάν των νὰ ἐκμανθάνωσι (!!), τὰ δὲ βιβλία των κατεστρέφοντο (!!). Ἐδιδάσκοντο δὲ νὰ καλῶσιν ἑαυτοὺς Ἕλληνας, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Κίγκλεϊκ, γράφων τὰς ἐντυπώσεις του «*Ἕωθεν*» οὔτε κἂν τὴν ὕπαρξιν Βουλγάρου ἀναφέρει.

«Ἐντὸς δεκαετίας ὅμως ἡ νέα Ἐξαρχία, ὅπως ἐλέγετο τότε, ἤρχισε κατακτῶσα ἔδαφος, ὁ καταπεπτωκὸς Βούλγαρος χωρικὸς ἀνεθάρρησε καὶ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐπανάστασις (!) τοῦ 1875, τὴν ὁποίαν ὁ Βάζωφ περιγράφει ζωηρότατα ἐν τῷ «Ὑπὸ τὸν ζυγὸν» βιβλίῳ του.

«Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη κατεστάλη ὑπὸ τῆς Τουρκίας διὰ βιαιοτάτων μέσων καὶ αἱ ἀγριότητες τοῦ Βατὰκ ἐξήγειραν τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ κοινὴν γνώμην, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας δὲν ἤργησε νὰ τεθῇ αὐτὸς ὁ Γλάδστων μὲ τοὺς περιφήμους λόγους καὶ τὰ δημοσιεύματά του, καθ' ὧν μάτην ἀντεπεξῆλθεν ὁ Μπήκονσφηλδ, ἀποκαλέσας μάλιστα εἰς τὴν Βουλὴν τὰς περὶ σφαγῶν φήμας, ὡς «*παραμύθια τῶν οἰνοπωλείων*».

*
* *

Ὁ συγγραφεὺς τύπτει κατόπιν τὰ στήθη, ὡς Ἄγγλος, διότι ἡ πατρίς του διὰ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ ἡ μετὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἐφαρμογὴ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, διὰ τῆς ὁποίας ἐδημιουργεῖτο ἡ περίφημος ἐκείνη μεγάλη Βουλγαρία μὲ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Μακεδονίαν ὁλόκληρον μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης.

«Ἐὰν τότε, λέγει, δὲν ὑπῆρχεν ἡ Ἀγγλία, ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις τῶν σφαγῶν τοῦ 1903 θ' ἀπετέλει ἀπὸ τριακονταετίας σχεδὸν μέρος τῆς ἐλευθέρας καὶ εὐδαίμονος τοῦ Αἵμου ἐπικρατείας».

*
* *

Καὶ ἔρχεται εἶτα εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ὅπου «ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς λόρδος Μπήκονσφηλδ, χωρὶς κἂν νὰ γνωρίζῃ οὔτε τὴν γαλλικήν, ἐτύλιξεν ὅλας τὰς Δυνάμεις μὲ τὴν ἐξαιρετικήν του ἱκανοτητα. Ἡ Κύπρος παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπ' ἀνταλλάγματι ἐνόπλου συνδρομῆς τῆς Μ. Βρεττανίας ἐν καιρῷ ἀνάγκης, καὶ 5 χιλιάδες χωρία, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀπελευθερωθῇ ὑπὸ τῶν Ρώσσων, εὑρισκομένων εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπανέπεσαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν φόνων καὶ τῆς βαρβαρότητος.

«Ἐὰν δὲν ἦτο ὁ Γλάδστων, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦτο ἢ ἡ προσάρτησις της Βοσνίας εἰς τὴν Αὐστρουγγαρίαν. Χάρις ἐν τούτοις εἰς τὸν Γλαδστωνα, ἐὰν ἡ Μακεδονία ἀπωλέσθη, ἐσώθη τοὐλάχιστον *μέρος τῆς Βουλγαρίας*, ἀπελευθερωθὲν, καὶ ἡ κατὰ μικρὸν ἐπέκτασις τῆς Σερβίας.

«Οὐδεὶς ἀρνεῖται σήμερον,ὅτι ἕνεκεν τῆς στάσεως τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνην ἐθυσιάσθησαν εἰς τὰς ἀγγλικὰς βλέψεις ἑκατομμύρια τινὰ Εὐρωπαίων χωρικῶν ἵνα ἐξακολουθήσωσι ὑπεμένοντα τὸν ζυγὸν τοῦ Τούρκου. Ἀλλὰ μήπως καὶ σήμερον τὸ ἀτομικὸν συμφέρον δὲν ἐμποδίζει ἡμᾶς νὰ τεθῶμεν ἐπὶ κεφαλῆς ριζικῆς τινος λύσεως, ἐνῷ ἐξ ἄλλου τοιαύτην πολιτεῖαν ἐπιβάλλει τὸ στοιχειωδέστερον συναίσθημα τῆς τιμῆς καὶ ἡ ὑποχρέωσις ὅπως μὴ φεισθῶμεν κόπων, μηδὲ θυσιῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν θυμάτων τῶν ἐν ἔτει 1878 ἐνεργειῶν μας;

«Ὅταν κατόπιν ἡ ρωσσοφοβία τῶν Ἄγγλων κατηυνάσθη, ὁ Γλάδστων κατώρθωσε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν χώραν εἰς τὰ λογικά της, ἀπευθυνθεὶς ὄχι μόνον εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ τῶν Βρεττανῶν αἰσθήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον. Ἔδωκε νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι ἂν πράγματι ἡ Ἀγγλία ἐπιζητῇ φραγμὸν κατὰ τοῦ προελαύνοντος ρωσσικοῦ κολοσσοῦ, τὸν φραγμὸν τοῦτον θὰ εὕρῃ μᾶλλον εἰς τὰ στήθη ἐλευθέρων ἐθνῶν καὶ ὄχι τοῦ θνήσκοντος δεσποτισμοῦ.

«Ἀτυχῶς ὅμως πλέον τὸ τουρκικὸν ζήτημα ἔπαυσε νὰ εἶνε ἐπὶ τοῦ τάπητος καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν φιλελευθέρων δὲν ἠδυνήθη νὰ διορθώσῃ, ὅτι κατέστρεψαν (!) οἱ προκάτοχοί του, τὴν μεγάλην δηλονότι Βουλγαρίαν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου».

Καὶ ἐξακολουθεῖ τοιουτοτρόπως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου τὸν μῦθον τῆς ἀδικηθείσης Βουλγαρίας, ἡ ὁποία μάλιστα δὲν ἤργησε νὰ πείσῃ τὸν κόσμον καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ὅτι δὲν εἶχε ποτὲ σκοπὸν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ρωσσικὴ προφυλακή. Ἐ-

ξαίρει δὲ ὡς προτέρημα τὴν μαύρην αὐτὴν ἀγνωμοσύνην τῶν Βουλγάρων ὁ κ. Μπῶξτον, καὶ τονίζει, ὅτι κατὰ τὸ 1884 ἡ Ἀγγλία ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὸ νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὴν ἡγεμονίαν ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, παρὰ τὰς ρωσσικὰς ἀντιδράσεις.

«Διότι ἡ Ρωσσία, ἐπιθυμοῦσα τότε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Βουλγαρίαν, ὡς ἀναζητήσασαν προστασίαν εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀγκάλας, προεκάλεσε διάσκεψιν τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Δυνάμεων καὶ προέτεινεν ὅπως δοθῇ εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβῃ ἐκ νέου τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Εἶχε δὲ πολλοὺς τῶν ἀντιπροσώπων συμφώνους πρὸς τὰς γνώμας του ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Τσάρου. Τὴν γνώμην ὅμως ταύτην ἐπολέμησε διὰ παντὸς τρόπου, ἐξασφαλίσας ἐν τέλει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τὴν νίκην, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Οὐΐλιαμ Οὐάϊτ, ἀποπλύνας οὕτω τὴν πρὸ ὀκταετίας ἀντιπολίτευσιν τῆς πατρίδος του εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τόσων μυριάδων Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ».

* *
*

Εἶτα ὁ κ. Μπῶξτον ἄρχεται ἀφηγούμενος μὲ ζηλευτὴν ὄντως ἀφέλειαν τὴν δημιουργηθεῖσαν κατόπιν ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασιν ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξε περισσότερον τυχηρὰ ἀπὸ τὴν γείτονα ἐπικράτειαν, διότι κατώρθωσε, ριψοκινδυνεύουσα τὰς συμπαθείας τῶν Δυνάμεων, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ οὐσιαστικὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν ἐξηγόρασε διὰ τοῦ ἐξευτελισμοῦ ἑνὸς ἀτυχοῦς πολέμου.

«*Ἡ Βουλγαρία ὅμως δὲν ὑπῆρξεν ἐξ ἴσου εὐτυχής. Ἐπὶ δέκα πέντε ὁλόκληρα ἔτη, ἀπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, τὸ φρόνημα τῶν Μακεδόνων ἐφαίνετο καταπεπτωκὸς ἐκ τῆς ἀπογοητεύσεως, ὅταν ἔξαφνα παρουσιάσθη τὸ σπέρμα ὀργανισμοῦ ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐπαναστάσεων.*

«*Ὅταν τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθην τὴν Μακεδονίαν, τὸ 1899, ἡ Ἐσωτερικὴ Ὀργάνωσις, ὅπως ὀνομάζεται, οὐδὲν ἄλλο κατόρθωμα εἶχεν ἀκόμη εἰς τὸ ἐνεργητικόν της ἢ τὴν σύλληψιν ὀλιγαρίθμου τινὸς τουρκικῆς προφυλακῆς καί τινας ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν θηριωδεστέρων Τούρκων. Εἶχεν ὅμως ἐκδώσῃ ἐκκλήσεις πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν μεταφορὰν ὅπλων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ προεκάλει παντοιοτρόπως τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης.*

«*Τὸ 1902 διαφωνίαι μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ὀργανώσεως (Ὅπως ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, ἡ περιβόητος αὐτὴ μακεδονικὴ Ὀργάνωσις δὲν εἶνε ἄλλο ἢ τὸ διαβόητον βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον) προεκάλεσε πρόωρον τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως.*

«*Καὶ ἐπηκολούθησαν τότε τὴν ἐπανάστασιν σκηναὶ ἀγριότητος ἀκατανόμαστοι ἐξαναγκάσασαι χιλιάδας προσφύγων νὰ ἐγκαταλείψωσιν ὅ τι εἶχον, καὶ νὰ προσδράμωσιν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση τῆς Βουλγαρίας, ὅπου εἰς τὴν ρωμαντικὴν Μονὴν τοῦ Ρήλου φιλάνθρωποι Εὐρωπαῖοι τοὺς συνέδραμον καὶ τοὺς ἐβοήθησαν.*

«Τὰ γεγονότα ταῦτα ἐξηνάγκασαν τὰς Δυνάμεις νὰ ἀνταλλάξωσι γνώμας ἐπὶ τῆς καταστάσεως, καὶ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1903, αἱ δύο ἀνατολικαὶ Αὐτοκρατορίαι, φοβούμεναι ἐπέμβασιν τῶν ἄλλων Δυνάμεων εἰς περιοχήν, τὴν ὁποίαν αὐταὶ

εἶχον ἀποφασίσῃ νὰ καταλάβωσιν, ἐξέδωκαν τὸ καλούμενον *βιενναῖον σχέδιον* τῶν μεταρρυθμίσεων. Οἱ Τοῦρκοι ἀπεδέχθησαν τὸ σχέδιον τοῦτο, ἀβρότατον ἄλλως τε, καὶ τὰ πράγματα ἐξηκολούθησαν ὅπως καὶ πρίν.

«Ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἐξήγειρε τὸν Τοῦρκον καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν μόνην μέθοδον, τὴν ὁποίαν ἡ μωρία του ἀναγνωρίζει διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως τὸν δὲ Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ στασιασταὶ ἀντελήφθησαν, ὅτι ἡ ἄκαιρος σπουδή των καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα καταστολὴ τοῦ κινήματος διὰ κτηνώδους βίας τοὺς ἐξηνάγκαζεν εἰς σοβαρὰν πλέον ἐπανάστασιν. Ἄνω τῶν ἑκατὸν χωρίων ἐπυρπολήθησαν καὶ τρεῖς χιλιάδες χωρικοὶ ἐφονεύθησαν Τὰ λοιπὰ ὅλα εἶνε γνωστά».

* *
*

Ὁ συγγραφεὺς ἀφηγεῖται κατόπιν τὰς προσπαθείας τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ λόρδου Λανσδάων, ὑποδείξαντος Χριστιανὸν διοικητὴν διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἄλλων Δυνάμεων. Ἀπαριθμεῖ τὰς ἐπιτευχθείσας μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ τονίζει τὴν ἔλλειψιν ἀτμοῦ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν μηχανήν.

«Χρειάζεται λέγει, ἀρχηγὸς ἀρκούντως δραστήριος, ὁ ὁποῖος νὰ ὠθῇ τὴν εὐρωπαϊκὴν ὁμοφωνίαν εἰς τὸ ἀντίπεραν τῆς γεφύρας, τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ ἐπιβλέψεως καὶ ἐλέγχου, Ἐλλείψει δὲ τοιούτου ἀρχηγοῦ καὶ *αὐτὴ ἡ διπλωματία ἤρχισε ν' ἀπελπίζηται ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ τελικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰρηνικήν*».

Καὶ ἐπακολουθεῖ ἀμέσως κατόπιν τὸ περίφημον τελευταῖον σχέδιον τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου περὶ ἐπιβεβλημένης συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Προκαλεῖ ὅμως φαιδρότητα ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἧς ὁ φιλοβούλγαρος συγγραφεὺς τοποθετεῖ τοὺς διαφόρους ἀνταπαιτητὰς καὶ τοῖς ὑπαγορεύει ὁ ἴδιος τί νὰ εἴπωσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων των, συμφώνως μὲ τὰς ἑαυτοῦ ἐπιθυμίας :

« Ὑπάρχουσι κυρίως τρεῖς ἀνταπαιτηταὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἕκαστος τῶν ὁποίων διεκδικεῖ, κατὰ τὰ κρατοῦντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀγορὰς ἤθη καὶ ἔθιμα, τοὐλάχιστον τὸ διπλάσιον τοῦ ὅ τι θὰ ἐπεθύμει νὰ κερδήσῃ.

«*Καὶ οἱ τρεῖς στηρίζουσι τὰς ἀξιώσεις των ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φυλῆς τῶν Μακεδόνων, οἱ δὲ Σέρβοι καὶ Βούλγαροι ἐπὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν*.

«Οἱ Βούλγαροι προσθέτως ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ ἐθνικότης ἑνὸς ἀνθρώπου—ἡ ὁποία ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου εἶνε συνώνυμος πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν—δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος, εἰς ὃ ἕκαστος ἀνήκει. *Οἱ Ἕλληνες δ' ἑτέρου, ἀκολουθοῦντες τὰς μεσαιωνικὰς παραδόσεις, προτιμῶσι νὰ ὑποστηρίζωσιν, ὅτι ἡ ἐθνικότης τῶν Μακεδόνων συνάγεται ἐκ τοῦ θρησκεύματος, τὸ ὁποῖον δὲν ὤφειλον οὗτοι νὰ ἐγκαταλείψωσι.* Καὶ ἕκαστος δύναται ν' ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον, ἐφ' ὅσον φρονεῖ, ὅτι ἡ ἱστορία, ἡ καταγωγή, ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία δύνανται ν' ἀποτελέσωσι τὴν βάσιν τῶν ἐπικρατειῶν.

«Οἱ σωβινισταὶ ἑκάστου τῶν ἐν λόγῳ ἐθνῶν ἀναπτύσσουσι μετὰ ζωηρότητος πολλῆς τὰ δίκαιά των, ἴσως δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν θὰ ἦτο συντελεστικώτερον νὰ φαντασθῶμεν τί ὁ ἀντιπρόσωπος ἑκάστου ἔθνους ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, ἐὰν τὸν ἐνισχύομεν ν' ἀναπτύξῃ τὰ δίκαιά του ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης.

«Θὰ συνίστων μόνον εἰς τὸν πρόεδρον νὰ ὁρίσῃ διάρκειαν τῶν σχετικῶν ἀγορεύσεων μόνον πέντε λεπτῶν δι' ἕκαστον ἀντιπρόσωπον, δεδομένου ὅτι τὰ οὐσιαστικὰ γεγονότα ἠδύναντο ν' ἀναπτυχθῶσιν, ὡς ἑξῆς περίπου :»

Ἰδοὺ κατὰ τίνα τρόπον, κατὰ τὸν κ. Μπῶξτον ἐννοεῖται, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος θὰ ἠμύνετο τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἑλληνικῶν δικαίων, ἐὰν ἐκαλεῖτο μετὰ τῶν ἄλλων ἀνταπαιτητῶν τῆς περιμαχήτου χώρας εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Χάγης πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον :

«Αἱ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἀξιώσεις μου ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡμεῖς εἴμεθα οἱ κληρονόμοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία τοὐλάχιστον ἦτο ἑλληνική. Ἐπὶ ἑπτὰ ἑκατονταετηρίδας ἐπολεμήσαμεν ἐναντίον τοῦ Τούρκου καὶ ἐσώσαμεν τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς καταστροφῆς. Ἐπίσης πρῶτοι ἡμεῖς ἠλευθερώθημεν ἀπὸ τὸν ζυγόν.

«Ὁ Βύρων καὶ ὁ Γλάδσταν ἦσαν μεθ' ἡμῶν. Μετεδώκαμεν τὰ γράμματα εἰς τὸν κόσμον καὶ μέχρι σήμερον ἡμεῖς ἐκπροσωποῦμεντ ὸ ἐκπολιτιστικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ.

«Μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Μακεδονίας ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν Πατριάρχην τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς Ἕλληνας. Δώσατέ μας τοὐλάχιστον ὁλόκληρον τὴν νότιον Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς εἶνε ἑλληνικός.»

Ἔρχεται κατόπιν ἡ σειρὰ τοῦ Σέρβου, τὸν ὁποῖον ὁ κ. Μπῶξτον ὑποθέτει ὁμιλοῦντα ὡς ἑξῆς :

«Καὶ ἡμεῖς ἐπίσης ἐβασιλεύσαμεν ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, καὶ πολὺ μεταγενέστερον ἢ οἱ Ἕλληνες. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν χώραν, ἡ ἔνδοξος τοῦ Σέρβου τσάρου Δουσιὰν αὐτοκρατορία ἐθυσιάζετο εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κοσσόβου διὰ νὰ σώσῃ τὴν ἄλλην Εὐρώπην. Ἡμεῖς μόνοι, ἄνευ προστασίας τινός, ἀπεσείσαμεν τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου. Μᾶς κατηγορεῖτε σήμερον διότι ἠλλάξαμεν δυναστείαν κατὰ τὰς παλαιὰς μεθόδους. Ἀλλὰ μήπως σεῖς ὑπήρξατε ἄλλοτε καλείτεροι ; Τὸ ἔθνος ἡμῶν διεμελίσθη εἰς τέσσαρα τεμάχια διότι ἡ Βοσνία καὶ ἡ Παλαιὰ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον εἶνε μέρη τῆς Σερβίας ἀναπόσπαστα. Ἡ Αὐστρία ἐξεμηδένισε τὸ ἡμέτερον ἐμπόριον. Ἡ Ρωσσία ἐπενέβη καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ ἡμῶν πράγματα, πρὸς δὲ τὴν θάλασσαν δὲν ἔχομεν διέξοδον.»

Τέλος ἔρχεται ἡ σειρὰ τοῦ εὐνοουμένου πελάτου τοῦ συγγραφέως. Πρόκειται νὰ ὁμιλήσῃ ὁ Βούλγαρος, ὁ ὁποῖος ὅμως, ἄνθρωπος τῶν ἔργων, καθὼς εἶνε, καὶ ὄχι τῶν

λόγων, ὀλίγας μόνον λέξεις ζητεῖ τὴν ἄδειαν νὰ εἴπῃ». Καὶ αἱ λέξεις αὗται εἶνε αἱ ἑξῆς :

«*Οἱ κατοικοῦντες τὴν Μακεδονίαν μόνοι των ὀνομάζουσιν ἑαυτοὺς Βουλγάρους.*

«*Μὴ ὑποθέσητε ὅμως, ὅτι διὰ τὸν λόγον τοῦτον ζητοῦμεν νὰ μᾶς δώσητε τὴν χώραν των. Ὄχι. Αὐτοὺς μόνον θέλομεν νὰ βοηθήσητε καὶ νὰ τοῖς ἀποδώσητε τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν—ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦσι σήμερον—. Ὅπως ἔχουσι τὰ πράγματα, οἱ* Μακεδόνες *προσφεύγουσιν ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, καὶ τὰ βάσανά των ἐξεγείρωσι τὸν λαόν ἡμῶν. Δώσατέ τοις ἐπὶ τέλους τὴν αὐτονομίαν τωνκαὶ χρηστήν τινα διοίκησιν οἱανδήποτε. Θὰ προετιμῶμεν μᾶλλον νὰ παραδώσωμεν ὁλόκληρον τὸ τέκνον μας (τὴν Μακεδονίαν δηλονότι) εἰς ξένας χεῖρας—ὅπως ἄλλοτέ ποτε ἡ πραγματικὴ μήτηρ εἶχε δηλώσῃ εἰς τὸν Σολομῶντα — παρὰ νὰ τὸ ἴδωμεν διαμελιζόμενον*».

«Αὐτά, λέγει ὁ κ. Μπῶξτεν, θὰ ἔλεγεν ὁ Βούλγαρος, ἐὰν ἀπεφάσιζε νὰ διακόψῃ τὴν σιωπὴν τῶν ἔργων καὶ νὰ ὁμιλήσῃ ὑπὲρ τῶν δικαίων του».

«Πάντως ὅμως θὰ ἀπέφευγε διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὸ παραμικρὸν—ἐξακολουθοῦμεν μεταφράζοντες ἐπὶ λέξει—περὶ παρελθούσης δόξης ἢ περὶ τῆς σημερινῆς του ἀναπτύξεως. Εἶνε ἀνιαρὸν δι' αὐτὸν νὰ κομπάζῃ· ἄλλως ἠδύνατο κάλλιστα ν' ἀξιώσῃ, ὅτι δὶς κατὰ τὴν τελευταίαν χιλιετηρίδα ἡ βουλγαρικὴ αὐτοκρατορία ἐδέσποσεν ὁλοκλήρου τῆς Χερσονήσου. Καὶ μετὰ πλείονος ἔτι πειθοῦς, τῆς πειθοῦς τῶν πραγμάτων, ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ τὰς ὄντως καταπληκτικὰς τῆς χώρας του προόδους, τὰς ἐπιτελεσθείσας ἐν διαστήματι μιᾶς μόνης γενεᾶς, εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν.....πολιτικὴν διὰ τῆς ἀναδείξεως ἑνὸς Σταμπούλωφ καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν ἀκόμη διὰ τῶν ἔργων τοῦ Βάζωφ, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν εἰς τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας».

* * *

Φρονοῦμεν, ὅτι θὰ ἤρκουν καὶ μόνα τ' ἀνωτέρω ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Μπῶξτον, διὰ νὰ δώσωσιν ἀκριβῆ ἰδέαν καὶ τῶν γνώσεων τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀξιοθαυμάστου διαβολικότητος, μεθ' ἧς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν οἱ Βούλγαροι εἰργάσθησαν διὰ νὰ πείσωσι τοὺς ἀγαθοὺς αὐτοὺς Ἄγγλους, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ζητοῦσι σήμερον καὶ διὰ τὸ ὁποῖον μάχονται καὶ χύνουσι τὸ αἷμά των καὶ ἐξοδεύουσι χρήματα, δὲν εἶνε ἡ Μακεδονία—αὐτὴ ὑπῆρξε καὶ θὰ μείνῃ πάντοτε βουλγαρική, δεδομένου ὅτι οἱ Μακεδόνες ὅλοι εἶνε Βούλγαροι ! ! ! ἀλλὰ φιλαλληλικώτατα ζητοῦσιν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην μόνον δικαιοσύνην ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων ἀδελφῶν των, αὐτόνομον κυβέρνησιν καὶ οὐδὲν ἄλλο ! ! !

* * *

Ὁ πρόεδρος τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου, ἀφοῦ, ὅπως εἴδομεν, ἔβαλε καὶ

ὡμίλησαν, ὅπως αὐτὸς ἤθελε, τὰς ἀντιμαχομένας ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐθνικότητας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δικαίων των, ἔρχεται τώρα ὁ ἴδιος νὰ ἐκφέρῃ τὰς ἐπὶ τῶν ἀγορεύσεων τούτων γνώμας του.

Τοὺς Σέρβους εὑρίσκει ὡς ἀξίους παντὸς οἴκτου καὶ συμπαθείας. Ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατὰ τῶν Τούρκων, εἶδον τὴν Αὐστρίαν παρεντιθεμένην μεταξύ των καὶ ἀποκλείουσαν αὐτοῖς πᾶσαν τάσιν πρὸς ἐθνικὴν ἕνωσιν. Χωρὶς θαλασσίαν διέξοδον μὲ τὰς ἐπὶ τῆς Θεσσαλονίκης βλέψεις τῆς Αὐστρίας, τὴν παρεμβολὴν αὐτῆς (τῆς Αὐστρίας) μεταξὺ Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου, οἱ Σέρβοι θ' ἀναμένωσιν εἰς μάτην ἐπὶ πολὺ τὴν ἐθνικήν των ἕνωσιν.

Καὶ μία κολακευτικὴ περίοδος διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐκφεύγει τῆς γραφίδος τοῦ κ. Μπῶξτον :

«Οἱ Ἕλληνες—γράφει—ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπῆρξαν ὁ ἐγκέφαλος τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Αἴγυπτος αὐτὴ δυσκόλως θὰ ἐκυβερνᾶτο, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον θὰ προώδευεν ἄνευ τῶν Ἑλλήνων, ὑπάρχουσι δὲ μέρη τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο σκληρὸν νὰ μὴ προσαρτηθῶσιν εἰς τὰς κτήσεις τοῦ βασιλέως Γεωργίου.»

«Περὶ τοῦ «Ἀσθενοῦς» προκειμένου, οὗτινος ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμένεται ὁ διαμελισμός, τί τὸ παράδοξον, ἂν οἱ διάφοροι λαοὶ προβάλλουσιν ἀπαιτήσεις μεριδίου ; Καὶ αὐτὴ ἡ Ρωμουνία, μολονότι μὴ συνορεύουσα μὲ τὴν Τουρκίαν, προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ τι, τὸ ὁποῖον νὰ τῇ δίδῃ τὸ δικαίωμα μεριδίου κατὰ τὴν διανομὴν καὶ ἔχει ὡς βάσιν τῶν ἀπαιτήσεών της τὸν ρωμουνικὸν λαὸν τῆς Μακεδονίας(!!!)—ποιμένων τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ ἐμπόρων εὐκαταστάτων.

«... Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Ρωμοῦνοι, ὅλοι προσπαθοῦσι ν' αὐξήσωσι τοὺς συμπατριώτας των δι' ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν, ἀδρότατα τροφοδοτουμένων ὑπὸ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων. Οἱ διδάσκαλοι ἁμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλους μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ὄχι μόνον νὰ προσφέρωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς δωρεὰν διδασκαλίαν, ἐνδύματα, βιβλία καὶ τροφήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς νὰ δίδωσιν ἐπίδομά τι χρηματικόν».

* * *

Περαιτέρω ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἑτερογενείας τοῦ λαοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὸ παράδειγμα τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἑλβετίας, ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσωσι καὶ οἱ λαοὶ τῆς Μακεδονίας ἐν αὐτονομίᾳ εἰρηνικῶς «Ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς ἡ τόσον ἐπιτυγχάνουσα μέθοδος τοῦ Τούρκου τοῦ «διαίρει καὶ βασίλευε», ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀδιάλλακτον τῶν διαφόρων λαῶν παρακωλύει τοιαύτην τινὰ λύσιν.»

Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει καὶ παραδείγματα γενναιότητος, εἰλημμένα, φυσικά, ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ *ἀγῶνος* ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι μεθ' ὅλας τὰς τουρκικὰς ἀδιακόπους σφαγὰς ἐπῆλθεν εἰς τὴν χώραν ταύτην πρόοδός τις, ἥτις

ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, σχετικῶς μὲ τὸ παρελθόν, δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ἐκπληκτικωτέρα τῆς γενομένης ἐν Ἰαπωνίᾳ.

Πρὸς λύσιν τοῦ Μακεδονικοῦ προβλήματος δύο τινὰ χρειάζονται, κατὰ τὸν κ. Μπῶξτον· «πρῶτον *νὰ ἐξευρεθῇ σχέδιόν τι διοικήσεως καὶ δεύτερον νὰ ἐπιβληθῇ τοῦτο εἰς τοὺς Τούρκους*.

«Τὸ πρῶτον συνετελέσθη ἤδη καὶ δὲν εἶνε βεβαίως οἱ κάτοικοι τῆς Μακεδονίας, οἱ καθιστῶντες αὐτὸ ἀνέφικτον. Τὸ δεύτερον εἶνε ἔργον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπέτυχον εἰς αὐτό, ἕνεκα τῶν ἀντιζηλιῶν καὶ τῆς λαιμαργίας των.

Ἐκ τῶν ἓξ Δυνάμεων ἡ Ρωσσία θὰ ἤθελε βεβαίως ν' ἀπελευθερώσῃ τοὺς πρὸς νότον ἀδελφούς της Σλαύους, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἀντέδρασε διὰ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς στάσεως τοῦ Δισραέλη ἐν τῷ βερολινείῳ Συνεδρίῳ, ἄλλως δὲν θὰ ὑπῆρχε σήμερον μακεδονικὸν πρόβλημα».

Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι μὲ τὴν δημιουργίαν Βουλγαρίας ἐξικνουμένης μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ τῶν πυλῶν τοῦ Βοσπόρου ἡ Εὐρώπη θὰ ἦτο ἥσυχος τώρα ἐκ τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος.

«Καὶ τώρα, ὅτε εἴδομεν τὸ λάθος ἡμῶν—ἐπιλέγει ὁ κ. Μπῶξτον—ἀμφιταλαντευόμεθα μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν—τῆς ρωσσικῆς, ἣν εἴχομεν φοβηθῇ καὶ τῆς αὐστριακῆς, ἣν παρενεβάλομεν ὡς προπύργιον κατὰ τοῦ Σλαυϊσμοῦ—μὲ τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία συνεννοήθησαν τὸ 1897 καὶ συνεφώνησαν νὰ μοιράσωσι τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἐν δεδομένῃ εὐκαιρίᾳ. Αἱ δύο αὗται Δυνάμεις θὰ ἠδύναντο νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὴν αἱματοχυσίαν, ἀλλὰ δὲν θέλουσι νὰ εὑρεθῶσιν ἀντιμέτωποι τῶν συμφερόντων ἄλλων, μεγάλων καὶ μικρῶν Δυνάμεων, καὶ ἐξακολουθοῦσι τὴν πολιτικὴν τῆς χρονοτριβῆς καὶ τῆς ἀναβολῆς, ἀναμένουσαι νὰ ὡριμάσῃ ὁ μακεδονικὸς πλακοῦς διὰ τῆς ἐξαντλήσεως.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ἀμφότεραι αὗται αἱ Δυνάμεις ἐνεργοῦσι προσηλυτιστικῶς ἐν ταῖς χώραις ταύταις διὰ παντοίων μέσων. Ἡ Γερμανία ἐξ ἄλλου προσπαθεῖ ν' ἀναπτύσσῃ τὰ ἐμπορικά της συμφέροντα ἐν ταῖς τουρκικαῖς ἐπαρχίαις, ἡ δὲ γερμανικὴ πρεσβεία ἐν Κωνσταντινουπόλει μετεβλήθη εἰς ἐμπορικὸν οἶκον.

«Αἱ ἄλλαι τρεῖς Δυνάμεις: ἡ Ἰταλία ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, λόγῳ τῶν φιλελευθέρων καὶ δημοκρατικῶν θεσμῶν των, φαίνονταί πως περισσότερον συμπαθοῦσαι τοὺς πάσχοντας λαούς. Ἡ Γαλλία ὅμως ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας τὴν σύμμαχον Ρωσσίαν, προσπαθοῦσα καὶ αὐτὴ νὰ δίδωνται παραγγελίαι πολεμοφοδίων τουρκικῶν εἰς τὰ χυτήρια τοῦ Κρεζῶ.

«Ἡ Ἰταλία βαδίζει πρὸς τὸ μέρος τῶν συμμάχων, Αὐστρίας καὶ Γερμανίας, φοβεῖται ὅμως πάντοτε, ὅτι θὰ εὑρεθῇ ἴσως ἀντιμέτωπος τῆς Αὐστρίας ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅπου ἐρρωμένως συναγωνίζεται μὲ τὴν σύμμαχόν της.

«Ἡ δὲ Ἀγγλία, ἀφοῦ ἐνόησεν, ὅτι κακῶς ἐπολιτεύθη, εὐνοεῖ τώρα τὰ μικρὰ κράτη τοῦ Αἵμου καὶ ἐπιδιώκει τὴν αὐτονομίαν διὰ τὴν Μακεδονίαν.

«Ἀλλ' ἐκ τοῦ φόβου συγκρούσεως συμφερόντων καὶ περιπλοκῆς γενικοῦ πολέμου, ἐπικρατεῖ γενικὴ ἀπραξία καὶ τὸ οἰκτρὸν status quo ὑφίσταται ἄθικτον καὶ ἀδιατάρακτον, διότι δὲν δύναται νὰ εὑρεθῇ Δύναμις, ἡ ὁποία νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν της ἐπὶ τῶν λοιπῶν, ἀναλαμβάνουσα ἐνεργὸν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ριζικῶν τούτων μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων—τῆς αὐτονομίας δηλονότι».

Η ΝΕΑ ΚΥΑΝΗ ΒΙΒΛΟΣ

..ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑι ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 18ης τοῦ μηνὸς τούτου ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τρία νέα τεύχη τῆς Κυανῆς Βίβλου, ἐξ ὧν τὸ ἓν πραγματεύεται περὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ ἐν Τουρκίᾳ τὰ δὲ δύο ἄλλα περὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως καὶ τῶν νέων οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων.

Ἀποφεύγομεν πᾶν σχόλιον, θεωροῦντες περιττὸν τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐκφράζομεν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἄκρως φιλοβουλγαρικῇ στάσει τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας διότι προκειμένου περὶ τῶν πανθομολογουμένων καὶ φανερωτάτων βουλγαρικῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὀργίων, μόνον φιλοβούλγαρος ἢ ὑπνώττουσα διπλωματία ἠδύνατο νὰ γράφῃ, ὅσα ἀναφέρονται ἐν τῇ ἄρτι ἐκδοθείσῃ Κυανῇ Βίβλῳ τῆς Ἀγγλίας, ἧς ἡ διπλωματία θεωρεῖται ὡς ἡ ἀγχινουστέρα τῆς Εὐρώπης.

Τὸ περὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως τεῦχος, ἐκ 215 σελίδων μεγάλου τετάρτου, περιέχει ἐν ὅλῳ ἔγγραφα ἀπὸ τῆς 27ης Δεκεμβρίου 1905 μέχρι τῆς 2ας Μαρτίου 1907. Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τούτων ὑπάρχουσι πλεῖστα ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα τὰ τελευταῖα, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου.

Ὁ ἐπιτετραμένος τὰ τῆς ἐνταῦθα ἀγγλικῆς Πρεσβείας κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος κ. Γιώγκ, ἀπαντῶν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Ἰουνίου, 1906 εἰς σχετικὴν διαταγὴν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ σὲρ Ε. Γκρέϋ, ὅπως ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν συναποστελλομένην τινὰ ἔκθεσιν τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Ἄγγλου προξένου περὶ βιαιοπραγιῶν ἐκ μέρους τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων, **«διδων ταυτοχρόνως εἰς τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν νὰ ἐννοήσῃ πόσον σοβαρῶς ἐπιδεινοῦται ἡ κατάστασις ἐκ τῆς τοιαύτης στάσεως τῶν συμπατριωτῶν του»**, λέγει τὰ ἑξῆς :

«Ἑπόμενος ταῖς ὑμετέραις ὁδηγίαις, ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν τῶν Ἐξωρικῶν τῆς Ἑλλάδος τὰ γεγονότα, τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ἄγγλου ὑποπροξένου τοῦ Μοναστηρίου, ἐπιστήσας ἰδίως τὴν προσοχὴν τῆς Α. Ἐξοχότητος ἐπὶ τῆς ἀδρανείας τῶν βουλγαρικῶν σωμάτων, τοῦ ὀλιγαρίθμου τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, ἀνερχομένων εἰς 150, ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς ὑπερβαίνουσι τοὺς 1000. Διηρμήνευσα δὲ ἐπίσης καὶ τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν, ὅτι, ἂν τὰ ἄτακτα ἑλληνικὰ στοιχεῖα περιεστέλλοντο πλήρης ἡσυχία θ' ἀποκαθίστατο ἐν τῷ βιλαετίῳ τοῦ Μοναστηρίου. Τὸ τοιοῦτον ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὑπερβολή, ἐὰν ἐπιζητήσῃ τις τὴν κυριολεξίαν· οὐδεμία ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι ἡ δρᾶσις τῶν λαμβανόντων τὰς διαταγάς των ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κέντρων προὐκάλεσε σοβαρωτάτην χειροτέρευσιν τῆς καταστάσεως.

«Εἰς ἀπάντησιν τῶν διαμαρτυριῶν τῆς Α. Ἐξοχότητος ὡς πρὸς τὴν ἀδράνειαν

τῶν βουλγαρικῶν σωμάτων καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τοὺς σχετικοὺς ἀριθμοὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, τὰ ὁποῖα ἀμφότερα ἰσχυρίσθη, ὅτι παριστῶσι τὰ πράγματα ὅλως ἀντιστρόφως, *ἐπέμεινα ὅτι δὲν εἶνε καθόλου πιθανὸν οἱ Ἄγγλοι πρόξενοι νὰ ἔχωσιν ἐσφαλμένας πληροφορίας. Ἡ τοιαύτη ἄλλως τε ἀντίληψις τῆς καταστάσεως δὲν εἶνε μόνον ἡμετέρα (ἀγγλική) ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Μεγάλων Δυνάμεων*. Αἱ ἀνακοινώσεις δὲ αἱ γενόμεναι εἰς τὴν Α. Ἐξοχότητα ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ πρεσβευτοῦ περὶ τῆς ἀναχωρήσεως συμμοριῶν ἐκ Βόλου πιστοποιοῦνται διαρκῶς ἐκ τῶν ἐπακολουθουσῶν συγκρούσεων αὐτῶν μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Κατὰ σύμπτωσιν, τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῶν ἀνωτέρω πρὸς τὸν κ. Σκουζὲν παραστάσεών μου ὁ Ριφάτ-μπεης εἶχε πληροφορίας περὶ τῆς καταστροφῆς ἢ αἰχμαλωτίσεως μεγάλου ἑλληνικοῦ σώματος ὑπὸ τὸν Ἕλληνα ἀξιωματικὸν Παπᾶν, οὗτινος τὸν ἐν Θεσσαλίᾳ καταρτισμὸν ὁ Τοῦρκος πρεσβευτὴς εἶχεν ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν κ. Σκουζὲν μόλις πρὸ δεκαπενθημέρου.

«*Ἀνέφερα κατόπιν εἰς τὸν κ. ὑπουργόν, ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας σὲρ Νικόλαος Ὄκκονωρ, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἀνεπισήμως τὰς Ἀθήνας, ὡμίλησεν αὐστηρότατα περὶ τῶν τελικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τοιαύτης προκλητικῆς πολιτικῆς τῶν Ἑλληνιστῶν* (Hellenistes *!)*

«*Ὁ πρεσβευτὴς ἡμῶν ἐδικαιολόγει τὴν ἐν τῷ παρελθόντι ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων, ἃς ὑφίστατο, ἀλλ' ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἡ ἑλληνικὴ τακτικὴ προσέλαβε χαρακτῆρα, καθιστῶντα αὐτὴν ἐντελῶς ἀδικαιολόγητον, μετὰ κόπου δὲ καὶ δυσκολίας, ὁλονὲν αὐξούσης, κατορθοῦται νὰ καταστέλλωσι τὴν ἀγανάκτησίν των ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς εἰρηνεύσεως της Μακεδονίας καὶ βλέπουσι τὰς προσπαθείας των ναυαγούσας ὡς ἐκ τῆς ἀκολάστου δράσεως τῶν κομιτάτων, τῶν ὑποθαλπομένων ἐν Ἑλλάδι.*

«Εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ κ. Σκουζέ, ὅτι ὑποχρέωσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ μᾶλλον εἶνε νὰ ἐμποδίζῃ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀνταρκτικῶν σωμάτων, ἀντέταξα, ὅτι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἱστορίας, ἀκριβῶς ἡ δυσχέρεια αὕτη τῆς φρουρήσεως ἐκτενοῦς καὶ βουνώδους γραμμῆς συνόρων, ἄνευ τῆς νομιμόφρονος συνδρομῆς τῆς γείτονος ἐπικρατείας, προὐκάλεσε τὸ ἄρθρον 14 τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης, *ἀποξενοῦται δὲ ἡ Ἑλλὰς τῶν καλειτέρων της φίλων καὶ θέτει ἐν κινδύνῳ ἄλλα συμφέροντά της, ἀκολουθοῦσα τοιαύτην πολιτικὴν ἐπιδρομῶν, τῆς ὁποίας εἶνε καὶ δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις τὸν σκοπὸν καὶ νὰ προΐδῃ τὸ τέλος*.

«Ἐν τέλει ἐπέμεινα παρὰ τῷ κ. ὑπουργῷ ὅπως μοὶ δώσῃ διαβεβαιώσεις τινὰς προθέσεων ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, καὶ λάβῃ συντονώτερα μέτρα, μοὶ ἀνέφερε δὲ τότε περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ Κυβέρνησις ἔλαβε μέτρα ἐναντίον διαφόρων ἀτόμων (σχετικῶς πάντοτε μὲ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ) καὶ προσέθηκεν, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσωσι καταβαλλόντες πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ἐντὸς πάντοτε τῶν ὁρίων τοῦ νόμου. Μοὶ ἐπέδειξεν ἐπίσης ἐπιστολήν, ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν

συνάδελφόν του, δι' ἧς παρεκάλει νὰ ἐνεργηθῶσιν ἀνακρίσεις, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ληφθῶσιν αὐστηρὰ μέτρα ἐναντίον σώματατός τινος ἐκ 14 ἀνδρῶν, τὸ ὁποῖον ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας τῷ κατέδωκεν, ὅτι ἔχει συγκεντρωθῇ ἐν Βόλῳ.

«Δὲν παρέλιπεν ὅμως καὶ νὰ μοὶ προσθέσῃ, ὅτι *ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι ἤθελον παύσῃ τρομοκρατοῦσαι ἐπὶ τῶν πατριαρχικῶν, τὰ ἑλληνικὰ σώματα θὰ διελύοντο ἀφ' ἑαυτῶν*.

Νεώτερον ἔγγραφον τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 25 Ἰουνίου, πρὸς τὸν κ. Γιὼγκ λέγει, ὅτι ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος τῷ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔδωκε νέας διαταγὰς πρὸς τὰς ἁρμοδίους ἀρχάς, ὅπως ἐπιτείνωσι τὴν ἐπαγρύπνησίν των ἐπὶ τῶν συνόρων καὶ παρεμποδίζωσι τὴν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ἔδαφος εἴσοδον οἱουδήποτε ὑπόπτου.

«Ἀπαντῶν εἰς τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας τοῦ κ. πρεσβευτοῦ—αἵτινες, ὡς μοὶ εἶπεν, ἐγίνοντο καὶ πρὸς τὰς Δυνάμεις—ἐξέφρασα τὴν χαράν μου, *καθόσον εἰς ὅλας τὰς Δυνάμεις, τὰς ἐνδιαφερομένας διὰ τὰ μακεδονικὰ πράγματα, ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους τούτου (1906) εἶχε καταστῇ πηγὴ ἀνησυχιῶν*. Προσέθηκα, ὅτι αἱ ἐκθέσεις, αἱ ληφθεῖσαι εἰς τὸ ἡμέτερον ὑπουργεῖον παριστῶσιν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ σώματα ἔδρασαν περισσότερον ὅλων τῶν ἄλλων. *Πράγματι δὲ ἡ γνώμη μου εἶνε, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους τούτου ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἔπραξε καὶ πράττει πᾶν τὸ ἐφ' ἑαυτῇ πρὸς περιορισμὸν τῶν βουλγαρικῶν ἐνόπλων ὁμάδων*. Προσέτι ὁ σὲρ Ἔδουαρ ἀνακοινοῖ εἰς τὸν κ. Γιὼγκ, ὅτι ἐγκρίνει πληρέστατα τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη, ὁμιλῶν πρὸς τὸν κ. Σκουζέν».

Ἐπακολουθεῖ ἔγγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τῶν μεγάλων δυσχερειῶν, τῶν ἀπαντωμένων πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐξακολουθούσης ἀποβιβάσεως ἑλληνικῶν σωμάτων εἰς τὴν ἀκτήν, μεταξὺ Πλαταμῶνος καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀξιοῦ.

«*Ἡ τοιαύτη ὅμως ἔλλειψις ἐνεργητικότητος ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἀρχῶν δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δικαιολογία τῆς ἀνοχῆς, ἂν μὴ καὶ τῆς ὑποστηρίξεως, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σώματα κατὰ τὰ πρῶτα τοὐλάχιστον στάδια τῆς δράσεώς των. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δύναται νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τὴν στάσιν της ἀπέναντι τῶν ἐνόπλων ὁμάδων, καὶ τὴν ἀναμφισβήτητον ἀνοχὴν τὴν ὁποίαν αἱ πολιτικαί, στρατιωτικαὶ καὶ προξενικαὶ ἀρχαὶ ἐπιδεικνύουσι κατὰ τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους*».

Μετὰ τὰς παραστάσεις τὰς μονομερεῖς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἔρχονται αἱ ταὐτόσημοι ἐκ μέρους ὅλων τῶν Δυνάμεων. Ἓν δὲ σχετικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας κ. Γιὼγκ, φέρον ἡμερομηνίαν 3 Ἰουλίου

1906, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσω, ὅτι τὸ ἀπόγευμα σήμερον ὁ κ. ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός, κατόπιν προηγουμένης συνεννοήσεως, ἐδέχθη κατ' οἶκον τοὺς διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους Γαλλίας, Ρωσσίας, Αὐστρουγγαρίας, Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ ἐμέ.

«Ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς ὡς πρύτανις τοῦ σώματος, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν κ. Σκουζὲν, ὅτι, ἐνεργοῦντες κατ' ἐντολὴν τῶν ἡμετέρων Κυβερνήσεων, συνεκεντρώθημεν, ὅπως προβῶμεν εἰς ταὐτοσήμους παραστάσεις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐξακολουθοῦσαν ἐπίμονον δρᾶσιν τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ *καὶ τὴν ὑποστήριξιν καὶ ἐνθάρρυνσιν, ἧς τὰ σώματα ταῦτα ἀπολαύουσιν ἐξ Ἑλλάδος.*

«Ὁ κόμης Δ' Ὀρμεσὼν προχωρῶν ὑπηνίχθη καὶ τὴν ἀνακοίνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ προβῇ τελευταῖον πρὸς τὰς Δυνάμεις, καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι αἱ παραστάσεις ἡμῶν (αἵτινες μολονότι προφορικαί, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, ἔχουσι διατυπωθῇ καὶ ἐγγράφως) ὑποδεικνύουσι κατὰ τίνα τρόπον τὰ πρῶτα διαβήματα τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν ἠδύναντο ἐπωφελέστερον νὰ συνεχισθῶσιν ὅπως πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ἐπιθυμία ἡ διατυπωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ νὰ συνδράμῃ τὸ ἔργον τῶν Δυνάμεων διὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Μακεδονίας. Καὶ ὁ Γάλλος πρεσβευτής, λέγων ταῦτα, ἀνέγνωσε καὶ ἐνεχείρισεν εἰς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸ ἔγγραφον, οὗτινος ἀντίγραφον ἐσωκλείω ὑμῖν.

«Ὁ κ. Σκουζές, ἀφοῦ ἐξέφρασε τὴν κατάπληξίν του, διότι ἐξελέξαμεν διὰ τοιαύτας παραστάσεις τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις ἔδωκε διαβεβαιώσεις τῶν προθέσεων αὐτῆς, ὅπως λάβῃ πᾶν δυνατὸν μέτρον διὰ τὸν ποθούμενον σκοπὸν, εἶπεν, ὅτι ἦτο εὐτυχής, διότι ἐπωφελεῖτο τῆς εὐκαιρίας νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς πάντας ἡμᾶς, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένους, τὰς τελευταίας ἐκ Μακεδονίας πληροφορίας του, αἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην του, θὰ πείσωσιν ἴσως τὰς Δυνάμεις, ὅτι εὐκταῖον θὰ ἦτο νὰ προέβαινον πρότερον εἰς παραστάσεις ἐν ἄλλαις πρωτευούσαις.

«Καὶ ἀνέγνωσεν ἡμῖν σωρείαν τηλεγραφημάτων, τινὰ τῶν ὁποίων ἐξιλέωνον τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸ συμβὰν τῶν Γρεβενῶν, ἄλλα δὲ ἀνέφερον καταγγελίας, προερχομένας ἀπὸ διάφορα ἄτομα, ἀνήκοντα εἰς συμμορίας, ἡ σπουδαιότης τῶν ὁποίων ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ἐξωγκωμένη.

«Τὰ μόνα τηλεγραφήματα, τὰ ἔχοντα ἄμεσον σχέσιν μὲ τὸ ζήτημα, εἶνε τινὰ, ὑποστηρίζοντα αὔξουσαν ὁλονὲν δρᾶσιν ἐκ μέρους τῶν κουτσοβλαχικῶν συμμοριῶν, αἵτινες ἡνώθησαν μετὰ τῶν Βαλαάδων, ἀπολαύουσι δὲ καὶ τῆς προστασίας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Α. Ἐξοχότης μᾶς ἐπληροφόρησεν, ὅτι πάντα ταῦτα τὰ τηλεγραφήματα, ἅμα ὡς ἐλήφθησαν διεβιβάσθησαν εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Ἕλληνας ἀντιπροσώπους, ὅπως τὰ ἀνακοινώσωσιν εἰς τὰς διαφόρους κυβερνήσεις παραλείπω νὰ τ' ἀνφέρω, φρονῶν, ὅτι καὶ ὑμεῖς θὰ εἶσθε ἤδη ἐν γνώσει τῶν οὐσιωδεστέρων.

«Ὡς πρὸς τὴν πρώτην ἡμῶν σύστασιν, ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐτόνισε τὸ δυσχερὲς τῆς φρουρήσεως ὁλοκλήρου τῆς ἐκτάσεως τῶν συνόρων καὶ εἶπεν, ὅτι αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ ὤφειλον νὰ εἶνε ἐξ ἴσου εἰς θέσιν νὰ παρεμποδίζωσι τὴν εἴσοδον σωμάτων ἢ καὶ ἀτόμων, ὅπως ζητοῦσιν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς νὰ παρεμποδίζωσι τὴν ἔξοδον αὐτῶν. Ἐδόθη ὅμως εἰς τὸν κ. Σχουζὲν ἡ ἀπάντησις ὅτι φυσικὰ πολὺ εὐκολώτερον εἶνε εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς νὰ παρακολουθῶσιν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος τὰς κινήσεις τῶν διαφόρων ὑπόπτων, παρὰ εἰς τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τῶν συνόρων.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῶν ὅπλων. (περὶ τούτου γίνεται μνεία ἐν τῷ ἀμέσως κατωτέρω δημοσιευομένῳ ἐγγράφῳ διακοινώσει, ἐγχειρισθείσῃ ὑπὸ τοῦ κόμητος Δ' Ὀρμεσσῶν πρὸς τὸν κ. Σχουζὲν) ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὅτι χθὲς ἀκόμη διεσκέπτετο μετὰ τοῦ κ. Θεοτόκη καὶ τοῦ συναδέλφου των ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπαγορεύσωσι τὸ ἐμπόριον τῶν ὅπλων, χωρὶς νὰ προκαλέσωσι καὶ τὰς διαμαρτυρίας ἄλλων ἐθνῶν ἐπὶ παραβάσει ὑποχρεώσεων, θεσπισμένων ὑπὸ τῶν ἐν ἰσχύϊ συμβάσεων. ***Προσέθηκε μάλιστα, ὅτι καὶ πρὸ δύο ἐτῶν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπεζήτησε νὰ ἀπαγορεύσῃ διὰ λόγους ὁμοίους πρὸς τοὺς σημερινοὺς τὸ ἐμπόριον τῶν ὅπλων, ἀλλ' εὗρεν ἀντιμετώπους τὰς διαμαρτυρίας τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς βελγικῆς Πρεσβείας.*** Ἡ Κυβέρνησις ἐν τούτοις ἔχει ὑπὸ σκέψιν τρόπον τινά, περιορίζοντα τὴν ἀπαγόρευσιν εἰς μόνα τὰ διαμερίσματα, τὰ ἐγγὺς τῶν συνόρων.

«Τέλος ἀνέφερεν ὡς παράδειγμα τοῦ ζήλου τῶν νέων ἀξιωματικῶν τῆς ἀστυνομίας τῶν περὶ τὰ σύνορα διαμερισμάτων, οἵτινες ἀντικατέστησαν τοὺς τέσσαρας, καθ' ὧν εἶχον γίνῃ παραστάσεις, τηλεγραφήματά τινα, μόλις ληφθέντα, περὶ διαφόρων κατασχέσεων μικροῦ ἀριθμοῦ ὅπλων, τινὰ τῶν ὁποίων κατεσχέθησαν ἐπὶ Μωαμεθανῶν, ἐπιστρεφόντων ἐκ Θεσσαλίας εἰς Τουρκίαν.

«Δὲν θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ἐπεκταθῶ εἰς περαιτέρω λεπτομερείας ἐπὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ἀοριστολογικῆς ὁμιλίας ἡμῶν· ***ἐδόθη μόνον νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ὁ κ. Σχουζὲς θὰ ἀνεκοίνου πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τὸ διάβημα ἡμῶν καὶ ὅτι θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὸ ζήτημα βραδύτερον κατὰ τρόπον μᾶλλον ἐπίσημον.***

«Ἀρκετὸν εἶνε νὰ λεχθῇ ὅτι τὰς βάσεις τῆς ἀμύνης τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ἀπετέλουν: ἡ δυσχέρια τῆς ἐπαρκοῦς φρουρήσεως μακρᾶς γραμμῆς συνόρων· τὸ ἀνακριβὲς τῆς ὑποθέσεως ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ συμμορίαι δρῶσι ζωηρότερον ἐκείνων, διὰ τὰς ὁποίας ἐνέχονται ἄλλαι ἐθνικότητες· ***ἡ ἐπιβολὴ τῆς δημοσίας γνώμης ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τοῦ ζητήματος*** καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ὁποίας, δυνάμει τοῦ Συντάγματος, ἀπολαύει ἐνταῦθα οἱαδήποτε ἰδιωτικὴ ἐνέργεια.

«Ἡ Α. Ἐξοχότης ἐπέρανε μὲ τὴν ἐκ νέου διαβεβαίωσιν, ὅτι πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια καταβάλλεται πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

«***Κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἑβδομάδας ἡ γλῶσσα μερικῶν ὀργάνων τοῦ τύπου,***

διατελούντων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Κυβερνήσεως, καθιστᾷ δῆλον, ὅτι αἱ ἐπανειλημμέναι ἡμῶν μονομερεῖς παραστάσεις ἐπέφερον ἀποτέλεσμα· καὶ αἱ ἐφημερίδες, ὅπως τὸ «Ἐμπρὸς», αἱ ὁποῖαι ἐκπροσωποῦσι τὰς γνώμας τῶν κομιτάτων, ἐπιτίθενται ἕνεκα τούτου κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ὡς φερομένης προδοτικῶς, διότι ὑποχωρεῖ εἰς τὴν πίεσιν τῶν Δυνάμεων.

«Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἀνακλήσεως τῶν τεσσάρων ἀστυνόμων, Τρικκάλων, Λαρίσσης, Καλαμπάκας καὶ Βόλου, ἠρώτησα τὸν Τοῦρκον Πρεσβευτήν, ἐὰν θεωρῇ τὸ μέτρον ἱκανοποιητικόν· ἀλλ' ὁ Ριφάτ-μπεης μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ γνώμην, πρὶν ἢ γνωρίσῃ τὸν χαρακτῆρα τῶν διαδεχθέντων αὐτούς. Ὀφείλω ἐν τούτοις νὰ προσθέσω, ὅτι ἡ Α. Ἐξοχότης μὲ ἐβεβαίωσεν, ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας δέκα ἡμέρας αἱ ἐκ Θεσσαλίας πληροφορίαι του εἶνε ἱκανοποιητικαί».

Ἡ ἔγγραφος διακοίνωσις, ἡ ἀναγνωσθεῖσα καὶ ἐγχειρισθεῖσα εἰς τὸν κ. Σκουζέν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Αἱ Κυβερνήσεις τῆς Αὐστρουγγαρίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ρωσσίας, λαμβάνουσαι ὑπὸ σημείωσιν τὰ προκαταρκτικὰ μέτρα, τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν σκοπόν, ὃν ἐξ ἀρχῆς τῇ συνέστησαν, φιλικῷ τῷ τρόπῳ καὶ διὰ τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὸ συμφέρον τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης, λαμβάνουσαι δ' ὡσαύτως ὑπὸ σημείωσιν καὶ τὰς διαβεβαιώσεις, τὰς πρὸ μικροῦ μόλις παρασχεθείσας αὐταῖς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον, ὡς ἐκ τῆς ἐξακολουθούσης δράσεως τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, νὰ παραγγείλωσιν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπους αὐτῶν νὰ ἐπαναλάβωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὰς ζωηροτάτας αὐτῶν συστάσεις, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὴν παροῦσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν.

«Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου. θὰ ἦτο ἰδιαιτέρως ἐπιθυμητόν:

«Νὰ διαταχθῶσιν αἱ ἐγχώριοι ἀρχαὶ νὰ ἐπιδιώξωσιν αὐστηρῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δοθεισῶν αὐταῖς διαταγῶν περὶ παρεμποδίσεως τῆς διαβάσεως εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος παντὸς ὑπόπτου.

«Αὐστηρότατα νὰ ληφθῶσι μέτρα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς διανομῆς καὶ μεταφορᾶς ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων.

«Δραστικώτατα νὰ ληφθῶσι μέτρα κατὰ τῆς συμμετοχῆς, ἥτις μέχρι τοῦδε ἔμεινεν ἀτιμώρητος, Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων μελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ σώματα ταῦτα.

«Αὐστηρὰ ἐπίβλεψις νὰ ἐνασκῆται πρὸς καταπολέμησιν οἱασδήποτε ἐνεργείας ἀτόμων ἢ σωματείων, ἀποβλεπούσης εἰς τὸν καταρτισμὸν ἢ τὴν ὑποστήριξιν τοιούτων σωμάτων.

«Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ ὑπομνήσῃ εἰς τοὺς ἐπισήμους αὐτῆς ἀντιπροσώπους ἐν Μακεδονίᾳ, ὅτι ὄχι μόνον πᾶσαν ὑποστήριξιν πρέπει νὰ ἀρνῶνται εἰς τὰς ἐπι-

χειρήσεις τῶν ἐνόπλων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξαντλῶσιν ὅλην αὐτῶν τὴν ἐπιρροήν, ὅπως θέσωσι τέρμα εἰς τὴν δρᾶσίν των.

«Ἐν τέλει οἱ **ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων ἐκφράζουσι τὴν πεποίθησιν**, ὅτι ἡ **ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει ἀντιληφθῇ, ἐν τῷ συμφέροντι αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ πεισθῇ, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατόν, ἡ κοινὴ γνώμη, ὅπως παύσῃ ἐνισχύουσα δι' οἱασδήποτε ἐκδηλώσεως τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν ἐνόπλων σωμάτων**.

«Ἀποδεχομένη τὰς ἀνωτέρω ὑποδείξεις ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, θὰ συνεισέφερε σπουδαίως, συμφώνως ἄλλως τε πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἰδίαν της ἐπιθυμίαν, εἰς τὸ ἔργον τῶν Δυνάμεων, ὅ περ ἀποβλέπει τὴν εἰρήνευσιν τῆς Μακεδονίας».

Μετὰ τὴν ταυτόσημον διακοίνωσιν, τὴν γενομένην πρὸς τὸν κ. Σκουζὲν τὴν 3ην Ἰουλίου 1906, ὁ ἐνταῦθα ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀδυνατεῖ νὰ λάβῃ μέτρα πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐξαγωγῆς ὅπλων διὰ τὴν Μακεδονίαν, φοβουμένη τὰς διαμαρτυρίας τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως εἶχε συμβῆ καὶ πρὸ δύο ἐτῶν.

«Ὑπέδειξα εἰς τὸν κ. Ὑπουργόν, ὅτι τοιαύτη διαμαρτυρία οὐδέποτε ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας, ἀλλ' ὁ κ. Σκουζὲς ἐπιμένει, ὅτι ὁ ἡμέτερος Πρεσβευτὴς παρεπονέθη ἄλλοτε κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὡς ἐπεμβαινούσης εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου τῶν ὅπλων.

«Μοὶ ἐπιτρέπετε νὰ δώσω σχετικὰς βεβαιώσεις εἰς τὸν κ. Σκουζέν;»

Καὶ ὁ σὲρ Ἐδουαρδ Γκρέϋ ἀπήντησεν ἀμέσως τηλεγραφικῶς, λέγων: «Ἐὰν δὲν κατορθώσητε νὰ ἐπαληθεύσητε τὰ περὶ παραπόνων τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ, **πληροφορήσατε τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι ἀπατᾶται καὶ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις βεβαίως οὐδὲν θὰ ἔφερε πρόσκομμα εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐξαγωγῆς ὅπλων εἰς τὴν Μακεδονίαν**.

«Ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν κατώρθωσα ν' ἀνακαλύψω ἴχνος τι ἀναφέρον περὶ τοῦ ἐν λόγῳ παραπόνου».

* *
*

Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1905 εἶχεν ἐκδοθῇ βουλγαρικόν τι βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τέλος αἱματηροῦ ἔτους», διὰ τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς—Βούλγαρος φυσικὰ—προσεπάθει νὰ παραστήσῃ τοὺς ὁμοεθνεῖς του ἀγνοτέρους περιστερᾶς. Ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου τούτου ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ ὁποῖος τὸ διεβίβασε πρὸς τὸν ἐν Μοναστηρίῳ ὑποπρόξενον τῆς Ἀγγλίας, ζητῶν τὴν γνώμην του.

Ὁ κ. Μονάχου, ὁ Ἄγγλος ἐν Μοναστηρίῳ ὑποπρόξενος, ἐπιφέρων τὰς ἐπὶ τοῦ βιβλίου κρίσεις του, παρατηρεῖ, ὅτι «**πολὺ δύσκολα οἱ Βούλγαροι δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐπὶ αἱματοχυσίᾳ ἐνοχῆς**» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ βιβλίου.

«Κατόπιν ἐρεύνης ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ προξενείου μου εὑρίσκω, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἔπραξαν φόνους κατὰ Χριστιανῶν (ἐξαιρῶ τὰς ἀμφιβόλους ὑποθέσεις), 97 μὲν κατὰ

τὸ 1903, ἐν οἷς καὶ 10 γυναικῶν, 35 τὸ 1904, ἐν οἷς καὶ δύο γυναικῶν καὶ ἑτέρων δύο, αἵτινες μόνον ἐτραυματίσθησαν, καὶ 33 τὸ 1905, ἐν οἷς δύο γυναικῶν, καὶ οὕτω καθεξῆς.

«Ὡς πρὸς τοὺς φόνους ἀτόμων ἢ καὶ μικρῶν ἑκάστοτε ὁμάδων Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι δυνατὸν νὰ δικαιολογῶνται ὁπωσδήποτε ὡς ἀντίποινα, προφανῶς τὸ ἓν στρατόπεδον (οἱ Ἕλληνες δηλαδὴ) δὲν διαφέρει τοῦ ἄλλου (τοῦ βουλγαρικοῦ), *μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι οἱ Βούλγαροι κατήρξαντο τῶν μεθόδων τούτων ἀπὸ τοῦ 1902—1903.*

«Ἐξ ἄλλου πάλιν πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι οὐδέποτε διέπραξαν τὰς χονδρικὰς σφαγάς, μὲ τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἐξηντέλισαν ἑαυτούς, κατὰ τὰ μνημονευόμενα ἐν τῷ βιβλίῳ, δύο τελευταῖα ἔτη καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ ἐξευτελίζωνται καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος...» !!!

* *
*

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ ἐν Λονδίνῳ Ρωμοῦνος πρεσβευτὴς συνετάραξε προφανῶς τὴν καλοκαιρινὴν τοῦ σὲρ Ἔδουαρδ ἡσυχίαν διά τινος κωμικοτραγικῆς ἀνακοινώσεως, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ ὁ ρωμουνικὸς πληθυσμὸς ἐξακολουθεῖ σφαζόμενος ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων καὶ ὅτι 250 νέοι ἀντάρται, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς Ἕλληνας ἀξιωματικούς, διῆλθον τὰ σύνορα, τῇ ἀνοχῇ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὁ δὲ Ἄγγλος ὑπουργὸς τηλεγραφεῖ ἐπειγόντως πρὸς τὸν ἐνταῦθα ἐπιτετραμμένον, ζητῶν ἐπικύρωσιν τῆς πληροφορίας.

Ὁ κ. Γιώγκ, ἀφοῦ κατέβαλε, ὅσην ἠδύνατο προσπάθειαν καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ τι, ἐθεώρησε καθῆκόν του νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι προφανῶς πρόκειται περὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα προὐκάλεσαν τὰς γενομένας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν παραστάσεις, *ὅτι ἔχει λόγους νὰ πιστεύῃ, ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ ἐνεργοῦσιν ἀμεμπτότερον ὡς πρὸς τὴν «ἀνοχὴν»* καὶ ὅτι κατὰ τὸν τελευταῖον μῆνα οὐδεμία ἴσῃ μειώθη κίνησις τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Δέκα πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ταὐτόσημον διακοίνωσιν, τὴν 19ην Ἰουλίου 1906, ὁ ἐνταῦθα ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας διεβίβασε πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Μεγ. Βρεττανίας ἔγγραφον ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Σκουζέ, περιέχουσαν τὴν ἀπάντησιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰς ταὐτοσήμους παραστάσεις τῶν Δυνάμεων.

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τονίζεται ἰδίᾳ, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν ἐξαγωγῆς ὅπλων θὰ ἐφαρμοσθῶσιν αὐστηρῶς τὰ αὐτὰ μέτρα, ἅτινα ἐφηρμόσθησαν κατὰ τὸ 1902 (ὁπότε ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἤθελε νὰ παρεμποδίσῃ τὰς βουλγαρικὰς συμμορίας νὰ ἐξοπλίζωνται ἐξ Ἑλλάδος) ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ θὰ ἐπαγρυπνῶσι πρὸς παρεμπόδισιν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ τῶν συμμοριῶν, τιμωροῦσαι αὐστηρῶς οἱονδήποτε ἔνοχον, καὶ ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπαναλάβῃ τὰς παρὰ τοῖς προξένοις προσπαθείας της πρὸς εἰρήνευσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας.

Αἱ διαβεβαιώσεις αὗται—προσθέτει ὁ Ἄγγλος ἐπιτετραμμένος—ὁμοῦ μὲ τὴν μεταβολὴν τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τύπου, ἄγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατενόησε τὴν ἀνάγκην ὅπως δώσῃ ἱκανοποίησίν τινα εἰς τὰς Μεγ. Δυνάμεις, ἂν καὶ ἡ στάσις τῶν ἐφημερίδων ἐνδεχόμενον νὰ μὴ εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἄσχετος πρὸς τὴν κρίσιμον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ φόβου μὴ τυχὸν κατάχρησις τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῷ Αἵμῳ ἐπηρέαζε τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἑλληνικῶν πόθων ἐν Κρήτῃ.

«Ἐξ ἄλλου μέγα συλλαλητήριον ὀργανοῦται ἐνταῦθα ὑπό τινος μακεδονικοῦ Συλλόγου διὰ τὴν προσεχῆ Κυριακήν, *ὁ δὲ Δήμαρχος Ἀθηναίων, ὁ ὁποῖος εἶνε ἰσχυρότατος παράγων καὶ ὑποστηρικτὴς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως κ. Ράλλη*, ἐξέδωκε προκήρυξιν, δι' ἧς καλεῖ τοὺς συμπολίτας του νὰ συμμετάσχωσι τοῦ συλλαλητηρίου, ὅπερ θέλει εἶσθαι διαμαρτυρία τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῆς Μακεδονίας, τῶν δολοφονουμένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ληστῶν καὶ ὑποβαλλομένων καθ' ἑκάστην εἰς ἀνηκούστους θηριωδίας καὶ φρικαλεότητας».

*
* *

Τὸ κείμενον τῆς ἀπαντήσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ταὐτοσήμους παραστάσεις τῶν Δυνάμεων κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀνακοινώσεως ἡμῶν ὑπὸ χρονολογίαν 20)3 Ἰουλίου, ἣν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανίας, Αὐστρουγγαρίας, Γαλλίας, Μεγ. Βρεττανίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσσίας, διαταγῇ τῶν Κυβερνήσεών των, ἀπηύθυναν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Βασιλέως, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ καταστήσῃ γνωστὸν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐπιθυμοῦσα νὰ δώσῃ δεῖγμα τοῦ σεβασμοῦ της πρὸς τὰς Δυνάμεις καὶ τῆς ζωηρᾶς της ἐπιθυμίας ὅπως ὑποβοηθήσῃ τὸ ἔργον των ἐν Μακεδονίᾳ, διέταξε τὰς ἁρμοδίας ἀρχὰς νὰ ἐντείνωσι τὴν ἐπίβλεψίν των πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος παντὸς ὑπόπτου.

«Τὸ ἔργον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δὲν εἶνε τόσον εὔκολον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ὅσον δύναταί τις νὰ νομίζῃ, ἐκ τῶν δυσχερειῶν, ἃς ἡ μεθόριος γραμμὴ παρουσιάζει εἰς τὴν ἐπίβλεψιν· καὶ τὸ γεγονὸς μόνον, ὅτι ἔνοπλοί τινες κατώρθωσαν νὰ διέλθωσι, χωρὶς νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ παρεμπόδισίς των ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν φρουρῶν, ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπίβλεψιν εὑρίσκεται πρὸ τῶν αὐτῶν δυσχερειῶν, ἃς συναντᾷ καὶ ἡ ἑλληνική.

«Εἰς ἀπόδειξιν τῶν καλῶν αὐτῆς διαθέσεων ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔλαβεν ἐπίσης ἀπόφασιν ν' ἀπολύσῃ τοὺς ἀστυνόμους Λαρίσσης, Βόλου, Τρικκάλων καὶ Καλαμπάκας καὶ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλων ἀξιωματικῶν.

«Συγχρόνως αὐστηρόταται διαταγαὶ ἐδόθησαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους ὅπως ἐπιβλέπωσι τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τοῦ βασ. Διατάγματος, τοῦ ἀπαγορεύοντος τὴν ἐξαγωγὴν ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων.

«Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἀφ' ἑτέρου διὰ νέας ἐντόνου ἐγκυκλίου του, παραγγέλλει εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς ὅπως ἐξασκῶσιν αὐστηροτάτην ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν, οἵτινες διὰ διαφόρους αἰτίας λαμβάνουσιν ἀδείας, καὶ νὰ κρατῶσιν αὐτὸ ἐνήμερον περὶ παντὸς ἀξιωματικοῦ ἢ ὑπαξιωματικοῦ, ὅστις, καταχρώμενος τῆς ἀδείας, ἤθελον ἀναμιχθῇ εἰς τὰς διὰ τὴν Μακεδονίαν ἐνεργείας. Πᾶσα παράβασις τῶν διαταγῶν τούτων θὰ τιμωρῆται αὐστηρότατα.

«Καίτοι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπανειλημμένως ἐξήσκησε πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἐπιρροὴν διὰ νὰ κατευνάσῃ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας, οἵτινες μετὰ μακρὰ ἔτη βασάνων ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς μέτρα ἀμύνης πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας των, δὲν θέλει λείψῃ καὶ πάλιν διὰ τῶν προξένων της, ὧν ἡ διαγωγὴ ὑπῆρξε πάντοτε ἄμεμπτος, ν' ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτοὺς συμβουλὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, συνιστῶσα αὐτοῖς νὰ ἔχωσι πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἔργον τῶν Μεγ. Δυνάμεων καὶ εἰς τὰς συνεχεῖς καὶ ἐπιμόνους ἐνεργείας των πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης αὐτῶν.

«Φέρων τὰ ἀνωτέρω εἰς γνῶσιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγ. Δυνάμεων, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν θεωρεῖ καθῆκόν του νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν των ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐν Μακεδονίᾳ, μακρὰν τοῦ νὰ ἐλαττωθῇ ἐπ' ἐσχάτων, εἶνε πάντοτε ζωηρά, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ πίνακες τῶν φόνων, τῶν διαπραχθέντων κατὰ Ἑλλήνων κατὰ τοὺς τέσσαρας πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους τούτου, τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον εἶχε λάβῃ τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσῃ ὑμῖν.

«Ἡ Κυβέρνησις ἔχει στερεὰν πεποίθησιν, ὅτι αἱ Μεγ. Δυνάμεις θὰ θελήσωσι νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς θεραπείαν τῶν κακῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας πρὸ πολλοῦ ἤδη πάσχουσι».

Τὴν ἀπάντησιν ταύτην τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως συνοδεύει καὶ πίναξ λεπτομερὴς τῶν ἑλληνικῶν θυμάτων τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1906. Ὡς δὲ ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐξάγεται, ὅτ-οἱ κομιτατζῆδες ἐν μὲν τῷ διαμερίσματι Μοναστηρίου ἐδολοφόνησαν 30 Ἕλληνες ἐν δὲ τῷ τῆς Θεσσαλονίκης ἑτέρους 30, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ γυναῖκας καὶ δεκαετῆ παιδία».

* *
*

Ἐπακολουθοῦσι διάφοροι ἐκθέσεις τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἄγγλων ἀντιπροσώπων, ἐν αἷς καὶ ἓν αἰφνίδιον τηλεγράφημα τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένου, ἀναφέρον, ὅτι κατὰ πληροφορίας τοῦ ἐν Βόλῳ Ἄγγλου προξένου, ἐπανήρχισεν ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ καταρτισμὸς ἑλληνικῶν σωμάτων, τῇ ἀνοχῇ Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ ὅτι προέβη τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Αὐγούστου εἰς ἐντόνους παραστάσεις πρὸς τὸν κ. Σκου-

ζεν, ὑποσχεθέντα νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ καταγγελλόμενα. Εἰς ὁμοίας παραστάσεις προέβη καὶ ὁ Τοῦρκος πρεσβευτής.

Ἐπεξηγεῖ δὲ ὁ Γιὼγκ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο διὰ ταχυδρομικῆς ἐκθέσεώς του ἀπὸ 10 Αὐγούστου ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρει ὅτι τῷ κατήγγειλεν ὁ Ἄγγλος πρόξενος Βόλου κ. Ἀλφρέδος Μέρλιν. Τῷ κατήγγειλε δὲ ὁ κ. πρόξενος σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς κ. κ. Τσιμπούκην καὶ Δούκαν, ὡς εὑρισκομένους ἐν Βόλῳ καὶ στρατολογοῦντας ἀντάρτας διὰ τὴν Μακεδονίαν.

Ἀναφέρει ἐπίσης ὁ κ. Γιὼγ, ὅτι εἰς τὰς παραστάσεις του ὁ κ. Σκουζὲς ἀπήντησε μὲ τὰ συνήθη του ἐπιχειρήματα, τοῦ ἀδυνάτου τῆς παρεμποδίσεως τῆς διαβάσεως τοιούτων σωμάτων διὰ τῶν συνόρων:

«Καὶ ὁ κ. ὑπουργὸς ἐξακολουθῶν μοὶ ἀπηρίθμησε νέα τερατουργήματα διαπραχθέντα κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων, τόσον ἐν Μακεδονίᾳ ὅσον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἡγεμονίᾳ.

«Ἔσπευσα τότε ν' ἀπαντήσω, ὅτι ἀκριβῶς τὰ γεγονότα ταῦτα μαρτυροῦσι πόσον καταστρεπτικὰ εἶνε τ' ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς, ἣν οἱ Ἕλληνες μετὰ τόσου πείσματος ἀκολουθοῦσι».

Ὁ κ. Γιὼγκ παρέλειψε νὰ προσθέσῃ ὁποίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν εἰς τυχὸν παρατήρησιν τοῦ κ. Σκουζὲ τί ἐκέρδισαν οἱ Ἕλληνες καὶ ποῖος τοὺς ἐπροστάτευσε σφαζομένους ἄνευ ἀντιστάσεως ἐπὶ σειρὰν ὁλοκλήρων ἐτῶν.

* *
*

Ἐν τῇ συνεχείᾳ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς Κυανῆς Βίβλου περὶ Μακεδονίας, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ὑπ' ὄψει, ἐμφανίζονται καὶ οἱ ἀνήκουστοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας σφαγαὶ καὶ βιαιοπραγίαι τῶν Βουλγάρων. Θ' ἀνομολογηθῇ δὲ πιστεύομεν καὶ ὑπὸ τῶν ἀγριώτερον φιλοβουλγάρων Ἄγγλων, ὅτι ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀνηκούστων τούτων θηριωδῶν, ἐλάχιστα τιμᾷ τὴν ἐγνωσμένην ἀγγλικὴν δικαιοσύνην.

Ὁ πρῶτος ὑπαινιγμὸς περὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ σκηνῶν τοῦ παρελθόντος θέρους γίνεται ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας κ. Γιώγκ, ὅστις εἰς σχετικὰς παραστάσεις τοῦ κ. Σκουζὲ ἀπήντησεν: *«Αἱ φρικαλεότητες αὗται ἐπιμαρτυροῦσι πόσον ἦσαν καταστρεπτικὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς, ἣν μετὰ τόσης ἐπιμονῆς ἀκολουθοῦσιν οἱ Ἕλληνες».*

Δεύτερος ὑπαινιγμὸς περὶ τῶν βουλγαρικῶν φρικαλεοτήτων γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου γενικοῦ προξένου τῆς Θεσσαλονίκης ἔν τινι ἐγγράφῳ του ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Σεπτεμβρίου 1906, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπαντᾷ ἡ ἑξῆς παράγραφος: *«Προξενεῖ κατάπληξιν τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἀντίποινα ἐκ μέρους τῶν ἑλληνικῶν συμμοριῶν διὰ τὰς*

ἐναντίον τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων ὠμότητας, ἅτινα ἀσφαλῶς προσεδοκῶντο, δὲν ἐπῆλθον εἰσέτι».

Καὶ ἐπακολουθοῦσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἀνακοινώσεις καὶ διαμαρτυρίαι τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Μεταξᾶ.

* *
*

Σχετικὸν ὑπόμνημα, ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀντιπροσώπου τὴν 4ην Ὀκτωβρίου ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς :

Ἀντικρούει ἐν ἀρχῇ τὴν δικαιολογίαν τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι δῆθεν ἐξηγέρθη τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Βουλγάρων, συνεπείᾳ τῆς δράσεως τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων διὰ τῶν ἑξῆς χρονολογικῶν παρατηρήσεων :

« Ἡ δρᾶσις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ ἐσημειώθη τὸ πρῶτον τῷ 1897 ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης. Ἐπιδιώκοντες τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς καὶ τὴν προσχώρησιν τῶν Ὀρθοδόξων χωρικῶν εἰς τὸ σχίσμα οἱ Βούλγαροι μετεχειρίσθησαν πάντα τὰ μεσα, κατακρεουργοῦντες καθ' ἑκάστην ἱερεῖς, διδασκάλους καὶ προκρίτους, καταστρέφοντες τὰς περιουσίας καὶ φορολογοῦντες τὰ χωρία πρὸς διατήρησιν τῶν συμμοριῶν των.

« Ἀπὸ τοῦ 1899 τὸ ἔργον τῶν Βουλγάρων λαμβάνει νέαν ἔντασιν καὶ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ἀρκεῖ διὰ νὰ δώσῃ ἰδέαν τῆς δράσεως ταύτης. Ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1903 ἐφονεύθησαν 94 ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης καὶ 134 ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου.

«Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ηὔξησε καταπληκτικῶς. Ἀνέρχονται εἰς 157 τῷ 1904 καὶ 141 τῷ 1905 ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης καὶ 133 κατὰ τὸ 1904 καὶ 150 τὸ 1905 ἐν τῷ τοῦ Μοναστηρίου.

«Εις τοὺς ἀριθμοὺς δὲ τούτους δὲν περιλαμβάνονται τὰ ἄγνωστα θύματα τῆς ἐπαναστατικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1903.

«Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, τηρῆσαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄμεμπτον ἐν τῇ νομιμοφροσύνῃ του στάσιν, εὑρέθη πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸ σχίσμα ἢ ν' ἀμυνθῇ. Καὶ ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον.

«Ἂν δὲ ἀπὸ τῆς νέας ταύτης στάσεως τῶν Ἑλλήνων παρετηρήθη μεταβολή τις εἰς τὴν κατάστασιν ἐν Μακεδονίᾳ, τοῦτο εἶνε ἡ μεγαλειτέρα ἀπόδειξις τοῦ ὅτι οἱ Βούλγαροι διὰ πλαστῶν μέσων προσεπάθουν ν' ἀποδείξωσιν ὑπεροχὴν ἐν Μακεδονίᾳ.

«Δὲν δύναταί τις βεβαίως ν' ἀρνηθῇ παρεκτροπάς τινας τῆς ἀμύνης τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ὅταν ἡ φυλετικὴ ἔρις διεξάγεται μετὰ πείσματος, εἶνε πολὺ δύσκολον εἰς τὴν ἀμυνομένην μερίδα νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ νόμιμα μέτρα ἀμύνης.

«Δὲν εἶνε ἀληθὲς δὲ τὸ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον εἶνε ὑπεύθυνον διὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασιν. Αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι εἶνε ἐξ ἴσου πολυπληθεῖς πάντοτε ἐκεῖ, ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων των δὲν ἠλαττώθη καὶ ἡ σύμπραξις μετὰ τῶν ὀρ-

γάνων τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ἔδωκε νέαν ἔντασιν εἰς τὸ ἔργον τῶν κομιτατζήδων.

«Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ κατάστασις ἐβελτιοῦτο ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἐν Μακεδονίᾳ βίαιαι ἐκδηλώσεις, ἀκολουθούμεναι ὑπὸ θηριωδιῶν, ἤρχισαν νὰ διαπράττωνται ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ κίνημα παρασκευαζόμενον ὑπὸ συμμορίας ἐξ ἐπαγγέλματος ταραχοποιῶν, διατρεχόντων τὰς πόλεις, ὅπου κατοικοῦσιν Ἕλληνες, λαμβάνει, ἀνησυχαστικὰς διαστάσεις.

«Ἐκ Βάρνης ἐπεκτείνεται εἰς ἄλλας πόλεις διὰ νὰ καταλήξῃ μετὰ τὰς ἀγριότητας τῆς Φιλιππουπόλεως εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀγχιάλου.

»Καίτοι μὴν παρῆλθεν ὑπὸ τῶν θλιβερῶν τούτων συμβάντων, ἡ κατάστασις ἐλάχιστα ἐβελτιώθη, καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Ἡγεμονίας φεύγουσιν ἐκεῖθεν.

»Δεδομένου, ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἠγγυήθη οὐ μόνον διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ σχολικὰ ἱδρύματα τῶν ξένων ἐν Βουλγαρίᾳ κοινοτήτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, αἱ ὑπογράψασαι τὴν Συνθήκην Δυνάμεις θὰ ἔπραττον ἔργον δικαιοσύνης, ἐπεμβαίνουσαι πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ πρώην καθεστῶτος.

* * *

Ὑπ' ἀριθμὸν 127 δημοσιεύεται ἔγγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου» ἐπιτετραμμένου κ. Μπόρκλεϋ πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν σὲρ Ἔδουαρδ Γκρέϋ, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Ὀκτωβρίου 1906. Ὁ κ. Μπόρκλεϋ τῷ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Ἔλλιωτ, προσκεκολλημένος εἰς τὴν μακεδονικὴν χωροφυλακήν, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ Μακεδονίας, ἀνέφερεν αὐτῷ, ὅτι ἡ κατάστασις ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Δράμας, ἥτις ἦτο πολὺ καλὴ πρό τινων μηνῶν, ἐτράπη ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐσχάτως.

«Οἱ φόνοι τῶν Βουλγάρων ἔγιναν συχνοὶ τελευταίως, ἰδίως ἐν Καβάλλᾳ, ἔνθα ἀληθὴς τρομοκρατία βασιλεύει μεταξὺ τῶν ὀλίγων Βουλγάρων, οἵτινες μένουσιν ἐν τῇ πόλει».

Ἀποδίδει δ' ὁ κ. Ἔλλιωτ τὴν χειροτέρευσιν τῆς καταστάσεως εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἕλληνος μητροπολίτου καὶ τοῦ Ἕλληνος προξένου. Καβάλλας, οἵτινες «ὑπάρχουσι λόγοι νὰ τὸ πιστεύσῃ τις, ὅτι ἐξεγείρουσιν ἀπ' εὐθείας τοὺς Ἕλληνας».

Περαιτέρω ὁ κ. Μπόρκλεϋ ἀναφέρει, ὅτι ἐν συνεντεύξει μὲ τὸν Μ. Βεζύρην εὑρέθησαν ἀμφότεροι σύμφωνοι ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἕλληνος προξένου καὶ τοῦ μητροπολίτου, ὅστις μετέβη κρυφίως εἰς Ἀθήνας ἄνευ ἀδείας».

Η Α. Ε. ὁ Μέγας Βεζύρης—ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Μπόρκλεϋ—ὡμίλησε λίαν αὐστηρῶς περὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν Ἑλλήνων ἐπισκόπων εἰς τὸ προπαγανδικὸν κίνημα καὶ τὰς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κακουργίας, προσθέσας, ὅτι προέβη εἰς δριμυτάτας παρατηρήσεις καὶ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, συστήσας εἰς τὴν Α. Παναγιότητα νὰ παύσωσι καὶ τὰ βίαια ἄρθρα τῆς «**Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας**», ἐπ' ἀπειλῇ διακοπῆς αὐτῆς.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

Η 29 ΜΑΪΟΥ 1453
ΗΤΟΙ Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ξένος ἱστοριοδίφης (οὗ δὲν ἐνθυμούμεθα τ' ὄνομα, διότι τὴν περὶ Γάλλων τοῦ 1870 μελέτην αὐτοῦ ἐν περιοδικῷ ἀνέγνωμεν πρὸ ἐτῶν), ὁμιλῶν παρεκβατικῶς περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ἀποφαίνεται, ὅτι καὶ τὸ μέγα τοῦτο στορικὸν γεγονὸς δὲν ἀποτελεῖ ἀνήκεστον συμφορὰν διὰ τὸ ἑλληνικὸν γένος, ὡς ἐθρηνήθη ἔκπαλαι καὶ θρηνεῖται μέχρι τῆς σήμερον. Ὡς οὐδὲν κακὸν καλοῦ ἄμικτον κατὰ τὴν μυριόλεκτον ῥῆτραν, καὶ ἡ πτῶσις τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρξε κατὰ τὸν εἰρημένον κριτήν, διὰ τοὺς Ἕλληνας ἱερὸν βάπτισμα, ἐξ οὗ ἔθνος, στερούμενον τέως ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἐν τοῖς πλείστοις τῶν κλάδων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐκνενευρισμένον καὶ παραλελυμένον, καί, ὅ περ τὸ τραγικώτερον, μηδ' ἰδίαν ἀκριβῆ προσωνυμίαν κεκτημένον, ἀνέθορε δοῦλον μὲν ἀλλὰ πλῆρες ἐθνικῆς συναισθήσεως ἑαυτοῦ καὶ ἑλληνικὴν πλέον ἔχον τὴν συνείδησιν.

Θὰ ἦτο πάνυ τολμηρόν, Ἕλληνες ἡμεῖς, χάριν Ἑλλήνων γράφοντες ὧδε, νὰ ἐξάρωμεν τὸ κῦρος ὀθνείας ἐτυμηγορίας ἐπὶ γεγονότος, ὅ περ παμψηφεὶ ἐκρίθη ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς καὶ θεωρεῖται μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐθνικὴ πανωλεθρία καὶ ὡς ἐπενεγκὸν τὴν κατὰ πολλὰς γενεὰς ἠθικὴν παλινδρόμησιν ἡμῶν τε καὶ τῆς Εὐρώπης. Εἶνε τολμηρόν, λέγομεν, τοῦτο τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ὑπάρχουσι διδόμενα ἱκανά, μαρτυροῦντα τὴν ἑλληνικωτάτην τῶν πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου Ἑλλήνων συνείδησιν. Οὐδ' εἶνε βέβαιον ἄλλως τε, ἂν πράγματι τ' ὄνομα «Ἕλλην» ἠκούσθη πρῶτον, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ χρονογράφου Φραντζῆ, ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου τῇ παραμονῇ τῆς Ἁλώσεως, ὅτε διὰ προσλαλιᾶς ἐνεψύχου τοὺς ἀπηυδηκότας ὁπλίτας του, μισθίους Γενουηνσίους καὶ Ἐνετοὺς καὶ γηγενεῖς, ἀγωνιζομένους ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, καθ' ἃς ὥρας τὸ τεράστιον τηλεβόλον τοῦ δακὸς Οὐρβανοῦ ἐξηρεύγετο πελωρίους μύδρους κατὰ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ὄπισθεν τῆς ὁποίας ἀγωνιῶν ἠγωνίζετο ὁ τελευταῖος καῖσαρ.

Ἀλλ' αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τῆς ἀπαισίας μνήμης ψευδοσυνόδου τῆς Φλωρεντίας μέχρι τῆς σπιλωσάσης τὸ ἱερὸν ἄδυτον τοῦ μεγάλου καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τραγελάφου *ἑνωτικῆς λειτουργίας*, καθ' ἣς εἶχεν ἐξαναστῇ ἐκ δεδικαιολογημένης ἀγανακτήσεως ὁλόκληρος ὁ λαὸς τοῦ λιποψυχοῦντος Βυζαντίου, εἰς βαθμὸν ὥστε ἐν τῇ κατὰ τῶν *ἀζυμιτῶν* μανίᾳ αὐτοῦ

νὰ ἐπικαλεσθῇ *τουρκικὸν φακιόλιον*, δὲν εἶνε ἡμέραι εὐκλείας, οὔτε ἐθνικῆς εὐημερίας... Αἱ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος πασίγνωστοι καὶ ἀτέρμονες λογοδιάρροιαι, δι᾽ ὧν τὸ ἔθνος ἀπέκρουσε τὰς περὶ ἀρωγῆς ὑστεροβούλους προτάσεις τῆς ποντιφικῆς Δύσεως καὶ ἄλλα παραπλήσια γεγονότα, ἂν δικαιῶσιν, ὡς ἐδικαίωσαν ἤδη τοὺς ἀθανάτους ἐκείνους ὑπερμάχους τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως, ἀπεικονίζουσιν ὅμως περίοδον ἐθνικῆς ζωῆς, ἐχούσης ἀνάγκην ριζικῆς θεραπείας, ἔστω καὶ δι᾽ ὀδυνηροτάτης ἐγχειρήσεως, ὁποία ὑπῆρξεν ἡ διὰ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἐκδηλωθεῖσα φρικτὴ καὶ ἀτέραμνος θεομηνία..

Ὑπῆρξαν βεβαίως προφῆται ἔνθεοι, ὅ τε Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ πολλῷ ὕστερον ἀκμάσας Σχολάριος καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς δράσαντες ὡς ἔδρασαν· διότι, ἐκκρούοντες τὰς ὑπούλους τῆς ἁγίας Ἕδρας προτάσεις, ἔσωσαν τὸ γένος ἐκ τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ὅστις πάντως θὰ ἐπήγαζεν εἴ ποτε συνυπεγράφετο καὶ δὴ ὑπὸ τοὺς προτεινομένους ὅρους ἡ ἀπαισία ἐκείνη πολιτικοθρησκευτικὴ συνθήκη. Ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑπερόχου τούτου ἐν εἴδει ἠθικῆς ἀναλαμπῆς ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐξαίρεσιν ποιούμενοι, θὰ εὕρωμεν καὶ πάλιν ἐπικρατοῦσαν ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὴν τελευταίαν γενεὰν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἔκλυσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ δικαιώσωμεν ἐν μέρει τὴν αὐστηρὰν τοῦ εἰρημένου ξένου ἐτυμηγορίαν.

Ἡ κατάστασις ἰδίως αὕτη, ἧς κύριον ἀπαύγασμα ὑπῆρξεν ἡ ἐξ ἐπουσιώδους, κατὰ τὸν Γάλλον, δογματικῆς μερίμνης ἀμεριμνησία περὶ τὸν καταρτισμὸν στρατιωτικῶν δυνάμεων, καθ᾽ ὃν χρόνον αἱ ὑπὸ Μωάμεθ τὸν Β΄ φάλαγγες, ὁσημέραι ἐξαπλοῦσαι τὸ ἔδαφος τῆς κατακτήσεως ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ, ὁσημέραι συνεσπειροῦντο στενώτερον καὶ ἀπειλητικώτερον περὶ τὰ λείψανα τῆς πάλαι ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, ᾐτιολόγει τὴν ἐπέλευσιν τοῦ κατακλυσμοῦ, ὅστις ἐχρησίμευσεν ὡς λουτήρ, ἐξ οὗ εἵρματο νὰ ἀναδύσωμεν, ἀπὸ παρηκμακότων ψευδορρωμαίων καὶ γραικῶν, γνήσιοι καὶ ἀκμαῖοι Ἕλληνες.

* * *

Δὲν θὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα τὰ κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι πλείστας λεπτομερείας ταύτης δημοσιεύομεν ἐν ἑπομέναις σελίσι, σταχυολογοῦντες ἐκ λαϊκῆς ἐν παραφράσει ἐκδόσεως τοῦ Φραντζῆ. Θὰ περιορισθῶμεν λοιπὸν ἁπλούστατα εἰς τὸ πολιτικὸν μνημόσυνον τῆς ἀποφράδος ἀλλ᾽ ἁγίας ἡμέρας τῆς 29 Μαΐου 1453, ἡμέρας Τρίτης καὶ ἐπετείου Θεοδοσίας τῆς ὁσιομάρτυρος, καθ᾽ ἣν ἐπεσφραγίζετο ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὑπερχιλιέτις περίοδος εὐκλειῶν καὶ θριάμβων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, πρόδρομος τετρακοσιετοῦς περιόδου δουλείας καὶ συμφορῶν διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ καὶ πρόδρομος ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, καταληξάσης εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν λωρίδος μόνον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰσλὰμ ὑποζυγωθείσης τῷ 1453 καὶ ἔτι τουρκοκρατουμένης φεῦ! ἀπεράντου ἑλληνικῆς γῆς...

Ἡ παιδαριώδης, ἕνεκα προλήψεων τῆς ἐποχῆς, προσδοκία τῶν τελευταίων τοῦ Βυζαντίου κατόχων, ὅτι, συναθροιζομένων τῇ τελευταίᾳ στιγμῇ περὶ τὸν αὐγουσταῖον κίονα, ἄγγελος πρωτοστάτης, οὐρανόθεν πεμπόμενος, θὰ ἐξεδίωκεν ὡς λύκον διὰ πυρίνης ρομφαίας τὸν Ἄπιστον καὶ θ' ἀπέδιδε σῶαν καὶ ἀρτίαν τὴν εὐκλεᾶ μητρόπολιν τῆς Ορθοδοξίας τῇ λατρείᾳ τῆς πάτρωνος αὐτῆς Παναγίας, ἡ ἐλπὶς, λέγομεν, αὕτη ἥκιστα τιμᾷ βεβαίως τὴν πολιτικὴν ὀξυκέρδειαν τῶν προπατόρων ἡμῶν Ἀλλ' οὐδὲ δικαιολογεῖ ἡ προσδοκία αὕτη τὴν ἀσυνειδησίαν, ἧς τρανώτατον τεκμήριον ὑπῆρξεν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἡ ἔλλειψις στρατιωτικῆς ἀμύνης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πολιτείαν τῶν προγενεστέρων μοναρχῶν τοῦ Βυζαντίου, εἰς ὧν τὰ τείχη ὠφείλετο ἡ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἀναβολὴ τῆς ἁλώσεως. Ἀλλ' ὁμολογητέον ἅμα, ὅτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ γεγονὸς τῆς Ἁλώσεως, καθ' ὃν τρόπον αὕτη ἐξετυλίχθη ἐν τῷ περικλεεῖ ἄστει, ἡ ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἐπελθοῦσα μεταμέλεια καὶ συναίσθησις, τὸ τετρακοσιετὲς μαρτύριον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καί, ὅ περ τὸ θλιβερώτερον, ἡ πρὸς τὸν ἀπειλήσαντα τότε ὁλόκληρον τὸν κόσμον ἀσιατικὸν κατακλυσμὸν ἔνοχος ἀκηδία τῆς Εὐρώπης, ταῦτα πάντα ἐξαγνίζουσι πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἐπιγόνων τὴν ἐπίμεμπτον ἐκείνην τῶν προγόνων ἀκηδίαν, ἣν ἄλλως τε ἐξήγνισε καὶ ἡ ἡρωϊκὴ στάσις αὐτῶν τε καὶ τοῦ πολυκλαύστου μονάρχου των, πρὶν ἢ παραδώσωσι τὰς κλεῖδας τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ τελευταία ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας φοβερωτάτη λειτουργία, οἱ πλήρεις ἐλπίδων ἐπὶ τὴν ἄφευκτον ἀνάστασιν χριστιανικοὶ λόγοι, ὧν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἱεράρχου ἤκουσε τὸ ἐκ χιλιάδων ἀνδρῶν, γυναικῶν, παρθένων καὶ παιδίων ἐκκλησίασμα, μέλλον φεῦ ! μετὰ τινας ὥρας νὰ ἐξανδραποδισθῇ καὶ ἡ παρὰ τὰ στρατηγικὰ σημεῖα τοῦ ἄστεως διεξαχθεῖσα ὑπερανθρώπινος, λόγῳ ἀριθμοῦ, πάλη νάνων πρὸς γίγαντας, ἀποτελοῦσιν εἰκόνας, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὀφείλομεν νὰ γονυπετήσωμεν .... Συγχωροῦντες τοὺς ἐξ ἀδυναμίας παραδόντας τῷ πανισχύρῳ πολεμίῳ τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργων τῶν Ἡρακλείων, Βασιλείων καὶ ἄλλων τοῦ ἔθνους προμάχων, ἀποθαυμάζομεν τὴν ὄντως σπαρτιατικωτάτην ἄμυναν τῆς ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον δρακὸς τῶν μαχητῶν.

Ἀλλ' ἂν ἡ ἐπελθοῦσα συμφορὰ ἐξαγνίζῃ, ὡς προείπομεν, τοὺς ὀλιγωρήσαντας προπάτορας, ἡ στενοχωρία ὅμως, ἐν ᾗ ἡ Δύσις εὑρέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς κατακτήσεως, ἐκ φόβου μὴ καὶ αὐτὴ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν καὶ χείρονα τύχην, καὶ οἱ κόποι τῶν πρώτων δύο μετὰ τὴν Ἅλωσιν Ρωμαίων ποντιφήκων, ὅπως παροτρύνωσι τοὺς διαφόρους βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἵνα κινήσωσι σταυροφορίαν κατὰ τοῦ ἐξ Ἀσίας ὁρμηθέντος Ἀντιχρίστου, τεκμηριοῦσιν, ὅτι καὶ οἱ προπάτορες τῶν διπλωματῶν τῆς Εὐρώπης, περὶ οὐδενὸς τὴν κατὰ Χριστὸν φιλανθρωπίαν ποιούμενοι, ἀπέβλεπον καὶ τότε εἰς τὸ συμφέρον μόνον. Ἡ πρὸς Μωάμεθ τὸν Β' ἀξιομνημόνευτος ἐκείνη ἐπιστολή, δι' ἧς ὁ Πάπας ἐδήλου αὐτῷ, ὅτι... *«δύο σταγόνες ὕδατος* (δηλαδὴ τὸ βάπτισμα) *καὶ τὰ πάντα εὐοδοῦνται»* τί ἄλλο μαρτυρεῖ ἢ ὅτι ἡ Δύσις, ἀμεριμνῶσα περὶ τῆς οἰκτρᾶς τύχης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὑποδουλομένου τότε

παντοκράτορι τυράννῳ ἄνευ ἐλπίδος ἴσως σωτηρίας, ἓν μόνον ἐπεδίωκε, τὸν ἐκχριστιανισμὸν τοῦ δορικτήτορος, ὅπως ἐξαναγκάσῃ βεβαίως αὐτὸν ἵνα θέσῃ αὐτοβούλως φραγμὸν εἰς τὰς ἀκατασχέτους κατακτήσεις του παρὰ τὰ σύνορα τῆς σήμερον Οὑγγαρίας, φειδόμενος τοῦ σαρκίου της.

⁂

Ἀλλ' ἄλλως ἔδοξε τῷ θεῷ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὰ δὲ ράγδην ἐπελθόντα ἔκτοτε γεγονότα ἀπέδειξαν, ὅτι ἂν θείᾳ βουλῇ κατεστράφημεν πρὸς κολασμόν, θεία βουλὴ ὡσαύτως ἐπρυτάνευσε τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Ἡ ἐκ Βυζαντίου βιαία φυγάδευσις τῶν σοφῶν μηστόρων τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ λογοτεχνίας καὶ τῆς Θέμιδος, ἡ ἐπενεγκοῦσα τὴν ἀνάπλασιν τῆς ὑπὸ διανοητικὴν ἔποψιν σκοτεινῆς ἔτι Δύσεως, ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ἡ μετὰ ραγδαῖον ὑετὸν ἐπιφαινομένη ἐπὶ τοῦ στερεώματος πολύχρους ἶρις, ἥτις, κατὰ τὰς ἁγίας Γραφάς, προανήγγειλε τὸ τέλος τοῦ κατακλυσμοῦ.... Ἡ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπαύριον τῆς Ἁλώσεως κελεύματι καὶ ἐκ πολιτικῆς μερίμνης τοῦ κατακτητοῦ συμπαγεῖσα καὶ διὰ προνομιῶν ἐνισχυθεῖσα ἑλληνικὴ ἑνότης ὑπὸ ἡγήτορα τὸν Πατριάρχην, ἀναλαβόντα μάλιστα διὰ φιρμανίων τὸ δικαίωμα τοῦ διατηρῆσαι τὸν τίτλον τοῦ «ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, *Νέας Ρώμης* καὶ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου», ἔστω καὶ ὑπὸ τὸ ἐπιπρόσθετον ἐπώνυμον τοῦ «ἀρχηγοῦ τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων». ὑπῆρξε διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἡ περιστερὰ ἐκείνη τῆς ἑβραϊκῆς παραδόσεως, ἡ περὶ τὴν λῆξιν τοῦ κατακλυσμοῦ κομίσασα διὰ τοῦ ράμφους αὐτῆς τῷ Νῶε τὸν αἴσιον κλάδον... Ἐὰν ἡ ἐμμονὴ τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ ἀποκρούσει τῆς εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως προταθείσης προσθήκης τοῦ «*καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ*» συνεβάλλετό πως εἰς τὴν πρὸς τὸν ἡμέτερον ἐθνικὸν κίνδυνον ἐγκληματικὴν ἀπάθειαν τῆς Εὐρώπης, ἡ ὑπὸ τῆς πατρώας ὅμως παιδείας συντελεσθεῖσα πνευματικὴ ἀνάπλασις τῆς Ἰταλίας καὶ μετὰ ταῦτα τῆς Δύσεως ἤρξατο στρέφουσα ἐφ' ἡμᾶς εὐνοϊκώτερον τὸ φρόνημα αὐτῆς.

Ἡ σύμπηξις αὐτονόμου ἑλληνικῆς ἐθνότητος ἐν τῇ στενῇ κατ' ἀνάγκην περιοχῇ τῆς δεσποτικωτάτης τῶν τότε ἀπολυταρχιῶν, ὁποῖα ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τὸν Καλίφην μοναρχία, ἡ δημιουργία, οὕτως εἰπεῖν κράτους ἐν κράτει, ὑπῆρξε διὰ τὴν δρᾶσιν ἡμῶν τὸ πρῶτον στάδιον, τὸ πρῶτον ἀσφαλὲς ἐχέγγυον τῆς μελλούσης ἡμῶν ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἡ πρόσληψις ἐπὶ τέλους Ἑλλήνων λειτουργῶν ἐν τῇ ἰσλαμικῇ πολιτείᾳ, πρὸς διεκπεραίωσιν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ βαθμιαία τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀνάμιξις καὶ πρωτοβουλία εἰς ἅπαντα τὰ πολιτικὰ πράγματα οὐκ ὀλίγον ὡσαύτως συνετέλεσαν εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ ἀναπτέρωσιν τῶν ἐλπίδων τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἀναπτέρωσιν ἀπαραίτητον εἰς πᾶσαν πρὸς χειραφέτησιν οἱουδήποτε ἔθνους τάσιν.

Τὰ αἴσια ταῦτα γεγονότα ἐδέησε βεβαίως νὰ γεννήσωσι παρὰ τῷ λαῷ κορε-

σμὸν τῆς δουλείας καὶ ἀπέχθειαν πρὸς τὸν αἱμοβόρον καὶ ἀντίχριστον τύραννον· ἀλλ' ἐγέννησαν ἅμα ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἐλπίδα ἐπὶ τὴν βεβαίαν καὶ ἐφικτὴν αὐτοῦ ἀναβίωσιν.

Ἡ μεθ' ἡρωϊκωτάτην ἀντίστασιν πτῶσις τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων ἱπποτῶν κατεχομένης Ῥόδου καὶ δὴ ἡ ἀπὸ τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας μετ' ἀληθῆ τιτανομαχίαν κατακτηθεῖσα, 17ου αἰῶνος φθίνοντος, ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡρωοτόκος Κρήτη, ἣν καρτερικώτατα ὑπερήσπισαν ὡς σύμμαχοι τῶν πολιορκουμένων οἱ γηγενεῖς νησιῶται, τεκμηριοῦσι τὴν ὕπαρξιν σφριγαλέας ἑλληνικωτάτης ζωῆς καὶ ἐν μέσῃ δουλείᾳ μαρτυροῦσι τὴν ἀναγέννησιν, καὶ ἐπιζήλου μάλιστα, ἀκμὴν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος π ρὰ τοῖς κακοδαιμονοῦσιν Ἕλλησι.

Δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ ἰδοὺ οἱ ἀρειμανικώτεροι τοῦ ἔθνους ἐγκαταλείπουσι τὰς ἐν αἷς ἐστέναζον ὑπὸ τὸν ἀργαλεώτατον τῶν ζυγῶν ἑστίας των καὶ παραλαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν ἀντ' ἐφεστίων θεῶν τὰ ἀπρακτοῦντα τέως ὅπλα, καταφεύγουσιν εἰς τὰ ὄρη, ὅπως ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐλευθέρᾳ χώρᾳ ἀναπνεύσωσιν ἀνετώτερον τὴν αὔραν τοῦ ζεφύρου τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Ἡ δημιουργία τῶν Ἀρματωλικίων, πολὺ μετὰ τὴν Ἅλωσιν καὶ πολὺ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐπιτευχθεῖσα, ὑπῆρξε κυρίως ὁ πρώτιστος ἦχος τῆς σάλπιγγος τῆς ἐθνεγερσίας, καθ' ἃ μαρτυροῦσι τ' ἀθάνατα ἐκεῖνα τοῦ 17ου αἰῶνος δημοτικὰ ἡμῶν ᾄσματα, ἅτινα ἐν ἐξόχῳ λυρισμῷ, συγκινήσαντι καὶ αὐτοὺς τοὺς ξένους, διερμηνεύουσιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὁμοθυμαδὸν τὸ μέγα τῆς ἐξεγέρσεως ὄνειρον καὶ τὸν πόθον τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἂν ἐτέλεσε σωματικὴν δουλείαν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη, ἐφ' ἑκατὸν πεντήκοντα μόνον, ἴσως ὑπέστη ψυχικήν, οὕτως εἰπεῖν, δουλείαν, διότι ἀπ' αὐτοῦ τοῦ δευτέρου μετὰ τὴν Ἅλωσιν αἰῶνος, ἐξ οὗ, ἀναγεννηθείσης τῆς παιδείας, ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος καὶ τῆς καθηγητικῆς ἕδρας ἐκήρυττον τὸ σάλπισμα τῆς μελλούσης ἀναστάσεως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, τὸ ἔθνος ἦν ἠθικῶς ἀπηλευθερωμένον. Καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶνε οὐ μόνον ἡ ἀναγέννησις παρ' ἡμῖν τῆς παιδείας, κατ' ἀκολουθίαν τῶν πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐγερθέντων φυτωρίων τῶν μουσῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγα πρόσωπον, ὅ περ ἄνδρ ς Ἕλληνες διεδραμάτισαν ἐν Εὐρώπῃ μὲν ὡς μορφωτῆρες καὶ χειραγωγοὶ τῆς ξένης νεολαίας καὶ πλάσται φιλελλήνων, ἐν Ἀνατολῇ δὲ ὡς σύμμαχοι τῶν κατὰ τοῦ δορικτήτορος Τούρκου ἀγωνισαμένων ἑκάστοτε ξένων.

* *
*

Ἐπισφραγίζοντες τὰ ἐν συνόψει καὶ τροχάδην, ὡς ἐπιτάσσει ἡ δημοσιογραφία, γραφέντα ἀνωτέρω, ἀτελῆ, εἰς μνημόσυνον τῆς πρὸ ἐτῶν 454 μοιραίως ἐν Βυζαντίῳ ἐπελθούσης ἐθνικῆς ἡμῶν καταστροφῆς, ἧς τὴν ἀμφιετηρίδα ἐν πένθει ἄγομεν σήμερον, λείψωμεν διὰ τῶν γραμμῶν, τούτων ἔστω πόρρωθεν καὶ νεκρῶς, πενθηρὸν δάκρυ

ἐπὶ τοῦ ἐν γωνίᾳ ἔξωθεν τοῦ Βεφᾶ Τζαμίου ἐν Βυζαντίῳ κειμένου ἀφανοῦς τύμβου, τοῦ περικλείοντος, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ ἀκεφάλον σκῆνος τοῦ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ὡς δι' ἀνεσπέρου αἴγλης περιβαλόντος τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην καταστροφὴν τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Λείψωμεν ἅμα πένθιμον δάκρυ καὶ εἰς μνήμην τῶν ὁμοεθνῶν καὶ ξένων αὐτοῦ συναγωνιστῶν, οἵτινες μετὰ πρωτοφανοῦς διὰ τὸ ἄπελπι τοῦ ἀγῶνος αὐτοθυσίας ὑπερημύναντο τῶν τελευταίων λειψάνων τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Μακαρίσωμεν τὸν πεπνυμένον ἐκεῖνον πρωθιεράρχην, ὅστις δεξιῶς καλλιεργήσας τὰ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Πορθητοῦ, κατώρθου διὰ τοῦ θεοπνεύστου καὶ θεοστηρίκτου αὐτοῦ νοῦ, ἂν μή τι ἄλλο, νὰ καταρτίσῃ τοὐλάχιστον μετὰ τὴν Ἅλωσιν τὴν πνευματικὴν ἐκείνην τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ βασιλείαν, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον διέπει τοὺς δούλους Ἕλληνας, ἐν ᾗ δ' ἡ ἀθάνατος ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐχρησίμευσεν ὡς κιβωτὸς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως, διεδραμάτισε δ' ὀψιαίτερον τὸ πρόσωπον τοῦ κυρίου παράγοντος τῆς διανοητικῆς καὶ ὑλικῆς ἀναστάσεως τοῦ ἡμετέρου γένους. Εὐξώμεθα ἐπὶ τέλους ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῶν ἀθανάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους μαρτύρων, τῶν μυριάδων ἐκείνων Ἑλλήνων, οἵτινες, προκρίναντες τῆς προσενεχθείσης αὐτοῖς ὑπούλως παρὰ τῆς Δύσεως ἀρωγῆς, ἐπὶ τῇ προόψει τοῦ ἐκφυλισμοῦ, τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτοκρατορίας των, προυτίμησαν εἶτα τοῦ προταθέντος αὐτοῖς πρὸς σωτηρίαν ἐξισλαμισμοῦ τὴν τουρκικὴν μάχαιραν καὶ τὴν ἀγχόνην καὶ οἵτινες καὶ πίπτοντες ἐψιθύριζον εἰς τὸ οὖς τοῦ δημίου τὸ «Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ τὴν γνωστὴν λαϊκὴν προφητικὴν ῥήτραν :

«*Πάλι μὲ χρόνους καὶ καιρούς, πάλι δική μας θἆνε*» (ἡ Κωνσταντινούπολις).

Ναί, ὁ Κύριος ἐμνήσθη αὐτῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ του, πρωτοστατήσας εἰς τὴν ἐκ τοῦ φοβεροῦ κατακλυσμοῦ σωτηρίαν τοῦ παντάλανος ἡμῶν ἔθνους, ὡς ἐπέβλεψεν καὶ εἰς τὴν ἀνάπλασιν αὐτοῦ. Ναί ! τὸ τηλεκλυτὸν ἑλληνικὸν ἄστυ, ἡ πρώτη καὶ ἀθάνατος τοῦ Χριστιανισμοῦ μητρόπολις, ἐν ᾗ ἐπαγιώθη ὑφ' Ἑλλήνων κληρικῶν, ὑφ' Ἑλλήνων καισάρων, ὑφ' Ἑλλήνων ἱεροδοδιδασκάλων καὶ μαρτύρων ὁ Χριστιανισμός, ἂν ἀπέδρα πρὸς καιρὸν τῶν χειρῶν ἡμῶν, *πάλι δική μας θἆνε* κατὰ τὸ τελευταῖον ᾆσμα τῶν τελευταίων κατόχων τοῦ Βυζαντίου. Αἱ ἀθῶαι τῶν λαῶν παραδόσεις, ἀπαύγασμα οὖσαι πολλάκις θεϊκῆς ἐμπνεύσεως, οὐδέποτε διαψεύδονται. Ὡς ἡ ἀπό τοῦ Θ' αἰῶνος χρονολογουμένη ἀπαισία ἐκείνη πρόρρησις «*Βοῦς βοήσει*» κτλ. προανήγγειλε τὴν πολλαῖς ἑκατονταετηρίσιν ὕστερον μέλλουσαν νὰ ἐπέλθῃ τουρκοκρατίαν, οὕτω καὶ ἡ τελευταία εὔελπις προφητεία θὰ ἐπαληθεύσῃ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, πρὸς δόξαν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ καὶ ὡς πρέπει εἰς μέγα ἔθνος, τρισένδοξον ἔχον τὴν καταγωγήν. Ναί ! ἡ τὸν τροῦλλον τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ἀριστουργήματος τοῦ Ἀνθεμίου σπιλοῦσα ἐπίχρυσος Ἡμισέληνος θὰ καταρρεύσῃ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὡς καὶ οἱ περιστοιχίζοντες τὸ πάνσεπτον ναὸν ἀκα-

λαίσθητοι τέσσαρες μιναρέδες, ὑποκαθιστάμενοι διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν κωδωνοστασίων.

Οἱ μαρμαρωμένοι ἱερεῖς τῆς παραδόσεως, οἱ ἀναγκασθέντες νὰ διακόψωσι τὴν θείαν λειτουργίαν, ἕνεκα τῆς εἰς τὸν ναὸν ἀθρόας εἰσροῆς τῶν τροπαιοφόρων Τούρκων, θ' ἀναστηθῶσιν ἵνα ἀποπεράνωσι τὴν λειτουργίαν ... Οἱ ἀνὰ πᾶσαν νύκτα τοῦ Πάσχα εὑρισκόμενοι ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ φλοιοὶ τῶν κοκκίνων ὠῶν, κατὰ τὴν πεποίθησιν τοῦ λαοῦ, εἶνε οἱ πρόδρομοι τοῦ *Χριστὸς ἀνέστη*, ὅ περ καὶ πάλιν θ' ἀκουσθῇ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ.... Ὁ περίβλεπτος ἀνδριὰς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ὁ μέλλων μετά τινα χρόνον νὰ ἐγερθῇ ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν ἀνακτόρων ἐν Ἀθήναις, ἔχων ἐστραμμένον τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ δεικνύων διὰ τοῦ δακτύλου τοῖς ἐλευθέροις Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν Βόσπορον ἄγουσαν, εἶνε μαρτύριον τοῦ ὅτι ἂν ἐστερήθημεν πράγματι τῆς πατρῴας οὐσίας, δὲν ἀπεξενώθημεν ὅμως καὶ τοῦ ἀπαραγράπτου δικαιώματος τοῦ διεκδικῆσαι ταύτην ἐν καιρῷ τῷ δέοντι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς, ἀρκεῖ νὰ συνετισθῶμεν πλέον καὶ νὰ κατανοήσωμεν βαθύτερον τὴν ἱερὰν ἡμῶν ἀποστολήν. Τὸ γεγονὸς τῆς ἐκ μηδενὸς γεννήσεως ἄλλων λαῶν, ἀλλὰ τί λέγομεν; αὐτὴ ἡ ἐκ μηδενὸς καὶ διὰ μηδενὸς ἀνάστασις τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ἐν οἵᾳ καταστάσει διετέλει μετὰ τὴν Ἅλωσιν, δὲν εἶνε τολμηρότερα γεγονότα τοῦ ὑπὸ τῆς τελευταίας βυζαντιακῆς προφητείας προαγγελλομένου;

Συνέλθωμεν ἄρα εἰς ἑαυτούς, παρασκευασθῶμεν σοβαρῶς καὶ ὡς πρέπει εἰς λαόν, μεγάλην μεγίστην ἔχοντα τὴν ἐθνικὴν ἀποστολήν, καὶ ὦμεν βέβαιοι, ὅτι οὐδεὶς τῶν περιοίκων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ λαῶν—λαῶν στερουμένων ἱστορίας, στερουμένων παρελθόντος καὶ μὴ συμπραξάντων ἐν τῷ πολιτισμῷ τοῦ κόσμου—θὰ δυνηθῇ νὰ ἐναντιωθῇ πρὸς τὴν ἐπιτέλεσιν γεγονότος γεγραμμένου ἤδη ἀπ' αἰώνων ἐν ταῖς δέλτοις τοῦ ἀνεξιχνιάστου οὐρανοῦ:

«*Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θἆνε....*»

Εἴθε !

* *
*

Παρατιθέμεθα ᾧδε, σταχυολογοῦντες ἐκ τῆς χρονογραφίας τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ, τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχοντα ὡς ἑξῆς:

«Ὁ Μωάμεθ ὠθούμενος ὑπὸ ἀγρίας φιλοδοξίας καὶ παραβαίνων τοὺς κατὰ τὴν ἀνάρρησίν του ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας, ἤρξατο νὰ διανοῆται, συνεπῶς νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὸ πεῖσμα τῆς αὐλῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκτισεν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου φρούριον ἀντικρὺ ἑτέρου φρουρίου, κτισθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μουρὰτ ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ὀνομαζομένου *Ἀσπροκάστρου*. Τὸ φρούριον τοῦτο ὠνομάσθη ὑπὸ μὲν τῶν Τούρκων Γενὶ-Χισὰρ ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων Νεόκαστρον. Ὅτε ἤρχισε νὰ κτίζῃ τὸ φρούριον τοῦτο ὁ Μωάμεθ, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἔστειλε πρέ-

σβεις ἵνα ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τοιούτου ἐπιχειρήματος, ἀλλ᾽ ὁ Μωάμεθ, ἐμμανὴς γενόμενος, ἀπεκρίθη αὐθάδως καὶ ἀποτόμως:

— «Ἀπέλθετε, προσέθεσεν, ἀπέλθετε καὶ εἴπατε εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ὑμῶν, ὅτι τοῦ βασιλεύοντος Σουλτάνου ἡ κατάστασις δὲν ὁμοιάζει ποσῶς μὲ τὴν τῶν προκατόχων του, ἀλλ᾽ ὅ τι ἐκεῖνοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκτελέσωσιν, αὐτὸς θέλει τὸ ἐκτελέσῃ εὐκόλως καὶ ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι, οἵτινες θέλουσιν ἔλθῃ νὰ ὁμιλήσωσιν ἐκ νέου διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην θέλουσιν ἐκδαρῇ ζῶντες».

Ὅταν δ᾽ ἐτελείωσε τὸ φρούριον τοῦτο οἱ ἐν αὐτῷ εὑρισκόμενοι Τοῦρκοι, ἐξερχόμενοι, ἐλεηλάτουν τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέστρεφον μετὰ πολλῶν λαφύρων, τοῦτο δὲ ἐπροξένει ἀκροβολισμοὺς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Τούρκων. Εἰς μίαν τῶν συμπλοκῶν τούτων ἐφονεύθησαν πολλοὶ Τοῦρκοι, οἱ δὲ Ὀθωμανοί, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ὁρμήσαντες κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἐπιβατοῦς, οἵτινες ἐθέριζον τοὺς ἀγρούς των, τοὺς κατέσφαξαν ὅλους. Οὕτω ἤρξατο ὁ μεταξὺ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν πόλεμος.

Ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξε τότε νὰ κλεισθῶσιν αἱ πύλαι τῆς πόλεως καὶ νὰ κρατηθῶσιν ὅλοι οἱ ἐντὸς αὐτῆς εὑρισκόμενοι Τοῦρκοι, τοὺς ὁποίους ὅμως ἀπέλυσε μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἔστειλε πρέσβεις, προβάλλων εἰρήνην εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Πλὴν ὁ θηριώδης οὗτος Τοῦρκος, οὐδόλως φροντίσας νὰ ζητήσῃ ἐλαχίστην συγγνώμην ἢ νὰ εὕρῃ πρόφασίν τινα διὰ τὰς ἐχθροπραξίας αὐτοῦ, ἐκήρυξεν ἀμέσως τὸν πόλεμον.

Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ δὲ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Αὐτοκράτορος, ἡγεμόνας τῆς Πελοποννήσου, Δημήτριον καὶ Θωμᾶν, νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Πόλιν, ἔστειλε τὸν γηράσαντα ἐν ταῖς λεηλασίαις τῶν χωρῶν τούτων Τουραχάν, συνοδεύσας αὐτὸν μὲ τοὺς δύο υἱούς του Ἀχμὲτ καὶ Ὀμέρ. Οὗτοι, διαβάντες τὸν Ἰσθμὸν τῆς Πελοποννήσου, προὐχώρησαν πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν, καταστρέφοντες καὶ λεηλατοῦντες τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἀχμέτ, βαδίζων πρὸς τὸ Λεοντάριον, ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἐστάλη πρὸς τὸν δεσπότην Δημήτριον Παλαιολόγον εἰς Σπάρτην. Ἐνῷ δ᾽ ἐγένετο ἡ εἰσβολὴ αὕτη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Μωάμεθ κατεγίνετο ἀνενδότως εἰς τὰς προπαρασκευὰς τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς μάτην ὁ πολλαχόθεν φοβεριζόμενος Αὐτοκράτωρ περιέβλεπεν ὀλόγυρά του διὰ νὰ εὕρῃ βοήθειαν· οἱ Δυτικοὶ ἡγεμόνες, ἀσχολούμενοι εἰς ἰδίους σκοπούς, ἔμενον ἀπαθεῖς θεαταί.

Τὴν παρασκευὴν μετὰ τὸ Πάσχα (6 Ἀπριλίου 1453) ἐφάνη ὁ Μωάμεθ μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ πρὸ τῆς Πόλεως, καὶ στήσας τὴν σκηνήν του ὄπισθεν τοῦ πρὸς τὴν Πύλην Καλιγαρίαν λόφου, ἐσκέπασε τὰς πέριξ πεδιάδας καὶ παρέταξε τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ξυλίνης Πύλης τῶν ἀνακτόρων μέχρι της Χρυσῆς. Τὸ μέγα κανόνιον ἐστήθη κατὰ τῆς Πύλης Καλιγαρίας· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῶν νέων ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἐπιτειχισμάτων ἀπήντων μεγάλην ἀντίστασιν,

ἔφερεν αὐτὸ πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ἥτις μετωνομάσθη Πύλη τοῦ Μεγάλου Κανονίου.

Τὸ κανόνιον τοῦτο, συντριβὲν μετὰ ταῦτα κατεκερμάτισε τὸν κατασκευάσαντα αὐτὸ Οὔγγρον Οὐρβανόν, ὁ δὲ Σουλτᾶνος τοσοῦτον ἐλυπήθη, ὥστε διέκοψεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν μάχην.

Ὅλαι αἱ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συναθροισθεῖσαι δυνάμεις τῶν Τούρκων τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἀνέβαινον εἰς 300 000· ἐξ αὐτῶν δὲ ἑκατὸν χιλιάδες ἱππέων ἐτάχθησαν ὄπισθεν τοῦ στρατοπέδου· ἑκατὸν χιλιάδες πολεμισταὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, ἐκτεινομένην μέχρι τῆς Χρυσῆς Πύλης, καὶ πεντήκοντα εἰς τὴν ἀριστερὰν, φθάνουσαν μέχρι τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βλαχερνῶν. Ὁ Σουλτᾶνος ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον μετὰ δεκαπέντε χιλιάδων γενιτσάρων, ὁ δὲ Σαγανὸς, εἷς τῶν πασσάδων του, μετά τινων χιλιάδων κατέλαβε τὸ ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ λόφον καὶ τὰ ἀντικρὺ τοῦ λιμένος ὑψώματα. Ὁ δὲ στόλος, τὸν ὁποῖον ὁ ναύαρχος *Βαλτάογλους*, *ἀρνησίθρησκος Βούλγαρος*,ἐξήρτησεν ἐν τῷ μικρῷ κόλπῳ τοῦ Βοσπόρου, συνίστατο ἀπὸ δεκαοκτὼ τριήρεις, ἀπὸ τεσσαράκοντα διήρεις, ἀπὸ εἴκοσι φορτηγὰ, καὶ τριάκοντα περίπου μικρὰ πλοῖα, τὸ ὅλον τετρακόσια εἴκοσι πλοῖα.

Οἱ δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἕλληνες μαχηταὶ, δὲν ἦσαν περισσότεροι τεσσάρων χιλιάδων ἐννεακοσίων ἑξήκοντα τριῶν, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ προστεθῶσι δύο χιλιάδες ξένοι καὶ πεντακόσιοι Γενουήνσιοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ εὐπατρίδου Ἰωάννου Ἰουστινιανοῦ· αἱ δὲ κατὰ θάλασσαν δυνάμεις αὐτῶν συνίσταντο ἐκ τριῶν πολεμικῶν πλοίων γενουησιακῶν, ἑνὸς ἱσπανικοῦ, ἑνὸς γαλλικοῦ, τριῶν κρητικῶν, ἤτοι ἑνὸς ἐκ τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν ἄλλων δύο ἐκ τῶν Κυδωνιῶν καὶ τριῶν βενετικῶν μεγάλων, καλουμένων γαλερῶν.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως, ἂν καὶ ὀλίγοι ἀνθίσταντο γενναίως κατὰ τῶν ἐφορμώντων βαρβάρων καὶ ἐκρήμνιζον αὐτοὺς ἀπὸ τὰ τείχη μετ' αἰσχύνης. Ἐγέμιζον διὰ νυκτὸς μετὰ μεγάλης ταχύτητος τὰ ρήγματα διὰ ξύλων καὶ βαγενίων γεμάτων ἀπὸ χῶμα καὶ ἀπέβαλλον τοὺς ὑπονομοποιοὺς διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός. Διὰ τῶν ὑγρῶν πυρῶν ἠδυνήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν μιᾷ νυκτὶ νὰ πυρπολήσωσι τὴν μεγάλην ἑλέπολιν καὶ ἄλλας μηχανάς. Ὁ Μωάμεθ, ἰδὼν τὴν πυρπόλησιν τῆς ἑλεπόλεως καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν, ὡρκίσθη, ὅτι ἐὰν καὶ αἱ 37,000 τῶν προφητῶν προέλεγον εἰς αὐτὸν τοῦτο, ποτὲ δὲν ἤθελε τὸ πιστεύσῃ.

Τῇ 15 Ἀπριλίου 1453, ἐξελθὼν ὁ τουρκικὸς στόλος, ἠγκυροβόλησεν ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, πλησίον τοῦ Διπλοκιονίου,τοῦ ἤδη ὀνομαζομένου Βεσίκτασι. Μετά τινας δὲ ἡμέρας ἐφάνησαν εἰς τὴν Προποντίδα ἓν πολεμικὸν αὐτοκρατορικὸν πλοῖον καὶ τέσσαρα γενουησιακά, ἅτινα εἶχον ἐμποδισθῇ ἕνεκα τῶν ἀνέμων εἰς Χίον. Μέρος τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐξ ἑκατὸν πλοίων, ἐτάχθη ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος διὰ νὰ ἐμποδίσῃ εἰς τὰ πέντε πλοῖα τὴν ἐν τῷ λιμένι εἴσοδον. Χάλαζα βελῶν καὶ βροχὴ πυρὸς ἔπιπτεν ἄνωθεν τῶν χριστιανικῶν πλοίων κατὰ

τῶν τουρκικῶν, ὧν τὰ χείλη ἦσαν χαμηλότερα, καὶ τὰ ὁποῖα, καίτοι τοιαῦτα ὄντα, ἠθέλησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ αὐτοκρατορικὸν πλοῖον. Χύτραι πλήρεις καυστικῶν ὑλῶν ἔβαλον τὸ πῦρ εἰς τὰς ἐξαρτήσεις τῶν ἐφορμώντων τουρκικῶν πλοίων, καὶ ὄγκοι πέτρινοι, ριπτόμενοι, ἐβύθιζον αὐτά. Ὁ αὐτοκρατορικὸς πλοίαρχος Φληκταννέλος ἐμάχετο ὡς λέων· ἐπίσης καὶ οἱ Γενουήσιοι, Κατανέος, Νοταρᾶς, καὶ Βαλανάρης. Ἡ θάλασσα ἐσκεπάσθη ἀπὸ ἀκόντια, τὰ ὁποῖα ἐμπόδιζον τὴν κίνησιν τῶν τουρκικῶν πλοίων, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν, συγκρουσθέντα μεταξύ των, ἠνοίχθησαν, καὶ δύο ἐπυρπολήθησαν καὶ κατεποντίσθησαν.

Τότε ὁ Μωάμεθ, ἐμμανὴς γενόμενος καὶ ἀφρίζων ἀπὸ θυμόν, ἐμπήγει τὰ πτερνιστήρια ἐντὸς τῶν πλευρῶν τοῦ ἵππου καὶ ὁρμᾷ εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν στόλον καὶ ἀνακτήσῃ τὴν νίκην, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν πασσᾶδες ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ. Ὅλοι ἐβράχησαν ἐκ τῶν ὑδάτων, οἱ δὲ ναῦται, οἵτινες δὲν ἀπεῖχον πλέον μιᾶς βολῆς πέτρας, ἀνενέωσαν τὴν μάχην, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι τὰ χριστιανικὰ πλοῖα πλησίστια διῆλθον διὰ μέσου τῶν τουρκικῶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς αὐτοῦ διὰ σιδηρᾶς ἁλύσεως. Ἡ φθορὰ τῶν Τούρκων ἦτο μεγάλη καὶ ἡ αἰσχύνη μεγαλειτέρα. Ὁ Μωάμεθ ἠθέλησε νὰ πασσαλώσῃ τὸν Βαλτάογλουν, εἰς τὴν ἀνανδρίαν τοῦ ὁποίου ἀπέδιδε τὴν ἧτταν, ἀλλὰ τῇ παρακλήσει τῶν γενιτσάρων ἐχάρισε μὲν εἰς αὐτὸν τὴν ζωήν, ἠθέλησεν ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἴδιος τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ. Τέσσαρες δοῦλοι ἔβαλον αὐτὸν ἐκτάδην, ὁ δὲ Σουλτᾶνος ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ἑκατὸν ραβδισμοὺς διὰ τοῦ βαρέως ροπάλου του, προξενήσας εἰς αὐτὸν πολλὰς πληγάς. Ἀσάβης δέ τις διὰ λίθου συνέτριψε τὴν παρειάν του καὶ ἐξώρυξε τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν γενιτσάρων καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωήν. Ἔκτοτε καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν τοῦ ἀρχιναυάρχου τῆς ὀθωμανικῆς μοναρχίας ἐγεννήθη ἡ ἰδέα, πιστευθεῖσα ἔπειτα ὑπὸ τῶν Τούρκων *ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ κράτος τῆς γῆς, ἀλλὰ τὸ τῆς θαλάσσης ἀφῆκεν εἰς τοὺς Χριστιανούς*.

Εἰς Συμβούλιον, συγκροτηθὲν μετὰ τὴν ναυμαχίαν, ἀπεφάνθησαν ὅλοι ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς πολιορκίας· ἀλλ' ὅταν ὁ Σουλτᾶνος ἠρώτησε πῶς θέλουσι κόψῃ τὴν ἅλυσιν τοῦ λιμένος, ὅλοι ἔμειναν ἄφωνοι. Ὁ Σουλτᾶνος ὅμως ἔκοψε τὴν ἀπορίαν ταύτην διὰ τολμηρᾶς ἀποφάσεως καὶ προέτεινε νὰ φέρωσι διὰ ξηρᾶς τὰ πλοῖα ἐντὸς τοῦ λιμένος.

Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ κατασκευάσωσιν ὁδὸν ἐκ σανίδων ἀπὸ τὸ Βεσίκτασι ἕως τοῦ Κερατίου κόλπου, ὅστις ἀπεῖχε δύο μόνον μικρᾶς λεύγας, καὶ νὰ ἀλείψωσι τὰς σανίδας ταύτας μὲ λίπος βοῶν καὶ προβάτων διὰ νὰ ὀλισθαίνωσιν εὐκολώτερον τὰ πλοῖα. Πλέον τῶν ἑβδομήκοντα πλοίων μετεβιβάσθησαν ἐν διαστήματι μιᾶς νυκτὸς ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἕκαστον δὲ τῶν πλοίων τούτων εἶχε τὸν πλοίαρχόν του ἐπὶ τῆς πρύμνης καὶ τὸν ναύκληρον ἐπὶ τῆς πρώρας, τὰ δὲ πανία ἀνεωγμένα διὰ νὰ βοηθῶνται ἀπὸ τὸν ἄνεμον. Τὰ τύμπανα ἐκτύπων καὶ αἱ

σάλπιγγες ἦχουν, ἡ δὲ ἡμέρα, ἀνατείλασα, ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἐκπλήκτους πολιορκουμένους ἐντὸς τοῦ λιμένος τουρκικὸν στόλον, ἐκ πλέον τῶν ἑβδομήκοντα πλοίων συγκείμενον, ὅστις ἐφαίνετο, ὅτι ἔπεσεν ἄνωθεν καὶ διὰ μιᾶς ἐντὸς τοῦ λιμένος αὐτῶν.

Ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε πάραυτα νὰ πυρπολήσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον τὴν ἐπομένην νύκτα, ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἐπροδόθη εἰς τοὺς Τούρκους ὑπὸ τῶν Γενουησίων τοῦ Γαλατᾶ, οἵτινες, διαρκούσης τῆς πολιορκίας, προσποιούμενοι, ὅτι εἶνε πιστοί, ἐφάνησαν δόλιοι καὶ εἰς τὰ δύο μέρη.

Ὁ Μωάμεθ, θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἕλληνας διὰ τὰς ἀποπείρας, τὰς ὁποίας ἔκαμνον ἵνα πυρπολήσωσι τὸν στόλον αὐτοῦ, διέταξε νὰ θέσωσι κανόνια ἄνωθεν τοῦ Γαλατᾶ, καὶ νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ εὑρισκομένων πλοίων, ἑλληνικῶν καὶ γενουησιακῶν.

Ἑπτὰ ἑβδομάδες παρῆλθεν, ἀφότου οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκουν στενῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν· πάντοτε δὲ ἀπεκρούοντο καὶ ἐκρημνίζοντο ἐκ τῶν τειχῶν. Ἀλλ᾽ οὐχ ἧττον αἱ δυνάμεις τῆς πόλεως ἐγίνοντο ἀσθενέστεραι, ἕνεκα τῶν ἐν ταῖς ἐπιθέσεσιν ἀπολλυμένων Χριστιανῶν, ἐνῷ αἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἐπολλαπλασιάζοντο, προερχομένων πολλῶν νεηλύδων (γενιτσάρων) ἐπ᾽ ἐλπίδι λαφυραγωγίας. Τρεῖς πύργοι ἀνετράπησαν, πλατὺ ρῆγμα ἠνοίχθη πλησίον τῆς Πύλης τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ, ἡ δὲ τάφρος ἦτο γεμισμένη ἐκ τῶν πιπτόντων ἐρειπίων. Ὁ Σουλτᾶνος ἔστειλε τῇ 20 Μαΐου τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Ἰσφενδιάρογλουν καὶ προέτεινεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀνενόχλητος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἄρχῃ ἐκεῖ, ἵνα οὕτω ἀποφύγωσι οἱ κάτοικοι τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως Κωνσταντῖνος, βλέπων τὴν ψυχρότητα τῶν Δυτικῶν ἡγεμόνων καὶ γνωρίζων, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀτιμίας τίποτε ἄλλο δὲν ἤθελε κερδήσῃ, ἀπεφάσισε μᾶλλον νὰ ἐνταφιασθῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως παρὰ ζῶν νὰ ἴδῃ αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων· ὅθεν ἀπέβαλλεν ὑπερηφάνως τὸ πρόβλημα τοῦ βαρβάρου

Μαθὼν τοῦτο ὁ Μωάμεθ ἐκήρυξεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὴν 14 Μαΐου 1453 τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης γενικὴν ἔφοδον διὰ τὴν 29 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Συνήθροισε τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς δι᾽ ὅρκου τὴν διαρπαγὴν τῆς πόλεως, ἐπιφυλάξας μόνον δι᾽ ἑαυτὸν τὰ τείχη καὶ τὰ κτίρια αὐτῆς.

Οἱ Ἕλληνες, μαθόντες τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Σουλτάνου, ἡτοιμάζοντο πρὸς ἄμυναν, ἐπεσκεύασαν τὰ τείχη, τὰ πλησίον τῆς Πύλης τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχον κρημνισθῇ ἐκ τῶν κανονιοβολισμῶν, καὶ ὠχύρωσαν ἀσφαλέστερον τὰ τρωτὰ μέρη τῆς πόλεως.

Εἰς τὴν Πύλην τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ, ὅπου ἐγένετο ἡ πρὸς ἐπίθεσιν συγκέντρωσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ἦτο φόβος, ὅτι πεισματωδεστάτη μάχη ἤθελε συγ-

κροτηθῇ, ἐτοποθετήθη ὁ ἴδιος Αὐτοκράτωρ, ἔχων πλησίον του τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τοὺς πεντακοσίους αὐτοῦ Γενουηνσίους μετὰ τοῦ Δὸν Φραγκίσκου τῆς Τολέδης.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, συγκαλέσας κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Δευτέρας, 28 Μαΐου, πάντας τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, καὶ δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους καὶ ἄλλους προκρίτους καὶ στρατιώτας καὶ ἅπαντα τὸν λαόν, ἐδημηγόρησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἑπομένην δημηγορίαν:

«Ὑμεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, καὶ ἐκλαμπρότατοι δήμαρχοι καὶ στρατηγοί, γενναιότατοι στρατιῶται, καὶ ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός! Ἠξεύρετε, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν θέλει στενοχωρήσῃ ἡμᾶς μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς, καὶ μετὰ πάσης δυνάμεως καὶ τέχνης θέλει δώσῃ πόλεμον εἰς ἡμᾶς σφοδρὸν διὰ συμπλοκῆς καὶ συρράξεως μεγάλης ἐκ τῆς χέρσου καὶ τῆς θαλάσσης, ὅπως, εἰ δυνατόν, ὡς ὄφις ἐγχύσῃ τὸ φάρμακον καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω καὶ σᾶς παρακαλῶ ἵνα στῆτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Ἰδοὺ σᾶς παραδίδω τὴν ἐκλαμπροτάτην ταύτην πόλιν, τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων! Γνωρίζετε καλῶς, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρας λόγους ὀφείλομεν πάντες ὁμοφώνως νὰ προτιμήσωμεν τὸν θάνατον ἢ τὴν ζωήν· πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας ἡμῶν· δεύτερον, ὑπὲρ τῆς πατρίδος· τρίτον ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὑμῶν, ὡς χρηστοῦ κυρίου, καὶ τέταρτον ὑπὲρ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἡμῶν.

«Λοιπόν, ἀδελφοί, ὑπὲρ ὁποιουδήποτε τῶν τεσσάρων τούτων, ὀφείλομεν ἕως θανάτου νὰ ἀγωνισθῶμεν, καὶ τόσον μᾶλλον, καθόσον, ὡς ἐναργῶς βλέπετε, μέλλομεν νὰ στερηθῶμεν, ἐὰν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην εἰς τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ ὡς ἐκ τούτου κινδυνεύσῃ ἡ ἁγία ἡμῶν πίστις, ἣν ὁ Χριστὸς τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ αἵματι ἐδωρήσατο ἡμῖν· αὐτὴ ἡ πίστις, ἥτις δι' ἡμᾶς εἶνε πάντων κεφάλαιον.

«Αὐτὸς ὁ Ἀμιρᾶς ζητεῖ πῶς νὰ εὕρῃ καιρὸν νὰ ἀφανίσῃ ὡς ῥόδον τοῦ ἀγροῦ τὴν ποτὲ περιφανῆ καὶ ἀνθίζουσαν ταύτην τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, ἥτις ἐδούλωσε σχεδόν, δύναμαι νὰ εἴπω, πᾶσαν τὴν ὑφήλιον· ἥτις ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς Πόντον καὶ Ἀρμενίαν, Περσίαν καὶ Παφλαγονίαν, Ἀμαζόνας καὶ Καππαδοκίαν, Γαλατίαν καὶ Μηδίαν, Κολχούς. Ἴβηρας, Βοσποριανοὺς καὶ Ἀλβανούς, Συρίαν, Κιλικίαν καὶ Μεσοποταμίαν· Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἀραβίαν τε καὶ Ἰουδαίαν, Βακτριανοὺς καὶ Σκύθας· Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, Ἑλλάδα, Βοιωτίαν, Λοκρούς, Αἰτωλούς, Ἀκαρνανίαν, Ἀχαΐαν καὶ Πελοπόννησον· Ἤπειρον καὶ τὸ Ἰλλυρικόν, Λιχνίτας κατὰ τὸ Ἀδριατικόν· Ἰταλίαν, Τουρκάνους, Κέλτας καὶ Κελτογαλάτας Ἰβηρίαν τε καὶ ἕως τῶν Γαδείρων· Μιβύαν καὶ Μαρακίαν καὶ Μαρουσίαν, Αἰθιοπίαν, Βελέδες, Σωδὶν Νουμιδίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ Αἴγυπτον· αὐτὸς ἤδη θέλει νὰ δουλώσῃ ἡμᾶς καὶ νὰ βάλῃ ὑπὸ ζυγὸν καὶ δουλείαν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων·

τὰς δὲ ἁγίας ἡμῶν ἐκκλησίας, ἔνθα προσκυνεῖται ἡ ἁγία Τριάς, καὶ δοξολογεῖται τὸ πανάγιον ὄνομα, καὶ ὅπου ἄγγελοι ᾄδουσι τὸν τρισάγιον ὕμνον καὶ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, ἄλλας μὲν θέλει νὰ κάμῃ προσκύνημα τῆς βεβήλου αὐτοῦ θρησκείας καὶ τοῦ προφήτου Μωάμεθ, ἄλλας δὲ κατοικίας ἀλόγων ζώων καὶ καμήλων.

«Λοιπόν, ἀδελφοὶ καὶ στρατιῶται, ἐνθυμήθητε, ὅτι πρέπει νὰ παραδώσητε εἰς τὴν αἰωνιότητα τὴν ὑμετέραν μνήμην, τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν !»

«Καιρὸν δὲν ἔχω νὰ εἴπω ὑμῖν περισσότερα. Ἰδού, τὸ τεταπεινωμένον μου τοῦτο σκῆπτρον εἰς τὰς χεῖρας πάντων ὑμῶν ἀνατίθημι. Φυλάξατέ το μετ' εὐνοίας ! Πολὺ δὲ παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ δείξητε τὴν πρέπουσαν εὐπείθειαν εἰς τοὺς στρατηγοὺς καὶ δημάρχους ὑμῶν, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει καὶ τῷ τάγματι αὐτοῦ. Προσέξατε δὲ καλῶς, ἀδελφοί, διότι, ἐὰν πιστῶς φυλάξητε τοὺς λόγους μου, ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θέλομεν λυτρωθῇ τῆς ἐνεστώσης δικαίας αὐτοῦ ἀπειλῆς. Ἰδού, στέφανος ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ἡμῖν· ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θέλετε ἀφήσῃ μνήμην αἰώνιον καὶ δόξαν ἀθάνατον».

* *
*

Ἀφοῦ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ εἶπε ταῦτα καὶ ηὐχαρίστησε μετὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν τὸν Θεόν, ὅλοι, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος, ἀνεφώνησαν μετὰ κλαυθμοῦ: ***«εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ ἀποθάνωμεν διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πατρίδα ἡμῶν»***.

Οἱ Ἕλληνες, μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἔκαμον καρδίαν λέοντος. Σκηνὴ δὲ συγκινητικὴ ἠκολούθησε τότε· ὁ εἷς θέλει νὰ ἀσπασθῇ τὸν ἕτερον. Ἠσπάζοντο λοιπὸν ἀλλήλους, καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου κλαίοντες ἠσπάζοντο καὶ ἐσυγχωροῦντο.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, δυσελπιστῶν ἤδη περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως, ἀποφασισμένος ὅμως νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, ἀφοῦ περιῆλθε τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρούρια καὶ ἐβεβαιώθη, ὅτι πάντα εἶχον ἐν τάξει, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς στρατηγοὺς καὶ ἱερεῖς καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος λαοῦ, φωνάζοντος τὸ «Κύριε ἐλέησον !» Ὁ ἦχος τῶν κλαυθμῶν καὶ ἡ βοὴ τῶν γυναικείων θρήνων καὶ αἱ φωναὶ τῶν παίδων κατεσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων, οἵτινες ἐνώπιον τῆς ὡραίας πύλης ἱστάμενοι, τὴν τελευταίαν ἤδη ἀνέπεμπον ἱκεσίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας: ***«Ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον»***. Σύνολος ἡ κύκλῳ σκηνὴ ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων ἦσαν καταπεπιεσμέναι, ὡσανεὶ ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος κηδεία ὁλοκλήρου τοῦ γένους.

Ὅτε δὲ ἐτονίζετο τὸ κοινωνικόν, σχίζονται αἰφνιδίως οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ἀναμερίζουσιν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος περιβεβλημένος τὰ αὐτοκρατορικὰ μέν, ἀλλὰ φεῦ ! πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱμάτια, προβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα ἀσκεπής, κατηφὴς καὶ μετὰ δεδακρυσμένων ὀφθαλμῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ νοερῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται· Κύριος οἶδε, τίνα ἱκετήριον καὶ φιλοπάτριδα

προσευχήν· προσπίπτει τρὶς ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Θεομήτορος, ἀναχαιτίζων τοὺς λυγμούς, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνέβαινον ἀπὸ τῆς καρδίας του· ἔπειτα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν, ἀναβοᾷ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ : «*Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς ἂς συγχωρήσῃ τὰς ὑμετέρας*». Παραλαβὼν δέ, ὡς ἔθος, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια, μεταλαμβάνει αὐτῶν. Ὅλοι ἐν μιᾷ φωνῇ καὶ καρδίᾳ ἐφώναζον : «*Ἔσο συγκεχωρημένος !*»

Μετὰ ταῦτα ὁ ἡγιασμένος καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος Αὐτοκράτωρ, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς παρευρισκομένους, παρεκίνησεν αὐτοὺς πρῶτον μὲν νὰ συγκοινωνήσωσιν ἅπαντες ἀδελφικῶς, ἔπειτα δὲ νὰ ἐνθυμηθῶσιν : «ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα, καὶ ἐὰν δὲν εἶνε παρὰ Θεοῦ ὡρισμένον νὰ σώσωσι διὰ τῆς θυσίας αὐτῶν τὴν πατρίδα, πρέπει νὰ ἀφήσωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἵα εἶνε ἀναγκαία, ὅπως διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων, καὶ τὸν σεβασμὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν δόξαν». Ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν· αἱ μητέρες ἀποχαιρετίζουσι τὰ τέκνα των, αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων των, καὶ οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κλαθμοὶ ἐκρήγνυνται τότε βροντωδέστεροι. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, μόνον ἐάν τις ἐκ ξύλου ἢ πέτρας ἄνθρωπος ἦν, δὲν ἠδύνατο νὰ κλαύσῃ.

Ἐκ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ Αὐτοκράτωρ διηυθύνθη πρὸς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως ἀποχαιρετίσῃ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ. Θρῆνοι καὶ κοπετοὶ ἠκούσθησαν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ὅταν ἀπεχωρίζετο τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, περὶ πρώτην δ' ἀλεκτοροφωνίαν ἔφθασεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν πύλην τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ.

Περὶ δευτέραν ἀλεκτοροφωνίαν ἄρχεται ἡ γενικὴ συμπλοκὴ ἀλαλαζόντων φρικωδῶς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν πέριξ ὀρέων ἀντιβοώντων. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, ἡρωϊκῶς καὶ ἀταράχως ἀνθιστάμενοι, κρημνίζουσιν ἀπὸ τὰ τείχη τοὺς ἐφορμῶντας καὶ ἐπιτυγχάνουσι νὰ θραύσωσι τὰς κλίμακας καὶ τὰς ἄλλας μηχανὰς τῶν Τούρκων, προξενήσαντες μεγάλην θραῦσιν εἰς αὐτούς. Ἅμα δὲ ηὔξησε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ οἱ ἀστέρες ἐγένοντο ἀφανεῖς, ὁλόκληρος ἡ πόλις ἐφάνη περικυκλωμένη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ὑπὸ σχοινίου συσφιγγομένου, ὅπως πνίξῃ αὐτήν. Φρικώδης ἦχος τῶν κεράτων, τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν κυμβάλων, μιγνυόμενος μὲ τοὺς ὠρυγμοὺς τῶν ἐφορμώντων, ἐπλήρωνε τὴν ἀτμόσφαιραν. Αἱ κανονοστοιχίαι ἐκανονιοβόλουν διὰ μιᾶς καὶ συγχρόνως ἤρξατο ἡ ἔφοδος ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ μάχη ἦτο φρικαλέα, ἐπὶ δύο ὥρας ἐπάλαιον μανιωδῶς, ὁ δὲ ἐχθρὸς δὲν ἠδύνατο οὐδόλως νὰ προχωρήσῃ, αἱ κλίμακες ἀναβαίνουσι καὶ καταβαίνουσιν ἀδιακόπως καὶ βέλη ρίπτονται κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις, καὶ τὰ κανόνια βροντῶσιν ἀδιακόπως, ἐνῷ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια κατέφθειρον πλείστους τῶν ἐναντίων Ἀγαρηνῶν. Αἱ κατασκευασθεῖσαι μηχαναὶ ἐκαίοντο, αἱ κλίμακες συνετρίβοντο, αἱ δὲ ἀναβάθραι, ἐκρημνίζοντο μετὰ τῶν ἀναβαινόντων. Οἱ ἐναντίοι, ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς ἀντιστά-

σεως ἀπηυδισμένοι, μικρὸν ἔλειψε νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν, ἀφίνοντες εἰς τοὺς πολιορκουμένους καύχημα νίκης καὶ σωτηρίας.

Ἀλλ' αὕτη ἡ πρώϊμος ἀντίστασις οὐδὲν ἄλλο ἔπραξε παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ περισσότερον τὴν ἀγρίαν ψυχὴν τοῦ Μωάμεθ, ὅστις, περιστρέφων τὴν σπάθην δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἄλλους μὲν τῶν δειλῶν ἔσφαζεν, ἄλλους δὲ ἐπλήγωνε θανατηφόρως. Οἱ δὲ τσαούσιδες καὶ οἱ ραβδοῦχοι διὰ ράβδων σιδηρῶν καὶ βουνεύρων κτύπων τοὺς στρατιώτας διὰ νὰ μὴ δίδωσι νῶτα εἰς τοὺς ἐχθρούς. Μετ' ὀλίγον δὲ οἱ Τοῦρκοι, βοῶντες μέχρις οὐρανοῦ καὶ ἐνθαρρύνοντες ἀλλήλους δι' ὅρκων, ἤρχισαν πάλιν νὰ ἀναβαίνωσιν εἰς τὰ τείχη· τολμηροὶ δέ τινες καὶ ἰσχυροί, πατῶντες ὁ εἷς ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἄλλου, καὶ ἄλλος ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐσχημάτισαν πυραμίδα, φθάσασαν μέχρι τῶν τειχῶν. Ἀφοῦ δ' οἱ βάρβαροι ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη, συνέβη μάχη ἰσχυρὰ καὶ πολλοὶ ἐφονεύοντο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ πιέζωνται ἐκ τοῦ πλήθους. Ἀλλ' ἐνταῦθα Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καταχουζηνός, προπηδήσαντες θαρραλέως ἐκρήμνισαν, ἐκ τῶν τειχῶν τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ διεσκόρπισαν αὐτούς. Εὑρεθεὶς δὲ τότε ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκεῖ ἔφιππος ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς λέγων: «Ἀδελφοί μου καὶ συστρατιῶταί μου, στῆτε ἀνδρείως παρακαλῶ, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ! Βλέπω, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν δειλιᾷ καὶ μετ' ὀλίγον διασκορπίζεται, ἐπειδὴ δὲν ἔρχονται κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν συνήθειαν αὐτῶν. Ἀδελφοί μου, στῆτε ἀνδρείως καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ἡ νίκη εἶνε ὑμετέρα, καὶ ὑμέτερος ὁ πολύτιμος στέφανος· ὄχι ὁ φθαρτὸς καὶ γήϊνος, ἀλλ' ὁ ἐπουράνιος· Ὁ Θεὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν! Ἰδοὺ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν κατέχεται ὑπὸ δειλίας».

Ἐνῷ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔλεγε ταῦτα καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας, ἐπληγώθη ὁ στρατηγὸς Ἰουστινιανὸς εἰς τὸν δεξιὸν πόδα καὶ ἀφίνει τὴν θέσιν του. Ὁ Αὐτοκράτωρ, φθάσας ἐπὶ τοῦ τόπου καὶ βλέπων τοὺς στρατιώτας ἐμφόβους, τὸν δὲ Ἰουστινιανὸν φεύγοντα, εἶπεν: «Ἀδελφέ, τί κάμνεις; στρέψον δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, στρέψον εἰς τὴν θέσιν σου· ἡ πληγή σου δὲν εἶνε μεγάλη, δὲν βλέπεις ὅτι ἤδη ἔχομεν περισσοτέραν ἀνάγκην τῆς ἀνδρείας σου; ἡ σωτηρία τῆς πόλεως εἶνε εἰς χεῖράς σου». Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανός, μεμψιμοιρῶν, ἔφυγε καὶ περάσας εἰς τὸν Γαλατᾶν ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς λύπης καὶ τῆς περιφρονήσεως.

Οἱ Τοῦρκοι, ἰδόντες τὴν σύγχυσιν ταύτην τῶν Χριστιανῶν, ἔγειναν τολμηρότεροι. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν αὐτοὺς ἀνδρείως καὶ ἐκρήμνισαν δέκα ὀκτὼ ἐξ αὐτῶν, πειραθέντας ν' ἀναβῶσι μετά τινος Χασάνη πελωρίου· οὗτος δὲ ὁ Χασάνης, προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν πετρῶν, ἔπεσε χαμαί· οἱ δὲ Ἕλληνες, ἰδόντες αὐτόν, ἐφόνευσαν διὰ πετρῶν, ἐφονεύθησαν δὲ ὁμοῦ μὲ αὐτὸν καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀνέβαινον πολυαριθμότεροι, οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν δὲν ἀντεῖχον νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτούς.

Οἱ Τοῦρκοι, ἀφήσαντες τὰ τείχη, εἰσήρχοντο ἤδη διὰ τῆς πύλης εἰς τὴν πόλιν, πατῶντες ὁ εἷς τὸν ἕτερον. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἠκούσθη φωνὴ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καὶ ἐκ τοῦ λιμένος ὅτι ἐκυριεύθη ἡ πόλις, ἡ δὲ φωνὴ αὕτη τοὺς μὲν Χριστιανοὺς κατετρόμαξε, τοὺς δὲ Τούρκους ἐνεθάρρυνεν. Οἱ βάρβαροι, φρικωδῶς ἀλαλάζοντες, εἰσήρχοντο ἤδη διά τε τῆς πύλης καὶ τῶν τειχῶν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Αὐτοκράτωρ, θεωρῶν ταῦτα, τρέχει πρὸς τὴν πόλιν καὶ ὁρμήσας μὲ τοὺς περὶ αὐτόν, ὅπου οἱ Τοῦρκοι εἰσήρχοντο πολυαριθμότεροι, καὶ βρυχώμενος ὡς λέων, καὶ τὴν ρομφαίαν ἔχων ἐσπασμένην εἰς τὴν δεξιάν, πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε. Τὸ αἷμα ἔρρεε ποταμη-

δῶν ἐκ τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν καὶ τῶν ἱματίων αὐτοῦ, καὶ πάντοτε κτυπῶν καὶ κτυπώμενος φωνάζει : «*Ἀδελφοὶ Χριστιανοί, ἀδελφοὶ Ἕλληνες, ἐμπρός! Τὴν ἐλευθερίαν ἢ τὸν θάνατον*». Θεόφιλος δὲ ὁ Παλαιολόγος, βλέπων τὸν Αὐτοκράτορα μαχόμενον καὶ τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν μετὰ κλαυθμοῦ μεγαλοφώνως ἀνέκραξε : «*Θέλω νὰ ἀποθάνω μᾶλλον ἢ νὰ ζῶ*», καὶ ὁρμήσας εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν, ὅσους ἀπήντησεν, ἀπέσφαξεν. Ὁμοίως δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Δαλμάτης καὶ ἄλλοι στρατιῶται μετ' ἀπελπισίας ἐμάχοντο. Συμπλακέντες δὲ δὶς καὶ τρὶς ἐφονεύθησαν ἅπαντες. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ, μείνας μόνος καὶ θεωρῶν ἄφευκτον τὸν θάνατον, ἀνέκραξε : «*Δὲν ὑπάρχει εἷς Χριστιανός, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλήν μου ;*» Οὐδεὶς Χριστιανὸς ὑπῆρχε ζωντανὸς πλησίον αὐτοῦ. Δὲν ἦτο ἄλλο ἐκεῖ ἢ πτώματα Χριστιανῶν ! Πάραυτα δὲ ἐξιφοκτονήθη ὑπὸ δύο Τούρκων, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς ἐκτύπησεν αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον, ὁ δὲ ἄλλος εἰς τὸν ὦμον· ἀπέθανε δὲ παρὰ τὸ τεῖχος τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τὸ 49ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, εὐσεβὴς καὶ φιλογενής, ὥσπερ καὶ ἐβιώσατο. Οὕτως ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ ἐμίχθη μεταξὺ τῶν σωρῶν τῶν πτωμάτων, ὑπερασπιζόμενος τὴν πολιν τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν πρὸ δέκα αἰώνων ἀνεγερθεῖσαν πρωτεύουσαν τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ τόπος, ὅπου παρέδωκε τὴν ψυχὴν εἰς τὸν Θεόν, ἀνήκει φεῦ! εἰς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀνήκουσιν ἀναπαλλοτριώτως εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον μίαν ἡμέραν θέλει ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι, μὴ ἀπαντῶντες πλέον ἕτερον πρόσκομμα, εἰσήρχοντο πανταχόθεν σωρηδὸν εἰς τὴν πόλιν, ἀφοῦ ὑπερεπήδησαν τοὺς σωροὺς τῶν πτωμάτων, ἅτινα ἐπλήρουν τὰς τάφρους καὶ τὰ ρήγματα, σφάζοντες ὅσους ἀπήντων καὶ ἐγένοντο τῶν πάντων ἐγκρατεῖς. Οἱ ἐν τοῖς πύργοις ὅμως Λέοντος καὶ Βασιλείου Κρῆτες, ἂν καὶ ἔβλεπον τὴν πόλιν δεδουλωμένην, ἐμάχοντο μέχρι τῆς μεσημβρίας. Ὁ Μωάμεθ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέφερον τὸ περιστατικὸν τοῦτο, θαυμάσας τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, συνεχώρησεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, μετὰ τοῦ πλοίου καὶ τῶν σκευῶν αὐτῶν.

Οἱ ἄνδρες, αἱ γυναῖκες, οἱ παῖδες καὶ ἅπασα ἡ συρροὴ τοῦ λαοῦ ὥρμησαν νὰ προφυλαχθῶσιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἅπας ὁ ἀπέραντος ἐκεῖνος ναὸς ἐπληρώθη ἄνω καὶ κάτω, εἰς τὰ προαύλια καὶ ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ εἰς πάντα τόπον αὐτοῦ ἦτο λαὸς ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας, ὅλοι ὁμοφώνως, μετὰ βοῶν διακοπτομένων ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τοὺς θρήνους τῆς ἀπελπισίας, ἐδέοντο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι, λεηλατοῦντες, πυρπολοῦντες καὶ σφάζοντες, ἔφθασαν εἰς τὸν ναὸν καὶ εὑρόντες τὰς πύλας κεκλεισμένας, ἐπεχείρησαν νὰ ρίψωσιν αὐτὰς κάτω διὰ πελέκων.

Αἴφνης φωνὴ ἰσχυρὰ ἐγερθεῖσα ἐπέβαλε σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους : «*Ὅσοι πιστοὶ λέγει, παύσατε τοὺς θρήνους καὶ ἀκροάσθητε τῶν λόγων μου*». Ἡ φωνὴ δ' αὐτὴ ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Γενναδίου. Ὄρθιος οὗτος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος μὲ τὰς χεῖρας τεταμένας ἐπὶ τοῦ ἀναριθμήτου ἐκείνου πλήθους, φέρων τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐφαίνετο ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τὴν μεγάλην πορφύραν αὐτοκράτωρ τῆς συμφορᾶς. Ὅταν δ' ἔπαυσαν οἱ θρῆνοι καὶ δὲν ἠκούοντο πλέον εἰμὴ τὰ τρομερὰ κτυπήματα τοῦ πελέκεως, ἀνεφώνησεν :

«*Ἀδελφοί, ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων ἐκρημνίσθη μετὰ τοσούτων αἰώνων ὕπαρξιν. Ἀλλ' ἐὰν κατεβλήθη ἡ τῆς Ρώμης ἀρχή, ὅμως ἡ παναγιωτάτη θρη-*

σκεία τῶν Ἑλλήνων ΟΧΙ μὰ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας δυστυχίας ὑμῶν, μὰ τὸ ἀθῶον αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐχύθη καὶ μέλλει νὰ χυθῇ, οὐδὲ, ὡς ὑπάρχουσιν οὐρανὸς καὶ γῆ, θέλει καταβληθῇ! Τὰ προσκυνήματα ὑμῶν, ἀλλάσσουσι θέσιν, τὸ ἱερὸν τοῦτο θυσιαστήριον μετατοπίζεται, ἀλλ' ἡ μέλλουσα νὰ σώσῃ ὑμᾶς θρησκεία διεφυλάχθη. ἀπὸ αἰώνων ἀνηκούστων, καὶ, διαφυλαχθεῖσα, θέλει αὐτὴ διαφυλάξῃ ὑμᾶς. Αὕτη εἶνε ἡ Ὀρθοδοξία. Ναὶ μὲν γινόμεθα αἰχμάλωτοι, ἀλλὰ θέλομεν εἶσθαι ἐλεύθεροι ἐν Πνεύματι Κυρίου. Ἀληθῶς γινόμεθα ταπεινοί, ἀλλ' ἐλεύσεται καιρὸς, ὅτε θέλομεν πάλιν ἐπαρθῇ· Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν. Ἀκούσατε τί ὁ Θεὸς ὑμῖν φωνάζει, ἀπὸ τοῦ ἁγίου βήματος. «Ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς «ὀρφανούς. Ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε, πάλιν δὲ ὄψο-«μαι ὑμᾶς καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν».

* *
*

Οἱ Τοῦρκοι, διαρρήξαντες διὰ τῶν πελέκεων τὰς θύρας τοῦ ναοῦ, εἰσῆλθον ξιφήρεις καὶ ἰδόντες τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος ἀπήγαγον εἰς δουλείαν τὰ τρέμοντα ἐκεῖνα πλάσματα, ὡς τὰ προωρισμένα δια τὴν σφαγὴν πρόβατα, δέσαντες τοὺς ἄνδρας διὰ σχοινίων, τὰς δὲ γυναῖκας ἀνὰ δύο μὲ τὰς ζώνας αὐτῶν, ἄνευ διακρίσεως τάξεως ἢ ἡλικίας. Ἐδεσμοῦντο δοῦλαι μετὰ κυριῶν, δεσπόται μετὰ οἰκετῶν, ἱερεῖς μετὰ λαϊκῶν, ἀρχιμανδρῖται μετὰ θυρωρῶν κατὰ τὴν φαντασίαν τοῦ ἅρπαγος. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐγένετο θέατρον τῶν τρομερωτάτων ἀθεμιτουργιῶν, αἱ ἅγιαι εἰκόνες ἐγυμνώθησαν τῶν κοσμημάτων αὐτῶν καὶ ἔπειτα ἐσχίσθησαν διὰ πελέκεων· τά χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ δισκοποτήρια ἡρπάγησαν καὶ ἐχρησίμευον διὰ νὰ θέτωσιν οἱ Τοῦρκοι ἐντὸς αὐτῶν ὀπώρας ἢ νὰ πίνωσιν οἶνον· τὰ ἱερὰ φορέματα τὰ ἔθετον ὡς σαγίσματα τῶν ἵππων. Ὅλος ὁ ναὸς μετὰ μίαν ὥραν ἦτο ἔρημος καὶ γυμνὸς τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ. Οἱ θόλοι τοῦ μεγαλειτέρου ναοῦ τῆς *Χριστιανωσύνης* ἐπληρώθησαν ἐκ τῶν κοπετῶν, τῶν θρήνων καὶ τῶν ὀλολυγμῶν τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἐγυμνώθησαν τῆς περιουσίας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν. «Ὁ οὐράνιος θρόνος τῆς θείας δόξης, ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῆς θείας σοφίας, »τὸ χερουβικὸν ὄχημα τοῦ Δεσπότου τοῦ Παντὸς, τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Θεοῦ ἀνεγερ»θὲν τοῦτο θαῦμα, κατέστη ὁ τόπος τῆς στυγερωτάτης ἐρημώσεως!»

Ἡ μάχαιρα καὶ τὸ πῦρ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σουλτάνου, διήρκεσαν τρία ὁλόκληρα ἡμερονύκτια. Ἅπασα ἡ ἀπέραντος αὕτη μητρόπολις, μετεβλήθη εἰς κοιλάδα κλαυθμῶνος, εἰς σωροὺς αἱματορραγούντων νεκρῶν, εἰς ποταμοὺς ἀχνιζόντων αἱμάτων, εἰς τόπον φρίκης καὶ τρόμου. Καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν δὲν ἠκούοντο εἰμὴ κοπετοὶ, θρῆνοι, φωναὶ γοεραὶ, ὀλοφυρμοὶ, κλαυθμοὶ, ὀδυρμοὶ σπαραξικάρδιοι. Ἄλλοι ἐσφάζοντο εἰς τὰς ὁδοὺς, ἄλλοι ἐδεσμοῦντο τὰς χεῖρας ὄπισθεν καὶ ἐσύροντο ἀσπλάγχνως· οἱ παῖδες ἀπεσπῶντο ἀπὸ τὸν λαιμὸν τῶν γονέων αὐτῶν, ὅπου ἐκρεμῶντο δια νὰ σωθῶσιν· αἱ γυναῖκες ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, αἱ δὲ παρθένοι ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων των καὶ ἐσύροντο εἰς τοὺς δρόμους ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν πλοκάμων αὐτῶν. Τὰ βρέφη σφαζόμενα ἐρρίπτοντο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ οἱ κύνες ἔπινον τὸ ἀχνίζον αὐτῶν αἷμα! Ἄλλοι ᾐχμαλωτίζοντο πρὶν φθάσωσιν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν, ἐρήμους ἀπὸ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ σκεύη, καὶ αὐτοὶ δὲ, πρὶν λάβωσι τὸν καιρὸν νὰ κλαύσωσιν, ἐσφάζοντο ἢ ἐδεσμοῦντο τὰς χεῖρας ὄπισθεν.

Ὁ Μωάμεθ, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν πασσάδων καὶ τῶν σωματοφυλάκων του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν καταστραφεῖσαν πόλιν καὶ ἐπορεύθη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Καταβὰς δὲ τοῦ ἵππου καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς αὐτῆς, ἐθεώρησε μετὰ θαυμασμοῦ τὸν μέγαν τοῦτον ναόν. Ἐθαύμασε τὰς ἑκατὸν στήλας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ μὲν ὀκτὼ πράσιναι ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, αἱ δὲ ἄλλαι, εἶχον ἀποσπασθῆ ἀπὸ τῶν μεγαλειτέρων καὶ ὡραιοτέρων ναῶν, τοῦ Διὸς τῆς Κυζίκου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Κυκλάδων· τὰς ἐκ τοσούτων χρωμάτων πλάκας, ῥοδοειδεῖς τοῦ Σαναδᾶ, πρασίνας τῆς Λακωνίας, κυανᾶς τῆς Λυδίης, μελανὰς τῆς χώρας τῶν Κελτῶν· τοὺς ἀστεροειδεῖς γρανίτας τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰς πορφυρᾶς τῆς Θηβαΐδος. Τὸ βλέμμα τοῦ κατακτητοῦ περιῆλθε μετ' ἐκπλήξεως τὰς κολοσσαίας εἰκόνας τῶν Εὐαγγελιστῶν, τῶν Ἀποστόλων, τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ Σταυροῦ, φέροντος τὰς λέξεις ταύτας: «*Ἐν τούτῳ νίκα*», οὐσῶν ἁπασῶν ψηφιδωτῶν ἢ ἐπὶ κεχρωματισμένων ὑέλων, τῶν ὁποίων ὁ θαυμασμὸς ηὔξανεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον περισσότερον ἠτένιζέ τις ἐπ' αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς του. Μετὰ ταῦτα ἐκάλεσεν ἕνα τῶν δερβισσῶν νὰ σταθῇ ἐπὶ τῆς εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων μεγάλης εἰσόδου καὶ νὰ διαλαλήσῃ τὴν μωαμεθανικὴν προσευχήν· αὐτὸς δὲ, ἀναβὰς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἐπανέλαβε τὴν δέησιν μὲ ὑψηλὴν φωνήν

Ἐξελθὼν ὁ Μωάμεθ ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, εὐθὺς ἐξήτασε περὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, διότι οὐδὲν ἕτερον ἐσυλλογίζετο, εἰμὴ μόνον νὰ μάθῃ ἂν ζῇ ἢ ἀπέθανε.

Διέταξε νὰ πλύνωσι πολλὰς κεφαλὰς, ὅπως δυνηθῶσι νὰ γνωρίσωσι τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνεύρωσιν αὐτήν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀνευρέθη τὸ σῶμα τοῦ ἑλληνοφιλοῦς Αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον ἐγνωρίσθη ἐκ τῶν ἁλουργῶν ὑποδημάτων, ἐφ' ὧν ἦσαν κεντημένοι χρυσοῖ ἀετοί. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, κοπεῖσα, ἀνεστηλώθη ἐπὶ τῆς Αὐγουστιανῆς Πλατείας, πλησίον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπου ἔμεινεν ἐκτεθειμένη ἕως τὸ ἑσπέρας· μετὰ ταῦτα δὲ, ταριχευθεῖσα, ἐστάλη εἰς τὰς ἀσιατικὰς πόλεις ὡς σύμβολον νίκης. Τὸ δὲ σεπτὸν σῶμα τοῦ Κωνσταντίνου ἐπετράπη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ θάψωσιν, οἵτινες καὶ τὸ ἐνεταφίασαν ἐν τόπῳ ἄχρι τοῦ νῦν ἀγνώστῳ.

Κυριεύσας ὁ Μωάμεθ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς αὐτὴν εἴσελασίν του, ἠθέλησε νὰ συνάξῃ τὰ δυστυχῆ λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ διὰ τῆς θρησκείας νὰ τὰ δέσῃ σφιγκτότερα εἰς τὴν ὑποταγήν του. Εὐθὺς λοιπὸν προσέταξε τοὺς ἐκεῖ κεκρυμμένους ὀλίγους Χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχην, οἵτινες καὶ ἐξελέξαντο ὡς τοιοῦτον τὸν πεπαιδευμένον Γεώργιον Σχολάριον, τὸν μετονομασθέντα, ὡς ἐκ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, Γεννάδιον. Ὁ Σουλτᾶνος ἠθέλησε νὰ τὸν περιβάλῃ τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν, ὡς συνείθιζον οἱ Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες, καὶ διὰ τοῦτο τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, τῷ ὡμίλησε φιλοφρόνως, τὸν περιέβαλε πολύτιμον ἐπανωφόριον, τῷ ἐχάρισε πολύτιμον ῥάβδον καὶ τὸν συνώδευσε ἕως εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου προσηνέχθη αὐτῷ ἵππος ἐστολισμένος, ἐκ τοῦ βασιλικοῦ σταύλου, τὸν ὁποῖον ἱππεύσας ὁ Πατριάρχης διὰ βασιλικῆς προσταγῆς καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ μεγιστάνων τῆς αὐλῆς, ὑπῆγεν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ νὰ κυβερνᾷ ἐκεῖθεν τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου.

διότι μὲ κατέχει περιέργεια,
νὰ μάθω τί μὲ θέλεις.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Λέγεις, μὲ μισεῖς
κ'ἠθέλησα νὰ μάθω, ἂν τὸ μῖσός σου
εἶνε τοῦ ἔρωτός μου ἰσχυρότερον.
Ἠθέλησα νὰ μάθω, ἂν θὰ δυνηθῶ
νὰ σὲ μισήσω, ἢ ἂν τέλος δύνασαι
νὰ μ' ἀγαπήσῃς. Πάλη μίσους κ' ἔρωτος,
φωτὸς καὶ σκότους, ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ,
δύο γιγάντων πάλη καὶ δύο φλογῶν.
Ἐμπρός! ἰδοὺ τὸ γέρας τοῦ ἀγῶνός μας.
Ἄκουσε! ἂν αἱ φλόγες τῆς ἀγάπης μου
τὰς ἰδικάς σου σβύσουν, εἶμαι δούλη σου.
Ἀλλ' ἂν τοῦ ἔρωτος μου σβύσουν τὴν πυρὰν
τοῦ μίσους σου οἱ πάγοι, τρέμε, δοῦλέ μου!
Εἰς γιγαντομαχίαν ἔσο ἕτοιμος,
κ' εἰπέ μου, τί τοῦ μίσους σου τὸ αἴτιον!..

ΙΩΑΝΝΗΣ (κατ' ἰδίαν)·

Ποία γυνή, θεέ μου!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Λέγε! δειλιᾷς;

ΙΩΑΝΝΗΣ (μετ' ἀποφάσεως)

Ὄχι! Σὲ μισῶ
διότι ἔχεις κάλλος ἀδυσώπητον,
θανατηφόρον, ὅπερ διετάραξε
τοῦ στρατιώτου τὴν γαλήνιον ζωήν·

διότι πρὶν σὲ ἴδω ἕνα μου ἐχθρὸν
ἐγνώριζον καὶ μόνον, τοὺς Σαρακηνούς.
Σὲ εἶδον. καὶ ἀμέσως ἀπελύθησαν
αἱ λεγεῶνες ὅλαι τῆς κολάσεως,
κ' ἰδῶ, ἰδῶ ἐντός μου κατεσκήνωσαν.
Μισῶ τὸν κόσμον ὅλον, ἐπειδὴ παντοῦ
τὸ κάλλος σου δεσπόζει, καὶ ἡ ὄψις σου,
ἀγγέλου ὄψις ἐνταυτῷ καὶ δαίμονος,
μὲ κατάπλήσσει, μὲ θαμβοῖ, μὲ πυρπολεῖ.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Αὐτὸ καὶ μόνον; Τόσον μόνον μὲ μισεῖς;
Μ' αὐτὰ τὰ ὅπλα ἔρχεσαι τ' ἀνίσχυρα
τοῦ ἔρωτος νὰ πλήξῃς τὸν Βριάρεω;
Τῆς Αἴτνης τὸν κρατῆρα τὸν ἀκοίμητον
μ' αὐτὴν τὴν δᾷδα ν' ἀντικρύσῃς ἔρχεσαι;
Νὰ πολεμήσω πρέπει. Ἐκ τοῦ στήθους μου
νὰ ἐξαγάγω πρέπει τὴν ἀχίλλειον
τοῦ πάθους πανοπλίαν, ἢ ἓν βλέμμα μου
ἀρκεῖ, μία πνοή μου, ὅπως εἰς σποδὸν
τὸ πῦρ σου καταπέσῃ.

ΙΩΑΝΝΗΣ (κατ' ἰδίαν)

Ἀγαθοποιὲ
Ἀρχάγγελε, βοήθει! Αἱ δυνάμεις μου,
τὸ θάρρος μου ἐκλείπει.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἔστω, ἄκουσε!
Ἤμην πτωχή τις κόρη καὶ μ' ἀνύψωσεν
τοῦ Ρωμανοῦ ὁ ἔρως εἰς βασίλισσαν

τοῦ Βυζαντίου, πλὴν τοῦ στήθους μου
τὴν ἀχανῆ σκοτίαν δὲν διηύγασεν
ἐλπὶς καμμία, πόθος, αἴσθημα οὐδὲν
ἐκτὸς τῆς φιλαρχίας. Ἤμην ἄνασσα,
ἀλλὰ τοῦ Κράτους ἐπεθύμουν νὰ κρατῶ
τὰς σιδηρᾶς ἡνίας. Εἰς τ' ἀνάκτορα,
ὅταν τὸ πρῶτον ἦλθες τότ' ἐνόησα
τὸ τῆς ψυχῆς μου χάος· τοτ' ἐνόησα
πῶς ἐπὶ γῆς ὑπάρχει εὐγενέστερον,
θειότερον, ὁ ἔρως. Κ' ἡ βασίλισσα,
ἡ φίλαρχος Αὐγούστα, ἡ ἀνέραστος,
γυνὴ κατέστη τρυφερά κεὐαίσθητος!
ἡ λέαινα, περιστερά! Σ' ἠγάπησα,
κ' ἐπὶ ἑπταετίαν ὡς κατάδικος
ἐπὶ τῆς κλίνης σπαίρω τῆς συζυγικῆς

ΙΩΑΝΝΗΣ (κατ' ἰδίαν)

Ὢ! ποία πάθους γέννα!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Φεῦ! ἀπελπις
τόσον καιρὸν ἀνοίγω τὰς ἀγκάλας μου,
νὰ περιπτύξω τὸ χρυσοῦν μου ἴνδαλμα,
τὸ διεκφεῦγον ὄνειρον του βίου μου,
καὶ ἀντὶ τούτου ψαύω σκελετὸν σαπρὸν
τῆς μαύρης, τῆς φρικτῆς πραγματικότητος.
Σὺ μὲ μισεῖς, ἐν τούτοις εἶσ' ἐλεύθερος
ἄλλην γυναῖκα ν' ἀγαπήσῃς· ἀλλ' ἐγὼ
σὲ ἀγαπῶ καὶ ὅμως εἶμαι δούλη, φεῦ!
τοῦ μισητοῦ συζύγου. Τώρα λέγε μου,
Ποῖον τῶν δύο εἶνε ἰσχυρότερον;

Τὸ μῖσος σου ἐσβέσθη;

ΙΩΑΝΝΗΣ

(ὑπὸ τὸ κράτος πάλης ἐνδομύχου)

Οἴμοι! σιωπῶ.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ὁμίλει!

ΙΩΑΝΝΗΣ (ζητῶν νὰ φύγῃ)

Φεύγω!...

ΘΕΟΦΑΝΩ

(τὸν λαμβάνει ἐκ τῆς χειρός).

Μεῖνε!..

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἵλεως!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἐδῶ
νὰ μείνῃς πρέπει. Τοῦ ἀγῶνος νικητὴς
ἐὰν ἐξῆλθες τούτου... *(μὲ σημασίαν)*.
ἔσο ἕτοιμος,
τὸ γέρας σου νὰ λάβῃς... Ἂν σ' ἐνίκησα,
θέλω τὸ γέρας ...

ΙΩΑΝΝΗΣ (γονυπετεῖ)

Εἶμαι δοῦλός σου!..

ΘΕΟΦΑΝΩ (περιχαρὴς)

'Εγὼ
εἶμαι ἡ δούλη καὶ ὁ βασιλεύς μου σύ.

(τὸν ἀνεγείρει)

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ὦ! λάβε οἶκτον! εἶνε φίλος, θεῖός μου...

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ὁ τύραννός μου. Ἔσο, φίλε, ἕτοιμος,
νὰ βασιλεύσῃς τόρα. Εἰς τὰ τρόπαια
τοῦ Νικηφόρου καὶ εἰς τοὺς θριάμβους του
ἐξ ἡμισείας συνετέλεσες. Καιρὸς
λοιπὸν νὰ συμμετάσχῃς καὶ τοῦ θρόνου του.
Ἐγὼ τὴν βασιλείαν τῷ προσέφερον·
Ἐγὼ τὴν ἀφαιρῶ.

ΙΩΑΝΝΗΣ

Καὶ τὸ Βυζάντιον;...
ἀλλ' ὁ λαός;...

ΘΕΟΦΑΝΩ

Σὲ θέλει βασιλέα του.
Τὸν ἐβαρύνθη πλέον.

ΙΩΑΝΝΗΣ

Ὅμως... ὁ στρατός;...
τὸν ἀγαπᾷ ἐκεῖνος ὡς πατέρα του...

ΘΕΟΦΑΝΩ

*(δεικνύουσα τοὺς δύο στρατάρχας,
οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰσέρχονται.)*

Ἰδοὺ αὐτός!

ΣΚΗΝΗ Δ'.

*Μιχαὴλ Βούρτζης Πέτρος
καὶ οἱ ἀνωτέρω.*

ΘΕΟΦΑΝΩ

Στρατάρχαι, προσκυνήσατε
τὸν βασιλέα καὶ τὸν Αὐτοκράτορα
τοῦ Βυζαντίου καὶ ὀμώσατε αὐτῷ
τὴν αἰωνίαν πίστιν!..

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ, ξιφουλκοῦντες.

Ὀρκιζόμεθα
ἐπὶ τοῦ ξίφους τούτου!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Βούρτζη Μιχαήλ,
Δομέστικος θὰ εἶσαι ὅλων τῶν Σχολῶν
τῆς Δύσεως. Σύ, Πέτρε, τῆς Ἀνατολῆς.

*(Οἱ Στρατάρχαι γονυπετοῦν πρὸ τῆς Θεοφανοῦς
καὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρά της.)*

Ἂν εἰς τὸν Νικηφόρον πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν
τὴν βασιλείαν καὶ τὴν χεῖρα ἔδωκα,
ἤλπιζον, ὅτι θὰ συνεβασίλευε
μετὰ τῶν δύο τέκνων μου, ὅπως οὗτος
μεθ' ὃ κου ὑπεσχέθη εἰς ἐμὲ αὐτὴν
καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην τὸν Πολύευκτον.
Ἀλλὰ ἐκεῖνος ὄχι μόνον δὲν τηρεῖ
τὸν ὅρκον, ἀλλ' ἀκόμη τοὺς περικλεεῖς
βλαστοὺς τῶν Μακεδόνων, τὸν Βασίλειον
καὶ Κωσταντῖνον παρηγκώνησε
καὶ μονοκράτωρ βασιλεύει.

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ

Ἀληθές!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Μὴ τοῦτο μόνον; Τόσον παρημέλησε
τὰς τύχας τοῦ λαοῦ του καὶ τοῦ Κράτους του
τὰς ὑποθέσεις, ὥστε εἰς τὸν Λέοντα
τὸν ἀδελφόν του, τὸν αἰσχρὸν φιλάργυρον,
ἐπέτρεψε νὰ κλέπτῃ τὸν πτωχὸν λαόν,
τὸν σῖτον καταστήσας μονοπώλιον
τῶν συγγενῶν του μόνον.

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ

Ἀληθέστατον!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ποῦ εἶν' ὁ Νικηφόρος, ὁ πολεμικός,
ὁ καταπλήξας διὰ τῆς ἀνδρείας του
τὴν οἰκουμένην; Ποῦ ὁ μέγας νικητὴς

τοῦ Χαλεπίου τόρα; Ὁ ἐκπορθητὴς
τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κρήτης; Εἰς τῶν Σιβυλλῶν
ἐγκύπτει τὰ βιβλία κ' εἰς τὸν οὐρανὸν
τὴν νύκτα ἐξετάζει τὴν ἀτέρμονα
πορείαν τῶν ἀστέρων, παρ' αὐτῶν ζητῶν
τοῦ μέλλοντος νὰ μάθῃ τὸ ἀπόρρητον.

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ

Τῳόντι! πόσον μετεβλήθη ὁ ἀνήρ!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Καὶ τόρα, ὅτε βασιλέα ἔχομεν
τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν, τὸν ἥρωα,
τὸν νέον τὸν σφριγῶντα, τὸν πολεμικόν,
συμφέρει νὰ προβῶμεν εἰς ἀπόφασιν
ταχεῖαν καὶ γενναῖον

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ

Βεβαιότατα.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ὁ θάνατός του ἔστω τιμωρία του!

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ

Ἂς ἀποθάνῃ!

ΙΩΑΝΝΗΣ

Τοῦτο εἶν' ἀπάνθρωπον,
καὶ θηριῶδες. Ὄχι, δὲν ἐπιθυμῶ
νὰ χύσω αἷμα εἰς τὸ πρῶτον βῆμά μου

ἐπὶ τοῦ θρόνου. Εἰς τὸ μοναστήριον
συμφέρον κρίνω νὰ σταλῇ, εἰς Ἄθωνα.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἂν ἐπαναστατήσῃ ὅμως ὁ στρατός,
καὶ τὸν ἀνακαλέσῃ πάλιν τῆς μονῆς;

ΙΩΑΝΝΗΣ (ἐπιτακτικῶς)

Δὲν θέλω αἷμα, ἄλλως συνεργὸς ὑμῶν
δὲν εἶμαι, παραιτοῦμαι.

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑΙ

Ὑπακούομεν!

(ἀκούονται βήματα)

ΘΕΟΦΑΝΩ

Ἀκούω βῆμα! Προδοσία! Φύγωμεν!

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Εἰσέρχεται δρομαῖος ὁ Βασίλειος καὶ οἱ ἀνωτέρω.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Τὸ πᾶν απεκαλύφθη παρὰ τοῦ Ὀσμὰν
εἰς τὸν Κουροπαλάτην. Τὸ ἀπόρρητον
θὰ μάθῃ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Βασιλεύς.
Εἶνε καιρός, Αὐγούστα, φῦγε! Σώθητι!

ΘΕΟΦΑΝΩ

Πραιπόζιτε, τί λέγεις; Ἀπωλέσθημεν;
Καὶ τί τῆς προδοσίας του τὸ αἴτιον;
Περὶ τῆς πίστεώς του ἦσο βέβαιος.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Εἶνε προδότης. Τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ζητῶν
τὸ μυστικὸν νὰ μάθῃ καὶ ἐκδικηθῇ
κατὰ τοῦ Βυζαντίου, μὲ ἠπείλησε
διότι τῷ ἠρνήθην. Φῦγε, ἄνασσα!
Ἄλλως θὰ πέσῃς θῦμα τοῦ ἀσπόνδου σου
ἐχθροῦ Κουροπαλάτου Λέοντος.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Καιρὸς
εἶνε ἀκόμη ἴσως. Δὲν ἀπώλετο
πᾶσα ἐλπίς. Ἀνάγκη νὰ τολμήσωμεν
τὰ ἔσχατα. Δειλία εἶνε θάνατος.

(μετά τινα σκέψιν)

Φύγετε σεῖς, θὰ μείνω.

ΙΩΑΝΝΗΣ (ἔκπληκτος).

Πῶς; Βασίλισσα;
Μένεις, κ' εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Λέοντος,
τοῦ φοβεροῦ ἐχθροῦ σου; Εἶν' ἀδύνατον.

ΘΕΟΦΑΝΩ

Θὰ μείνω, λέγω. Οὕτω τὸ παιγνίδιον
ἐλπίζω νὰ κερδίσω. Σύ, Πραιπόζιτε,

ὁδήγησε τοὺς ἄλλους τὸ δῶμά μου, εἰς
καὶ περιμένετέ με.

(*Ἀκούονται μακρόθεν φωναὶ καὶ βήματα*).

ΑΠΑΝΤΕΣ

(*σύροντες τὰ ξίφη, ὅπως τὴν ὑπερασπίσωσιν*)

Ὅμως... ἄνασσα!

ΘΕΟΦΑΝΩ (*ἐπιτακτικῶς*)

Σᾶς διατάσσω!

(*Ἅπαντες φεύγουσιν, ἐνῷ ἐξ ἀντιθέτου εἰσέρχεται ὁ Κουροπαλάτης Λέων, ὁ Ὀσμὰν καὶ φύλακες μὲ δᾷδας.*)

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Λέων Φωκᾶς, Ὀσμάν, Θεοφανώ. καὶ φύλακες.

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ

Φύλακες, συλλάβετε
τοὺς συνωμότας ὅλους!

ΑΠΑΝΤΕΣ

(*Βλέποντες τὴν Θεοφανὼ μόνην μένουσιν ἔκπληκτοι*)

Ἡ Βασίλισσα!

ΘΕΟΦΑΝΩ ἀτάραχος

Τοὺς συνωμότας, Λέον; Εἰς τ' ἀνάκτορα
ὑπάρχουν συνωμόται καὶ τὸ ἀγνοῶ;
Καὶ τίνες εἶνε οὗτοι;

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ (*κατ' ἰδίαν*)

Ὑποκρίτρια!

(*μεγαλοφώνως*)

Οὐδείς, Αὐγούστα· τοὺς γνωρίζει κάλλιον
τῆς βασιλίσσης. Ἦσαν πρό τινων στιγμῶν
ἐδῶ μαζύ σου.

ΘΕΟΦΑΝΩ (*ὑπερηφάνως*)

Πῶς; μαζύ μου; Δύνασαι
τῶν λόγων σου νὰ φέρῃς τὴν ἀπόδειξιν;

ΛΕΩΝ ΦΩΚΑΣ (*εἰρωνικῶς*)

Αὐγούστα, ποία καλλιτέρ' ἀπόδειξις
ὑπάρχει τῆς ἐνταῦθα παρρουσίας σου;
Ἐδῶ εἰς τὰ ὑπόγεια ἡ ἄνασσα
τί θέλει τῶν Ρωμαίων ἄνευ συνοδοῦ
καὶ εἰς βαθεῖαν νύκτα; πῶς θὰ δυνηθῇς
νὰ δικαιολογήσῃς εἰς τὸν σύζυγον
καὶ βασιλέα τὴν ἀκατανόμαστον
αὐτήν διαγωγήν σου;

(*εἰρωνικῶς καὶ μετὰ σημασίας*)

Καὶ ὁ Τσιμισκῆς
ποῦ κρύπτεται, Αὐγούστα;

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

Δρ. 0,20
1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις » 1,—
2). **τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων. » 2,—
» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου » 1,—
3). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. » 0,20
4). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας. » 0,10
5). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ. » 0.10
6). » » Ἔθνος καὶ Στρατός » 1,—
7). » » L' Hellénisme et la Macédoine
8). » » Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βρα-
9). **Κ. Χρηστοβασίλη.**— βευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας. » 2,—
» 0,10
Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν. » 1,—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις » 0,50
11). » » » 1,—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Δ' ἔκδοσις » 1,—
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ » 1,—
14). **Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων » 1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens. » 2,—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει » 3,—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. » 1,—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία » 0,50
19). A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental, » 0.50
20). O. de Besobrasow.—Notes sur la Question d'Orient.
21). **Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων » 0,—
τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).
22). **Ρόδίου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκ- » 0,—
κλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). » 0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας » 5,—
τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους » 1,50
25). **Ἡρακλ. Βασιάδου.**— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517 » 2,—
—1900) » 0.10
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς » 1,—
28). **Κ. Δουρνοβώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή. » 1.—
29). Ὁ Ἄθως καὶ η Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. » 1,—
30). **Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια » 1.—
31). **Ἰ. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα » 5.—
ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ: Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα

Τὰ [illegible] εἰς βάθος τῶν ἀγοραστῶν.

Ἐξεδόθησαν:

φρ. 5.—
Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης. » 7.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. » 3.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα

